T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

KADIN ÇEVİRMENLERİN EDEBİYATIMIZDAKİ 'DİŞİL' İZLERİNİ SÜRMEK: ÇEVİRİ TARİHİMİZDE SENİHA (RAUF) SAMİ MORALI

SAFİYE GÜL AVCI SOLMAZ
19726005

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. AYŞE BANU KARADAĞ

2024

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

KADIN ÇEVİRMENLERİN EDEBİYATIMIZDAKİ 'DİŞİL' İZLERİNİ SÜRMEK: ÇEVİRİ TARİHİMİZDE SENİHA (RAUF) SAMİ MORALI

SAFİYE GÜL AVCI SOLMAZ
19726005
ORCID NO: 0000-0003-4551-2029

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. AYŞE BANU KARADAĞ

NİSAN 2024

Safiye Gül AVCI SOLMAZ tarafından hazırlanan "Kadın Çevirmenlerin Edebiyatımızdaki Dişil İzlerini Sürmek: Çeviri Tarihimizde Seniha (Rauf) Sami Moralı" başlıklı çalışma, **22/04/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Batı Dilleri ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Programında **DOKTORA** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	**İmza**
Prof. Dr. Ayşe Banu KARADAĞ	……

Jüri Üyeleri	**İmza**
Prof. Dr. Işın ÖNER	……
Doç. Dr. Lale ARSLAN ÖZCAN	……
Dr. Öğr. Üye. Nilüfer ALİMEN	……
Dr. Öğr. Üye. Hülya BOY	……

ÖZET

KADIN ÇEVİRMENLERİN EDEBİYATIMIZDAKİ DİŞİL İZLERİNİ SÜRMEK: ÇEVİRİ TARİHİMİZDE SENİHA (RAUF) SAMİ MORALI

Bu tez, Türk kültür ve edebiyat dizgesinde önemli roller üstlenmiş, ancak çeviri tarihinde yeterince temsil edilmemiş kadın çevirmenlerden Seniha (Rauf) Sami Moralı'yı merkezine almaktadır. Çevirmeni, homojen bir topluluğun üyesi olarak değil, kendi (öz)yaşam öyküsü ve bireysel özelliklerinin temelinde ele alan ve çevirmenin içinde bulunduğu bağlam içerisindeki eyleyiciliğini vurgulayan çevirmen araştırmalarından hareketle (Kaindl, 2021, s. 10-2), tez çalışmasında arşive dayalı mikrotarih yönteminden (Atefmehr & Farahzad, 2022) yararlanılmakta ve kapsamlı bir araştırma sürecinin sonucunda elde edilen birincil ve ikincil kaynakların ışığında, Seniha Hanım'ın çevirmen kimliğinin, bulunduğu sosyokültürel ve politik bağlam içerisinde konumlandırılıp tanımlanması amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, tezde öncelikle Seniha Hanım'ın yaşamı ve ailesiyle ilgili ayrıntılara yer verilmektedir. Bir sonraki aşamada ise, Seniha Hanım'ın çevirmenlik, yazarlık, müzecilik ve Osmanlı-Türk kadın hareketi temsilciliği rollerinden oluşan "çoklu yaşamları" (Meylaerts, 2013) ayrı başlıklarda irdelenmekte ve böylelikle çevirmen rolü ile diğer rolleri arasındaki etkileşimler sorgulanmaktadır. Seniha Hanım'ın hem çeviri hem de kadın tarihlerinin kesişiminde faaliyetler yürütmüş olmasından hareketle, tez çalışmasında aynı zamanda disiplinlerarası bir bakış açısı benimsenmektedir. Benimsenen bu bakış açısıyla, hem Osmanlı-Türk kadın hareketinin tarihi, çeviribilimin "yeniden yazım" (Lefevere, 1992; 2014/1985) ve "öz-çeviri" (Grutman, 2009) kavramları ışığında (yeniden) okunmakta hem de Seniha Hanım'ın günümüze daha çok "ilk kadın müzeci/arkeolog" olarak taşınmış olmasının nedeni ilgili dönemin toplumsal cinsiyet politikaları bağlamında sorgulanmaktadır. Tezde ortaya konan tüm veriler ve değerlendirmelerin sonucunda, Seniha Hanım'ın yeni Türk kimliğinin inşa edildiği erken Cumhuriyet Dönemi'nde "çok yaşamlarının" tümünde 'milli romantik' bir duruş benimseyerek, geleceğinin temellerini geçmiş kökleri üzerine inşa eden bir Türk kimliği tasavvur ettiği ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seniha (Rauf) Sami Moralı, Çeviri Tarihi, Çevirmen Araştırmaları, Arşiv Merkezli Mikrotarih Yöntemi, Kadın Çevirmenler, Çoklu Yaşamlar, Kadın Tarihi Araştırmaları, Milli Romantizm

ABSTRACT

FOLLOWING THE FEMININE TRACES OF WOMEN TRANSLATORS IN TURKISH LITERATURE: SENİHA (RAUF) SAMİ MORALI IN TURKISH TRANSLATION HISTORY

This dissertation examines Seniha (Rauf) Sami Moralı, a notable yet underrepresented female translator in Turkish translation history. Drawing on translator studies' approach, which emphasizes the individuality of translators, rejecting the notion of a homogenous collective and recognizing translators as unique individuals with personal agency, embedded within social and cultural contexts (Kaindl, 2021, s. 10-2), the study aims to identify and describe Moralı's translator identity within the socio-cultural and political context in which she lived and acted. Employing archival methodology (Atefmehr & Farahzad, 2022), the study synthesizes primary and secondary sources obtained through a comprehensive research process to construct Moralı's identity.

To this end, the thesis first provides details about Moralı's life and family. Next, examining Moralı's "multiple lives" (Meylaerts, 2013) as a translator, writer, museologist/archaeologist and a member of the Ottoman-Turkish women's movement, the study establishes connections between her translatorial role and other positions. As Moralı acted at the intersection of both translation and women's histories, the study also adopts an interdisciplinary perspective, (re)interpreting the historical background of the Ottoman-Turkish women's movement from the perspective of translation studies' concepts, specifically 'rewriting' (Lefevere, 1992; 2014/1985) and 'self-translation' (Grutman, 2009), and questions why Moralı has been primarily remembered as 'the first Turkish woman museologist/archaeologist' in the context of the gender politics of the relevant period. The thesis reveals that Moralı adopted a 'national romantic' stance as a translator and in her 'multiple lives' during the early Republican Period in the pursuit of shaping and preserving what she envisioned as a unique Turkish identity, which constructs its future by drawing upon its historical foundations.

Keywords: Seniha (Rauf) Sami Moralı, Turkish Translation History, Translator Studies, Archival Methodology, Women/Female Translators, Multiple Lives, Women's History Studies, National Romanticism

ÖN SÖZ

Öncelikle, lisans eğitimi yıllarımda çeviribilim alanıyla tanışmamı sağlayan, bu alandaki temellerimi atan ve doktora eğitimimde de beni yalnız bırakmayarak, her aşamada bana sonsuz desteğini sunan, öğrencisi olmaktan büyük onur duyduğum tez danışmanım Prof. Dr. Ayşe Banu Karadağ'a en içten şükranlarımı sunarım.

Tez izleme komitemde yer almayı kabul eden, ara rapor sunumlarımda sorularıyla ve yorumlarıyla tez çalışmama değerli katkılar sağlayan ve tez aşaması boyunca benden desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Lale Arslan Özcan'a ve Dr. Öğretim Üyesi Hülya Boy'a teşekkürü bir borç bilirim.

Değerli vaktini ayırıp tez savunma jürimde yer almayı kabul ederek beni onurlandıran Prof. Dr. Işın Öner'e; tez süreci boyunca yorumlarıyla ve olumlu yaklaşımıyla bana destek olan ve tez savunma jürimde de yer alan Dr. Öğretim Üyesi Nilüfer Alimen'e minnettarım.

Doktora eğitimim boyunca kendilerinden ders alma şansına sahip olduğum kıymetli hocalarım Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel, Prof. Dr. Sündüz Öztürk Kasar, Doç Dr. Beki Haleva ve Doç. Dr. Pınar Güzelyürek Çelik'e emeklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Lisansüstü eğitimim boyunca benden desteklerini esirgemeyen Siirt Üniversitesi İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümünün idari ve akademik kadrosuna teşekkür ederim. Doktora eğitiminde yollarımızın kesiştiği ve arkadaşlığımızın zamanla dostluğa dönüştüğü, sevgili Emine Karabulut'a dostluğu ve destekleri için minnettarım. Benden güler yüzünü ve manevi desteğini esirgemeyen değerli arkadaşım Gamze Turan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm yaşamım boyunca beni destekleyen, bana emek veren ve benden sonsuz sevgilerini esirgemeyen aileme; annem Çiçek Avcı, babam Şerafettin Avcı ve varlıklarıyla bana her zaman güç veren değerli ağabeylerime bana kattıkları her şey için minnet borçluyum. Yollarımızın kesiştiği ilk günden beri ve doktora eğitimim boyunca da, benden desteğini, sevgisini ve sabrını esirgemeyen; tez çalışması kapsamında yaptığım çeviriyazılara ayrıca büyük katkı sağlayan sevgili eşim Ahmet Solmaz'a minnettarım.

Son olarak, "2211/A Genel Yurtiçi Doktora Burs Programı" kapsamında, doktora eğitimin boyunca akademik çalışmalarımı destekleyen Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK) teşekkür ederim.

Safiye Gül AVCI SOLMAZ

Nisan, 2024; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vi
TABLOLAR LİSTESİ viii
KISALTMALAR LİSTESİ ix
1. GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi 5
1.2. Çalışmanın Amaçları ve Araştırma Soruları 10
2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ 13
2.1. Çeviri Tarihyazımı ve Mikrotarih 13
2.2. Arşiv Merkezli Mikrotarih Yöntemi 14
2.3. Arşiv Merkezli Mikrotarih Yönteminin Uygulaması 16
2.3.1. Çalışmanın Araştırma ve Veri Toplama Süreci 16
2.3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları 24
3. SENİHA (RAUF) SAMİ MORALI KİMDİR? 26
3.1. Ben 'Hatice Seniha Moralı' 26
3.2. Seniha Hanım'ın Çok Yönlü Yaşamından Ayrıntılar 28
3.3. Ailesi 36
4. SENİHA (RAUF) SAMİ MORALI'NIN "ÇOKLU YAŞAMLARI" 42
4.1. Çevirmenlik 43
4.1.1. *Hayat* ve *Muhit* Mecmualarındaki Çeviri Pratikleri 43
4.1.2. Kitap Çevirileri 55
4.1.3. Yayımlanmayan Eserleri 74
4.2. Yazarlık 79
4.2.1. Tefrika Romanları ve Kısa Hikâyeleri 80
4.2.2. Yayımlanmayan Eserleri 90

4.3. Müzecilik 93

4.4. Osmanlı-Türk Kadın Hareketi 98

4.4.1. Osmanlı-Türk Kadın Hareketinin Tarihsel Arka Planı 99

4.4.1.1. Madalyonun Bir Yüzü: Kadını 'Çevirme' İhtiyacı ve Feminizmin 'Çevirisi' 99

4.4.1.2. Madalyonun Öteki Yüzü: 'Kadının Çevirisinde' Kadınların Stratejisi 106

4.4.2. Seniha (Rauf) Sami Moralı'nın Osmanlı-Türk Kadın Hareketindeki Konumu ve 'Kadının Çevirisine' Tanıklıkları 115

4.4.3. Çeviri Tarihi ve Kadın Tarihi Araştırmalarında 'Kadın' 'Çevirmenlerin' Unutulması/ Hatırlanması Üzerine 123

5. SENİHA (RAUF) SAMİ MORALI'NIN "ÇOKLU YAŞAMLARI"NI VE ÇEVİRMEN KİMLİĞİNİ 'MİLLİ ROMANTİZM' PENCERESİNDEN OKUMAK 128

6. SONUÇ 136

KAYNAKÇA 142

EKLER 165

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Seniha (Rauf) Sami Moralı'nın Tespit Edilen Eserleri 171

KISALTMALAR LİSTESİ

AGY.	: Adı Geçen Yayın
BKZ.	: Bakınız
BS.	: Basım, Baskı
ÇEV.	: Çevirmen
DRL.	: Derleyen
ED.	: Editör
KRŞ.	: Karşılaştırınız
ÖR.	: Örnek
T.Y.	: Tarih Yok
TAH.	: Tahmini
UYAR.	: Uyarlayan
VD.	: Ve Diğerleri
YAY. HAZ.	: Yayına Hazırlayan
YK.	: Yaklaşık

1. GİRİŞ

Tarihsel bilgi, doğası ve yapısı gereği, zaman içerisinde sürekli bir dönüşüm geçirir; bazı dönemlerde tamamen unutulur, bazı dönemlerde yeniden keşfedilir ve böylelikle farklı araştırma sorularının yön verdiği amaçlar doğrultusunda yeniden yazılır. Bu yeniden yazım sürecinde, üretilmiş olduğu bağlamdan tamamen farklı bir bağlama taşınan tarihsel bilginin özgüllüğünü korumak, geçmişin anlamlarını ve değerlerini -kendi koşulları içinde- şimdiye ve geleceğe aktarmak adına kritik bir öneme sahiptir. Tüm disiplinlerde olduğu gibi, bu durum çeviri tarihi araştırmaları için de geçerlidir ve Saliha Paker'in (2004b) vurguladığı üzere, bu kapsamda yürütülen araştırmalar, "[…] kültürel hafızayı kurcalamak, unutulanı/silineni *temsil* yoluyla hatırla(t)maya çalışmak […]" (s. 277, italik vurgu yazarın) gibi önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Çeviri(bilim) alanının göz ardı edilmiş eylem ve eyleyicilerini şimdiye taşıma çabasında, araştırmacılar "kim, ne, nerede, neden, nasıl, ne zaman ve kimin yararına" gibi çok yönlü sorular sorarak, alanın yapısını ve bu yapıyı oluşturan ilişkilerin keşfedilmesini sağlar ve bu yolla, aynı zamanda ilgili sosyokültürel bağlamda "çeviri kültürü" inşa edilmesine katkıda bulunurlar (D'hulst, 2001, s. 22-30). Farklı yöntemler, bakış açıları ve odak noktalarıyla yürütülen bu araştırmalar, geçmişin kendi bağlamı içerisinde anlaşılmasını sağlamanın yanı sıra, hem alanın geleceğine rehberlik eder hem de bu alanda çalışan çevirmenlerin alacağı kararları yönlendirir (Long, 2007, s. 64-73).

Çok katmanlı bir yapıya sahip olan çeviri tarihi alanı, 1980'lerden önce çeviri kuramı tarihine yoğunlaşırken, çoğul-dizge kuramı ve betimleyici çeviri araştırmalarının etkisiyle, daha sonra, çeviri pratiğinin tarihini keşfetmeye ve yazmaya yönelmiştir. Bu araştırmalar kapsamında, belli bir zaman ve yerle sınırlandırılan çalışmaların yanı sıra, çeviri türlerine odaklanan ya da çeviri tarihinin dönüm noktalarını merkezine alan çalışmalar yürütülmüştür (Tahir Gürçağlar, 2013b, s. 136). 1990'ların ortasından itibaren ise, çevirmen ve 'eyleyicilik'[1] kavramına yapılan vurgunun sonucunda,

[1] Tezde, referans gösterilen kaynaklardan yapılan doğrudan alıntılar için çift tırnak; belirli kavram ve ifadeleri vurgulamak için tek tırnak işareti kullanılmıştır.

çevirmenlere ve yayıncı, editör gibi diğer çeviri eyleyicilerine odaklanan çalışmaların sayısında artış yaşanmıştır (Tahir Gürçağlar, 2022, s. 17).

Çeviri alanının eyleyicilerine yapılan bu vurgu, hem uzun zaman boyunca görünmez kılınan çevirmenlerin üzerindeki perdenin kaldırılmasını hem de bu görünmezliğin arkasında yatan süreçlerin sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. "Çevirmenin görünmezliği"ni etnik merkezcilik tartışması etrafında ele alan Lawrence Venuti (2004/1995), Anglo-Amerikan kültüründe, çevirilerin kaynak metinlerin birer kopyası olduğu yanılsamasını yaratmak ve bunun sonucunda metne yapılan müdahaleleri gizlemek için, kitap kapaklarında çevirmen isimlerine yer verilmediğine ve çeviri kitaplar incelenirken erek metni üretenin sanki çevirmen değilmiş gibi ondan hiç söz edilmemesine değinerek, çevirmenlerin neden ve nasıl görünmez hale getirildiğini ortaya koymuştur (s. 1-42). Benzer olarak, Theo Hermans da (1997) hiçbir çevirinin kaynağıyla özdeş olamayacağını ve bu nedenle çeviri metinlerde duyulan sesin "çevirmenin sesi"nden başkası olmadığının altını çizerek, çeviribilim araştırmalarında bu sese odaklanmanın önemine dikkat çekmiştir (s. 65-7). Kaisa Koskinen (1994) ise, her yazım türünde olduğu gibi çeviride de var olan ideolojik boyutun, çevirmenin görünmezliği üzerinden oluşturulan saydamlık algısıyla gizlenmemesi gerektiğini ifade etmiş; aksine çevirmenlerin kendi varlıklarını ve çeviri kararlarını açıkça ortaya koyarak, okurları "dilsel ve kültürel farklılıklardan ve anlamın çoğulluğundan" haberdar etmesi gerektiğini vurgulamıştır (s. 451).

Tüm bunların yanı sıra, çevirmenlerin tarihsel olarak ne tür roller üstlendikleri keşfedilmeye çalışılmış; içinde yaşadıkları sosyokültürel ve politik bağlam içinde konumlandırılarak hem çeviri tarihi mozaiğindeki eksik parçaların doldurulması hem de entelektüel yaşama katkılarının anlaşılması sağlanmıştır (Joly, 2012/1995, s. xx; Woodsworth, 2012/1995, s. xiv, xvii). Çeviri tarihi araştırmalarını yöntemsel açıdan tartışmaya açan öncü kuramcılardan Antony Pym (1998), *Method in Translation History* [Çeviri Tarihinde Yöntem] adlı çalışmasında araştırmacılar için temelde dört ilke belirlerken, bu ilkelerin merkezine çevirmeni yerleştirmiş ve tarih araştırmalarında odak noktasının, metinsel ya da dilsel incelemelerden öte, çevirmenin kendisinin olması gerektiğinin altını çizmiştir (s. ix-xi). Böylelikle, 90'lı yıllardan itibaren uygulamanın yanı sıra kuramsal ve yöntemsel tartışmalarda da dikkatlerin metinlerden çevirmenlere yönelmesi, çevirmeni farklı perspektiflerle

(sosyolojik, psikolojik, bilişsel ve duygusal) her yönüyle mercek altına alacak çevirmen araştırmalarının (translator studies) (Chesterman, 2009; Hu, 2004) temelini atmıştır.

Çeviribilimin bu alt araştırma alanında, çevirmen homojen bir topluluğun pasif bir üyesi olarak değil, kendi (öz)yaşam öyküsü ve bireysel özelliklerinin temelinde insancıl (humanized) bir yaklaşımla ele alınmaktadır (Kaindl, 2021, s. 7-12). Her çevirmene kendine özgü koşulları içinde odaklanmayı önceleyen bu yaklaşım ise, araştırma nesnesi olarak bireyi merkeze alan 'çevirmenlerin tarihi' kavramını da beraberinde getirmekte (s. 16) ve çevirmenlerin özelinde inşa edilen bu tarih yoluyla, Klaus Kaindl'in (2021) ifade ettiği gibi, hem çeviri tarihine hem de toplumların tarihine ışık tutulması hedeflemektedir:

> […] [B]ir çevirmenin toplumsal yapılara, geleneklere, ideolojik değerlere ve metinlere verdiği kişisel tepkiyi araştırmak, çevirinin büyük anlatılarındaki çatlakları, çatışmaları ve çelişkileri tespit etmemize yardımcı olur. Dahası, çevirmenleri bireysel olarak incelemeyi değerli kılan şey, bir toplumun tarihinin -ki çeviri de toplumun bir parçasıdır- bireyin yaşamı olmadan anlaşılamayacağıdır.[2] (s. 24)

Özetle, çevirmen araştırmalarında benimsenen bu tutum, "[…] çevirmenlerin, uygulamalarının ve yarattıkları çevirilerinin konumlarını ve işlevlerini iktidar ilişkileri ve ideoloji bağlamlarını da araştır[ıp] anlamlandı[rarak] eleştirel biçimde yorumlama[yı] […]" mümkün kılmaktadır (Paker, 2004b, s. 282). Böylesine bir eleştirel yaklaşım ise, kadın çevirmenlerin özelinde yürütülen araştırmalarda, 'kadının görünmezliğini' de görünürlüğe çevirmede etkili bir rol üstlenmektedir. Çünkü, kadınlar geçmişte edebiyat ve kültür dizgelerinde kendilerine yer açıp seslerini duyurmak istemelerine rağmen, uzun bir süre boyunca 'üretkenliği' temsil ettiği düşünülen ve bu nedenle özellikle erkeklere ayrılan yazarlık konumuna layık görülmemişlerdir. Yayın dünyasına giriş yapabilmek için kimi zaman takma erkek isimleriyle eserlerini yayımlatmaya çalışmış olsalar da kadınların yayıncılık alanına erişmelerini sağlayan en etkili araç çeviri olmuştur (Castro, 2009, s. 6; Chamberlain, 1988, s. 455; Simon, 1996/2005, s. 49). Bu yönüyle çeviri, kadınların bu alanda kendilerine yer edinmesini sağlayan "özgürleştirici bir araç" işlevi görmüş (Castro,

[2] Kaynakçada aksi belirtilmedikçe, İngilizce kaynaklardan yapılan alıntıların çevirisi tarafımdan yapılmıştır.

agy., s. 8) ve yayın dünyasında çeviri aracılığıyla duyurdukları sesleri zamanla toplum, ekonomi ve politika alanlarında 'kadın haklarını' talep etmenin etkili bir aracına dönüşmüştür. Dolayısıyla, çevirmen ve feminist araştırmalarının kesişiminde yürütülen çalışmalar; yanmetinleri, bilinçli eser seçimleri ve dönemlerinin entelektüel akımlarına ne zaman ve nasıl katılım sağladıklarının incelenmesi aracılığıyla (Castro & Ergun, 2018, s. 131) kadın çevirmenlerin özelinde ortaya çıkan çifte görünmezliği görünürlüğe dönüştürmede önemli birer araç haline gelmiştir.

Kadın ve çeviri arasında kurulmuş olan bu özel ilişkiden hareket edildiğinde, çeviri ve çevirmen tarihlerinde "bir değil birçok tarihin […] içiçe geçtiğini" (Paker, agy.) görmek mümkün hale gelmektedir. Dirk Delabastita (2012) ve Hermans'ın (2012) da önemle altını çizdiği gibi, çeviri tarihi araştırmalarıyla diğer disiplinlerin tarihleri arasına kurulmuş olan "yapay" duvarları "yapısöküme uğratmak", birçok araştırma alanına hizmet edecek sonuçlar elde edilmesini sağlayabilmektedir (s. 248; s. 244-5); çünkü "[…] hiçbir çeviri belli bir tarihsel bağlam olmadan üretilmediği gibi, hiçbir tarihsel gerçeklik de çeviriden bağımsız bir biçimde var olmamıştır" (Delabastita, agy., s. 248). Nitekim, çeviriyi yaşadıkları sosyokültürel ve politik bağlam içinde etkinlik alanlarını genişletme aracı olarak kullanmış olan kadın çevirmenlerin sesleri, sadece çeviri(bilim) tarihi için değil aynı zamanda kadın tarihi, toplumsal cinsiyet araştırmaları ve çeviri yoluyla giriş yaptıkları pek çok alan için de önemli veriler sunmaktadır.

Tüm bu odak noktalarından hareketle, bu tez çalışmasında da çevirmen araştırmalarının bireyi merkeze alan yaklaşımı ve bu yaklaşım üzerinden farklı disiplinler arasına örülmüş "yapay" duvarları "yapısöküme uğratma" fikri temel alınmakta ve bu yolla 'hem tarihin, çeviri ve çevirmenle ilgili neler söyleyebileceği hem de çeviri ve çevirmenin, tarihle ilgili neler anlatabileceği'[3] sorgulanmaktadır. Bu kapsamda, tezin bu bölümünde, öncelikle bu sorgulamanın hangi konu etrafında yapıldığı ve konunun hem çeviribilim hem de farklı disiplinler açısından önemine

[3] Christopher Rundle, 2012 yılında *Translation Studies* dergisinde "Translation as an Approach to History" [Tarihe Bir Yaklaşım Olarak Çeviri] başlıklı bir tartışma başlatmıştır. Ortaya koyduğu bu tartışmada, çeviribilim alanında yürütülen tarih araştırmalarının sadece çeviribilim alanıyla sınırlı kaldığını, oysa bu yaklaşımın artık değiştirilerek çevirinin, tarihi anlamanın bir aracı olarak kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Rundle, bu görüşünü dile getirirken, "[…] tarihin bize çeviri hakkında ne söyleyebileceğini değil, çevirinin bize tarih hakkında ne söyleyebileceğini soruyoruz" ifadelerine yer vermektedir (s. 239). Yukarıda görüşlerine yer verilen Hermans ve Delabastita ise, Rundle'a verdikleri yanıtlarda, bir anlamda 'hem çeviri için tarih hem de tarih için çeviri' yaklaşımını ortaya koyarak, farklı disiplinler arasına çizilen tüm sınırların kaldırılmasını önermektedir.

değinilmekte; bir sonraki alt başlıkta ise tezin bu sorgulama üzerinden neyi amaçladığına ve araştırma sorularına yer verilmektedir.

1.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi

Bu tezin konusunu, Türk edebiyat ve kültür dizgelerinde önemli roller üstlenmiş kadın çevirmenlerden Seniha (Rauf) Sami Moralı[4] (1886-1982) oluşturmaktadır. Seniha Hanım yaşadığı süre boyunca çevirmen, yazar, öğretmen ve müzeci/arkeolog gibi çok yönlü roller üstlenmiştir. Ayrıca, Osmanlı-Türk kadın hareketinin son dönem temsilcileri arasında yer almaktadır. Osmanlı-Türk edebiyat ve kültür dizgesine, 1921 yılında yapmaya başladığı çevirilerle (Sami Moralı, t.y./c[5], arşiv belgesi[6]) giriş yapan Seniha Hanım, vefat ettiği 1982 yılına kadar çeviri, kısa hikâye, tefrika roman ve makale türlerinde eserler üretmiştir. Bunun yanı sıra, 1924-1935 yılları arasında, Türk Kadınlar Birliği'nin üyesi olarak, uluslararası konferanslarda temsilcisi olduğu kadın hareketinin sözcülüğünü yapmıştır. Ancak bu üretkenliğine karşın hem kendisi hem de eserlerinin çoğu çeviri, edebiyat ve kadın tarihlerinin satır aralarında saklı kalmıştır.

Seniha Hanım'ın günümüze ulaşmasını sağlayan isim, araştırmacı yazar ve arşiv uzmanı Taha Toros'tur. Toros, yayımladığı iki kısa yazısında[7] (Toros, 1994; 2000) Seniha Hanım'ın yaşam öyküsünü ana hatlarıyla paylaşırken, çevirmenlik, yazarlık, öğretmenlik rollerinden ve kadın hareketi temsilciliğinden bahsedip, başlıklarında da "ilk kadın müzeci" olma özelliğini ön plana çıkarmaktadır. Toros'un hazırlamış olduğu bu kısa yaşam öyküsü, aslında kendi kişisel arşivinde Moralı ailesiyle ilgili yer alan yüzü aşkın belgeden derlenmiş küçük bir tanıtım yazısı niteliğindedir ve şimdiye kadar Seniha Hanım'a, yüzeysel de olsa, çeşitli amaçlarla değinen bazı

4 Seniha Hanım, soyadı kanununun yürürlüğe girdiği 1935 yılına kadar, eşi Mehmet Rauf'un adıyla, yani Seniha Rauf olarak tanınmaktaydı. Soyadı kanunuyla birlikte Moralı soyadını seçmiştir. Ancak 1935 yılının öncesinde de sonrasında da eserlerinde sıklıkla babası Sami Bey'in adını kullanmıştır. Bu nedenle, eserlerinde Seniha Rauf, Seniha Sami, Seniha Sami Moralı ve Seniha Moralı imzalarına rastlanmaktadır. Tespit edilen çalışmalarının tümüne bakıldığında, en çok tercih ettiği iki imzanın Seniha Sami ve Seniha Sami Moralı olduğu görülmektedir.

5 Aynı yazara ait belgeleri sıralamak için kullanılan harfler, başka kısaltmalarla karıştırılmasın diye, t.y. (tarih yok) kısaltmasından eğik çizgiyle ayrılarak gösterilmiştir.

6 Arşiv belgeleri ve gazeteler, kaynakçada ayrı alt başlıklarda verilmiştir. Bu belgelere ve yayınlara atıfta bulunulurken, künyelerine ulaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla, parantez içinde alt başlık bilgisi de verilmiştir.

7 Söz konusu iki yazının içeriği aynıdır. Seniha Hanım'ın yaşam öyküsü ilk olarak 1994 yılında, *THY Skylife* dergisinde Türkçe ve İngilizce olarak bir arada yayımlanmış; daha sonra Toros'un *O Güzel İnsanlar* adlı kitabında sadece Türkçe olarak yer almıştır.

çalışmaların tek bilgi kaynağı olmuştur. Örneğin, Ekmeleddin İhsanoğlu (2001), Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki Batı temaslarının, kültürel zenginliğe yansımalarına değinirken Seniha Hanım ve eşinden örnek çift olarak bahsetmekte ve burada Seniha Hanım'la ilgili verdiği bilgileri Toros'un yazısından alıntılamaktadır (s. 14). Benzer olarak, Abdullah Muradoğlu'nun (2001), kitabında Seniha Hanım'dan bahsettiği kısa paragraf yine söz konusu yazının tekrarı niteliğindedir (s. 71-2). Mustafa Onur Yurdal ise (2020) Toros'un bu yazısından ve arşivinde yer alan bazı belgelerden yararlanarak, bir popüler tarih dergisi için benzer odak noktalarına ve içeriğe sahip "İlk Kadın Uzman, Çevirmen, Entelektüel, Saray Mürebbiyesi, Cumhuriyet Müzecisi: Seniha Sami Moralı" başlıklı bir yazı hazırlamıştır.

Yukarıda anılan çalışmaların dışında, Seniha Hanım, gerek Osmanlı-Türk kadın hareketinin bir üyesi olması gerekse müzecilik alanında kadın olarak bir ilki temsil etmesi nedeniyle, kadın eserlerini ve araştırmalarını merkezine alan kurumlar ve araştırmacılar tarafından da anılmış; ancak hakkında paylaşılan bilgiler yine Toros'un aktardıklarının ötesine geçmemiştir. Örneğin, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı tarafından hazırlanan *Mesleklerinde Öncü Kadınlar, İlkler* (Hayatseven & Küfteoğlu, 2004) adlı çalışmada ve Aslı Davaz'ın (2014) kitabında[8] Seniha Hanım'la ilgili paylaşılan bilgiler bu kısa yaşam öyküsünden alınmıştır (s. 376). İstanbul Kadın Müzesi de, kendi internet sitesinin "Türkiye Kadın Arşivi" sekmesinde, Seniha Sami Moralı başlığı altında paylaştığı bilgileri bu yazıya dayandırmıştır (İstanbul Kadın Müzesi, 2012).

Burada, Toros'un ilgili yazısının tek bilgi kaynağı olarak kullanılmış olmasına dikkat çekilmesinin nedeni şudur: Toros'un kişisel arşivinde yer alan belgeler ile Seniha Hanım'ın kendi yazıları bir araya getirildiğinde, Toros'un derlediği yaşam öyküsünün bazı hatalar içerdiği görülmektedir. Örneğin, Toros (1994; 2000), Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Seniha Hanım'ın dayısı olduğunu ifade etmektedir (s. 69; s. 86), ancak birincil kaynaklara bakıldığında amcası olduğu anlaşılmaktadır (Sami Moralı, 1969b; t.y./a, arşiv belgesi). Ayrıca, Toros, Seniha Hanım'ın birkaç eserinin adını paylaşırken, *Karanlık Yollar* adlı bir romanı olduğundan bahsetmektedir (agy., s. 72; s. 91); ama kütüphane arşivlerinde yapılan araştırmalar

[8] Davaz, yukarıda anılan kitabında ve diğer çalışmalarında (2016; 2020) Türk Kadınlar Birliği'nin uluslararası ilişkilerini kapsamlı olarak ele almaktadır. Davaz, Türk Kadın Birliği'ni uluslararası konferanslarda temsil ettiği için Seniha Hanım'ın yurtdışında katıldığı organizasyonlara ve bu kapsamda üstlendiği görevlere değinmekte; ancak kendisiyle ilgili detaylı bir incelemeye yer vermemektedir.

sonucunda, bu eserin adının *Karışık Yollar* olduğu anlaşılmıştır (Sami Moralı, 1980a-1980e).

Bunların yanı sıra, Toros Seniha Hanım'ın özel hocalardan Farsça eğitimi aldığını belirtmektedir (agy. s. 69; s. 88); fakat incelenen kaynak ve belgelerde bunu doğrulayacak bir bilgiye rastlanmamıştır. Örneğin, Seniha Hanım'ın eğitimiyle ilgili en kapsamlı bilgi veren ve kendisiyle yapılan görüşmeye dayandığı için en güvenilir olduğu düşünülen Fanny Davis'in (1986) kitabından, Seniha Hanım'ın özel hocalardan Türkçe, İngilizce, Fransızca, tarih ve edebiyat dersleri aldığı öğrenilmektedir (s. 54). Bu kaynağın yanı sıra, Seniha Hanım'ın sicil cüzdanında, "Muallimi mahsustan Türkçe- Fransızca-İngilizce resim ve musiki tahsil etmiş Hilali Ahmer Hastabakıcılık dersine devamla şehadetname almıştır" açıklaması yer almaktadır ([Sicil Cüzdanı], 1948, arşiv belgesi). Toros'un, Seniha Hanım'ın *İran Edebiyatı Tarihi* adlı eseri çevirmiş olmasından yola çıkarak bu bilgiyi vermiş olması muhtemeldir; ancak kaynak metne bakıldığında, dilinin Farsça değil İngilizce olduğu görülmektedir (Browne, 1909).

Paylaşılan örneklerden hareketle, tarih araştırmalarında ikincil bilgi kaynağı ne kadar güvenilir olursa olsun, birincil kaynaklara ulaşıp bunları titizlikle incelemenin önemi net olarak anlaşılmaktadır. Zira, Toros'un hazırlamış olduğu bu yaşam öyküsünü temel alan araştırmacılar, söz konusu hatalı bilgileri kendi çalışmalarına da taşımışlardır. Ayrıca, dikkat çeken bir diğer nokta, Toros'un referans gösterildiği bazı çevrimiçi kaynaklarda, ilgili yazılarının dikkatle incelenmediği ve bunun sonucunda Seniha Hanım'ın akrabalık bağlarıyla ilgili farklı bilgi paylaşımları yapıldığı gözlemlenmektedir. Örneğin, İstanbul Kadın Müzesi'nin internet sitesinde Seniha Hanım'ın ailesiyle ilgili verilen bilgilerde hatalar söz konusudur. Dedesi Subhi Paşa, babası; Hamdullah Suphi Tanrıöver, yeğeni; Nazım Hikmet ise eniştesi olarak paylaşılmıştır[9] (İstanbul Kadın Müzesi, 2012). Daha önce belirtildiği gibi, Tanrıöver, Seniha Hanım'ın amcasıdır; dolayısıyla tam tersine bir bilgi verilmiştir. Nazım Hikmet'le ise hiçbir akrabalığı bulunmamaktadır. Sitede, bilgi kaynağı olarak Toros'un (2000) kitabı ve *Cumhuriyet Gazetesi*'ndeki yazısı gösterilmiştir. İlgili gazete yazısında, Toros, Nazım Hikmet'le Seniha Hanım'ın eniştesi Alaaddin Özedar'ın aynı cezaevinde bulunduğundan ve ilerleyen süreçte dostluk kurduklarından bahsetmekte; bu vesileyle de Alaaddin Bey'in ailesinden

[9] İlgili internet sayfasından alınan ekran görüntüsü için bkz. Ek 1.

bahsederken Seniha Hanım'a da değinmektedir (2005, s. 6, arşiv belgesi).[10] Tespit edilen bu hatalar göz önünde bulundurulduğunda, Seniha Hanım için ayrılan bu bölüm hazırlanırken, Toros'un kitap bölümünün ve gazete yazısının dikkatle incelenmediği/okunmadığı ortadır.

Sunulan veriler ve örnekler, Seniha (Rauf) Sami Moralı'nın şimdiye kadar (1) kendisine çeşitli nedenlerle değinen kaynaklarda eksik ve/ya hatalı bir biçimde temsil edildiğini; (2) çeviri, edebiyat ve kadın tarihleri araştırmalarında ise kapsamlı bir biçimde ele alınmadığını[11] açıkça göstermektedir. Dolayısıyla, bu tez çalışmasının, öncelikle Seniha Hanım'ın yaşam öyküsünü yeniden yazarak, faaliyet gösterdiği tüm alanlarda doğru bir biçimde tanınmasına olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

İkincisi, bu tezin, çeviri tarihi araştırmalarımızda şimdiye kadar yeterince temsil edilememiş bir kadın çevirmeni ve eserlerini ilgili sosyokültürel ve politik bağlamda konumlandırarak, çeviri(bilim) tarihimizin inşasına katkı sağlayacağı ön görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'de kadın çevirmenlere odaklanan çalışmaların niceliksel açıdan dikkat çeken azlığı göz önünde bulundurulduğunda,[12] bu çalışma tarihte etkin roller üstlenmiş kadın çevirmenlerimizin görünürlüklerinin arttırılmasına da katkı sunacaktır.

[10] İlgili yazı, Toros'un Nazım Hikmet yazı dizisi kapsamında 15 Ekim 2005 tarihinde yayımlanmıştır. Yukarıda belirtildiği üzere, yazıda Nazım Hikmet ile Seniha Hanım'ın eniştesi Alaaddin Özedar arasında kurulan dostluktan bahsedilmektedir; fakat yazının "Nâzım cezaevinden çıkıyor" alt başlığında, Toros, Nazım Hikmet'e bir iki cümleyle değindikten sonra Alaaddin Bey'e geçiş yapmakta ve bu bölümün neredeyse tamamında Seniha Hanım'dan bahsetmektedir. İlgili alt başlığın görüntüsü için bkz. Ek 2.

[11] Bu tez çalışması için araştırmaların sürdürüldüğü dönemde, Seda Taş İlmek'in (2021) "Entellektüel Bir Türk Kadını: Çevirmen Seniha Sami Moralı" başlıklı bir çalışması yayımlanmıştır; ancak Taş İlmek, Seniha Hanım'ın yaşamıyla ilgili paylaştığı ayrıntıları yukarıda değinilen Toros (2000) ve Yurdal'ın (2020) yazılarından alıntılamış; çevirmen yönünü ise, yalnızca çevirmiş olduğu dört kitabın yanmetinleri aracılığıyla ele almıştır. Ayrıca, çalışmada temel alınan eserlerden birisiyle ilgili paylaşılan bilgilerde bazı farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Seniha Hanım'ın İngiliz yazar Daphne du Maurier'den çevirdiği *Kıralın Generali* adlı eserin özgün dilinin Fransızca olduğu belirtilmiş ve çevirinin İngilizceden, yani ara dilden yapıldığı ifade edilmiştir (s. 443). Bu tez kapsamında da incelenen eserin, kaynak dilinin İngilizce olduğu ve Seniha Hanım'ın metni doğrudan kaynak dilinden çevirdiği tespit edilmiştir. Buna ek olarak, aynı eserin dördüncü sayfasında yer alan ve kaynak metnin yayıncısı tarafından yazılıp Seniha Hanım tarafından çevrilen yanmetnin, Seniha Hanım'a ait olduğu düşünülerek bunun üzerinden bir değerlendirme yapıldığı görülmektedir (s. 444); fakat ilgili eserde Seniha Hanım'a ait olan tek yanmetnin sayfa 3'te yer aldığı gözlenmiştir. Konuyla ilgili açıklama için bkz. 4.1.2 numaralı başlık, dipnot 76.

[12] Tanzimat Dönemi'nden II. Meşrutiyet Dönemi'ne kadar uzanan süreçte yaşamış kadın çevirmenlere odaklanan ilk çalışmaları Ayşe Banu Karadağ (2013a; 2013b) yapmıştır. Kadın çevirmenlere odaklanan başka çalışmalar için ayrıca bkz. Aka (2011); Alimen, (2015); Avcı Solmaz (2020); Berk Albacten (2018); Bozkurt (2014); Ilgın (2019); Uslu (2019); Tahir Gürçağlar (2019); Yalçındağ (2021).

Üçüncüsü, bu tez çalışmasında elde edilen verilerin, yalnızca çeviribilim alanına değil aynı zamanda tarih, edebiyat ve müzecilik alanlarına da katkıda bulunacağını söylemek mümkündür. Çalışma, Seniha Hanım'ın çeşitli alanlarda yapmış olduğu çevirilerin yanı sıra şimdiye kadar kütüphane arşivlerinde saklı kalmış kısa hikâyelerini, tefrika romanlarını ve makalelerini de gün yüzüne çıkarmakta ve böylece bir kadının, Osmanlı İmparatorluğu'nun son, Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönemlerine yönelik tanıklıklarını ve gözlemlerini edebiyat ve tarih araştırmacılarının dikkatine sunmaktadır. Dahası, Seniha Hanım'ın İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde görev yaptığı süre boyunca müzecilik ve arkeoloji alanlarında ürettiği eserleri ve kişisel belgeleri, Türkiye'de arkeoloji alanının gelişmesinde 'çevirinin' ve 'bir kadın çevirmenin' oynadığı rolü ortaya koymaktadır.

Dördüncüsü, bu tez, Osmanlı-Türk kadın hareketinde yer almasına rağmen, üzerinde yeterince durulmamış bir kadının tüm yönleriyle tanınmasını da sağlayacaktır; ancak çalışmanın kadın tarihi alanına sunacağı katkı, Seniha Hanım'ın kapsamlı bir yaşam öyküsünü inşa etmekle sınırlı değildir. Tezin 4.4. numaralı başlığında, Seniha Hanım'ın Osmanlı-Türk kadın hareketindeki rolü ve konumu sorgulanmakta ve 1868-1935 yıllarını kapsayan bu hareketin tarihçesi çeviribilimin kuramsal ve kavramsal araçları ışığında ele alınmaktadır. Tez, böylelikle, çeviribilim, kadın ve toplumsal cinsiyet araştırmaları kesişiminde disiplinlerarası bir yaklaşım benimsemenin sunacağı olanaklara vurgu yapmaktadır.

Son olarak, bu tez çalışması, arşiv merkezli mikrotarih yöntemini (Atefmehr & Farahzad, 2022) benimsemektedir. Zahra Atefmehr ve Farzanah Farahzad'ın çevirmen araştırmalarında kullanmak üzere önerdiği bu yöntem, unutulmuş çevirmenleri kapsamlı bir arşiv araştırması yoluyla ortaya çıkarmayı ve genellemelerden uzak, alternatif seslerin de duyulduğu bir çeviri tarihi inşa etmeyi hedeflemektedir (s. 253-256). Arşiv belgelerinin, kadın tarihi araştırmalarında da kadınların deneyimlerini ve seslerini keşfetmedeki kritik rolü dikkate alındığında (Balsoy, 2015; 2022; Çakır, 2011; Davaz vd., 2021), arşiv merkezli mikrotarih yöntemi, özellikle kadın çevirmenlere odaklanan çalışmalar için verimli bir yol haritası sunmaktadır. Çalışmanın tamamlandığı tarih itibariyle, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi üzerinden yapılan taramada, çeviribilim alanında bu yöntemi benimseyen başka bir lisansüstü çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu

tezin çeviribilim alanında ‘kadın’ ‘çevirmenleri’ merkezine alacak gelecekteki lisansüstü çalışmalara yöntemsel açıdan örnek teşkil edebileceği düşünülmektedir.

1.2. Çalışmanın Amaçları ve Araştırma Soruları

Bu tez çalışmasının iki ana amacı vardır. İlki, kadın çevirmenlerin çeviri tarihimizdeki rolünü, konumunu ve önemini faaliyet göstermiş oldukları sosyokültürel ve politik bağlam içinde sorgula(t)maktır. Bu amaç doğrultusunda, Seniha (Rauf) Sami Moralı’yı merkezine alan tez, Seniha Hanım’ın hatalardan ve basmakalıp ifadelerden arındırılmış, kendi sesine ve sözlerine dayalı bir yaşam öyküsünü (yeniden) inşa etmeyi ve bu yaşam öyküsünün zemininde, Seniha Hanım’ın çevirmen kimliğinin izini sürmeyi hedeflemektedir.

Çeviri, Seniha Hanım’ın yaşamı boyunca sürdürdüğü bir uğraş olmasına rağmen, çevirmenlik yönü, “ilk Türk kadın müzeci/arkeolog” unvanının gölgesinde kalmış ve kendisine yüzeysel olarak değinen çalışmalarda yeterince irdelenmemiştir. Her ne kadar Türkiye’deki kadın çevirmenlerin birçoğu, benzer olarak, başka alanlarda yaptıkları işleriyle tanımlanmış olsa da (Berk Albachten, 2018, s. 375-6; Tahir Gürçağlar, 2019, s. 9), Antony Pym’in (1998) de belirttiği gibi, tarihte iz bırakmış çevirmenler aynı zamanda “çok sayıda başka mesleki faaliyetleri olan” eyleyicilerdi (s. 163-4). Nitekim bu durum, Reine Meylaerts’in (2013) dikkat çektiği üzere, pek çok tarihsel bağlamda geçerliliğini korumuş ve çevirmenler çeviri faaliyetlerini, diğer edebi (yazarlık, yayıncılık) ve/ya mesleki faaliyetlerinin yanında eş zamanlı olarak yürütmüşlerdir. Dolayısıyla, bu “çevirmenlerin çeviri pratikleri, çevirmen olarak algıları ve kendilerini algılayışlarının” kavranabilmesi için, “*çoklu yaşamları* (öğretmen, gazeteci, memur, yazar vb) ve çeşitli sosyal ve kültürel bağlamlarda sosyalleşirken aldıkları *çoklu konumları*” arasında ilişkiler kurmak gerekmektedir (s. 108-9, 125, italik vurgular benim). Tez, bu noktadan hareketle, “çoklu yaşamları ve konumları” arasında bağlantılar kurarak Seniha Hanım’ın çevirmen kimliğini irdelemekte; bu irdelemeyi ise, kimlik kavramının “söylemde ve tarihte konum alma” tanımından yola çıkarak gerçekleştirmektedir (Simon, 2005/1996, s. 134). Çalışma, böylelikle, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş dönemindeki ulus inşası söylem(ler)inin Seniha Hanım’ı nasıl etkilediğini ve Seniha Hanım’ın bir çevirmen olarak bu özel bağlamda nasıl bir konum aldığını anlamayı amaçlamaktadır.

Tezin ikinci amacı, çeviri tarihi, kadın tarihi ve toplumsal cinsiyet araştırmaları kesişiminde yapılacak disiplinlerarası çalışmaların önemine dikkat çekmektir. Serpil Çakır'ın (2018) ifade ettiği gibi, çeşitli sosyal bilim disiplinleri içerisinden tarihe kadın bakış açısıyla ve kadınlar için yaklaşan tüm çalışmalar, kadın tarihi alanının kapsamına girmekte (s. 31-32) ve feminist tarihyazımı bağlamında "kadınları görünür kılmak", "kadınlara kendi tarihlerini kazandırmak" ve "bir cins grubu olarak kadınların tarihlerini yazmak" gibi kritik işlevleri yerine getirmektedir. (Çakır, 2011, s. 508). Osmanlı-Türk kadın hareketinde yer almış olmasına rağmen göz ardı edilmiş bir kadını merkezine alan bu tez de, kadın tarihi alanıyla kesişen ortak amaçlara hizmet etmenin yanı sıra, söz konusu bir kadın çevirmen olduğu için, bu tarihe çeviribilim perspektifinden yaklaşmayı ve çevirinin/çevirmenlerin bu tarihteki rolünü sorgulamayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda, Seniha Hanım'ı temsilcisi olduğu Osmanlı-Türk kadın hareketi içinde konumlandırmak için öncelikle bu hareketin bir tarihçesi paylaşılmakta ve 1868-1935 yıllarını kapsayan bu tarihçe, çeviribilimin "yeniden yazım" (Lefevere, 1992; 2014/1985) ve "öz-çeviri" (Grutman, 2009) kavramları etrafında tartışılarak sunulmaktadır. Bir sonraki aşamada, Seniha Hanım'ın neden şimdiye kadar bu tarihin dışında bırakıldığı ve günümüze çoğunlukla "ilk kadın müzeci/arkeolog" olarak taşınmasının, dönemin toplumsal cinsiyet politikalarıyla ilişkili olup olmadığı sorgulandıktan sonra, Osmanlı-Türk kadın hareketindeki rolü üstünde durularak, bu sürece yönelik tanıklıkları, kendi eserleri ve arşiv belgeleri aracılığıyla araştırmacıların dikkatine sunulmaktadır.

Bu amaçlar ve araştırma soruları doğrultusunda, tezin ikinci bölümünde öncelikle çalışmanın benimsediği arşiv merkezli mikrotarih yönteminden, bu yöntemin kaynaklık ettiği araştırma sürecinden ve bu süreçte elde edilen verilerden ve kaynaklardan bahsedilecektir. Üçüncü bölümde, araştırma sürecinde ulaşılan arşiv belgeleri ve bilgi kaynaklarından yararlanılarak, Seniha Hanım'ın yaşam öyküsüne ve ailesiyle ilgili bilgilere yer verilecektir. Dördüncü bölümde, Seniha Hanım'ın "çoklu yaşamları"nın her biri ayrı başlıklarda irdelenerek, hem çevirmen kimliği analiz edilecek hem de bu kimliğin diğer alanlardaki rolleriyle etkileşimi sorgulanacaktır. Beşinci bölümde, tez boyunca sunulan bilgiler ve değerlendirmelerin ışığında, Seniha Hanım'ın "çoklu yaşamları", erken Cumhuriyet Dönemi'nin "tarih ve söyleminde" konumlandırılacak ve böylelikle çevirmen

kimliğinin ilgili sosyokültürel ve politik bağlam içerisinde nasıl kavramsallaştırılabileceği sorgulanacaktır.

2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu tez arşiv merkezli mikrotarih yöntemini benimsemektedir. Bu doğrultuda, tezin bu bölümünde, 1) çeviribilim alanında mikrotarihle ilgili ön plana çıkan tartışmalara kısaca değinilmekte; 2) tezin benimsediği arşiv merkezli miktotarih yöntemiyle ilgili bilgi verilmekte; 3) ilgili yönteminin uygulanması yoluyla yürütülen araştırma ve veri toplama sürecinin ayrıntıları paylaşıldıktan sonra, araştırmanın sınırlılıklarından bahsedilmektedir.

2.1. Çeviri Tarihyazımı ve Mikrotarih

Sergio Adamo (2006), çeviri tarihi araştırmalarının çoğunun, çevirinin kültürel bir pratik olarak sıklıkla göz ardı edilen rolünü ve çevirmenlerin eyleyici olarak önemini vurgulamayı amaçladığını ve bu nedenle de geleneksel tarihin büyük anlatılarını sorgulama ve göz ardı edilen konuları gün yüzüne çıkarma konusunda mikrotarihle ortak bir paydada buluştuğunu savunmaktadır (s. 85). Giovanni Levi ve Carlo Ginzburg başta olmak üzere bir grup İtalyan asıllı tarihçinin öncülüğünü yaptığı mikrotarih yaklaşımı, "temelde, gözlem ölçeğinin küçültülerek mikroskobik bir analiz yapılmasına ve toplanan belgelerin kapsamlı bir biçimde incelenmesine dayanır" (Levi, 1991, s. 95). Bu yaklaşımı benimseyen tarihçilerin amacı, "kendilerinden önceki araştırmacıların sessizlikle geçiştirdiği, bir kenara ittiği ya da görmezden geldiği şeyleri" mercek altına almaktır (Ginzburg, 1992, s. xiii). Bu amaçsa, mikrotarih çalışmalarının genellemeler peşinde koşmak yerine, ayrıntılara odaklanarak mikrobağlamlar oluşturmasını ve böylece daha geniş bağlamların anlaşılmasına katkıda bulunmasını gerektirir (Wakabayashi, 2018, s. 253). Mikrotarihte, araştırmacılar, antropolojik bir yaklaşımla birincil kaynakların izini sürer ve bu kaynakların ışığında küçük bir topluluk içindeki bireylerin toplumsal olay ve koşullar doğrultusunda şekillenen deneyimlerine odaklanır (Rundle, 2018, s. 238-239).

Adamo, her ne kadar farklı konular, bakış açıları ve hedefler doğrultusunda yürütülen çeviri tarihi araştırmalarının çoğunu mikrotarih kapsamına alsa da, bu yaklaşımın

özellikle çevirmen odaklı çalışmalarda daha çok ön plana çıkarıldığını söylemek mümkündür (Atefmehr & Farahzad, 2021/2022; Batchelor, 2017; D'hulst & Gambier, 2018; Gomez, 2017; Munday, 2014; Paloposki, 2017). Nitekim, mikro-tarihyazımının merkezinde yer alan birincil kaynakların, çeviribilim alanında kullanılmasını yöntemsel açıdan tartışmaya açan çeviribilimci Jeremy Munday'in çalışmalarında da çevirmen vurgusu ön plandadır. Munday (2013), ilk olarak birincil kaynaklara dayalı "süreç odaklı bir yöntem" önerisinde bulunmuş ve çevirmenlerin çeviri kararlarını anlamada çeviri taslakları ve çevirmenlerin kişisel belgelerinden yararlanılabileceğine dikkat çekmiştir. Daha sonra yayımladığı ikinci çalışmasında, "çevirmenlerin ve çevirinin mikrotarihini" inşa etmek için az bilinen ya da unutulmuş çevirmenlerin 'günlük yaşantılarına ve çalışma süreçlerine' odaklanılması gerektiğini vurgulamıştır (Munday, 2014, s. 64). Çeviri tarihi araştırmalarında karanlıkta kalmış bu noktaların, metinsel analizlerle değil çevirmenlerin çeviri(leri)yle ilgili yaptığı açıklamalar, söyleşiler ve arşivlerden bulunabilecek kişisel belgeler, çeviri taslakları, yayımlanmamış çeviri nüshaları ve yayıncılar, yazarlar gibi diğer aktörlerle yürüttükleri yazışmalar üzerinden daha net anlaşılabileceğini savunan Munday (s. 68-75), bu yolla çeviribilim alanında arşiv belgelerini temel alan mikrotarih araştırmalarına rehberlik etmiştir.

2.2. Arşiv Merkezli Mikrotarih Yöntemi

Zahra Atefmehr ve Farzaneh Farahzad (2022), çevirmen araştırmaları özelinde kullanılmak üzere "arşiv merkezli mikrotarih yöntemi" (archival methodology for microhistorical research) adını verdikleri yeni bir yöntem önerisinde bulunmuştur. Atefmehr ve Farahzad'ın ortaya koyduğu bu yöntemin Munday'inkinden temel farkı şudur: Munday, belli bir dönem ya da yerdeki çevirmenlerin çeviriye yaklaşımları, çalışma süreçleri ve koşullarını ve bunların günlük yaşamlarına yansımalarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Kendi çalışmasında, iki farklı çevirmenin yayıncı ve editörlerle mektuplaşmalarını temel alarak yaptığı inceleme, arşiv kaynaklarını özellikle bu doğrultuda kullandığını ortaya koymaktadır (2014, s. 76-77). Munday'in yöntem önerisini uygulayan Outi Paloposki'nin (2017) çalışmasına bakıldığında da, benzer olarak, bir çevirmen ve bir yayıncı arşivinden elde ettiği mektuplar ve belgeler ışığında, Finlandiya'da yirminci yüzyıl başındaki çevirmen pratiklerini ve çevirmen-yayıncı ilişkilerini – birden fazla çevirmen üzerinden – anlamaya çalıştığı

görülmektedir (s. 36-43). Atefmehr ve Farahzad ise, çevirmenleri, bir topluluk olarak ortaklaştıkları noktalar üzerinden değil, bireysel özellikleri ve farklılıkları temelinde incelemeyi hedeflemektedir. Bu da, çeviri tarihinde göz ardı edilmiş (ya da sıklıkla üzerinde durulmuş olsa bile) tek bir çevirmene, çeviri pratiği ve çalışma koşullarıyla sınırlı olmayan bir perspektiften yaklaşmayı ve çevirmeni, birincil kaynaklar ışığında her bir ayrıntıyı dikkate alarak yaşamış olduğu koşullar içerisinde (yeniden) konumlandırıp anlamayı gerektirmektedir (s. 252-256; 259).

Bu doğrultuda, Atefmehr ve Farahzad önerdikleri yöntem için üç aşamadan oluşan bir yol haritası çizmektedir. Birinci adım, çeviri tarihindeki bir olayı, dönemi, hareketi ya da bir çeviri kurumunu 'tıpkı bir detektif gibi' yakın merceğe alarak, burada daha önce adı duyulmamış ya da yeterince üzerinde durulmamış bir çevirmeni keşfetme/onunla ilgi 'ipucu' bulma aşamasıdır (s. 253). İkinci adım, bulunan ipucunun izini sürerek, arşiv(ler)den belge ve kanıt toplama aşamasıdır. Arşiv(ler)den toplanabilecek kaynaklar, üç kategoriye ayrılmaktadır: kişisel birincil kaynaklar, kurumsal birincil kaynaklar ve resmi birincil kaynaklar. İlk kategori, çevirmene ait mektuplar, röportajlar, ses dosyaları, seyahat notları, anılar, özyaşamöyküsü, günlükler, fotoğraflar, çeviri taslakları ya da çeviriye yazılan ön/son söz gibi belgeleri kapsamaktadır. İkinci kategori, çevirmen ve işveren arasındaki yazışmaları, maaş bordrolarını, ödeme çeklerini, sözleşmeleri ya da çevirmen ve yayıncı arasında çeviri taslakları üzerinden yapılan müzakere mektuplarını içermektedir. Son kategoriyse, devlet kurumlarına ait resmi kayıtlara gönderme yapmaktadır. Çeviri faaliyetiyle ilgili yayımlanan yönergeler, mevzuatlar, çevirmenlerle ya da onlar hakkında yapılan resmi yazışmalar bu kategoriye örnek olarak gösterilebilir. Tüm bunların dışında, gazete yazıları/haberleri ya da çevirmenle ilgili bilgi edinilmesini sağlayan herhangi bir bilgi ve belge de mutlaka araştırmaya dahil edilmelidir (s. 254). Araştırmanın üçüncü adımı, toplanan verilerin analiz edilmesi aşamasıdır ve burada amaç, alternatif seslerin de duyulduğu farklı bir geçmişin inşa edilmesine katkı sağlamaktır. Bu aşamada, araştırmacıdan beklenen, söz konusu çevirmenin neden unut(tur)ulduğu, geçmişle ilgili fark edilmemiş hangi gerçekleri söylediği ya da bu çevirmen aracılığıyla, çoğunlukla bütüncül olarak sunulmaya çalışılan geçmişe nasıl farklı bir bakış açısıyla yaklaşılabileceği gibi sorulara yanıt aramasıdır. Son olarak, araştırmacı vardığı sonuçları, buyurgan ve kesin bir dilden kaçınarak anlatı (narrative) yoluyla okurlara sunmalı ve onları hem

araştırma sürecinden hem de araştırmanın sınırlılıklarından haberdar etmelidir (s. 255-6).

2.3. Arşiv Merkezli Mikrotarih Yönteminin Uygulaması

2.3.1. Çalışmanın Araştırma ve Veri Toplama Süreci

Bu çalışma, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ve/ya erken Cumhuriyet Dönemi'nde faaliyet göstermiş kadın çevirmenlerin izini sürmek amacıyla başlatılmış ve bu doğrultuda çeşitli yazılı ve çevrimiçi kaynaklar taranmıştır. Çevrimiçi ortamda yapılan taramada, Taha Toros'a ait "Seniha Sami Tarafından Neşredilen Eserlerden Bazıları" adlı bir not bulunmuştur (Toros, t.y./d, arşiv belgesi).[13] Toros, bu notta Seniha Hanım'ın birkaç hikâyesinin yanı sıra, çeşitli alanlarda yapmış olduğu bazı çevirileriyle ilgili bilgi paylaşmaktadır. Notun günümüzde yeterince tanınmayan bir kadın çevirmene işaret etmesi itibariyle, araştırmanın Seniha (Rauf) Sami Moralı odağında derinleştirilmesine karar verilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında, bilgi ve belge toplama sürecine geçilmiştir. Seniha Hanım'la ilgili ilk bilgilere, yine Toros'un kaleme almış olduğu "İlk Kadın Müzecimiz" başlıklı yazısından ulaşılmıştır (Toros, 1994; 2000).[14] Toros'un yazısı, Seniha Hanım'ın yaşamıyla ilgili önemli ipuçları barındırmasına rağmen, beraberinde bazı soru işaretlerini de getirmiştir: Örneğin, yazıda Seniha Hanım'ın uluslararası kongrelerde Türk kadınını temsil ettiğinden bahsedilmekte (2000, s. 89), ama bu rolüyle ilgili detaylı bilgilere yer verilmemektedir. Ayrıca, Seniha Hanım'ın Türklerle ya da Türk kültürüyle ilgili 'hatalı/taraflı bilgiler' paylaşan yayın organlarına mektuplar gönderdiğine değinilmekte, fakat bu konuda daha fazla ayrıntı paylaşılmamaktadır. Bunların yanı sıra, Toros -bilgi notunda yer verdiği eserlere ek olarak- bu yazısında, Seniha Hanım'ın başka eserlerinden de bahsetmektedir; fakat Ulusal Toplu Katalog (TO-KAT) ve Türkiye Bibliyografyası üzerinden yapılan taramalarda, her iki bilgi kaynağında geçen eserlerin yalnızca bir kısmına ulaşılabilmiştir. Örnek vermek gerekirse, Toros, Seniha Hanım'ın William

[13] İlk olarak, "core.ac.uk" adresinde bulunan bu not, daha sonra ulaşılan Taha Toros Kişisel Arşivi'nde de yer aldığı için, kaynakçada "arşiv belgeleri" bölümüne dahil edilmiştir.

[14] 7 numaralı dipnotta ifade edildiği üzere, Toros bu yazısını önce *THY Skylife* (1994) dergisinde, daha sonra *O Güzel İnsanlar* (2000) adlı kitabında yayımlamıştır. İçeriklerinin aynı olması nedeniyle, tezin geri kalan kısmında bu yazıdaki bilgilere gönderme yapılırken, sadece kitap bölümüne atıfta bulunulacaktır.

Shakespeare'den *Hamlet, Julius Caesar* ve *Kral Lear*'ı; Edward G. Browne'dan dört ciltlik *İran Edebiyatı Tarihi'nin* ilk iki cildini çevirdiğini ve bu iki cildin Arap harfleriyle yayımlandığını ifade etmektedir (s. 90-91). Bunlara ek olarak, "Samuel N. Kramer'den Sümer Edebiyatı'nın yeniden ihyası, Seniha Moralı'nın kalemiyle tanıtıldı" ifadesine yer vermekte ve ayrıca Seniha Hanım'a ait bazı romanların adını anmaktadır; ancak çalışmanın bu döneminde yapılan tarama ve araştırmalarda, bu eserlere ya da bunların yayımlanmış olduğuna dair hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Son olarak, Toros'un, Seniha Hanım'ın Wilhem (Vasiliy Vlidamiroviç) Barthold'dan çevirdiğini söylediği eser, TO-KAT taramasında bulunmuş; fakat 'ilk basımının' 2020 yılında yapılmış olması, beraberinde araştırılması gereken başka soruları da gündeme getirmiştir.

Sonuç olarak, elde edilen ilk bilgiler, Seniha Hanım'ın gerek yaşamı gerekse eserleriyle ilgili daha fazla bilgi kaynağı ve belgeye ulaşılması gerekliliğine işaret etmiştir. Yukarıda bahsi geçen bilgi notunun, Taha Toros Kişisel Arşivi'nin bir parçası olması nedeniyle, arşivin Seniha Hanım'la ilgili daha fazla belgeyi barındırması muhtemel olsa da, Şehir Üniversitesi Kütüphanesinden Marmara Üniversitesi Kütüphanesine aktarılma sürecinde olması nedeniyle, ilk aşamada bu arşive ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle, araştırmanın devam edebilmesi için, öncelikle Seniha Hanım'ın basılmış olduğu tespit edilen çeviri kitapları bir araya getirilmiştir.[15] Ayrıca, dijital ortam üzerinden yapılan taramalarda, Seniha Hanım'ın *Hayat* mecmuasında yer alan çalışmalarına rastlanmıştır.[16] Bu eserlerin büyük bir bölümü Osmanlı Türkçesiyle yayımlanmış olduğu için, ilgili belgelerin çeviriyazısına başlanmıştır. Bunların yanı sıra, Seniha Hanım'ın Türk Kadınlar Birliği'nin üyesi olduğu tespit edildikten sonra, birliğin yayın organı, *Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu* dergisinde herhangi bir çalışmasının yayımlanıp yayımlanmadığını saptamak üzere araştırma yapılmış ve dergide Seniha Rauf imzalı, Osmanlı Türkçesiyle yayımlanmış *Kırık Kafesler* adlı tefrika romanı bulunmuştur (Rauf, 1925a-1926).[17] Buna ek olarak, Toros'un bilgi notundan yola çıkılarak,

[15] Bkz. Barton (1930); Barthold (2020); Buck (1947); Carr (1951); Du Maruier (1946); Duma Peres (1952); Kennedy (1945); Shakespeare (1942; 1946a; 1946b).

[16] *Hayat* mecmuasının tamamı, İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi tarafından dijital ortama aktarılmıştır.

[17] Konu kapsamında bakılan ilk kaynak, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı tarafından Latin harflerine aktarılan *Yeni Harflerle Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu* (Yurdsever Ateş, 2009a) adlı çalışma olmuştur. Ancak, hazırlanan çalışmaya şiir, hikâye ve tefrika roman gibi edebiyat eserlerinin dahil edilmediği görülmüştür. Bunun üzerine, Reyhan Tutumlu ve Ali Serdar'ın "Türk

Seniha Hanım'ın *Resimli Gazete*'de Osmanlı Türkçesiyle yayımlanmış "Hangisi?" adlı hikâyesine ulaşılmış (Sami, 1928e) ve böylelikle bu eserlerin de çeviriyazı sürecine geçilmiştir. Ayrıca, çeviriyazı sürecinin ilerlemesiyle, Seniha Hanım'ın bir eseriyle ilgili belirsizlik netleştirilmiştir: Hem Toros'un bilgi notunda hem de Seniha Hanım'ın yayımlanmış eserlerinde yer alan "diğer çevirileri" başlığı altında Lord Beaconsfield'dan *Aşk Hikâyesi*'ni (1923) çevirmiş olduğu belirtilse de, eserin yayıncısı ya da hangi mecrada yayımlanmış olduğuna dair hiçbir bilgiye yer verilmemiş; yapılan taramalarda da bu esere ulaşılamamıştır. Ancak, Seniha Hanım'ın *Hayat* mecmuasındaki yazılarından birine eklemiş olduğu bir dipnot konunun netleştirilmesine olanak sağlamış ve söz konusu çevirinin *İleri* gazetesinde tefrika edildiği anlaşılmıştır.[18]

Bu süre içinde, Taha Toros ve kişisel arşivi dışında başka bir bilgi kaynağına ulaşabilmek için yapılan araştırmalarda, "Çalışmanın Konusu ve Önemi" başlığı altında anılan kaynaklara ulaşılmıştır; fakat daha önce tartışıldığı üzere, bunların Toros'un söylediklerinin tekrarı olduğu ve araştırma ilerledikçe de Toros'un kendi yazısı dahil çoğunun bazı hatalar içerdiği fark edilmiştir. İlgili bölümde anılan çalışmalar arasında, yalnızca Mustafa Onur Yurdal'ın (2020) çalışmasına birkaç kaynaktan daha ekleme yapmış olduğu fark edilmiştir. Çalışmasını hazırlarken farklı bilgi kaynaklarından yararlanıp yararlanmadığını ve varsa bu bilgi kaynaklarına nasıl ulaşılabileceğini danışmak amacıyla, Sayın Yurdal'la elektronik posta yoluyla iletişime geçilmiştir. Yurdal, Seniha Hanım'ın kardeşi Mustafa Raşit'le ilgili araştırma yaptığı dönemde Toros'un kişisel arşivinde bulduğu bazı belgelerden ve

---

Edebiyatında Tefrika Roman Tarihi" projesi kapsamında, Özyeğin Üniversitesi'nin açık erişim sisteminde paylaşılan tefrika romanlar arasında arama yapılarak, romanın ilk beş bölümüne ulaşılmıştır (Özyeğin Üniversitesi Açık Erişim Sistemi, 2013). Romanla ilgili paylaşılan bilgi notunda, arşivlerdeki eksiklikler nedeniyle romanın tamamlanıp tamamlanmadığının tespit edilemediği belirtilmiştir (Tutumlu & Serdar, 2014).

Daha sonra, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Atatürk Kitaplığı ve Milli Kütüphanenin dijital koleksiyonlarında yapılan aramalarda, romanın üç bölümü daha bulunmuştur. Böylece romanın, derginin 2. ve 9. sayıları arasında kesintisiz yayımlanmış ilk yedi bölümü ve derginin 14. sayısında yer alan on ikinci bölümü bir araya getirilmiştir.

Derginin 10., 11. ve 12. sayılarına hiçbir arşivden ulaşılamamıştır. Derginin 14. sayısında bulunan bölümün sonunda ise "mabadı var" ifadesi yer almaktadır; ancak derginin 18. sayısına kadar olan sayılar da kayıp olduğu için devamını bulmak mümkün olmamıştır. 18. sayısı incelendiğinde, romana rastlanmamaktadır. Buradan hareketle, romanın 15. 16. ya da 17. sayılardan birinde son bulduğu anlaşılmaktadır. *Yeni Harflerle Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu*'na bakıldığında da, benzer olarak bu sayılara ulaşılamadığı ve çalışmaya dahil edilmediği görülmüştür.

[18] Seniha Hanım ilgili yazının bir bölümünde Lord Beacons Phil ve eserlerinden bahsetmektedir. "*Henrietta Temple*'da pek rakik bir hassasiyet müşahede edilir" cümlesinin sonuna eklediği dipnotta ise "Tarafımdan tercüme edilerek *Aşk Hikayesi* unvanıyla *İleri Gazetesi*'nde tefrika edilmiştir." açıklamasını yapmaktadır (Sami, 1928h, s. 129). Kütüphane arşivlerinde yapılan taramalarda romanın tefrika edildiği yıllara tekabül eden gazete sayılarına ulaşılamamıştır.

ilgili yazısından yararlanarak çalışmasını hazırladığını ifade etmiş ve kendisinde bulunan belgeleri büyük bir nezaket göstererek tarafıma iletmiştir (M. O. Yurdal, kişisel iletişim, 11 Mart 2021).

Bu belgelerin ve toplanan diğer verilerin incelendiği süre zarfında, Taha Toros Kişisel Arşivi'nin Marmara Üniversitesi açık erişim sistemi üzerinden araştırmacıların kullanımına açılmasıyla,[19] çalışmanın veri toplama süreci hızlanmıştır. Arşivde, Moralı ailesiyle ilgili çeşitli konularda ve türlerde çok sayıda belgeye ulaşılmıştır. Hepsinin incelenmesiyle, Seniha (Rauf) Sami Moralı'yla ilgili doğrudan bilgi edinilmesini sağlayan 127 belge incelenmeye alınmıştır.[20] Arşivden toplanan belgeler şu kategoriler altında sınıflandırılmıştır:

- Fotoğraflar
  - Kişisel fotoğraflar, aile fotoğrafları ve çeşitli görevlerde çekilen fotoğraflar.
- Mektuplar
  - Aile üyeleriyle mektuplaşmalar,
  - Son Halife Abdülmecid'in kızı Dürrüşehvar Sultan'la mektuplaşmalar,
  - Türkiye'deki ve yurtdışındaki yayıncılarla yapılan yazışmalar,
  - Yurtdışında yaşayan bazı arkadaşlarıyla yaptığı yazışmalar.
- Ailesiyle ilgili belgeler
- Hatırat notları[21]
- Resmî belgeler
  - Emekli sandığı hizmet çizelgesi,
  - Hilal-i Ahmer Cemiyeti hastabakıcılık şehadetnamesi,[22]

[19] Taha Toros Kişisel Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi tarafından 06.04.2021 tarihinde açık erişime açılmıştır. Bu tez çalışması için arşivden toplanan belgelerin tümü, bu dönemde ilgili sistem üzerinden indirilmiştir. Yurdal'ın tarafıma daha önceden iletmiş olduğu belgelere bu sistem üzerinden de ulaşılmıştır. Hâlâ Marmara Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Taha Toros Kişisel Arşivi, bazı yasal süreçlerden dolayı, şu anda açık erişim sisteminden kaldırılmıştır. Bu nedenle, kaynakçanın "arşiv belgeleri" bölümünde belgelerin künyesi paylaşılırken, çevrimiçi erişim linklerine yer verilmemiştir.

[20] Şu nedenlerden dolayı incelenen tüm belgelerin künyeleri kaynakçanın "arşiv belgeleri" bölümüne eklenmemiştir: 1) Bazılarının benzer içeriğe sahip olması; 2) bazılarının çalışmaya doğrudan bir katkısının olmaması; 3) el yazması bazı belgelerin okunaksız olması. Ayrıca, arşivde Seniha Hanım'ın yayımlanmış bazı hikâye ve yazılarının nüshaları bulunmaktadır; ancak bu çalışmaların yayımlanmış olduğu dergiler kütüphanelerin fiziksel ortamında tarandığı ve yeni bulunan diğer çalışmalarla birleştirildiği için bu eserler genel kaynakça bölümüne dergi künyeleriyle birlikte eklenmiştir.

[21] Seniha Hanım'ın, kendi yaşamı ve aile üyeleriyle ilgili hatırat notlarından oluşan 73 sayfalık bir belgedir. Araştırmanın ilerleyen süreçlerinde, çeşitli dergilerde yayımlanmış yazılarına ulaşılıp, ilgili yazılar bu belgeyle karşılaştırıldığında, içeriklerinin büyük oranda aynı olduğu fark edilmiştir; ancak belge, ilgili dergi yazılarında yer almayan ve Seniha Hanım'ın yaşamıyla ilgili önemli detaylara ulaşılmasını sağlayan bilgiler de barındırmaktadır. Ayrıca, belge incelendiğinde Seniha Hanım'ın hatıralarını el yazısıyla kaleme aldığı, daha sonra bu notların daktiloyla temize çekildiği anlaşılmaktadır. Daktilo yazması bölümlerde, bazı kelimelerin ya da cümlelerin yerlerinin boş bırakılmış olduğu göz önünde bulundurulduğunda, daktilo işini daha sonra bir başkasının yapmış olduğunu söylemek mümkündür.

[22] Bkz. Ek 3.

- Nüfus cüzdanı sureti,
- Sicil cüzdanı,
- Yeni harfler kursu başarı sertifikası.[23]

- Resmî yazışmalar
  - Maarif Vekâleti ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri müdürlükleriyle yapılan yazışmalar.
- Türk Kadınlar Birliği'ndeki göreviyle ilgili belgeler
  - Uluslararası toplantılarda yaptığı konuşma metinleri,
  - Seniha Hanım'ı bu bağlamda konu edinen yabancı gazete kupürleri.
- Yayımlanmamış Çeviriler
  - *Mazeppa,*
  - *Hamlet,*
  - *Julius Caesar*,
  - *Kral Lear*.
- Yazıları
  - Bazı dergilerde yayımlanmış yazılarından birkaçı,
  - Türkçe olarak kaleme aldığı bazı yazıların İngilizce taslakları,
  - Diğerleri.[24]
- Hikâyeler ve Kitaplar
  - Yayımlanmamış roman,
  - Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemiyle ilgili yayımlanmamış hatırat,[25]
  - Bazı dergilerde yayımlanmış hikâyelerinden birkaçı.
- Notlar
  - Toros'un Seniha Hanım ve ailesiyle ilgili derlediği bilgi notları ve aile şecereleri.
- Diğer

---

[23] Bkz. Ek 4.

[24] Toros yazısında, "Elizabeth I üzerinde bir araştırma hazırladı. […] Dini konularda da münakaşalara katıldı. Hazreti İsa nasıl öldü? ve Kur'andan tercümeler üzerine makaleler yazdı." ifadelerine yer vermektedir (s. 91). Arşivde, Kraliçe Elizabeth'le ilgili bir daktilo yazması belge bulunmuştur. Bkz. [Bir kıraliça nasıl yetiştirildi]; (t.y., arşiv belgesi). Ancak, bunun yayımlanmamış olduğu, Marmara Üniversitesi Kütüphanesiyle yapılan yazışmada tespit edilmiştir. (Ayrıntılı açıklama için bkz. Dipnot 25). Ayrıca, Seniha Hanım'ın dini konularla ilgili yazdığını söylediği makalenin de yayımlanmamış olduğu anlaşılmıştır. Bu tespitse, Seniha Hanım ve Macit Selekler arasındaki mektuplaşmalardan yola çıkarak yapılmıştır. 1970'li yıllarda, *Hayat Tarih* dergisinin, okurların çeşitli konularda sorular sorduğu "Tarih Postası" sütununda, Hazreti İsa'nın "ölümüyle" ilgili bir dizi tartışmanın başladığı ve bunun uzunca bir süre devam ettiği anlaşılmaktadır. Mektuplardan, hem Macit Selekler'in hem de Seniha Hanım'ın bu tartışmalara katılmak istediği görülmektedir. Seniha Hanım, Selekler'e yazdığı mektupta, konuyla ilgili olarak detaylı bir makale hazırlayıp dergiye yolladığını; fakat derginin bu makaleyi yayımlamadığını belirtmektedir Arşivde bazı parçaları bulunan bu çalışmanın, çeşitli Kur'an ve İncil tefsirleri ve çevirilerinden yararlanılarak hazırlandığı anlaşılmaktadır. Bkz. Selekler (1972-1976, arşiv belgesi); Sami Moralı (tah. 1975, arşiv belgesi); Moralı (1975-1977, arşiv belgesi).

[25] Seniha Hanım'ın yayımlanmamış çevirileri, romanı, hatıratı ve Kraliçe Elizabeth'le ilgili hazırlamış olduğu araştırmasının yalnızca ilk beş-altı sayfası dijital ortama aktarılmıştır. Belgelerin tamamına ulaşmak için, Marmara Üniversitesi Kütüphanesiyle iletişime geçildiğinde, talep edilen belgelerin "yazarın yayımlanmamış" çalışmaları olduğu için kurum politikası gereği araştırmacılara açılamadığı ve arşiv üzerinde yasal süreçler devam ettiği için bu belgeleri kütüphane ortamında fiziksel olarak incelemenin de mümkün olmadığı bildirilmiştir (MÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Başkanlığı, kişisel iletişim, 15.09.2022). Bkz. Ek 5.

- Seniha Hanım'a doğrudan ya da dolaylı olarak değinen bazı gazete kupürleri.

Tüm bu belgelerin incelenmesiyle elde edilen ipuçları ve Seniha Hanım'ın arşivde birkaç nüshası bulunan yazı ve hikâyelerinden yola çıkılarak, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İBB Atatürk Kitaplığı, İSAM Kütüphanesi ve SALT Araştırma Kütüphanesinin fiziksel arşivlerinde çeşitli yazılı kaynak ve süreli yayınların taraması yapılmıştır. Bu kapsamda, örneğin, *Muhit* dergisinin 1928-1933 yılları arasında yayımlanmış tüm sayıları tarandığında, dergide Seniha Hanım'ın piyes, çeviri, hikâye ve makale türlerindeki başka eserlerine ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra, *Hayat Tarih*[26] mecmuasının 1965-1982 yılları arasındaki tüm sayıları incelendiğinde, bu dergide yayımlanmış arşivde yer alan yazı nüshalarına ek olarak, bir çevirisi, üç tefrika romanı, iki hikâyesi ve aile üyeleriyle ilgili diğer biyografik yazıları bulunmuştur.

Araştırmanın derinleştirilmesiyle, Seniha Hanım'ın diliçi çevirilerinin yanı sıra, tiyatro çevirisi alanındaki faaliyetleri de tespit edilmiştir. Yapılan incelemelerde, Seniha Hanım'ın "Seniha Rauf" imzasıyla *Mürai* ve *Kumarbaz* oyunlarının çeviri ve uyarlama süreçlerinde rol aldığı öğrenilmiştir.[27] Ayrıca, Seniha Hanım'ın hatıralarında yer alan bilgiler ışığında (Sami Moralı, t.y./c; Sami Moralı, 1978b, s. 65), Toros'un iki cildinin eski harflerle yayımlandığını ifade ettiği (s. 90) *İran Edebiyatı Tarihi* çevirisinin basılmamış olduğu tespit edilmiş ve dijital arşiv üzerinden yapılan taramada, Seniha Hanım'ın el yazması iki ciltlik çevirisinin Milli Kütüphanenin "yazma koleksiyonlar" bölümünde muhafaza edildiği öğrenilmiştir (Browne, 1924-1929, arşiv belgesi).[28]

Benzer olarak, Toros'un yazısında değindiği, Seniha Hanım'ın Barthold çevirisiyle ilgili soru işaretleri de netleştirilmiştir. Seniha Hanım hatıralarında, dönemin Tarih Kurumu Başkanı Şemseddin Günaltay'ın teklifi üzerine yaptığı bu çevirisinin basılmadığını belirtmektedir. Gülnar Kara tarafından yayına hazırlanan ve 2020

[26] Nisan 1978 tarihinden itibaren adı, *Hayat Tarih ve Edebiyat* mecmuası olarak değiştirilmiştir.
[27] Refik Ahmet (1934), Seniha Hanım'ın *Mürai* çevirisinin Dârülbedâyi'de 1927-1928 ve 1928-1929 sezonlarında sahnelendiğini ifade etmektedir (s. 44-46). Hasan Anamur'un (2013) hazırlamış olduğu kaynakçaya göre, aynı çeviri daha sonra İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun 1946-1947 ve 1982-1983 sezonlarında ve ayrıca Ankara Meydan Tiyatrosu'nda 1967 yılında kullanılmıştır (s. 719). Elde edilen bilgilere göre, Seniha Hanım önce oyunu çevirmiş; daha sonra M. Kemal Küçük'le sahneye uyarlamıştır (Ahmet, agy., s. 44, 112; Anamur, agy.; Zobu, 1982, s. 3-4). Dârülbedâyi'nin 1929-1930 sezonunda sahnelenen *Kumarbaz* oyununda ise, Seniha Hanım'ın uyarlama işini üstlendiği anlaşılmaktadır (Ahmet, agy., s. 46; Zobu, 1977, s. 313). Anamur'un kaynakçasında, oyunun çevirmeni Kemal Emin Baran olarak kaydedilmiştir (s. 832). Her iki oyun da sahnelenmek üzere çevrildiği için basılı nüshaları mevcut değildir.
[28] Çeviriyle ilgili yapılan değerlendirme için bkz. 4.1.3. numaralı başlık.

yılında Türk Tarih Kurumu Vakfı tarafından yayımlanan eserin "Ön Söz" bölümü incelendiğinde şu bilgilere ulaşılmıştır:

> Birçok yabancı dile tercüme edilen bu eserin Rusça aslı gözden geçirilmiş ve yeni bir bölümün eklenmesiyle 1963 yılında Rusya'da tekrar basılmıştı. *Türkçe nüshası ise, 1990 yılında Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız tarafından hazırlanmıştır, ancak o basımda çevirmenin kim olduğu belirtilmemiştir.* Biz de 1928 yılında yayımlanmış İngilizce nüshasından Seniha Sami Moralı tarafından Türkçeye tercüme edilerek Türk Tarih Kurumu'na teslim edilen ve günümüze kadar basılmamış bulunan nüshayı yayına hazırladık. Bununla birlikte Seniha Sami Moralı'nın tercümesini eserin 1963 Rusça nüshası ile karşılaştırarak bilhassa dipnotlarda fark ettiğimiz eksik kısımları ekledik. Eserin ilk baskılarında yer almayan V. Bölüm ile Seniha Sami Moralı tercümesinin kaybolmuş bir kısmı tarafımdan Rusça nüsha (1963) esas alınarak tercüme edilmiştir. (Kara, 2020, s. x, italik vurgular benim)

Konuyla ilgili daha fazla bilgi edinebilmek için, Kara'ya ayrıca elektronik posta yoluyla bazı sorular iletilmiştir. Sayın Kara, değerli vaktini ayırarak telefonda görüşmeyi uygun bulmuş (G. Kara, kişisel iletişim, 15 Eylül 2021) ve bunun üzerine kendisiyle bir telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmede, yukarıda alıntılanan bilgilere ek olarak, Seniha Hanım'ın çevirisine hiçbir müdahalede bulunulmadığını ve çevirinin olduğu gibi yayımlandığını vurgulayan Kara, bu projenin Türk Tarih Kurumu eski Başkanı Ali Birinci'nin teklifi üzerine gerçekleştirildiğini anlatmıştır. Seniha Hanım'ın 1990 yılında basılan çevirisinde adına yer verilmemiş olmasından hareketle,[29] Birinci'nin eserin Seniha Hanım'ın adıyla yeniden yayımlanmasını arzu ettiğini belirtmiştir (G. Kara, kişisel iletişim, 16 Eylül 2021). Sonuç olarak, Birinci'nin[30] hassasiyeti ve Kara'nın özverili çalışması sayesinde gerçekleştirilen ve bir saygı projesi olarak nitelendirilebilecek bu

[29] Bahsi geçen eser için bkz. Barthold (1990). Kitabın sunuş bölümünde, Hakkı Dursun şu ifadelere yer vermektedir: "[…] Tercümesi sunulan Barthold'un şaheseri *Moğol İstilasına Kadar Türkistan'ın,* Orta Asya Türk tarihi sahasında büyük bir eksiği dolduracağı muhakkaktır. […] Bu değerli eserin basılmasında büyük desteğini gördüğüm Türk Tarih Kurumu Başkanı Sayın Prof. Dr. Yaşar Yücel'e, matbaa müdürü İlhami Üçok'a, Yaman Kayaöz'e ve matbaanın diğer mensuplarına teşekkürlerimi sunarım." (Barthold, 1990, s. xiv). Dursun, "tercümesi sunulan" ifadesini kullanmasına rağmen, tercümenin kime ait olduğunu belirtmemektedir. Kitabında herhangi bir bölümünde de Seniha Sami Moralı'ya atıfta bulunulmamaktadır.

[30] Seniha Hanım hatıralarında çevirisinin basılmadığını söylemekle birlikte bununla ilgili herhangi bir açıklama yapmamaktadır. Ayrıca, 1990 yılında yayımlanan kitapta neden Seniha Hanım'ın adına yer verilmediği de akılları takılan başka bir soruyu gündeme getirmektedir. Bu soruların yanıtını verebileceği ya da en azından bir fikir belirtebileceği düşünülerek Ali Birinci'ye ulaşılmak istenmişse de bu mümkün olmamıştır.

çalışmayla, Seniha Hanım'ın çevirisi, geç de olsa, kendi adıyla okurlarla buluşturulmuştur. Öte yandan, Toros'un ilgili yazısında, "Samuel N. Kramer'den Sümer Edebiyatı'nın *yeniden ihyası*, Seniha Moralı'nın *kalemiyle tanıtıldı*." (agy., italik vurgular benim) ifadesiyle tam olarak ne kastettiği netleştirilememiştir. Yapılan araştırmalarda ve elde edilen belgelerde, Seniha Hanım'ın Samuel N. Kramer'le ilgili herhangi bir çalışmasına rastlanmamıştır.

Seniha Hanım'ın Türk Kadınlar Birliği'nin üyesi olması nedeniyle, birliği ve diğer üyelerini konu alan çalışmalar da incelenerek, bu çalışmaların satır aralarından Seniha Hanım'la ilgili bilgi toplanmaya çalışılmış ve tezin dördüncü bölümünde ele alınacağı üzere bu kaynaklardan da önemli veriler elde edilmiştir. Çeşitli bilgi kaynaklarına ulaşma çabasının gösterildiği araştırma sürecinde, Seniha Hanım'ın yaşamıyla ilgili bilgi edinilmesini sağlayan bir diğer önemli çalışma Fanny Davis'in (1986) *The Ottoman Lady, A Social History from 1718 – 1918* adlı eseri olmuştur. Üst sınıfa mensup Osmanlı kadının yaşamını, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine tanıklık etmiş kadınlarla yaptığı görüşmeler ve onların aile arşivleri aracılığıyla anlamaya çalışan Davis'in görüştüğü kadınlar arasında Seniha Sami Moralı da bulunmaktadır ve Seniha Hanım'ın Davis'e aktardığı bilgiler aracılığıyla kendi yaşamına dair birinci elden bilgiler toplamak mümkün olmuştur. Eserin incelenmesiyle dikkat çeken bir diğer nokta, Davis'in bu kitabını Seniha Hanım'a ithaf etmiş olmasıdır.[31] Gerek aralarında güçlü bir dostluğun kurulmuş olma ihtimalinden gerekse Seniha Hanım'ın müzecilik alanında çalışmış olmasından hareketle, Davis'in (1970) Topkapı Sarayı'yla ilgili hazırlamış olduğu başka bir çalışmaya bakıldığında, burada da Seniha Hanım'ın izlerine rastlanmıştır. Bu araştırmaların yanı sıra, Seniha Hanım'ın hatırat ve Toros'un bilgi notlarından yola çıkılarak, hem kütüphane ortamlarında hem de dijital arşivler üzerinden, müzecilik ve arkeoloji alanlarındaki süreli yayınlarla birlikte, çeşitli müze yıllıkları/rehberleri taranmıştır.

Seniha Hanım'ın çok yönlü faaliyetleri dikkate alınarak, aynı zamanda, dijital gazete arşivleri üzerinden taramalar gerçekleştirilmiş ve Seniha Hanım'ı çeşitli vesilelerle konu edinen bazı haberlere ulaşılmıştır. Ayrıca, bu tez, her ne kadar metin analizine

[31] Bkz. Ek 6. Davis'in çalışmasının uzun yıllara dayanan bir araştırma sürecinden sonra yayımlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, çalışmada Seniha Hanım'la yapılan kişisel görüşmelerin tarihi 1966 olarak kaydedilmiştir. Kitabın ilk basım tarihiyse 1986'dır. Seniha Hanım'ın 1982 yılında vefat etmiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Davis'in onun hatırasını yaşatmak istediği anlaşılmaktadır.

dayalı süreç-odaklı bir çalışma değilse de, Seniha Hanım'ın çeviri pratikleriyle ilgili daha net değerlendirmeler yapabilmek için, İngilizceden yaptığı çevirilerin kaynak metinleri bir araya getirilmiştir.[32] Böylelikle, araştırmanın bilgi ve belge toplama sürecinden oluşan ikinci aşaması tamamlanarak hem Seniha Hanım'ın yaşamı ve eserleriyle[33] ilgili ayrıntılar bir araya getirilmiş hem de elde edilen veriler doğrultusunda, sonuçları çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde paylaşılacak olan üçüncü aşamaya geçilmiştir.

2.3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma sürecinin beraberinde getirdiği bazı sınırlılıklar vardır. Öncelikle, Seniha Hanım'ın tüm yaşamı boyunca büyük bir azimle sürdürdüğü entelektüel üretimi göz önünde bulundurulduğunda, emek vermiş olduğu bazı çalışmaların, kapsamlı bir veri toplama sürecine dayalı olmasına rağmen, bu araştırmada tespit edilememiş olma ihtimali vardır. Tezin 4.3. numaralı başlığında tartışılacağı üzere, bu ihtimalin özellikle müzecilik alanında yaptığı çalışmalar için yüksek olduğunu belirtmekte fayda vardır.

İkinci sınırlılık, sadece Seniha Hanım'la ilgili değil, Türkiye'nin geçmişine ışık tutan birçok kişi ve kurumla ilgili binlerce belgeyi barındıran Taha Toros Kişisel Arşivi'ne tam erişim sağlanamamasıyla ilişkilidir. Bu araştırmanın sürdürüldüğü dönemde, arşive Marmara Üniversitesi'nin açık erişim sistemi üzerinden ulaşılabilmek mümkün olmuştur ve ilgili kişilerle yapılan yazışmalarda, arşivin fiziksel olarak kullanıma açılması için de çalışmaların sürdürüldüğü belirtilmiştir (G. Güneş, 5 Ağustos 2021). Şu anda, bazı yasal süreçlerden dolayı arşive hiçbir şekilde erişim sağlanamamaktadır ve sürecin ne zaman ve nasıl sonlanacağı da belli değildir. Bu araştırmada arşive açık erişim sisteminden ulaşılmış olmasının getirdiği temel sınırlılık şudur: Fiziksel arşivde yer almasına rağmen, dijital ortama aktarılmamış başka belgelerin varlığı söz konusu olabilir ve bu da, arşivi kütüphane ortamında ayrıca incelemeyi gerektirir. Ancak, belirtilen nedenlerden dolayı arşive erişilememesi, -varsa- başka belgelere ulaşılmasını olanaksız hale getirmektedir.

[32] Seniha Hanım'ın, süreli yayınlar için İngilizceden yaptığı tüm çevirilerinin kaynak metinlerini tespit etmek ve/ya bunlara ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle, yalnızca *Hayat* mecmuasında İngiliz edebiyatının önde gelen isimlerinden yaptığı çevirilerin kaynak metinleriyle *Muhit* dergisindeki çevirilerin kaynak metinlerinin bir kısmı değerlendirmeye alınabilmiştir.
[33] Seniha Hanım'ın eser listesi için bkz. Ek 7.

Bu noktada, arşive dayalı araştırmaların genel olarak beraberinde getirdiği bir başka sınırlılığa da dikkat çekmek gerekir. Seniha Hanım'ın yaşadığı süre boyunca kendi kişisel arşivini oluşturmak istediği ve bu bağlamda çok sayıda ve çeşitli belgeyi koruduğu kesindir. Uzun bir geçmişe tanıklık eden bu belgelerin bir kısmının gerek Seniha Hanım'ın hayatta olduğu yıllarda gerek Toros'un arşivine dahil olduğu dönemde gerekse üniversite kütüphanelerine aktarıldığı süreçlerde zarar görmüş ya da kaybolmuş olma ihtimali söz konusudur.

Sonuç olarak, araştırmanın bu sınırlılıkların farkında olunarak yürütüldüğünü, ancak bu sınırlılıkları telafi edebilmek için de Taha Toros Kişisel Arşivi dışında çeşitli bilgi kaynaklarına başvurulduğunu hatırlatmak gerekir. Bazı parçaların saklı kalmış olma ihtimalini akılda tutarak, toplanan tüm verilerin, bir 'kadın' ve 'çevirmen' olarak Seniha (Rauf) Sami Moralı'nın kapsamlı bir portresini çizmeye ve onu yaşamış olduğu sosyokültürel ve politik bağlam içinde konumlandırmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. SENİHA (RAUF) SAMİ MORALI KİMDİR?

Tez çalışmasının bu bölümünde, Seniha Hanım'ın, 'kendi sesine ve sözlerine dayalı' yaşam öyküsünü (yeniden) inşa etmek hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, birinci alt başlıkta, Seniha Hanım'ın yayımlanmış yazılarında sadece bir kısmı yer alan ve büyük çoğunluğu hatırat notlarında saklı kalmış, çocukluk ve ilk gençlik yıllarıyla ilgili hatıralarına yer verilecek; bu kapsamda paylaşılan detaylar 'kendi sözlerine' müdahale edilmeden paylaşılacaktır. Bir sonraki alt başlıkta, içinde bulunduğu sosyokültürel ve politik bağlamla ilişkiler kurularak, Seniha Hanım'ın çok yönlü yaşamıyla ilgili ayrıntılara yer verilecektir. Son alt başlıkta ise, yetiştiği aile ortamının "çoklu yaşamları" üzerindeki etkilerini sorgulayabilmek için ailesiyle ilgili bilgiler paylaşılacaktır.

3.1. Ben 'Hatice Seniha Moralı'

Ömrümün ilk yirmi yılı Kanlıca'da geçti. Beş kardeş idik, dört kız, bir oğlan. Ortancamız oğlan idi. En büyükleri ben idim. Güzel bir yalıda oturuyorduk. Yüksek tavanları, yassı basamakları, iki taraflı merdiveni vardı. Yassı tırabzanın üstüne oturup aşağı kayarak inmeyi kolay bulurdum. Aşağıki sofadan geçilen taşlık, deniz üstünde idi. İki katta sekizer oda vardı. Aşağıki odalardan biri selâmlık odası, biri yemek odası, biri de hem ütü odası hem de hizmetçilerin yemek odası olarak kullanıldığı gibi kahve ocağı da buna bitişikti. Büyük odalardan biri marangoz odası idi. Marangoz odası ile kahve ocağı ve merdiven başı arasındaki mermer taşlıktaki harem kapısından sokağa çıkılırdı. Hamam mermer döşeli, üstü kubbeli idi. Mermer kurnası, banyosu, bitişiğinde de soğukluk odası vardı. Başka bir kapı, şimal tarafındaki bahçeye açılıyordu; gündüz daima açık idi. Bahçenin sokak tarafında bir yanda yalıya bitişik çamaşırlık vardı, öbür yanda bir koğuş. Set set yükselen bahçe, yalının tam karşısında idi. Sokak pek dar olduğu için yalının üst katında o tarafa bakan iki büyük odada oturanlar, bahçede oturur gibi idiler. İlk ve büyük olan seddin ortasında fıskiyeli bir havuz; cenub ucunda sokağa inen, yokuşa açılan bir kapı

vardı. Bahçenin deniz tarafında babam, kendi nezareti altında mükemmel bir rıhtım inşa ettirmişti (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi).

Karadeniz'e akıntıya karşı giden şilepleri seyretmek biz çocuklar için eğlenceli idi. Pek yakın geçerlerdi. Hepsinin bandırasını öğrenmiştik: İngiliz, Alman, Nemse, İtalyan, Fransız. Şimdi o bandıralardan hiçbirini görmüyoruz artık burada. Sandalla gezdiğimiz zaman normal süratle geçen vapurların dalgalarında sallanmayı severdik. Satıcılar büyük kayıklarda geçerlerdi. Sebze, meyve denizden alınırdı. Satın alınacak karpuzlar, kavunlar rıhtıma yığılarak bırakılırdı, Manifaturacı, Yahudi şivesiyle malını satardı: "Çorap, mendil, yaşmak, ince dantelalar, zarif fistolar, âlâ kumaşlar!" Davet edilince rıhtıma yanaşır, yalının alt katındaki büyük sofada mallarını teşhir ederdi. Herkes istediğini alırdı. Bu vesile ile orada toplanmak biz çocuklar için bir eğlence olurdu (Sami Moralı, 1978a, s. 62-63; Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi).

İlk çarşaf giydiğim gün annem beni teyzeme misafir götürdü. Rıhtımdan sandala binmek için koştum. Sünbül Ağa, bermutat bize yardım etmek için bekliyordu. Onunla dertleştim:

- Bak, Sünbül Ağa, dedim. Beni kocakarı kılığına soktular. Sünbül Ağa, müftehir, gülümsedi:

- Size yaraşan kıyafet budur, dedi.

Kardeşim Azize, benden iki yaş küçük olduğu halde boyu benden çok uzundu. Aynı zamanda çarşaflandık. Azize elâ gözlü, kumral saçlı, çok güzel, çok zeki ve hoşsohbet olduğu halde derse çalışmayı sevmezdi. Resme ve bilhassa portreye çok istidadı vardı. Bir iki arkadaş ile birlikte tenha kırlarda gezmeye çıktığımız zaman yeldirme giyer, başımıza işlemeli ve oyalı beyaz bir tülbent örterdik. Bir uşak elinde sopa, belinde tabanca bizi takip ederdi. Babamın av köpekleri, pointerler, peşimize takılır, uzun yürüyüşlere çıkardık. Mahalleden kıra çıkınca serbestleşirdik. Yeldirmelerimizi çıkarır, uşağın omzuna öyle bir yığardık ki bir gün karşılaştığımız bir yolcu "Satılık mı?" diye sordu. Kısa etekle serbest koşardık, ağaçlara tırmanırdık. Avdette mahalleye girmeden evvel tekrar örtünürdük, temkinli birer küçük hanım olurduk. Annemin bunlardan haberi yoktu. Bazen de sahil yollarını takip ederdik. Paşabahçe'ye yahut Göksu'ya kadar yürürdük. Bayağı günlerde sandalla gezer,

ekseriya kürek çekerdik. Aşağıki sofada çok eğlenirdik, türlü oyunlar oynardık. Akşamları piyano çalar, dans ederdik (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi).

Babamın marangozluğa ve demirciliğe merakı vardı. Evde oturduğu zamanlarda fotoğraf çekerdi. Türlü makineleri, en büyükten en küçüğe kadar ev aletleri vardı. Annemle kavga etmez, bezik oynarlardı. Müşterek eğlenceleri bundan ibaret gibi idi. Babam edebiyatı, musikiyi, resimleri severdi. Bitişik yalıda oturan halazadem Seniye Hanım bütün bu meraklarına iştirak ettiği için annem onu çok kıskanırdı. Annem şiirden, hicaziyelerden hoşlanırdı. Babam bizim derslerimizle meşgul olurdu. Bazen bizi sever, okşardı. Annem daima sert idi. Bununla beraber babamdan daha çok korkardık (agy.).

3.2. Seniha Hanım'ın Çok Yönlü Yaşamından Ayrıntılar

Resmi yazışmaları dâhil eserlerinin neredeyse tamamında Seniha Sami ve Seniha Sami Moralı imzalarını kullanmış olmasına rağmen, Seniha Hanım'ın resmi kayıtlardaki adı Hatice Seniha Moralı'dır ([Nüfus cüzdanı sureti], 1959, arşiv belgesi). 1886 yılında Abdurrahman Sami Bey ve Ayşe Sıdıka Hanım'ın en büyük çocuğu olarak dünyaya gelen Seniha Hanım, 'konak eğitimi' diye tabir edilen kapsamlı bir eğitim sürecinden geçmiştir.[34] Konuyla ilgili olarak, Davis'e aktardığı bilgilere bakıldığında, dört farklı hocadan çeşitli konularda dersler almış olduğu anlaşılmaktadır: Hatırat notlarında İhsan Efendi diye andığı (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi) bir hocadan Türkçe okuma-yazma, Türk ve İslam tarihi; bir 'hoca hanım'dan Türk dili ve edebiyatı; İngiliz ve Fransız mürebbiyelerden de yabancı dil dersleri almıştır (1986. s. 54). Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı sicil cüzdanında "muallimi mahsustan resim ve musiki tahsil ettiği" bilgisi de yer almaktadır ([Sicil cüzdanı], 1948, arşiv belgesi).

Devletin farklı kademelerine hizmet vermiş köklü bir ailede yetişen Seniha Hanım, Ekim 1906 tarihinde Atıf Paşazade Mehmet Rauf Bey ile evlenmiştir. İkisi kız (Nesrin ve Münevver), biri erkek (Avni) olmak üzere üç çocuk sahibi olan Seniha Hanım'ın evliliği yalnızca 12 yıl sürmüş, I. Dünya Savaşı'nın zorlu koşullarında baş gösteren salgın hastalıklar sonucunda Şubat 1918'te eşini kaybetmiştir (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi). Gerek eşi Mehmet Rauf'un vefatı gerekse uzun yıllara yayılan

[34] Seniha Hanım'ın bazı fotoğrafları için bkz. Ek 8.

zorlu savaş koşullarının toplumsal yaşamın her alanını etkilemesi, Seniha Hanım'ın hayatında bir kırılma noktası oluşturmuştur. Bir önceki başlıkta kendi sözleriyle anlattığı bolluk içinde geçen yaşamı, hem maddi sıkıntılarla başa çıkması gereken hem de 'bir kadın olarak' memleket meselesine kafa yoracağı bir döneme evrilmiştir:

> Hayat gittikçe pahalılaşıyor, bizim halimiz gittikçe bozuluyordu. Bir gün bu düşünceler içinde, bizim korunun arkasındaki tepede dolaşıyordum. Harb başlarken orada açılan siperler metruk kalmıştı. Anadolu yakasına baktıkça kurtuluş ümidi geliyordu […] (Sami Moralı, agy.; Sami Moralı, 1978b, s. 59). Hemşirelerim ile ben çalışmak istiyorduk, fakat *tahsilimiz hususi idi*. Benim elimde hastabakıcılık şehadetnamesi vardı. […] *Hemşirelerim ile ben hayat mücadelesine atılmak ihtiyacı ile karşılaştığımız halde hayat ve dünya hakkındaki fikrimiz en dar bir muhitte kalmıştı.* Onlar […] [b]irer dairede mütercimlik ve katiblik olarak iş bulmayı becerdiler. Bir arkadaşlarının yardımıyla stenografi de öğrendiler. Ben, […] eski bir makine ile yazmayı öğrenmiştim. Fakat daha ziyade muallimliğe hevesim vardı. Küçük hemşirelerim büyüdükten sonra çocuklarımı okutmuştum. Fakat hiçbir mektebe ayak basmış değildim. (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi, italik vurgular benim)

Aslında bu ifadeler, o döneme kadar konumu ev sınırları içinde çizilmiş olan kadının -ister hiçbir eğitim almamış isterse kısmi ya da kapsamlı bir eğitim sürecinden geçmiş olsun- böyle bir kriz ortamında yaşadığı açmazları göstermesi bakımından kritik bir öneme sahiptir. Öte yandan 'Osmanlı kadınları' söz konusu olduğunda milliyetleri, kökenleri, dini inanışları, yaşam koşulları ve sahip oldukları imkânlar açısından birbirinden farklı, geniş ayrışık gruplardan bahsedildiğini unutmamak gerekir. Bir cins grubu olarak çoğunun sınırları toplumsal cinsiyet normları temelinde ev içinde çizilmiş olsa da, söz konusu açmazlar karşısında ne tür mücadele yöntemleri geliştirdikleri, bu süreci nasıl deneyimledikleri ve tüm bunların yaşamlarına etkilerini anlamak elbette farklı araştırmalarla mümkün olacaktır. Seniha Hanım özelinde ele alındığında ise, o döneme kadar 'toplumsal alana aktaramadığı' enerjisi ve entelektüel birikimini yaşamının son evresine dek büyük bir azimle kullanacak; psikolojik olarak ağır yükler getirmesine rağmen, eş zamanlı ve çok sayıda sorumluluk üstlenecek bir kadınla karşılaşılmaktadır.

Elde edilen veriler incelendiğinde, Seniha Hanım'ın ev sınırlarının dışına çıkıp toplumsal alanda deneyim kazanmaya başlaması, uzun yıllar sürecek savaşlar

dönemine denk gelmektedir. Daha sonra tezin 4.4. numaralı başlığında tartışılacağı üzere, hem ilgili sosyokültürel ve politik ortamın hem de savaş koşullarının toplumsal cinsiyet rollerinde kaçınılmaz bir değişimi beraberinde getirdiği ve kadınların özellikle cephe gerisinden topluma ve orduya destek vermesinin talep edildiği bir dönemde, Seniha Hanım kadın cemiyetlerinde 'milli vazifelerini' yerine getirmek üzere çeşitli roller üstlenmeye başlamıştır. Bu kapsamda, Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nin hanımlar merkez şubesinde katiplik görevi yapmış (Zamacı, 2015, s. 79)[35] ve altı ay süren hastabakıcılık kursuna katılmıştır (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi; Sami Moralı, 1978b, s. 58; [Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şehadetnamesi], 1330, arşiv belgesi). Hastabakıcılık deneyimleriyle ilgili ayrıntılara ulaşılamamış olsa da, Aslı Davaz'ın (2014) Türk Kadınlar Birliği'nin üyelerinden, Türk Hastabakıcılar Cemiyeti'nin kurucusu Safiye Hüseyin'e değinirken düştüğü bir dipnot,[36] Seniha Hanım'ın (o zamanlar tanındığı adıyla Seniha Rauf'un) cemiyetin 1933 yılındaki kuruluş aşamasında sorumluluk üstlenmiş olduğunu göstermektedir (s. 423).

Hatırat notlarında "1921 senesi ilkbaharında Emirgân'a taşındık. *İki roman tercüme ederek* gazetelere verdim" (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi, italik vurgular benim) ifadelerine yer veren Seniha Hanım'ın çalışma hayatı ve yayıncılık alanına girişinin bu noktada başladığını söylemek mümkündür.[37] Bir sonraki aşamada ise, Dolmabahçe Sarayı'nda mürebbiyelik görevine başlamıştır. Seniha Hanım, hatıralarında, halasının kızı Seniye Hanım'ın Tefrişat Nazırı İsmail Cenani'yle evli olması itibariyle sarayla sıkı ilişkiler içinde olduğunu ve Halife Abdülmecid'in huzuruna çıktığı bir gün, kızı Dürrüşehvar Sultan için mürebbiye arayışı içinde olan Halife'ye kendisini önerdiğini anlatmaktadır. İlk başta üç ay süreyle haftada üç gün, daha sonra haftanın beş günü yatılı olarak Dürrüşehvar Sultan başta olmak iki prensese daha İngilizce mürebbiyeliği yapan Seniha Hanım'ın paylaştığı detaylar

[35] Seniha Hanım'ın yazılarında ve hatırat notlarında bu bilgiye ulaşılmamış olsa da, Ayşe Zamacı'nın (2015) ilgili cemiyeti incelediği doktora tezinde, hanımlar şubesindeki kadınları anarken verdiği detaylar, katiplik görevini üstlenen kişinin Seniha Hanım olduğunu göstermektedir: "[…] Katibe: Şura-yı Devlet azasından Sami Bey'in kerimesi ve Şura-yı Devlet Bidayet Mahkemesi Müdde-i Umumisi Rauf Bey'in haremi Seniha Hanım […]" (s. 79).

[36] Davaz kitabının 179 numaralı dipnotunda, cemiyetin "Dr. Besim Ömer Paşa'nın önerisiyle, aralarında hastabakıcı diploması olan Safiye Hüseyin Elbi, Kerime Salahor, Seniha Rauf, Zeliha Osman'ın da bulunduğu kişiler tarafından kuruldu[ğunu]" ifade etmektedir.

[37] Daha önce belirtildiği üzere, Mehmet Rauf 1918 yılında vefat etmiştir ve Seniha Hanım'ın hatırat notlarındaki detaylardan, gerek savaş koşulları gerekse eşinin vefatı neticesinde maddi sıkıntılar yaşamaya başladığı anlaşılmaktadır. Eşinin 1918 yılındaki vefatından 1921 yılına kadar geçen sürede, Seniha Hanım'ın geçimini sağlamak için başka faaliyetlerde bulunmuş olma ihtimali de vardır; ancak yapılan araştırmada tespit edilen en erken tarih budur.

doğrultusunda, sarayda yaklaşık altı ila on ay arasında çalıştığı anlaşılmaktadır (Sami Moralı, t.y./c; Sami, t.y., arşiv belgeleri; Sami Moralı, 1978b, s. 60-61). Seniha Hanım, maddi açıdan büyük sıkıntılar içinde olduğu bir dönemde bu görevi kabul etmiş, kendi çocuklarını annesine bırakarak saraydaki görevini sürdürmüş (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi) ve belki de bu yüzden öğrencisi Dürrüşehvar Sultan'la yıllar boyu sürecek samimi bir bağ kurmuştur.[38]

Halifeliğin kaldırılmasıyla saraydaki görevi sona eren Seniha Hanım, 21 Nisan 1924 ve 20 Kasım 1928 tarihleri arasında resmi olarak öğretmenlik görevini devam ettirmiş ve çalıştığı okullarda Fransızca öğretmenliği yapmıştır ([Emekli sandığı hizmet çizelgesi], 1950; [Sicil Cüzdanı], 1948, arşiv belgeleri). Ayrıca resmi kayıtlarda geçen görevlerinin dışında, tarihi belirlenememiş olmasına rağmen, Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nde Türkçe öğretmenliği görevini üstlenmiştir (Sami Moralı, agy.). Ancak, Kasım 1928'de öğretmenlikten istifa etmiştir:

> Muallimlik hayatından önce memnundum. Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nde Türkçe muallimliğine de tayin edildim. O mektepte idare ve tedrisat heyeti, talebeler, ben, birbirimizden çok memnun idik. İstanbul Kız Lisesi'nde imtihanda talebelerimin muvaffakiyeti müfettişler tarafından takdir edildi. *Manasız sebeplerden dolayı oradan oraya nakledildim*. (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi; Sami Moralı, 1978b, s. 65, italik vurgular benim)

Seniha Hanım gerek hatırat notlarında gerekse *Hayat Tarih* mecmuasında yayımlanan yazısında işaret ettiği "manasız sebeplerin" ne olduğunu belirtmemektir; fakat kesin olan şu ki, bu "manasız sebeplerden dolayı" Amerikan Kız Koleji, Çamlıca Kız Lisesi ve İstanbul Kız Lisesi gibi dönemin önde gelen okullarında görev yaptıktan sonra, bir anda bir ortaokula nakli yapılmış ve bu süreçlerin üzerinde oluşturduğu olumsuz etkilerden dolayı 'hevesli olduğu' öğretmenlik görevinden vazgeçmiştir. Nitekim, bu olumsuz etkilerin izlerini hatırat notlarının satır aralarında bulmak mümkündür. Seniha Hanım, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde çalışmaya başladığı dönemi anlatırken şu ifadelere yer vermektedir: "Seniye Hanım *ikinci defa imdadıma yetişti*. Halil Bey onun vasıtasıyle beni Asarıatika Müzesi ecnebi lisanlar kâtibliğine tayin etti" (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi, italik vurgular benim).[39]

[38] Dürrüşehvar Sultan'ın Seniha Hanım'a gönderdiği bir mektup için bkz. Ek 9.
[39] Seniha Hanım'ın *Hayat Tarih* mecmuasında yayımlanan hatıralarında bu ifade şöyle geçmektedir: "Seniye Hanım ikinci defa benimle meşgul oldu" (Sami Moralı, 1978c, s. 56).

Böylece, Seniye Hanım'ın 'imdadına yetişmesiyle', Seniha Sami Moralı'nın günümüze "ilk kadın müzeci" olarak taşınmasına vesile olacak müzecilik yaşamı başlamış; 21 Kasım 1928 tarihinden itibaren, emekli olacağı 1950 yılına kadar İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde, sırasıyla "ecnebi lisanlar katibi", "piyano – Roma – Yunan Kadim Asarı mütehassıs muavini" ve "arkeolog" unvanlarıyla çalışmıştır ([Emekli Sandığı Hizmet Çizelgesi], 1950; [Sicil cüzdanı], 1948, arşiv belgeleri).[40]

Peki, Seniha Hanım'ın resmi kayıtlara bakıldığında, yalnızca öğretmenlik ve müzecilik faaliyetleriyle sınırlı görünen profesyonel yaşamında, hem çeviri ve edebiyat alanlarındaki hem de Osmanlı-Türk kadın hareketindeki faaliyetleri nasıl konumlandırılabilir? Seniha Hanım'ın 'resmi kayıtların gölgesinde kalan' çok yönlü ve üretken yaşamının anlaşılmasını sağlayacak soru tam olarak budur. Bu bağlamda, öncelikle Seniha Hanım'ın yaşamında 1921-1935 aralığındaki döneme vurgu yapmak gerekir. Daha önce ifade edildiği üzere, eşi Mehmet Rauf'un vefatından sonra -büyük ihtimalle geçimini sağlamak için- gazetelere roman çevirileri gönderen Seniha Hanım, nispeten daha çok para kazanabileceği resmi görevlerini sürdürürken 'çevirmekten' de 'yazmaktan' da hiç vazgeçmemiştir. 1921 yılında gazeteler için çevirmeye başladığı iki romandan sonra, 1924 yılında Maarif Vekâleti tarafından Edward Browne'nun dört ciltlik *İran Edebiyatı Tarihi*'ni çevirmek üzere görevlendirilmiştir (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi; Sami Moralı, 1978b, s. 65). Seniha Hanım, ayrıca yine aynı yıl içerisinde, 1924'te, Maarif Vekâleti tarafından Profesör John Dewey ve eşini ağırlamak üzere görevlendirmiş; Dewey'nin tercümanlığını yapmanın yanı sıra, hazırladığı maarif raporunu Türkçeye çevirmiştir (Sami Moralı, agy.). Bunlara ek olarak, Seniha Hanım'ın bu dönemde *Türk Kadın Yolu, Resimli Şark* ve *Resimli Gazete* dergilerinde birer (sırasıyla tefrika roman, hülasaten çeviri, kısa hikâye),[41] *Hayat* mecmuasında on sekiz (kısa hikâye, te'lîf, çeviri);[42] *Muhit* mecmuasında ise yirmi beş (kısa hikâye, piyes, makale, çeviri)[43] çalışması yayımlanmış; Dârülbedâyi için yaptığı bir çeviri (Moliére, 1927-1928) ve

[40] Ayrıntılı açıklama için bkz. 4.4. numaralı başlık.
[41] Bkz. Rauf (1925a-1925f); (1926); Sami (1928e); Sami (1933c).
[42] Bkz. Byron (1928; 1929); Le Bon, (1929); Sami (1928a; 1928b; 1928c; 1928ç; 1928d; 1928f; 1928g; 1928h; 1928i; 1928j; 1928k; 1929a; 1929c); Shelley (1928a; 1929b).
[43] Bkz. Abdullah (1931a; 1931b; 1931c); Adams (1933); "Amerikan kadını" (1932); Benneche Petersen (1932a; 1932b); Connel (1931); Jerard (1931); Johnson (1933); Kennedy (1933); Marmur (1932a; 1932b); Sami (1929b; 1929ç; 1930a; 1930b; 1930c; 1930ç; 1931a; 1931b; 1931c; 1932; 1933a; 1933b); Schreiber (1932); Shelley (1930); Taylor (1933a; 1933b); Weyer (1930).

bir uyarlama (Regnard, 1929-1930) dışında, 1930 yılında bir çeviri kitabı basılmıştır (Barton, 1930).

Bu dönem aynı zamanda Seniha Hanım'ın Türk Kadınlar Birliği'ne katıldığı yıllara denk gelmektedir. 1924'te birliğin kurucusu Nezihe Muhiddin'in ricası üzerine birliğe üye olduğunu belirten Seniha Hanım (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi), birliğin faaliyetlerinde aktif roller üstlenmiştir. Türk Kadınlar Birliği'nin International Alliance of Women'a [Uluslararası Kadınlar Birliği] üyeliği kapsamında, 'sulh komisyonu'nda görev alan Seniha Hanım, 1931-1933 yılları arasında yurtdışında yapılan Balkan ve Marsilya konferanslarına katılmış; ayrıca İstanbul'da düzenlenen 2. Balkan Konferansı (1931) ve 12. Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi'nin (1935) organizasyonlarında yoğun bir mesai harcamıştır (Davaz, 2014; Sami Moralı, 1969ç; Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi; Sami 1933a; Toros, t.y./a, arşiv belgesi).[44] Bunların yanı sıra, Seniha Hanım birliğin 1930 yılında açtığı dil kurslarında Fransızca öğretmenliği yapmış ("İstanbul kadınlar birliği", 1930, gazeteler) ve 1930 belediye seçimlerine kadınların da katılabileceğinin netleşmesiyle, adı aday gösterilecek kadınların arasında anılmıştır ("Küçük haberler", 1929, gazeteler).[45] Daha sonra kesinleşen aday listesinde adına rastlanmasa da ("İntihabata iştirak ediniz", 1930, gazeteler), Seniha Hanım'ın Türk kadın tarihinde bir ilkin yaşanacağı bu kritik dönemde siyasette söz sahibi olmak istediği anlaşılmaktadır, fakat adaylığının neden kesinleşmediği konusunda bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu kapsamda sunulan bilgiler dikkate alındığında, Türk Kadınlar Birliği'nin, 1924'teki kuruluşundan 1935 yılındaki feshine kadar, 'kadınlık' için yoğun bir ajandayı takip ettiği süreçte, Seniha Hanım'ın temsilcisi olduğu kadın hareketi için azimli ve özverili çalışmalar yürütmüş olduğu açıkça görülebilmektedir.

Seniha Hanım'ın yaşamında 1935-1950 aralığındaki dönem ile emekliliğini kapsayan 1950-1982 yılları ele alındığında da benzer bir tabloya rastlamak mümkündür. 1935-1950 yılları arasında on; emekliliğinden sonraki dönemde ise iki kitap çevirisi yapmış, ancak bunlardan dördü ne yazık ki basılmamıştır.[46] Bunların yanı sıra, 1950-

[44] Seniha Hanım'ın bu etkinliklerde yaptığı konuşmalar için kaynakçanın arşiv belgeleri bölümünde bkz. "Deux voix de femmes balkaniques sur la paix" (1931); "Le thé a l'Union des Dames Turques"; (1931); Rauf (1933a; 1933b; 1933c). Bu konuşmaları konu alan bazı yabancı basın haberlerinin görüntüleri için bkz. Ek 10 ve Ek 11.

[45] Bkz. Ek 12.

[46] Basılan çeviriler için bkz. Buck (1947); Carr (1951); Du Maurier (1946a); Duma Pere (1952); Kennedy (1945); Shakespeare (1942; 1946a; 1946b). Basılmayan çeviriler: Shakespeare (tah. 1942; tah. 1943; tah. 1944, arşiv belgeleri). Ayrıca, 1940'lı yılların sonunda yaptığı *Moğol istilasına kadar*

1982 aralığında diliçi çevirileri,[47] tefrika romanları,[48] ailesiyle ilgili biyografik yazıları,[49] hatıralarının bir bölümü[50] ve kısa hikâyeleri[51] yayımlanmıştır.[52] Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanları ile sarayda mürebbiyelik yaptığı dönemle ilgili hatıra ve gözlemlerine dayanan İngilizce ve Türkçe bir hatırat kaleme almış, fakat bu çalışması da yayımlanmamıştır.

Bu dönemde dikkat çeken bir diğer nokta, Seniha Hanım'ın her zaman yakından takip ettiği dergi ve gazetelere, bazı yayınlarına yönelik düzeltme ve/ya yorum içeren mektuplar göndermiş olmasıdır.[53] Mektuplara bakıldığında, Türkiye'deki yayıncılara eski geleneklerin yanlış aktarılması ve Türkçenin yanlış kullanılmasıyla ilgili eleştiriler getirdiği görülmektedir. Yurtdışındaki mecralara ise, Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı-Türk kadınları ve Türklerle ilgili yaptıkları yorumlardan dolayı yanıt niteliğinde mektuplar yolladığı ve bu mektuplarda hatalı bulduğu noktaları açıklayarak düzeltmelerini istediği gözlemlenmektedir. Örneğin, *Paris Match* dergisi editörüne yolladığı bir mektupta, hatalı bilgiler içerdiğini düşündüğü bir yazıya karşılık olarak şu mektubu göndermiştir:

> Sayın Raymond Cartier'in, 26 Nisan-5 Mayıs 1952 tarihli 163. sayınızda, "Le Bastion Turc" üzerine yayımlanan gayet aydınlatıcı ve iyi dilekli makalesini büyük bir ilgiyle okudum. Bu yüzden bazı yanlış malumatlara dikkat çekmem gerektiği kanaatindeyim.
>
> Kadınların peçeleri sökülüp alınmadı. Milli hükümet, 1922'de İstanbul'u işgalden kurtardığında, kadınların yüzlerini örtmesinin modası çoktan geçmişti ve giderek şeffaflaşan peçeler zamanla ortada kalktı. […] 19. yüzyılda başlayan […] [başlayan] bir hareketin ardından, edebi dil daha basit bir hale gelmiştir. Hala

---

Türkistan çevirisi de o dönemde basılmamıştır. Ayrıntılı açıklama için bkz. 2.3. ve 4.1.3. numaralı başlıklar.

[47] Bkz. Hasan Paşa (1955a; 1955b; 1955c; 1978a; 1978b; 1978c).

[48] Bkz. Sami Moralı (1979a-1979g; 1980a-1980e; 1982a-1982ç).

[49] Bkz. Sami Moralı (1968; 1969a; 1969b; 1969c; 1969ç; 1976); Sami (1968).

[50] Bkz. Sami Moralı (1978a; 1978b; 1978c).

[51] Bkz. Moralı (1977; 1980).

[52] Ayrıca bkz. Sami Moralı (1960) (kadınların kıyafet değişimiyle ilgili makale) ve Luzzoto (1976) (makale çevirisi).

[53] Seniha Hanım'ın bu kapsamda gönderdiği mektuplar ve kendisine gönderilen yanıtlar için, kaynakçanın arşiv belgeleri bölümünde bkz. Cisneros (1976); Ençer (1978); Sami Moralı (1952; 1956-1980; 1966a; 1966b; 1969; 1970; 1975; tah. 1975; 1976). Ayrıca, Seniha Hanım'ın, David Hotham'a *The Turks* kitabı için gönderdiği mektup ve Hotham'ın kendisine yolladığı yanıt için bkz. Hotham (1973); Sami Moralı (1973).

> atalarımızın dilini konuşmaktayız. Nüfus sayımı kutsal şeylere saygısızlık değildir. Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfus sayımı, otuz ya da kırk yılda bir yapılırdı. İstanbul arşivlerinde en eskisi 15. yüzyıla ait, binin üzerinde nüfus sayım kaydı bulunmaktadır. Sayın Raymond Cartier, Kuran'ın hangi bölümünde "Allah'ın yarattıklarını saymayacaksınız" gibi bir ifadeye rastlamış, bilmiyorum. […] Minareler hiçbir zaman susturulmadı. […] Kuran'a göre Hristiyanlar kâfir değildir (bkz. Bakara suresi, 62. Ayet). Halife Kanuni Sultan Süleyman (sizin deyiminizle Muhteşem Süleyman), dindarlığıyla bilinen Kral I. François ile ittifak yapmaktan çekinmedi. Örnekleri yüzyıllara yayıp çoğaltmama gerek yok, hepsi çok iyi bilinmekte. Atatürk, teokratik ve orta çağdan kalma bir toplumu başkalaştırmadı. Uzun zamandır bağımsızlık, ilerleme ve özgürlük için mücadele eden bir milletin özlemlerini anladı, koordine etti ve yönetti. (Sami Moralı, 1952, arşiv belgesi)

Öte yandan, "uzun ve mutsuz" (Moralı, 1954-1955, Moralı'dan Rhine'a, 19 Mart 1954, arşiv belgesi) olarak nitelendirdiği özel yaşamına bakıldığında, Seniha Hanım'ın kimi zaman aile yaşantısıyla 'vazifeleri' arasındaki dengeyi sağlamakta ve bunun getirdiği psikolojik yükle başa çıkmakta güçlük çektiği, ama her şeye rağmen görevlerini hiçbir zaman arka plana atmadığı görülmektedir. Oğlu Avni'nin 19 Şubat 1934 tarihindeki intiharıyla[54] ilgili duygularını paylaştığı hatırat notlarında, bu dönemde hem geçimini sağlamak hem de "vazifelerini" yerine getirmek için yoğun bir biçimde çalıştığını ve bu yoğunlukta oğlunun sorunlarını fark edemeyecek kadar "gafil" olduğunu anlatırken, bu acı olayın etkisini bir nebze olsun üstünden attıktan sonra "gözünün vazifesinden başka hiçbir şeyi" görmediğini ifade etmektedir (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi).

Seniha Hanım'ın işaret ettiği 'vazifeler' şüphesiz ki sadece resmi görevlerindeki (öğretmenlik ve müzecilik) sorumluluklarına gönderme yapmamaktadır. Gerek Osmanlı-Türk kadın hareketindeki rolü gerekse hiç ara vermeden devam ettirdiği çevirmenlik ve yazarlık rolleri bu vazifeler kapsamında değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme ise, hem yeni bir ulus devlet inşası sürecinde hedeflenen yeni toplum düzeni ve bu süreçte vatandaşlardan beklenen sorumluluklar hem de ilgili bağlamda kişisel olarak üstlendiği görevler temelinde yapılmalıdır. Başka bir ifadeyle, Seniha Hanım'ın imparatorluktan ulus devlete geçiş sürecini nasıl içselleştirdiği, bu süreçte

[54] Oğlunun cenazesinden sonra yayımladığı taziye teşekkürleri için bkz. Ek 13.

kendine ne türden bir rol biçtiği, ilgili sosyokültürel ve politik bağlamda nasıl konum aldığı ve tüm bunların kadın, çevirmen, yazar ve müzeci rollerine yansımalarını irdelemek gerekir. Bu türden bir sorgulama ise, Seniha Hanım'ın çeviri ve kadın tarihlerindeki rolünün ve konumunun daha iyi anlaşılmasını mümkün kılabilir.

3.3. Ailesi

Seniha Hanım, hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Türkiye Cumhuriyet'inin yüksek kademelerinde görevler üstlenmiş köklü bir ailede yetişmiştir.[55] Bu bağlamda özellikle önem atfettiği kişilerden ilki, büyükbabası Abdurrahman Sami Paşa'dır (1795-1881). Sami Paşa, 1857'de kurulan Maarif-i Umumiye Nezareti'nin başına atanan ilk maarif nazırıdır (Sami, 1968, s. 24). Devlet düzeyinde yerine getirdiği vazifeler dışında, edebiyatla iç içe bir yaşam sürmüş ve Türk edebiyatının önde gelen isimlerinin eğitiminde rol oynamıştır. Seniha Hanım'ın verdiği bilgiye göre, oğlu Sami Paşazade Sezai[56] ve komşusu Abdülhak Hamit Tarhan'a dersler vermiş; ancak daha sonra her ikisi de "muhafazakar usulünü" kabul etmedikleri için edebiyat konusunda onunla fikir ayrılığına düşmüşlerdir (s. 25). Dönemin önde gelen edebiyatçılarıyla yakın ilişkileri olan Sami Paşa*, Rümüz-ul Hikem*, *Kişver-i Derun* ve *Kitâbe-i Seng-i Mezar* adlı eserleri kaleme almıştır (s. 26).

Seniha Hanım'ın dedesi, Sami Paşa'nın en büyük oğlu, Abdüllatif Subhi Paşa (1818-1885), maarif, evkaf ve maliye nezaretlerinde hizmet vermiştir (Sami Moralı, 1968, s. 72). Kız sanayi ve ticaret mekteplerinin açılmasına katkı sağlamanın yanı sıra, bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin temelini oluşturan âsâr-ı atîka koleksiyonunu bir araya getirmiştir. "Tarih, arkeoloji ve meskûkât ilimlerinde ihtisas sahibi" olması nedeniyle, bu konuya özellikle önem veren Subhi Paşa, Âsâr-ı Atîka Nizamnamesini yayımlatarak, Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan arkeoloji eserlerinin yurtdışına götürülmesinin önüne geçmeye çalışmıştır (s. 71-72). Oluşturduğu eski eserler koleksiyonun başında bulunan Dethier'in vefatından sonra, müzenin başına Osman

[55] Tezde ailesiyle ilgili paylaşılan bilgilerin büyük bir çoğunluğu Seniha Hanım'ın yazılarına ve arşiv belgelerine dayanmaktadır. Şüphesiz ki, Osmanlı-Türk edebiyat ve kültür dizgelerinde önemli roller üstlenmiş bu isimler yakından incelendiğinde, her birinin kapsamlı bir yaşam öyküsünü inşa etmek mümkündür. Ancak, bu türden bir çalışma tezin kapsamı dışında kaldığından, bu isimlere yalnızca Seniha Hanım'ın yaşamındaki etkilerini göstermek amacıyla kısaca değinilmektedir.

[56] Daha önce 2.3.1. numaralı başlıkta açıklandığı üzere, Seniha Hanım'ın ilk yaptığı çevirilerden *Aşk Hikâyesi'*nin 1923 yılında *İleri* gazetesinde tefrika edildiği tespit edilmiştir. Babasının amcası Sami Paşazade Sezai'nin de 1919-1924 yılları arasında bu gazetede yazdığı dikkate alındığında, Seniha Hanım'ın çevirilerini yayımlatması konusunda kendisine destek vermiş olduğunu düşünülmektedir.

Hamdi Bey'i tayin etmiştir. 1880 yılında halka açık hale getirilen koleksiyonun, haftada bir gün kadınlara tahsis edilmesini sağlamıştır (agy.). Fransızca, Latince, Farsça, Arapça ve Yunanca dillerini bilen Subhi Paşa, ayrıca İbni Haldun'dan *Miftah-ul İber*'i çevirmiştir (s. 74).[57]

En büyük amcası Mehmed Ayetullah Bey (1846-1878) de, dedesi ve babası gibi edebiyat ve siyasetle yakından ilgilenmiş, fakat onların muhafazakar tarzını reddederek Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi gibi dönemin önde gelen yenilikçi isimleriyle yola devam etmeyi tercih etmiştir (Sami Moralı, 1969a, s. 31). Tercüme Odası'nda çalışmış olan Ayetullah Bey, Fransızcadan edebiyat çevirileri yapmanın yanı sıra kardeşi Sami Bey'le (Seniha Hanım'ın babası) *Utarid* adında bir gazete çıkarmıştır. Seniha Hanım'ın deyimiyle "milliyet ve hürriyet ideallerinin ateşli bir taraftarı" olan Ayetullah Bey, Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin mensuplarından biriydi ve yine Seniha Hanım'a göre çoğu Tercüme Odası'nda memur olan bu cemiyetin mensupları, "gözleri Batı'ya açıldığı" için "Batı'daki terakkiden vatanlarını müstefid etmek istiyorlardı" (s. 31-32).

En küçük amcası Hamdullah Suphi Tanrıöver (1885-1966) ise, Seniha Hanım'ın yaşamına doğrudan etki eden en önemli aile üyelerinden birisidir. Yaşlarının birbirine yakın olması itibariyle çocukken birlikte vakit geçirdikleri gibi, yetişkinlik yıllarında da yakın ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Hamdullah Suphi, 1921 ve 1925 yıllarında iki defa Maarif Vekilliği yapmış ve Etnografya Müzesi'nin temelini atmıştır (Sami Moralı, 1969b, s. 75). Seniha Hanım, hatırat notlarında amcasının desteğiyle Fransızca öğretmenliğine başladığını paylaşmakta (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi) ve Türk Ocakları'nın önemli isimlerinden biri olan Tanrıöver'den bahsederken, onu "milliyetperver*"* ve "feminist" tanımlamaktadır (Sami Moralı, 1969b, s. 73).

Geniş bir aile ağına sahip olan Seniha Hanım'ın yazılarında yer verdiği bir diğer isim, halası Hamiyet Hulusi Hanım'dır (1877-1930). Hamiyet Hanım, Abdüllatif Subhi Paşa'nın, yani babasının açtığı Leyl-i Sanayi Mektebi'nde eğitim görmüştür ve bu anlamda, Subhi Paşa'nın kızları arasında konak eğitimi geleneğinin dışına çıkan tek kişidir (Davis, 1986, s. 53-54, Sami, 1930c, s.1293). Seniha Hanım halasından

[57] Abdüllatif Subhi Paşa'nın bu çevirisi, 2020 yılında Rağbet Yayınları tarafından yeniden yayımlanmıştır. Osmanlı Türkçesinden diliçi çevirisini ise, Emine Öztürk ve Orhan Gültekin yapmıştır. Bkz. İbni Haldun (2020).

bahsederken, onu "servetten mahrum", "şefkat ve gayretinden başka desteği" olmayan genç bir kadın olarak tanımlamaktadır (Sami Moralı, 1969c, s. 69). 1912 yılının savaş koşullarında yardıma ihtiyacı olanlara ulaşmak amacıyla, Nezihe Muhiddin gibi dönemin önde gelen diğer kadınlarından da destek alarak, Esirgeme Derneği'ni kurmuş ve daha sonra Nezihe Muhiddin'in kurduğu Türk Kadınlar Birliği'ne de üye olmuştur. Bu ise, ilgili dönemde kadınların kendi aralarında kurduğu dayanışma ağını ve birbirlerine verdiği desteği göstermesi açısından dikkate değer bir durumdur. Türk Ocağı ve Milli Tasarruf Cemiyeti'ne de mensup olan Hamiyet Hanım, 1914'te kocasının ölümünden sonra kız liselerinde piyano öğretmenliği yapmıştır (s. 70-1).

Seniha Hanım'ın önem atfettiği akrabalarından bir diğeri, Latife Bekir Çeyrekbaşı'dır (1901-1952). Hatırat notlarındaki detaylardan, Çeyrekbaşı'nın, Seniha Hanım'ın bir diğer amcası, Ziraat Nezareti Müfettişi Yusuf Kamil Bey'in kızı olduğu öğrenilmektedir (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi). Latife Hanım henüz on yedi yaşındayken, mütareke ve işgal yıllarında "gizli muhabere ve muvasala işlerinde hizmet gör[müş]" ve annesi Nesime Hanım'ın kuruculuğunu yaptığı Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti'nde[58] katiplik görevi üstlenmiştir (Sami Moralı, 1969ç, s. 75). İlerleyen yıllarda, Türk Kadınlar Birliği'nin[59] önce müteşebbis heyetinde yer almış, Nezihe Muhiddin'den sonra ise birliğin başına geçmiştir.

Seniha Hanım, gerek sarayda mürebbiyelik yapması gerekse Arkeoloji Müzesi'nde çalışmasına aracılık eden "halazadesi" (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi) Seniye Hanım'a ise, "Safvet Paşa Yalısı" başlıklı yazısında değinmektedir (Sami Moralı, 1976). Havva Seniye İsmail Cenani (?-1941),[60] Saffet Paşa'nın oğlu Refet Bey ile

[58] Seniha Hanım, ilgili yazıda 'Teali-i Nisvan' ifadesini kullanmış olsa da, cemiyetin doğru adı 'Teali-i Vatan'dır. Serpil Çakır (2016), bu cemiyeti siyasi partilerin kurduğu kadın dernekleri kategorisinde ele almakta ve cemiyetle ilgili şu bilgilere yer vermektedir: "İttihat Terakki'nin kurduğu diğer kadın derneklerinde olduğu gibi, Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti'nde de kurucu olarak Nesime Yusuf Hanım'ın ismi geçse de, derneği oluşturanlar erkeklerdi. Derneğin amaçları arasında yetim ve yoksul kızlar için işyerleri açmak, doğumevleri açmak, Hilâl-i Ahmer'e yardım etmek, cins ve mezhep ayrımı gözetmeksizin yoksulluk içinde bulunanların ihtiyaçlarını sağlamak yer alıyordu" (s. 106-107).

[59] Yaprak Zihnioğlu (2019), birliğin kuruluşundan bahsederken şu noktanın altını çizmektedir: "Dikkat çekici husus II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki kadın dernekleri olan Esirgeme Derneği, Hilal-i Ahmer ve Donanma Cemiyeti Kadınlar Şubesi, (Selanik) Teali-i Vatan Cemiyeti'inin kurucu ve faal üyelerinin grupta yer almasıydı" (s. 130). Söz konusu derneklerin çoğunda Moralı ailesinin kadınlarının da faaliyet göstermiş olduğu düşünüldüğünde, savaş yıllarında 'vatanları' için kendilerinden beklenen sorumlulukları yerine getirdikten sonra, yine bir kadın derneğinde, ama bu defa feminist amaçlar etrafında bir araya toplandıklarını söylemek mümkündür.

[60] Eşi Tefrişat Nazırı İsmail Cenani'nin aynı adda bir kız kardeşi olduğu için kadın tarihiyle ilgili belge ve kaynaklarda iki farklı Seniye Cenani ile karşılaşılmaktadır (Davaz, 2016, s. 440-441). Öte

Abdüllatif Subhi Paşa'nın kızı Mihri Hanım'ın çocuğudur. Ailenin diğer kadınları gibi hem kapsamlı bir konak eğitiminden geçmiş (s. 25) hem de savaş yıllarında faaliyet gösteren kadın cemiyetlerinde roller üstlenmiştir. 1913 yılında kurulan Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'ne bağlı hanımlar merkez şubesinin başkanlığını yapmıştır (Zamacı, 2015, s. 78).[61] Ayrıca, 1930 yılındaki belediye seçimlerini konu edinen gazete haberlerinden yola çıkıldığında, Beykoz azası olarak şehir meclisine girmiş olduğu anlaşılmaktadır ("İntihabata iştirak edininiz", 1930, s. 3; "İntihabatta şehir halkının ne kadarı oy verdi", 1930, s. 7, gazeteler).

Bu noktaya kadar anılan kişiler dışında, Seniha Hanım'ın hatırat notlarından diğer aile üyeleriyle ilgili de bazı bilgilere ulaşmak mümkündür. Örneğin, *Hayat Tarih* mecmuasındaki bir yazısında, hastabakıcılık kursu şehadetnamelerinin verildiği törenden bahsederken, "Hilâl-i Ahmer Kadınlar Merkezi Başkanı Ayşe Hanım (vükelâdan Ziya Paşa'nın zevcesi) evvelden hazırlanmış bir nutku okudu." ifadelerine yer vermektedir (Sami Moralı, 1978b, s. 58); ancak hatırat notlarına bakıldığında "Ayşe Hanım" adının önüne kalemle "halam" açıklamasını eklemiş olduğu görülmektedir.[62] Buradan hareketle, ailedeki kadınların ilgili dönemde çeşitli kadın örgütlenmelerinde bir arada mesai yapmış oldukları anlaşılmaktadır.

Hatırat notlarında çekirdek ailesiyle ilgili kapsamlı bilgilere ulaşılamamakla beraber, annesinin de köklü bir aileden geldiği anlaşılmaktadır. Ayşe Sıdıka Hanım (1868-1950), Dramalı Hasan Haydar Paşa'nın torunu ve Hariciye Nazırı Raşid Paşa'nın kızıdır (Birinci, 2001, s. 214; Sami Moralı t.y./c; Toros, t.y./b, arşiv belgeleri). Nitekim, Seniha Hanım, annesinin dedesi Hasan Haydar Paşa'ya da ayrı bir önem atfetmiş ve Osmanlı Türkçesindeki hatıralarının diliçi çevirilerini yaparak iki farklı mecmuada yayımlamıştır.[63] Babası Abdurrahman Sami Bey ise, Şura-yı Devlet azası olarak görev yapmıştır. Kardeşlerinin adları Azize, Raşid, Adviye ve Leyla'dır.

---

yandan, ikisi arasında bir ayrım yapabilmek için kendisine daha çok Seniye İsmail Cenani olarak atıfta bulunulduğunu söylemek mümkündür. Nitekim belediye seçimlerini ve ölüm haberini konu edinen gazete haberlerinde de Seniye İsmail Cenani olarak anılmaktadır ("İntihabata iştirak edininiz", 1930, s. 3; "Vefat", 1941, s. 5, gazeteler). Havva ismi ise, Seniha Hanım'ın ilgili yazısında geçmektedir. Ayrıca, başkanlığını yaptığı Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nin hanımlar şubesinde de adı "Teşrifat-ı Umumiye Müdürü İsmail Cenani Bey'in haremi Seniye Havva Hanım olarak geçmektedir (Zamacı, 2015, s. 79).

[61] Seniha Hanım da, aynı heyette "katibelik" görevi yapmıştır. Bkz. Dipnot 36.

[62] Ayşe Hanım, büyük olasılıkla Seniha Hanım'ın değil, babasının halası; yani Abdurrahman Sami Paşa'nın kızıdır. *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a* adlı çalışmada, "Merhum Sami Paşa kerimesi" açıklaması vardır (Karal Akgün & Uluğtekin, 2002, s. 407). Seniha Hanım, hatıratında babasının amcası Sami Paşazade Sezai'den bahsederken de, "amcam" ifadesini kullanmaktadır.

[63] Bkz. Hasan Paşa (1955a-1955c; 1978a-1978c).

Seniha Hanım'dan iki yaş küçük olan kız kardeşi Azize on beş yaşında vefat etmiştir. Erkek kardeşi Raşid ise, Lozan Üniversitesi'ndeki eğitimini yarıda bırakarak Çanakkale Savaşı'na asker yazılmış; savaş sonrasında ise kendisine devlet kademesinde bir vazife verilmiştir (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi). Diğer iki kız kardeşiyle ilgili detaylı bir bilgiye ulaşılamamış olsa da, Toros'un *Cumhuriyet* gazetesinde çıkan yazısından Adviye Hanım'ın Alaaddin Özedar'ın eşi olduğu (Toros, 2005, arşiv belgesi) bilinmekte; Leyla Moralı'nın ise, Seniha Hanım gibi çevirmenlik yapmış olduğu düşünülmektedir.[64]

Eşi Atıf Paşazade Mehmet Rauf (1882-1918) devlet kademelerindeki memuriyeti dışında, edebiyatla iç içe bir yaşam sürmüştür. Doğu ve Batı dillerinden dokuz dile hakim olan Mehmet Rauf, Darülfünunda yabancı edebiyat dersleri vermiştir. *Resimli Kitap* mecmuasının başyazarı olmasının yanı sıra, *Servet-i Fünun*'da şiirleri basılmıştır. 1918 yılında tifüse yakalanarak vefat etmesi üzerine annesi Şair Fahriye Hanım'ın ricası üzerine Şair Nigar Hanım onun için bir şiir yazmış ve bu şiir *Edebiyatı Umumiye'*de yayımlanmıştır (İhsanoğlu, 2001, 14; Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi; Toros, 2000, s. 88).

Çocuklarına değinmek gerekirse, daha önce ifade edildiği üzere oğlu Avni, 19 Şubat 1934 tarihinde intihar ederek yaşamına son vermiştir. Seniha Hanım'ın hatırat notlarından ve bir dergide yayımlanan vefat haberinden, Avni'nin Galatasaray Lisesi'nden mezun olduğu, Yüksek Ticaret Mektebi'nde eğitimine devam ettiği ve Ankara Palace'ta muhasebe bölümünde çalışmış olduğu anlaşılmaktadır ("Kayıplar", 1934; Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgeleri). Kızları Münevver ve Nesrin ise, tıpkı anneleri gibi çeviri, edebiyat, tarih ve sanatla iç içe bir yaşam geçirmiştir. Toros, Münevver Moralı'nın çevirmen ve ressam,[65] Nesrin (Ağış) Moralı'nın ise eğitimci ve yazar olduğunu belirtse de (Toros, 2000, s. 89), her ikisinin de hem çevirmenlik hem de yazarlık alanında faaliyet göstermiş oldukları görülmektedir.[66] Seniha Hanım'ın

[64] Seniha Hanım'ın kızları, Münevver ve Nesrin'in diğer kadın çevirmenlerle ortaklaşa yürüttükleri derleme ve çeviri kitap çalışmalarında Leyla Moralı adına da rastlanmaktadır. Bkz. Dipnot 66. İlgili çalışmalarda adı geçen kişinin, akrabalık bağı olarak Seniha Hanım'ın kız kardeşi olduğunu düşündüren ipucu ise, Nesrin Moralı'nın 1981 yılında vefat etmesi üzerine, aileye gönderilen bir telgrafta alıcı kısmına Leyla ve Münevver Moralı yazılmış olmasıdır ([Taziye telgrafı], 1981). Aileden miras kalan büyük köşkü, üç kız kardeşin (Seniha, Adviye ve Leyla) müşterek olarak kullandığı düşünüldüğünde, bu ihtimal daha da kuvvetlenmektedir.

[65] Seniha Hanım'ın, kızı Münevver tarafından çizilen portresi için bkz. Ek 14.

[66] Örneğin bkz. Moralı Ağış (1944); Fertan, Moralı, L., Moralı, N., Moralı, Sönmez, & Togar (1985); Gerez (1972, çev. Moralı, M.); Özkan (1996, çev. Moralı, M.); Porter (1975, çev. Moralı, L., Moralı, M., Moralı, N., Sönmez, & Togar).

kızlarının eğitimine büyük önem verdiğini; çeviri, tarih ve edebiyatla olan bağlarını onlara da aktarmış olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim, Seniha Hanım'ın çalışmalarını araştırırken *Hayat Tarih* mecmuasında yapılan taramalarda, kızı Nesrin'in çevirilerinin yanı sıra tarih ve edebiyat alanlarındaki yazılarına da rastlanmıştır. Nesrin (Ağış) Moralı'nın 10 Eylül 1981 tarihindeki vefatını takiben, yayımlanan haberde yer alan detaylar da bu gözlemi doğrular niteliktedir:

> […] Nesrin Moralı 1909 yılında İstanbul-Büyükdere'de dünyaya geldi. *Henüz çocuk yaşta iken annesinden İngilizceyi öğrendi. İlk tahsilini özel olarak tamamlayıp* sonra Arnavutköy Kız Koleji'ne girdi. […] Nesrin Moralı daha ziyade küçük yaşta yazar olarak kendisini yetiştirdi. On yaşında iken kardeşi ile birlikte İngilizce olarak yazdığı[67] ve *annelerinin Türkçeye çevirdiği* "Çocuk Masalları"nı yayınladı.[68] ("Değerli Bir Yazarımızı Kaybettik", 1981, arşiv belgesi, italik vurgular benim)

Sonuç olarak, yaşam öyküsü ve ailesiyle ilgili paylaşılan bilgiler dikkate alındığında, Seniha Hanım'ın "çoklu yaşamları"nda, hem almış olduğu kapsamlı konak eğitimi ve bütün yaşamı boyunca sürdürdüğü okuma ve araştırma tutkusunun hem de içinde yetişmiş olduğu aile kültürünün izlerini açıkça görmek mümkündür. Seniha Hanım, ailesinden devraldığı çeviri, edebiyat, sanat ve arkeoloji mirasını sadece kendi yaşamına aktarmakla kalmamış, aynı zamanda bu mirası kendi kızlarına da devrederek Türk edebiyat ve kültür dizgesinde çeşitli roller üstlenecek başka 'kadın' çevirmenlerin yetişmesine de katkı sağlamıştır.

[67] Taha Toros Arşivi'nde Nesrin ve Münevver Moralı'nın ortaklaşa yazdığı, *Primrose* adında resimli bir el yazmasına rastlanmıştır (Moralı, N. & Moralı, M., 1920, arşiv belgesi). Haberde anılan çalışmanın bu el yazması olduğu düşünülmektedir. İlgili belgeden alınan bazı görüntüler için bkz. Ek 15.

[68] Adı geçen eserin ne zaman ve nerede yayımlandığı tespit edilememiştir.

4. SENİHA (RAUF) SAMİ MORALI'NIN "ÇOKLU YAŞAMLARI"

Reine Meylaerts (2013), "The Multiple Lives of Translators" [Çevirmenlerin Çoklu Yaşamları] adlı makalesinde, birçok tarihsel bağlamda, hatta günümüzde bile, edebiyat çevirmenliğinin başka edebi faaliyetlerle ve/ya mesleklerle birlikte yürütüldüğü gerçeğine dikkat çekmektedir. Tarihte çoğu çevirmenin; öğretmenlik, gazetecilik, memurluk gibi düzenli bir işte çalışırken, edebiyat alanında aynı zamanda yazarlık, editörlük, yayıncılık gibi farklı roller de üstlendiğini ve çeviri pratiklerinde öz-çeviri, uyarlama gibi çeşitli aktarım faaliyetlerini bir araya getirdiğini belirten Meylaerts, bu tespitten hareketle "çevirmenlerin bireysel habituslarının, içinde bulundukları aile ve sosyal çevreleri, toplumsal cinsiyetleri, akademik ve profesyonel kariyerleri, diğer sosyal, politik, dini ve kültürel kurumlarla olan etkileşimlerinin bir bileşimi" olduğunun altını çizmektedir. Bu ise, "çevirmenlerin çeviri pratikleri, algıları ve bir çevirmen olarak kendilerini algılayışlarının, diğer alanlardaki sosyalleşmeleriyle ve üstlendikleri çeşitli rollerle ayrılmaz bir biçimde bağlantılı" olduğu ve "çoklu rolleri ve konumları" nedeniyle, "kültürlerarası arabulucu" (intercultural mediator) demeyi önerdiği bu çevirmenlerin "tek bir alanın üyesi olmaya indirgenemeyeceği" anlamına gelmektedir (s. 108-9, 116, 125).

Meylaerts tarafından ortaya konan bu yaklaşım, araştırmacılara çevirmenlerin çevirmen kimliğini anlamlandırmada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Her ne kadar kimlik kavramına farklı araştırma alanlarında ve farklı araştırma amaçları doğrultusunda çeşitli tanımlar getirmek mümkün olsa da, çevirmen araştırmaları alanında, Klaus Kaindl (2021), kimliğin, insanların hem yaşadıkları toplum içinde kendilerini konumlandırmasını hem de üyesi oldukları bu topluma kendilerini sunabilmesini sağlayan bir araç olarak, "kişisel, sosyal ve kolektif" birçok düzeyden oluştuğuna dikkat çekmekte ve mesleki kimliklerin irdelemesinde, bu farklı düzeylerin birbiriyle olan bağlantılarının anlaşılması gerektiğini belirtmektedir (s. 18). Benzer olarak, feminist çeviribilim alanında da, yapısalcılık sonrası kuramların etkisiyle, kadınların kültürel kimliği sorgulanırken, "farklılıkların çoğulluğu"na

vurgu yapılmakta ve cinsiyet farklılığının ırk, sınıf, milliyet gibi diğer kültürel farklılıklarla bir arada ele alınması gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu bakış açısının sonucunda ise, kimlik, öznenin tüm farklılıklarıyla ve bu farklılıkların beraberinde getirdiği çeşitli pratiklerle "tarihte ve söylemde aldığı konum" olarak tanımlanmaktadır (Simon, 2005/1996, s. 133-4).

Ele alınan bu kavramsal çerçevelerden hareketle, tezin bu bölümünde, çevirmen kimliğinin oluşumu ve sürdürülüşüne ışık tutmak amacıyla Seniha (Rauf) Sami Moralı'nın "çoklu yaşamları"na ayrı ayrı değinilmekte ve bir çevirmen olarak sahip olduğu bu çoklu yaşamlarla "tarihte ve söylemde" nasıl bir konum aldığı anlaşılmaya çalışılmaktadır.

4.1. Çevirmenlik

Çalışmanın bu başlığında, Seniha Hanım'ın çevirmen kimliğini irdeleyebilmek için öncelikle mecmualarda yayımlamış olan çevirilerine değinilecektir. Burada sunulan değerlendirmelerin temelinde, bir sonraki alt başlıkta kitap çevirileri ele alınacak ve özellikle bu çevirilere eklemiş olduğu yanmetinler üzerinden bir sorgulama yapılacaktır. Son alt başlıkta ise, basılmama nedenleri tespit edilememiş olsa da, yayımlanmayan çevirileriyle ilgili bir değerlendirme yapılacaktır.

4.1.1. *Hayat* ve *Muhit* Mecmualarındaki Çeviri Pratikleri

Kronolojik sıra takip edildiğinde, Seniha Hanım'ın erken dönem çeviri pratikleri hakkında bilgi edinilmesini sağlayan ilk bilgi kaynağı, *Hayat* mecmuasıdır.[69] Seniha Hanım bu mecmuada bir kısa hikâyenin yanı sıra Batı edebiyatlarının önde gelen isimleriyle ilgili 'yazılar' ve İngiliz edebiyatının ünlü şairlerinden 'çeviriler' yayımlamıştır. Bu on sekiz çalışmadan on dördü Osmanlı Türkçesiyle basıldığı için, ilgili çalışmaların Latin alfabesine çevrilmesi ve tümünün incelenmesiyle, Seniha

[69] Daha önce ifade edildiği üzere, Seniha Hanım hatırat notlarında, "1921 senesi ilkbaharında Emirgân'a taşındık. İki roman tercüme ederek gazetelere verdim." (Sami Moralı, t.y./c) ifadelerine yer vermektedir. Bu iki romandan bir tanesiyle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamış olsa da, bir diğerinin Lord Beaconsfield'ın *Henrietta Temple* adlı romanının çevirisi olduğu ve *İleri* gazetesinde tefrika edildiği tespit edilmiştir. Ancak, gazetesinin ilgili yıllara tekabül eden sayılarına ulaşılamadığı için, bu çeviriyi incelemek mümkün olmamıştır. Ayrıca, Seniha Hanım 1924 yılında Maarif Vekâleti tarafından *İran Edebiyatı Tarihi*'nin dört cildini çevirmek üzere görevlendirilmiş; ancak 1929 yılına kadar iki cildini tamamladığı bu çevirisinin basımı yapılmamıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı, Seniha Hanım'ın yayımlanmış ve analiz edilebilen ilk çevirileri pratiklerinin kaynağı, şimdilik, *Hayat* mecmuasıdır. Milli Kütüphane'nin dijital arşiv koleksiyonundan ulaşılabilen, el yazması *İran Edebiyatı Tarihi'*yle ilgili bilgilere 4.1.3. numaralı başlıkta daha sonra değinilecektir.

Hanım'ın yazar olarak imzasının bulunduğu tüm yazıların, aslında, Osmanlı çeviri geleneğindeki 'te'lîf' pratiğine denk geldiği görülmüştür.

Saliha Paker (2014), Osmanlı geleneğindeki çeviri pratiklerinin, bir şemsiye terim olarak 'terceme' adı altında toplandığına ve terimin modern anlamdaki çeviri anlayışından ayrıldığına dikkat çekerek, Osmanlı çeviri geleneğini şu sözlerle açıklamaktadır:

> […] [*T*]*erceme* hem 'kelimesi kelimesine' dilden dile aktarımı, hem de kaynak metne bir ölçüde bağlı kalarak ama aynı zamanda *terceme* edenin kişisel görüşlerine ya da başka kaynaklara dayanarak genişletilmesini, ya da eksiltilerek üretilmesini, başka bir deyişle, bir yeniden yazım geleneğini kapsıyordu; kaynak metinden farklılığa, değişikliğe işaret eden, çok çeşitli yeniden-yazma pratiklerini kapsayan geleneksel Osmanlı terceme anlayışı, günümüzde hâkim olan/saygın sayılan 'kaynak metne tam olarak bağlılık' normuna uygun çeviri anlayışından farklıydı. […] Osmanlı'da bir benzetme ve tekrar geleneğinde sanat ve bilgi üretme aracı olarak kullanılan *terceme*, pek çok aktarım çeşidini kapsayan bir pratikler bütünü olarak algılanmıştır. […] Bu pratiklere *nakil* ve *te'lîf* ve hatta *nazîre* adı verilen temellük pratikleri de dâhildir. (s. 42, 67 italik vurgular yazarın)

Osmanlı terceme pratiklerinden biri olan te'lîf pratiğini ise şöyle tanımlamaktadır:

> […] Osmanlının te'lîf eser anlayışı ile günümüzün orijinal eser anlayışı aynı değildir. İkisi de Türkçe eser üretme kategorisine girer, ama geleneğe göre te'lîf, *çoğunlukla yabancı sayılabilecek kaynak ya da kaynaklara dayanan, kısmen terceme olabilen, kısmen yazarın katkılarıyla üretilen bir […] eserdir.* (s. 38, italik vurgular benim)

Bu tanımlardan hareket edildiğinde, Seniha Hanım'ın, *Hayat* mecmuasında yayımlanan tüm eserlerinde -kısa hikâyesi hariç- geleneksel ve modern çeviri pratiklerini bir araya getirdiği görülmektedir.[70] İlk çeviri pratiklerine örnek teşkil

[70] Seniha Hanım, bu mecmuada yayımlanmış eserlerin sadece beşini (Byron, 1928; 1929; Le Bon, 1929; Shelley, 1928a; 1928b), "mütercim" olarak imzalamıştır. İlerleyen sayfalarda ele alınacağı üzere, bu çeviriler 'modern çeviri anlayışı' yani kaynak metne sadakat temelinde yapılmıştır. Geri kalan yazılarda ise, sadece Seniha Sami imzasına rastlanmaktadır. Bu yazıların incelenmesi sırasında, Seniha Hanım'ın ele aldığı konu ve kişilerle ilgili kapsamlı bilgiler verdiği, yer yer yabancı kaynaklardan doğrudan alıntılar yaptığı; ancak yararlandığı kaynaklardan ve alıntı yaptığı eserlerin adlarından bahsetmediği fark edilmiştir. Öte yandan, işlediği konuları tartışırken, kendi yorumları olduğu anlaşılan (hatırat yazılarında ve/ya romanlarında yer alanlara benzer) ifadelere de rastlanmıştır. Tüm bunlardan hareketle, Seniha Hanım'ın ilgili yazıları kaleme alırken bir ya da birden fazla yabancı kaynaktan yararlanmış olduğu ve bu yazılara kendi görüşlerini de eklemek suretiyle, 'çeviri yoluyla

eden bu eserlerin, özellikle de te'lîf yazılarının, irdelenmesi ise Seniha Hanım'ın çevirmen kimliği ve bu kimliğinin oluşumuyla ilgili önemli veriler sunmaktadır; çünkü 'hem yabancı kaynaklardan hem de yazarın/çevirmenin katkılarıyla' üretilmiş olması itibariyle te'lîf, çevirmenin sesinin doğrudan duyulmasını ve ortaya koyduğu fikirler çerçevesinde, çevirmen olarak seçimlerinin ve sesinin kültürel ve tarihsel bağlamda konumlandırılmasını sağlayan önemli bir araç işlevi görmektedir.

Seniha Hanım'ın özellikle II. Meşrutiyet Dönemi'nden başlayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yılları boyunca devam eden yoğun toplumsal, kültürel ve politik değişimlere ve bu süreci kapsayan yıllarda toplumun her alanını etkileyen Balkan Savaşları (1912-193), I. Dünya Savaşı (1914-1918) ve Kurtuluş Savaşı (1919-1923) gibi zorlu yıllara tanıklık etmiş olduğu düşünüldüğünde, erken Cumhuriyet Dönemi'nin 1928-1929 yıllarına denk gelen bu te'lîf yazılarında ele aldığı örneklerle, kendi toplumunun sosyokültürel ve politik koşulları arasında üstü kapalı paralellikler kurmak istediğini söylemek mümkündür. Örneğin, "İngiltere'de Romantik Şairler: Göl Şairleri" başlıklı yazısında romantik İngiliz şairlerinin yaşamlarına değinirken şu ifadelere yer vermektedir:

> İnsaniyet tarihinde bütün ihtilalcilerin menşeî, insaniyet kadar eski iki ihtirasın layemut mücadelesidir: *Tahakküm ve istibdat hırsı, hürriyet ve istiklal aşkı*. *Garb alemi asırlarca hükümet-i mutlaka boyunduruğuna tahammül ettikten sonra isyan sancağı* bahr-i muhitin iki sahilinde açıldı. İngilizlere karşı istiklal harbinde Amerikalılara yardım eden Fransızlar birkaç sene sonra cihan müesseselerini temellerinden sarsan bir inkılap vücuda getirdiler. *Uzak ve yakın iki kıtadan*

Türkçe metin ürettiği' anlaşılmıştır. Yapılan bu tespiti temellendiren en önemli ipucu ise, yine Seniha Hanım'ın bir te'lîf yazısında bulunmuştur. Söz konusu yazılardan birinin çeviriyazısı sürecinde, Seniha Hanım'ın şu ifadelerine rastlanmıştır: "[…] Bu sayfalarda Bayrın'a bir makale hasrettiğim gibi, Şeli'nin tercüme-i hali de Mösyö Morva'nın eserinden *tercüme edilmektedir*" (Sami, 1928g, s. 207, italik vurgular benim). Seniha Hanım, *Hayat* mecmuasındaki te'lîf yazılarında çeşitli vesilelerle Percy Shelley'den bahsetmiş olsa da, sözünü ettiği bu biyografiye burada rastlanmamış; araştırmanın ilerleyen aşamalarında "Yazan: Seniha Sami" imzasıyla *Muhit* mecmuasında yayımlanmış olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Sami (1930ç). Seniha Hanım'ın ilgili alıntıda bahsettiği 'Byron'la ilgili makale' de *Hayat*'da tespit edilen te'lîf yazıları arasındadır ve kendisi burada da yazar olarak görünmektedir. Bkz. Sami (1928c). İlgili alıntıda "Mösyö Morva" yani André Maurois'dan bahsettiği için, yazarın eserleri araştırılmış ve özellikle Byron ve Shelley'le ilgili iki biyografik eserinin olduğu tespit edilmiştir: *Ariel, ou La vie de Shelley* [Ariel ya da Shelley'nin Hayatı] (1923) ve *Lord Byron et le démon de la tendresse* [Lord Byron: Şefkat Şeytanı] (1925). Diğer te'lîf yazılarının kaynağı/kaynakları net değilse de, Byron'la ilgili yazısında *Lord Byron et le démon de la tendresse*'den yararlanmış olduğu düşünülmektedir. Shelley'le ilgili yazısındaysa, *Ariel, ou La vie de Shelley*'den yararlandığı kesindir. Özetle, gerek *Hayat* mecmuasındaki yazılarının analizi gerekse kendi ifadesi dikkate alındığında, Seniha Hanım'ın, Paker'in tanımladığı şekliyle, te'lîf pratiğini kendi çeviri pratiklerinde uygulamış olduğu anlaşılmaktadır.

> *yükselen bu ihtilal meşaleleri terakki yolunda batî ve emin adımlarla* yürüyen İngiltere'de gözleri kamaştırdı, bütün *genç şairlerin ruhlarında derin akisler uyandırdı*. (Sami, 1928f, s. 190, italik vurgular benim)

İngiliz şairleri üzerinden ortaya koymuş olduğu bu yorumda, Seniha Hanım'ın Osmanlı İmparatorluğu bağlamında "istibdat dönemi" olarak anılan yıllara ve sonrasında yaşanan gelişmelere gönderme yaptığı düşünülmektedir. Nitekim, yıllar sonra amcası Hamdullah Suphi Tanrıoöver ile ilgili kaleme aldığı makalesinde söz konusu dönemden bahsederken de benzer ifadelere rastlanmaktadır:

> Hamdullah, Namık Kemal'e bilâ kayd-ü şart hayrandı. […] *O devirde ağır bir istibdadın baskısı altında yetişen gençliğin ruhu isyan ile doluydu*. […] Hamdullah, henüz Galatasaray'da talebe iken 1317 (1901) tarihini taşıyan […] "Namık Kemal, Midhat Paşa, Askerlerin Şarkısı, Istanbul" adlı *âsi şiirlerini*, Fransız postanesi vasıtasiyle, imzasız, Paris'e gönderiyor; *Şûray-ı Ümmet*'te neşrediyordu. *On altı yaşında idi*. (Sami Moralı, 1969b, s. 71-2, italik vurgular benim)

Ancak, te'lîf yazılarında ortaya koyduğu bu yaklaşımı basit bir karşılaştırmanın ötesine geçmeyen amaçsız bir çaba olarak görmek mümkün değildir. Bir bütün olarak ele alındığında, Seniha Hanım'ın, odak noktasına aldığı Batılı örneklerin özelinde, toplumsal yaşamdaki büyük dönüşümlerin, savaşların ve inkılâpların Batı toplumlarına ve edebiyatlarına yansımalarını irdelediği, bunu yaparken de 'eskiyle yeninin' karşıtlığından yararlandığı gözlemlenmektedir. Bu ise, benzer koşullardan geçmiş/geçmekte olan kendi toplumunda inşa edilen 'yeni'nin nasıl olma(ma)sı gerektiğiyle ilgili olarak sahip olduğu görüşlerin bir yansıması olarak okunabilir. Örnek vermek gerekirse, "Şimdiki Fransız Hikâyecileri" başlıklı iki yazısının çıkış noktası, 1920'li yılların Fransız edebiyatı ve bu dönemde yeni tanınmaya başlayan Fransız edebiyatçılarını işlemek olsa da, ilgili konuyu iki bölüme ayırarak önce "eski nesil"den bahsetmekte, mecmuanın bir sonraki sayısındaysa "yeni nesil"e geçiş yapmaktadır. "Eski nesle" odaklandığı birinci bölümde, kaleme almış olduğu şu sözler dikkat çekidir:

> *Harb-i umumi her memlekette yeni bir devre küşâd etti*. Faaliyet-i beşeriyyenin herhangi bir şubesi tetkik edilirse, bu badire bir hatt-ı fasıl olarak nazara çarpar. Fransız hikâyecilerinde de yeni bir cereyan başlaması tabii idi. Bir buçuk milyon

> insanı öldüren, birkaç milyonu dört sene siperlerde inleten, ma'mur vilayetleri tahrip eden, *milli serveti, içtimai hayatı* altüst eden bu inkılap elbette edebiyatta derin izler bırakacaktı. […] Maddi ihtiyaçlara ve tehlikelere yakından temas eden yeni neslin hisleri ve görüşleri değişti. *Maddi kuvvete, afakî meseleler tetkikine daha ziyade ehemmiyet verildi*. […] Genç muharrirlere nazar etmeden evvel, onlara takdim eden nesli, harpten evvel şöhreti istikrar etmiş muharrirleri gözden geçirelim. Bunların başında *iki muhafazakar* görürüz: Pol Burje [Paul Bourget] ile Hanri Bordo [Henry Bordeaux]. Tabiidir ki bunların kanaati, meslek-i takarrür etmiş olduğundan kendilerinde yeni bir tekamül aramamalıyız. Dehalarının keşfettiği geniş vadide cevelan ederler, *yeni fikirleri ve inkılapları yüksek bir mevki-i tarassuddan temaşa ederler*. […] Burje ile Bordo *fertten ziyade aileye, cemiyete ehemmiyet verirler. Onlar için ferdin ehemmiyeti ancak muhitiyle münasebatı derecesindedir*. […] Hanri Bordo'da *aile hissi pek kuvvetlidir. Eserlerinde hep aile hayatını, içtimai vazifeleri, tesanüdü* tedkik eder. (Sami, 1928i, s. 411, italik vurgular benim)

Öte yandan, "yeni nesli" ele aldığı ikinci bölümde, "genç muharrirler"in eserlerini ve üsluplarını okurlara tanıtırken eleştirel bir tutum benimsemektedir:

> Piyer Bonva [Pierre Benoit] ile Moris Dokubra'nın [Maurice Dekobra] […] [h]ikâyelerindeki eşhas, *iplerini ellerinde tuttukları kuklalara benzerler*. […] Bu kozmopolit muharrirler *hassasiyetten o kadar ictinab ederler ki tabiatın en bedii manzaraları karşısında bile en maddi tabirler ve teşbihler bulurlar*. […] Dokubra'nın meşgul olduğu cemiyet hep aynı kozmopolit cemiyettir: Nis'de [Nice], Venedik'te, Kahire'de zevk ve sefa süren, *memleketlerine medyun oldukları serveti sarf ederken memleketlerine olan vazifelerin hiçbirini hatıra bile getirmeyen güruh*. Bunlar arasında bizi alakadar edecek bazı enmuzecler tetkik edebilirdi. Fakat *bu nev' muharrirlerde ne müşahede ne de tahliller aramalı*. (Sami 1928j, s. 437-8, italik vurgular benim)

İlgili yazıyı ise şu sözlerle sonlandırmaktadır:

> [B]ir Fransız münekkidinin mülahazatını hulasa etmek isterim: *Harpten sonra yetişen genç hikâyeciler nesli, yeni bir devrin eşiğinde oldukları kanaatiyle maziyle kat-ı alaka ederek* yeni vadilere büyük bir gurur ve cüretle atıldıysalar da aradan on sene geçtikten sonra *anarşiye nihayet vererek iddialarını tenkise,*

maziyi hatırlamaya başladılar. Belki eslafın izlerine yaklaşarak yeni mektebin tesbît ve istikrarına doğru yürümektedirler. (s. 437, italik vurgular benim)

Paylaşılan alıntılardan hareketle, Seniha Hanım'ın Fransız edebiyatı örneği üzerinden 'maddî meseleler, hissiyattan uzak suni karakterler ve ferdiyetçi dünya görüşüne' eleştiri getirirken, bunların karşısına 'ruh, hissiyat, içtimai vazifeler ve maziyle sıkı bağların korunması' gibi kavramları koyduğu görülmektedir. Benzer bir tutumu, Avrupa romantizminin önemli isimlerinden Walter Scott ve realizmin tiyatrodaki öncülerinden Henrik İbsen özelinde yaptığı tartışmalarda da yakalamak mümkündür:

Voltır Skot (Walter Scott) *tekellüf ve tasni' yerine samimiyet-i hakikati ikame etti*. Hikâyelere ruh verenin, ca'lî hassasiyet ve harikulade sergüzeştler değil, *hâl ve mazide hakiki hayatın tetkik ve tahlili* olduğunu öğretti (Sami, 1928h, s. 128, italik vurgular benim). [E]serlerinde *memleketinin bedî manzaralarını*, *milletinin tarihini, kahraman ruhunu* tasvir ettiği gibi o memleketin her köşesi de onun hatıraları ile doludur. […] Skot […] *milletinin hayatını a'mâk-ı tarihinden istihraç ederek canlandırır*. […] Millete karşı bizde derin bir alaka uyandırır ve tasvir ettiği her şeyin bütün şiiriyetini tezahür ettirir. […] Şu sözleri yüksek bir düstur-u ahlâkîyi hâvidir: Ben o şahsı insan ismine layık görürüm ki *fikirleri ve mesaisi nefsinden ziyade başkaları içindir*. Yüksek gayesi doğru umdelere müstenittir, ona vasıl olmak yerde ve gökte çare-i mevcut oldukça feragat etmez. (Sami 1928b, s. 54, 56-7, italik vurgular benim)

Walter Scott özelinde kullanılan bu övgü dolu dilin, Henrik İbsen'den bahsederken oldukça mesafeli bir tona büründüğü fark edilmektedir:

Ibsen'in eserlerini ilk okuduğum zaman tercüme-i halini henüz bilmediğim halde hayalimde şöyle tasvir ettim: Nihayetsiz ve mukassi gecelerde rutubetli sislerle muhat bir evin içine kapanmış, sigara dumanları arasında sararan bir ışık önünde haşin ve kuvvetli bir şahsiyet, mahdud bir muhit içinde temerküz etmiş mefkuresini, muhayyilesini, kaleminden şiddet ve asabiyet ile akıtıyor. […] [Eserlerinden] "Pergind" (Peer Gynt) *ferdiyetin tealisine* müstenit bir hailedir. *Norveç buzulları kadar soğuk bir sembolizm ve rüzgârları kadar acı bir istihza ile doludur.* "Pergind", mağrur bir şahsiyettir, saf bir kızın aşkını reddeder; *gaye-i ameli, halk kitlesinin içinden sıyrılmak, mümtaziyete şan ve şerefe vasıl olmaktır.* […] Mamafih [Ibsen'in] eserlerindeki sanat ve kudreti, cihan edebiyatına layemut

> enmuzecler ihdâ etmiş olan ibdâkâr dehasını herkes tasdik ediyorsa da, bu ferdden zevk duymak, *istihsal ettiği neticeleri kabul etmek o kadar kolay değildir.* (Sami, 1928a, 439-441, italik vurgular benim)

Peki, Seniha Hanım'ın bir çevirmen olarak te'lîf yazılarında açıkça duyulan bu sesi, 'tarih ve söylemde' nasıl konumlandırılabilir? Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin çeviri aracılığıyla Batı'yla kurduğu temasların geçmişine bakıldığında, Tanzimat Dönemi'nden başlayan ve erken Cumhuriyet Dönemi boyunca devam eden 'modernleşme' çabalarına rastlanmaktadır. Bu modernleşme çabalarıysa, daha en erken dönemlerde, "[…] adeta Batı'yı çevirmek şeklinde yorumlanmıştır" (Karadağ, 2014a, s. 503). "Batı'nın kaynak dizge" olarak seçildiği bu çeviri sürecinde, Tanzimat yılları boyunca Batılı eserler, erek dizgenin "[…] *ahlâk süzgecinden* geçirilerek *özellikle fen odağıyla* erek kitleye sunul[muştur]." (Karadağ, 2012, s. 64-5; 2014b, s. 125, italik vurgular benim). Dolayısıyla, ilgili yıllarda 'Batılılaşma yoluyla modernleşme' ilkesi takip edilirken, erek dizgenin "teslimiyetçilikten uzak" ve "seçici" bir yol benimseyerek Batı'nın fen ve teknolojisiyle modernleşmeye kapı aralarken, "kendi kültürel kodlarını" koruma çabasında olduğu görülmektedir (agy.).

Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. yüzyılda başlayan Batı kaynaklı modernleşme hareketi, Cumhuriyet Dönemi'nde hem daha yoğun ve planlı bir programa dönüşmüş hem de Batı'nın çevrilmesindeki 'amaçta' bazı değişiklikler görülmüştür. İmparatorluktan ulus-devlete geçişi ve Türk kimliği etrafında yaratılacak yeni bir ulus inşasını kapsayan bu süreçte; siyaset, toplum, ekonomi, hukuk, eğitim ve kültür alanlarını tümüyle dönüştürecek, 'kaynağını Batı'dan alan' çok sayıda reforma imza atılmıştır (Tahir Gürçağlar, 2018, s. 48-9). Bu dönemde, Batı'nın sadece fen ve teknolojisinin değil, bir bütün olarak temsil ettiği 'evrensel kültür ve medeniyeti'nin de erek kültüre çevrilmesinin amaçlandığını söylemek mümkündür. Nitekim, bu evrensel kültür ve medeniyetin kaynağının Yunan ve Roma geleneklerine dayandığı düşünüldüğü için, Batı klasiklerinin çevirisine büyük önem atfedilmiş, bu çeviriler aracılığıyla "*Batı'dan ilham alacak*, ama *Batı'nın kopyası olmayacak* bir medeniyet üretme[k]" hedeflenmiştir. Bir başka ifadeyle, "Türk ulusal kültürünün evrensel/Batılı/klasik bir entelektüel altyapı temelinde yeni ve özgün bir yorumu […]" yaratılarak "[…] seküler bir dünyada, insana ilişkin dogmalardan arındırılmış yeni bir anlayış […]" amaçlanmıştır (Tahir Gürçağlar, 2018, s. 62-5). Bu amaç ise,

"[…] Avrupa'nın *kültürel değerlerini reddederek* değil, *İslam ve Doğu dünyasıyla bağlarını gevşetmesiyle* ve kendine Avrupa kültür ve uygarlığı içinde bir yer istemesiyle temellenmiştir" (Berk, 2007, s. 513, italik vurgular benim).

Bu odak noktalarından hareketle, uzun yıllara yayılan Batılılaşma söylemlerinin Seniha Hanım'ın doğup büyüdüğü sosyokültürel ve politik ortamın da ayrılmaz bir parçası olduğunu görmek mümkündür. Bu söylemlerin, aile kültürüne ve eğitimine yansımalarının yanı sıra, çeviri faaliyetlerine başladığı dönemde en yoğun biçimini almış olması, bir çevirmen olarak yaptığı seçimleri ve bunları okurlarına sunuş biçimini kaçınılmaz olarak etkilemiştir. Denilebilir ki, Seniha Hanım, Batı'nın kaynak alınarak yeni bir ulus inşasının gerçekleştirildiği dönemde, yeni Türk ulusuna 'uygun gördüğü' nitelikler temelinde Batı'yı 'filtreleyerek' çevirmeyi uygun bulmuştur. Dolayısıyla, yukarıda paylaşılan alıntılar dikkate alındığında, toplumsal yaşamı her anlamda etkileyen, yıpratıcı savaş koşullarını henüz geride bırakmış, yeni kurulmuş ulus-devlette hayata geçirilen reformlarla yaşamları yeniden şekillenen ve yeni bir ulusal kimlik etrafında toplanmakta olan hedef okur kitlesine; eserlerinde 'içtimai vazifeler, sosyal yaşamda dayanışma, ailenin kutsiyeti, maneviyat ve maziyle kurulan köprüler' gibi temaları işleyen Batılı isimleri övgüyle sunarken, bu değerlerin tam tersini temsil ettiğini düşündüğü diğerlerini eleştirel ve mesafeli bir dille tanıtması, Seniha Hanım'ın ulus inşası söylemlerinde aldığı konumun bir örneğidir.

Seniha Hanım'ın Batı'yı kendi süzgecinden geçirirken, temel aldığı kriterlerden biri diğeri de, te'lîf yazılarında yer verdiği isimlerin 'Türklerle' ilgili bakış açılarıdır. Bunun ilginç bir örneği ise, 19. yüzyıldaki Yunan isyanına verdiği destekle tanınan romantik İngiliz şairi Lord Byron'ı ele aldığı te'lîf yazısıdır. Seniha Hanım, Byron'ın 'romantik' dehasına vurgu yapıp kapsamlı bir yaşam öyküsünü paylaştıktan sonra, şu hususlara dikkat çekmektedir: Byron, "istiklal ve hürriyetin mücerred mefhumlarına aşık bir genç" olarak "istiklal için mücadele eden bir millete" katılmış; ancak "şuursuz, mefkûresiz yaygaracı bir güruh arasında" kalarak "acı bir sükut-u hayale uğra[mıştır]." Gerçekle temas etmesinin sonucunda ise, seyahatnamelerinde ve *Childe Harold Pilgrimage* eserine düştüğü notlarda, Türklerden takdirle bahsetmiştir:

> […] *Türklerin* ne olduğunu söylemek müşkül ise de *ne olmadıklarını söyleyebiliriz: Hain değildirler, korkak değildirler*, *mülhidleri ateşte yakmazlar, cani değildirler*; […] engizisyon tesis etmeden Allah'larına ibadet ederler. *Şayet*

yarın Ayasofya'dan tard edilseler, Avrupa'nın ne kazanacağı şüphelidir. Her halde İngiltere elbette mutezarrur olurdu… […] Rumların da Ayvalı'da kendilerine mahsus bir memleketleri var; Osmanlı Hükümeti'nden gördükleri müsamaha İngiliz Hükümeti'nin Katolik kilisesine gösterdiği müsamahaya müşabihtir. *O halde biz nasıl Türklere cahil ve mutaassıp diyebiliriz ki?* En mamur ve en dindar bir krallıkta caiz görülen Hıristiyan şefkatinin aynını izhar etmektedirler. […] *Büyük dostumuz Pierre Loti bundan başka türlü lisan kullanmamıştır sanırım.* (Sami, 1928c, s. 276, italik vurgular benim)

Seniha Hanım, Byron'ın romantik kaleminden, 'Türklerin karakterini' filtreleyip ön plana çıkardığı gibi, çeviri pratiklerinde önem atfettiği diğer romantik edebiyatçıların özelinde de 'erek dizgesinin kültürel kodlarını' vurgulamıştır. Percy Shelley, bunlar arasında dikkat çeken bir diğer isimdir. Çeşitli vesilelerle te'lîf yazılarında Shelley'e değinirken eserleriyle ilgili şunun altını çizmektedir:

"Adonis" ismini verdiği manzume […] İngiliz edebiyatının en meşhur mersiyelerinden addedilir. […] İsminden anlaşıldığı üzere, bu manzume heyet-i umumiyesi itibariyle Yunan tarzındadır. […] *Fakat şair ölüm ve hayat, madde ve ruh gibi meselelerin azameti karşısında her türlü mücadele hevesinden müberra olarak yalnız ilhama tabi olmaktadır.* […] Şeli "Bulut" manzumesinde [de] "değişirim fakat hiçbir zaman ölmem" mısrasıyla *maddenin layemutiyetini ikrar etmişti*. […] [H]enüz pek genç yaşındayken maddiliğin fevkine suud etmiş ise de *ruh ile maddenin ayrılığını kabul etmek istemez: "Ruh bir hakikat, dünya hadisatı ise birer aldatıcı hayaldir. Yalnız bir ruh vardır, bunu sarahaten söyler (one spirit).* Etrafımızda gördüğümüz fani eşya bu vahdetin muhtelif tecellileridir. Ruhun bedene tealliki, geçici bir mahbese girmesinden ibarettir. Doğmak bir "felaket", ölüm ise bir "halastır". *Bu beyitleri okurken Oxford medresesinden Allah'ı inkar etmenin lüzumuna dair neşr ettiği risaleden dolayı tard edilen âsî fikirli bir genç İngilizin değil, Şarkın mütevekkil mutasavvıflarının eserini okuyoruz zannedilir.* Hıristiyanlığın bütün akaidine karşı isyan eden Şeli, *vecd-i ilham içindeyken vahdet-i vücud felsefesini hemen bütün teferruatıyla ikrar etmiş oluyor*. […] *Bu mersiyenin tercümesini gelecek nüshalardan birinde neşr etmek niyetindeyim.* (Sami, 1928g, s. 208, 210, italik vurgular benim)

Seniha Hanım'ın Shelley'le ilgili olarak ortaya koymuş olduğu bu yorumlar ve son cümlesinden yola çıkıldığında, öncelikle *Hayat* mecmuasındaki çeviri pratiklerini

‘kasıtlı’ ve ‘belli bir amaç’ doğrultusunda gerçekleştirdiğini görmek bir kez daha mümkün olmaktadır. Dikkat çeken bir diğer noktaysa, ‘Batı’nın evrensel kültüründe’ aynı zamanda ‘Doğu’nun değerlerini de’ bulma çabasıdır ki Shelley’nin ‘tasavvufi’ niteliklerinden dolayı takdir ettiği iki eserinin çevirisini de aynı mecmuada yayımlamıştır. “Bulut”un çevirisi değerlendirildiğinde (Shelley, 1820a; 1928b), ‘kaynak metne bağlılık’ temelinde, hiçbir eksiltme ya da ekleme yapılmadan, gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. *Mersiye* başlığı altında yayımlanan “Adonais” çevirisinde ise, Seniha Hanım tarafından yapılan şu açıklama dikkate değerdir: “Şeli tarafından Con Kits (John Keats) için yazılan ‘Adonis’ unvanlı mersiyenin tercümesidir. […] Mecmuu elli beş bentten ibaret olan bu manzume, tamamı derc edilmeyecek kadar uzun olduğundan, *mahza Yunan esatirine ait mecazlarla dolu yerlerini hazfe mecbur oldum*” (Shelley, 1928a, s. 239, italik vurgular benim). Aslında, Seniha Hanım’ın bu açıklamayla işaret ettiği zorunluluk, o dönemin mecmualarında sıklıkla yaşanan bir durumu ortaya koymaktadır. İlgili yıllarda ekonomik zorluklar nedeniyle birçok mecmuanın sayfa sayından tasarruf etmek istediği ve yine ekonomik sıkıntılar nedeniyle yayın hayatını aniden sonlandırdığı bilinmektedir. Ancak, çevirisinde keyfi bir kısaltmaya gitmediği düşünülse bile, bu zorunluluğun sonucunda ortaya koyduğu tercih önemlidir. Seniha Hanım, erek metne dahil ettiği bölümleri yine kaynak metne bağlı kalarak çevirmiştir; fakat çevirisinin başında yaptığı açıklama, Shelley’nin bu eseri ile ilgili ortaya koyduğu görüşlerle bir araya getirildiğinde, te’lîf yazılarındaki ‘filtrelemeye’ benzer bir yaklaşımla, kaynak metni nasıl kısaltacağına karar verdiği ve şiirin Yunan mitolojisinden arındırılarak tasavvufi niteliklerinin ön plana çıkarılması çabasına paralel olarak, başlıkta “Adonais” yerine kaynak metnin türünü yazmış olduğu anlaşılmaktadır.

Hayat dışında, Seniha Hanım’ın çevirmen ve yazar olarak katkıda bulunduğu bir diğer yayın organı *Muhit* mecmuasıdır; fakat *Hayat* mecmuasına kıyasla burada yayımlanan çevirilerinde, bir çevirmen olarak ‘sesinin’ ve ‘tercihlerinin’ ön planda olmadığı söylenebilir. Bunun nedenlerini irdeleyebilmek adına, öncelikle *Muhit*’teki çeviri pratikleriyle ilgili olarak şu gözlemleri paylaşmak gerekir:[71] 1) Çevirilerin

[71] *Muhit* dergisi, kaynak metnin yabancı dilde yayın yapan bir dergiden alınmış olması durumunda, (sayısı, yılı, sayfa sayısı gibi bibliyografik detaylarını belirtmemiş olsa bile) her sayının sonunda ilgili derginin adını paylaşmıştır. Bu bilgilerden hareketle, Cornell Üniversitesi’nin dijital arşivi üzerinden, Seniha Hanım’ın çevirilerinin büyük bir bölümüne kaynaklık etmiş olan *Good Housekeeping*

bazılarında, kaynak metinleri kısaltma yoluna gidilmiştir.[72] 2) Çoğu hikâyelerden oluşan ve alındıkları yabancı yayın organlarında tek parça halinde basılmış metinlerin çevirisi, hiçbir eksiltme yapılmadan iki ya da üç bölüme ayrılarak tefrika şeklinde yayımlanmıştır.[73] 3) Bazılarında ise, kaynak metin her iki yol takip edilerek -hem kısaltılıp hem de bölümlere ayrılarak- yayımlanmıştır.[74] 4) Bunların dışında, *Hayat* mecmuasında olduğu gibi iki te'lîf yazısı da bulunmaktadır. İlk üç maddede belirtilen çeviri pratiklerinin, yine bir mecmua için gerçekleştirilmiş olduğu düşünüldüğünde, daha önce işaret edilen dönem koşulları nedeniyle metinlerin kısaltıldığı ve/ya bölümler halinde yayımlanmış olduğu düşünülmektedir. Ulaşılan kaynak metinlerle yapılan karşılaştırmalarda, çevirilere dahil edilmeyen bölümlerin, metnin akışını bozmayacak şekilde belirlendiği gözlemlenmiştir. Başka bir ifadeyle, kaynak metinlerden konuyu detaylandıran ayrıntılar çıkarılarak, çeviride konu bütünlüğünün sağlanmasına özen gösterilmiştir. Yapılan bu eksiltmelerinse, 'belli bir bakış açısı'nı yansıtma amacı taşımadığı görülmektedir.

Bu noktada, elbette, her iki mecmua arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurmakta fayda vardır. Her ikisi de geçiş dönemi dergisi olarak nitelendirilen yayınlardan *Hayat* mecmuası, yeni Cumhuriyet rejimi ve Türk inkılâbını desteklemek amacıyla yola çıkmış ve daha çok o dönemin aydın zümresine hitap etmiştir. Batı'nın ileri medeniyet seviyesine ulaşmasını sağlayan değerleri okurlarına aktarırken, 'modernleşmenin milli değerler temelinde' gerçekleştirilmesi gerektiğine vurgu yapmış; 'milliyetçilikle Batıcılık arasında bir karşıtlık ilişkisi olmadığının' altını çizmiş ve bu kapsamda tercüme faaliyetlerine de ayrı bir önem atfetmiştir. Mecmuanın en belirgin özelliklerinden birisi de dönemin sayıca en geniş yazar kadrosunu bir araya getirmiş olmasıdır. Felsefe, tarih, dil, edebiyat, güzel sanatlar, yeni eğitim sistemi gibi geniş bir yelpazede fikir üreten bu yazar kadrosu, yapılmış ve yapılacak olan inkılâplarla ilgili yorumlarını da dergi aracılığıyla yöneticilere iletmişlerdir (Işık, 2020, s. 79-81, 120-1; Uçman, 2011, s. 142-7). Seniha Hanım'ın *Hayat'*ta yayımlamış eserleri ve içeriklerinden yola çıkıldığında, mecmuanın hem savunduğu temel ilkeleri benimseyen isimleri bir araya getirdiği hem de konu

dergisine erişim sağlanmış; çevirilerin yayın yılına yakın sayılar taranarak, kaynak metinlere ulaşılmış ve karşılaştırma yapılmıştır.

[72] Örneğin Johnson, (1932; 1933); Kennedy, (1931; 1933).

[73] Örneğin Abdullah, (1930; 1931a; 1931b; 1931c); Marmur, (1931; 1932a; 1932b); Taylor, (1933a; 1933b).

[74] Örneğin Benneche Petersen, (1931; 1932a; 1932b).

seçimlerinde ve ortaya koydukları yorumlarda onlara bir özgürlük alanı tanıdığı iddia edilebilir. Yukarıda paylaşılan alıntılardan da anlaşılacağı üzere, Seniha Hanım 'kasıtlı seçimler' yaparak belli bir amaç doğrultusunda çeviri pratiklerini okurlara sunmuştur. Yeni Türk milletinin inşasında mecmuada benimsenen ilkelerle ortak bir paydada buluşsa da, arada bazı farklılıkların olduğunu da söylemek mümkündür. Örneğin, Yasemin Işık (2020) mecmuada eski yaşam tarzı ve eski değerlerin sıklıkla ve ağır bir dille eleştirildiğini belirtmektedir (s. 81, 121); ancak Seniha Hanım 'yeninin kuruluşunda eskiye de büyük önem atfetmiştir'. Dolayısıyla, bu noktada farklı bir duruş sergilemesine rağmen, kendi görüşlerini rahatlıkla ortaya koyabildiği görülmektedir.

Muhit mecmuasına bakıldığında ise, yeni rejimi ve inkılâpları destekleme ve bunların toplumda benimsenmesine katkıda bulunma konusunda *Hayat'*la benzer bir çıkış noktasına sahiptir. Ancak bu bağlamda altı çizilmesi gereken önemli bir nokta, mecmuanın imtiyaz sahibi Ahmet Cevat Emre'nin *Muhit*'i, özelikle harf ve dil inkılâplarının toplumsal düzeyde yaygınlaşması için devreye sokmuş olmasıdır. İki mecmua arasında ayrıca hedefledikleri okur kitlesi açısından da farklılıklar söz konusudur. "Resimli Aylık Aile Mecmuası" alt başlığıyla yayımlanan *Muhit*, hem ailelere hem de gelir ve eğitim açısından farklı altyapılara sahip daha geniş bir okur kitlesine hitap etmeyi ve okurlarını 'yeni yaşam' tarzıyla uyumlu olarak 'eğitmeyi ve yönlendirmeyi' hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda da, Mustafa Kemal Atatürk ve Türk inkılâbına ayrılan sayfaların yanı sıra aile, çocuk bakımı, ev ekonomisi, bilim, sanat, -popüler ve saygın- edebiyat, iktisat, toplumsal yaşam, sinema ve spor gibi çeşitli konu başlıklarına yer vermiştir. Mecmuanın gerek biçimsel gerekse içerik olarak Batı dünyasının popüler dergilerini model almış olması da dikkat çeken özellikleri arasında yer almaktadır (Ertan, 1997, s. 23-4).

Tüm bu bilgilerden hareketle, Seniha Hanım'ın *Muhit*'te yer alan çeviri pratiklerine geri dönüldüğünde -iki te'lîf yazısı ve Shelley'den yaptığı bir şiir çevirisi hariç (Sami, 1930ç; 1932; Shelley, 1930)- on iki çevirisinin kaynak metinlerinin yabancı dilde yayın yapan Batılı dergilerden alındığı görülmektedir. Bu bağlamda, kaynak metinlerin seçiminde Seniha Hanım'ın doğrudan karar verici konumunda olmadığını söylemek mümkün görünmektedir. Her ne kadar model alınan mecmualardan çevrilecek metinlerin seçimlerinde Seniha Hanım'a sorumluluk/söz hakkı verilmiş olma ihtimali söz konusu olsa da, mecmuanın yayın politikası gereği belirlediği

alternatiflerin arasından bunu yapmış olduğu düşünülebilir. Nitekim, kısa hikâye türündeki kaynak metinlere bakıldığında, popüler edebiyat kategorisinde değerlendirilebilecek nitelikte oldukları anlaşılmaktadır ki bunları Seniha Hanım'ın *Hayat* mecmuasında ön plana çıkardığı ve tamamen kendi seçimlerini yansıtan edebiyat örnekleriyle bağdaştırmak pek mümkün değildir. Yayımlanmamış hatırat bölümlerinde yer alan şu sözler de, hem dönemin bazı yayın mecralarında bu türden hikâyelere yer verilmesinin nedenini hem de bir çevirmen olarak mecmuaya 'belli kısıtlar' altında katkı sunduğunu ortaya koyması açısından önemlidir: "*Harfler yeni değişmeye başladığı zaman* gazeteler *kolay okunabilecek masallar* yazmaya başladılar. […] O aralık *Muhit* mecmuasında bazı yazılar neşrediyordum. İngilizceden tercüme ettiğim kısa bir hikâyede, her lisanda darb-ı mesel olmuş *"Eyyub sabrı" tabirini çıkardılar* […]" (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi, italik vurgular benim). Özetlemek gerekirse, iki mecmua arasındaki bu temel farklılıklar ve yapılan tartışmalardan yola çıkıldığında, Seniha Hanım'ın çevirmen olarak *Muhit*'e sağladığı katkılarda büyük oranda kendisine çizilen sınırlar içinde hareket ettiği ve bu nedenle de *Hayat'*ta ortaya koyduğu 'bakış açısını' bu mecraya taşı(ya)madığı düşünülmektedir.

4.1.2. Kitap Çevirileri

Seniha Hanım'ın 1928-1933 yılları arasında *Hayat* ve *Muhit* mecmualarında yoğunlaşan çeviri pratiklerini bu çerçevede değerlendirdikten sonra, değinilmesi gereken bir diğer nokta yayınevi bünyesinde yayımlanmış kitap çevirileridir. Bu kapsamda, William Shakespeare'den *Coriolanus Faciası* (1942), *Antonios-Kleopatra* (1946a) ve *Richard III. Faciası* (1946b) olmak üzere üç çevirisi yayımlanmıştır. William Barton'dan *Abraham Lincoln: Amerika'nın En Büyük Reisicumhuru* (1930), Margaret Kennedy'den *Aşk Senfonisi* (1945), Daphne du Maurier'den *Kıralın Generali* (1946), Pearl Buck'tan *Kadınlar Paviyonu* (1947), John Dickson Carr'dan *Hapishane Gelini* (1951) ve Alexandre Dumas Père'den *Üç Silâhşorlar* (1952) çevirdiği diğer eserler arasında yer almaktadır.

Yazar, konu ve türleri açısından ele alındığında, Seniha Hanım'ın, te'lîf yazılarında ortaya koymuş olduğu seçimleri kitap çevirilerinde de sürdürdüğünü iddia etmek mümkündür. Öncelikle, hem te'lîf pratiğinde romantik isimlere yaptığı vurgu hem de *Hayat* ve *Muhit* mecmualarında Byron (1928; 1929) ve Shelley'den (1928a; 1928b;

1930) yayımlanmış şiir çevirileri, yine İngiliz edebiyatının romantik isimleri arasında yer alan Shakespeare'den yapmış olduğu çevirilerle bir araya getirildiğinde ve basılmamış olmasına rağmen Shakespeare'in üç eserini daha çevirmiş olduğu hatırlandığında (Shakespeare, tah. 1942; tah. 1943; tah. 1944, arşiv belgeleri), Seniha Hanım'ın çevirilerinde özellikle romantizminin önde gelen temsilcileri ve eserlerini tercih etmiş olduğu açıkça görülmektedir.

İkincisi, 1940'lı yılların çağdaş edebiyat kanonu kapsamında yayımlanmış olan *Aşk Senfonisi, Kıralın Generali* ve *Kadınlar Paviyonu*'nun konularına kısaca değinmek gerekirse, *Aşk Senfonisi*'nde genç bir kızın kendinden yaşça büyük bir aile dostuna duyduğu derin aşka ve bu ilişkinin beraberinde getirdiği sıra dışı ve tartışmalı yönlere odaklanılmakta; bir taraftan da geleneksel aile değerleri, toplumsal beklentiler ve sorumlulukların bireyler üzerindeki etkileri irdelenmektedir. Du Maurier'in gerçek kişi ve olaylardan yararlanarak kurguladığı ve İngiliz İç Savaşı döneminde geçen *Kıralın Generali,* bir kadın karakterin ağzından savaşın kişisel ilişkiler üzerindeki etkisini; savaş dönemi koşullarıyla yıpranmış ve bölünmüş bir ulusun zemininde kişilerin kendi hayatları ve politik koşullar arasında yaşadıkları çatışmaları ve bunları uzlaştırma çabalarını ele almaktadır. Nobel ödüllü Buck tarafından kaleme alınan *Kadınlar Paviyonu* ise, 20. yüzyılın başlarında yaşayan Çinli bir aileyi konu edinmektedir. Ana karakter Madame Wu'nun geleneksel rollerinden sıyrılarak kendi iç dünyasına ve yeni bir hayata kapı aralamak istemesi ve bu doğrultuda radikal bir karar almasıyla, romanda dönemin kültürel ve toplumsal cinsiyet normları sorgulanmakta; 1930'lu yıllarda yoğun sosyal değişimlerin yaşandığı Çin toplumunda geleneksel değerler ile modern fikirlerin çatışmasından doğan ikilemlere değinilmektedir.

Konularına kısaca değinilen ve kendi dönemlerinin sosyal, kültürel ve politik dinamiklerini yansıtan bu eserlerin; aile değerleri, toplumsal sorumluluklar, gelenekselle modernin çatışması, bunların beraberinde getirdiği ikilemler ve savaş ortamının kişilerin yaşantılarına etkisi gibi temalar etrafında kurgulandığı düşünüldüğünde, benzer deneyimlere sahip erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si ile paralellikler kurmak mümkün hale gelmektedir. Dahası, özellikle *Kıralın Generali* ve *Kadınlar Paviyonu*'nda bu temaların işlenmesi ve aktarılmasında ana rolü üstelenen kadın karakterler, II. Meşrutiyet Dönemi'nden başlayarak toplumsal cinsiyet rollerinde hızlı değişimler ve pek çok konuda ikilemler yaşamış Türk kadınlarını akla

getirirken, eserlerde kadın karakterlerin özelinde duyguların ve insan ilişkilerinin karmaşık doğasının irdelenmesi, toplum ve birey etkileşimi bağlamında derinlikli bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Tüm bunlar ise, hem Seniha Hanım'ın kendi sosyokültürel ve politik bağlamıyla hem de te'lîf yazılarında Batı edebiyatları örneklerinde ön plana çıkardığı ve övgüyle bahsettiği eser ve üslup özellikleriyle uyumluluk göstermektedir: "[…] [B]izi kalben mütehassis eden hikâyeciler eşhasa *hakiki insanlar gibi ruh verirler*, kendi seciyelerine içinde *bulundukları muhitin ve vakıaların tesirine göre* tabii bir hayat yaşatırlar, *bizi hislerine iştirak ettirirler*" (Sami 1928j, s. 437-8, italik vurgular benim).

Üçüncüsü, çevirdiği eserlerin bir diğer ortak noktası -*Aşk Senfonisi* hariç- konularını tarihsel dönemlerden/olaylardan almış olmalarıdır ki bu da yine Seniha Hanım'ın te'lîf yazılarında önem atfettiği öncelikli nitelikler arasında yer almaktadır. Aslında, almış olduğu kapsamlı eğitim, aile kültürü ve tarihe olan ilgisi göz önünde bulundurulduğunda, edebiyat eserlerindeki tarihselliğe verdiği önem anlaşılır hale gelmektedir. Bu ise hem çevirmen olarak eser seçimlerinde kendi tercihlerini ortaya koyduğunu hem de sahip olduğu bu niteliklerinden dolayı yayıncıların da kendisinden bu türdeki eserlerin çevirisini talep etmiş olduklarını düşündürmektedir. Nitekim, bu çerçeveden bakıldığında, çevirileri arasında polisiye ve macera türlerinin kapsamına girmeleri bakımından birer istisna oluşturan *Hapishane Gelini* ile *Üç Silâhşorlar'*ı neden çevirmiş olabileceği daha iyi anlaşılmaktadır. *Hapishane Gelini,* tarihi roman ile gizem polisiyesi türlerini birleştiren ilk örnekler arasında yer alırken, *Üç Silâhşorlar* tarihi macera romanının en iyi bilinen eserlerindendir. Ayrıca, bu eser kapsamında altı çizilmesi gereken bir diğer nokta, yazarı Alexandre Dumas Père'nin Fransız romantizminin önemli isimleri arasında yer almasıdır. Tüm bunlara, biyografi türündeki *Abraham Lincoln: Amerika'nın En Büyük Reisicumhuru,* tarih alanındaki *Moğol İstilası Devrinde Türkistan* ile yayımlanmamış olmasına rağmen iki cildini çevirmiş olduğu *İran Edebiyatı Tarihi* eklendiğinde, edebiyat ve tarih alanlarındaki bilgisini bir araya getirerek kendi ilgili alanları doğrultusunda uzmanlık geliştirmiş, bunu çeviri pratiklerine aktarmış ve bu uzmanlığı yayıncılar tarafından da talep edilmiş olan bir kadın çevirmen profilini ortaya koymak mümkün hale gelmektedir.

Peki, kitap çevirileri kapsamında Seniha Hanım'ın ilgili alanlarda uzmanlık geliştirmiş olduğunu işaret eden tek şey, çevirdiği yazarlar ve eserleri midir? Başka

bir ifadeyle, 'hem çeviri yoluyla hem de çevirmenin katkılarıyla' üretilen ve doğası gereği kendisine uzmanlığı, görüşleri ve 'sesini' ortaya koyması bakımından daha geniş bir alan yaratan te'lîf pratikleriyle kıyaslandığında, Seniha Hanım, kitap çevirilerinde sadece çevireceği yazarları ve eserleri seçmekle mi sınırlı kalmıştır? Öncelikle, Seniha Hanım'ın kitap çevirilerini kaynak metne sadakat temelinde gerçekleştirmiş olduğunu belirtmek gerekir. Ancak, tarih ve edebiyat tarihi alanlarının dışında kalan eserlerinin çoğuna, yani edebiyat çevirilerine, yanmetin eklemiş olduğu görülmektedir ki bunlar gerek çevirmen seçimleri gerekse çevirilerine uzmanlığını nasıl yansıtmış olduğu konusunda önemli veriler sunmaktadır.

Bu kapsamdaki değerlendirmelere geçmeden önce, yanmetin kavramını açımlamakta fayda olacaktır. Yanmetin (paratext), bir metni kitap sınırları içerisinde çevreleyen ön söz, son söz, dipnot, kapak ya da resimler gibi 'çevre metinler'den (peritext) ve metnin dışına uzanan kitap tanıtım yazıları, röportajlar ya da eserle ilgili mektuplaşmalar gibi 'metin dışı' (epitext) ögelerden oluşur (Genette, 1997; Kovala, 1996, s. 120; Tahir Gürçağlar, 2011, s. 115; 2013a, 89-95). Seniha Hanım'ın kitap çevirileri dikkate alındığında, her iki yanmetin türüne de rastlanmaktadır. Bu nedenle, öncelikle kitap sınırları içerisinde yer alan yanmetinlere -çevre metinlere- değinilecektir.

Kitap çevirilerinin çevre metinlerinde dikkat çeken ilk nokta, Seniha Hanım'ın bu metinler aracılığıyla hedef okur kitlesine, eserler ve tarihi arka planlarıyla ilgili detaylı bilgiler sunmuş olmasıdır. Özellikle Shakespeare çevirilerinin yanmetinlerinde, "Önsöz, Shakespeare Zamanında Sahne, Anakronizmler, Oyunun Müddeti, 'Metinde Zikredilen Tarihî, Esatirî, Coğrafî İsimlerin Listesi', İzahat, Mülâhazat" gibi çeşitli başlıklara rastlanmaktadır. Seniha Hanım üç eserin ön sözünde de oyunlarla ilgili bilgilendirme yapmanın yanı sıra, oyunların denk geldiği tarihi dönemler ve bu dönemlerde yaşanmış olaylarla ilgili açıklamalar paylaşmaktadır (Shakespeare, 1942a, s. 3-8; 1946a, s. 3-6; 1946b, s. 3-6). Hatta, *Corolianus Faciası'nda* Roma tarihiyle ilgili daha fazla bilgi edinebilmeleri için okurları Cevdet Paşa'nın *Manzara-i İber yahut Roma Tarihi* kitabına yönlendirirken, aynı zamanda *Corolianus*'u burada yer alan tarihi bilgilerle karşılaştırarak okumaları konusunda tavsiyede bulunmaktadır (Shakespeare, 1942a, s. 4). Bu ön sözlerin yanı sıra, "Metinde Zikredilen Tarihî, Esatirî, Coğrafî İsimlerin Listesi" başlığı altında

ilgili kategorideki isimlerin her birisini açıklayarak, kaynak metinlerde geçen kültürel ögelerin hedef okur kitlesi tarafından daha rahat anlaşılmasına katkı sağlamaya çalışmaktadır (Shakespeare, 1942a, s. 238-41; 1946a, s. 211-5). "İzahat" başlığı altında ise, çeşitli sahnelerde geçen atasözleri, deyimler, kelimeler, anıştırmalar, mekanlar ile oyunlarda yaşanan bazı olayların o dönemin toplumsal yaşam ve gelenekleriyle olan bağlantısını açıklamaktadır (Shakespeare, 1942a, s. 235-7; 1946a, s. 206-11; 1946b, s. 107-9).

Bu çevirilerine eklediği yanmetinlerde, altı çizilmesi gereken bir diğer mesele, Seniha Hanım'ın yer yer kendi görüşlerine de yer vermiş ve kaynak eserlerde tespit ettiği bazı hataları düzeltmiş olmasıdır. Örneğin, *Corolianus Faciası'*nda, Shakespeare'in, eserlerini yazdığı dönemde "tarih ve asarıatika ilimlerinin" yeterince gelişmemiş olmasından dolayı, bazı detayları gözden kaçırdığını belirterek, oyunda geçen tarih hatalarına (anakronizmlere) dikkat çekmektedir. Bunlardan birisini şu şekilde açıklamaktadır:

> Birinci perdenin dördüncü sahnesinde Lartius'[un], Coriolanusun maktul olduğunu zann ettiği zaman söylediği sözler, Plutarhdaki şu fıkradan alınmıştır: "Büyük Cato'nın istediği gibi bir mücahiddi, elinin darbelerile tehlike saçmakla kalmıyordu, bakışı öyle korkunç, sesi öyle müdhişti ki düşmanları dayanamıyorlardı." Bu sözler, Lartius ağzından bir anakronismdir çünkü büyük Cato M.e. 237-142 senelerinde yaşamıştır. (Shakespeare, 1942a, s. 234)

Richard III. Faciası'nda da benzer olarak, kaynak metinde tespit ettiği bir hataya açıklık getirmektedir. Esere yazdığı ön sözde, öncelikle Shakespeare'in tarihi oyunlarında "Holinshed Vekayinamesi"nden yararlandığını belirttikten sonra, *Richard III* özelinde şu sözlere yer vermektedir: "[…] Shakespeare tarafından Holinshed Vekayinamesinin *ikinci tab'ı kullandığı anlaşılıyor; çünkü yalnız orada vâki bir mürettip* [dizgici] *hatasını tekrar etmiştir* […] (Shakespeare, 1946b, s. 3, italik vurgular benim). Çevirinin sonuna eklediği "İzahat" bölümünde ise bu hatanın ne olduğunu aktarmaktadır:

> SAHNE 3. […] *Validemizin ianesile*. Doğrusu "eniştemin ianesile" olması lazım gelir. Çünkü Richard III. ın hemşiresi Margaret ile evlenmiş olan Burgonya dükü, Richmond'a muavenette bulunmuştu. Shakespeare, bir mürettip hatasından dolayı aldanmıştır. Hall, "eniştem ile benim ianemizle geçinmiştir" diye yazdığı halde

> Vekayinamenin ikinci tab'ında brother yerine mother kelimesi çıkmıştır. […] (s. 109)

Aynı eserin "Mülâhazat" bölümünde, kendi görüşlerine yer verdiği şu sözler de dikkate değerdir:

> Son bir mülâhazayı ilave etmekten kendimi menedemiyeceğim. *Kıral Edward IV. ın kızı Elizabeth, sahnede temsil edilseydi ne kadar romantik bir şahıs olacaktı*. Kardeşlerini, amcasını, dayısını öldüren hain tarafından cebren nikah edilmek tehlikesine düşen genç prensesin, memleketin halâskârı olan Richmond ile nişanlanması ve onun zaferile menhus bir âkıbetten kurtularak babasının tahtına iclâs edilmesi, ancak *öbür şahıslar tarafından hikâye ediliyor*; *onun şahsında gösterilseydi Shakespear'in kalemine lâyık bir portre olacaktı*. Hattâ bu vak'a hakkında İngiliz folklorunda güzel masallar vardır. Acaba o zavallı kızın sonradan Richmond ile mes'ut olmadığını bildiği için midir ki şair, bu mevzu üstünde durmaktan çekinmiştir? Veyahut oyunun vahdetini ihlâl etmemek için mi?. (s. 104, italik vurgular benim)

Shakespeare çevirilerindeki kadar kapsamlı olmasa da, Seniha Hanım'ın diğer eserlerinde de yanmetinlere rastlanmaktadır: Bunlar arasında, *Üç Silahşorlar'*a bakıldığında, burada da ön söz ve izahat bölümleri vardır. Ön sözde kitabın tarihi macera romanı olduğunu vurgulandıktan sonra, Dumas Pére ve diğer eserleri hakkında kısaca bilgi paylaşılmakta; izahat kısmında ise yine eserde geçen çeşitli kültürel ögelerle ilgili açıklamalar yapılmaktadır (Dumas Pére, 1952, s. 5, 8-9).[75] İngiliz İç Savaşı döneminde geçen *Kıralın Genarali*'nde, kaynak metnin yayıncısı ya da editörü tarafından yazılmış olduğu anlaşılan ön söze[76] (Du Maurier, 1946b, s. 4), "Mütercimin İfadesi" başlıklı bir ön söz eklenerek ilgili dönemin tarihi panoraması

[75] Toplamda 104 sayfadan oluşan çeviri, çocuk kitapları kategorisinde basılmış; bu eserden bir sene önce yayımlanmış olan diğer çevirisi *Hapishane Gelini'*nin arka kapağında "ÜÇ SİLAHŞORLAR. Bu dünyanın en meşhur romanı İngilizce kısaltılmış nüshasından dilimize çevrilerek basılmağa başlanmıştır. Yakında çıkacaktır" (Dumas Pére, 1952) sözleriyle tanıtılmıştır.

[76] Kaynak eserle kıyas yapılmaması durumunda, üçüncü sayfada yer alan "Mütercimin İfadesi" başlığından hemen sonra geldiği ve bağımsız bir başlıkla ayrılmadığı için, bu bölümün Seniha Hanım'ın ön sözünün devamı olduğu izlenimi oluşmaktadır. Fakat kıyaslama yapıldığında, bunun kaynak eserde de yer aldığı görülmektedir (Du Maurier, 1946a, s. viii). İlgili bölümde romanın ana karakterleri kısaca tanıtılmakta ve Du Maurier'in 'üç yüz sene önceki olayları dün yaşanmış gibi' aktarmış olmasına vurgu yapılmaktadır. Seniha Hanım'ın kendi yanmetinlerinde hem yazar/eser/karakterler hem de tarihi arka planla ilgili bilgi paylaşmayı tercih ettiği göz önünde bulundurulursa, kaynak eserde halihazırda verilen bilgilerin başına sadece İngiliz İç Savaşı'yla ilgili açıklama eklemeyi yeterli bulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, kaynak eserde yer alan bu bölüme herhangi bir başlık eklenmediği için, çeviri eserde de başlıklandırma yoluna gidilmediği düşünülmektedir.

sunulmaktadır (s. 3). Bir diğer çevirisi *Abraham Lincoln: Amerika'nın En Büyük Reisicumhuru'*nda ise, kültürel ögelerin açıklamasının dipnot aracılığıyla verildiği görülmektedir (ör. Barton, 1930, s. 2-4, 11, 19, 56).[77]

Tüm bu odak noktaları doğrultusunda, Seniha Hanım'ın üretmiş olduğu yanmetinler üzerinden şu çıkarımlarda bulunmak mümkündür: Öncelikle bu metinler; yazarlar, kaynak eserler ve bunların üretilmiş oldukları sosyokültürel ve politik bağlam hakkında sahip olduğu kapsamlı bilgileri ortaya koyması açısından, Seniha Hanım'ın edebiyat ve tarih alanlarındaki uzmanlığının net bir şekilde anlaşılmasına imkan sağlamaktadır. Shakespeare çevirileri özelinde paylaşılan örneklerden hareketle, Seniha Hanım'ın sadece kaynak metinleri çevirmekle yetinmeyip, bunları kendi tarih ve edebiyat bilgileri ışığında eleştirel bir okumaya tabi tuttuğu, yazarın yararlandığı kaynaklarla kıyasladığı ve içerdikleri en küçük hataları/eksiklikleri bile tespit ettiği görülmektedir. Dahası, *Coriolanus Faciası'*nın ön sözünde, bu eserle birlikte *Julius Caesar* ve *Antonius ile Kleopatra*'yı da çevirmiş olduğunu; ancak Shakespeare'in bunlar arasında *Coriolanus'*u en son yazmış olmasına rağmen, 'tarihi olayların sıralaması itibariyle öncelikle bunun yayımlanmasını uygun gördüğünü' (Shakespeare, 1942a, s. 4) ifade etmesi, Seniha Hanım'ın eserlerin yayımlanma sürecinde de etkin bir rol üstlendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

İkincisi, bu yanmetinler aracılığıyla, Seniha Hanım'ın kadın, müzeci ve öğretmen kimliklerinin çeviri pratiklerine yansımaları da görülebilir. Çevirilerine eklediği metinlerde 'asarıatika (eski eserler) ilimleri' kapsamında bilgiler paylaşmış olması, müzecilik ve arkeoloji alanlarındaki birikimine işaret ederken, Kral IV. Edward'ın kızı Elizabeth ve yaşadığı zorlu deneyimlerin oyunda temsil edilmemiş olmasına dikkat çekmesi, bir kadın çevirmen olarak 'kadın deneyimlerinin' tarihte ve sahnede ikincil plana atılmasına karşı gösterdiği bir hassasiyet olarak okunabilir. Ayrıca, yanmetinlerin temel işlevlerinden birisinin, okurları bilgilendirmek, yani eserle okur arasındaki mesafeyi azaltmak olduğu (Kovala, 1996, s. 120, 140) dikkate alınırsa, çoklu rolleri arasında öğretmenlik de yer alan Seniha Hanım'ın, gerek okurları tarihi kaynaklarına yönlendirmesi gerekse kapsamlı bilgiler paylaşması yoluyla bu işlevi bir öğretmen titizliğiyle yerine getirmiş olduğu söylenebilir.

[77] Kitabın başında ayrıca, "Bir Kaç Söz" başlığı altında Ahmet Cevat imzalı bir ön söze rastlanmaktadır (Barton, 1930, s. i-ii). 4.1.1. numaralı başlıkta, imtiyaz sahibi olduğu *Muhit* mecmuası özelinde sunulan tartışma hatırlanacak olursa, Ahmet Cevat'ın yayıncı olarak baskın bir karaktere sahip olduğu iddia edilebilir. Bu ise, Seniha Hanım'ın Ahmet Cevat'la yürütmüş olduğu çeviri faaliyetlerinde, çevirmen olarak kendi 'sesini' yeterince ortaya koyamadığını düşündürmektedir.

Üçüncüsü, bilgilendirme işlevi dışında, üretilmiş oldukları bağlamın "politika ve poetikasıyla" yakından ilişkiler kurulmasını ve "çeviri metnin dışsal kültürel ve ideolojik ağlarla bağdaştırılmasını" sağlayan bu yanmetinlerde (Tahir Gürçağlar, 2013a, s. 94-5), Seniha Hanım'ın 'çevirmen sesi' doğrudan duyulabilmektedir. Bu ise, yazar ve eser seçimleriyle bir araya getirildiğinde, Seniha Hanım'ın, çevirilerini ürettiği sosyokültürel ve politik bağlamda nasıl bir konum aldığının anlaşılmasına ve bu konuda te'lîf pratiği özelinde varılan sonuçlarla bir kıyaslama yapılabilmesine imkan sağlamaktadır. Te'lîf yazıları kapsamında yapılan değerlendirmeleri kısaca hatırlatmak gerekirse, Batı'nın kaynak alınarak yeni bir ulus inşasının gerçekleştirildiği erken Cumhuriyet Dönemi'nde, Seniha Hanım'ın Türk ulusuna 'uygun gördüğü' nitelikler temelinde Batı'yı 'filtreleyerek' çevirmeyi tercih ettiği ve özellikle 'romantik' ve 'muhafazakar' Batılı örnekler üzerinden hem 'maneviyat, hissiyat ve tarih bilinci' gibi odak noktalarını hem de erek kültür kodlarını vurguladığı ifade edilmişti. Kitap çevirileri kapsamında buraya kadar sunulan tartışmalar ve örneklerde benzer vurguları yakalamak mümkünken, Seniha Hanım'ın yanmetinlerinde Batı'yı nasıl filtrelediğini ayrıca açımlamakta fayda olacaktır.

Urpo Kovala'nın (1996) "[…] yanmetinlerin *okumayı* ve bu yolla bir *metnin alımlanma biçimini kontrol altına aldığı* […]" (s. 141, italik vurgular benim) tespitinden hareketle, Seniha Hanım'ın kaleme almış olduğu tüm yanmetinlerde tarihe ve tarihi gerçekliklere yaptığı vurguyla, hedef okur kitlesinin hem okudukları eserlere birer tarihi belge olarak yaklaşmalarını hem de onlarda tarihi araştırma ve öğrenme isteği uyandırmayı amaçladığı iddia edilebilir. Fransız edebiyatının 'yeni neslini' 'maziyle bağlarını kopardığı' için eleştirel ve mesafeli bir tutumla ele aldığı te'lîf yazısı hatırlandığında (Sami, 1928j, s. 437), yanmetinlerinde yeni bir ulus kimliği etrafında toplanmış olan Türk okurlarını, özellikle de 1940'lı yılların genç Cumhuriyet'inde yetişen genç nesli, geçmişle bağlarını sürdürme konusunda etkilemek ve yönlendirmek istediği düşünülebilir.

Ayrıca, yine te'lîf yazılarındaki tutumuna benzer olarak, Seniha Hanım'ın bu metinlerde hedef okur kitlesine, 'Batılı eserlerde bulunması gereken öz' doğrultusunda yol göstermek istediği söylenebilir. Örneğin, hem çevirmiş olduğu metnin özelinde hem de yazarın diğer oyunlarına da atıfta bulunarak, Shakespeare'in, eserlerinde hayatın ve insan doğasının derinliğini ve karmaşıklığını ustalıkla işlemesine dikkat çekmektedir:

> Shakespeare, şaheserlerinde, *insaniyeti ebediyen alâkadar eden ruhî mes'eleleri tedkik etmişdir*. […] [Onun] karakterlerini bir iki kelime ile hulâsa etmek kolay değildir. Bunlar, bütün faziletlerle mütehalli birer dastan kahramanı ve yahut bütün habasetleri cami birer melodram haini değil, *mu'dil meziyetleri ve kusurlarile, za'f ve kuvvetlerile* hayat mücadelesine atılmış insanlardır. (Shakespeare, 1942a, s. 230, 234, italik vurgular benim)
>
> […] [*Richard III.* eserinde] dehâsı, zamana göre bir bid'at olan kuvvetli bir vahdet ikame etmiştir; cinayetin cinayet doğurduğu ve ilâhi adaletten kurtulamıyacağı, her vesile ile hatırlatılır. Aynı fikir, *Macbethde* hâkimdir. *Richard III.* de *Macbethdeki* derin ruhî meseleler yoksa da cinayetin âkıbetini tasvirde aynı kuvveti göstermiştir. (Sami, 1946b, s. 103)

Bu kapsamda değinilmesi gereken bir diğer örnek, *Richard III. Faciası*'nın sonuna eklediği "İzahat"ta, okurları, Shakespeare'in sözlerini Namık Kemal'den yaptığı bir alıntıyla kıyaslamaya yönlendirmesidir:

> PERDE III, SAHNE 4.
>
> Allahın rızasından ziyade fanî insanların muvakkat rızasını takip edenler… [78]
> Mukayese:
>
> Hemen bir feyzi baki terkeder bir zevki faniye
>
> Hayatın kadrini âli bilenler hüsnü şöhretten
>
> NAMIK KEMAL (agy., s. 108).

Paylaşılan bu örneklerin temelinde, Seniha Hanım'ın okurların 'Batılı eserleri alımlamasına' nasıl ve neden yön verdiği konusunda şu yorumlarda bulunmak mümkündür: Daha önce ifade edildiği üzere, Shakespeare'den çevirdiği eserlerde geçen 'tarihî, esatirî ve coğrafî isimlere' açıklık getirdiğine ve paylaştığı diğer tüm bilgilerle birlikte "eserle okur arasındaki mesafeyi kapattığına" dikkat çekilmiştir. Metinlerin okunması ve anlaşılmasını kolaylaştırma yoluyla bu mesafeyi kapatırken, Seniha Hanım'ın aynı zamanda okurların dikkatini bu eserlerdeki 'gerçek öze', "insaniyeti ebediyen alâkadar eden ruhî meselelere" yoğunlaştırmak istediği savunulabilir. Bir başka deyişle, yanmetinlerinde 'Batı'nın yabancılığını' anlaşılır

[78] Kaynak metinde geçen ifade: "O momentary grace of mortal men, which we more hunt for than the grace of God!" (Shakespeare, 1966, s. 616).

hale getirirken, okurların eserlerde 'kendinde ve kendinden olanı' bulmasını da amaçladığı düşünülebilir.

Seniha Hanım'ın *Hayat* mecmuasında, romantik İngiliz şairi Shelley'nin şiirleriyle ilgili değerlendirmelerine geri dönülecek olursa, şairin eserlerindeki 'tasavvufi öze' dikkat çektiği (Sami, 1928g, s. 210) ve mecmuadaki sayfa kısıtlaması nedeniyle, *Adonais* şiirini çevirirken 'Yunan esatirine' ait bölümleri çıkartarak kaynak metni kısalttığı hatırlanacaktır (Shelley, 1928a, s. 239). Dolayısıyla, çeviri pratiklerinin genelinde Sehiha Hanım'ın farklı yöntemlerle de olsa, okurların 'metni alımlama' biçimini benzer amaçlar doğrultusunda kontrol altına almaya çalıştığı iddia edilebilir. Ayrıca, Shelley'nin eserlerinden 'süzerek' ortaya koyduğu tasavvufi öze vurgu yaparken, söylediği şu sözler de hem 'Batı'yı filtrelerken' hem de okurların okuma biçimlerini yönlendirirken temel aldığı çıkış noktasını göstermek açısından önemlidir: "[…] Bu da zaman, mekan ve hars uzaklıklarına rağmen şair ruhlarının bir noktada birleşebileceğine delildir" (Sami, 1928g, s. 210). Seniha Hanım'ın kaleme almış olduğu bu sözler, aslında, Shakespeare çevirilerinin yanmetinlerine neden Namık Kemal'in *Hürriyet Kasidesi*'den bir alıntıyı dâhil ettiğini açıklar niteliktedir. Seniha Hanım, 'şair ruhların birleştiği ortak noktada', İngilizlerin romantik 'Büyük Şair'i (The Bard) ile Türklerin romantik 'Vatan Şairi'ni bir araya getirmiş; okurları, 'Batılı olanı' 'kendilerinden olanın' sözleriyle okuyup anlamalarını; şairlerin birleştiği 'ortak öze' odaklanmalarını ve bu yolla kendi bağlamlarında korumaları gereken değerleri ön plana çıkarmayı hedeflemiştir.

Özetlemek gerekirse, yeni Türk ulusunun inşa edildiği ve 'Batı'nın kaynak metin olarak seçilip çevrildiği' erken Cumhuriyet Dönemi'nde, Seniha Hanım, diğer çeviri pratiklerinde olduğu gibi, kitap çevirilerindeki yanmetinlerde de, 'Türk kimliğinin inşasında ve sürdürülüşünde' temel alınması gereken noktaları vurgulamıştır. Bu temel nitelikleri, erek kültürün 'kendi özünü ve tarihini muhafaza etmesi' şeklinde yorumlamak mümkündür. Ancak, Seniha Hanım'ın bu dönemde aldığı konum ile benimsediği 'politik ve ideolojik' tutumu daha belirgin hale getirmek için ayrıca kitap çevirilerinin dışına uzanan diğer yanmetinlere, yani 'metin dışı' ögelere de bakmak gerekir.

Bu kapsamda, *Coriolanus Faciası* özelinde yazılmış olan iki eleştiri yazısı ile Seniha Hanım'ın bu eleştirilere verdiği yanıt önemli birer örnek oluşturmaktadır. Bu eleştiri yazılarından ilki, eserin yayımlandığı aynı yıl içerisinde, *Tercüme* dergisinde Berit

Gerçin tarafından kaleme alınmıştır. Gerçin (1942), "Coriolanus Tercümesi" başlığı altında, çeviride yer alan çevre metinlerden söz edip, Seniha Hanım'ın "değerli bir eser vücuda getirdi[ğini]" ifade ettikten sonra, "[f]akat tercümede acaba ne dereceye kadar muvaffak olmuştur?" (s. 284) sorusunu sorarak çeşitli eleştiriler getirmektedir. Gerçin'e göre, "mütercim hemen hemen [kaynak eserdeki] esas havayı yaratmıştır", ama "tercümede pek çok kusurlar göze çarp[maktadır]" (s. 285). Bu kusurlarıysa, şu başlıklar altında toplayıp örneklendirmektedir: "tercüme hataları", "bazı şahıslarda hatalar", "bazan Türkçeye aykırı gelen, güzel Türkçe diyemiyeceğimiz kelimeler ve cümleler" (s. 286), "tercümede eski, köhneleşmiş kelimeler" (s. 287), "nadir olmakla birlikte çeviride birkaç yerde eksik" ve "gramer hataları" (s. 288).

"Yeni Bir Shakespeare Tercümesi Hakkında" başlığıyla, 1944 yılında *Yücel* dergisinde Fikret Çatalcalı tarafından yazılmış olan diğer eleştiri yazısını ele almak gerekirse, içeriğinden önce şu noktaya dikkat çekmek gerekir. Çevirinin basım tarihinden iki yıl sonra yayımlanmasına karşın, 'yeni bir Shakespeare çevirisi' vurgusuyla sunulmuş olmasının yanı sıra, yazıda, *Tercüme* dergisinde zaten yer verilmiş bir çeviriye aynı odak noktaları etrafında -üstelik Seniha Hanım'ın bu eleştirilere yanıt vermiş olmasına rağmen- tekrar değinilmesi ilginçtir. Elbette, Çatalcalı'nın ilgili yazıdan ve yanıttan haberdar olmaması ihtimali söz konusudur; ancak daha sonra ele alınacağı üzere her iki derginin de ortak bir amaca hizmet ettiği ve ortak yazarlara sahip olduğu düşünüldüğünde, tam tersi bir ihtimal, yani çevirinin kasıtlı olarak gündeme getirilmiş olma durumu da akla gelmektedir. Bununla ilgili net bir çıkarımda bulunmak mümkün değilse de, Çatalcalı'nın (1944), çeviriyi benzer başlıklar altında eleştirdiği görülmektedir: "Türkçe aksaklıkları ve günü geçmiş Arapça terkiplerin kullanılması", "tercüme hataları" ve "İngilizce kelimeleri karşılamak için kullanılmış bazı kelimeler[in] Türkçede başka mânâ ifade etmesi (s. 66). Çatalcalı ilgili başlıklar altında Seniha Hanım'ı ve çevirisini, Gerçin'e göre daha sert bir üslupla eleştirdikten sonra, yazısını şu sözlerle sonlandırmaktadır:

> Umumi olarak tetkik edilince tercümenin, Shakespeare'in bu eserinde yaratmak istediği havayı yaratamadığı, eserin son perdesindeki bir iki kısım müstesna, tercüme olduğunu hemen hemen her sahifesinde belli ettiği görülmektedir. *Tercüme edilen bir eserin aslına yakın olabilmesi için ilk şart mütercimin her iki lisanı da en ufak inceliklerine kadar bilmesi* ve gözönünde tutmasıdır. *Buna göre tercüme yoluyla memlekete yardım etmeğe çalışanlar*, *ön plânda, lisan bilgi ve*

tercüme edebilecekleri muharrirleri seçmelidirler. Aksi halde mütercim boş yere zaman ve gayret sarfedeceği gibi, *okuyucuları da ayni kayıba maruz bırakmış olur*. (s. 68, italik vurgular benim)

İki yazının da, dil kullanımı, özellikle de çeviride Arapça ve eski kelimelere yer verilmiş olması ekseninde yoğunlaştığı ve eleştirmenlerin Seniha Hanım'ı kaynak ve hedef dillere hâkim olmamakla eleştirdiği görülmektedir. Seniha Hanım, tüm bu eleştirilere, *Tercüme* mecmuasında, "Coriolanus Tercümesi Tenkidine Cevap" başlığı altında yanıt vermiştir (Sami, 1943a). Bu noktada, elbette, Seniha Hanım'ın bu yazısında 1942 yılında çevirisini eleştiren Gerçin'i muhatap aldığını hatırlatmakta fayda vardır; ancak bu yazıyı, yaklaşık iki yıl sonra kendisini aynı çevirinin özelinde ve benzer odak noktalarıyla eleştiren Çatalcalı'ya verilen bir yanıt olarak da okumak mümkündür. Seniha Hanım, yanıtında kendisine getirilen her eleştiriyi ayrı ayrı ele almakta ve yazısına, öncelikle, eleştirmenin 'işine ve dile' yeterince hâkim olmadığını ima ederek ve onu eleştirerek başlamaktadır:

Tercüme Mecmuasında (sayı 16, 19 ikinciteşrin 1942, s. 284—289) *Coriolanus* tercümesinin tenkidi neşredildiğini haber alınca okudum. Tenkide cevap vermek âdetim değilse de bu defa bazı keyfiyetlere işaret etmeye lüzum gördüm. Münekkidin adını ilk defa işittiğim için mesleği, eserleri ve edebiyat alemindeki mevkii hakkında maalesef hiçbir fikrim yok fakat "şu kelime yerine bu kullanılsaydı daha iyi olurdu" yolunda ancak mektep sınıflarında lisan dersinde caiz olacak bir tashih usulünü tatbik etmesini tenkid mesleğine uygun bulmadığımı itiraf etmeye cesaret ederim. […] Münekkid lisan hataları bulmaya şayanı dikkat bir merak gösterdiği için evvela kendi hatasına işaret edersem müteşekkir olacağına eminim. Sahife 284 de "*adı* geçen tarihi, coğrafi ve mitolojik *isimlerin* izahlı bir listesi ..." denilmiş. "İsimlerin adı" demek lisan hatasıdır. (Sami, 1943a, s. 432, italik vurgular yazarın)

Seniha Hanım, yazısının devamında Gerçin'in "çeviride eksiklikler, şahıslarda ve tercümede hatalar" gibi eleştirilerine 'kanıtlı' ve kapsamlı açıklamalar getirmektedir. Bu açıklamalarından bazıları şöyledir:

Sahife 286 da münekkid diyor ki: "— Bazı şahıslarda da yanlışlık var. Meselâ iki yerde "Coriolanus" yerine "Cominius" denmiş. (Perde 3, Sahne 1 tercümede sayfa 109, aslında 837; Perde 3, Sahne 1 tercümede sayfa 119, aslında 837), ve birkaç

yerde de “Birinci vatandaş” yerine “Üçüncü”, “Altıncı vatandaş” yerine “Yedinci” v.s. şeklinde karışıklıklar olmuş.” Münekkidin “aslı” dediği, kendi kullanmış olduğu *The Complete Works of W. Shakespeare, Collins Edition*'dır. Orada şu iki cümle Coriolanus ağzındandır […]. İkinci cümle sahife 837 değil, 839’dadır. Benim kullandığım editionlarda bu cümleleri, Cominius söylüyor (*Shakespeare's Tragedies, published by J. M. Dent and Sons, London, 1927, s. 120 ve 125; The New Temple Shakespeare, Coriolanus 1934, 5. 75 ve 82*). Shakespeare'in muhtelif editionlarında bu gibi tefavütler çok olduğu için metnin tahlil ve tenkidinde münekkidlerin ilk işi hangi editionun kullanıldığını anlamaktadır. Vatandaşların sıra sayısında vaki olduğu söylenilen “karışıklıklar” da belki bu suretle izah edilebilirdi fakat münekkid yerini göstermemiş. […] Pleased kelimesi yalnız “memnun” mânasına değildir. To be pleased Redhouse'a göre “kerem etmek, lütfetmek, inayet etmek, tenezzül buyurmak” mânasına da gelir (*A Lexicon, English and Turkish*). “İstemek, râzı olmak” mânasını da ifade ettiği Webster'den öğrenilebilir. Shakespeare'in metinlerinin tetkikinden bu mânada çok kullanıldığı anlaşılabilir. Münekkide uzun görünen cümleler aslında da öyledir. […]. (s. 432-3)

Bu yazısında, dille ilgili ortaya koyduğu görüşlerse, Seniha Hanım’ın ilgili sosyokültürel ve politik bağlamda çevirmen olarak aldığı konumun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak önemli ipuçları barındırmaktadır:

Sahife 287 de münekkid diyor ki: “Tercümede eski kelimelere fazla yer verilmiştir. Bazan şimdi tamamen köhnemiş olan kelimeler kullanılmış ve diğer taraftan da birkaç öz Türkçe kelime araya sokulmuştur. Bu en eski kelimeleri bilhassa en yenilerle yanyana bulununca, lisanda bir ahenksizliğe sebebolmuştur. Halbuki bütün bu eski kelimelerin şimdi konuşulan dilde karşılıkları vardır.” Yaşıyan her lisan, yaşıyan her mevcudiyet gibi riyazi kaidelere, fuzuli hükümlere sığmıyan tabii kanunlara göre doğar, inkişaf eder, tahavvül eder: Lisan halkın sinesinden doğar, muharrirler tarafından işlenir, inkişaf eder ve nisbi bir istikrar bulur; halkın ve muharrirlerin kullandıkları lisana istinaden lugat ve gramer kitapları tedvin edilir. Yeni fikirler, yeni icadlar, eski hatıralar, yakın komşularla vaki temaslar, uzak seyahatlerden alınan intıbalar gibi karışık sebeplerle mütemadi surette yeni kelimeler lisan bünyesine girerken en eski kelimelerle yanyana kullanılır; yeni kelimelerden birçoğu terk edilir; bazı kelimeler ölü doğar,

bazısının ömrü birkaç senedir, bazıları asırlarca yaşar. İnsan konuşurken ve yazarken hangi kelimeler lisanda mevcutsa tarihlerini hissetmeden kullanır. Her lisanda olduğu gibi bizimkinde de öyledir. Bir cümlenin içindeki kelimelerin tertibinde kronolojiye riayet etmek henüz hiç kimsenin hatırından geçmemiştir. Müteradif kelimelere gelince bunlar ne kadar çoksa lisan o nispette zengindir. Evvelden beri meşgul olduğum tercümelerde Fransızca ve İngilizce metinlerde tesadüf ettiğim müteradif kelimelerden hemen hepsinin karşılığını Türkçede bulduğum için lisanımızın bu hususda onlardan daha az zengin olmadığına kanaat getirerek iftihar ettim. Müteradif kelimelerden aynı mânayı ifade edenler gayet azdır ve öyle olunca o kelimelerden birinin istimalden düşmesi lisanlarda vâki tabii hadiselerdendir. Ekseriya aralarında az çok farklar vardır. Mesela yazıcı hattat, katip, mübeyyiz, müsevvid, münşi, edip, muharrir, müellif kelimelerinden her biri ayrı bir manâyı ifade eder; "yazıcı" kelimesi bunların hepsinin yerine ikamet edilerek ötekileri atılsa lisanımız o nispette fakirleşmiş olur. Herhangi bir cümlede "bu eski kelimelerin … karşılıkları vardır" demek kâfi değildir, o cümlede vuzuh ve selasete halel getirmeden hangi kelimenin kullanılabileceğini göstermek icabederdi. Münekkidin "en yeni Türkçe kelimelerden" zannettiği sayın, ağlamak, direnmek kelimeleri lisanımızın en eski kelimelerindendir; sayın kelimesi, Şemsettin Sami Beye göre (*Kamusi Türkî, Dersaadet, 1317*) Çagataycadır, hatta Redhouse'a göre (*A Turkish and English Lexicon*) Cengizin torunlarından birinin lakabı idi. (s. 432-3)

İlgili yazılarda getirilen eleştirileri ve Seniha Hanım'ın bu eleştirilere verdiği yanıtları değerlendirebilmek için, öncelikle bu dönemde devlet düzeyinde yürütülen dil ve çeviri politikalarına kısaca değinmek gerekir. Her ulus-devlet kuruluşu aşamasında olduğu gibi, erken Cumhuriyet Dönemi'nde de yeni ulusu 'ortak bir kültür' etrafında toplamak hedeflendiği için, bu ortak kültürü oluşturacak iki temel unsura, yani dil ve tarihe özel önem atfedilmişti. Bu kapsamda, çeşitli etnik, ulusal ve kültürel bileşenlerden oluşan ve yönetim biçimi dine dayanan Osmanlı İmparatorluğu'ndan, temelini Türk kimliği üzerine kuracak laik bir ulus-devlete geçiş yaparken, dil ve tarihin de bu kimliği güçlendirecek ve temsil edecek şekilde (yeniden) inşa edilmesine vurgu yapıldı. 1932 yılında ortaya konan Türk Tarih Tezi'yle, Türklerin, Osmanlı İmparatorluğu'ndan çok önce, dünya medeniyetinin merkezi olan Orta Asya'dan geldiği ve dolayısıyla bu medeniyetin yaratıcısı ve

aktarıcısı olduğu savunuldu. 1936 yılında ortaya konan Güneş Dil Teorisi'nde ise, bütün dünya dillerinin kökenin Türkçeye dayandığı ve Türkçenin dünya uygarlıklarının ilham kaynağı olduğu belirtildi. Dil ve tarih alanında yapılan bu çalışmalar, bir anlamda, Osmanlı geçmişinden ve İslam-Doğu medeniyetinden kopuşu temsil etmekteydi (Balçık, 2008, s. 777, 786; Çağaptay, 2008, s. 250-5; Tahir Gürçağlar, 2018, s. 48-57).

Türkçeyi kendi özüne döndürmek için 1928 yılında önce Arap alfabesinden Latin alfabesine geçiş yapılmış; bunu takip eden 1930'lu yıllarda da dilin arılaştırılması yoluyla öz Türkçe inşasına başlanmıştı. İlgili sürecin iki yönlü olarak yürütülmesi hedeflenmekteydi: Türkçe kelimelerin derlenmesi ve yabancı kelimelerin yerine yenilerinin getirilmesi ya da türetilmesi. Bu doğrultuda mecliste çıkartılan bir kararnameyle, sözlüklerde yer almamasına rağmen, konuşma dilinde var olan Türkçe kelimelerin derlenmesi için tüm kamu kurumlarına yönerge gönderildi. Ayrıca, Maarif Vekâleti'nin başlattığı dil seferberliğiyle, öğretmenler de bu süreçte aktif bir rol alarak kelime listelerinin oluşturulmasına katkı sağladı. Ancak, devlet eliyle ve hummalı çalışmalarla yürütülen bu dil politikasının uygulanmasında bazı sorunlar yaşandı. Süreç çok hızlı yürütüldüğü için, önerilen yeni kelimeler halk arasında yaygınlaşmadan yerine bir yenisi öneriliyor; bazen daha önce yabancı olduğu için dilden çıkarılan kelimelerin Türkçe olduğuna karar veriliyor; bu da halkın 'yeni lisanı' anlamasını ve kullanmasını zorlaştırıyordu. Ayrıca, başlatılan dil devrimiyle Türkçenin 'yabancı' kelimelerden arındırılması amaçlansa da, dikkat çeken bir nokta şuydu: Arapça ve Farsça kelimeler dilden çıkarılıp yerine yenileri konmaya çalışırken, Avrupa dillerinden gelen kelimeler değiştirilmemiş, hatta kökenini Doğu dillerinden alan kelimelerin yerine bazen Batı dillerindeki karşılıkları önerilmişti. Bu ise, yeni kurulan ulus-devletin Batılılaşma politikasıyla uyumlu olmasının yanı sıra, aynı zamanda bu yeni devlet ve toplumda düzeninde 'yabancı' kabul edilenin de değiştiği anlamına gelmekteydi (Balçık, 2008, s. 785-86; Çağaptay, 2008, s. 250-6; Tahir Gürçağlar, 2018, s. 54-5).

İlgili yıllarda devletin benimsediği Batılılaşma/Batıcılık politikasını hatırlatmak gerekirse, bu dönemde Batı medeniyetinin, bilim, felsefe ve sanatıyla bir bütün olarak model alınması hedeflenmişti. Amaç bir anlamda, Batı medeniyetinin dayandığı antik Yunan ve Roma kültürünün hümanist ve özgürlükçü özüne ulaşmak ve bu yolla yeni bir Türk hümanizminin yaratılmasını sağlamaktı. Düşünsel

temelleri, *Yücel* ve *İnsan* dergilerinin yazar kadrosu tarafından atılan Türk hümanizminin yaratılmasının yolu, elbette, Batı'nın eserlerini çevirmekten geçmekteydi. Bu da devlet eliyle yürütülecek sistematik ve kapsamlı bir çeviri hareketinin başlatılması gerekliliğine işaret ediyordu. Bu bağlamda, 1940 yılında, kendisi de Türk hümanizminin savunucu olan Hasan Âlî Yücel döneminde, Maarif Vekâleti bünyesine bağlı Tercüme Bürosu kuruldu. Büronun, Türk hümanizmine kaynaklık edecek eserlerin çevirisini planlayıp yönlendirmesi birbiriyle bağlantılı birçok işlevi yerine getirmekteydi. Büronun ürettiği çeviriler, halkevleri, köy enstitüleri ve örgün eğitim kurumlarında eğitim materyali olarak kullanılmakta; devlet tiyatrosu ve devlet radyosunda bu çevirilerden yararlanılmaktaydı. Cumhuriyet reformlarının felsefi temellerini de oluşturan Türk hümanizminin yaygınlaşmasında ve kültür planlamasının yürütülmesinde çeviri etkin bir araç olarak kullanılırken, Tercüme Bürosu'nun faaliyetlerinin hem yeni Türk edebiyatının temellerinin atılmasına hem de dilin zenginleştirilmesine de katkı sağlayacağı ön görülüyordu (Sauer, 1997; Tahir Gürçağlar, 2018, s. 47-98, 105-147; Yener, 2021).

Tercüme Bürosu, aynı zamanda, üstlendiği bu görevleri ve yürüttüğü faaliyetleri destekleyen bir yayın organına sahipti. *Tercüme* dergisinde çeviriler, eleştiriler, kitap tanıtım yazılarına yer verilmesinin yanı sıra, çevirmen ve yazarlar için de çeviriyle ilgili görüşlerini paylaşıp tartışacakları bir ortam sağlanmış oluyordu. Tercüme Bürosu'nun çevirilerini üreten çevirmenlere bakılacak olursa, sıklıkla öğretmenlik, akademisyenlik ve yazarlık gibi başka mesleklere sahip, kurumun takip ettiği politikaları benimseyen bir topluluğu temsil ettikleri görülmektedir. Ayrıca, *Yücel* dergisinde Türk hümanizmine yaptıkları vurguyla bilinen Orhan Burian, Sabahattin Eyüboğlu ve Vedat Günyol gibi isimler de büronun ve derginin aktif çevirmen ve yazarları arasında yer almaktadır. Kısacası, Tercüme Bürosu, çevirmen topluluğu ve yayın organı *Tercüme* dergisiyle bir bütünlük içinde, özellikle çok partili yaşama geçilen döneme kadar, ulus-devlet kuruluşunda hedeflenen kültür reformlarının uygulanması ve yaygınlaşmasına hizmet ederek, siyaset, edebiyat ve eğitim alanları arasında kurulmuş bir köprü vazifesi görmekteydi (Sauer, 1997; Tahir Gürçağlar, 2018, s. 47-98, 105-147; Yener, 2021).

Tüm bu bilgiler ışığında, *Tercüme* ve *Yücel* dergilerinde yayımlanan eleştiri yazıları ile Seniha Hanım'ın bu eleştirilere verdiği yanıtlara geri dönülecek olursa, daha sağlam bir zeminde değerlendirme yapmak mümkün hale gelmektedir. Sunulan

tartışmalardan anlaşılacağı üzere, erken Cumhuriyet Dönemi'nde devlet eliyle yürütülen çeviri faaliyetleri, kültür ve Batılılaşma politikalarının önemli bir ayağını oluşturmaktaydı. Dolayısıyla, o yıllarda Tercüme Bürosu'nun da hümanizm ekseninde ağırlık verdiği Batı klasiklerinden yapılan ve özel yayınevleri tarafından basılan çevirilerin, ilgili politikaları temsil eden/benimseyen kişi/kurum/yayın organları tarafından belli ölçütler doğrultusunda değerlendirildiği görülmektedir. Daha net ifade etmek gerekirse, eser ve yazar seçimlerinin yanı sıra, çeviride kullanılan 'Türkçenin' de önemli bir ölçüt olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, *Tercüme* ve *Yücel'*in ilgili dönemdeki konumları göz önünde bulundurulduğunda, *Coriolanus Faciası* çevirisinin, bu dergilerde özellikle dil kullanımından dolayı eleştirilmesi bir tesadüf değildir; çünkü Seniha Hanım'ın 'köhnemiş' ve 'günü geçmiş Arapça kelimelerle dolu' çevirisi 'hem arılaştırılmak hem de Osmanlı ve Doğu referanslarından arındırılmak' istenen Türkçeyi yansıtmamaktadır.

Öte yandan, Seniha Hanım'ın yanıtı dikkate alındığında, çevirisindeki dil seçimlerini, eleştirmenlerin iddia ettiği gibi kaynak ve hedef dillere hâkim olmadığından değil, aksine tüm ayrıntıların farkında olarak ve belli bir amaç doğrultusunda yaptığı anlaşılmaktadır. Bu bilinçli seçimiyse, dönemin dil ve tarih politikaları özelinde aldığı bir karşı konum olarak değerlendirilebilir. Seniha Hanım'ın tarih anlayışına bakıldığında,[79] 'uzak ve yakın mazileri' birbirinden ayırmadan bir araya getiren, bu mazilerdeki 'başarıları ve hataları' sahiplenen ve 'vatanın gelecek inşasını' bu zeminde gerçekleştirmeye odaklanan bir yaklaşımla karşılaşılmaktadır (Sami, 1928b, s. 56-7; 1928f, s. 190; 1928i, s. 411). Bu yaklaşımsa, Seniha Hanım'ın aslında, Türk Tarih Tezi'yle ortaya konan Orta Asya geçmişini kucaklarken (Rauf, 1933a, arşiv belgesi), Osmanlı geçmişinden de kopmak istemediğine işaret etmektedir. Seniha Hanım'ın benimsemiş olduğu bu tarih yaklaşımı, aynı zamanda yukarıda alıntılanan dil anlayışıyla da uyum içerisindedir.

Çevirisinde, Şemsettin Sami'nin *Kamûs-i Türkî*'sine dayandırdığı Çağatayca kelimelerle Arapça/Farsça kökenli kelimeleri bir arada, "kronolojiye riayet etmeden", ama aynı zamanda 'bilinçli bir kararla ve birini diğerine öncelemeden' kullanmış olması bu anlayışın bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Dille ilgili görüşleri dikkate alındığında, Seniha Hanım, "[y]eni fikirler, yeni icadlar, eski hatıralar, yakın komşularla vaki temaslar [ve] uzak seyahatlerden alınan intıbalar"

[79] Ayrıntılı tartışma için bkz. 5. numaralı başlık.

yoluyla vücuda gelen dilin, arılaştırılma çabaları sonucunda kendi özünden/geçmişinden uzaklaşacağını düşünmekte; eşanlamlı kelimeler özelinde verdiği örnekten de anlaşılacağı üzere, bu çabaların aynı zamanda dili "fakirleştireceğine" inanmaktadır. Bu dil anlayışını yansıtan benzer ifadelere, Seniha Hanım'ın te'lîf yazılarında da rastlanmaktadır. Fransız Pleiades şairlerini ele aldığı yazısında, kaleme almış olduğu şu sözler bu anlamda dikkat çekicidir:

> Lisanı zenginleştirirken mübalağadan ihtiraz edemediler. Bir lisanda ne kadar çok lügat varsa o kadar zengin olacaklarına inandıkları için kelimelerin ithalinde itidale riayet edemediler. Fakat bu pek tabii bir hata idi. […] *Hangi kelimelerin isti'male salih ve hangilerinin lüzumsuz olduğunu ancak zaman tayin edebilirdi. Lisan canlı bir cisim gibidir, taazzuv ve tekamülü tabii kanunlara tabidir*. Hiçbir ferdin, hiçbir fırkanın cebr ve tahakkümü altına giremez. Bunu Ronsard pekâlâ idrak ettiği için ıslahatı teklifat mahiyetindeydi. *Ondan sonra lisan tabii bir ıstıfaya* [sadeleştirme] tâbi olarak 17. asırda en yüksek derece-i kemali buldu. (Sami, 1928d, s. 308-9, italik vurgular benim)

Gerek eleştirilere verdiği yanıttan gerekse te'lîf yazısında ifade ettiği bu düşüncelerden anlaşılacağı üzere, Seniha Hanım, dilin 'geçmişine ve bütünlüğüne' zarar verilmemesi gerektiğine; sadeleşme sürecinin doğal akışı içerisinde zamanla gerçekleşeceğine işaret etmektedir. Çünkü, aksi durumda, "halkın sinesinden doğa[n]" dilin hem halk arasında bir karşılığı olmayacağını hem de onların ortak hafızasını yansıtan bu 'canlı varlığın' kendi özünden uzaklaşacağını düşünmektedir:

> Latin harfleri o sene kabul edilmişti. […] Müzenin adı her sene değişiyordu. Bir sene "Öntürkler Müzesi" oldu. Nihayet "Arkeoloji"de karar kılındı. Vekâletten emirler geliyordu, yeni uydurulan lugatlar kullanılsın diye. Başkatib resmî tahriratta, bütün gayretiyle bu emre uyuyordu. "Tahrirat" kelimesi de birkaç sene mütemadiyen değişti, nihayet yine "tahrirat"ta karar kılındı. […] Mektebden yeni mezun olmuş genç memurlar, aldıkları telkinata tâbi olarak lisanı mümkün mertebe fakirleştirmeye kendilerini mecbur sayıyor, ifade edilecek manaya ikinci derecede ehemmiyet veriliyordu. […] Beyoğlu caddesinde bir kitapçı dükkanında tebrik kartları seçmekle meşgul olduğum sırada arkamdan öfkeli bir ses yükseldi. "Evren ne demek?" Cevab verilmedi. Tekrar edildi iki defa… […] Döndüm, baktım. Büyük bir kitap […] [k]abında "EVREN" yazılı. Genç bir bey (eski kafalı bir ihtiyar değil, genç), kitabı işaret ediyor. Satıcılardan biri, nihayet tereddütle

cevab verdi: “Kim bilir? Öz Türkçe olmalı ...” O zaman gayriihtiyarî müdahale ettim: “*Öz Türkçe bizim ana lisanımız. Konuştuğumuz, düşündüğümüz, anladığımız lisan*. […]” (Sami Moralı, 1978c, 56-7; Sami Moralı, t.y./c, italik vurgular benim)

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde benimsenen politikalar ile Seniha Hanım’ın özellikle dil ve tarih ekseninde ortaya koymuş olduğu bu görüşler dikkate alındığında, devlet düzeyinde tasavvur edilen yeni Türk kimliği ile Seniha Hanım’ın tasavvur ettiği yeni Türk kimliğinin bazı noktalarda birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Gerek te’lîf yazılarında gerekse kitap çevirilerinin yanmetinlerinde ifade ettiği düşünceler ve ön plana çıkardığı temel nitelikler hatırlanacak olursa, Seniha Hanım, ‘yeninin inşasında’ hem Türk kökenlerinden hem de Doğu temaslarından referans alan ve bunlarla bağını koparmayan bir anlayışı benimsemektedir. Bu anlayışsa, Seniha Hanım’ın ilgili dönemde aldığı konumun netleşmesini sağlarken, aynı zamanda, ‘görünürlüğü’ yüksek bir çevirmen olmasına rağmen, bu yıllarda devlet eliyle yürütülen çeviri faaliyetlerinde neden yer almadığını da açıklamaktadır.

Köklü aile yapısı, edebiyat ve tarih alanlarına olan hakimiyeti, müzecilik ve arkeoloji alanlarında bir kadın olarak ilki temsil etmesi ve Türk Kadınlar Birliği’nin hem yurtdışında hem de yurtiçinde yürüttüğü faaliyetlerde sorumluluk üstlenen, önde gelen isimlerinden olması, Seniha Hanım’ın yüksek kültürel ve simgesel sermayelerini[80] ortaya koyarken; bu sermayelerin çevirmen görünürlüğünü de arttırdığı açıkça anlaşılmaktadır. Kendisinin eserlerine eklediği yanmetinlerin yanı sıra, yayıncıların da bu kültürel ve simgesel sermayelere değer vererek hem kitap kapaklarında hem de gazetelere verdikleri reklamlarda Seniha Hanım’ın adını yazarla birlikte yan yana getirdikleri görülmektedir.[81] Ancak tüm bu görünürlüğü ve tanınırlığına rağmen, arşivden bulunan bir mektup, Seniha Hanım’ın Tercüme Bürosu’nun yürüttüğü çeviri faaliyetlerine dahil olamadığını göstermektedir:

5. IV. 1942 tarihli dilekçenize karşılıktır: Vekilliğimizce tercüme ettirilmesine karar verilen Shakespeare’in “Jül Sezar” adlı eseri için açılan müsabaka neticesinde Nurettin Sevin’in tercümesi birinci olarak seçilmiş ve tarafınızdan

[80] Pierre Bourdiue tarafından tanımlanan dört sermaye türünden (ekonomik, sosyal, kültürel, simgelsel) ikisi. Kültürel sermaye, temel olarak, kişinin bilgi birikimine; simgesel sermaye, bu kişinin sosyal alandaki saygınlık ve tanınırlığına gönderme yapmaktadır. Bkz. Bourdieu & Wacquant (2014, s. 81-2); Jenkins, (1992, s. 45-53).
[81] Bkz. Ek 16 ve 17.

> yapılan bağlı tercümenin de takdire değer olduğu görülmüştür: güzel tercümenizden dolayı sizi tebrik eder, dilimize değerli eserler kazandırmakta devam etmenizi dilerim. Maarif Vekili Yücel. (Yücel, 1942, arşiv belgesi)

Yukarıda ifade edildiği üzere, Seniha Hanım'ın çevirisinin Tercüme Bürosu tarafından kabul görmesinin nedenini, eserlerine yansıttığı ve o dönemin dil politikalarına ters düşen dil anlayışıyla bağdaştırmak mümkün görünmektedir. Ancak, Tercüme Bürosu tarafından onay alamasa da, Seniha Hanım, kendi benimsediği dil ve tarih anlayışı çerçevesinde, yaptığı çevirilerinin büyük bir bölümünü özel yayınevlerinde yayımlatabilmiştir.

4.1.3. Yayımlanmayan Eserleri

Daha önce 2.3.1. numaralı başlıkta ifade edildiği üzere, tez çalışmasının araştırma sürecinde, Seniha Hanım'ın yayımlanmamış bazı çevirileri tespit edilmiştir. Her ne kadar bu eserlerin neden basılmadığıyla ilgili net bir sonuca ulaşılamamış olsa da, bu başlık altında çevirilerle ilgili elde edilen bilgilere ve bu kapsamda yapılabilecek yorumlara yer verilecektir. Bunlardan ilki, Seniha Hanım'ın Edward Browne'dan çevirmiş olduğu *İran Edebiyatı Tarihi*'dir. Seniha Hanım, hatıratının "Basılmayan Tercümeler" başlığı altında, Fransızca öğretmenliğine başladığı dönemde, "üniversite Farsça muallimi Nureddin Bey ile tanış[tığını] […] [ve] onun teklifi üzerine [eseri] tercüme etmeye memur edildi[ğini]" anlatmaktadır. Ancak eserin ilk iki cildini çevirip ücretini almasına rağmen, "[i]ki forma basıldıktan sonra 'kâğıd yok'" denerek eserin basımından vazgeçildiğini belirtmektedir (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi; Sami Moralı, 1978b, s. 65).[82]

Seniha Hanım basılmayan bu iki cildin çevirisi için 1924-1929 yılları arasında yaklaşık beş yıl mesai harcamıştır. Taraflar arasında yapılan yazışmalardan, çeviri sürecinin her aşamasının özenle yürütüldüğü anlaşılmaktadır (Avni Bey, 1926; Darülfünun Edebiyat Fakültesi, 1924; Devlet Matbaası Müdür Vekili, 1927; Maarif Vekâleti, 1926a; 1926b; 1927; 1929; Macid Bey, 1924; Rauf, 1926a; 1926b, arşiv belgeleri). "İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi müderrislerinden Ferid Beyefendi tarafından kontrol edilerek", çevirinin basıma uygun görülmesiyle 1924 yılında başlayan sürecin izleri (Macid Bey, 1924, arşiv belgesi),[83] eserin ikinci

[82] Seniha Hanım'ın el yazması çevirisinden görüntüler için bkz. Ek 18.
[83] Bkz. Ek 19.

cildinin basımı için matbaaya emir verildiğini ve sayfa başına ödenecek telif ücretini bildiren 1929 tarihli mektuba (Maarif Vekâleti, 1929, arşiv belgesi)[84] kadar sürülebilmektedir. Yazışmalar, aynı zamanda, Seniha Hanım'ın da bu süreci titizlikle takip ettiğini göstermektedir:

> 12 Haziran 1926 tarihli ve 504 hususi numaralı Edward Browne'dan tercüme ettiğim *İran Tarihi Edebiyesi* içün bittab verilmesi lazım olan 765 lira tercüme ücretinin tediyesi içün lazım olan ve İstanbul Maarif Müdürlüğü'ne gönderilen mukavelenamenin katib-i adilce muamelesi yapılmasına dair tezkire-i aliyelerini almakla şerefkar oldum. Eser tahminen 500 sahifelik 4 ciltten ibarettir ve şimdiye kadar ancak birinci cildi ikmal ve takdim ettim. [Tezkirede] beher sayfaya ne kadar ücret tahsis edildiğini ve bundan sonra tercüme edilecek ciltlerin ücretleri ne suretle tediye edileceği meskur mukavelename numunesinde tasrih buyurulmamış. Binaenaleyh müphem kalan bu noktaların mukavelenamede tasrih edilebilmesi içün lütfen arz-ihtiram ederim efendim. (Rauf, 1926a, arşiv belgesi)[85]

Seniha Hanım'ın yukarıda alıntılanan sözleri dikkate alındığında, çevrilen eserin yayımlanmama gerekçesi dönemin kaynak sorunlarıyla ilişkilendirilmektedir. Öte yandan, ilk cildin çevirisinin 1926 yılında tamamlanmış olması ve 1929 yılında gönderilen mektupta eserin ikinci cildinin basım emrinin verildiğinin bildirilmesi, belirtilen kaynak sorunlarına rağmen çevirinin neden devam ettirildiği ve 1929 tarihli mektupta neden böyle bir bilgiye yer verildiği sorularını akla getirmektedir. Araştırma kapsamında ulaşılabilen belgelerden bu sorulara net yanıtlar bulunamamıştır; ancak konuyla ilgili bazı çıkarımlar yapmak mümkün olabilir. Bunun için, öncelikle, Seniha Hanım'a çeviri görevini veren Telif ve Tercüme Heyeti'nden bahsetmekte fayda olacaktır.

1921 yılında Maarif Vekâleti'ne bağlı olarak kurulan Telif ve Tercüme Heyeti, faaliyetlerini 1926 yılında yerini alacak olan Talim ve Terbiye Dairesi'nin kuruluşuna kadar sürdürmüştür (Kayaoğlu, 1996, s. 102-42). Heyetin ilk talimatnamesi 1922 yılında tamamlanıp kabul edilmiş ve talimatnamenin 20. maddesinde şu ifadelere yer verilmiştir: "Doğu ve Batı dillerinde yazılmış şaheserler ile henüz memleketimizde bilinmeyen veya noksan bir şekilde bilinen/okutulan *ilim şubelerine dair meşhur kitapların tercümesi* de yine encümene veya *erbab-ı ihtisasa*

[84] Bkz. Ek 20.
[85] Bkz. Ek 21.

tevdi olunacaktır" (agy. s. 106, 109, italik vurgular benim). Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 yılında yenilenen talimatnamede ise, heyetin görevi şu şekilde tanımlanmıştır: "Milli Kütüphanemizin muhtaç olduğu şaheserler ile *en kıymetli bulduğu ders kitaplarını takip ve tefrik ile erbabına tercüme ettirmek*" (agy., s. 126, italik vurgular benim). Bu görevle uyumlu olarak, bir diğer maddede çeviri faaliyetlerinin yürütülmesi ve denetlenmesinde Darülfünun hocalarının bilgisine başvurulacağı belirtilmiştir: "İlmi ve edebi terimlerin yerleşmesi ve kökleşmesi için bu hususta DF müderrisleri v.s. salahiyetli kişilerle sözlü ve yazılı temas ve münasebetlerde bulunma" (agy.). Paylaşılan tüm bu bilgiler bir araya getirildiğinde, heyetin özellikle okullarda ve Darülfünun'da ders materyali olarak kullanılacak eserlerin çevirisine ve bu çevirilerin ilgili alanın 'uzmanlarınca' yapılmasına öncelik verdiği; aynı zamanda yapılan çeviriler aracılığıyla Darülfünun'da okutulan bilim dallarının geliştirilmesi ve bu alanlardaki terim birliğinin sağlanmasını amaçladığı görülmektedir. Bu ise, Seniha Hanım'ın *İran Edebiyatı Tarihi* çevirisiyle ilgili daha sağlıklı çıkarımlarda bulunmayı sağlamaktadır.

Öncelikle, heyetin talimatnamelerinde yer alan maddeler dikkate alındığında, 1924 yılında "Farisî Muallimi" Nureddin Bey'in teklifiyle Seniha Hanım'dan çevirisi talep edilen eserin, ders kitabı olarak kullanılmak istendiği anlaşılmaktadır. Seniha Hanım'ın çevirisi, kendisinin de belirttiği üzere, basılmamıştır; ancak bu çevirinin Darülfünun'da eğitim materyali olarak kullanılmış olduğunu düşündüren bazı ipuçları vardır. Tacettin Kayaoğlu (1996), heyetin yayına hazırladığı eserleri çeşitli kamu kurumlarına, kütüphanelere ve Darülfünun fakültelerine ücretsiz olarak gönderdiğini ifade etmektedir (s. 129-30). Ayrıca, bu çalışma kapsamında Seniha Hanım'la ilgili daha fazla bilgiye ulaşmak için yapılan araştırmalarda bulunan bir haberde şöyle bir ifadeye yer verilmektedir: "Darülfünunda tedris edilmekte olan Acem tarihini ingilizceden terceme etmiştir" ("Kadınlar Birliği Murahhası", 1931, s. 3, gazeteler). Çeviri sürecinin 1924 yılında başlayıp ilk cildin çevirisinin 1926 yılında; ikinci cildin çevirisinin de 1929 yılında tamamlandığı ve Seniha Hanım'ın ifadesiyle eserin "iki formasının" basılmış olduğu dikkate alınırsa, kitap formatında yayımlanmamış olsa bile, çeviriden Darülfünun'daki derslerde yararlanılmış olma ihtimali yüksek görünmektedir.

İlgili eserin dört cildinin tamamen çevrilip yayımlanması amacıyla başlatılan sürecin neden yarım kaldığıyla ilgili olarak da, bazı yorumlar yapılabilir. Hatırlanacak

olursa, erken Cumhuriyet Dönemi'nde kaynağını Batı'dan alan bir modernleşme politikası benimsendiği; bu doğrultuda Doğu kültürleriyle olan bağların gevşetilmek istendiği ve 1928 yılında Arap alfabesinden Latin alfabesine geçildiği ifade edilmişti. Dolayısıyla, Seniha Hanım'ın Osmanlı Türkçesiyle yaptığı ve iki cildini tamamladığı çevirisi ilgili yıllarda yaşanan kaynak sorunları nedeniyle basılamamış olsa da, geri kalan kısmının devam ettirilmemesi dönemin politikalarıyla da ilişkilendirilebilir. Hem yapılan çevirinin Latin harflerine aktarılma gerekliliği hem de ilgili yıllarda ağırlıklı olarak Batı kültürünün ön plana çıkarılması, çeviri sürecinin yarım kalmasına ve Seniha Hanım'ın da "[…] tercümeye devam etmekten vazgeç[mesine]" (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi; Sami Moralı, 1978b, s. 65) yol açmış gibi görünmektedir.

Seniha Hanım, "Basılmayan Tercümeler" başlığı altında aynı zamanda Wilhem (Vasiliy Vlidamiroviç) Barthold'dan yaptığı *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* çevirisinin de yayımlanmadığından bahsetmektedir: "Yirmi sekiz sene sonra Tarih Encümeni Müdiri Şemseddin Günaltay tarafından Barthold'un 'Moğol Tarihi'nin tercüme edilmesi bana tevdi edildi. Onun için de acele ediliyordu. Onun da tercüme bedelini aldığım halde hiçbir zaman basılmadı." Tezin 2.3.1. numaralı başlığında kapsamlı olarak açıklandığı üzere, çeviri daha sonra 1990 yılında Seniha Hanım'dan hiç bahsedilmeden sadece yayına hazırlayanın adıyla basılmış (Barthold, 1990); 2020 yılındaysa yine Türk Tarih kurumu tarafından, bu defa kapakta çevirmen adına yer verilerek yeniden yayımlanmıştır (Barthold, 2020).

Seniha Hanım'ın *İran Edebiyatı Tarihi* çevirisinden "yirmi sekiz sene sonra" bu işle görevlendirildiğini ifade etmesi, çeviriye 1952 yılında başladığını düşündürmektedir; çünkü yukarıda da ifade edildiği gibi, ilgili eserin çeviri süreci 1924 yılında başlamıştır. Ancak, Seniha Hanım'ın 1946 yılında yayımlanmış iki eserinde yer alan "diğer çevirileri" listesine bakıldığında, "Barthold, Türkistan, Moğol İstilasına Kadar, Türk Tarih Kurumu tarafından basılacak" açıklamasına rastlanmaktadır (Du Maurier, 1946b, s. 2; Shakespeare, 1946a, s. 2). Bu açıklamadan hareketle, Seniha Hanım'ın çeviriye 1940'lı yılların ikinci yarısından sonra başladığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, 1947 yılında ve sonrasında basılan çevirilerinde paylaşılan listelerde bu eserin yer almadığı görülmektedir. Bu ise, çevirinin 1946 yılından sonra Tarih Kurumu'nun yayın programından çıkarıldığını göstermektedir. Bu çeviriyle ilgili yapılan araştırmalarda, 'acele edilmesine rağmen' neden o dönemde basılmadığı ya

da 1990 yılında yapılan basımda Seniha Hanım'ın adına neden yer verilmediği netleştirilememiş; ulaşılabilen kaynak ve belgelerde de Seniha Hanım'ın konuyla ilgili bir açıklaması bulunamamıştır. Fakat, kendisi göremese de, emek verdiği bu çevirisi yıllar sonra hakkı teslim edilerek kendi adıyla okurlarla buluşturulmuştur.

Seniha Hanım, hatıralarında sadece bu iki eserin basılmadığından bahset de, arşivden bulunan belgeler, yayımlatmak istemesine rağmen basılmayan başka çevirileri olduğunu da ortaya koymaktadır. Bunlardan bir tanesi, Lord Byron'dan yaptığı *Mazeppa* çevirisidir. *Hayat* mecmuasında yapılan taramada, bu çevirisinin bir bölümünün yayımlanmış olduğu saptanmıştır (Byron, 1929). Ancak, daha sonra arşivden bulunan bir belge, Seniha Hanım'ın eserin tamamını çevirdiğini ve yayımlanmak üzere bir yayıncıya gönderdiğini göstermektedir. Belgenin ilk sayfasına bakıldığında,[86] Seniha Hanım'ın kitap kapağında kullanılacak resimle ilgili bile öneride bulunduğu görülmektedir (Byron, tah. 1929, arşiv belgesi); fakat eserin neden yayımlamadığı belirsizdir.

Tüm bunların yanı sıra, arşivde Seniha Hanım'ın *Julius Cesar Faciası*, *Kral Lear ve Hamlet* çevirilerinin nüshaları bulunmuştur (Shakespeare, tah. 1942; tah. 1943; tah. 1944). Hatırlanacak olursa, 4.1.2. numaralı başlıkta, Seniha Hanım'ın Tercüme Bürosu'na gönderdiği *Jül Sezar* çevirisinden bahsedilmişti. Çeviri, büro tarafından kabul görmese de, Seniha Hanım aslında bu eseri özel yayınevlerinde yayımlatmak istemiştir. *Coriolanus Faciası'*nın ön sözünde, Shakespeare'in "*Coriolanus, Julius Cezar, Antonius ile Kleopatra*" adlı oyunlarını çevirdiğini ve bunları gerçek tarihi olayların sıralamasına göre yayımlayacağını belirtmesinin yanı sıra (Shakespeare, 1942a, s. 3), 1946 ve 1947 yıllarında basılan diğer çevirilerinin yanmetinlerinde de, bu çevirinin Hilmi Kitabevi tarafından yayımlanacağı duyurulmuştur (Buck, 1947, s. 2; Du Maurier, 1946b, s. 2; Shakespeare, 1946a, s. 2). Fakat, 1951 ve 1952 yıllarında basımı yapılan diğer eserlerin yanmetinlerinde, bu bilgiye rastlanmamaktadır (Carr, 1951, s. 2; Dumas Pére, 1952, s. 2). Seniha Hanım'ın *Coriolanus Faciası* ile *Antonios- Kleopatra* çevirilerini basan ve *Julius Cezar'*ı da yayın programına dahil eden Hilmi Kitabevi'nin eserin basımından neden vazgeçtiği bilinmemektedir. Maarif Vekâleti'nin aynı eserin çevirisini basacağından dolayı bu kararından vazgeçmiş olabileceği düşünülse bile, bu pek mümkün değildir; çünkü ilgili çeviri 1942 yılında yayımlanmış (Shakespeare, 1942b) ve buna rağmen Seniha Hanım'ın

[86] Bkz. Ek 22.

çevirisini 1947 yılına kadar yayın programından çıkarmamıştır. Dahası, Maarif Vekâleti'nin *Antonius ve Kleopatra*'yı 1944 yılında yayımlamasına rağmen (Shakespeare, 1944) aynı eserin Seniha Hanım tarafından yapılan çevirisini iki yıl sonra 1946'ta basması da bu ihtimalin düşük olduğunu göstermektedir.

Son olarak, *Hamlet* ve *Kral Lear* çevirilerine değinmek gerekirse, Seniha Hanım'ın bunları nerede değerlendirmek istediğiyle ilgili bir sonuca varılamamıştır. *Julius Cezar* çevirisiyle ilgili süreç dikkate alındığında, bu çevirilerini de Tercüme Bürosu'na göndermiş olma ihtimalinden bahsedilebilir; fakat tezin araştırma sürecinde ulaşılabilen belgelerde -şimdilik- buna dair bir kanıta ulaşılamamış; basımı yapılan diğer çevirilerinin yanmetinlerinde de bunların özel yayınevleri tarafından yayın programına alındığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Her ne kadar Devlet Konservatuarı ve İstanbul Belediye Tiyatrosu'nun, ilgili yıllarda, Maarif Vekâleti tarafından onaylanan çevirileri sahneye taşıdığı bilinse bile, bu kurumların da dijital arşivlerinde ayrıca tarama yapılmış ve sahneye taşınan eserlerin çevirilerinin Orhan Burian (*Hamlet*), İrfan Şahinbaş (*Kral* Lear) ve Nureddin Sevin'e (Julius Ceasar) ait olduğu görülmüştür.

Özetlemek gerekirse, Seniha Hanım'ın büyük emek vermesine rağmen, arşivlerde saklı kalıp unutulan birden fazla çevirisinin olduğu anlaşılmaktadır. Hatıralarında neden sadece basılmayan iki çevirisinden bahsettiği ve bunlarla ilgili olarak neden net bir açıklama yapmadığı ayrı bir soru işareti oluşturmaktadır. Konuyla ilgili kesin olarak söylenebilecek bir şey varsa, o da yaşamının farklı dönemlerine denk gelen ve sonuçsuz kalan çevirilerini yayımlama girişimlerine rağmen, Seniha Hanım'ın yaşamının son yıllarına kadar çeviri tutkusundan vazgeçmediği ve bunu büyük bir hevesle devam ettirdiğidir.

4.2. Yazarlık

Çalışmanın bu başlığında, öncelikle Seniha Hanım'ın tefrika romanları ve kısa hikâyeleri ele alınacak ve şimdiye kadar üzerinde hiç durulmamış olan yazar kimliği, çevirmen kimliğiyle olan ilişkileri bağlamında irdelenecektir. Bir sonraki alt başlıkta, yayımlanmayan eserleriyle ilgili bir değerlendirme yapılacaktır.

4.2.1. Tefrika Romanları ve Kısa Hikâyeleri

Seniha Hanım, yazar olarak, tefrika roman, kısa hikâye, piyes ve makale türlerinde eserler üretmiş; aile üyelerinin biyografileri ve kendi hatıralarından oluşan yazılar kaleme almıştır. Edebiyat alanındaki çeviri pratiklerinde, konusunu 'gerçek kişilerden ve tarihi olaylardan' alan yazarlara ve eserlere öncelik verdiği gibi, kendisinin kaleme aldığı eserlerde de aynı yöntemden yararlanmıştır. Benimsemiş olduğu bu yöntemin kaynağını ise, "On Dokuzuncu Asırda İngiliz Hikâye Nev'ileri" başlıklı te'lîf yazısında bulmak mümkündür:

> İngiliz edebiyat tarihinde 16. asır temaşa, 17. ve 18. asırlar destan ve klasik şiir türleri diye tesmih edilebilirse, 19. asrın hususiyeti de hikâyenüvislikte müşahede edilen inkişaftır. […] Voltır Skot tekellüf ve tasni' yerine samimiyet-i hakikati ikame etti. Hikâyelere ruh veren ca'li hassasiyet ve harikulade sergüzeştler değil, *hal ve mazide hakiki hayatın tetkik ve tahlili* olduğunu öğretti. […] Selefi veya muasırı olan *bazı muharrireler tarihi hikâye nev'inde muvaffakiyet gösterdikleri gibi bazıları da kendi zamanlarının içtimai hayatının tetkikine müstenit hikâyeler yazmakta idiler*. […] Bunların ittihaz ettikleri usul gayet basittir. […] [B]u kadınlar, […] *sadece kendi muhitlerini, bilhassa kendi ailelerini tetkik ve tasvir ettiler.* Bütün bu muharrireler, orta sınıfların hayatını, adetlerini pek canlı ve cazip surette tasvir etmişlerdir. (Sami, 1928h, s. 128, italik vurgular benim)

Paylaşılan alıntıdan hareketle, Seniha Hanım'ın temelde iki noktaya vurgu yaptığı görülebilir: 1) Tarihi romanın öncüsü Walter Scott'un, eserlerinde gerçek yaşamı hem bulunduğu dönemi hem de geçmişi temel alarak irdeleyip kurgulaması. 2) Onun izini takip ederek kendilerine özgü bir tarz ortaya koyan İngiliz kadın yazarların, kendi çevrelerini ve ailelerini gözlemleyip, ilgili dönemi tarihsel ve toplumsal bağlamı içerisinde okurlara aktarması. Tefrika romanları ve kısa hikâyeleri dikkate alındığında, Seniha Hanım'ın da kurgusal anlatıları gerçek kişiler ve tarihi olaylar etrafında ördüğü ve bunu yaparken kendi deneyimleri ve gözlemlerinden yararlandığı görülmektedir. Kısa hikâyelerinin büyük bir bölümünde, imparatorluktan ulus-devlete geçiş sürecinde ve sonrasında kadınların yaşadığı ikilemlere ve duygulara odaklanmakta; tefrika romanlarında da, benzer olarak, bu sürecin ve/ya savaş sonrası zorlukların toplumsal yaşama etkilerini ele almaktadır.

Seniha Hanım'ın, tarihsel bağlamı içerisinde "hakiki hayatı" kaleme aldığı ilk eseri, "Mili Roman" alt başlığıyla *Türk Kadın Yolu*'nda tefrika edilmiş olan *Kırık Kafesler'*dir.[87] 1912 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Trablusgarp Savaşı'ndan (1911-1912) henüz çıktığı ve Balkan Savaşları'nda (1912-1913) mücadele verdiği dönemle açılışını yapan romanın girişinde, ilgili dönemin panoraması, bir bahçe partisinde toplanmış kişilerin üzerinden eleştirel bir bakış açısıyla sunulmaktadır:

> İstanbul'da ecnebi mahafilinin en mütehayyiz şahsiyetlerinden Mistır ve Misis Klayton tarafından 1328 senesi haziran evailinde, Tarabya'daki sayfiyelerinde verilen bağçe ziyafeti mevsimin ilk parlak hadisesini teşkil ediyordu. Orada toplanan davetliler dikkate şayan idi: Balkanlar'dan kopan ve bütün Avrupa'yı tehdit eden fırtına alameti karşısında desisekar faaliyetleriyle hazırladıkları badireyi, yine desise ile istedikleri mecraya sığdırmaya uğraşan, baltaladıkları sulh-u umumiyenin son asude günlerinden istifade eden diplomatlar; harp ve sulh zamanlarında menfaatlerini temine çare arayan tüccar ve maliyun; sür'at bir kıyye ile ilerleyen tufan-ı izmihlâl karşısında yabancılardan bile daha az tanıdıkları vatanlarının perişanesi karşısında aciz ve çaresiz kaldıkları halde yine nefislerini eğlenceden mahrum etmek istemeyen eski Osmanlılar; henüz dahil oldukları kibar mahafilinin alem-i zevk ve sefasının lezzetini doyuncaya kadar tatmaya azm etmiş Jön Türkler […]. (Rauf, 1925a, s. 27)

Seniha Hanım, romanında, dünya barışının yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu'nun da geleceğini tehlikeye atan Batılı diplomatlar, 'vatanlarının' kötü durumuna kayıtsız kalan eski Osmanlılar ile eğlence alemine dalmış Jön Türkleri bir araya getirerek imparatorluğun içinde bulunduğu karamsar tabloyu betimlerken, bu topluluğun karşına 'vatanın kurtuluş çarelerine' kafa yoran iki genci koymaktadır: Nazmiye ve Halid. Diğer arkadaşlarıyla vakit geçirmek üzere bir araya geldikleri bir gün, Nazmiye, ümitsizce "Bu memleketin felaketleri ne zaman nihayet bulacak?" diye sorar. Halid, soruyu kendinden emin bir tavırla, "Milletin kahramanlığını, azm-ı fedakârisi[ni] hüsn-ü idare etmeyi bilen, *dâhi bir reis* zuhur ettiği vakit. Bu fikir bana mahsus değil. Geçen gün okuduğum bir İngiliz müverrihi [de] böyle diyor ve ilave ediyordu: 'Milletin seciyesi değişmedi'. […]" (Rauf, 1925ç, s. 12) diyerek yanıtlar. Sohbetin devamındaysa, Nazmiye'nin endişelerini şu sözlerle yatıştırmaya çalışır:

[87] Romana erişim ve çeviriyazı süreciyle ilgili ayrıntılı açıklama için bkz. 2.3.1. numaralı başlık ve Dipnot 17.

> […] [*K]endi milletlerinden ve tarihlerinden bihaber*, Anadolu'da bin seneden beri birleşmiş, binlerce senelik şerefli mazisi olan Türk milletinden bihaber oldukları halde, *milletin münevver zümresi denilen müdebbiran-ı umurun* riyaset ettikleri Osmanlı camiası dağılsa bile Türk milleti vardır ve ebediyen yaşayacaktır. Beyoğlu'nun bulanık muhitinden ayrılmaya katlansalar ve ecnebi memleketlerinden daha bayağı kalan vatanlarında dolaşsalar belki gözleri hakikate açılırdı. (agy., s. 13, italik vurgular benim)

Seniha Hanım'ın bu romanı, savaş yıllarıyla ilgili duygu ve düşüncelerine yer verdiği yazıları ile kıyaslanarak okunduğunda, birbiriyle örtüşen birçok ifadeye rastlanabilmektedir. Özellikle, amcası Hamdullah Suphi Tanrıöver'in hayatını anlattığı yazısında ve hatıralarında yer verdiği şu sözler, *Kırık Kafesler'*in Seniha Hanım'ın kendi deneyim ve gözlemlerinin bir yansıması olduğunu göstermesi bakımından önemlidir:

> Meşrutiyet ilân edildiği zaman duyduğumuz sevinç ne çabuk söndü! *Harîs ve acemi idareciler, memleketi felâketten felâkete sürüklediler*. *Türkler'den başka Osmanlı İmparatorluğu'nu teşkil eden bütün unsurlar, Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkmak isteyenlerin teşvikiyle galeyanda[ydı].* (Sami Moralı, 1969b, s. 72, italik vurgular benim)

> […] Bir gün bu düşünceler içinde, bizim korunun arkasındaki tepede dolaşıyordum. Harb başlarken orada açılan siperler metruk kalmıştı. Anadolu yakasına baktıkça kurtuluş ümidi geliyordu. *En karanlık vaziyet karşısında milletin azim ve kahramanlığı,* muktedir generallerin hamiyeti, *büyük bir liderin dehâsı galebe etmişti.* Milli mücadele, *içerden ve dışarıdan her türlü müşkilâta rağmen* azim ve cesaret ile devam ediyordu. […] Sonradan öğrendim ki, *o esnada Avrupa'da bulunan iki genç ahbabım da tıpkı benim gibi mükedder iken o ulvi örnekte bir teşvik görmüşler.* (Sami Moralı, 1978b, s. 59, italik vurgular benim)

Romanından ve hatıralarından paylaşılan bu örneklerden anlaşılacağı üzere, Seniha Hanım'ın, Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra yayımladığı eserinde, yakın geçmişte yaşanan savaşlar dönemini ve bu dönemin sosyokültürel ve politik bağlamını ele aldığı açıktır. Ayrıca, kurguladığı karakterler üzerinden, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına neden olduğunu düşündüğü kişi ve olayları

eleştirirken, bu karakterler aracılığıyla aynı zamanda ilgili dönemdeki hislerini okurlarla paylaştığı görülmektedir.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki dönemi konu olan "Hangisi?" adlı hikâyesi incelendiğinde, Seniha Hanım'ın, bu defa, karakterleri tamamen birbirine zıt iki kız kardeşin karşıtlığı üzerinden, 'aşırı modernleşmenin' ve bir anlamda 'yanlış Batılılaşmanın' toplumdaki ahlaki düzene yansımalarına odaklandığı gözlemlenmektedir. Ebeveynleri genç yaşta ölen Şadiye ve Hadiye, anneanneleri tarafından büyütülür. Ancak, anneanneleri "[…] eski hayattan farklı olan her şey[in] mubah, her şey[in] asrî […]" olduğunu düşündüğü için, onları tamamen özgür bırakmıştır (Sami, 1928e, s. 4). Hikâyede, Hadiye, ağır başlı, çok okuyan ve her şeyi akıl süzgecinden geçirerek hareket eden bir karakteri temsil ederken; kardeşi Şadiye, katıldığı dans partilerinde "[…] şuh mevcudiyeti bütün bir salonu dolduru[an]", "çapkın tebessümleri[ni]" kimseden esirgemeyen ve bu yönüyle bütün erkeklerin dikkatini üstünde toplayan bir genç kız olarak tasvir edilmektedir (agy.). Güzelliğinden etkilenerek onunla evlenmek isteyen, 'zengin ve geleceği parlak bir sefir adayının' teklifini kabul etse de, dans partilerinde başka erkeklerle haşır neşir olmaktan vazgeçmez. O güne kadar bütün yaşamını eğitimiyle ve Kurtuluş Savaşı'nda mücadele vererek geçirmiş olan Behzat, ilk aşamada bu durumun zamanla düzeleceğini düşünse de, bir süre sonra Şadiye'nin tavırlarından rahatsızlık duymaya başlar ve en sonunda ondan ayrılmaya karar vererek bir mektup bıraktıktan sonra Avrupa'ya gider.

"Hangisi?" özelinde değinilmesi gereken önemli bir nokta, hikâyenin Fransızca bir romandan esinlenilerek/model alınarak yazılmış olmasıdır. Seniha Hanım'ın aynı yıl içerisinde yayımlamış olduğu te'lîf yazısı dikkatle okunduğunda, kaynağının Fransız yazar Henry Bordeaux'nun *Andromède et le monstre* adlı romanı olduğu fark edilmektedir:

> "Andromeda ile Ejderha" unvanlı romanında Henri Bordo *müfrit bir hürriyetin bir genç kız kalbinde icra ettiği tahribatı tasvir eder*. […] Romandaki "Anromed" Andre isminde bir kızdır, *hür yaşamış ve hürriyetini suiistimal etmiştir*. *Annesi ölmüş*, babası yalnız kendi nefsiyle meşgul, meraklı bir ihtiyar mütekaid feriktir. *Kendi haline bırakılan kız,* ejderha için kolay bir şikardır. Heykeltıraşlık tahsil ederken mualliminin meş'um cazibesinden kendini kurtaramaz. "Perse" rolünü oynayan Jerar Ansi *istikbali parlak, genç bir diplomattır*. […] "Perse" kızı o kadar

> derin bir aşkla seviyor ki elim sukutunu affetmeye hazırdır. Fakat bir tecrübe yapmak şartıyla. Kendisini heykeltıraşla görüştürecek ve nüfuzundan kendi iradesiyle kurtulmaya muktedir olduğuna kani olacak. Tecrübe menfi netice verince *Jerar sefaret müsteşarlığıyla Çin'e gider*, orada sefirin kızıyla evlenir; saf bir aile muhitinde büyümüş "hakiki bir genç kız". (Sami, 1928i, s. 410, italik vurgular benim)

Seniha Hanım yazının devamında ayrıca şu yorumları yapmaktadır:

> Diyeceksiniz ki *yalnız ba'del harb değil, her devirde sukut eden kızlar var*. Fakat beşeriyetin hayatının bazı devirlerinde*, hususi ile büyük inkılaplar esnasında, ahlakının zayıfladığı ve hummalı nöbetler geçirdiği görülür*. Tabi, bu gibi karışıklıklar arasında ananevi umdeleri ve itikatları lekesiz muhafaza eden aileler olduğu gibi bu buhranlar geçtikten sonra aks-ül amel olur. Yoksa ahlak tedricen tedenni etse hayat-ı beşerin başlangıcından beri pek acîb bir noktaya vasıl olmuş olurduk. Henri Bordo *bu geçici buhranlardan birini* tasvir etmek istemiştir. (agy., italik vurgular benim)

"Hangisi?" adlı hikâyenin olay örgüsü ve teması, Seniha Hanım'ın te'lîf yazısında paylaştığı *Andromède et le monstre'*ün özetiyle kıyaslandığında, iki eser arasındaki benzerlikler kolayca göze çarpmaktadır. Bu benzerliklerden yola çıkıldığında, Seniha Hanım'ın, 'terceme' kavramının kapsamına giren metin üretme biçimlerinden, 'nazire/tanzir' yoluyla hikâyesini kaleme almış olduğu anlaşılmaktadır. Nazire/tanzir pratiği, yabancı bir eserin konusunu, erek kültürün bağlamına ve geleneklerine uyarlamak ve gerektiğinde bazı değişiklikler yapmak şeklinde tanımlanabilir (krş. Demircioğlu, 2005, s. 33-35). Bu tanımla uyumlu olarak, Seniha Hanım'ın da Bordeaux'nun romanının olay örgüsünü ve temasını, 'savaş sonrasında' "büyük inkılapların" hayata geçirildiği erken Cumhuriyet Dönemi'ne uyarladığı ve bu kurgu üzerinden, 'Türk kızlarının' ilgili dönemde yaşadığı "geçici buhranlardan birini tasvir etmek" istediği görülmektedir.

Kırık Kafesler ve "Hangisi?", kaleme aldığı ilk eserlere örnek oluştursa da, Seniha Hanım'ın, erken Cumhuriyet Dönemi'nde başlayıp vefat ettiği 1982 yılına kadar, yazdığı tefrika romanları ve hikâyeleriyle, okurlara her zaman "hakiki hayattan" ve 'geçmişten' bağını koparmayan anlatılar sunmaya devam ettiği gözlemlenmektedir. Örneğin, 1979 ve 1982 yılları arasında *Hayat Tarih ve Edebiyat* mecmuasında tefrika

edilen romanları incelendiğinde, bu eserlerinde de hem geçmişte yaşanmış gerçek olayların hem de kendi hatıralarında anlattığı deneyimlerinin izlerine rastlanmaktadır.

Bunların arasında, "Tarihi Roman" vurgusuyla yayımlanmış olan *Kızılpınar'*da, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşamış soylu bir ailenin, erken Cumhuriyet Dönemi'nde yaşamını sürdüren kuşaklarına odaklanılmaktadır. Seniha Hanım, romanda, iki genç karakterin uzun yıllardan beri aileyi etkisi altına alan bir hurafenin üstesinden nasıl geldiğini konu edinirken, bir taraftan da geçmişten o güne uzanan süreçte, toplumda yaşanan -kılık kıyafet, yaşam tarzı, eski eserlerin/konakların tahrip olması gibi- değişimlere değinmekte; bunların yanı sıra, savaş yıllarının beraberinde getirdiği ekonomik sıkıntılar sonucunda, bir zamanların varlıklı ailelerinin nasıl geçim derdine düştüğünü anlatmaktadır (Sami Moralı, 1979a-1979g). Roman, ayrıca, hatırat notlarıyla kıyaslanarak okunduğunda, Seniha Hanım'ın kendi başından geçen olayları buradaki kurguya da dahil ettiği görülmektedir. Örneğin, hatıratında çocukken oturdukları yalıda çıkan yangını ve bu esnada yaşananları anlattığı bölüm (Sami Moralı, t.y./c), benzer sahnelerle romanda da yer almaktadır (Sami Moralı, 1979f, s. s. 80; 1979g, s. 76-7). Yine, hatırat notlarında kardeşi Azize ve oğlu Avni'nin ölümü karşısında hissettiği çaresizliği anlatırken kullandığı ifadelerin (Sami Moralı, t.y./c) benzerlerine, romandaki Behire karakterinin sıkıntılı zamanlarını betimleyen cümlelerde rastlamak mümkündür (Sami Moralı, 1979c, s. 93).

Seniha Hanım'ın, *Kızılpınar*'dan sonra 1980'de yayımladığı *Karışık Yollar* adlı romanı da, benzer olarak gerçek bir tarihi dönemde, Türkiye-Afganistan Dostluk Antlaşması'nın imzalandığı 1921 yılı ve sonrasında geçmektedir. Eserinde, idealist bir 'hastabakıcı' olan Yıldız ile dönemin koşulları nedeniyle maddi sıkıntılar yaşayan ve çareyi evlenmekte bulan Necla'yı bir araya getiren Seniha Hanım, iki karakterin duygu dünyalarını kendilerine özgü koşulları içerisinde irdelerken, aynı zamanda kişilerin "yüksek bir gaye" için yaşayıp, bu uğurda mücadele vermelerinin önemine vurgu yapmaktadır (Sami Moralı, 1980a-1980e). Seniha Hanım'ın I. Dünya Savaşı yıllarında kendisinin de hastabakıcılık kursuna katıldığı ve daha sonra Türk Hastabakıcılar Cemiyeti'nin kuruluşunda yer aldığı hatırlanacak olursa, romandaki Yıldız karakterinin bu meslek grubunu ve onların idealist duruşunu temsil etmesinin bir tesadüf olmadığı anlaşılabilir.

Edebiyat eserleriyle ilgili yapılan gözlemler ve bu eserlerden paylaşılan örneklerin ışığında, Seniha Hanım'ın romanları ve hikâyeleri aracılığıyla, kendi 'kişisel mirasını' okurlara aktarmak istediği söylenebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarındaki tanıklıklarını eserlerine yansıtmış olmasının yanı sıra, romanlarında ve hikâyelerinde kurguladığı karakterlerin, kendisi dahil olmak üzere ailesi ve çevresindeki kişilerin birer temsili olması, bu kişisel mirasın açık bir göstergesidir ve Seniha Hanım'ın sahip olduğu bu mirası, 'geçmişle şimdi arasında' bir köprü kurmak için kullandığı düşünülebilir. Eserlerinde ilgili dönemlerde yaşanan gelişmeleri kendi perspektifinden eleştirel bir bakış açısıyla okurlara aktarırken, geçmişten şimdiye uzanan süreçte 'kaybedilmemesi ve muhafaza edilmesi' gereken milli değerler ile 'hataları da başarıları da' bir arada barındıran köklü bir tarihe işaret ettiği görülmektedir.

Yapılan bu tespitlerden hareketle, tefrika romanları ve hikâyelerinde takip ettiği çizgiyi belli bir çerçevede konumlandırıp değerlendirmek gerekirse, Seniha Hanım'ın eserlerinde ortaya koyduğu duruş 'muhafazakâr' bir yaklaşımla ilişkilendirilebilir. Ömer Türkeş (2006), Tanzimat'tan başlayarak Cumhuriyet sonrası döneme uzanan süreçte üretilmiş olan muhafazakâr romanları irdelediği yazısında, aralarında belli farklılıklar olmasına rağmen, bu türde eser veren yazarların ortaklaştıkları noktalara dikkat çekmektedir: "[…] züppelik, yanlış Batılılaşmanın aile kurumu ve kadınlar üzerine yıkıcı etkileri, geleneksel değerlerin yitiminde gelen trajik sonlar […], namus, din, aile, konak gibi muhafaza etmek istedikleri allegorik motifler ve temalar" (s. 591). Türkeş, siyasi görüşleri itibariyle muhafazakâr olarak nitelendirilemeyecek yazarların bile "toplumsal eleştirilerini benzer temalar üzerinden yürütmüş" olduğunu belirtirken, ortaya çıkan bu benzerliklerin nedenini, "Türk modernleşmesini muhafazakâr modernleşme"yle ilişkilendirerek açıklamaktadır (s. 592). Daha net ifade etmek gerekirse, Türkeş, ortaya koyduğu bu gözlemle, uzun yıllara yayılan Türk modernleşmesinin, siyasi ve ideolojik yapılardan bağımsız olarak ve beraberinde getirdiği tüm değişimlere rağmen, geleneksel değerlerin korunması ve sürdürülmesiyle karakterize edilebileceğine işaret etmektedir.

Türkeş'in muhafazakârlık ve modernleşme arasında kurduğu bu ilişkinin kristalleşmiş halini, Tanıl Bora ve Burak Onaran'ın (2006) muhafazakarlık tanımında bulmak mümkündür: "[…] modernle ilişki içerisinde, (ona tam olarak karşıt olmayan

ama) her zaman ona göre konumlanan bir tutum, bir düşünce üslubu" (s. 234). Bora ve Onaran, muhafazakârlığın milli sınır ve kültürle sıkı bir ilişki içinde olduğunu ve geleneksel olanın bu düşünce yapısında önemli bir yer tuttuğunu ifade etmektedir. Bu özelliklerinden dolayı muhafazakârlığın "en önemli referanslarından biri"nin "geçmiş" olduğuna ve bunun da beraberinde "nostalji" ögesini getirdiğine dikkat çeken Bora ve Onaran (s. 234-6), muhafazakârlık, modernlik, geçmiş ve nostalji arasındaki ilişkileri şu şekilde açımlamaktadır:

> […] Nostaljinin belirgin bir motif haline gelmesi, *hızlı bir değişimin varlığına bağlıdır*. Değişimin hızı içinde "özgün bir şeylerin kaybedilmiş olduğu hissi" […] nostaljinin, farklı siyasal ideolojilerle eklemlendiğinde bile, onu muhafazakârlıkla teğelleyen bir bileşenidir. Muhafazakâr nostaljiyi topyekûn bir geçmişe özlem olarak düşünmemek gerekir. […] Muhafazakârlık, gericilikten/reaksiyonerlikten, "tarihi geriye çevirmeye kalkışmamasıyla", *geçmişe şimdiyi oluşturan bileşenlerden biri* olarak referans vermesiyle de ayrılır. Muhafazakârlığın ana doğrultusu içinde nostalji, salt bir "koleksiyon öğesi" olarak değil, *kurumsal ve kültürel devamlılığı vurgulayacak bir geçmiş kurgusu oluşturmak için işlevselde*ir. Geçmişin kalıntılarıyla değil*, daha çok bugünün geçmişteki kökleriyle ilgilenmek* […] esastır. (s.236, italik vurgular benim)

Bora ve Onaran'ının bu kavramsallaştırmanın temelinde, Seniha Hanım'ın edebiyat eserlerine geri dönüp bakıldığında, roman ve hikâyelerinde benzer yönelimleri ortaya koyduğu daha iyi görülebilmektedir. Eserlerinde, gerek Batılılaşma/modernleşme süreçleri gerekse ulus-devlet kuruluşu aşamasında toplum yaşamını dönüştüren reformlar karşısında duyduğu "özgün bir şeylerin kaybedilmiş olduğu hissi" de, "bugünün geçmişteki kökleri"ne yaptığı vurgu da her zaman göze çarpmaktadır. Öyle ki, *Kızılpınar* romanında, iki genç karakter, Ayşe ve Ahmet arasında geçen diyalog, bugünün geçmişin temelleri üzerine kurulması gerektiğine dair inancını net olarak ifade etmektedir:

> [Ahmet:] Mazinin küllerini karıştırmak doğru değil. […] Yalnız hâl için, istikbal için yaşayalım canım.
>
> […]

> [Ayşe:] […] Hayır, Ahmet, maziden kurtulmak mümkün değil. Ecdadımızın kanını damarlarımızdan söküp atabilir miyiz? Bugün yaşayan her şeyin temeli mazidir. Fakat maziye korkmadan bakmalıyız […]. (Sami Moralı, 1979g, s. 78)

Seniha Hanım'ın benimsediği bu yaklaşımı ortaya koyan, bir diğer ilginç örnek, tüm edebiyat eserleri arasında referansını 'gerçek yaşamdan' değil, gelecek kurgusundan alan tek hikâyesi, "Eski Şiirler. 21. Asrın Masalı"nda bulunabilir. Seniha Hanım, 1931 yılında yayımladığı bu hikâyesinde, tamamıyla dijitalleşmiş ve teknolojinin hüküm sürdüğü bir 21. yüzyıl betimlemesini okurlara sunmaktadır. "Televizyon" cihazlarıyla 'görüntülü konuşmaların' yapıldığı, herkesin kendine ait bir telefona sahip olduğu, arabaların yerini tamamen uçakların aldığı ve "gök süpürgeleriyle" mimarinin bütünüyle değiştiği bu dünyada, insanlar "kuvvetli içtimai kanunlar"la denetlendikleri için 'eski zamanların hissiyatını ve muhayyilesini" unutmuş; kendi duyguları ve hayallerinin farkında bile olmadan yaşamlarını sürdürmektedir. Üstelik bu dünyada, artık geleneksel anlamdaki okuma yazma bilgisi de ortadan kalkmıştır. Eski zamanlarda yazıyla üretilmiş olan her şeyin, sesli olarak, "plaklara ve filmlere" aktarılmış olmasının yanı sıra, yeni düzende üretilen her şey de, yazı olmaksızın, sesle kayıt altına alınmaktadır (Sami, 1931b).

Yıldız ve Demir, hikâyede, edebiyat lisesinden yeni mezun olmuş ve üniversitede de bu alanda uzmanlaşmayı planlayan iki genci temsil etmektedir; fakat aralarında önemli bir fark vardır. Yıldız, "Şark Darülfünunu"a gidip "Türk medeniyetinin ilk eserlerini Orta Asya'da tetkik edecek"; Demir ise "Eski Kütüphane"ye kaydını yaptırıp okuma yazma öğrendikten sonra, unutulmuş -sesle kayıt altına alınmamış- eski eserleri keşfedip ilim alemine tanıtacaktır. Yıldız, Demir'in bu kararını "[…] Atikîyata merakınız olduğundan epey zamandır şüpheleniyordum. Fakat bu derecesi!... Gözlerinize acımaz mısınız?" sözleriyle şaşkınlık içinde karşılarken; Demir, aşık olduğu bu genç kıza, okuma yazma bilen ilim insanlarının sayısının azaldığını ve "[…] Eski kütüphanede henüz tetkik edilmemiş pek kıymetli eserler bulunduğu[nu]" belirterek karşılık verir (s. 24). Bir sene sonra, mezunlar toplantısında bir araya geldiklerinde, Demir artık okuma yazmayı öğrenmiş; üstelik "Fuzuli divanının" tamamını hem 'filme kaydedilmiş' hem de basılı haliyle Yıldız'a getirmiştir (s. 25). Fuzuli'nin şiirlerini "parlafondan" değil, kitaptan kendisi okuyarak Yıldız'a dinlettiğinde, Yıldız o kadar etkilenir ki, hem okuma yazma

öğrenmenin gerekliliğine hem de eski zaman şiirlerinin barındırdığı hislerin gerçekliğine ikna olur ve kendisi de okuma yazma öğrenmeye karar verir (s. 77).

Hikâyenin kurgusu ve teması dikkate alındığında, eseri iki açıdan değerlendirip yorumlamak mümkün olabilir. Öncelikle, konunun 'şimdi ya da geçmişte' değil, tam aksine gelecekte kurgulanmış olması, Seniha Hanım'ın "özgün bir şeylerin kaybedilmiş olma hissi"ni geleceğe uyarlaması şeklinde okunabilir. Başka bir ifadeyle, Seniha Hanım, sadece "bugünün geçmişteki kökleri"yle değil, aynı zamanda gelecekte de 'muhafaza' edilmesi gereken kültürel köklerle ilgilenmekte; "kültürel devamlılığı" sağlamanın koşulunun, geçmiş mirasının geleceğe aktarılması yoluyla sağlanabileceğine işaret etmektedir.

İkincisi, Seniha Hanım'ın, bir önceki başlıkta çeviri pratiklerinden yola çıkılarak ortaya konan dil ve tarih anlayışı ile bu doğrultuda ilgili sosyokültürel ve politik bağlamda aldığı konum hatırlanacak olursa, yazar olarak da aynı noktada durduğu söylenebilir. Yıldız'ın "Türk medeniyetinin ilk eserlerini Orta Asya'da" incelemesi, erken Cumhuriyet Dönemi'nde referans alınan tarih anlayışını akla getirirken, 21. yüzyılda okuma ve yazma becerisinin ortadan kalkmış olmasının, dil devrimiyle modernize edilen dilin, geçmişten kopuşunu simgelediği düşünülebilir. Seniha Hanım, 'hem uzak hem de yakın mazileri' bir arada tutan dil ve tarih anlayışıyla uyumlu olarak çözümü, Demir'in okuma ve yazmayı öğrenmesi ve Yıldız'ı da bu konuda ikna etmesiyle sunmaktadır. Bu ise, Seniha Hanım'ın Türk kimliğinin hem kuruluşunda hem de sürdürülüşünde 'muhafaza' edilmesi gereken köklere vurgu yaptığını göstermektedir.

Son olarak, roman ve hikâyeleriyle ilgili bu noktaya kadar sunulan tüm değerlendirmeler ve tespitlerin ışığında, Seniha Hanım'ın yazar ve çevirmen kimliklerinin birbiriyle etkileşim içinde olduğuna dikkat çekmek gerekir. Gerek te'lîf yazılarında ele aldığı İngiliz yazarların tarzını kendi yazarlık deneyimlerine aktarması, gerekse "Hangisi?" örneğinde olduğu gibi, 'terceme pratiklerinden bir olan nazire/tanzir' yoluyla yabancı bir eseri kendi bağlamına uyarlaması, Seniha Hanım'ın çeviri pratiklerinin yazar olarak ürettiği eserlere yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bu yansımaları ayrıca, romanlarındaki detaylarda da yakalamak mümkündür. Örneğin, *Kızılpınar'*ın bir bölümünde, Namık Kemal'in Türk edebiyatının 'ilk tarihi romanı' olarak kabul edilen *Cezmi* eserinden bir epigraf paylaşırken (Sami Moralı, 1979b, s. 91), ilerleyen başka bölümlerde

Shakespeare'den alıntılara, üstelik İngilizce olarak, yer vermektedir (Sami Moralı, 1979e, s. 89; 1979g, s. 77). Seniha Hanım'ın Shakespeare'in eserlerini çevirmiş olmasının yanı sıra, bu çevirilerinin yanmetinlerinde Namık Kemal'e de gönderme yaptığı hatırlanacak olursa, iki 'romantik şairi' bu defa kendisinin kaleme aldığı bir 'tarihi romanda' bir araya getirdiği görülmektedir.

Özetlemek gerekirse, yazar ve çevirmen kimliklerinin temas içinde olması, hem çevirilerinde hem de roman ve hikâyelerinde ortak bir duruşu beraberinde getirmektedir. Çeviri pratiklerinde gözlemlenen 'mazinin canlı tutulması yoluyla, ferdin ve toplumun kendi özü ve tarihiyle bağlarını koparmamasına' yönelik vurgu, yazar olarak ürettiği eserlerin de odak noktasını oluşturmaktadır. Ayrıca, bu tez çalışmasında ailesiyle ve kendi yaşamıyla ilgili paylaşılan bilgilere kaynaklık eden biyografik yazıları ve hatıraları da, şüphesiz ki, benimsemiş olduğu bu tutumun, yani geçmişi 'muhafaza etme' ve gelecek nesillere aktarma isteğinin, açık bir göstergesidir.

4.2.2. Yayımlanmayan Eserleri

Bu tez çalışması kapsamında, Seniha Hanım'ın yayımlanmamış bir romanı ve bir hatıratı tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, *Bu da Geçer* adlı romanıdır (Sami Moralı, t.y./a, arşiv belgesi).[88] Bir önceki başlıkta ele alınan *Kırık Kafesler* tefrika romanının çeviriyazısı tamamlandıktan sonra, *Bu da Geçer*'in dijital ortama aktarılan kısımları ile kıyaslama yapıldığında, iki eserin de içeriklerinin benzer olduğu fark edilmiştir.

Yapılan kıyaslamada, Seniha Hanım'ın, *Bu da Geçer*'de, başlığın yanı sıra bazı karakter isimlerinde değişikliğe gittiği gözlemlenmiştir. Örneğin, *Kırık Kafesler'*deki "Beti" Herdford karakteri, *Bu da Geçer'*de "Enid" Harthford olarak yer almaktadır; ancak romanın her iki versiyonunda da, Harthford'un tanıtıldığı cümlelerin ve Nihad Bey karakteriyle arasında geçen diyaloğun aynen korunduğu görülmektedir (Rauf, 1925a, s. 28; Sami Moralı, t.y./a, s. 5). Ayrıca, *Bu da Geçer'*e "önsöz" başlığı altında bir giriş eklenmiştir. Bu bölümde hem dönemin tarihi arka planı paylaşılmakta hem de Nihad Bey ve ailesi tanıtılmaktadır (Sami Moralı, t.y./a, s. 1-3). Bunların yanı sıra, Seniha Hanım kurguda da bazı değişiklikler yapmıştır. Örneğin, *Kırık Kafesler'*de Nihad Bey'in üç çocuğu da (iki kız ve bir erkek çocuğu) hayattayken, *Bu*

[88] Bkz. Ek 23.

da Geçer'in giriş bölümünde iki kız kardeşten birinin çocukken öldüğü ifade edilmektedir.

Paylaşılan örneklerden anlaşılacağı üzere, Seniha Hanım, Osmanlı Türkçesinde yazıp tefrika ettiği *Kırık Kafesler'i,* üzerinde bazı değişiklikler yapıp genişletmek suretiyle, yeni bir ad altında, Latin harfleriyle ve kitap formatında yeniden yayımlatmak istemiştir. Bu özellikleri dikkate alındığında ise, *Bu da Geçer*'in bir "diliçi öz-çeviri"[89] (Canlı, 2019) örneği olduğu anlaşılmaktadır. Birçok yazarın, daha önceden bir gazete ya da dergide tefrika ettiği romanını, bu yöntemle yeniden yayımlatmış olduğu bilinse de,[90] Seniha Hanım'ın bu projesini neden hayata geçiremediği netleştirilememiştir.

Yayımlanmayan hatıratına değinmek gerekirse, Seniha Hanım, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ile sarayda mürebbiyelik yaptığı zamanlarla ilgili gözlem ve deneyimlerini, *Life in the Last Harems and the Harems of the Last Khalife* ve *Son Halifenin Sarayı ve İstanbulda Son Harem Hayatı* adları altında İngilizce ve Türkçe olarak bir araya getirmiştir (Sami, t.y., arşiv belgesi).[91] Öncelikle, hatıratını neden İngilizcede kaleme aldığı ve bunu nerede yayımlatmak istediği kesin olarak bilinmese de, Charlie Ehrmann[92] adında bir arkadaşıyla uzun yıllar boyunca sürdürdüğü yazışmalar (Ehrmann, 1974a-1980c; Sami Moralı, 1977-1980d, arşiv belgeleri),[93] bu konuda bir tahminde bulunmayı mümkün kılmaktadır.

Ehrmann'la ilgili bilgi toplamak amacıyla yapılan araştırmada, Amerikan Araştırma Enstitüsü'ne bağlı bir araştırmacı olduğu; 1970'de, Amerikan Devrimi'nin Osmanlı eğitim reformlarına etkilerini araştırmak üzere Türkiye'ye geldiği ve yürüttüğü araştırma kapsamında özellikle Suphi Paşa (Seniha Hanım'ın dedesi) ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'le (amcası) ilgili bilgi toplamak istediği tespit edilmiştir (Lindner, 2020). Bu bilgiden hareketle, Ehrmann'ın Seniha Hanım'la bu vesileyle tanıştığı anlaşılmaktadır. Ancak, ikili arasındaki mektuplaşmalar incelendiğinde, zaman içinde dostluklarını ilerlettikleri ve her iki ülkenin siyaset, kültür ve eğitim gibi

[89] 'Aynı dil içerisinde' yazılmış bir eserin; ekleme, çıkarma ve bazı değişiklikler yapma yoluyla 'yeniden yazım'ını kapsayan çeviri türü. Kavramla ilgili ayrıntılı tartışma için bkz. Canlı (2019).
[90] Ör. Reşat Nuri Güntekin. Güntekin'in diliçi ve dillerarası çevirilerini ele alan kapsamlı bir çalışma için bkz. Baydere (2021).
[91] Bkz. Ek 24.
[92] Gerçek adı Emma Sandilands Greet Ehrmann'dır. Ancak, "Charlie" adını kullanmayı tercih etmiştir.
[93] Bkz. Ek 25.

meseleleriyle ilgili birbirlerini bilgilendirip fikir alışverişinde bulunmaya devam ettikleri görülmektedir.

Ehrmann (1975b) yolladığı mektuplardan birinde, Seniha Hanım'a, II. Abdülhamid'in kendisi ve hüküm sürdüğü dönemle ilgili bilgi verdiği için teşekkür etmekte; II. Abdülhamid'in Batı'da "karmaşık" bir karakter olarak algılandığını ve bir "Türk" tarafından kaleme alınacak "tarafsız" bir biyografisinin burada memnuniyetle karşılanacağını ifade etmektedir. Yazışmaların geneline bakıldığında, Ehrmann'ın ayrıca Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili sık sık sorular sorduğu ve Seniha Hanım'ın bu konularla ilgili yorum ve görüşlerine önem verdiği anlaşılmaktadır. Örneğin, Ehrmann (1980c) gönderdiği bir başka mektupta, Seniha Hanım'ın "eski ve yeni Türkiye arasında bir köprü" oluşturduğunu ifade etmektedir. Başka ülkelerdeki kişilerin, Türkiye ve Türkler hakkında birinci elden daha fazla bilgi sahibi olabilmesi için, kendisi ve ailesi ilgili bir makale yazmak niyetinde olduğunu ve makalede aynı zamanda Seniha Hanım'ın hatıralarından yararlanmak istediğini belirtmektedir. Ehrmann'ın hazırlamak niyetinde olduğu bu makalenin yayımlanıp yayımlanmadığı, yayımlanmışsa hangi mecrada bunun gerçekleştirildiği tespit edilememiştir. Ancak, Seniha Hanım'ın yolladığı mektuplara bakıldığında, ailesiyle ilgili kaleme aldığı biyografik yazıların İngilizcesini Ehrmann'a gönderdiği (ör. Sami Moralı, 1979a; 1979b; Sami Moralı, […], arşiv belgeleri) ve bu konuda ona yardımcı olmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.[94] Dolayısıyla, kesin bir kanıt sunmasalar da, bu mektuplardan yola çıkıldığında, Seniha Hanım'ı, hatıralarını İngilizce olarak kaleme almaya teşvik eden kişinin Ehrmann olabileceği düşünülmektedir.[95] Yapılan tahmin doğru değilse bile, Ehrmann'ın, Seniha Hanım'ı Türkiye'yle ilgili önemli bir bilgi kaynağı olarak gördüğü ve onun gözlemlerine dayalı yazılı bir kaynağın yayımlanmasını istediği açıkça anlaşılmaktadır.

Son olarak, Seniha Hanım'ın bu hatıratı aynı zamanda Türkçede kaleme almasının çıkış noktasını, iki şekilde yorumlamak mümkün olabilir. Daha önce ifade edildiği üzere, Seniha Hanım hatıralarını *Hayat Tarih* mecmuasında üç bölüm halinde

[94] Ehrmann'a gönderilmek üzere İngilizceye çevrilmiş olduğu düşünülen makalelerden biri arşivde yer almaktadır. Bkz. Sami Moralı (t.y./d).

[95] Arşivde bulunan mektuplar, 1974-1980 aralığını kapsamaktadır ve erişilebilir olan kopyalar incelendiğinde, bu mektuplarının sayısının dijital ortama aktarılanlardan çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Gerek Seniha Hanım hayattayken gerekse vefatından sonraki yıllarda ya da arşive taşınırken, bir kısmının kaybolmuş/ zarar görmüş olma ihtimali yüksektir. İngilizce hatıratıyla ilgili yürütülen tahmin doğruysa, ulaşılamayan ya da muhafaza edilmemiş olan mektuplarda konuyla ilgili daha kesin bilgilerin yer alabileceği düşünülmektedir.

yayımlamıştır (Sami Moralı, 1978a; 1978b; 1978c). Mecmuada yayımlanan bu yazıları incelendiğinde, burada da Osmanlı İmparatorluğu ile sarayda çalıştığı dönemle ilgili gözlemlerine yer vermiş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Seniha Hanım ya *Hayat Tarih'*te hatıralarını yayımladıktan sonra, bu konudaki tanıklıklarını ve yorumlarını daha kapsamlı bir biçimde ayrıca yayımlamak istemiştir ya da tam tersine, bu hatıratı bir kitabevi tarafından yayımlanmayınca, hatıralarını mecmua aracılığıyla, daha kısıtlı bir çerçevede, okurlara ulaştırmak zorunda kalmıştır.

4.3. Müzecilik

Seniha Hanım, 21 Kasım 1928 tarihinde, "Asârıatika Müzesi"nde, "ecnebi lisanlar katibi" olarak çalışmaya başlamıştır ([Emekli Sandığı Hizmet Çizelgesi], 1950; [Sicil cüzdanı], 1948, arşiv belgeleri). Daha önce, 3.2. ve 3.3. numaralı başlıklarda değinildiği üzere, gerek almış olduğu kapsamlı özel eğitim ve tarihe karşı olan ilgisi gerekse dedesi Subhi Paşa'nın eski eserler alanındaki uzmanlığı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda bu kapsamdaki ilk müzenin kurulmasına öncülük etmesi, Seniha Hanım'ın öğretmenlikten müzeciliğe geçiş yapmasına katkı sağlamıştır. Nitekim, kendisi de, müzede çalışmaya başladığı zamanı anlatırken, ailesinden devraldığı kültürel mirasın önemine özellikle dikkat çekmiştir:

> Muallimlikle meşgul olduğum sıralarda, Asarıatika Müzesi müdiri Halil Bey, [Seniye Hanım vasıtasıyla] müze ecnebi lisanlar kâtibliğini teklif edince kabul ettim. Evvelden beri edebiyat kadar güzel sanatlara da meraklı olduğum gibi *arkeolojiye aile bağları ile bağlı olduğumu söyleyebilirim.* Küçük yaşımdan beri anlatırlardı dedem Subhi Paşa'nın arkeoloji ve meskukat ilimlerinde ihtisası olduğunu, meskukat koleksiyonunun şimdi British Museum'da olduğunu. (Otmanbölük, 1978; Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgeleri, italik vurgular benim)

Seniha Hanım, müzecilik ve arkeoloji alanlarında sahip olduğu ve geliştirmeye devam ettiği bu altyapı sayesinde, ilerleyen süreçte müzede farklı kademelerde çalışmaya devam etmiştir. 1933 yılında Aziz Ogan'ın müzenin başına geçtiği dönemde, "Bizans-Roma-Yunan Kadim Asarı mütehassıs muavini" görevine terfi edilmiş; 1934 yılında, müzenin "İstanbul Arkeoloji Müzesi" adını almasıyla da, kadrosunun adı "arkeolog" olarak güncellenmiştir (Otmanbölük, 1978; Sami Moralı,

t.y./c.; ([Emekli Sandığı Hizmet Çizelgesi], 1950; [Sicil cüzdanı], 1948, arşiv belgeleri).[96]

Hatıralarında yer verdiği detaylar, Seniha Hanım'ın çalıştığı süre boyunca müzede çeşitli görevler üstlenmiş olduğunu göstermektedir. Alfabe değişikliğini takip eden yıllarda, Osmanlı Türkçesinde kayıt altına alınmış eserlerin fişlerini "eski yazıdan yeni yazıya" 'çevirmesinin' yanı sıra, hem kendisine "hafriyattan" gönderilen eserleri kaydedip yerleştirme işiyle meşgul olmuş hem de müzeye, gezme ve/ya araştırma amacıyla, gelen kişilere eşlik etmiştir. Müzede farklı bir göreve terfi edilmiş olsa da, Seniha Hanım aslında ilk başladığı dönemdeki görevini, yani "ecnebi lisanlar katibliğini" her zaman sürdürmüştür. Kendi ifadesiyle, "[m]üzede yirmi iki sene çalış[mış]; İngilizce ve Fransızca bütün neşriyatı yaz[mış]", hatta 1950 yılında emekli olduktan sonra bile Topkapı Sarayı, Ayasofya ve Arkeoloji müzelerinin yayınlarıyla ilgilenmeye devam etmiştir (Otmanbölük, 1978; Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgeleri).

Toros, Seniha Hanım'ın eserlerinden bazılarına yer verdiği bilgi notunda (Toros, t.y./d, arşiv belgesi), bu alanda ürettiği çalışmaların 'bir kısmına' yer vermiştir. Bunların arasında, Türkçe ve yabancı dillerde hazırladığı müze yıllıkları (İstanbul Müzeler Müdürlüğü, 1934a; 1934b; 1937), makale ve müze rehberi çevirileri (Aziz, 1933;[97] Devambez, 1937; l'Association des amis des antiquitiés d'İzmir et ses environs, 1934; Ogan, 1940a; 1940b) yer almaktadır. İlgili yıllık, rehber ve makaleler incelendiğinde, bu çalışmalarda -bir tanesi hariç- çevirmen ve/ya hazırlayan olarak Seniha Hanım'ın adına yer verilmediği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda incelenen müze yıllıklarından sadece birinde (İstanbul Müzeler Müdürlüğü, 1937) katkılarından dolayı kendisine teşekkür edildiği görülmüştür.[98] Müze neşriyatı kapsamında yayımlanmış olan rehber ve yıllıklarda, çevirmenin/hazırlayanın adına yer verilmemesini, ilgili yayınların bir devlet kurumuna ait olmasıyla açıklamak mümkündür. Daha net ifade etmek gerekirse, kurum kimliğini temsil eden yayınlarda, çevirmen ve/ya hazırlayanın adının ön plana çıkarılmadığı yönünde bir yorum yapılabilir. Nitekim, kapakta hem yazarın hem de çevirmenin adına verildiği,

[96] Sicil cüzdanında ilk terfi edildiği kadronun adı "Bizans-Roma-Yunan"; emekli sandığı hizmet çizelgesindeyse "**Piyano**-Roma-Yunan" olarak geçmektedir. Müzenin, 1934 ve 1937 yıllarında yayımlanan yıllıklarında, Seniha Hanım'ın bu görevi kapsamında yaptığı çalışmaların izlerine rastlamak mümkündür. Bkz. Ek. 26.

[97] Rehber Aziz Ogan tarafından hazırlanmıştır. Soyadı Kanunu'ndan önceki yıllara tekabül ettiği için, rehberde "A. Aziz" adına yer verilmiştir.

[98] Bkz. Ek 27.

Guide du Musée de Smyrne adlı müze rehberine bakıldığında, bunun L'Association des amis des antiquitiés d'İzmir et ses environs [İzmir Eski Eser Dostları Derneği] tarafından yayımlanmış olduğu görülmektedir (Aziz, 1933).[99] Ancak, bu durum kaçınılmaz olarak, Seniha Hanım'ın müzecilik alanında ürettiği eserlerin tespit edilmesini ve bunlara ulaşılmasını neredeyse imkansız hale getirmektedir.

Hem müzede çalıştığı uzun yıllar boyunca hem de emekliliğinden sonra bile bu alandaki yayınların üretimine katkı sağlamış olduğu düşünülürse, Seniha Hanım'ın yukarıda değinilen ve incelenen eserlerden çok daha fazlasını çevirmiş ve/ya yayına hazırlamış olduğu kesindir. Hatırlanacak olursa, 2.3.1. numaralı başlıkta, Seniha Hanım'ın, Fanny Davis'in (1986) Osmanlı kadınlarıyla ilgili yaptığı araştırmaya katkı sağladığından ve ilgili kaynakta kendisi ve ailesiyle ilgili önemli detaylara erişildiğinden bahsedilmişti. İkili arasındaki dostluktan hareketle, Davis'in başka eserlerinde de Seniha Hanım'la ilgili bilgilere erişilebileceği düşünülüp, ek bir araştırma yapıldığında *The Palace of Topkapı in İstanbul* [İstanbul Topkapı Sarayı] (1970) adlı bir çalışmaya ulaşılmıştır. Eser incelendiğindeyse, Seniha Hanım'ın emekliliğinden sonra devam ettirdiğini söylediği çeviri çalışmalarını belgeleyen iki önemli bilgiye rastlanmıştır. Bunlardan ilki, Davis'in yazdığı ön sözde yer almaktadır: "Abdurrahman Şeref'in *Türk Osmanlı Encümeni Mecmuası*'nda, Topkapı Sarayı üzerine Osmanlı alfabesiyle yazdığı makaleleri çevirerek bana saatler kazandıran Seniha Sami Moralı'ya teşekkürü bir borç bilirim" (Davis, 1970, s. v). İkincisine ise, kitabın bibliyografyasında, yine bir kurum yayını olan *Guide to the Museum of Topkapı Sarayı'*nın [Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi] (Öz, 1966) künyesinden ulaşılmaktadır. Davis, burada, rehberin adını ve yayın tarihini paylaşmanın yanı sıra, özellikle çevirmeninin Seniha Sami Moralı olduğunu belirten ek bir açıklamaya yer vermektedir (s. 291).

Tüm bu bilgiler bir araya getirildiğinde, Seniha Hanım'ın müzeci/arkeolog rolüne ek olarak çevirmen rolüyle de bu alanlara katkı sağlamış olduğu açıkça görülebilmektedir. Bu durum, her şeyden önce, bir 'kadın çevirmenin' erken Cumhuriyet Dönemi'nde yeni gelişmeye başlayan müzecilik/arkeoloji alanlarındaki bilgi üretiminde sahip olduğu payı göstermesi açısından önemlidir ve Seniha Hanım'ın kendi sözlerinde de bunun izlerine rastlamak mümkündür: "[…] O devirde üniversitemizde arkeoloji enstitüsü yoktu. Müdürler, memurlar müzede çalışarak

[99] Bkz. Ek 28.

yetişmişlerdi. Heykeltıraştan başka birkaç kişi daha Avrupa'da tahsil etmişti. Benim tahsilim tamamıyla hususidir. Müzede benden başka tek bir kadın yoktu" (Otmanbölük, 1978; Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgeleri). Bu başlık altında paylaşılan bilgiler dikkate alındığında, o dönemde müzede çalışan 'tek kadın' olarak, Seniha Hanım'ın sadece özel eğitimi ve ailesi aracılığıyla edindiği altyapısıyla değil, aynı zamanda çeviri faaliyetleriyle de alanın gelişmesine katkı sağladığını ve bunu 1928 yılından başlayarak yaşamının son yıllarına kadar devam ettirdiğini ifade etmek mümkündür.

Yapılan bu tespit, aynı zamanda, Seniha Hanım'ın hem çoklu kimlikleri arasındaki etkileşimleri, hem de çevirmen kimliğini, üstlendiği diğer tüm rollere taşımış olduğunu göstermesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. 4.1. ve 4.2. numaralı başlıklarda, temas halinde olan çevirmen ve yazar kimlikleri bağlamında sunulan değerlendirmeler hatırlanacak olursa, Seniha Hanım'ın, geçmişten gelen kültürel mirası 'şimdiye' ve 'geleceğe' aktarmanın önemine yaptığı vurgudan söz edilmişti. Resmiyette sürdürdüğü müzecilik alanındaki görevi, bu amaca doğrudan hizmet etmekle beraber, "ecnebi lisanlar katipliğinden" başka bir göreve terfi edilmesi ve emekliye ayrılmasından sonra bile ilgili alanda çeviri faaliyetlerini sürdürmesi, Seniha Hanım'ın, 'geçmiş ve şimdi' arasında kurulacak köprü inşasında çeviriyi nasıl araçsallaştırdığını ve çevirmenlik dışındaki diğer rollerinde de bunu nasıl istikrarlı bir biçimde sürdürdüğünü ortaya koyan önemli bir göstergedir. Nitekim, Seniha Hanım'ın kendisi de, "[…] Louvre Müzesi muhafızı M. Devambez *tunç eserlerimizi* tedkik etti. Bunları *ilim alemine tanıtmak için* yazdığı eseri Türkçeye *tercüme ettim*" (Otmanbölük, 1978; Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgeleri, italik vurgular benim) derken, çeviri faaliyetlerini bilinçli olarak, benimsemiş olduğu duruşla uyum içerisinde, müzecilik ve arkeoloji alanlarına taşıdığına işaret etmektedir.

Aslında, Seniha Hanım'ın Türk kültürüne ait eserleri çeviri yoluyla "ilim alemine tanıtma' çabası, sadece kurumsal düzeyde yaptığı çalışmalarla sınırlı değildir. Davis'in *The Palace of Topkapı in İstanbul* örneğinde olduğu gibi, Osmanlı Türkçesindeki makaleleri İngilizceye çevirip eserin hazırlanmasına katkı sağlamış olması, kuşkusuz ki, Türk kültür mirasını geniş kitlelere tanıtma çabasının bir uzantısıdır. Ayrıca, *Realite* mecmuasında yayımladığı "The Bronzes of the Museum

of Antiquties at İstanbul" (Sami Moralı, 1942) adlı İngilizce makalesi,[100] bu çabayı yazar olarak da ortaya koyduğunu gösteren önemli bir başka örnektir. Müze neşriyatı dışında, yabancı dillerden Türkçeye çevirdiği bir diğer çalışma, *Resimli Şark* mecmuasındaki "Orta Zamanlarda Türk Armaları" adlı makaledir. Makale her ne kadar "Seniha Sami" imzasıyla yayımlanmış olsa da, incelendiğinde çeviri olduğu anlaşılmaktadır. Seniha Hanım makalenin girişinde, "Kudus Darülfününu İslâmî San'at ve asarıatika müderrisi doktor L. A. Mayer'[in] *Saracenic Heraldry* [Sarazen Hanedan Armaları] unvanı altında *Türk tarihi tetkikatı için*" çok faydalı olacak bir eser yayımlandığını ifade etmekte ve "kitabın mukaddimesi[nde] şark armaları hakkında" çok önemli bilgilerin yer almasından dolayı, makalede söz konusu eserin giriş bölümünü "hülaseten naklettiğini" (özet çeviriyle aktardığını) belirtmektedir (Sami, 1933c, s. 10, italik vurgular benim). Dolayısıyla sunulan örneklerden de anlaşılacağı üzere, Seniha Hanım'ın çift yönlü yürüttüğü çeviri pratikleriyle, müze neşriyatının dışına uzanan başka mecralarda da, Türk tarihi ve eserleriyle ilgili çalışmaları hem Türkiye'nin hem de başka ülkelerin 'ilim alemlerine tanıtmayı' sürdürdüğü açıkça görülebilmektedir.

Tüm bunlara ek olarak belirtmek gerekir ki, Seniha Hanım, çevirmen ve yazar kimlikleriyle temas halinde olan müzeci kimliğini ve bu alandaki uzmanlığını, 'Türk kültürüyle ilgili hatalı bilgiler içerdiğini düşündüğü gazete/dergi yayınlarını' düzeltmek için de etkili bir biçimde kullanmıştır. Örneğin, *Life* dergisi editörlerine yolladığı bir mektupta, dergide daha önce yer verilen bir yazıyı eleştirmiş; ardından da okurların doğru bilgiye ulaşabilecekleri kaynaklar konusunda önerilerde bulunmuştur:

> […] Müsaade ederseniz, ilgili yazıyı okumuş olanlara, şimdi Romanya olarak adlandırılan topraklara Türklerin Hıristiyanlık döneminden önce yerleştiklerini ve şimdi Türkiye olarak adlandırılan topraklara da 11. yüzyılda, yani Amerika kıtasının keşfedilmesinden çok evvel, "beş yüzyıl" değil dokuz yüzyıl önce yerleştiklerini hatırlatmak isterim. Türk medeniyetinin eserlerine gelecek olursak, her yerde inşa ettikleri sayısız cami, saray, okul, kütüphane, hastane, han, köprü ve çeşmeyi sayabilirim.

[100] Bu makaleye, Toros'un bilgi notundan hareketle, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesinde bulunan *Realite* mecmuasının arşivleri taranarak ulaşılmıştır. Dergide yazar bilgisine yer verilmemiştir; ancak gerek İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki görevi gerekse yazının içeriği yazarının Seniha Hanım olduğunu doğrulamaktadır.

> Konuyla ilgili olarak, Ernst J. Grubb'ın *Landmarks of the World's Art, The World of Islam* adlı eserinde, 70-111, 131-34 ve 164-170 aralıklarını kapsayan sayfalara bakılmasını tavsiye ederim. Selçuklu medeniyetiyle ilgili ayrıntılı bilgi için, Tamara Talbot Rice'ın *The Seljuks in Asia Minor* adlı eserine; Osmanlı mimarisi içinse Albert Gabriel'in *Les Mosquées de Constantinople*, *Les Monuments Turcs d'Anatolie* ile *Turquie Orientele* adlı eserlerine bakılması faydalı olacaktır. (Sami Moralı, 1970, arşiv belgesi)

Kaleme almış olduğu bu mektup, Seniha Hanım'ın "tarih ve asarıatika ilimleri"nde sahip olduğu bilgiyi, Türk kimliği ve tarihinin, hem Türkiye'de hem de başka ülkelerde 'doğru' bir biçimde temsil edilmesi için kullandığını ortaya koyan önemli örneklerden bir tanesidir. Nitekim, Seniha Hanım, bu mektubun içeriğine benzer daha birçok mektubu başka ulusal ve uluslararası yayın organlarına da göndermiştir. Bu ise, erken Cumhuriyet Dönemi'nden başlayıp yaşamının sonuna kadar, Seniha Hanım'ın üstlendiği çoklu rollerle kendini Türk kimliğinin inşasına ve sürdürülüşüne nasıl azimle adamış olduğunu gösteren çarpıcı bir durumdur.

Özetlemek gerekirse, Seniha Hanım'ın yeni 'Türk kimliğinin' inşa edildiği süreçte ve sonrasında, çevirmen ve yazar olarak benimsediği tutumu müzecilik alanına da taşıdığı gözlemlenmektedir. Burada altı çizilmesi gereken nokta şu ki, bu alanın doğal olarak beraberinde getirdiği 'geçmişin kültürel mirasını muhafaza etme ve şimdiye ulaştırma görevini', Seniha Hanım sadece müzede çalıştığı süre boyunca ve buradaki konumu gereği değil, tüm yaşamı boyunca üstlendiği 'kişisel vazifesinin' bir parçası olarak sürdürmüştür. Bu 'kişisel vazifesini' yerine getirirken, her zaman çeviriyi ve çevirmen-yazar kimliğini, müzeci kimliğiyle birleştirerek yol almaya devam etmiştir. Çevirmenlik-yazarlık-müzecilik kesişiminde şekillenen bu çok yönlü profesyonel kimliği ise, 'Türk kimliğini' kendi tasavvur ettiği haliyle 'çevirip' 'muhafaza etme' çabasında, Seniha Hanım'ın kullandığı en etkili araç olmuştur.

4.4. Osmanlı-Türk Kadın Hareketi

Seniha Hanım'ın "çoklu yaşamları"nın ele alındığı bu bölümün son başlığında, Osmanlı-Türk kadın hareketindeki rolü ve konumu üzerinde durulacaktır. Seniha Hanım'ı bu kadın hareketi içerisinde konumlandırmak ve eserlerinde ortaya koyduğu kadın söylemini ilgili dönemin sosyokültürel ve politik bağlamında okuyabilmek

için, öncelikle Osmanlı-Türk kadın hareketinin tarihsel arka planına değinilecektir.[101] İzlerine ulaşılmaya çalışılan 'kadın', aynı zamanda bir 'çevirmen' olduğundan, bu tarihe, toplumsal cinsiyet ve çeviribilim araştırmalarının kesişiminde geliştirilen bir bakış açısıyla yaklaşılması ve böylelikle bu harekette yer alan kadınların eyleyiciliğinin yeni kavramlar ışığında yeniden düşünülmesi, çeviri eyleminin bu hareketteki dönüştürücü rolünün irdelenmesi ve ilgili yıllarda geliştirilen toplumsal cinsiyet politikalarının kadın yaşamına yansımalarının sorgulanması hedeflenmektedir. Benimsenen bu yaklaşımla, aynı zamanda Seniha Hanım'ın, çevirmenlik ve yazarlık rollerinde olduğu gibi, bu alanda da göz ardı edilmesinin nedenlerini anlamak amaçlanmaktadır.

4.4.1. Osmanlı-Türk Kadın Hareketinin Tarihsel Arka Planı

4.4.1.1. Madalyonun Bir Yüzü: Kadını 'Çevirme' İhtiyacı ve Feminizmin 'Çevirisi'

Tanzimat Dönemi'nde başlayıp erken Cumhuriyet Dönemi ve sonrasına uzanan Batılılaşma yoluyla modernleşme politikaları ve söylemleri, toplumun her alanını dönüştüren değişimlere kapı aralarken, kaçınılmaz olarak 'kadınların değiş(tiril)me' gerekliliğini de beraberinde getirmiş ve kadın meselesi bu süreçte "en sancılı konulardan biri olarak" gündemdeki yerini almıştır. (Yurdsever Ateş, 2009b, s. 17). Bunun en temel nedenlerinden biri, Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınların rol ve statülerinin, şer'i hukuk kurallarına göre tanımlanmış olmasıydı. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet düzeninin ve kadınların toplumdaki konumunun yeni kurallarla yeniden tanımlaması anlamına gelen modernleşme ve ulus inşası süreçleri, "modernlik ve gelenek arasında sürekli bir çatışma alanı olan kadın etrafındaki tartışmaların" fitilini ateşlemişti (agy.). Devletin yavaş yavaş geliştirdiği eğitim olanaklarından yararlanan ya da konak eğitimi alan şehirli Osmanlı-Türk kadınları,

[101] Bu tez çalışmasında, Osmanlı-Türk kadın hareketi kapsamında yapılan değerlendirmeler, orta ve üst-orta sınıflara mensup, şehirli, Müslüman Osmanlı ve Türk kadınlarıyla sınırlıdır. Kuşkusuz ki, bu gruptaki kadınlar arasında bile 'kadın meselesi'nin çözümüne ve feminizmin kavramsallaştırılmasına ilişkin farklılıklar vardı; ancak özellikle kadın dergileri ve dernekleri aracılığıyla vurguladıkları ortak hedef ve talepleri de vardı. Dolayısıyla, bu çalışmada sunulan tartışmalar, 1868-1935 yılları arasında ilgili kadın grubunun sosyal, ekonomik ve siyasi alanlara aktif katılım talepleri etrafında şekillenmektedir. Ayrıca altı çizilmesi gereken bir diğer nokta, Osmanlı İmparatorluğu'nda birden fazla kadın hareketinin yürütülmüş olduğudur. Farklı milletlerden, etnik kökenlerden, dinlerden ve sosyal sınıflardan gelen kadın gruplarının önderlik ettiği bu hareketlerin tektipleştirilmesi, elbette, mümkün değildir. Bu çeşitliliğin ele alınması hem bu tezin kapsamını aşmaktadır hem de Osmanlı kadın hareketleri içindeki her bir oluşum, kadınların deneyimlerini kendi özgül koşulları içinde keşfedecek ayrı ve detaylı başka çalışmaları gerektirmektedir.

erkek siyasetçilerin ve entelektüellerin 'geleneksel kadını, modern ve aydın bir kadına çevirme' çağrılarına ilk yanıt verenler arasında yer almıştı (Yurdsever Ateş, 2009b, s. 20-2; van Os, 2013, s. 475-6). Kuşkusuz bu çeviri sürecinin 'nasılları ve niçinleri' her iki tarafın bakış açısına göre farklılık göstermekteydi; ancak bu ortam kadınlara, kendi hedeflerinin peşinde koşarken eyleyiciliklerini arttırabilecekleri stratejiler geliştirme fırsatları da sunacaktı.

Bu tarihsel arka planda gelişen Osmanlı-Türk kadın hareketinin bir haritasını çıkarmak gerekirse, ana hatlarıyla üç dönemden söz etmek mümkündür: 1) 1868-1908 yıllarını kapsayan erken dönem Osmanlı kadın hareketi. 2) 1908-1922 yıllarını kapsayan "II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı feminizmi." 3) 1923-1935 yıllarını kapsayan "birinci dalga Cumhuriyetçi feminizm" (Zihnioğlu, 2019, s. 21).[102]

Yaprak Zihnioğlu (2019) erken dönem Osmanlı-Türk kadın hareketini, bir "kadınlık mefkûresi" yaratma çabalarıyla karakterize etmektedir. "Kadınlık mefkûresi", bu dönemde kadın sorunları hakkında bilinç uyandırmayı, bu sorunlara çözümler sunmayı, kısacası kadınların toplumda kendilerini ifade edebilmelerini amaçlayan bir kavrama tekabül etmekteydi (s. 45). Kadınların bu ideali gerçekleştirebilmesi, o dönemde tamamen erkeklerin egemenliğinde olan yayın dünyasına katılımını gerektiriyordu. Nitekim, bu dönemde önce gazete ve dergilerde -çoğunlukla isimsiz- mektup ve yazılarını yayımlamaya başlayan kadınlar, daha sonra gittikçe sayıları artan kadın dergileri aracılığıyla seslerini daha net duyurma imkanına kavuştular. Bu dönemde, Fatma Aliye (1862-1936) gibi önde gelen isimler eğitim, çalışma ve toplumsal alana katılım haklarının yanı sıra ailede ve toplumsal yaşamın her alanında tam eşitlik talep ettiler. Ancak bunu yaparken de, özellikle "kültürel farklılıkları" vurgulayarak Batı'yla aralarına bir mesafe koydular. Yaratmak istedikleri ideal kadın, Batı medeniyeti karşısında İslam'ın erdemlerini ve geleneklerini temsil eden aydın ve ilerici bir 'İslam kadınıydı' (Çakır, 2016, s. 59-67; Zihnioğlu, 2019, s. 45-53).

İkinci dönem, entelektüel ve ideolojik kökenlerini bir önceki dönemden almakla beraber, daha karmaşık bir yapıya sahipti. II. Meşrutiyet Dönemi'nin ilk yıllarında,

[102] Kadın hareketleri/aktivizmleri arasında net çizgiler çizmek ve bunları birbirinden kesin sınırlarla ayırmak mümkün değildir. Tezde, Yaprak Zihnioğlu tarafından önerilen bu dönemlendirme; Osmanlı-Türk kadın hareketini ortaya çıktığı siyasi bağlamda konumlandırmak, kadın taleplerinin erkek reformcuların modernist ve milliyetçi gündemleriyle nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymak ve bu taleplerin birbirini izleyen aşamalardaki sürekliliğini göstermek için kullanılmaktadır. Feminizm bağlamında kullanılan 'dalgalar' metaforunun ve kadın hareketleri kapsamında yapılan katı dönemlendirmelerin getirdiği sınırlılıklar üzerine yapılan tartışmalar için bkz. Bora (2020); Gülçiçek (2022); Adak ve Çağatay (2023). Ayrıca bkz. Dipnot 108.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, yeni bir toplumsal düzen kurmanın yolunun 'yeni bir kadın' yaratmaktan geçtiğini düşünüyordu. Başka bir deyişle, siyasal devrimin, toplumsal bir devrimle desteklenmesi gerektiğine ve bunun da ancak geleneksel kadının, modern ve eğitimli bir kadına 'çevrilmesiyle' mümkün olacağına inanıyordu. "Hürriyet, müsâvat, uhuvvet", hem II. Meşrutiyet devriminin hem de feminizmin ortak hedefi olduğu için, "feminizme yeni bir toplum yaratma rolü" atfedilmişti, çünkü kadınının toplumdaki konumunun değişmesi, toplumun özgürleşmesini de beraberinde getirecekti. Tüm bunların sonucunda, siyaset alandaki erkekler her fırsatta kadın özgürlüğünü gündeme getirmiş ve konu basın aracılığıyla, özellikle de kadın dergilerinde, farklı ideolojiler ve bakış açıları eşliğinde tartışılmaya başlamıştı (Çakır, 2016, s. 410; Durakbaşa, 2021, s. 26; Mahir Metinsoy, 2010, s. xxvii, Toprak, 2015, s. 1-4). Bu dönemde, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin temel çıkış noktasını "[e]vrensel normların yerel normlarla bütünlenmesi" oluşturuyordu. Bu nedenle toplumsal düzeyde gerçekleştirilen her yenilikte "milli bir içerik" aranıyor ve "Osmanlı Rönesansı" bir anlamda "milli" kelimesiyle tanımlanıyordu (Toprak, 2015, s. 257). Bunun sonucunda ise, hem II. Meşrutiyet Dönemi'nde hem de erken Cumhuriyet Dönemi'nde 'yeni kadını' ve feminizmi şekillendiren kavram 'milliyetçilik' olacaktı (Berktay, 2010, s. 105).

Kadın hareketinin ikinci döneminde, kadını 'çevirmenin' ön koşulu eğitimdi. Kadınlar her şeyden önce milletin anneleri olarak gelecek nesilleri yetiştirecekti. Dolayısıyla, tarih ve coğrafya bilgisine sahip olmalıydılar ki çocuklarına tarihlerini öğreterek ve kaybedilen toprakların farkına varmalarını sağlayarak, onların milli bir bilinçle yetişmelerine katkı sağlayacaklardı. Ayrıca, kadınların milli ekonomiye katkıda bulunabilmesi için de eğitimli olmaları gerekiyordu. Hane içinde ev ekonomisini yönetirken, dışarıda da çalışabileceklerdi; bu ise, tüketici konumundan üretici konumuna geçmeleri anlamına geliyordu (Berktay, 2010, s. 92; Kılıç Denman, 2010b, s. 26; van Os, 2022, s. 341-2).

Bu yıllarda, kadınların eğitiminde ve çevirisinde kullanılan en etkili araçlardan ikisi kadın dergileri ve kadın dernekleriydi. Kadının çevrildiği söylemsel alanları inşa eden kadın dergilerinin her biri, şüphesiz ki, ideolojik duruşları ve kadınların toplumsal cinsiyet rollerine yaklaşımları bakımından birbirinden farklıydı; ancak Nicole van Os'un da (2022) vurguladığı gibi, bu dergilerdeki "[...] yazılar değişen bir toplumun değişen fikirlerinin taşıyıcılarıydı. […] [S]ahip, editör ve yazarları -ve

okurları- bu değişen toplumun hem *ürünü* hem de *üreticileriydi*" (s. 337, italik vurgular benim). Kadınların hareket alanını genişleten kadın dernekleriyse, kadınlara toplumsal yaşama katılmaları için fırsatlar sunmuş ve böylece, kadınların, o zamana kadar kendilerine ev içinde biçilen rollerin dışına çıkıp toplumsal alanda faaliyet göstermesine imkanı sağlamıştı (Toprak, 2015, s. 18; van Os, 2022, s. 344). İlk aşamada hayırseverlik amacıyla kurulmuş olan bu derneklerin faaliyet alanları zamanla çeşitlenmişti. Kadınlara eğitim yoluyla meslek kazandırmayı amaçlayan, milli sorunlara çözüm arayan, farklı etnik gruplardaki kadınların sorunlarına odaklanan ya da siyasi partiler tarafından kurulan dernekler olduğu gibi, vatan savunması ya da kültürel ve feminist amaçlarla kurulan dernekler de olmuştu (Çakır, 2016, s. 87).

1911-1923 yıllarını kapsayan savaşlar dönemi, dikkatleri kadınlar üzerinde yoğunlaştıran ve onlara ek sorumluluklar yükleyen bir diğer önemli gelişmeydi. Toplumda erkek nüfusun azaldığı bu dönemde, kadın nüfusu kısa bir süre içinde seferber edilerek istihdam alanına dahil edilmiş; kadınlar, o zamana kadar yalnızca erkeklerin çalıştığı tüm çalışma alanlarına giriş yapmış ve özellikle I. Dünya Savaşı sırasında, Batılı hemcinsleri gibi kendilerini hem cephe gerisinde hem de cephede bulmuşlardı (Toprak, 2015, s. 1, 5, 15; Yurdsever Ateş, 2009b, s. 30-1).

Bu uzun savaş yıllarının ardından ve Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte, vatanları için her türlü fedakarlığı göstermiş olan Osmanlı-Türk kadınlarının hareketinde yeni bir aşamaya, yani üçüncü döneme geçiş yapılmıştı. Kadın hareketinin bu aşamasıyla ilgili altı çizilmesi gereken en önemli noktalardan birisi, birinci dönemin referans noktasını oluşturan 'İslam kadını' kavramının, bu dönemde 'Türk kadınına' çevrilmiş olmasıdır. Bu yıllarda, entelektüeller kadınlarla ilgili yürüttüğü tartışmalarda, artık 'Türk kadınının nasıl olması gerektiği' üzerine kafa yoruyordu (Zihnioğlu, 2019, 76-86). Aslında, üçüncü dönemin parametreleri bir önceki dönemin parametreleriyle neredeyse aynıydı. Bu dönemde de, hem iyi bir anne ve eş olması hem de ülke ekonomisine katkıda bulunması için, kadının eğitilmesi gerektiği inancı geçerliliğini koruyordu (Berktay, 2010, 93, 107). Ancak arada bazı farklılıklar da vardı. Üçüncü dönemde, eğitim fırsatlarının artmasına paralel olarak kadınlar 'mesleki kimliklerini' ön plana çıkarmış, 'ev içi iş bölümünde bir farklılık olmasa da' kamusal alanda kendilerini erkeklerle eşit olarak sunabilmek için 'entelektüel ve sosyal kimliklerini güçlendirme' çabası içine girmişlerdi (Durakbaşa, 2021, s. 24,

75). Dönemin en dikkat çekici gelişmesi ise, kadınlara önce yerel (1930), daha sonra genel (1934) seçimlerde seçme ve seçilme hakkının 'verilmiş' (?) olmasıydı.

Peki, bu noktaya kadar ana hatlarıyla ele alınan ve daha çok ataerkil yapının bakış açısıyla sunulan Osmanlı-Türk kadın hareketinde, feminizm ne anlama geliyordu? Hatırlanacak olursa, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, kendi hedefleri ile feminizmin hedefleri arasında bir benzerlik ilişkisi kurduğundan ve bu nedenle de feminizmle ortaklık kurmaya karar verdiğinden bahsedilmişti. Ancak bu ortaklık, şüphesiz ki, feminizmi kendi bağlamlarına ve amaçlarına uygun bir şekilde 'çevirmeyi' gerektiriyordu.

Aslında feminizm, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin konuyu gündeme getirmesinden çok daha önce, yani kadın hareketinin erken döneminde, başka (erkek) siyasetçi ve entelektüeller tarafından da tartışılmaya başlamıştı. Örneğin, Maliye Nazırı Mehmed Cavid, 1898 yılında yayımladığı iktisat kitabında, 'isti'nas'[103] terimiyle karşıladığı feminizm meselesini eleştirel bir bakış açısıyla ele almıştı. Mehmed Cavid'e göre feminizm, kadınların sanayi, bilim, siyaset ve yönetim alanlarında çalışmasına izin vermek anlamına geliyordu; bunun gerçekleşmesiyse beraberinde doğum oranlarının azalmasını getirecekti. Kadınların Osmanlı beşeri sermayesinin kaynağı olduğunu ifade eden Mehmed Cavid, iş hayatına atıldıklarında ya çocuk istemeyeceklerini ya da az çocuk sahibi olacaklarını vurgulamıştı. Ekonominin işleyebilmesi için insan gücüne ihtiyaç vardı; dolayısıyla o dönem için Osmanlı toplumunda bir risk oluşturmasa da, feminizmin savunduğu fikirler karşısında tedbirli davranmak gerekiyordu (Toprak, 2015, s. 30-1, 35-7, 45).

II. Meşrutiyet Dönemi ve sonrasında, İttihat ve Terakki Cemiyeti kendi politik ajandası doğrultusunda feminizmle iş birliği yapmaya karar verse de, dönemin siyasetçi ve entelektüelleri, Mehmed Cavid'in uyardığı gibi, konuya hep bir şüpheyle yaklaştılar. Örneğin, ilgili dönemde dergisinde feminizm üzerine yazılara yer veren Ebuzziya Tevfik (1330/1912), "Nisaiyyun" adlı yazısında feminizmi Osmanlı toplumu bağlamında kapsamlı bir irdelemeye tabi tutmuş ve yazısına, bu hareketin hem Fransızcadaki karşılığını hem de Osmanlı Türkçesindeki çevirilerini eleştirerek başlamıştır:

[103] Zafer Toprak (2015), bu kelimenin, feminizmin Osmanlı Türkçesindeki ilk çevirisi olduğunu belirtmektedir (s. 35). 'İsti'nas' kelimesinin sözlük karşılığı "alışmak, yakınlaşmak"tır (Luggat, t.y.). Ancak, Toprak, Mehmed Cavid'in bu kelimeyi tamamen yeni bir anlamda, yani yeni bir kelime olarak kullandığını ifade etmektedir (s. 525).

> Bu kelime [Nisaiyyun] galiba "feminist" manasına olarak isti'mal edilmiştir. Bundan on beş sene evvel buna "müste'nisun" demek istiyorlardı. Çünkü "feminizmi" bi-mana olarak "isti'nas" ile tercüme etmişlerdi. Biz burada münakaşa-i lafziyede bulunacak değiliz. İster "nisaiyyun" desinler, beğenmezlerse "müste'nisûn" itlak eylesünler. *Zaten asli olan Fransızcası bile bununla ifham edilmek istenilen manaya zerre kadar temas etmez*. Fakat Fransız erbab-ı kalemi biraz zamandan beri tevsi'i lisan maksadıyla "neolojizm" mesağ verdiklerinden, "feminizm", "feminist" kelimelerini ıstılah ve istimal etmişlerdir. Hatta Latince "femininos"dan "femina" lafzını iştikak ettirerek kadın manasına tasarruf eylemişlerdir. (s. 225, italik vurgular benim)

Ebuzziya Tevfik, yazısının devamında, Batı feminizminin temelde evlilik hukukunda hak talep etmenin ötesine geçmediğini, çünkü Avrupalı kadınların evlilik sözleşmesinde belirtilmediği sürece ailelerinden miras kalan mal ve para üzerinde herhangi bir kontrole sahip olmadıklarını savunmaktadır. Oysa, İslam hukukunda evli kadınlara zaten bu konularda tasarruf hakkı tanınmıştır ve bu da Osmanlı kadınlarının feminizm taleplerini geçersiz kılmaktadır (s. 229).

Ebuzziya Tevfik'in, kavramın Fransızcadaki adının bile, bu kavramla kastedilen anlamı ifade etmekte yetersiz kaldığını önermesi, feminizm teriminin 'muğlaklığını' ve 'çeviri sürecinde' nasıl değişikliklere/uyarlamalara maruz kalabileceğini ortaya koyması açısından çarpıcıdır. Joan W. Scott'ın "gender" [toplumsal cinsiyet] kavramının farklı bağlamlardaki çevirileri üzerine yaptığı çalışmasında, benzer şekilde ortaya koyduğu gibi, çeviride anlam inşası "kavramı kullanacak kişilere, bağlama ve kullanım amacına" bağlıdır. Bu ise, çevirideki anlam yaratımının politik bir mesele olduğuna işaret etmektedir (von Flotow & Scott, 2016, s. 358).

Nitekim, Osmanlı-Türk sosyokültürel ve politik bağlamında, 'kadının ve feminizmin çevirisinin', erkek siyasetçiler ve entelektüeller tarafından nasıl kavramsallaştırıldığı dikkate alınırsa, 1908 öncesinde kadının biyolojik işlevini temel alan argümanlarla feminizmi reddettikleri görülmektedir. Ancak II. Meşrutiyet Dönemi'yle birlikte feminizme kapı aralamaya başlasalar da, kadınların 'biyolojik işlevlerine' yenilerini ekleyerek, onları 'milli çıkarlar' doğrultusunda, kamusal alana dahil etmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. Daha net ifade etmek gerekirse, otoriteyi temsil eden siyasetçi ve entelektüel kesim, feminizmi kendi politikaları doğrultusunda kavramsallaştırırken, sınırlarını milliyetçi referanslarla belirlemeye çalışmışlardır.

Ayrıca, giyim kuşamlarında, erkeklerle ilişkilerinde ve kamusal alandaki davranışlarında geleneksel değerleri korumaları beklenen kadınların aşırı özgürlüğe kapılmalarını engellemek için dini argümanlardan da yararlanmışlardır. Kısacası, kadını iyi anne-eş-vatandaş; feminizmi ise bu nitelikleri sürdüren ve destekleyen bir mekanizma olarak (krş. Kılıç Denman, 2010b, s. 25; Mahir Metinsoy, 2010, s. xxiv, xxvii) çevirmeyi tercih etmişlerdir.

Gerek reformcuların feminizmi bu şekilde kavramsallaştırması gerekse toplumun muhafazakâr yapısı nedeniyle, Osmanlı-Türk kadınları da, kendilerini 'feminizmin yabancı çağrışımlarından' uzak tutmak istemişlerdir. Yürüttükleri hareketi çoğunlukla 'müsâvat-ı tamme' [tam eşitlik], 'hukûk-ı nisvan' [kadın hakları] ve 'hareket-i nisvan' [kadın hareketi] gibi kavramlarla adlandırırken, kendilerine 'feminist' demekten kaçınmış; bunun yerine hak talebinde bulunan hemcinslerini tanımlamak için 'kadın' ya da 'kadınlık' kavramlarından yararlanmışlardır. Özellikle İngiliz süfrajetlerin parlamentoya girme çabaları ve şiddet eylemleri, basında ağır eleştirilere maruz kaldığı ve bu eylemler topluma zarar veren hareketler olarak nitelendirildiği için, kadınlar siyasi haklar için mücadele etmeye başladıklarında bile kelimenin olumsuz çağrışımlarından korunmak için çoğunlukla "biz müfrit feministlerden değiliz" (Zihnioğlu, 2019, s. 98) gibi ifadeler kullanarak farklılıklarını ortaya koymaya çalışmışlardır (Durakbaşa, 2021, s. 104; Kılıç Denman, 2010b, s. 24; van Os, 2022, s. 338).

Kadının hem modern hem geleneksel olması gerektiği anlamına gelen bu türden bir çeviri, kadınların başa çıkması gereken yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Bir taraftan toplumsal cinsiyet rollerinin onlara doğuştan yüklediği ev içi sorumlulukları sürdürürken ve hatta 'milli çıkarlar' için bu sorumlulukları her zamankinden daha çok sahiplenirken, diğer taraftan kamusal ve ekonomik alanlara karışıp ülkelerine hizmet etmeye de başlamış; ancak daha önce alışkın olmadıkları bu çifte yükü bir arada yürütmek, modernlikle gelenek arasında bireyselleşen kadınların kendi iç dünyalarında ve özel hayatlarında birçok ikilemler yaşamasına yol açmıştır (Berktay, 2010, s. 109; Mahir Metinsoy, 2010, s. xxv; Toprak, 2015, 38; Zihnioğlu, 2019 s. 99). Ayrıca, erken Cumhuriyet Dönemi'nde ortaya çıkan "cinsiyetsizleştirme [degendering] ve yeniden cinsiyetlileştirme [regendering]" politikasının sonucunda, 'yeni Türk milletinin erdemli bir temsilcisi olarak' 'yeni Türk kadınından' kamusal alanda "cins kimliğini" bir kenara bırakıp, 'profesyonel kimliğini' ön plana çıkarması

talep edilmiş; bu da kaçınılmaz olarak kadınların yaşadığı ikilemleri daha da arttırmıştır (Durakbaşa, 2021, s. 27, 75).

4.4.1.2. Madalyonun Öteki Yüzü: 'Kadının Çevirisinde' Kadınların Stratejisi

Bir önceki başlıkta, Osmanlı-Türk kadın hareketinin genel seyriyle ilgili paylaşılan odak noktalarından hareketle, 'kadının çevirisinde' erkek siyasetçilerin ve entelektüellerin hâkim konumda olduğu ve bu çeviri sürecini ağırlıklı olarak onların yönettiği sonucuna varılabilir. Ancak böyle bir varsayım, şüphesiz ki, kadınların bu süreçteki eyleyiciliğinin görmezden gelinmesine neden olacaktır. Sınırları genellikle 1868 ve 1935 yılları arasında belirlenen Osmanlı-Türk kadın hareketi, daha önce ifade edildiği üzere modernleşme ve Batılılaşma söylemlerinin ön plana çıktığı bir dönemde filizlenmiş, toplumun her alanında özgürlük vadeden II. Meşrutiyet Dönemi ve sonrasında serpilmeye devam etmiş ve yeni bir ulus-devlet inşasının gerçekleştirildiği erken Cumhuriyet Dönemi'nde birçok kazanımın elde edildiği ve kadınların gittikçe daha çok görünür olduğu bir sürece evrilmiştir.

İçine doğduğu ve farklı aşamalarla gelişmeye devam ettiği sosyokültürel ve politik bağlamların bir ürünü olan Osmanlı-Türk kadın hareketinde, 'kadını çevirme' konusunda atılan somut adımlar, ilgili yıllarda eğitim, hukuk ve siyaset gibi her alanda gücü elinde bulunduran dönemin erkek reformcuları tarafından atılmış olsa da, kadınlar halihazırda kendi kadınlık durumları üzerine düşünüp hareketin entelektüel temellerini inşa etmeye başlamışlardı. Daha net ifade etmek gerekirse, kadınlara 'verildiği' söylenen hakları, kadınlar çoktan 'talep etmeye' başlamıştı; fakat ilerleme stratejilerini bulundukları bağlamın koşullarına/kurallarına göre belirleyip, bu doğrultuda yol almayı tercih etmişlerdi. Yapılan bu değerlendirmelerden hareketle, Osmanlı-Türk kadın hareketi kapsamında kadını değiştirmeyi ve dönüştürmeyi hedefleyen 'çeviri süreci'ni çeşitli güç mücadelelerini barındıran ve karşılıklı çıkarlara dayanan 'çok boyutlu' ve 'çok yönlü' bir süreç olarak ele almak gerekir. Konuya çeviribilim penceresinden bakılacak olursa, ortaya çıkan bu kasıtlı eylemler dizisini hem kadınların hem de erkeklerin giriştiği bir "yeniden yazım" [rewriting] ve "öz-çeviri" [self-translation] süreci olarak tanımlamak mümkündür.

Bir edebiyat dizgesi içinde üretilen çeviri, edebiyat tarihi, antoloji gibi tüm yazım türlerinin birer "yeniden yazım" örneği olduğunu belirten André Lefevere (1992), bu

kavramı, kaynak metinleri ve yazarları belirli bir zamanın ve/ya kültürün baskın politik ve poetik akımlarına uyarlama aracı olarak tanımlar (s. 5-9). Lefevere (2014/1985) ortaya koyduğu tanımla yeniden yazımın manipülatif doğasına işaret ederken, türü ne olursa olsun tüm yeniden yazımların iki kontrol faktörü altında işlediğine dikkat çeker: poetika ve patronaj. Poetika, edebiyat dizgesi içindeki kontrol faktörlerini ifade ederken; patronaj, yeniden yazımı dışarıdan kontrol etmeye çalışan egemen ideolojiyi ve gücü temsil eder (s. 226-33).

"Öz-çeviriye" değinmek gerekirse, Rainier Grutman (2009) bu kavramı "kişinin kendi yazdıklarını başka bir dile çevirme eylemi ve böyle bir girişimin sonucu" olarak tanımlar (s. 257). Ancak, öz-çeviri üzerine yapılan çeşitli çalışmalar, kavramın metaforik olarak daha geniş bir perspektiften de incelenebileceğini ve bu türden bir yaklaşımın, çeviribilimin toplumsal cinsiyet çalışmaları gibi diğer disiplinlerle iş birliği yapmasına katkıda bulunabileceğini ortaya koymaktadır (Akbatur, 2010, s. 199; Grutman & van Bolderen, 2014, s. 323; Paker, 2004a, s. 6-14).

Yeniden yazım ve öz-çeviri kavramlarının tanımlarından hareketle, Osmanlı-Türk kadın hareketi bağlamındaki 'kadının çevirisine' geri dönülecek olursa, bu çeviri sürecini temelde iki farklı bakış açısını bir araya getirerek değerlendirmek mümkündür. Öncelikle, "toplumsal cinsiyetin [...] biyolojik cinsiyetin sosyokültürel inşasını" ifade ettiği (von Flotow, 1997, s. 5) ve toplumsal cinsiyet rollerinin ağırlıklı olarak ataerki tarafından yapılandırıldığı göz önünde bulundurulduğunda, ilgili dönemlerin iktidar sahipleri olarak erkek reformcuların, Osmanlı-Türk kadınlarının toplumsal cinsiyet rollerini, tasarladıkları yeni topluma uyarlayarak 'yeniden yazma' girişiminde bulundukları düşünülebilir. Öte yandan, bu yeniden yazım eylemine bir öz-çeviri sürecinin de eşlik ettiği söylenebilir; çünkü bu reformcular, ataerkinin temsilcileri olarak, daha önce yine ataerkinin sınırlarını belirlediği/yazdığı toplumsal cinsiyet rollerini yeniden yazarak, bir anlamda kendi 'öz-çevirilerini' yapma sürecine de girişmişlerdir. Bu kapsamda altı çizilmesi gereken önemli bir nokta şu ki, erkeklerin bu süreçte "özgünün bütünlüğünü zedelemeyen" (Hermans, 1997, s. 67) bir çeviri eylemi gerçekleştirmek istemeleridir. Daha net ifade etmek gerekirse, toplumsal cinsiyet rollerini düzenlerken, sahip oldukları iktidarı kaybetmeden kendi konumlarını korumayı ve her zaman olduğu gibi karşı cinsi kendi kontrolleri altında tutmayı amaçlamışlardır.

Ancak, daha önce de ifade edildiği üzere, kendi politik ajandaları doğrultusunda giriştikleri bu çeviri eyleminde hesaba katmadıkları şey, kadınların da 'yeniden yazar' ve 'öz-çevirmen' olarak bu süreçte çoktan yerlerini aldığı ve stratejik çeviri kararlarıyla bu değişimin seyrine yön vereceğiydi. Peki, Osmanlı-Türk kadınları toplumdaki rollerini 'yeniden yazıp' kendi 'öz-çevirilerini' yaparken, hangi stratejileri benimsemiştir?

Kadın tarihine küresel ölçekte bakıldığında, kadınlar, geçmişte edebiyat ve kültür dizgelerinde kendilerine yer açıp seslerini duyurmak istemelerine rağmen, uzun süre boyunca 'üretkenliği' temsil ettiği düşünülen ve bu nedenle erkeklere ayrılan yazarlık alanına giriş yapamamışlardır. Bu alanda yer almak için kimi zaman takma erkek isimleriyle eserlerini yayımlatmaya çalışmış olsalar da, yayın dünyasına erişmelerini sağlayan en etkili yöntem çeviri olmuş ve bu yönüyle çeviri, kadınların bu alanda yer edinmesini sağlayan "özgürleştirici bir araç" görevi görmüştür (Castro, 2009, s. 6-8; Chamberlain, 1988, s. 455; Simon, 1996/2005, s. 49). Bu durum Osmanlı-Türk kültür ve edebiyat dizgelerinde de geçerliliğini korumuş; Tanzimat Dönemi'nin sonundan II. Meşrutiyet'in başlangıcına uzanan süreçte çevirilerini yayımlatabilen ilk kadın çevirmenler, iktidar sahibi erkek yayıncıların himayesi altında yayın dünyasına giriş yapmıştır.

Tanzimat ile II. Meşrutiyet arasındaki bu dönemde, kadınlar, her ne kadar çevirilerinin ön/son sözlerinde 'kadın kimliklerini' ifşa etmiş olsalar da, sesleri erkek egemen edebiyat dünyasının izin verdiği ölçüde, dolaylı olarak duyulmuş ve ataerkil söylemi destekleyen eril ifadeler içermiştir. Yine de, karşısında var oluş mücadelesi verdiği ve içinde kendini duyurmaya çalıştığı ataerkil yapıda filizlenmeye başlayan bu sesin, bastırıldığı bir dönemde adeta 'sessizliğin sesi' olarak nitelendirilebileceğini söylemek gerekir (Karadağ, 2013a; 2013b). Nitekim, ilk aşamada cılız çıkan bu sesin, II. Meşrutiyet'in ilanını takiben sayısı büyük oranda artan kadın dergilerinde, gittikçe gürleştiği görülmektedir. Kadınlar bu dergilerde, 'kadınlık' üstüne düşünüp ilerlemenin yollarını tartışırken, çeviriyi etkili bir araç olarak kullanmaya devam etmişlerdir. Bu mecralarda edebiyat alanından çeviriler yayımlamanın yanı sıra, Batı'daki feminist hareketlerle ilgili haberlerin çevirilerine ve uluslararası bağlantılar kurdukları diğer feministlerin mektuplarına da yer

vermişlerdir.[104] Çeviri faaliyetleri, bu yolla, Osmanlı-Türk kadınlarına kendilerine özgü bir hareket geliştirme konusunda rehberlik ederken, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerini 'yeniden yazma' ve kendi 'öz-çevirilerini' yapma sürecini de hızlandırmıştır. O halde, tüm bunlar dikkate alındığında, kadınların 'kadının çevirisi' sürecinde kullandığı en önemli stratejilerden birisinin 'çeviri eyleminin kendisi' olduğu söylenebilir.

Çeviri dışında, Osmanlı-Türk kadınlarının, istikrarlı adımlarla ilerleyip kendilerine toplumun her alanında 'zamanla' yer açmak için benimsediği bir başka stratejinin de 'tedricilik' olduğu iddia edilebilir. Tedriciliği, kadınların feminist taleplerini, hem ilgili sosyokültürel ve politik bağlamların koşullarını hesaba katarak hem de kendi durumlarını özdüşünümsel bir değerlendirmeye tabi tutarak gündeme getirmesi ve harekete geçmek için uygun zamanı beklemesi şeklinde tanımlamak mümkündür. Daha önce de belirtildiği üzere, Osmanlı İmparatorluğu döneminde toplumsal cinsiyet düzeni, kadınların kamusal, ekonomik ve siyasi alanlarda görünür olmasına izin vermemiş; dolayısıyla, kadınların bu katı toplumsal cinsiyet düzenini bir anda kırıp, bu alanlarda kendilerine hemen yer açması da mümkün olmamıştır.

Nitekim hareketin genel seyrine bakıldığında, Osmanlı-Türk kadınlarının toplumsal yaşamın her alanına 'kademe kademe' giriş yaptıkları kolaylıkla görülebilir. İlk aşamada, bir taraftan 1869 yılında *Terakki* gazetesinin haftalık eki olan *Terakki-i Muhadderat'*ta [Müslüman Kadınların İlerlemesi] çok eşlilik, eğitim ve vapur seferlerinde kendilerine ayrılan yer gibi sorunları, çoğunlukla 'isimsiz mektuplarla', sorgulayıp kadınların toplumda ikincil konuma itilmesini eleştirirken (Çakır, 2016, s. 60-1) diğer taraftan yine Müslüman kadınlara hitap eden ilk yayın organı, *Hanımlara Mahsus Gazete'de* kadınlar için basın özgürlüğünün önemine vurgu yapıp, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekerek feminizmi tartışmaya başladılar (Toprak, 2015, s. 34). Osmanlı-Türk kadınları, ilerleyen yıllarda, kadın derneklerinde bir araya gelerek kendi amaçları doğrultusunda daha net adımlar da attılar. Örneğin 1906 yılında kurulan Kırmızı-Beyaz Kulübü, kadınların edebiyata, bilime ve toplumsal ilerlemeye katılımını sağlamayı amaçlıyordu. Benzer şekilde, 1909'da kurulan Teali-i

[104] Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 2009 yılından beri başlattığı "Kadınların Belleği Dizisi" projesiyle, çok sayıda kadın dergisinin çeviriyazısını yapmış ve yayımlamıştır. Ör. bkz. Büyükkarcı & Gençtürk Demircioğlu (2009a; 2009b); Çiçekler & Andı (2009); İçimsoy (2011); İlengiz (2011); Kılıç Denman (2010a); Oğuz (2022); Pala (2022a; 2022b); Talay Keşoğlu (2019a; 2019b; 2021); Talay Keşoğlu & İpek (2023); Talay Keşoğlu & Keşoğlu (2010); Yurdsever Ateş (2009a); Zorbay & Atik (2020). Bu dergiler incelendiğinde, çevirinin kadın hareketindeki rolünün izleri yakından takip edilebilmektedir.

Nisvan Cemiyeti, kadınları tarih, edebiyat, müzik ve yabancı diller gibi alanlarda eğitmeyi ve nihayetinde kadınların statüsünü yükseltmeyi hedefliyordu (van Os, 2013, s. 90-3). Dolayısıyla, kadınlar bu hedefle kurdukları dernekler aracılığıyla, devlet tarafından kadınlara sunulan sınırlı eğitim fırsatlarını telafi ederek, bir anlamda 'kadınlığın yükselişini' kendi çabalarıyla hızlandırmak istiyorlardı.

Öte yandan, yine siyaset kurumu üstünde kurdukları baskıyla, 1914 yılında ilk kadın üniversitesi olan İnas Dârülfünunu'nun açılmasını sağlamış (Kasap, 2020, s. 30) ve 1919 yılında, tüm tepkilere rağmen, karma eğitim taleplerini kabul ettirmişlerdi (Toprak, 2015, s. 218) Bu üniversitede eğitim alan genç kadınlar, belli bir süre sonra erkeklerin kadınlar adına, takma kadın adlarıyla yazı yazmasına tepki göstererek, bu uygulamaya bir son verilmesini talep etmeye başladı (Zihnioğlu, 2019, s. 94) Dahası, kadınlar, erkek reformcuların inşa etmek istediği yeni toplumda etki alanlarını genişlettikçe, erkeklerin de kendi konum ve rollerini sorgulamaya başlamasına yol açmış (Toprak, 2015, s. 218, 370); örneğin "Koca ne demek?" gibi makaleler yayımlayarak, sadece kendilerinin değil, erkeklerin de toplumsal cinsiyet rollerini yeniden yazmaya ve çevirmeye girişmişlerdi (Çakır, 2016, s. 408).

Her şeye rağmen, kadınlar "[e]konomik, hukuksal ve siyasal iktidarın tümüyle erkeklerin elinde olduğu bir ortamda", erkeklerin desteğini almadan hedeflerine ulaşamayacaklarının da farkındaydılar (Berktay, 2010, s. 89-90). Bu nedenle, yürüttükleri harekete yön verirken, erkek reformcuların kullandığı, fakat kendi gündemleri ve hedeflerine hizmet eden söylemleri de her fırsatta kullandılar. Örneğin, reformcular kadınları modernleşme sürecine dahil etmek ve bunu meşrulaştırmak için sıklıkla iki argümandan yararlanmıştı. Bu argümanlardan biri, Orta Asya Türk toplumlarında, İslamiyet öncesi dönemde kadın ve erkeklerin eşit olduğuydu. İkincisinde ise, İslam dininin yanlış yorumlandığını ve aslında İslam'ın kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımını engellemediğini vurgulamışlardı. Harekete öncülük eden Osmanlı-Türk kadınları, bu söylemleri hemen benimsemiş ve hak taleplerini ortaya koyarken bu argümanlardan sıklıkla yararlanmışlardı (Durakbaşa, 2021, s. 120-1; Kılıç Denman, 2010b, s. 25; Yurdsever Ateş, 2009b, s. 23).

Ayrıca, 1911 ve 1923 aralığında gerçekleşen savaşlar döneminde, iktidar sahipleri tarafından erkeklerin savaşta olmasının getirdiği 'zorunluluk' nedeniyle hem tüm istihdam alanlarına dahil edilmiş hem de ortaya çıkan ekonomik zorluklarla baş

edebilmeleri için mesleki eğitim almalarına fırsat tanınmış olsa da,[105] kadınlar, kendilerine ek sorumluluklar getiren bu durumu avantaja çevirdiler. Daha net ifade etmek gerekirse, daha önce giriş yapamadıkları kamu ve ekonomi alanlarına dahil olup deneyim kazanırken, bu deneyimlerini ileriki aşamalarda hak talebinde bulunmak için etkili birer araç olarak kullandılar. Yukarıda ifade edildiği gibi, deneyim kazanmak ve adım adım ilerlemek benimsedikleri 'tedricilik' stratejisinin bir parçasıydı. Örneğin, "tarihin ilk isyanı" olarak adlandırdıkları Beyaz Konferanslar'da, kadınların erkekler tarafından ezilmesini şiddetle eleştirmişlerdi (Kasap, 2020, s. 29). Bununla birlikte, "tekâmül" ilkelerinin rehberliğinde zamanın koşullarına uygun hareket edilmesi gerektiğini de kabul ediyorlardı (Yurdsever Ateş, 2009b, s. 29). Benzer şekilde, *Kadınlar Dünyası* dergisinin yazarları da ataerkil yapının değiştirilmesinin kadınların öncülüğündeki bir inkılâpla mümkün olabileceğini savunmuş, ancak bu inkılâbın "milletlerin gelişmişlik düzeyine göre" 'adım adım' gerçekleştirilmesi gerektiğini de vurgulamışlardı (Çakır, 2016, s. 172-8).

Dolayısıyla, verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, savaşlar döneminin beraberinde getirdiği koşullar ve bu doğrultuda dönüşen sosyokültürel ve politik bağlam, daha ileriye atacakları adımlar için kadınlara uygun zemini sağlamıştı. Uzun savaş yılları boyunca 'milletin anneleri ve öğretmenleri' olarak, 'vatani sorumluluklarını' yerine getirirken, kamusal ve ekonomik alanlarda kadınların varlığının vazgeçilmezliğini kanıtlayan Osmanlı-Türk kadınları, Nükhet Sirman'ın (2008) altını çizdiği gibi, "[…] sunduğu iktidar olma biçimlerini arzuladıkları için [milli kadınlık kimliğini] kendi istekleriyle üstlen[miş]" ve bu kimliğin beraberinde getirdiği "öznellik" (s. 234) biçimlerinden yararlanarak kendi hareketlerini daha ileriye taşımaya çalışmışlardır.

Nitekim, kurtuluş mücadelesinin verildiği yıllarda üstlerine düşen her görevi büyük bir fedakarlıkla yerine getiren Osmanlı-Türk kadınları, 1920'lerden itibaren siyasal hak taleplerini gündeme taşımaya başlamış ve bu konudaki ilk somut girişim 1923 yılında Nezihe Muhiddin (1889-1958) tarafından atılmıştır. Muhiddin, ilgili dönemde, Kadınlar Halk Fırkası'nı kurmak istese de, hükümet tarafından bu girişime izin verilmemiş ve kadınlara yönelik yürüttüğü faaliyetlerini bir kadın derneği aracılığıyla sürdürmesi tavsiye edilmiştir. Bunun üzerine 1924 yılında Türk Kadınlar

[105] Savaş dönemlerinde kadın derneklerinin faaliyetleri ve kadın istihdamı hakkında yapılmış kapsamlı bir tartışma için bkz. van Os (2013).

Birliği'ni, 1925 yılında da birliğin yayın organı *Türk Kadın Yolu'*nu kuran Muhiddin ve arkadaşları, siyasal hak taleplerinden vazgeçmemiş olmalarına rağmen, siyasi otoritenin tepkisini çekmemek için birliğin tüzüğüne ilk aşamada bu taleple ilgili bir madde eklememiştir (Toprak, 2015, s. 463-6; Zihnioğlu, 2019, 122-35, 147-50, 169-71). Ancak Muhiddin'in 1927'de bu talebi yeniden gündeme getirmesi, dönemin siyasetçileri tarafından yine 'zamansız' bulunmuş ve birlikten ihraç edilmesine neden olan bu sürecin sonucunda, Türk Kadınlar Birliği'nin başına Latife Bekir Çeyrekbaşı geçmiştir.

Konu üzerine yapılan tartışmalar, birliğin 1927'den itibaren büyük ölçüde depolitize olduğunu, politikalarını egemen siyasi söylemin çizdiği sınırlara göre değiştirdiğini ve yeni düzenlenen tüzükle gerçek kadın haklarından uzaklaşıldığını ifade etse de (Davaz, 2014, s. 362; Toprak, 2015, s. 461-503; Yurdsever Ateş, 2009b, s. 45; Zihnioğlu, 2019, s. 225-48), Latife Bekir Çeyrekbaşı ve yeni idari heyetin çabalarını farklı bir açıdan değerlendirmek gerekir. İlgili dönemde, Kadınlar Halk Fırkası'nın kurulmasını reddeden hükümetin, Türk Kadınlar Birliği'nin kurulmasına izin vermesinin bir amacı, birliğin Cumhuriyet'in değerlerini temsil eden eğitimli, aydın ve modern kadın modelini temsil etmesiydi (Yurdsever Ateş, 2009b, s. 41). Dolayısıyla, o dönemde birliğin varlığını sürdürmesi aslında her iki tarafın da çıkarlarına hizmet etmekteydi. Ancak, Muhiddin'in siyasal haklar konusunda kendisinin de ilk aşamada benimsediği 'tedrici' yöntemi bir kenara bırakıp, daha radikal ve 'sabırsız' bir söylemle yola devam etmek istemesi, yürütmek istediği hak mücadelesinden uzaklaştırılmasına neden olmuştu. Dolayısıyla, oyunda kalmak dışlanmaktan daha iyi olduğundan ve 'tedrici' adımların diğer konularda olduğu gibi bu konuda da sonuca ulaşmalarını sağlayacağını düşündüklerinden, yeni yönetimin konuyu basına yansıtmadan ve radikal söylemler üretmeden, oy hakkı için siyasi otoriteyle arka planda müzakere yoluna gitmek istemiş olabileceği iddia edilebilir.[106] Nitekim, Seniha Hanım'ın da uluslararası barış konferanslarında diğer ülkelerdeki kadınlara hitap ederken söylediği "[…] [Türk kadınları olarak] [*b*]*elediye oylarını aldık*. Kadınlar Türkiye'nin her şehrinde belediye meclislerinde yer alıyor. Genel seçimlerdeki oy hakkı da bize bizzat hükümet tarafından *vaat edilmektedir*" (Rauf,

[106] Örneğin, Çeyrekbaşı 1928 yılında "siyasi haklar peşinde koşmanın bir hayal olduğunu" ifade etmiştir (Zihnioğlu, 2019, s. 205). Ancak 1934 yılında, hükümetin kadınların siyasi hakları için zemin hazırladığı bir dönemde, kadınların milletvekili olma isteğinin altını çizmiştir (Toprak, 2015, s. 442, 444-53).

1933a, arşiv belgesi, italik vurgular benim) sözleri, hem bu müzakerenin bir izdüşümü olarak değerlendirilebilir hem de kadınların seçme ve seçilme hakkının elde edilmesindeki eyleyiciliğine vurgu yapması bakımından önemlidir.

Osmanlı-Türk kadın hareketinin modernleşme ve ulus inşası süreçleriyle iç içe geçen karmaşık doğası ve toplumun muhafazakar yapısı içinde kendine yol açarak ilerleme çabaları göz önüne alındığında, 'kadının çevirisinin' karşılıklı çıkarlara ve güç mücadelesine dayalı, çok boyutlu ve çok katmanlı bir süreç olduğu açıktır. Kadınların kendi toplumsal cinsiyet rollerinin 'yeniden yazarı' ve 'öz-çevirmeni' olarak sürece katılmaları, "[…] konuşan öznenin bütünlüğünü bozup merkezdeki yerinden edilmesi[ni], böylelikle de bir kaçak sesler ve anlamlar kalabalığı[nın]" ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir (Hermans, 1997, s. 67) Theo Hermans'ın da (1997) belirttiği gibi, çevirmenin sesi bazen tamamen anlatıcının arkasına gizlenebilirken, bazen de "[…] *kendi adına, kendi adıyla*, […] konuşan özneyi niteleyen türden bir kendine göndermeyle, birinci kişi işlevini üstlen[ebilir]" (s. 65, italik vurgular benim). Osmanlı-Türk kadın hareketi dikkate alındığında, benzer olarak, kadınların bazen iktidar sahibi erkeklerin söylemlerini ve ajandalarını takip ederek, bazen de bulundukları bağlamın kendilerine sunduğu fırsatlardan yararlanarak kendi seslerini açıkça duyurdukları söylenebilir. Ancak, her iki durumda da, "çevirinin inkar edilemez gücü", yazmanın ve çevirmenin sınırlarının bulanıklaştığı (Arrojo, 2002, s. 78) ve dolayısıyla çok sesliliğin giderek daha baskın hale geldiği bir mücadele alanının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Osmanlı-Türk kadınlarının yürüttüğü hareket, kendileri için ek sorumluluklar ve uzlaştırmaları gereken yeni ikilemleri beraberinde getirmiş olsa da, bu sorumluluklara rıza göstermeleri, benimsedikleri 'tedricilik' stratejisinin bir uzantısı olarak yorumlanabilir. Harekete yön veren kadınlar, o zamana kadar kuralları ataerkil otorite tarafından belirlenmiş olan alanlarda kendilerine yer açmaya çalışırken, radikal söylemlerle ve müzakereye yer vermeden taleplerini ortaya koymanın kazançtan çok zarara yol açabileceğinin farkındaydı. Dolayısıyla, kadınların ataerkil otoriteyle yaptığı bu gönüllü-zorunlu iş birliği, Lefevere'in (2014/1985) 'yeniden yazım' kavramını açımlarken ifade ettiği gibi, kuralları iktidar sahipleri tarafından belirlenen bir alana girişin ön koşuluydu:

> Yazarlar, kendi edebiyat dizgelerinde yeniden yazıldıkları gibi, bir edebiyattan diğerine geçtiklerinde de yeniden yazılırlar. Dolayısıyla, bu da yazarların neden

böylesine küçük düşürücü durumlara boyun eğdiği sorusunu beraberinde getirebilir. Bu soruya verilecek ilk yanıt, yazarların yeniden yazılmaya gerçekten boyun eğmediğidir. Çoğu durumda ya çoktan ölmüşlerdir ya da bu konuda *neredeyse hiçbir söz hakkına sahip değillerdir*. […] İkincisi, eğer buna "boyun eğmezlerse", *alıcı edebiyat dizgesinde hiçbir zaman var olamazlar*. Üçüncüsü, bu küçük düşürücü durumlar genellikle bir süre sonra sona erer. […] [A]lıcı *edebiyat dizgesine bir kez yerleştikten sonra*, *çoğunlukla yazarların yeni çevirileri yapılır; bu çevirilerin amacıysa yazarları, artık alıcı edebiyat dizgesinin dikte ettiği koşullarda değil, kendi koşullarıyla bu edebiyat dizgesine tanıtmaktır*. […] (s. 235-6, italik vurgular benim)

O halde, denilebilir ki, dönemin ideolojileri ve iktidar ilişkilerinin farkında olan Osmanlı-Türk kadınları, zaman zaman taleplerini ertelemiş ya da radikal söylemler üretmek yerine eril otoritenin izlerini takip etmiş olsalar da, bunu, daha önce görünür ol(a)madıkları sosyokültürel ve politik 'dizgelere yerleşip' toplumsal yaşamın her alanında yetki ve eyleyiciliklerini arttırabilmek için yapmışlardır. Örneğin, Türk Kadınlar Birliği'nin 1935 yılında hükümetin talebi üzerine kendini feshetmiş olması, dönemin idari heyetinin 'itaatkar' olmasıyla ilişkilendirilmiş ve eleştirilmiştir; ancak kadınlar 1930 ve 1934 yıllarında elde ettikleri oy hakkıyla zaten meclise girmişti ve birliğin üyeleri, faaliyetlerini durdurmak istemese bile,[107] mücadelelerini yasal bir zeminde sürdürmelerine imkan sağlayacak bu durumu, muhtemelen, daha büyük bir avantaj olarak değerlendirmişti. Aksu Bora'nın da benzer olarak (2020) belirttiği gibi;

[...] [K]endilerinin de modernleşme ve milliyetçilik hareketlerinin içinde yer aldıkları durumlarda [bile] bu kadınlar hep itiraz etmişler, hep "kadınlık davası"nın peşinden gitmişler. […] "Kadınlık davası" sözü, 1935'te kendini fesheden (ve böylelikle Birinci Dalga'nın sonunu getiren!) Türk Kadınlar Birliği'nin yıllık toplantılarında, raporlarında, genel başkan konuşmalarında o kadar sık tekrarlanıyor ki […] bu hikayeyi bir "vazgeçip teslim olma" hikayesi değil, stratejik bir tercih hikayesi olarak okumak da mümkün. […] Türk Kadınlar Birliği'nin siyasal mücadeleyi bıraktığını mı yoksa (zamanın ruhuna uygun) başka terimlerle sürdürdüğünü mü düşünmeliyiz?. (s. 509-10)

[107] Örneğin, Seniha Hanım, birliğin kapatılmasıyla ilgili görüşlerine yer verdiği bir yazısında, "daha yapılacak çok vazifeler" vardı diyerek, Türk Kadınlar Birliği'nin kapatılmasından duyduğu üzüntüyü dile getirmektedir (Sami Moralı, 1969ç).

Özetlemek gerekirse, takip ettikleri stratejik kararlarla 'dizge içine yerleşen' kadınlar, bir taraftan daha iyisi için mücadelelerini sürdürürken,[108] bir taraftan da 'kadını *kendi koşullarıyla* çevirme sorumluluğunu', zengin bir kadın tarihi mirasıyla birlikte ardıllarına devretmiş; ardılları ise bu zengin mirası, 1980'li yıllarda yine çeviri aracılığıyla keşfetmiştir.[109]

4.4.2. Seniha (Rauf) Sami Moralı'nın Osmanlı-Türk Kadın Hareketindeki Konumu ve 'Kadının Çevirisine' Tanıklıkları

Seniha Hanım, doğup büyüdüğü sosyokültürel ve politik ortam, ailesinin bu ortamda sahip olduğu konum ve dönemin eğitimli, entelektüel kadınları arasında yer alması itibariyle, Osmanlı-Türk kadın hareketinin önemli isimlerinden biri olmuştur. 3.2. ve 3.3. numaralı başlıklarda yaşamıyla ve ailesiyle ilgili paylaşılan detaylar hatırlanacak olursa, Seniha Hanım, diğer kadın akrabalarıyla birlikte, bu kapsamda çeşitli roller üstlenmiştir. Hareketin ikinci dönemine tekabül eden savaş yılları döneminde, Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nin hanımlar merkez şubesinde katiplik görevi yapmış (Zamacı, 2015, s. 79), 1914 yılında cephe gerisinden orduya destek vermek amacıyla başlatılan hastabakıcılık kursuna katılmış (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi; Sami Moralı, 1978b, s. 58; [Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şehadetnamesi], 1330, arşiv belgesi) ve yine ilerleyen yıllarda, Türk Hastabakıcılar Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer almıştır (Davaz, 2014, s. 423). İlgili dönemde 'milli kadınlık vazifelerini' yerine getiren Seniha Hanım, aynı zamanda, 1924 yılında Nezihe Muhiddin'in teklifi üzerine (Sami Moralı, t.y./c) Türk Kadınlar Birliği'ne katılmış ve kurulduğu tarihten kapandığı 1935 yılına kadar birliğin hem yerel hem de uluslararası düzeydeki faaliyetlerinde azimli ve özverili çalışmalar yürütmüştür. Bununla birlikte, Osmanlı-

[108] Çok partili sisteme geçişin ardından 1949 yılında Türk Kadınlar Birliği yeniden kurulmuştur. Bunun yanı sıra, sonraki yıllarda başka kadın örgütleri de kurulmuş ve bu örgütlerin bazılarında milli mücadele yıllarında ve/ya erken Cumhuriyet Dönemi'nde kadın hakları için mücadele vermiş kadınlar da yer almıştır. Dolayısıyla, her ne kadar uzun bir süre boyunca Türk Kadınlar Birliği'nin 1935 yılında kendini feshetmesiyle, Osmanlı-Türk kadın hareketinin sona erdiği iddia edilmiş olsa da, bu harekette yer alan kadınlar gerek meclise girerek gerekse başka örgütlenmelere dahil olarak mücadelelerini sürdürmüşlerdir Ayrıntılı tartışma için bkz. Adak & Çağatay (2023).

[109] Osmanlı-Türk kadın hareketiyle ilgili belgelerin neredeyse tamamı Arap harfleriyle yayımlanmış ve erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki tarih kitaplarında kadınların yürüttüğü bu harekete yer verilmemiş olduğu için, 1980'li yıllara kadar Osmanlı-Türk kadın hareketinin tarihi, kütüphane arşivlerinde saklı kalmıştır. Türkiye'deki kadın tarihi araştırmacıları, Arap harfleriyle basılmış kadın kaynaklarını keşfettikten ve ilgili kaynakların çeviriyazı ve diliçi çeviri sürecini başlattıktan sonra, öncellerinin bıraktığı bu mirası ortaya çıkarmaya başlamışlardır. Ör. bkz. Çakır (2016); Demirdirek (1993).

Türk hareketine ilişkin literatürde, Seniha Hanım'a kapsamlı bir şekilde değinilmemiş olması dikkat çekicidir.

Şüphesiz ki, Bora'nın (2020) altını çizdiği gibi, "[f]eminizm gibi kolayca bir kaba sığdırılamayacak bir politik hareketin tarihini yazmak zor. Her zaman bazı seçimler, dışarıda bırakmalar, görmemeler olacaktır. […]" (s. 511). Ancak, Demet Gülçiçek'in (2022) dikkat çektiği üzere, bu durum bazen araştırmacıların, kadın tarihinde kendi "feminizm anlayışına uygun figürler"i ön plana çıkarma çabasıyla da ilişkilidir. Daha net ifade etmek gerekirse, Gülçiçek' e göre, Osmanlı-Türk kadın hareketinin tarihini yazan öncü çalışmalarda, "feminist-direnişçi kadın" tanımına uyan isimlere öncelik verildiği için, "pasif-sessiz-uysal" 'olarak görülen' kadınlara yeterince odaklanılmamış ve bu da "[…] kadın tarihi çalışmalarının kadın failliğini bulma ve görünür kılma arzusu[nun] […] sekteye uğra[masına]" yol açmıştır (s. 119).

Bu gözlemlerden hareketle, Seniha Hanım'ın kadın hareketi içindeki konumuna geri dönülüp bakıldığında, öncelikle şu yorumda bulunmak mümkündür: Kuruluşundan itibaren Türk Kadınlar Birliği'nde yer almasına rağmen, Muhiddin'den sonra birliğin başına geçen Latife Bekir Çeyrekbaşı'nın kuzeni olması ve yeni idari heyette de faaliyetlerini sürdürmesi, Seniha Hanım'ın, büyük ihtimalle Gülçiçek'in işaret ettiği "pasif-sessiz-uysal" grupla ilişkilendirilmesini beraberinde getirmiştir. Başka bir ifadeyle, birliğin Muhiddin'den sonra depolitize olduğu tezi, 1927'den sonra Türk Kadınlar Birliği'nde yer almaya devam eden kadınlarla, "feminist-direnişçi" Muhiddin ve arkadaşları arasında bir kutuplaşmasının yaratılmasına neden olmuştur. Ancak, Zihnioğlu'nun (2019) Muhiddin'i merkezine aldığı ve bu iddiayı güçlü bir şekilde ortaya koyduğu (s. 249-56) çalışmasının satır aralarına bakıldığında, Seniha Hanım'ın Muhiddin'le olan dostluğunu koparmadığı (s. 40)[110] ve en azından Seniha Hanım özelinde değerlendirilecek olursa, bu ikilinin gerçek yaşamda birbirini kutuplaştırmadan -ve belki de 'kadınlık davasında' fikir alışverişinde bulunmaya devam ederek'- yol almayı sürdürdüğü görülmektedir. Bu durum ise, şüphesiz ki, harekette yer alan kadınların gerçek yaşamlarında birbirlerini dışlamadan

[110] Zihnioğlu, Muhiddin'in Türk Kadınlar Birliği'nden ihraç edildikten sonra, 1930'lu yıllarda, "her ayın ilk cuma günü evinde çay toplantıları yap[tığını]" ve "[b]u toplantılara Şükûfe Nihal, Hamiyyet Hulusi, Semiha Rauf, Samiye Bilhan, Yaşar Nezihe ve yaşlı ve hasta olduğu için ender olarak Fatma Aliye'[nin] katıl[dığını]" belirtmektedir (s. 39-40). 3.3. numaralı başlıkta belirtildiği üzere, Hamiyet Hulusi, Seniha Hanım'ın halasıdır. Seniha Hanım'ın adı ise, yazım yanlışından dolayı "Semiha" olarak geçmektedir.

sürdürdükleri ilişkilerini, kadın tarihi çalışmalarına da yansıtma gerekliliği beraberinde getirmektedir.

Bu uzlaştırmacı tutum tarihyazımına yansıtıldığında, her şeyden önce daha zengin ve kapsayıcı bir kadın tarihini beraberinde getireceği kesindir. Serpil Çakır'ın da (2011) altını çizdiği gibi, "[…] kadın tarihi, kadınların gözünden ve onların tanımladıkları değerlerle yazılmalı […] [ve] kadınların bu süreçte ne söyledikleri, ne istedikleri, kendi söylemleriyle diğer söylemlerden bağımsız kılınarak, onların gölgesinde kalmadan ortaya konulmalıdır (s. 520). Bu bağlamda "[…] ne tür engel ve fırsatlarla karşılaştıkları, çelişkilerinin neler olduğu, nasıl bir benlik tasarrufu yaptıkları, kendilerini nasıl tanımladıkları"nı ortaya koymak içinse "mektup, hatırat, edebiyat eserleri" gibi yazılı belgelerden yararlanmak ve bu yolla kadın tarihini, kadın deneyimlerinin birincil elden tanıklıkları üzerine inşa etmek gerekir (s. 525).

Nitekim, yaşadığı dönemin koşullarında 'çevrilen' ve aynı zamanda 'kadının çevirisinde' rol alan Seniha Hanım'ın yaşamı, arşiv belgeleri ve şimdiye kadar çoğu kütüphane arşivlerinde unutulmuş olan eserleri incelendiğinde, hem Osmanlı-Türk kadın hareketi hem de bu hareketle değişen ve dönüşen kadınların deneyimleriyle ilgili birincil elden tanıklıklara ulaşmak mümkündür. Örneğin, kendi bulunduğu bağlam ile ele aldığı Batılı örnekler arasında sıklıkla paralellikler/zıtlıklar kurduğu te'lîf yazıları, kadın hareketinin ortaya çıkıp geliştiği toplumsal ve politik koşulların, kadın söylemine yansımalarını göstermesi bakımından önemli veriler sunmaktadır:

> Kıraliçe Viktorya'nın altmış seneyi tecavüz eden devre-i saltanatı, 19. asrın kısm-ı azamını ihata eder. Tarihin bir devrine ismi izafe edilen bu faziletperver kadın zamanında, *ailevi ve içtimai hayat sıkı bir inzibata tabiydi*. *Ahkam-ı diniyyeye, eski ananelere pek sıkı bir merbutiyet gösterilirdi*. Büyük bir azm ve cüretle hayat mücadelesine atılarak, son müddealarını erkeklere kabul ettirmeye muvaffak olan *serbest ve laubali İngiliz kızları,* Viktorya devrindeki büyükannelerine hiç benzemezler. […] Bu *muhafazakâr* muhit içinde yetişen müstesna zekâlarda *isyan fikri yoktu*. […]. (Sami, 1928h, s. 128, italik vurgular benim).

Osmanlı-Türk kadın hareketinin tarihsel arka planı ve temel niteliklerinin ele alındığı önceki başlıklar hatırlanacak olursa, hareketin milliyetçi söylemlerle şekillenmesinin yanı sıra, toplumun muhafazakâr yapısını sarsmayacak radikal söylemlerden kaçındığından ve bu süreçte, kadının 'modernleş(tiril)irken' toplumun geleneksel

yapısını da koruyacak şekilde 'çevrilmek' istendiğinden bahsedilmişti. Dolayısıyla, harekete yön veren temsilciler, hem bu muhafazakar-geleneksel toplumun birer üyesi hem de bu yapı içinde kendilerine yer açmak isteyen birer kadın olarak, özellikle davranışlarının topluma zarar vereceğinden endişe duyulan ve beraberinde olumsuz çağrışımlar getiren süfrajetlerle aralarına mesafe koymayı tercih etmişti. Başka bir deyişle, tıpkı siyasi ve ideolojik yapılardan bağımsız olarak ve beraberinde getirdiği tüm değişimlere rağmen, geleneksel değerlerin korunması ve sürdürülmesiyle karakterize edilen "muhafazakâr Türk modernleşmesi" gibi ve bunun bir parçası olarak, Osmanlı-Türk kadın hareketi de "muhafazakâr" bir feminizm anlayışı temelinde inşa edilmişti (Türkeş, 2006, s. 592, 602).

Bu bağlamda, Seniha Hanım'ın yukarıda alıntılanan sözlerine geri dönülüp bakıldığında, hem hareketin içinde yer alan hem de ilgili dönemin kadın söylemiyle yoğrulan/kadın söylemini inşa eden eyleyicilerden biri olarak, muhtemelen İngiliz süfrajetlerini kastettiği, 'serbest ve laubali İngiliz kızları' ile araya bir mesafe koyduğu görülmektedir. Öte yandan, bu 'serbest kızların' hiç benzemediği büyükannelerini, 'isyan fikrinden uzak, dini ve geleneksel değerleri koruyan, aile ve toplumsal yaşamının temellerini sarsmayan muhafazakâr' bir tutumla eşleştirip onlardan övgüyle bahsetmesi, Seniha Hanım'ın Batılılaşma sürecinde modernleş(tiril)mekte olan Türk kadınını, örnek alması gereken 'doğru Batılı modele' yönlendirme çabası olarak yorumlanabilir. Seniha Hanım'ın, Henrik İbsen'i ele aldığı ve bir bölümünde *Nora-Bir Bebek Evi* adlı oyununa değindiği te'lîf yazısı dikkate alındığında, ilgili eseri yine bulunduğu dönemin toplumsal cinsiyet anlayışı doğrultusunda yorumlayıp okurlara sunduğu gözlemlenmektedir:

> "Nora Helmer" şuh ve sevimli, hevesleri kuvvetli, fakat *ahlakı zayıf* bir kadındır. […] Nora kocası için bir "bebek"den başka şey olmadığını anlayınca ondan o kadar nefret eder ki kocasını ve çocuklarını terk etmeye, *şahsiyetinin istiklalini ilan etmeye, içtimai kanunlara ve adetlere rağmen kendi fikrine göre yaşamaya karar verir.* Bu piyes Almanya'da temsil edilirken tiyatro müdürünün ricası üzerine Ibsen büyük bir fedakarlık ihtiyar ederek neticeyi değiştirmeye kail oldu; *Nora yurdunu terk etmedi.* (Sami, 1928a, s. 441, italik vurgular benim)

Günümüz perspektifinden değerlendirildiğinde, Nora karakterinin evini terk etmesi; kadını kısıtlayan toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanmasını, kadının ev sınırları dışına çıkıp toplumsal alana karışmasını ve sonuç olarak bu kısıtlardan kurtularak

özgürleşmesini temsil etmektedir. Ancak, Seniha Hanım'ın içinde bulunduğu dönem göz önünde bulundurulduğunda, ilgili yıllarda katı cinsiyet düzeninin eskiye oranla esnemeye başladığı görülse bile, 'özgürleş(tiril)en' kadından, 'iyi anne ve eş' rolünü arka plana itmeden ilerlemesinin talep edildiği hatırlanacaktır. Bu talep, modernleşme sürecinin daha önce ifade edilen muhafazakâr yapısıyla ilişkili olmakla birlikte, aynı zamanda dönem koşullarının beraberinde getirdiği bir gereklilik olarak yorumlanabilir (Mahir Metinsoy, 2010, s. xxiv). Hem uzun savaş yıllarının aile ve sonuç olarak toplum üzerindeki yıpratıcı etkisi hem de Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte hız kazanan yeni ulus inşası ve bu inşa sürecinde hızla değişen ve dönüşen toplumu ortak değerler etrafında birleştirme çabası, kaçınılmaz olarak aile kurumunun korunması ve yeni ulusun gelecek nesillerinin bu ortak değerler etrafında yetiştirilmesi amacını ön plana çıkarmıştır. Dolayısıyla, bu yıllarda kadının 'eş ve annelik rollerine' yapılan vurgu, eş zamanlı olarak tüm vatandaşlardan beklenen toplum yararına hareket etme talebinin bir parçasıdır ve Seniha Hanım'ın yazısından da anlaşılacağı üzere, bu sorumluluk kadına, kadın hareketinin temsilcileri tarafından da sıklıkla telkin edilmiştir.

Seniha Hanım'ın, Osmanlı-Türk kadın hareketinin kendi bağlamı içinde birinci elden tanıklıklarla okunup anlaşılmasını sağlayan eserleri te'lîf yazılarıyla sınırla değildir, elbette. Yazarlık yönünün ele alındığı, 4.2. numaralı başlıkta da ifade edildiği üzere, Seniha Hanım roman ve kısa hikâyelerini gerçek yaşama ve kişilere dayandırdığı için, kaleme aldığı edebiyat eserleri de 'kadının çeviri sürecine' ayna tutan birer belge niteliği taşımaktadır. Örneğin, bu çalışma kapsamında tespit edilen en erken tarihli kısa hikâyelerinden biri olan "Dün ve Bugün", Seniha Hanım'ın bu çeviri sürecine dair özlü bir bakış sunduğu çarpıcı örnekler arasında yer almaktadır. Hikâyenin girişinde karakterleri tanıtırken kullandığı ifadeler, uzun yıllar sonra kadın tarihi araştırmacılarının Osmanlı-Türk kadın hareketi kapsamında önerdikleri dönemlendirmeler ve yaptıkları ayrımlarla neredeyse birebir örtüşmektedir: "O eski ve büyük yalıda doğmuş ve büyümüş üç kadın, üç muhtelif nesli, *Türk kadınlığı hayatında üç merhaleyi temsil ediyorlardı*. Yaşlarını ayıran yirmişer seneye rağmen aralarında birer asırlık uçurumlar vardı" (Sami, 1928ç, s. 281, italik vurgular benim).

Hikâye yakından incelendiğinde, Fitnet Hanım'ın, Osmanlı-Türk kadın hareketinin erken döneminde yaşamış nesli, kızı Melâhat'in ise ikinci dönem kadınlarını temsil ettiği anlaşılmaktadır. Konak eğitimi almış ve bir zamanlar büyük imkânlara sahip

olan Melâhat, bulunduğu dönemde yaşanan hızlı değişimlerden, savaş yılları ve bunların beraberinde getirdiği olumsuz koşullardan fazlasıyla etkilenmiştir ve bu zorluklar onun ruh dünyasına da yansıyarak geleceğe her zaman şüpheyle bakmasına neden olmuştur:

> Halbuki Melâhat müfrit bir hassasiyetle malûldü. İnikâsları boğazın o ücra köşesinde bile duyulan ihtilâller ve harbler, içtimaî ve ailevî buhranları, babasının Balkan Harbi'nde şehadeti, kardeşlerinin ölümü, bir taraftan sefahet diğer taraftan hayat pahalılığı dolayısiyle aile servetinin ve refahının pek haleldar olması karşısında, annesi en derin bir tevekkül göstererek sükûnetini, hatta neşesini muhafaza etmişti. Fakat bu mihnetler Melâhat'in nahif vücudunu a'makı kalbine kadar sarsmış, yıprandırmış, bir daha kendini toplıyamayacak derecede bitâb-ü tüvân bırakmıştı. Hayat onun için ebedî bir endişe, bir ıztırab, bir muamma idi. (agy.)

Hikâyedeki bir diğer karakter, Mebruke ise erken Cumhuriyet Dönemi kadınını temsil etmektedir. Kendini eğitimine ve kariyerine adamış bir hukuk öğrencisi olan Mebruke, annesi Melâhat'e göre hiçbir kadınlık belirtisi göstermemektedir: "Bir mahkeme kapısı önünden geçmemiş olan Melâhat, kızını avukat kisvesinde, koltuğunda bir cüzdan, adliye koridorlarında tasavvur edince ürperirdi... *Her türlü kadınlık hissinden tecerrüd etmiş gibi görünen bu çocuğun istikbali ne olacaktı*?" (agy., italik vurgular benim). Seniha Hanım'ın özellikle Melahat ve Mebruke karakterleri özelinde sunduğu tahliller, sosyokültürel ve politik bağlamın, kadınların gerçek yaşamına yansımalarını örneklendirmesi bakımından büyük değere sahiptir. Hikâyede, Melahat karakteri özelinde, II. Meşrutiyet Dönemi ve sonrasında yaşanan gelişmelerin bir kadının yaşamı ve duygu dünyasını nasıl etkilediğine tanıklık edilirken, Mebruke karakteri özelinde de, erken Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlardan "cins kimlikleri yerine profesyonel kimliklerini öne çıkarmalarını" talep eden "cinsiyetsizleştirme [degendering] ve yeniden cinsiyetlileştirme [regendering]" politikasının (Durakbaşa, agy., s. 27, 75) izlerini sürmek mümkündür.

Ele alınan "Dün ve Bugün" örneğinden hareketle, Seniha Hanım'ın edebiyat eserlerinde hem kendi dönemindeki hem de gelecekteki okurlar için 'kadın yaşamını' kendi bağlamı içerisinde 'çevirip', kadın tarihi araştırmacılarına birinci elden tanıklara dayanan önemli veriler sunmuş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim, ağırlıklı olarak kadın karakterlerin baş rolü üstlendiği diğer roman ve

hikâyeleri de dikkate alındığında, bu eserlerinde kadınların hem 'modernleşme' sürecinde hem de ilgili yılların beraberinde getirdiği ekonomik zorluklar karşısında yaşadığı ikilemleri ve sorunları konu edindiği görülmektedir. Seniha Hanım, bu ortak temayı, genellikle birbirine zıt iki karakteri -çalışan/çalışmak zorunda olan kadın ile ev sınırlarına hapsolmuş/mesleki eğitimden yoksun kadını- bir araya getirerek işlemektedir. Çalışan kadınlar ya kendilerini mesleklerine adamıştır ve evliliği özgürlüklerini tehdit eden bir fikir olarak değerlendirmektedir (Sami, 1930b) ya da zorunluluktan çalıştıkları için, evliliği kendilerini yaşadıkları ekonomik zorluklardan kurtaracak bir çıkış yolu olarak görmektedir (Sami, 1929ç; Sami Moralı, 1980a-1980e). Öte yandan, bir meslek sahibi olmayan kadınlarsa ya çalışan kadınların yaşamına özenmekte ve kendilerini ev sınırları içinde hapsolmuş gibi hissetmektedir ya da kendilerini Batılı yaşam tarzına fazlasıyla kaptırıp 'müfrit bir modernlik' anlayışını benimsemişlerdir (Sami, 1928e).

Örneğin, "Ruhumu Tatmin Etmiyor" adlı hikâyede, modern yaşama karışmak ve bunun için kocasından ayrılmak isteyen Suzan karakteri, "riyaziye" öğretmenliği yapan arkadaşı Pervin'e dert yanarken, geleneksel rollerinden kurtulma arzusunu şu sözlerle dile getir: "[…] Asıl saadet senin gibi meslek sahibi olmak, müstakil bir hayat yaşamak! Halbuki bizler, büyük annelerimiz gibi esarette… […] Ruhumu tatmin etmiyen bir adamla yaşarsam annelerimizden ne farkım kalır?" (Sami, 1929b, s. 1086-7). Ancak bir çocuk dünyaya getirdikten sonra Suzan tamamen değişir; evlilik fikrine temkinli yaklaşan Pervin ise bir süre sonra evlenir ve böylelikle hikâyenin sonunda modernlikle gelenek arasında gidip gelen 'yeni kadının' ikilemleri, her iki rolün birleştirilmesi temelinde uzlaştırılmış olur: "[…] Suzan artık hayatında hiçbir zaman koparılamayacak bir bağ olduğuna kani idi. […] Pervin ise hayatta istiklâl ve serbestlik kadar tatlı şeyler de olduğunu düşünmeye başlamıştı" (s. 1088).

Kadın karakterlerin, harem duvarları arkasında yaşamış büyükannelerinin mi yoksa modernleşen 'yeni kadının' mı tutsak olduğunu sorgulaması, Seniha Hanım'ın diğer eserlerinde de rastlanılan bir olgudur (ör. Sami, 1929ç). Bu sorgulama, kendi arzuları ve toplumun beklentileri arasında sıkışan ve yeni toplumsal cinsiyet rolleriyle sorumlulukları daha da artan kadınların çelişkilerini ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Tüm bu çelişkilere rağmen, Seniha Hanım'ın isyan eden değil aşırılıktan kaçınan, uzlaşmacı bir kadın profilini önermesi, dönemin

toplumsal cinsiyet anlayışını yansıtmasının yanı sıra, kadın hareketinde benimsenen tedricilik stratejinin bir uzantısı olarak da okunmalıdır. Çünkü, "ifrat ve tefritin reddiyesine dayanan" ve "tekamül kaidelerine tabi" bir feminizm anlayışını (Aykut, 2020, s. 58-62) temsil eden bu yaklaşım, daha önce de tartışıldığı üzere, ilgili bağlamın koşulları içerisinde hedeflenen hak taleplerini elde etmenin en verimli yollarından birisidir.

Seniha Hanım'ın yaşamıyla ilgili detaylara geri dönüp bakıldığında, kendisinin de aynı çelişkileri ve sorunları yaşadığı açıkça görülebilmektedir. İlgili yıllarda, eş zamanlı olarak çevirmenlik-yazarlık yapmaya ve Arkeoloji Müzesi'nde memur olarak çalışmaya devam etmiş; Türk Kadınlar Birliği'nin yerel düzeydeki eğitim faaliyetlerine destek vermesinin yanı sıra, barış komisyonundaki görevi gereği konferanslara katılarak birliği uluslararası düzeyde de temsil etmiştir. Öte yandan, tüm bu faaliyetleri yürüttüğü yıllarda, annelik ve çocuk yetiştirme konularında kaleme aldığı makaleleri dikkate alındığında, bir taraftan okurlara 'doğru' çocuk yetiştirme konusunda tavsiyeler verdiği (Sami, 1931c) diğer taraftan kendisinin de aralarında bulunduğu "faal kadınların" daha önce alışkın olmadığı birçok sorumluluğu bir arada yürütürken annelik görevini istedikleri gibi yerine getiremediğinden bahsettiği gözlemlenmektedir: "[…] [B]u pek faal hanımların hakiki hissiyatı araştırılacak olsa hepsinin en mes'ut dakikalarını çocuklarına hasr edebildikleri zamanlarda idrâk ettiklerinde şüphe yoktur: bir kadının hakîkî saltanatı yurdu ve en kıymetli süsü de 'anneciğim' deye boynuna sarılan güzel bir çocuğun tonbul kollarıdır" (Sami, 1931a, s. 31).

Hatıralarının satır aralarında saklı kalmış detaylar da, benzer olarak, Seniha Hanım'ın hem dışarıdaki dünyada hem de kendi iç dünyasında uzlaştırmakta güçlük çektiği ikilemleri ortaya bakmak bakımından önemli veriler sunmaktadır. Seniha Hanım, 1934 yılında oğlunun intihar etmesinin ardından, üstlendiği vazifelerin ve bunların beraberinde getirdiği psikolojik yükün, oğlunun sorunlarını fark etmesine engel olduğundan söz ederken, 'annelik vazifesini' yerine getiremediği için kendisini suçlamaktadır (Sami Moralı, t.y./c). Fakat tüm bu yıpratıcı deneyimlere rağmen, 'kadınlık davasını'nı bırakmamış ve 1935 yılında İstanbul'da düzenlenen XII. Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi'nde ön saflarda yer almaya devam etmiştir.

İlgili sosyokültürel ve politik bağlamda, radikal söylemlerin siyasi otoriteler tarafından hoş karşılanmadığının ve bunun toplumsal, ekonomik, siyasal 'dizgelere

yerleşme' hedefine engel teşkil edebileceğinin bilincinde olan Seniha Hanım'ın, eserlerinde kendisinin de bizzat deneyimlediği kadınlık durumuna işaret ederken, her şeye rağmen ılımlı bir kadın profilini ortaya koyması pek şaşırtıcı değildir. Seniha Hanım, kurallarını tamamen erkeklerin belirlediği politikalar sonucunda yaşanan savaşları birebir deneyimleyen ve uluslararası konferanslarda başka savaşların yaşanmaması adına barışa çağrı yapan bir kadın olarak, hem toplumların geleceği için hem de 'kadınlık' için siyaset alanına giriş yapmanın öneminin farkındadır. Dolayısıyla, 'dizgeye yerleşmek' hedefi, ilk aşamada dizgenin belirlediği kurallarla oyuna katılmayı ve dizgeye hakim olan söylemin içinden kendi sesini duyurmayı gerektirse de, kadınların bu hedef doğrultusunda vereceği/verdiği tavizler, Seniha Hanım'ın bir konuşmasında işaret ettiği gibi, oy hakkını elde etmelerini, bu yolla taleplerini için meclis çatısı altında daha sağlam ve resmi bir zeminde ortaya koymalarını ve sonuç olarak hem kendi ülkelerinde hem de dünya siyasetinde söz sahibi olmalarını sağlayacaktır:

> […] Geriye dönüp baktığımızda, eski zamanlarda savaşların nedeni miras anlaşmazlıkları ve fatihlerin ihtiraslarıydı. Yakın tarihte de, savaşlara neden olan şey yine tüccarların rekabeti ve politikacıların hırslarıydı. Bugün ise, savaşlara zemin hazırlayanlar herkesten önce ölümlerden kazanç sağlayan silah ve mühimmat satıcılarıdır. Eğer farkında olsaydı, hangi anne, hangi baba, evladını bu nedenlerle feda etmeyi kabul ederdi? […] Daha dün gibi değil miydi, vatandaşlarımızın, medeniyetimizin varlığı için elzem olan işlerinden dahi koparılıp silah altına alınması? *Toplumların yok olmasını nasıl önleyeceğimizi bilmezsek, yarınımız istediğimiz gibi olmayacaktır.* Lakin bunu nasıl önleyeceğimizi bileceğiz. *Hepiniz seçmensiniz -isterseniz hepiniz birer seçmen olacaksınız.* Sulh isteyenlere, silah ve mühimmat üretiminde devletin tekelleşmesini talep edenlere destek verin. (Rauf, 1933b, arşiv belgesi, italik vurgular benim)

4.4.3. Çeviri Tarihi ve Kadın Tarihi Araştırmalarında 'Kadın' 'Çevirmenlerin' Unutulması/ Hatırlanması Üzerine

Bu noktaya kadar "çoklu yaşamları"yla ilgili sunulan bilgiler ve yapılan değerlendirmeler, Seniha Hanım'ın çevirmenlik dışında faaliyet gösterdiği tüm alanlara çevirmen kimliğini doğrudan taşımış olduğunu göstermektedir. Ancak,

çalışmanın başında da dikkat çekildiği üzere, Seniha Hanım günümüze özellikle ve büyük oranda 'ilk kadın müzeci' kimliğiyle taşınmıştır. Bu durum, kaçınılmaz olarak, birbiriyle etkileşim halinde şekillenen bu çoklu yaşamlarının arasından neden özellikle birisinin ön plana çıkarıldığı sorusunu akla getirmektedir. Tez boyunca sıklıkla vurgulandığı üzere, çeviri Seniha Hanım'ın yaşamında her zaman dönüştürücü bir rol oynamıştır. 1920'li yılların başında gazetelere yaptığı çevirilerle profesyonel yaşama giriş yapmış olduğu anlaşılan Seniha Hanım, 4.3. numaralı başlıkta tartışıldığı üzere, bugün adının eşleştirildiği müzecilik alanına da 'ecnebi diller katibi', yani çevirmen kimliğiyle giriş yapmış ve ilerleyen yıllarda Arkeoloji Müzesi'nde farklı kademelere terfi etse de, çeviri faaliyetleriyle bu alana katkı sağlamaya devam etmiştir.

Ayrıca, Osmanlı-Türk kadın hareketi içindeki konumu dikkate alındığında, bu alanda da çevirmen kimliğinin izlerine rastlamak mümkündür. Davaz (2014), Türk Kadınlar Birliği'nin uluslararası konferanslara katılacak delegeleri belirlerken, birden çok dil bilen ve konferanslara katkı sağlayabilecek niteliklere sahip kadınları seçtiğine dikkat çekmektedir (s. 323). Nitekim, Türk Kadınlar Birliği'nin, Seniha Hanım'ın Belgrad'daki Barış Konferansı'na katılacağını duyurması üzerine, *Vakit* gazetesinde yayımlanan habere bakıldığında da, Seniha Hanım'ın çevirmen kimliğinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir:

> Belgratta Balkan haftası münasebetile yapılacak olan Feminist kongresine Türk kadınlığı namına iştirak edecek olan kadın birliği azası Seniha Rauf H. yarın akşamki trenle Belgrada gidecek. Seniha Rauf H. Belgrattaki kongrede bir konferans verecek, Türk kadınlık hareketlerini anlatacaktır. […] İngilizceye bihakkın vakıftır. Darülfünunda tedris edilmekte olan Acem tarihini İngilizceden terceme etmiştir. Bundan başka İngilizceden tercemeleri ve şiirleri vardır. ("Kadınlar Birliği Murahhası Belgrada Gidiyor", 1931, s. 3)

Çeviri eylemi ve çevirmen kimliği Seniha Hanım'ın yaşamında bu kadar dönüştürücü bir role sahipken ve faaliyet gösterdiği sosyokültürel ve politik bağlamda eyleyicilik alanını büyük oranda genişletmesini sağlamışken, adının "müzeci/arkeolog" kimliğiyle eşleştirilmesinin, şüphesiz ki, bir kadın olarak görünür olmaya başladığı dönemin toplumsal cinsiyet politikalarıyla doğrudan ilişkisi vardır. Önceki başlıklarda da altı çizildiği üzere, erken Cumhuriyet Dönemi'nde, 'yeni ve modern' bir ulus inşası gerçekleştirilirken, bu modernliğin bir göstergesi olarak,

kadınların profesyonel yaşamdaki görünürlüğü özellikle vurgulanmış ve 'yeni Türk milletinin erdemli birer temsilcisi olarak' 'yeni Türk kadınlarından' kamusal alanda 'profesyonel kimliklerini' ön plana çıkarmaları talep edilmiştir (Durakbaşa, 2021, s. 24, 75). Bunun sonucunda ise, daha önce kadınların görünür olmadığı alanlarda çalışmaya başlayanların adı -inşa edilen yeni ve modern Türk toplumunda bir 'ilki temsil ettiği' için- bu dönemde giriş yaptıkları mesleklerle eşleştirilmiştir.

Peki, kadının kamusal alanda profesyonel kimliğiyle var olmasını ve böylelikle yeni Türk modernliğini temsil etmesinin yanı sıra yeni yetişen nesillere de örnek oluşturmasını hedefleyen bu toplumsal cinsiyet politikasının sonuçları nasıl yorumlanabilir? Öncelikle, Seniha Hanım özelinde bir değerlendirme yapmak gerekirse, ilgili yıllarda benimsenen bu politika, Seniha Hanım'ın, diğer rollerinden bağımsız olarak, o dönemde profesyonel alan tanımına giren müzecilik/arkeoloji alanlarıyla eşleştirilip, günümüze kısmi bir profille taşınmasına ve 'kadın' 'sesine' doğrudan ulaşılmasını sağlayan çevirmen ve yazar kimliklerinin arka planda kalmasına yol açmıştır. Bu durum ise, farklı dönemlerde benimsenen toplumsal cinsiyet politikalarının, hakim oldukları dönemlerin ötesine taşarak, kadınların 'tarihte ve söylemde' temsil edilme biçimlerini de etkilediğini göstermesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Nitekim, Osmanlı-Türk kadın hareketinde yer alan kadınların basın mecralarında, özellikle de kadın dergilerinde, çeviri faaliyetleri yürüttüğü -başka bir şekilde ifade etmek gerekirse toplumsal cinsiyet rollerini 'yeniden yazmaya' ve kendi 'öz-çevirilerini' yapmaya giriştiği süreçte, çeviri eyleminin kendisini etkili bir araç olarak kullandığı- hatırlanacak olursa, aynı sonucun unutulmuş/gör ardı edilmiş birçok kadın çevirmen için de geçerli olabileceği iddia edilebilir.

O halde, hem Seniha Hanım özelinde hem de Osmanlı-Türk kadın hareketi kapsamında yapılan bu tespitlerin ışığında ve çevirinin bu harekette yer alan kadınların yaşamını dönüştüren, ilgili sosyokültürel ve politik bağlamlarda eyleyicilik alanlarını genişletmelerini sağlayan niteliğinden hareketle, çeviri/çevirmen tarihi ve kadın tarihi araştırmalarının kesişiminde yapılacak disiplinlerarası çalışmaların önemine özellikle dikkat çekmek gerekir. Şüphesiz ki, iki alanın iş birliğiyle 'kadın' ve 'çevirmen' tarihlerine bakmak, tarihi tek bir bakış açısıyla kurgulayan tarih anlatılarını yapısöküme uğratmayı ve böylelikle 'kadın çevirmenin' sesini, 'kendi koşullarında' ve arkasında bıraktığı belgeler ışığında

(yeniden) duy(ur)mayı mümkün hale getirecektir. Ayrıca, kadınların çoklu yaşamlarını keşfetmek ve çok sesli tarihler inşa etmek anlamına gelen bu yaklaşım, Osmanlı-Türk kadın hareketinin dinamiklerinin farklı bir açıdan okunmasına ve 'kadını çevirme' hedefiyle başlatılan bu hareketin 'kadını' nereden nereye taşıdığının anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır.

Bir kadın çevirmeni merkezine alan bu tez çalışmasında da ortaya konduğu üzere, disiplinlerarası kavşaktan 'kadın' ve 'çevirmen' tarihlerine bakmak, hem Seniha Hanım'ın çevirmen kimliğini kapsamlı bir şekilde irdelemeye hem de onun tanıklığında, Osmanlı-Türk kadın hareketinin 'tedrici' ama kararlı adımlarının, kadın yaşamını nasıl dönüştürdüğünü görmeye imkan sağlamıştır. Örneğin, hareketin erken dönem entelektüel temellerinin atılmasında büyük bir rol oynayan Fatma Aliye Hanım ile hareketin üçüncü döneminde faaliyet gösteren Seniha Hanım'ın hem çeviri hem de kadın tarihlerinde kesişen yaşamlarına bakıldığında, Osmanlı-Türk kadınlarının görünmez oldukları bir noktadan, görünürlüklerini açıkça ilan ettikleri bir diğer noktaya ulaşmış oldukları kolayca görülebilmektedir. Fatma Aliye Hanım, adının "[…] kendi çevirdiği kitapta alenen geçmesi[nin], dönemin yayıncılık dünyasındaki erkek egemen toplumsal cinsiyet normları açısından uygun bulunmayacağı[ndan] […]" dolayı, 1889 yılında yayımlanan ilk çevirisini yalnızca "bir kadın" olarak imzalamıştı (Karadağ, 2013a, s. 12-3). Ancak, çeviri eylemiyle dönemin sosyokültürel dizgesine ilk adımlarını atan Fatma Aliye Hanım, 'adı ne olursa olsun, bir kadın her şeyi yapabilir' şeklinde de yorumlanabilecek bu imzasıyla dönemin toplumsal cinsiyet normlarına meydan okumaya başlamıştı.

Seniha Hanım'a bakıldığında ise, çevirilerinin tümünü kendi adıyla imzalayıp 'kadın çevirmenin görünürlüğü' açıkça ortaya koyan ve hedeflerini hem ülke hem de dünya siyasetinde söz sahibi olmaya yönelten bir kadını görmek mümkündür. Fatma Aliye Hanım ve arkadaşlarının esnetmeye başladığı toplumsal cinsiyet düzeni içinde, kendisi de 'tedrici adımlarla' yol alan Seniha Hanım, hatıralarında, Abdülhak Hamid Tarhan'ın (1852-1937) aile konağını ziyarete geldiği bir günü anlatırken, "o devrin adetleri" gereği ve babasının müsaade etmemesi nedeniyle, Tarhan'la selamlaşamadığını ve sohbet edemediğini dile getirmektedir (Sami Moralı, 1969b; s. 72; 1978a, s. 67) Oysa yaklaşık yirmi yıl sonra, erkek akrabalarının yanında bile bir erkekle görüşmesine izin verilmeyen Seniha Hanım, Türk Kadınlar Birliği'nin bir

üyesi olarak kalabalık erkek topluluklarına hitap etmiş ve uluslararası kadınların barış taleplerini cesaretle ve kararlılıkla dile getirmiştir:

> Bayanlar bu kongre *bizim kongremizdir*. *Kadın kongresidir*. *Bunun için evvelâ erkekleri selâmlamağı bir vazife bilirim*… […] Şimdiye kadar erkekler birbirlerini öldürüyorlardı. Kadınlar bu müthiş vaziyet karşısında ancak ağlamakla kalıyordu ("Kadınların mitingi harb aleyhinde bir tezahür oldu", 1935, s. 1, 4, gazeteler, italik vurgular benim). [Peki], savaşın acısını en çok hisseden kadınlar değil midir? Mücadelenin sarhoşluğuna kapılan erkekler, tüm enerjilerini kalan yıkıma verip, ardından aynı yılmaz iradeyle her şeyi yeniden inşa etmeye geri dönerlerken, ölenlerin yasını tutan ve yaraları iyileştirenler kadınlardır. […] *Kadın bir idealisttir, bunu biliyorum*. Ama bu gerçekten bir avantaj değil midir? Kadın, teknik ve politik ayrıntılara girmeden sorunun özünü kavrar ve kararlı bir şekilde şöyle der: "*Beyler, artık kavga etmeyeceksiniz*. Bu bize yeteri kadar gözyaşına mal oldu. *Uzlaşmalıyız*." […] Bugün*, asırlardır kendisini gölgede bırakan peçelerin ve harem duvarlarının sığınağını reddeden Türk kadını*, *dünyaya cesaretle bakmayı öğrenmiştir* ve Balkanlar'daki kız kardeşleriyle Alliance'ın bu ulvi vazifesinde iş birliği yapmaya çağrılmaktan mutluluk ve gurur duymaktadır. ("Le thé a l'Union des Dames Turques", 1931, arşiv belgesi, italik vurgular benim)

5. SENİHA (RAUF) SAMİ MORALI'NIN "ÇOKLU YAŞAMLARI"NI VE ÇEVİRMEN KİMLİĞİNİ 'MİLLİ ROMANTİZM' PENCERESİNDEN OKUMAK

Tez çalışmasının bir önceki bölümünde, Seniha Hanım'ın çevirmenlik, yazarlık, müzecilik/arkeoloji ve Osmanlı-Türk kadın hareketi alanlarında üstlendiği roller, kaleme aldığı eserler ve geride bıraktığı arşiv belgelerinin ışığında kapsamlı bir irdelemeye tabi tutulmuş ve böylelikle "çoklu yaşamları" (Meylaerts, 2013) arasındaki etkileşimler sorgulanarak, çevirmen kimliğini "tarihte ve söylemde" (Simon, 2005/1996, s. 133-4) konumlandırmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, Seniha Hanım'ın çeviri pratiklerinde ağırlıklı olarak 'romantik' ve/ya 'muhafazakar' isimlere öncelik verdiğine dikkat çekilmiş; 'çevirmen sesi'nin doğrudan duyulabildiği tel'îf yazılarında ve çevirilerine eklediği yan metinlerinde, her zaman 'geçmişle kurulan bağların' önemini vurguladığı ifade edilmiştir. Ayrıca, yazar olarak kaleme aldığı tefrika roman ve kısa hikâyelerinde de aynı vurguları sürdüren Seniha Hanım'ın, gerek müzecilik/arkeoloji alanında gerekse Osmanlı-Türk kadın hareketinde üstlendiği rollerde de benzer bir tutumu ortaya koyduğunun altı çizilmiştir.

Seniha Hanım'ın bu tutumunu 1920'lerde görünür olmaya başladığı sosyokültürel ve politik bağlamla ilişkilendirmek gerekirse, ürettiği ilk eserlerin, köklü reformların ve dönüşümlerin yaşandığı erken Cumhuriyet Dönemi'ne denk geldiği hatırlanacaktır. Dolayısıyla, imparatorluktan ulus-devlete geçişin yaşandığı bu kritik dönemeçte, Seniha Hanım'ın çeviri pratiklerinde özellikle romantizmi temsil eden isimlere odaklanmasının tesadüf olmadığını söylemek mümkündür. Miroslav Hroch (2017), romantizm ile kültürel, sosyal ve siyasi çalkantılara paralel olarak ortaya çıkan milliyetçi hareketlerin benzer bir çıkış noktasına sahip olduğuna işaret etmektedir (s. 5-7). Çünkü, 19. yüzyılın başlarında, Aydınlanma düşüncesinin beraberinde getirdiği akılcılık ile soğukkanlı ve mesafeli bir tutumu temsil eden klasisizme tepki olarak ortaya çıkan; Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi gibi gelişmelerin köklü değişimlere yol açtığı toplumlarda hissedilen "yabancılaşma" duygusuyla karakterize edilen ve

‘şimdinin’ iç karartıcı gerçeklerine tepki olarak, idealleştirilmiş bir geçmişte istikrar arayan romantizmde olduğu gibi, milliyetçi hareketler de, hem ‘kişisel’ hem de toplumsal düzeyde önceki nesillerle bağlar kurarak ‘devamlılık’ duygusunun güvenli limanına sığınmak istemiş ve bunun sonucunda kolektif bir kimlik inşasını teşvik etmiştir. Daha öz bir biçimde ifade etmek gerekirse, her iki yaklaşım da “kimlik krizine” çözüm bulma ve “güvensizlik hissinden” kurtulma çabasında, referanslarını geçmişten alan ortak bir zeminde buluşmuştur (agy.).

Romantizm ve milliyetçi hareketler arasındaki bu ilişkiye atıfta bulunurken, her ne kadar “romantik milliyetçilik” (romantic nationalism) kavramı sıklıkla kullanılmış olsa da, Hroch, milliyetçiliği “romantik” olarak tanımlamanın eksik ve yanlış bir kavramsallaştırmaya yol açacağını ifade etmiştir. Milliyetçi akımların erken ve kitlesel aşamalarında, rasyonel ve pragmatik argümanlar dahil olmak üzere başka ideolojik araçlardan da yararlanıldığına dikkat çeken Hroch, romantizm ve ulus-inşası dönemine tekabül eden milliyetçi söylemler arasındaki ilişkiyi daha sağlam bir zeminde kurabilmek adına, “romantik milliyetçiliğin” tam tersi olan bir tamlamayı, yani “milli romantizm” (national romanticism) kavramını kullanmayı önermiştir. Milli romantizmin, “kriz ortamından ve bu ortamın beraberinde getirdiği çatışmalardan kaçmanın yollarını arayan” romantik yaklaşımların bir alt kolu olduğunu belirten Hroch, bu kavramı yeni inşa edilen, fakat temelini ortak bir miras üzerine kurduğu için “duygusal bir cazibeye” sahip olan “yeni toplulukla”, yani yeni “milletle” bütünleşme ve güçlü bağlar kurma arzusu olarak tanımlamaktadır (krş., s. 15-8).[111]

Ortak tarih, duygu ve değerlerin, ulus inşası aşamasında kolektif eylem ve arzuları şekillendirmedeki rolüne vurgu yapan ve bu ortaklık hissini milli romantizmle ilişkilendiren Hroch’un kavramsallaştırmasından hareketle, Seniha Hanım’ın erken çeviri pratiklerini örneklendiren te'lif metinlerinde de, sonraki yıllarda yaptığı diğer çevirilerinde de benzer bir bakış açısını ortaya koyduğu görülmektedir. Çalışmanın 4.1. numaralı başlığında yapılan değerlendirmeler hatırlanacak olursa, Seniha Hanım’ın çevirdiği Batılı yazarlar ve eserler üzerinden kendi sosyokültürel ve politik bağlamıyla paralellikler kurduğu; ancak bunu yaparken özellikle ‘geçmişe/tarihe ve toplumsal menfaatlere’ önem veren isimleri ön plana çıkardığından bahsedilmişti. Bu

[111] Milli romantizm kavramını, Türk politik kültürü bağlamında ele alıp tartışan kapsamlı bir çalışma için bkz. Aksakal (2019).

kapsamda başka örneklere yer vermek gerekirse, Avrupa romantizminin önde gelen isimlerinden Walter Scott'u odak noktasına aldığı te'lîf yazısında, Seniha Hanım'ın ulus inşası aşamasında bireye ve topluma düşen sorumluluklara işaret ettiği ve bir milletin mirasını koruyup bunu gelecek nesillere aktarmanın önemine dikkat çektiği gözlemlenmektedir:

> *Ferdler gibi* milletlerin asaleti, *seciyelerinin teşekkülünde uzun bir mazinin tesirini takdir etmekten ibarettir*. Ecdattan kalan mirası, ahlafa tevdi etmeye memur olduğu mukaddes bir vedia gibi kabul ederek ecdadının *hatalarından ibret alan*; *meziyetlerinden istifade eden*; *yalnız şan ve şereflerini değil, hazin ve meserret-âver bütün hatıralarını kalbinde yaşatan*; *hususiyetini ve şahsiyetini muhafaza etmeyi bilen millet bihakkın asildir*. Eğer vatanının mazisini yalnız vatandaşlarına değil, bütün cihana tanıtmak ve sevdirmek değerli bir hizmet ise, Walter Scott vatanperverler arasında yüksek bir mevki işgal eder. (Sami 1928b, s. 57, italik vurgular benim)

Seniha Hanım'ın, Scott özelinde ortaya koyduğu görüşlerde de, bu görüşlerle uyumlu olarak dile getirdiği "[m]illi seciyelerini, hususiyetlerini, ananelerini ihmal ederek yalnız taklitçiliğe özenenler için muvaffakiyetsizlik pek tabidir" (Sami, 1928f, s. 190) sözlerinde de açıkça görülebilen milli romantik duruşu, aynı zamanda "fertten ziyade cemiyete ehemmiyet veren ve içtimai vazifeleri" (Sami, 1928i, s. 411) vurgulayan bir anlayış etrafında şekillenmektedir. Bu anlayış ise, yeni milletin, 'kendi karakterini koruyarak' geleceğe sağlam adımlar atabilmesi için, geçmişine 'hatalarıyla sevaplarıyla' sahip çıkmasını gerektirmektedir ve Seniha Hanım, 'vatanın bekası' için ön koşul olduğunu düşündüğü geçmişin 'muhafazasını', Batılı isimlerden yaptığı alıntılarda da her fırsatta vurgulamıştır: "Mazi hissi ve maziye taabbüd bizde muhafaza edilmezse vatan baki olamaz. […] İnsaniyet aynıyla bir insan gibidir ki daima mevcuttur ve mütemadiyen öğrenir. Fakat *öğrenmek için evvela hatırlamak lazımdır*" (Sami, 1928i, s. 411, italik vurgular benim).

Milli romantizmin, "kriz ortamından ve bu ortamın beraberinde getirdiği çatışmalardan kaçmanın yollarını arayan" (Hroch, 2017) niteliği dikkate alındığında ve Seniha Hanım'ın hem imparatorluktan ulus-devlete geçiş aşamasında yaşanan savaşlara hem bu sürecin beraberinde getirdiği tüm sancılı dönemeçlere tanıklık ettiği düşünüldüğünde, bir çevirmen olarak ortaya koyduğu milli romantik duruşu, erken Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan yeni Türk kimliğini şekillendirme çabasıyla

ilişkilendirmek mümkündür. Daha önce, çalışmanın 4.1.1. ve 4.1.2. numaralı başlıklarında değinildiği üzere, bu dönemde, modernleşme çabalarına paralel olarak yürütülen Batılılaşma faaliyetlerinde, Batı'nın sadece fen ve teknolojisiyle değil, bir bütün olarak temsil ettiği "evrensel kültür ve medeniyet"le yeni Türkiye bağlamına çevrilmesi amaçlanmış ve her ulus-devlet inşası sürecinde olduğu gibi, yeni milleti 'ortak bir tarih, dil ve kültür' etrafında toplamak hedeflenmiştir. Ancak, "kaynağını Batı'dan alan" reformlarla gerçekleştirilmesi planlan bu süreçte, yeni Türk milletinin etrafında toplanacağı bu ortak paydalar, Osmanlı geçmişiyle bağlarını gevşeten ve referanslarını Orta Asya'dan alan temeller üzerine kurulmak istenmiştir (Balçık, 2008, s. 777, 786; Berk, 2007, s. 513; Çağaptay, 2008, s. 250-5; Tahir Gürçağlar, 2018, s. 48-57, 62-5). Bu bilgilerden hareketle, çalışma boyunca Seniha Hanım'ın dil ve tarihle ilgili ortaya koyduğu görüşler dikkate alındığında, devlet düzeyinde benimsenen modernleşme anlayışıyla, kendisinin benimsediği/önerdiği modernleşme anlayışı arasında bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, "Batı'dan ilham alacak, ama Batı'nın kopyası olmayacak" "evrensel/Batılı/klasik" "bir medeniyet üretme[yi]" hedefleyen erken Cumhuriyet Dönemi politikalarının (Tahir Gürçağlar, agy.) Batı'yı "kendi süzgecinden geçirme" (Karadağ, 2012, s. 64-5; 2014b, s. 125) biçimiyle, Seniha Hanım'ın Batı'yı filtreleme biçiminin bazı noktalarda birbirinden ayrıldığı söylenebilir.

Seniha Hanım yeni Türk toplumuna uygun gördüğü değerlerin temelinde Batı'yı filtreleyip çevirirken, 'uzak ve yakın mazileri birbirinden ayırmayan' bir milli romantizm anlayışını benimsemiştir. Nitekim, romantik İngiliz şairlerine odaklanan te'lîf yazısında, okurlara sunduğu romantizm tanımında da bu anlayışın izleri açıkça görülebilmektedir: "Romantizm Yunan ve Latin harsını reddetmemekle beraber ondan başka bir hars olabileceğini de kabul eder, kurun-u vusta ananelerine, milli rivayetlere, Şark ve Garb'ın her türlü bedii eserlerine ehemmiyet verir" (Sami, 1928f, s. 190). Çeviri pratiklerinde titizlikle seçtiği Batılı temalar ile Türkiye'nin değişen sosyo-politik ortamı arasındaki dinamik etkileşimi ele alma biçimi göz önünde bulundurulduğunda, Seniha Hanım'ın milli romantik duruşunu, yeni Türk kimliğinin inşa sürecine verdiği incelikli tepkinin bir yansıması olarak yorumlamak mümkündür. Daha net ifade etmek gerekirse, Seniha Hanım, benimsediği milli romantik duruşla, Orta Asya kökenlerini de Osmanlı kökenlerini de bir arada tutan; "ecdadının hatalarından ibret alan, meziyetlerinden istifade eden" (Sami, 1928i, s.

411) ve böylelikle "geçmişteki kökleriyle" bağını koparmadan (Bora & Onaran, 2006, s. 236) bugününü ve geleceğini inşa eden bir Türk kimliği tasavvur etmiştir.

Tercüme mecmuasında *Corolianus Faciası* çevirisini özellikle dil kullanımından dolayı eleştiren eleştirmene (Gerçin, 1942) verdiği yanıt hatırlanacak olursa, Seniha Hanım'ın dil anlayışının da milli romantik duruşuyla uyum içerisinde olduğu gözlemlenmektedir:

> […] Yaşıyan her lisan, yaşıyan her mevcudiyet gibi riyazi kaidelere, fuzuli hükümlere sığmıyan tabii kanunlara göre doğar, inkişaf eder, tahavvül eder: […] *Yeni fikirler, yeni icadlar, eski hatıralar, yakın komşularla vaki temaslar, uzak seyahatlerden alınan intıbalar gibi karışık sebeplerle mütemadi surette yeni kelimeler lisan bünyesine girerken en eski kelimelerle yanyana kullanılır*; yeni kelimelerden birçoğu terk edilir; bazı kelimeler ölü doğar, bazısının ömrü birkaç senedir, bazıları asırlarca yaşar. […]. (Sami, 1943a, 432-3, italik vurgular benim)

Seniha Hanım'a göre bir dilin zenginliği, bir milletin ortak hafızasını ihtiva etmesinde ve böylelikle o milletin deneyimlerini ve başka kültürlerle olan etkileşimlerini yansıtmasında yatmaktadır ve bu dil anlayışı, romantiklerin yabancıyla kendini zenginleştiren ama aynı zamanda kendi dilinin/kültürünün doğal/tarihsel geçmişini koruyarak farklılığını ortaya koyan tutumunu (Yücel, 2020, s. 110-4) örneklendirmektedir. Seniha Hanım'ın dil kapsamında ortaya koyduğu bu görüşleri, aynı zamanda, erken Cumhuriyet Dönemi'nde takip edilen dili arılaştırma politikaları karşısında aldığı konumun bir uzantısı olarak da okumak mümkündür. Bu açıdan ele alındığında ise, yeni kurulan Türk milletinin, etrafında toplanacağı dilde de, o dilin doğal/tarihsel akışı içinde biriktirdiği tüm zenginlikleri koruyan bir anlayış çerçevesinde yol alması gerektiğine işaret ettiği anlaşılmaktadır.

Milli kimliğin kuruluşunda, 'ecdadın' başarıları ve hatalarından ders çıkarmanın önemine vurgu yapan; bu aşamada uzun bir geçmişe dayanan kültürel miras ile milli kimliğin ayrılmaz bir parçası olan dilin tüm farklılıklarıyla 'muhafaza edilmesi' gerektiğine dikkat çeken Seniha Hanım, milli romantik duruşunu diğer çeviri pratiklerinde de sürdürmüştür. 4.1.2. numaralı başlıkta kapsamlı bir şekilde ele alınan Shakespeare çevirileri ile bu çevirilerine eklediği yan metinler, bu duruşu ortaya koymak bakımından önemli birer örnek teşkil ederken, Dramalı Haydar Hasan

Paşa'nın hatıralarını Osmanlı Türkçesinden modern Türkçeye aktardığı diliçi çevirisine[112] yazdığı girişte de aynı bakış açısı yakalanabilmektedir:

> *Bir millet olarak iftihar ettiğimiz mazimizi* daha iyi anlamak ve anlatmak için, geçen asırlara dönüp yakından tetkik etmek istediğimiz zamanlar, *pek çok vak'aların, hâtıraların, biyografilerin* zamanında lâyıkiyle yazılmamış olduğunu görmekle telâfi kabul etmeyen bir eksiklikle karşılaşırız. *Geçmiş zamanların bu aşılmaz sükûtu içinden bize gelebilen birkaç nadir vesika, bizim için fevkalâde kıymetlidir.* İmparatorluğun kudretli ve şanlı zamanlarında veya daha sonraki intihat senelerinde ecdadımızın ne gibi şahsî emelleri ve müşkülleri olmuş, nasıl anavatan hasreti çekmişler, ne kadar feragat ve mahrumiyete katlanmışlar, nelerden zevk duymuşlar? Bunları kendi ifadeleriyle bize yazıp bırakanlar ne kadar az. Bugün elimdeki, hakiki bir eski hâtıra defteridir. (Hasan Paşa, 1978a, s. 63-4, italik vurgular benim)

Seniha Hanım bu sözlerle, tarihi belge niteliği taşıyan "vak'aların, hâtıraların, biyografilerin" bir milletin geçmişini keşfetmesinde oynadığı rolün altını çizerken, aynı zamanda bunların şimdiye ve gelecek nesillere aktarılmasının gerekliliğine işaret etmektedir ki dikkat çektiği bu gerekliliği yerine getirmek için kendisi de hem aile üyelerinin biyografilerini hem kendi hatıralarını kayıt altına alarak, gelecek nesillere "geçmiş zamanların sükûtu içinden gelen" tanıklıklar bırakmak istemiştir. Romantik İngiliz yazarlarının yöntemini benimseyerek kaleme aldığı ve konusunu 'gerçek hayattan ve tarihten' alan roman ve kısa hikâyeleri de bu kapsama alındığında, Seniha Hanım'ın milli romantik duruşunu, yazarlık rolüne de taşıdığı görülebilmektedir.

Ayrıca, Arkeoloji Müzesi'ndeki görevi kapsamında söylediği, "[m]üzede yirmi iki sene çalıştım. İngilizce ve Fransızca bütün neşriyatı yazdım. [Emekli olduktan] sonra bile [müze] neşriyatı ile meşgul oldum" (Sami Moralı, t.y./c, arşiv belgesi) sözleri hatırlanacak olursa, Seniha Hanım'ın kültürel ve tarihi mirasın tanıtılması ve korunması konusundaki arzusunu bu alanda da devam ettirdiğini göstermektedir. Dahası, yeni Türk kadınının geleceğinin şekillenmesinde oy hakkının önemini vurgulayan Türk Kadınlar Birliği'nin bir üyesi olarak, Seniha Hanım, katıldığı

[112] Seniha Hanım, Dramalı Haydar Hasan Paşa'nın hatıralarını önce *Türk Yurdu Dergisi'*nde (Hasan Paşa, 1955a-1955c), daha sonra *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası'*nda (Hasan Paşa, 1978a-1978c) yayımlamıştır.

uluslararası konferanslarda, her fırsatta Türk kadınının gücünü geçmiş köklerinden aldığının altını çizmiş ve milli romantik duruşunu buradaki rolüne de yansıtmıştır: "Türk kadını böylesine hızlı bir değişimi, böylesine kısa bir sürede gerçekleştirdiyse, bunun nedeni her şeyden önce, *kökü eski çağlara kadar uzanan kendine özgü benliğini korumayı başarması* […] ve modern hayatın gerekliliklerine kusursuz bir şekilde uyum sağlayabilmesidir" (Rauf, 1933c, arşiv belgesi). Tüm bunlara ek olarak, özellikle emekli olduğu yıllarda, yerel ve uluslararası basın mecralarına, Türk kültürüyle ilgili yanlış olduğunu düşündüğü yorumların/bilgilerin düzeltilmesi için mektuplar yolladığı hatırlandığında, Seniha Hanım'ın Türk kimliğini, -kendi tasavvur ettiği haliyle- 'çevirme' ve bu 'çeviriyi muhafaza etme' konusunda, hem erken Cumhuriyet Dönemi'nde hem de sonraki yıllarda büyük bir çaba gösterdiği anlaşılmaktadır. Nitekim, bu mektuplardan birinde ifade ettiği, "[m]ecmualarda, gazetelerde mütemadiyen gördüğüm *müessif yanlışları* tashih etmekten *kendimi alamıyorum*. *Halbuki çalışacak, yazı yazacak halim pek kalmadı*" (Moralı, 1975-1977, Moralı'dan Selekler'e, 16 Haziran 1975, arşiv belgesi, italik vurgular benim) sözleri, bu çabayı hayatı boyunca nasıl büyük bir tutkuyla sürdürdüğünü gözler önüne sermektedir.

Tez çalışması boyunca Seniha Hanım özelinde paylaşılan bilgileri ve bu kapsamda yapılan değerlendirmeleri, Meylaerts'in (2013) "çevirmenlerin çeviri pratikleri, algıları ve bir çevirmen olarak kendilerini algılayışlarının, diğer alanlardaki sosyalleşmeleriyle ve üstlendikleri çeşitli rollerle ayrılmaz bir biçimde bağlantılı olduğu" önermesinden (s. 108-9, 116, 125) hareketle özetlemek gerekirse, 1920'li yıllarda bir kadın çevirmen olarak görünür olmaya başlayan Seniha Hanım'ın çevirmen kimliğinin, hem diğer kimliklerinin temelini oluşturduğu hem de bu kimliklerle etkileşim içinde şekillenmeye devam ettiği gözlemlenmektedir. Bu çevirmen kimliği, "tarihte ve söylemde" konumlandırıldığında (Simon, 2005/1996, s. 133-4), Seniha Hanım'ın erken Cumhuriyet Dönemi'nde, bir çevirmen olarak, diğer uğraşlarına da nüfuz eden, milli romantik bir duruşu benimsediği görülmektedir. Milli romantizmin, 'şimdinin' zorluklarıyla başa çıkarken, yeni kurulan bir topluluğun ortak geçmişinde ve değerlerinde çözüm bulma arzusunu ifade ettiği (Hroch, 2017, 5-7, 18) dikkate alındığında, Seniha Hanım'ın Türk milli kimliğinin 'çevirisine' yön verme çabası, yeni Türk milletini, 'tüm hususiyetlerini ve

farklılıklarını" barındıran; 'uzak ve yakın mazileri' bir arada tutan bir geçmişin temelinde inşa etme arzusuyla ilişkilendirilebilir.

Dahası, ulus-devlet inşasının tamamlandığı sonraki yıllarda bile, Türk kimliğinin niteliklerini vurgulamaya devam etmesi, Seniha Hanım'ın, tasavvur ettiği bu milli kimliğin korunması ve sürdürülmesini de 'kişisel vazifesinin' bir parçası olarak gördüğüne işaret etmektedir. Seniha Hanım'ın, erken Cumhuriyet Dönemi'nin ötesine uzanan milli romantik duruşuyla, "[…] milletleri uyandırma ve kalkındırmada çelikten temel vazîfesi gören *milli romantizm"* anlayışına paralel olarak, Türk milletinin "[…] *târihte ve temel coğrafyada vücûda getirdiği büyük eserlerin farkına varması* […]" (Banarlı, 2016, s. 22, italik vurgular yazarın) için, bu 'kişisel vazifesini' ömrünün son yıllarına kadar büyük bir azimle devam ettirdiği açıkça görülmektedir. Meylearts'ın (2013) "çoklu rollere ve konumlara" sahip çevirmenlerin, "tek bir alanın üyesi olmaya indirgenemeyeceği" ve bu çevirmenleri tanımlayabilecek en iyi ifadenin "kültürlerarası arabulucu" (intercultural mediator) olduğu (s. 109) önermesi hatırlandığında, Seniha Hanım'ın çevirileriyle, müzecilik alanında üstlendiği vazifeleriyle, Türk Kadınlar Birliği'ni temsil ettiği uluslararası faaliyetleriyle ve yabancı yayın organlarına gönderdiği mektuplarıyla, "kültürlerarası arabuluculuk" rolünü, tasavvur ettiği Türk kimliğinin müzakeresinde etkin bir biçimde kullandığı ve bu rolü özellikle milli romantik duruşunun temelinde yerine getirdiği açıktır. "Çoklu yaşamları ve konumları" arasında yazarlık rolünün de yer aldığı ve kaleme aldığı romanlar, kısa hikâyeler, biyografik yazılar ve hatıralarıyla Türk okurlarına geçmişin sesini duyurmayı vazife edindiği dikkate alındığında, Seniha Hanım'ı 'kültüriçi' ve "kültürlerarası" alanlarda faaliyet gösteren milli romantik bir kadın çevirmen olarak tanımlamak mümkündür.

6. SONUÇ

Kadın çevirmenlerin Osmanlı-Türk kültür ve edebiyat dizgelerindeki konumunu ve rolünü sorgula(t)mak amacıyla yürütülen bu tez çalışmasında, Seniha (Rauf) Sami Moralı örneğine odaklanılmıştır. Çeviri, Seniha Hanım'ın hayatı boyunca sürdürdüğü bir uğraş olmasına rağmen, çevirmenlik yönü, ilk Türk kadın müzeci/arkeolog rolünün gölgesinde kalmış ve kendisine değinen sınırlı sayıdaki çalışmalarda da çevirmen kimliğinden sadece yüzeysel bir şekilde bahsedilmiştir. Oysa, Antony Pym'in (1998) altını çizdiği üzere, tarihte iz bırakmış çoğu çevirmen başka alanlarda da faaliyet gösteren çok yönlü eyleyicilerdir (1998, 163-4) ve Reine Meylaerts'in vurguladığı gibi, bu çevirmenlerin tarihteki izlerini araştırırken, "çoklu yaşamları ve konumları" arasında bağlantılar kurmak, kültür tarihindeki "çeviri pratiklerinin, çevirmen olarak algılarının ve kendilerini algılayış" biçimlerinin kapsamlı bir şekilde kavranmasına katkı sağlamaktadır (2013, 108-9, 125).

Çevirmen, yazar, müzeci/arkeolog ve Osmanlı-Türk kadın hareketi üyesi olarak üstlenmiş olduğu çoklu rollerden hareketle, bu tez çalışması da Seniha Hanım'ın çevirmen kimliğini, yaşam öyküsü ve üstelendiği diğer rollerle ilişkili olarak ve içinde bulunduğu sosyokültürel ve politik bağlam içinde konumlandırarak incelemeyi ve tanımlamayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, kimlik kavramının "tarihte ve söylemde konum alma" (Simon, 2005, 134) tanımını temel alan tezde, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş dönemindeki ulus inşası söylem(ler)inin Seniha Hanım'ı nasıl etkilediğini ve bir çevirmen olarak Seniha Hanım'ın bu özel bağlamda nasıl bir duruş benimsediğini anlamak hedeflenmiştir.

Bu amaçla ilişkili olarak, tez çalışmasında, Seniha Hanım'ın çoğunlukla "ilk kadın müzeci/arkeolog" olarak hatırlanmasının ve çevirmenlik başta olmak üzere diğer rollerinin üzerinde yeterince durulmamasının nedenleri de sorgulanmıştır. Bu doğrultuda, Seniha Hanım'ın Osmanlı-Türk kadın hareketindeki konumu ve bu konumun çevirmen kimliğiyle etkileşimi irdelenirken, aynı zamanda bu dönemde hâkim olan toplumsal cinsiyet politikalarının 'kadın' 'çevirmenlerin' tarihte temsil edilme biçimlerini etkileyip etkilemediğine yanıt aranmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla,

hem çeviri hem kadın tarihlerinin kesişiminde faaliyet göstermiş bir kadın çevirmenin izlerine ulaşmaya çalışılırken, her iki araştırma alanına hizmet edecek disiplinlerarası çalışmaların önemine de vurgu yapılmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda başlatılan tez araştırmasının ilk aşamasında, Seniha Hanım'a yüzeysel olarak değinen sınırlı sayıdaki çalışmaların neredeyse tamamında hatalar olduğu fark edilmiş; bu durum ise Seniha Hanım'ın günümüze sadece sınırlı bir profille değil aynı zamanda üzerinde yeterince düşünülmemiş basmakalıp sözlerle ve hatalı bilgilerle taşınmış olduğunu göstermiştir. Bu tespitlerden hareketle, Seniha Hanım'ı 'şimdide', 'kendi koşullarında' ve 'kendi sözleriyle' temsil edebilmek için, tezde arşiv merkezli mikrotarih yönteminden (Atefmehr & Farahzad, 2022) yararlanılmış; yürütülen kapsamlı araştırma sürecinin sonucunda Seniha Hanım'ın "çoklu yaşamlarıyla" ilgili arşivlerde saklı kalmış belgelere ve şimdiye kadar göz ardı edilmiş eserlerine ulaşılmış; Osmanlı Türkçesindeki eserleri ile kişisel ve resmi belgelerinin çeviriyazısı yapılmış[113] ve böylelikle kendi sesine doğrudan ulaşılmasını sağlayan belgeler ve kaynaklar ışığında bir kadın çevirmenin kimliğini inşa etme aşamasına geçilmiştir.

Araştırma sürecinin sonucunda elde edilen verilerle, öncelikle Seniha Hanım'ın içinde bulunduğu sosyokültürel ve politik bağlamla ilişkiler kurularak kapsamlı bir yaşam öyküsü sunulmuş ve yetiştiği aile ortamının "çoklu yaşamları" üzerindeki etkilerini ortaya koymak için ailesiyle ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Nitekim, bu kapsamda bir araya getirilen bilgiler doğrultusunda, Seniha Hanım'ın çoklu rollerinin kaynağını ailesinden aldığı, ailesindeki diğer kadın akrabalarıyla birlikle Osmanlı-Türk kadın hareketinde kapsamında faaliyetler yürüttüğü ve bu kültürel mirası kendi kızlarına da aktararak başka 'kadın çevirmenlerin' yetişmesine de katkı sağladığı görülmüştür.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde, Seniha Hanım'ın "çoklu yaşamlarının" her biri ayrı başlıklar altında irdelenerek, hem çevirmen kimliği derinlemesine analiz edinmiş hem de diğer rolleriyle olan etkileşimleri sorgulanmıştır. Bu doğrultuda, ilk başlıkta Seniha Hanım'ın çevirmenlik yönüne odaklanılmış ve öncelikle Osmanlı çeviri pratiklerinin kapsamına giren *te'lif* yazıları incelenmiştir. Yapılan incelemede, Seniha Hanım'ın te'lîf yazılarında ele aldığı yazar ve konularla, kendi bulunduğu sosyokültürel ve politik bağlam arasında örtük paralellikler kurduğu; Batılılaşma

[113] Çeviriyazısı yapılan eserlerin görüntüleri için bkz. Ek 29-Ek 44.

yoluyla modernleşme politikalarının yoğun olarak takip edildiği erken Cumhuriyet Dönemi'ne denk gelen bu yazılarında, örnek alınması gereken 'doğru' Batılı örnekler ile temkinli yaklaşılması gereken örneklerin karşıtlığına dayalı bir bakış açısı sunduğu gözlemlenmiştir. Başka bir ifadeyle, Batı'nın kaynak alınarak yeni bir ulus inşasının gerçekleştirildiği dönemde, Seniha Hanım, yeni Türk milletine 'uygun gördüğü' nitelikler temelinde Batı'yı 'filtreleyerek' çevirmeyi uygun bulmuştur. Övgüyle bahsettiği 'romantik', 'muhafazakâr' ve 'geçmişle bağlarını koparmayan' Batılı yazarlar ve eserleri üzerinden, 'içtimai vazifeler, toplumsal hayatta dayanışma, ailenin kutsiyeti, maneviyat ve maziyle kurulan köprülerin' önemine vurgu yaparken, eserlerinde 'maddî meseleler, hissiyattan uzak suni karakterler ve ferdiyetçi dünya görüşünü' ön plana çıkaran Batılı isimleri, eleştirel ve mesafeli bir bakış açısıyla okurlara sunmuştur.

Modern çeviri anlayışını yansıtan kitap çevirileri kapsamında yapılan değerlendirmelerde, Seniha Hanım'ın aile değerleri, toplumsal sorumluluklar, gelenekselle modernin çatışması, bunların beraberinde getirdiği ikilemler, savaş ortamının kişilerin yaşamlarına etkisi gibi temalar etrafında kurgulanan ve en önemlisi de 'konusunu tarihten ve gerçek kişilerden' alan eserlerin çevirisini yapmış olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle romantik İngiliz şairi William Shakespeare'den yaptığı çevirilere kapsamlı yanmetinler ekleyen Seniha Hanım'ın, bu yanmetinler aracılığıyla hedef okur kitlesini, okudukları eserlere birer tarihi belge olarak yaklaşma ve 'Batılı bir eserde kendilerinden olanı' bulma konusunda yönlendirmek istediği tartışılmıştır.

Çalışmanın bir sonraki başlığında, Seniha Hanım'ın yazar olarak kaleme aldığı eserlere odaklanılmış; çeviri pratiklerinde ön plana çıkardığı romantik yazarların yöntemini benimseyerek, kendi eserlerini de 'gerçek tarihi olaylar ve kişiler' üzerine kurguladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, çevirmen ve yazar kimliklerinin etkileşim içinde olmasının bir uzantısı olarak, yazdığı romanlara, çevirdiği yazarlardan da epigraflar eklediğine dikkat çekilmiş ve çeviri pratiklerinde gözlemlenen 'mazinin canlı tutulması yoluyla, ferdin ve toplumun kendi özü ve tarihiyle bağlarını koparmamasına' yönelik vurgunun, yazar olarak ürettiği eserlerin de odak noktasını oluşturduğu belirtilmiştir. "Çoklu yaşamları" arasında en çok bilinen, fakat diğer rolleri gibi yeterince üzerinde durulmamış olan müzeci/arkeolog rolünün ele alındığı başlıkta ise, Seniha Hanım'ın bu alana "ecnebi diller katibi" olarak, yani çevirmen

kimliğiyle giriş yaptığının altı çizilmiştir. Gerek hatıralarında yer verdiği detaylardan gerekse bu alandaki faaliyetleriyle ilgili ulaşılabilen kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda, Seniha Hanım'ın Arkeoloji Müzesi'nde farklı pozisyonlarda görevler üstlendiği dönemlerde bile, bu alanla ilgili kaynakların yazımına ve çevirisine katkı sağlamaya devam ettiği ifade edilmiş ve 'Türk kimliğini' kendi tasavvur ettiği haliyle 'çevirip' 'muhafaza etme' çabasında kullandığı en etkili aracın, çevirmenlik-yazarlık-müzecilik kesişiminde şekillenen çok yönlü profesyonel kimliğini olduğuna dikkat çekilmiştir.

Seniha Hanım'ın Osmanlı-Türk kadın hareketinde yer almış olması; fakat çevirmenlik ve yazarlık rollerinde olduğu gibi bu alanda da yeterince hatırlanmadığı tespitinden hareketle, "çoklu yaşamlarının" irdelendiği son başlıkta temelde iki noktaya odaklanılmıştır. Seniha Hanım'ı bu kadın hareketi içerisinde konumlandırmak ve eserlerinde ortaya koyduğu kadın söylemini ilgili dönemin sosyokültürel ve politik bağlamında okuyabilmek için, öncelikle Osmanlı-Türk kadın hareketinin tarihsel arka planına değinilmiş; izlerine ulaşılmaya çalışılan 'kadın', aynı zamanda bir 'çevirmen' olduğu için, bu tarihe, toplumsal cinsiyet ve çeviribilim araştırmalarının kesişiminde geliştirilen bir bakış açısıyla yaklaşılması hedeflenmiştir. Nitekim benimsenen bu yaklaşım sayesinde, hem Seniha Hanım'ı Osmanlı-Türk kadın hareketinin "tarih ve söyleminde" konumlandırmak ve bu alanda göz ardı edilmesinin nedenlerini anlamak hem de bu harekette yer alan kadınların eyleyiciliğini, çeviribilimin 'yeniden yazım' ve 'öz-çeviri' kavramları ışığında yeniden düşünmek mümkün olmuştur.

Bu kapsamda yapılan sorgulamalar sonucunda, öncelikle Osmanlı-Türk kadın hareketinde yer alan temsilcilerin, kendi toplumsal cinsiyet rollerini 'yeniden yazıp' 'öz-çevirilerini' yaptığı süreçte, çeviri eyleminin kendisini etkili bir araç olarak kullandıkları vurgulanmış ve dönemin katı toplumsal cinsiyet düzeni içinde ilerleyip sosyokültürel ve politik dizgelerde kendilerine yer açmaya çalışırken, -başka stratejilerden de yararlanmış olmakla birlikte- tepki çekmeden hedeflerine ulaşabilmek için 'tedricilik' stratejisini benimsedikleri ileri sürülmüştür. Bu tartışmaya paralel olarak, Osmanlı-Türk kadın hareketine odaklanan öncü çalışmaların, 'tedricilik' stratejisini benimseyen kadınları 'pasif ve uysal' olarak değerlendirmesinden dolayı, ilgili literatürde bu isimlere yeterince odaklanılmadığına dikkat çekilmiş (Gülçiçek, 2022, s. 19) ve Seniha Hanım'ın kadın tarihinde geri

planda kalmamasının nedeni bu tespite dayandırılmıştır. Ayrıca, hareketin erken Cumhuriyet Dönemi'ne denk gelen yıllarda, 'yeni ve modern' bir ulus inşası gerçekleştirilirken, bu modernliğin bir göstergesi olarak, kadınların profesyonel yaşamdaki görünürlüğünün özellikle vurgulandığı ve 'yeni' Türk kadınından kamusal alanda 'profesyonel kimliğini' ön plana çıkarmasının talep edildiği (Durakbaşa, 2021, s. 24, 75) ifade edilmiştir. Dolayısıyla, bu dönemde hâkim olan toplumsal cinsiyet politikaları sonucunda, daha önce kadınların görünür olmadığı alanlarda çalışmaya başlayanların adının ilgili yıllarda giriş yaptıkları mesleklerle eşleştirildiğinin altı çizilmiş ve bunun üzerinden Seniha Hanım'ın günümüze büyük oranda "ilk kadın müzeci/arkeolog" olarak taşınmasının nedeni bu politikalarla ilişkilendirilmiştir.

"Çoklu yaşamları" ilgili sosyokültürel ve politik bağlam içinde irdelenip, çoklu rolleri arasındaki etkileşimler sorgulandıktan sonra, tez çalışmasının son bölümünde, Seniha Hanım'ın çevirmen kimliğini tanımlamak için 'milli romantizm' kavramından yararlanılmıştır. Milli romantizmin, 'şimdinin zorluklarıyla başa çıkarken, yeni kurulan bir topluluğun ortak geçmişinde ve değerlerinde çözüm bulma arzusu' (Hroch, 2017, 5-7, 18) tanımından hareketle, Seniha Hanım'ın 'yeni' Türk milletinin inşa edildiği erken Cumhuriyet Dönemi'nde, gerek çeviri pratiklerinde 'romantik' ve 'muhafazakâr' isimlere yaptığı vurguyla gerekse yazarlık, müzecilik ve Osmanlı-Türk kadın hareketi üyeliği rollerinde sergilediği benzer tutumla; 'uzak ve yakın mazilerini' 'muhafaza eden', 'ecdadının' hatalarından ve 'meziyetlerinden' kendine ders çıkaran ve hem bugününü hem geleceğini 'geçmiş köklerinin' üzerine inşa eden bir Türk kimliği tasavvur ettiği ifade edilmiştir. Ayrıca, ulus-devlet inşasının tamamlandığı sonraki yıllarda bile 'milli romantik' duruşundan ödün vermemiş olması, Seniha Hanım'ın, Türk kimliğini kendi tasavvur ettiği haliyle 'çevirme' ve bu 'çeviriyi muhafaza etme' arzusunu tüm yaşamı boyunca büyük bir azim ve kararlılıkla sürdürdüğünü ortaya koymuştur. Yapılan bu tartışmaların sonucunda ise, Seniha Hanım, erken Cumhuriyet Dönemi'nin "tarih ve söyleminde" bir 'milli romantik' kadın çevirmen olarak konumlandırılmış; yaşamının son yıllarına kadar bu duruşunu devam ettirmiş olması göz önünde bulundurulduğunda, tasavvur ettiği Türk kimliğinin müzakeresinde, tüm yaşamı boyunca 'kültüriçi' ve "kültürlerarası" alanlarda "arabuluculuk" rolünü üstlendiğinin altı çizilmiştir.

Tez çalışması boyunca yapılan tüm sorgulamaların ve değerlendirmelerin sonucunda, öncelikle, diğer rolleriyle daha iyi tanınan ve genellikle 'çevirmen olarak göz ardı edilen' çevirmenlerin, çeviri/çevirmen tarihi araştırmalarında yeniden keşfedilmesinin önemine vurgu yapılmıştır. İkincisi, bu durum bir 'kadın' 'çevirmen' için geçerli olduğunda, hem bu göz ardı edilişin nedenlerini anlamak hem de çevirinin kadın tarihlerindeki rolünü keşfetmek için çeviri ve kadın tarihleri araştırmalarının kesişiminde yapılacak disiplinlerarası çalışmaların sunacağı olanaklara dikkat çekilmiştir. Bu odak noktalarıyla ilişkili olarak, ayrıca, 'kadın' 'çevirmeni' tarihte 'kendi koşulları' içinde ve 'kendi sözleriyle' temsil edebilmek için birincil kaynaklardan ve arşiv belgelerinden yararlanılması gerektiğinin altı çizilmiştir. Tüm bunların sonucunda, arşive dayalı mikrotarih yönteminin verimli olanaklarından yararlanarak, Seniha (Rauf) Sami Moralı örneğine odaklanan bu tez çalışmasının, diğer kadın çevirmenleri ve onların "çoklu yaşamlarını" disiplinlerarası kavşakta (yeniden) keşfedecek başka çalışmalara örnek teşkil edebileceği umut edilmektedir.

KAYNAKÇA

Abdullah, A. (1930). The sword of the Lord. *Good Housekeeping, 91*(4), 38-40; 291-297. https://digital.library.cornell.edu/catalog/hearth6417403_1391_004

Abdullah, A. (1931a). Allah'ın kılıcı I (Çev., S. Sami). *Muhit, 3*(28), 50-53.

Abdullah, A. (1931b). Allah'ın kılıcı II (Çev., S. Sami). *Muhit, 3*(29), 38-41.

Abdullah, A. (1931c). Allah'ın kılıcı III (Çev., S. Sami). *Muhit, 3*(30), 55-58; 79.

Adak, S., & Çağatay, S. (2023). Revisiting feminist historiography on women's activism in Turkey: Beyond the grand narrative of waves. *Women's History Review*, *32*(5), 723-744. doi: 10.1080/09612025.2023.2198107

Adamo, S. (2006). Microhistory of translation. G. L. Bastin & P. F. Bandia (ed.), *Charting the future of translation history. Current discourses and methodology* içinde (ss. 80-99). University of Ottawa Press.

Adams, E. L. (1933). Onaltı kulaç derinlikte süngercilerin hayatından bir safha. (Çev., S. Sami), *Muhit, 5*(55), 24-27.

Ahmet, R. (1934). *Yakın çağlarda Türk tiyatrosu* (İkinci cilt). Kanaat Kütüphanesi.

Aka, E. (2011). *A critical study on Pınar Kür as author-translator: Authorial and translatorial styles in interaction*. (Yayın No. 298496) [Doktora tezi, Boğaziçi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Akbatur, A. (2010). *Writing/translating in/to English: The "ambivalent" case of Elif Şafak*. (Yayın No. 298464) [Doktora tezi, Boğaziçi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Aksakal, H. (2019). *Türk politik kültüründe romantizm* (2. bs.). İletişim Yayınları.

Alimen, N. (2015). *Bir yönlendirme aracı olarak çeviri: Serteller ve çeviri çocuk edebiyatı.* (Yayın No. 397502) [Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Amerikan Kadını. (1932). (Çev., S. Sami). *Muhit, 4*(43), 56-58.

Anamur, H. (2013). *Başlangıcından bugüne Fransızcadan Türkçeye yapılmış çeviriler ile Fransızca düşünürler, yazarlar, sanatçılar üzerine Türkçe yayınları içeren bir kaynakça denemesi.* Gündoğan Yayınları.

Arrojo, R. (2002). Writing, interpreting and the power struggle for the control of meaning: Scenes from Kafka, Borges, and Kosztolanyi. M. Tymoczko & E. Gentzler (ed.), *Translation and power* içinde (ss. 63-79). University of Massachusetts Press.

Atefmehr, Z., & Farahzad, F. (2022). Microhistorical research in translator studies: An archival methodology. *The Translator, 28*(3), 251-262.

Avcı Solmaz, S. G. (2020). *Nora-bir bebek evi*'ne feminist bir yorum. *Litera*, *30*(2), 719-752.

Aykut, E. (2020). İfratla tefrit arasında Müslüman Osmanlı kadınları ve feminizm. F. Saygılıgil & N. Berber (ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce. Feminizm* içinde (ss. 56-67). İletişim Yayınları.

Aziz, A. (1933). *Guide du Musée de Smyrne* (Çev., S. Sami). Resimli Ay S.L.

Balçık, M. B. (2008). Milliyetçilik ve dil politikaları. T. Bora (ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce. Milliyetçilik* içinde (3. bs., ss. 777-787). İletişim Yayınları.

Balsoy, G. (2015). Osmanlı kadın ve toplumsal cinsiyet tarihçiliği üzerine. *Toplum ve Tarih,* (132), 222-231.

Balsoy, G. (2022). Kadın ve toplumsal cinsiyet tarihçiliğinde kaynaklar ve yöntem üzerine: arzuhaller, hatıratlar ve romanlarda ebeler. D. Gülçiçek & E. Erdoğan (ed.) *Feminist eleştiri. Arayışlar ve müzakereler* içinde (ss. 126-145). Metis Yayıncılık.

Banarlı, N. S. (2016). *Edebiyat Sohbetleri.* Kubbealtı Yayınları.

Barthold, V. V. (1990). *Moğol istilasına kadar Türkistan* (Yay. haz., H. D. Yıldız). Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Barthold, V. V. (2020). *Moğol istilası devrinde Türkistan* (Çev., S. Sami Moralı & Yay. haz., G. Kara). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Barthold, W. (1928). *Turkestan down to the Mongol invasion* (Çev., H. A. R. Gibb). Oxford University Press.

Barton, W. E. 1927. *The great good man.* Bobbs-Merrill Company.

Barton, W. E. 1930. *Abraham Lincoln: Amerika'nın en büyük reisicumhuru* (Çev., S. Sami). Selamet Matbaası.

Batchelor, K. (2017). *Histoire crosieé,* microhistory and translation history. K. Batchelor & S. Harding (ed.), *Translating Frantz Fanon across continents and languages* içinde (ss. 1-16). Routledge.

Baydere, M. (2021). *Betimleyici çeviribilim araştırmalarında yeni açılımlara doğru: Reşat Nuri Güntekin'in diliçi ve dillerarası çeviri eylemlerindeki çeşitliliğin kavramsallaştırılması*. (Yayın No. 691438) [Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Beaconsfield, L. (1923). *Aşk hikâyesi* (Çev., S. Rauf). *İleri* Gazetesi.

Benneche Petersen, E. (1931). Lost spring. *Good Housekeeping, 92*(5), 39-41; 139-147. https://digital.library.cornell.edu/catalog/hearth6417403_1393_005

Benneche Petersen, E. (1932a). Kaybolan bahar I (Çev., S. Sami). *Muhit, 4*(39), 45-47; 76.

Benneche Petersen, E. (1932b). Kaybolan bahar II (Çev., S. Sami). *Muhit, 4*(40), 37-40.

Berk Albachten, Ö. (2018). Geçmişte yolculuk: Görünmez kadın çevirmenlerimizden Mebrure Alevok. Ö. Belkıs & D. Kankaytsın (drl.), *Sanatın gölgedeki kadınları* içinde (ss. 375-399). Ayrıntı Yayınları.

Berk, Ö. (2007). Batılılaşma ve çeviri. T. Bora & M. Gültekin (ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce. Modernleşme ve batıcılık* içinde (4. bs., ss. 511-520). İletişim Yayınları.

Berktay, F. (2010). *Tarihin cinsiyeti* (3. bs.). Metis Yayıncılık.

Birinci, A. (2001). *Tarih uğrunda: Matbuat âleminde birkaç adım.* Dergâh Yayınları.

Bora, A. (2020). Feminizmin "dalgalar"ı. F. Saygılıgil & N. Berber (ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce. Feminizm* içinde (ss. 506-511). İletişim Yayınları.

Bora, T., & Onaran, B. (2006). Nostalji ve muhafazakârlık. Mazi cenneti. T. Bora & M. Gültekin (ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce. Muhafazakârlık* içinde (3. bs., ss. 234-360). İletişim Yayınları.

Bourdieu, P., & Wacquant, L. (2014). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar* (Çev., N. Ökten). İletişim Yayınları.

Bozkurt, S. (2014). Touched translations in Turkey. *MomentDergi, 1*(1), 104-124.

Browne, E. G. (1909). *A literary history of Persia.* T. Fisher Unwin Ltd.

Buck, P. (1946). *The pavilion of women.* The John Day Company.

Buck, P. (1947). *Kadınlar paviyonu* (Çev., S. Sami). Ahmet Halit Kitabevi.

Büyükkarcı Yılmaz, F., & Gençtürk Demircioğlu, T. (yay. haz.). (2009a). *Kadınlar Dünyası. 1-50. sayılar. (1913-1921).* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Büyükkarcı Yılmaz, F., & Gençtürk Demircioğlu, T. (yay. haz.). (2009b). *Kadınlar Dünyası. 51-100. sayılar. (1913-1921).* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Byron, L. (1816). *Childe Harold's pilgrimage. Canto III.* http://knarf.english.upenn.edu/Byron/charold3.html

Byron, L. (1819). *Mazeppa, A poem.* John Murray, Albemarle-Street.

Byron, L. (1928). Vaterlo (Çev., S. Sami). *Hayat, 4*(97), 382-383.

Byron, L. (1929). Mazeppa (Çev., S. Sami). *Hayat, 6*(145), 12-14.

Canlı, G. (2019). *William Faulkner'ın Sanctuary adlı romanının kaynak ve erek dizgedeki çeviri serüveni: Diliçi çeviri, öz-çeviri, yeniden çeviri ve dolaylı çeviri kavramları ışığında bir inceleme.* (Yayın No. 555750) [Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Carr, J. D. (1950). *The bride of Newgate.* Harper&Brothers Publishers.

Carr, J. D. (1951). *Hapishane gelini* (Çev., S. Sami). A. Halit Yaşaroğlu Yayınevi.

Castro, O. (2009). (Re)examining horizons in feminist translation studies: Towards a third wave? (Çev., M. Andrews). *MonTI,* (1), 16-17.

Castro, O., &Ergun, E. (2018). Translation and feminism. F. Fernández & J. Evans (ed.), *Translation and politics* içinde (ss. 125-143). Routledge.

Chamberlain, L. (1988). Gender and the metaphorics of translation. *Sign, 13*(3), 454-472.

Chesterman, A. (2009). The name and nature of translator studies. *Hermes*, *22*(42), 13–22.

Connel, R. (1931). Yeniden dünyaya gelen adam (Çev., S. Sami). *Muhit, 3*(37), 62-66.

Çağaptay, S. (2008). Otuzlarda Türk milliyetçiliğinde ırk, dil ve etnisite (Çev., D. Orhun). T. Bora (ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce. Milliyetçilik* içinde (3. bs., ss. 245-262). İletişim Yayınları.

Çakır, S. (2011). Feminist tarih yazımı. Tarihin kadınlar için, kadınlar tarafından yeniden inşası. S. Sancar (ed.), *21. yüzyıla girerken Türkiye'de feminist çalışmalar. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a armağan* içinde (ss. 505-533). Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (2016). *Osmanlı kadın hareketi* (5. bs.). Metis.

Çakır, S. (2018). Türkiye'de kadın tarihi çalışmaları bibliyografyası. Ö. Belkıs & D. Kankaytsın (drl.), *Sanatın gölgedeki kadınları* içinde (ss. 30-90). Ayrıntı Yayınları.

Çatalcalı, F. (1944). Yeni bir Shakespeare tercümesi hakkında. *Yücel, 17*(98), 66-68.

Çiçekler, M., & Andı, F. (yay. haz.). (2009). *Yeni harflerle Hanımlara Mahsus Gazete (1895-1908) seçki.* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Davaz, A. (2014). *Eşitsiz kız kardeşlik. Uluslararası ve Ortadoğu kadın hareketleri, 1935 kongresi ve Türk kadınlar birliği.* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Davaz, A. (2016). Following the traces of the union of Turkish women delegates to the 1935 Congress. B. T. Keşoğlu & L. Şimşek-Rathke (ed.), *Writing women's lives: Auto/Biography, life narratives, myths and historiography international symposium paper book* içinde (ss. 26-32). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Davaz, A. (2020). An annotated archive of entangled European feminist history: The union of Turkish women, the second Balkan conference and Cécile Brunschvicg's visit to Balkan feminists (1923-1935). *Feminist Encounters: A Journal of Critical Studies in Culture and Politics, 4*(2), 1-11.

Davaz, A., Talay Keşoğlu, B., Ünlü, S., & Demirci, T. (Yay. haz.). (2021). *Türkiye'de arşivciliğin bugünü ve yarını – kadınların arşivlerdeki yeri. Sempozyum bildiri kitabı.* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Davis, F. (1970). *The palace of Topkapı in İstanbul.* Charles Scribner's Son.

Davis, F. (1986). *The Ottoman lady. A social history from 1718 – 1918.* Greenwood Press.

de l'Association des amis des antiquitiés d'İzmir et ses environs. (1934). *Guide d'İzmir.* Universum.

Delabastita, D. (2012). Response. *Translation Studies, 5*(2), 246-248.

Delisle, J., & Woodsworth, J. (2012). *Translators through history* (Revised Edition). John Benjamins Publishing Company. (İlk basımı 1995 yılında yayımlandı).

Demircioğlu, C. (2005). *From discourse to practice: Rethinking "translation" (terceme) and related practices of text production in the late Ottoman literary tradition*. (Yayın No. 163070) [Doktora tezi, Boğaziçi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Demirdirek, A. (1993). *Osmanlı kadınlarının hayat hakkı arayışının bir hikayesi.* İmge Yayınları.

Devambez, P. (1937). *İstanbul müzeleri Asarıatika Müzesi tunç eserler rehberi*. Devlet Basımevi.

Dewey, J. (1925). Türk maarifi hakkında rapor. *Maarif Vekâleti Mecmuası,* (1) & (2).

Dewey, J. (1939). *Türkiye maarifi hakkında rapor. Maarif Vekilliği ana programa hazırlıklar Seri: B No:1.* Devlet Basımevi. https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/928

D'hulst, L. (2001). Why and how to write translation histories?. *Special Issue of Crop*, (6), 21-32.

D'hulst, L., & Gambier, Y. (2018). Historicizing knowledge. Introduction. L. D'hulst & Y. Gambier (ed.), *A history of modern translation knowledge. Sources, concepts, effects* içinde (ss. 233-234). John Benjamins Publishing Company.

Du Maurier, D. (1946a). *The king's general.* Doubleday&Company, Inc.

Du Maurier, D. (1946b). *Kıralın generali* (Çev., S. Sami). Ahmet Halit Kitabevi.

Dumas Pére, A. (1952). *Üç silâhşorlar* (Çev., S. Sami Moralı). Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık.

Durakbaşa, A (2021). *Halide Edip Türk modernleşmesi ve feminizm* (8. bs.). İletişim Yayınları.

Ebuzziya Tevfik. (1330/1912). Nisâiyyûn. *Mecmua-i Ebuzziya*, (148), 225-236.

Ertan, T. F. (1997). Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de öncü bir dergi: *Muhit. Kebikeç,* (5), 17-34.

Fertan, S., Moralı, L., Moralı, N., Sönmez, G., Togar, M., & Uyar, A. (drl.). (1985). *Sadık dostumuz köpekler.* Milliyet Yayınları.

Genette, G. (1997). *Paratexts: Thresholds of interpretation* (Çev., J. E. Lewin). Cambridge University Press.

Gerçin, B. (1942). Coriolanus tercümesi. *Tercüme, 3*(16), 284-289.

Gerez, J. H. (1972). *Poesies de Gerez* (Çev. M. Moralı). İmprimerie Fono.

Ginzburg, C. (1992). *The cheese and the worms. the cosmos of a sixteenth century miller* (Çev., J. Tedeschi & A. Tedeschi). The Johns Hopkins University Press.

Gomez, H. (2017). A closer look into the life of ordinary translators through unordinary sources: The use of obituaries as a microhistory tool to study translators and translation in Ohio. *New Voices in Translation Studies, 16,* 55-83.

Grutman, R. (2009). Self-translation. M. Baker & G. Saldanha (ed.), *The Routledge encyclopedia of translation studies* içinde (ss. 257-259). Routledge.

Grutman, R., & van Bolderen, T. (2014). Self-translation. S. Bermann & C. Porter (ed.), *A companion to translation studies* içinde (ss. 323-332). Wiley-Blackwell.

Gülçiçek, D. (2022). Feminist tarih ile ilişkilenmek: dönemler, tanımlar, eklemeler. D. Gülçiçek & E. Erdoğan (ed.) *Feminist eleştiri. Arayışlar ve müzakereler* içinde (ss. 105-125). Metis Yayıncılık.

Hasan Paşa, D. H. (1955a). Mısır ve Sudan sergüzeşti I (Çev., S. Sami). *Türk Yurdu Dergisi,* (245), 935-945.

Hasan Paşa, D. H. (1955b). Mısır ve Sudan sergüzeşti II (Çev., S. Sami). *Türk Yurdu Dergisi,* (246), 52-55.

Hasan Paşa, D. H. (1955c). Mısır ve Sudan sergüzeşti III. (Çev., S. Sami). *Türk Yurdu Dergisi,* (247), 135-140.

Hasan Paşa, D. H. (1978a). Dramalı Haydar Hasan Paşa'nın hatıraları I (Çev., S. Sami Moralı). *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası, 1*(6), 63-67.

Hasan Paşa, D. H. (1978b). Dramalı Haydar Hasan Paşa'nın hatıraları II (Çev., S. Sami Moralı). *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası, 2*(7), 65-69.

Hasan Paşa, D. H. (1978c). Dramalı Haydar Hasan Paşa'nın hatıraları III. (Çev., S. Sami Moralı). *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası, 2*(8), 65-67.

Hermans, T. (1997). Çeviri anlatıda çevirmenin sesi (Çev., A. Bulut). *Kuram,* (15), 63-68.

Hermans, T. (2012). Response. *Translation Studies, 5*(2), 242-245.

Hroch, M. (2017). National romanticism. B. Trencsényi & M. Kopeček (ed.), *Discourses of collective identity in Central and Southeast Europe (1770–1945) texts and commentaries Volume II. national romanticism – the formation of national movements* içinde (ss. 4-18). Central European University Press.

Hu, G. (2004). Translator-centredness. *Perspectives, 12*(2), 106–117.

Ilgın, M. S. (2019). *Tomris Uyar'ın çevirmen ve yazar kimliklerinin etkileşimi.* (Yayın no. 549178) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Işık, Y. (2020). "Hayat Mecmuası" çerçevesinde Türk inkılâbının değerlendirilmesi. *Asead, 7*(3), 76-130.

İbni Haldun. (2020). *Miftah-ul İber* (Çev., A. Subhi Paşa; Yay. Haz., E. Öztürk & O. Gültekin). Rağbet Yayınları.

İcimsoy, A. O. (yay. haz.) (2011). *Aile (1880) ve Hanım (1921). (Yeni harflerle).* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

İhsanoğlu, E. (2001). Modern Türkiye ve Osmanlı mirası. H. Y. Nuhoğlu (drl.), *Osmanlı dünyasında bilim ve eğitim milletlerarası kongresi tebliğleri, 12-15 Nisan 1999* içinde (ss. 3-22). İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi.

İlengiz, Ç. (yay. haz.). (2011). *Genç kadın 1919. Ocak-Mayıs. (Yeni harflerle).* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

İstanbul Müzeleri Müdürlüğü. (1934a). *İstanbul müzeleri yıllığı. Yayın no: 1.* Devlet Matbaası.

İstanbul Müzeleri Müdürlüğü. (1934b). *Resimli rehber. Yunan, Roma, Bizans heykeltraşî eserleri.* Devlet Matbaası.

İstanbul Müzeleri Müdürlüğü. (1937). *İstanbul müzeleri yıllığı. Yayın No: 2*. Devlet Matbaası.

İstanbul Kadın Müzesi. (2012). *Türkiye kadın arşivi. Seniha Sami Moralı.* http://www.istanbulkadinmuzesi.org/seniha-sami-morali/?tur=Alfabetik

Jerard, E. (1931). Bir sene (Çev., S. Sami). *Muhit, 3*(35) 36-41.

Jenkins, R. (1992). *Key sociologists. Pierre Bourdieu*. Routledge.

Johnson, M. (1932). Boom boom birds. *Good Housekeeping, 95*(4), 44-45; 128-132. https://digital.library.cornell.edu/catalog/hearth6417403_1368_004

Johnson, M. (1933). Deve kuşları (Çev., S. Sami). *Muhit, 5*(52), 20-22.

Joly, J. (2012). Preface. J. Delisle & J. Woodsworth (ed.), *Translators through history (revised edition)* içinde (ss. xix-xxii). John Benjamins Publishing Company.

Hayatseven, H., & Küfteoğlu, Ş. G. (Yay. haz.). (2004). *Mesleklerinde öncü kadınlar; ilkler*. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Kaindl, K. (2021). (Literary) translator studies. Shaping the field. K. Kaindl, W. Kolb & D. Schlager (ed.), *Literary translator studies* içinde (ss. 1-38). John Benjamins Publishing.

Kara, G. (2020). Ön Söz. V. V. Barthold, *Moğol istilası devrinde Türkistan* (Çev., S. Sami Moralı & Yay. haz., G. Kara) içinde (ss. ix-x). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Karadağ, A. B. (2012). Çeviri tarihimizde fenni romanlarla bir kültür repertuarı oluşturmak. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, 2*(6), 45-73.

Karadağ, A. B. (2013a). Çeviri tarihimizde 'gözle görülür' bir mütercime: Fatma Aliye Hanım. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(37), 1-16.

Karadağ, A. B. (2013b). Tanzimat Dönemi'nden İkinci Meşrutiyet Dönemi'ne kadın çevirmenlerin çeviri tarihimizdeki 'dişil' izleri. *Humanitas*, *1*(2), 105-126.

Karadağ, A. B. (2014a). Batı'nın çevrilmesini 'medeniyet' odağıyla yeniden okumak: Tanzimat Dönemi/Sonrası çeviriler ve 'çekinceli' cesur çevirmenler. M. F. Uslu & F. Altuğ (yay. haz.), *Tanzimat ve edebiyat- Osmanlı İstanbulu'nda modern edebi kültür* içinde (ss. 481-504). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Karadağ, A. B. (2014b). Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e çeviri roman hallerine ön söz/ son söz tanıklıkları. H. Aynur, M. Çakır, H. Koncu, S. S. Kuru & A. E. Özyıldırım (haz.), *Metnin hâlleri: Osmanlı'da telif, tercüme ve şerh* içinde (ss. 99-145). Klasik Yayınları.

Karal, Akgün, S. & Uluğtekin, M. (2002). *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a.* TDV Yayıncılık.

Kasap, S. (2020). Beyaz konferanslar. F. Saygılıgil & N. Berber (ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce. Feminizm* içinde (ss. 27-32). İletişim Yayınları.

Kayaoğlu, T. (1996). *Türkiye'de tercüme müesseseleri.* (Yayın No. 176143) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Kennedy, M. (1924). *The constant nymph.* Heinemann.

Kennedy, M. (1931). The gift. *Good Housekeeping, 93*(3), 36-39; 225-231. https://digital.library.cornell.edu/catalog/hearth6417403_1395_003

Kennedy, M. (1933). Hediye (Çev., S. Sami). *Muhit, 5*(53), 4-9; 46-47.

Kennedy, M. (1945). *Aşk senfonisi* (Çev., S. Sami). Ölmez Eserler Yayınevi.

Kılıç Denman, F. (yay. haz.). (2010a). *Yeni harflerle Kadın (1908-1909). II. Meşrutiyet Dönemi'nde bir Jön Türk dergisi.* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Kılıç Denman, F. (2010b). Giriş. F. Kılıç Denman (yay. haz.), *Yeni harflerle Kadın (1908-1909). II. Meşrutiyet Dönemi'nde bir Jön Türk dergisi* içinde (ss. 1-29). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Koskinen, K. (1994). (Mis)translating the untranslatable: The impact of deconstruction and post-structuralism on translation theory. *Meta*, *39*(3), 446–452.

Le Bon, G. (1929). Vakaların dersi cihan anarşisi ve düşüncelerde ihtilal (Çev., S. Sami). *Hayat, 6*(141), 8-11.

Lefevere, A. (1992). *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame.* Routledge.

Lefevere, A. (2014). Why waste our time on rewrites? The trouble with interpretation and the role of rewriting in an alternative paradigm. T. Hermans (ed.), *The manipulation of literature. studies in literary translation* içinde (ss. 215-243). Routledge. (İlk baskısı Croom Helm tarafından 1985'te yayımlandı).

Levi, G. (1991). On microhistory. P. Burke (ed.), *New perspectives on historical writings* içinde (ss. 93-113). Polity Press.

Lindner, R. (2020, 13 Aralık). *Life with Charlie.* Office hours with Rudi. https://officehourswithrudi.wordpress.com/2020/12/13/life-with-charlie/

Long, L. (2007). History and translation. P. Kuhiwczak & K. Littau (ed.). *A companion to translation studies* içinde (ss. 63-76). Multilingual Matters.

Luggat. (t.y.). İsti'nas. *Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük* içinde. https://www.luggat.com/istinas/1/1 adresinden 4 Ocak 2022 tarihinde erişildi.

Luzzoto, R. (1976). Salerno tıp okulu (Çev., S. Sami Moralı). *Hayat Tarih Mecmuası*, *2*(12), 32-33.

Mahir Metinsoy, E. (2010). Kadın tarihi araştırmaları açısından *Türk Kadını* dergisi. B. Talay Keşoğlu & M. Keşoğlu (yay. haz.), *Türk kadını (1918-1919) (Yeni harflerle)* içinde (ss. xx-xxxvii). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Marmur, J. (1931). Joby girl. *Good Housekeeping*, 93(3), 58-61; 179-180. https://digital.library.cornell.edu/catalog/hearth6417403_1395_003

Marmur, J. (1932a). Şu kız I (Çev., S. Sami). *Muhit*, *4*(47), 8-11.

Marmur, J. (1932b). Şu kız II. (Çev., S. Sami). *Muhit*, *4*(48), 20-23.

Maurois, A. (1923). *Ariel, ou La vie de Shelley*. Grasset.

Maurois, A. (1925). *Lord Byron et le demon de la tendresse*. A l'enseigne de la Porte Etroite.

Message Personnel. (1934). *The International Women's News. Jus Suffragi, 28*(11-12), 82. https://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:bow456bun/read/single#page/10/mode/1up

Meylaerts, R. (2013). The multiple lives of translators. *TTR: traduction, terminologie, rédaction, 26*(2), 103–128.

Molière. (1927-1928). *Mürai* (Çev., S. Rauf; Uyar., S. Rauf & M. K. Küçük). Sahne Metni.

Moralı Ağış, N. (1944). *Üç beyaz yalı.* Güven Basımevi.

Moralı, S. (1977). Bir tarih hikâyesi: Kürkçü. *Hayat Tarih Mecmuası*, *1*(6), 48-50.

Moralı, S. (1980). Tarihi hikâye: İki düğün. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *2*(8), 63.

Munday, J. (2013). The role of archival and manuscript research in the investigation of translator decision-making. *Target, 25*(1), 125-139.

Munday, J. (2014). Using primary sources to produce a microhistory of translation and translators: Theoretical and methodological concerns. *The Translator*, *20*(1), 64-80.

Muradoğlu, A. (2001). *Reformun dervişleri. Halil Hamit Paşa'dan Kemal Derviş'e bir ailenin biyografisi*. Bakış Yayınları.

Ogan, A. (1933). *Guide du musée de Smyrne* (Çev., S. Sami). Imprimerie Resimli Ay S.L.

Ogan, A. (1940a). La statue en bronze d'Adana (Çev., S. Sami Moralı). *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi,* (IV), 55-56.

Ogan, A. (1940b). Les fouilles de Topkapı Saray. Entreprises en 1937 par la société d'histoire turque (Çev., Seniha Sami Moralı). *Belleten*, *IV*(16), 329-335.

Oğuz, Ş. A. (yay. haz.). (2022). *Kadınlar Dünyası. Sayı 111-120. Osmanlı ve erken Cumhuriyet kadın dergileri. talepler, engeller, mücadele. Cilt 6.* Libra Kitapçılık.

Öz, T. (1966). *Guide to the museum of Topkapı Sarayı* (Çev., Seniha Sami Moralı). İstanbul.

Özkan, H. (1996). *Işık: şiirler (The light - la lumière : poems)* (Çev., M. Moralı). Yeni Pan Yayıncılık.

Özyeğin Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. (2013). *Türk edebiyatında tefrika roman tarihi. http://eresearch.ozyegin.edu.tr/xmlui/handle/10679/888*

Paker, S. (2004a). Reading Turkish novelists and poets in English translation: 2000-2004. *Translation Review*, *68*(1), 6-14.

Paker, S. (2004b). Türkiye odaklı çeviri tarihi araştırmaları, Kültürel hafıza, unutuş ve hatırlayış ilişkileri. *Journal of Turkish Studies*, *28*(1), 275-284.

Paker, S. (2014). Terceme, te'lîf ve özgünlük meselesi. H. Aynur, M. Çakır, H. Koncu, S. S. Kuru & A. E. Özyıldırım (haz.), *Metnin hâlleri: Osmanlı'da telif, tercüme ve şerh* içinde (ss. 36-71). Klasik Yayınları.

Pala, C. (yay. haz.). (2022a). *Yeni harflerle Hanımlara Mahsus Gazete (1895-1908). Sayı 1-13. Osmanlı ve erken Cumhuriyet kadın dergileri. talepler, engeller, mücadele. Cilt 7.* Libra Kitapçılık.

Pala, C. (yay. haz.). (2022b). *Yeni harflerle Hanımlara Mahsus Gazete (1895-1908). Sayı 14-25. Osmanlı ve erken Cumhuriyet kadın dergileri. talepler, engeller, mücadele. Cilt 8.* Libra Kitapçılık.

Paloposki, O. (2017). In search of an ordinary translator: Translator histories, working practices and translator–publisher relations in the light of archival documents. *The Translator*, *23*(1), 31-48.

Porter, K. (1975). *Adım Kadın. Çağdaş kadın yazarlardan seçme hikâyeler* (Çev., L. Moralı, M. Moralı, N. Moralı, G. Sönmez, & M. Togar). Kervan Yayınları.

Pym, A. (1998). *Method in translation history.* St. Jerome Publishing.

Rauf, S. (1925a). Milli roman: Kırık kafesler. *Türk Kadın Yolu*, (2), 27-28.

Rauf, S. (1925b). Milli roman: Kırık kafesler. *Türk Kadın Yolu*, **(**4), 15.

Rauf, S. (1925c). Milli roman: Kırık kafesler. *Türk Kadın Yolu*, (5), 14-15.

Rauf, S. (1925ç). Milli roman: Kırık kafesler. *Türk Kadın Yolu*, (6), 12-13.

Rauf, S. (1925d). Milli roman: Kırık kafesler. *Türk Kadın Yolu*, (7), 7.

Rauf, S. (1925e). Milli roman: Kırık kafesler. *Türk Kadın Yolu*, (8), 13.

Rauf, S. (1925f). Milli roman: Kırık kafesler. *Türk Kadın Yolu*, (9), 8-9.

Rauf, S. (1926). Milli roman: Kırık kafesler. *Türk Kadın Yolu*, (14), 12.

Regnard, J. F. (1929-1930). *Kumarbaz.* (Çev., K. Emin & Uyar., S. Rauf). Sahne Metni.

Rundle, C. (2012). Translation as an approach to history. *Translation Studies*, *5*(2), 232-240.

Rundle, C. (2018). Temporality. L. D'hulst & Y. Gambier (ed.), *A history of modern translation knowledge. Sources, concepts, effects* içinde (ss. 235-243). John Benjamins Publishing Company.

Sami Moralı, S. (1942). The bronzes of the Museum of Antiquties at İstanbul. *Realite*, (65), 7-12.

Sami Moralı, S. (1960). Çarşaf modası bize Suriye'den geldi. *Hayat*, 4-5.

Sami Moralı, S. (1968). Türk kültürüne büyük hizmetleri dokunan bir devlet adamı: Subhi Paşa. *Hayat Tarih Mecmuası*, *2*(11), 69-74.

Sami Moralı, S. (1969a). Ayetullah Bey ve Yeni Osmanlı Cemiyeti. *Hayat Tarih Mecmuası*, *2*(12), 31-34.

Sami Moralı, S. (1969b). Hamdullah Suphi ve Türk Ocakları. *Hayat Tarih Mecmuası*, *2*(2), 70-77.

Sami Moralı, S. (1969c). Hamiyet Hanım. *Hayat Tarih Mecmuası*, *1*(1), 69-71.

Sami Moralı, S. (1969ç). Latife Çeyrek Başı ve Türk Kadınlar Birliği. *Hayat Tarih Mecmuası*, *1*(3), 75-77.

Sami Moralı, S. (1976). Safvet Paşa yalısı. *Hayat Tarih Mecmuası*, *2*(8), 24-27.

Sami Moralı, S. (1978a). Hatıralar 1: Sultan Abdülhamid devrine ait hatırladıklarım. *Hayat Tarih Mecmuası*, *2*(2), 62-68.

Sami Moralı, S. (1978b). Hatıralar 2: Meşrutiyet, Dolmabahçe Sarayı ve Ankara'nın ilk günlerine dair. *Hayat Tarih Mecmuası*, *1*(3), 58-65.

Sami Moralı, S. (1978c). Hatıralar 3: Arkeoloji Müzesi, Suriye ve Lübnan ile Kanlıca Körfezi'ne dair. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1(4), 56-61.

Sami Moralı, S. (1979a). Tarihi roman: Kızılpınar I. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(1), 85-96.

Sami Moralı, S. (1979b). Tarihi roman: Kızılpınar II. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(2), 88-95.

Sami Moralı, S. (1979c). Tarihi roman: Kızılpınar III. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(3), 90-94.

Sami Moralı, S. (1979ç). Tarihi roman: Kızılpınar IV. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(4), 87-96.

Sami Moralı, S. (1979d). Tarihi roman: Kızılpınar V. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(5), 92-96.

Sami Moralı, S. (1979e). Tarihi roman: Kızılpınar VI. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(6), 87-96.

Sami Moralı, S. (1979f). Tarihi roman: Kızılpınar VII. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *2*(7), 72-80.

Sami Moralı, S. (1979g). Tarihi roman: Kızılpınar VIII. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *2*(8), 76-80.

Sami Moralı, S. (1980a). Edebi roman: Karışık yollar I. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(5), 91-95.

Sami Moralı, S. (1980b). Edebi roman: Karışık yollar II. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(6), 88-94.

Sami Moralı, S. (1980c). Edebi roman: Karışık yollar III. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *2*(7), 89-95.

Sami Moralı, S. (1980ç). Edebi roman: Karışık yollar IV. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *2*(8), 89-95.

Sami Moralı, S. (1980d). Edebi roman: Karışık yollar V. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *2*(9), 85-94.

Sami Moralı, S. (1980e). Edebi roman: Karışık yollar VI. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *2*(10), 88-96.

Sami Moralı, S. (1982a). Yatsıya kadar I. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(1), 72-78.

Sami Moralı, S. (1982b). Yatsıya kadar II. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(2), 75-79.

Sami Moralı, S. (1982c). Yatsıya kadar III. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(3), 74-79.

Sami Moralı, S. (1982ç). Yatsıya kadar IV. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *1*(4), 74-79.

Sami, S. (1928a). Büyük adamlar: Ibsen. *Hayat*, *3*(74), 439-441.

Sami, S. (1928b). Cihan edebiyatının meşhur şairlerinden bir İskoçya şairi. *Hayat*, *4*(81), 54-57.

Sami, S. (1928c). Cihan edebiyatının meşhur simalarından Lord Byron. *Hayat*, *3*(66), 275-278.

Sami, S. (1928ç). Dün ve bugün. *Hayat*, *4*(92), 281-282.

Sami, S. (1928d). Ecnebi edebiyatı Fransız edebiyatının banileri: Pleiade şairleri. *Hayat*, *4*(94), 307-309.

Sami, S. (1928e). Hangisi?. *Resimli Gazete*, (271), 4.

Sami, S. (1928f.) İngiltere'de romantik şairler göl şairleri. *Hayat*, *4*(88), 190-191.

Sami, S. (1928g). İngiltere'de romantik şairler II. İhtilalciler ile Keats. *Hayat*, *4*(89), 207-210.

Sami, S. (1928h). On dokuzuncu asırda İngiliz hikâyenüvisleri. Garb edebiyatı. *Hayat*, *4*(85), 128-129.

Sami, S. (1928i). Şimdiki Fransız hikâyecileri birinci kısım: Eski nesil. *Hayat*, *4*(99), 409-410.

Sami, S. (1928j). Şimdiki Fransız hikâyecileri ikinci kısım: Yeni nesil. *Hayat*, *4*(100), 437-438.

Sami, S. (1928k). Temaşa hayatı. Phédre piyesi ve Phédre rolü. *Hayat*, *3*(69), 336-338.

Sami, S. (1929a). Ecnebi edebiyatı: Tennyson. *Hayat*, *6*(144), 12-14.

Sami, S. (1929b). Ruhumu tatmin etmiyor. *Muhit*, *1*(14), 1086-1088.

Sami, S. (1929c). Temaşa bahisleri. Figaro'nun izdivacı. *Hayat*, *6*(138), 8-10.

Sami, S. (1929ç). Üç kat müstacel. *Muhit*, *1*(12), 916-920.

Sami, S. (1930a). Evvel zaman içinde. *Muhit*, *2*(17), 1340-1341.

Sami, S. (1930b). İki ahbap rakibe. *Muhit*, *2*(25), 52-55, 79.

Sami, S. (1930c). Kaybettiğimiz çok kıymetli ve halkçı bir Türk kadını: Hamiyet Hulusi Hanım. *Muhit*, *2*(17), 1293.

Sami, S. (1930ç). Romantizmin meşhur simalarından Shelly – Şeli. *Muhit*, *2*(22), 273-275.

Sami, S. (1931a). Annelerin çalışması. *Muhit*, *3*(4), 70-71.

Sami, S. (1931b). Eski şiirler. 21. asrın masalı. *Muhit*, *3*(32), 24-25, 77.

Sami, S. (1931c). Küçüklerin terbiyesi. *Muhit*, *3*(30), 70-71.

Sami, S. (1932). Lewis Carroll'un yüzüncü yıldönümü. Peri masalları yazan bir riyaziyeci. *Muhit*, *4*(46), 54.

Sami, S. (1933a). Beynelmilel kadınlar konferansı. *Muhit*, *5*(55), 13-14, 47.

Sami, S. (1933b). Mekteplerde oynanacak güzel bir piyes: Balo gecesi. *Muhit*, *5*(51), 31-33.

Sami, S. (1933c). Orta zamanlarda Türk armaları. *Resimli Şark*, (27), 10-12.

Sami, S. (1943a). Coriolanus tercümesi tenkidine cevap. *Tercüme*, *3*(18), 432-433.

Sami, S. (1943b). Hatıralar. *Rövü Review*, (15), 2-5.

Sami, S. (1968). XIX. yüzyılda ünlü devlet adamları yetiştiren bir aile: Moralı ailesi. *Hayat Tarih Mecmuası*, *2*(7), 21-26.

Sauer, J. (1997). Türkiye'de ilk çeviri dergisi: *Tercüme* (Çev. M. Çıkar). *Kebikeç,* (5), 35-49.

Saygılıgil, F. (2020). Sunuş. F. Saygılıgil & N. Berber (ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce. Feminizm* içinde (ss. 15-21). İletişim Yayınları.

Schreiber, D. E. (1932). S.S.C.B.'nde anne ve çocuk (Çev., Seniha Sami). *Muhit*, *4*(45), 38-39; 70.

Shakespeare, W. (1942a). *Corolianus faciası (Koriolanus)* (Çev., S. Sami). Hilmi Kitabevi.

Shakespeare, W. (1942b) *Jül Sezar* (Çev., N. Sevin). Maarif Vekâleti.

Shakespeare, W. (1944). *Antonius ve Kleopatra* (Çev., S. Korkut). Maarif Vekâleti.

Shakespeare, W. (1946a). *Antonios- Kleopatra* (Çev., S. Sami). Hilmi Kitabevi.

Shakespeare, W. (1946b). *Richard III faciası* (Çev., S. Sami). Ahmed Halid Kitabevi.

Shakespeare, W. (1966). *Shakespeare complete works* Craig (W. J. ed.). Oxford University Press.

Shelley, P. B. (1820a). *The cloud.* https://www.poetryfoundation.org/poems/45117/the-cloud-56d2247bf4112

Shelley, P. B. (1820b). *Ode to the west wind*. https://www.poetryfoundation.org/poems/45134/ode-to-the-west-wind

Shelley, P. B. (1821). *Adonais. An Elegy on the death of John Keats.* https://www.poetryfoundation.org/poems/45112/adonais-an-elegy-on-the-death-of-john-keats

Shelley, P. B. (1928a). Garb edebiyatı: Mersiye (Çev., S. Sami). *Hayat*, *4*(90), 239-240.

Shelley, P. B. (1928b). İngiliz edebiyatı: Bulut. (Çev., S. Sami). *Hayat*, *4*(85), 136.

Shelley, P. B. (1930). Batı rüzgârına. *Muhit*, *2*(22), 275.

Shelley, P. B. (1958). Şelli. Batı rüzgârına (Çev., S. Sami). V. M. Kocatürk (haz.), *Şaheserler antolojisi* içinde (ss. 318-319). Buluş Yayınevi.

Simon, S. (2005). *Gender in translation: Cultural identity and the politics of transmission.* Routledge. (İlk basımı 1996'da yayımlandı).

Sirman, N. (2008). Kadınların milliyeti. T. Bora (ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce. Milliyetçilik* içinde (ss. 226-244). İletişim Yayınları.

Tahir Gürçağlar, Ş. (2013a). Agency in allographic prefaces to translation works: An initial exploration of the Turkish context. H. Jansen & A. Wegener (ed.), *Authorial and editorial voices in translation* içinde (ss. 89-108). Editions quebecoises de l'oeuvre.

Tahir Gürçağlar, Ş. (2013b). Translation history. C. Millan & F. Bartrina (ed.), *The Routledge handbook of translation studies* içinde (ss. 131-143). Routledge.

Tahir Gürçağlar, Ş. (2018). *Türkiye'de çevirinin politikası ve poetikası. 1923-1960* (Çev., T. Demirel). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Tahir Gürçağlar, Ş. (drl.). (2019). *Kelimelerin kıyısında: Türkiye'de kadın çevirmenler.* İthaki Yayınları.

Tahir Gürçağlar, Ş. (2022). Translation historiography. *Slovo.ru: Baltic accent*, *13*(1), 14-31.

Talay Keşoğlu, B. (yay. haz.). (2019a). *Yeni harflerle Bilgi Yurdu Işığı (1917-1918). Osmanlı ve erken Cumhuriyet kadın dergileri. talepler, engeller, mücadele. Cilt I.* Libra Kitapçılık.

Talay Keşoğlu, B. (yay. haz.). (2019b). *Yeni harflerle İnsaniyet (1882-1883), Kadınlık Hayatı (1913), Erkekler Dünyası (1914), Ev Hocası (1923), Firuze (1924). Osmanlı ve erken Cumhuriyet kadın dergileri. talepler, engeller, mücadele. Cilt 2.* Libra Kitapçılık.

Talay Keşoğlu, B. (yay. haz.). (2021). *Kadınlar dünyası. Sayı 101-110. Osmanlı ve erken Cumhuriyet kadın dergileri. talepler, engeller, mücadele. Cilt 5.* Libra Kitapçılık.

Talay Keşoğlu, B., & İpek, G. (yay. haz.). (2023). *Yeni harflerle Âyine (1875), Parça Bohçası (1889), Âlem-i Nisvan (1906), Seyyâle (1914). Osmanlı ve erken Cumhuriyet kadın dergileri. talepler, engeller, mücadele. Cilt 9.* Libra Kitapçılık.

Talay Keşoğlu, B., & Keşoğlu, M. (yay. haz.). (2010). *Türk Kadını (1918-1919) (Yeni harflerle).* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Taş İlmek, S. (2021). Entellektüel bir Türk kadını: Çevirmen Seniha Sami Moralı. Y. Güner, E. Vatansever & H. Şallı (ed.), *Prof. Dr. İlker Alp'e armağan kitabı* içinde (ss. 429-449). Paradigma Akademi.

Taylor, K. (1933a). Köy hekimi I (Çev., S. Sami). *Muhit*, *5*(54) 28-31.

Taylor, K. (1933b). Köy hekimi II (Çev., S. Sami). *Muhit*, *5*(55), 4-7; 48.

Toprak, Z. (2015). *Türkiye'de kadın özgürlüğü ve feminizm (1908-1935).* Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Toros, T. (1994, Nisan). Turkey's first woman museologist. İlk kadın müzecimiz Seniha Sami. *THY Skylife, 11*(4), 68-72.

Toros, T. (2000). *O güzel insanlar.* Aksoy Yayıncılık.

Turquie. Déléguee Mme. Seniha Rauf. (1931). *The International Women's News. Jus Suffragi, 23*(10), 163. https://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:bow456bun/read/single#page/10/mode/1up

Tutumlu, R., & Serdar, A. (2014). *Kırık Kafesler tefrika bilgi formu. https://eresearch.ozyegin.edu.tr/xmlui/handle/10679/5276*

Türk Kadınlar Birliği. (1933). *Türk Kadınlar Birliği 1933. Heyeti idare senelik raporu.* Neomistikbal Matbaası.

Türkeş, A. Ö. (2006). Muhafazakâr romanlarda muhafaza edilen neydi?. T. Bora & M. Gültekin (ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce. Muhafazakârlık* içinde (3. bs., ss. 590-603). İletişim Yayınları.

Uçman, A. (2011). *Hayat* mecmuası ve devrin milliyetçilik anlayışı. *Türk Yurdu, 31*(285), 142-148.

Uslu, E. (2019). *Kültürlerarası iletişim bağlamında kadın çevirmenler: Türkiye'deki sosyal bilimler, teknik ve edebiyat dalları üzerine bir alan araştırması.* (Yayın no. 558432) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Kovala, U. (1996). Translations, paratextual mediation and ideological closure. *Target. 8*(1), 119-147.

Van Os, N. A. N. M. (2013). *Feminism, philanthropy and patriotism: Female associational life in the Ottoman Empire.* [Doktora Tezi, Leiden Üniversitesi]. Leiden Üniversitesi Kütüphanesi.

Van Os, N. A. N. M. (2022). Osmanlı Müslümanlarında feminizm. T. Bora & M. Ö. Alkan (ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce. Cumhuriyet'e devreden düşünce mirası. Tanzimat ve Meşrutiyet'in birikimi* içinde (13. bs., ss. 335-347). İletişim Yayınları.

Venuti, L. (2004). *The translator's invisibility. A history of translation*. Routledge. (İlk basımı 1995 yılında yayımlandı).

Von Flotow, L. (1997). *Translation and gender: Translation in the era of feminism.* St. Jerome Publishing.

Von Flotow, L., & Scott, J. W. (2016). Gender studies and translation studies. "Entre braquette" – connecting the transdisciplines. Y. Gambier & L. van Doorslaer (ed.), *Border crossings. translation studies and other disciplines* içinde (ss. 349-373). John Benjamins Publishing Company.

Wakabayashi, J. (2018). Microhistory. L. D'hulst & Y. Gambier (ed.), *A history of modern translation knowledge. Sources, concepts, effects* içinde (ss. 251-254). John Benjamins Publishing Company.

Weyer, M. C. (1930). Medeniyet nedir? (Çev., S. Sami). *Muhit*, *2*(21), 208-209.

Woodsworth, J. (2012). Preface to the second edition. J. Delisle & J. Woodsworth (ed.), *Translators through history (revised edition)* içinde (ss. xiii-xviii). John Benjamins Publishing Company.

Yalçındağ, A. S. (2021). *Çeviren/çevrilen bir yazar olarak Halide Edip.* (Yayın No. 717463) [Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Yener, M. (2021). *Yücel* dergisinde hümanizm bahsi. *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi,* (4), 148-167.

Yılmaz Şentürk, E. (yay. haz.). (2019). *Yeni harflerle Hanımlar Âlemi (1914). Osmanlı ve erken Cumhuriyet kadın dergileri. talepler, engeller, mücadele. Cilt 3.* Libra Kitapçılık.

Yurdal, M. O. (2020, Mart). İlk kadın uzman, çevirmen, entelektüel, saray mürebbiyesi, Cumhuriyet müzecisi: Seniha Sami Moralı. *#tarih*, (70), 72-74.

Yurdsever Ateş, N. (yay. haz.). (2009a). *Yeni harflerle Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu (1925-1927).* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Yurdsever Ateş, N. (2009b). Giriş. N. Yurdsever Ateş (yay. haz.), *Yeni harflerle Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu (1925-1927)* içinde (ss. 17-59). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Yücel, F. (2020). *Çevirinin tarihi* (2. bs.). Çeviribilim Yayınları.

Zamacı, A. (2015). *Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti ve faaliyetleri.* (Yayın No. 385732) [Doktora tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Zihnioğlu, Y. (2019). *Kadınsız inkılap. Nezihe Muhiddin, kadınlar halk fırkası, kadın birliği* (4. bs.). Metis Yayınları.

Zobu, V. R. (1977). *O günden bugüne anılar*. Milliyet Yayınları.

Zobu, V. R. (1982). Mürai bizim sahnemizde. *Şehir Tiyatrosu*, (433), 3-4.

Zorbay, A., & Atik, A. (yay. haz.). (2020). *Yeni harflerle Sıyanet (1914). Osmanlı ve erken Cumhuriyet kadın dergileri. talepler, engeller, mücadele. Cilt 4.* Libra Kitapçılık.

ARŞİV BELGELERİ

[Aile fotoğrafı]. (tah. 1912). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001561201008*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Belgrad Sulh Konferansı fotoğraf]. (tah. 1931). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001560411008*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Bir kıraliça nasıl yetiştirildi]. (t.y.). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636015019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Emekli sandığı hizmet çizelgesi]. (1950). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636002019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şehadetnamesi]. (1330, 20 Haziran). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636445019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Nüfus cüzdanı sureti]. (1959, 20 Ağustos). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001635997019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Seniha Hanım emeklilik fotoğrafı]. (1950). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636004019*), İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi, Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Seniha Sami çocukluk fotoğrafları]. (1891-1896). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001561196008*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Seniha Sami gençlik fotoğrafı]. (tah. 1906). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001561194008*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Seniha ve Nesrin Moralı fotoğraf]. (1968). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001561169008*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Sicil cüzdanı]. (1948). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636003019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Taziye telgrafı]. (1981, 12 Eylül). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636460019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

[Yeni harfler kursu başarı sertifikası]. (1929). Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636000019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Avni Bey. (1926, 13 Haziran). [Seniha Sami Moralı'ya. *İran Edebiyatı Tarihi* tercümesi hakkında]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001635788019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Browne, E. G. (1924-1929). *İran Edebiyatı Tarihi. İlk iki cilt. Seniha Sami'nin yayımlanmamış el yazması çevirisi.* Yazmalar Koleksiyonu (Yer numarası: 06 Mil Yz Müs 117), Milli Kütüphane, Ankara, Türkiye.

Byron, L. (tah. 1929). *Mazeppa. Seniha Sami'nin yayımlanmamış çevirisi*. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636005019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Cisneros, M. L. (1976, 21 Ağustos). [*Time* dergisi editöründen Seniha Sami Moralı'ya yanıt]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570844009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Darülfünun Edebiyat Fakültesi. (1924, […]). [Seniha Sami Moralı'ya. *İran Edebiyatı Tarihi* tercümesi hakkında]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570846009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Değerli Bir Yazarımızı Kaybettik. (1981, […]). [Nesrin Moralı'nın vefatıyla ilgili bir dergi kupürü, İstanbul, Türkiye]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001507138006*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Deux voix de femmes balkaniques sur la paix. (1931, 20 Haziran). [*Le mouvement Féministe'*den kupür, Cenevre, İsviçre, gazete]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001511039006*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Devlet Matbaası Müdür Vekili. (1927, 17 Temmuz). [Seniha Sami Moralı'ya. *İran Edebiyatı Tarihi* tercümesi hakkında]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570845009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Dürrüşehvar Sultan. (1925-1927). [Seniha Hanım'a mektuplar]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001571059009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1974a, 21 Ocak). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570825009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1974b, 11 Kasım). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570830009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1975a, 4 Nisan). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570869009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1975b, 23 Nisan). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570827009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1975c, 18 Temmuz). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570868009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1976a, 18 Mayıs). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570837009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1976b, 11 Eylül). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570859009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1977, 21 Eylül). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570822009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1978a, 2 Ocak). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570820009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1978b, 23 Şubat). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570030009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1979a, 18 Mayıs). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570837009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1979b, 3 Ağustos). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570836009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1979c, 5 Ağustos). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570838009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1979d, 11 Eylül). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570824009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1979e, 2 Aralık). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570832009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1980a, 13 Nisan). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570871009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1980b, 23 Nisan). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570870009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ehrmann, C. (1980c, 27 Ağustos). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570835009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ençer, J. C. (1978, 14 Kasım). [*Crossroads of Islam* dergisinin editöründen yanıt]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570848009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Hotham, D. (1973, 1 Ekim). [Seniha Sami Moralı'nın mektubuna yanıt]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570854009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Ingholt, H. (1949, 20 Temmuz). [Seniha Sami Moralı'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570841009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Kayıplar. (1934, 1 Mart). [Moralı'nın oğlu Avni'nin vefatıyla ilgili bir dergi kupürü, İstanbul, Türkiye]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001511797006*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Küçük, S. (tah. 1982). *Şehir tiyatrolarının yanlış bir adımı daha.* [Gazete kupürü, İstanbul, Türkiye]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001580636010*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Le thé a l'Union des Dames Turques. (1931, 24 Ekim). [*Le Journal d'Orient'*den kupür, İstanbul, Türkiye, gazete]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001511038006*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Maarif Vekâleti. (1926a, […]). [Seniha Sami Moralı'ya. *İran Edebiyatı Tarihi* tercümesi hakkında]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001635640019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Maarif Vekâleti. (1926b, 14 Temmuz). [Seniha Sami Moralı'ya. *İran Edebiyatı Tarihi* tercümesi hakkında]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001635787019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Maarif Vekâleti. (1927, 14 Ağustos). [Seniha Sami Moralı'ya. *İran Edebiyatı Tarihi* tercümesi hakkında]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636397019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Maarif Vekâleti. (1929, 14 Ocak). [Seniha Sami Moralı'ya. *İran Edebiyatı Tarihi* tercümesi hakkında]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001635790019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Macid Bey. (1924, 17 Haziran). [Seniha Sami Moralı'ya. *İran Edebiyatı Tarihi* tercümesi hakkında]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001635789019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Moralı, N. & Moralı, M. (1920). *Primrose. Seniha Hanım'ın kızları, Münevver ve Nesrin'in çocukken yazdığı İngilizce hikâye kitabı.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636457019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Moralı, M. (t.y.). [Münevver Moralı'nın Seniha Sami portresi]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001590105012*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Moralı, S. (1934, 15 Aralık). [Müzedeki göreviyle ilgili açıklama mektubu]. Moralı Ailesi (Belge numarası: […]), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Moralı, S. (1954-1955). *Louisa E. Rhine ile mektuplaşma.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570833009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Moralı, S. (1975-1977). *Macit Selekler ile mektuplaşma.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570818009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Otmanbölük, G. (1978, 9 Şubat). *Hanımlar için özel müze gezme günü.* [*Hayat*'tan kupür, İstanbul, Türkiye, dergi]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001511800006*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Rauf, S. (1926a, 29 Haziran). [*İran Edebiyatı Tarihi'nin* tercümesiyle ilgili Maarif Vekâleti'ne gönderilen mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570843009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Rauf, S. (1926b, 11 Temmuz). [*İran Edebiyatı Tarihi'nin* tercümesiyle ilgili Maarif Vekâleti'ne gönderilen mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570843009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Rauf, S. (1933a, 18 Mart). *A la Réception qui eut lieu à l'Hotel de Ville de Marseille.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636440019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Rauf, S. (1933b, 22 Mart). *Discours prononcé au meeting de la paix, à la Salle de la Mutualité, à Marseille.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636440019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Rauf, S. (1933c, 25 Mart). *Discours prononcé à la Salle Bréa, à Nice..* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636441019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1952, 15 Mayıs). [*Paris Match* dergisinin editörüne mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570850009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1956-1980). *Türkiye'deki çeşitli gazete ve dergilere mektuplar.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001635786019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1966a, 13 Mayıs). [*Readers Digest* dergisi yazarı Ernest O. Hauser'e]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570853009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1966b, 13 Mayıs). [*The Illustrated London News* editörüne mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570888009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1969, 27 Ocak). [Yılmaz Öztuna'ya mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001635791019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1970, 16 Haziran). [*Life* dergisi editörüne mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570852009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1973, 23 Temmuz). [*The Turks* kitabının yazarı David Hotham'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570889009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1976, 15 Temmuz). [*Time* dergisi editörüne mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570851009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1977, 25 Eylül). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570823009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1978, […]). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570872009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1979a, 16 Ağustos). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570878009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1979b, 9 Haziran). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570879009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1980a, 10 Şubat). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570819009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1980, 19 Nisan). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570875009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1980b, 16 Eylül). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570877009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1980c, 17 Temmuz). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570876009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1980d, 19 Nisan). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570875009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. ([…], 9 Kasım). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570821009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1975, 27 Ekim-1975, 24 Aralık). *Time Forum dergisinin editörü ile mektuplaşma.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570861009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (1976, 15 Temmuz). [Time Forum dergisinin editörüne mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570851009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (t.y./a). *Bu da geçer. Seniha Sami'nin yayımlanmamış romanı.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636030019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (t.y./b). [Charlie Ehrmann'a mektup]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001570831009*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (t.y./c) *Hatırat notları.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001550265007*), Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi, Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (t.y./d). *The Moralı family. a xix. century family which raised great statesmen.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001551164007*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (tah. 1960). *Feraceler ile çarşaflar, kayıklar ile arabalar*. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001635795019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami Moralı, S. (tah. 1975). *Seniha Hanım'ın Hz. İsa'yla ilgili Hayat Tarih mecmuasına göndermek üzere hazırladığı yazının ön hazırlıkları.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001551239007*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Sami, S. (t.y.). *Life in the last harems and the harems of the last khalife. Son halifenin sarayı ve son harem hayatı. Türkçe-İngilizce*. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636016019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Selekler, M. (1972-1976). *Macit Selekler'den Hayat Tarih mecmuasına Hz. İsa ile ilgili gönderilen mektuplar.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636349david019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Shakespeare, W. (tah. 1942). *Julius Cesar faciası. Seniha Sami'nin yayımlanmamış çevirisi*. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636019019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Shakespeare, W. (tah. 1943). *Kral Lear. Seniha Sami'nin yayımlanmamış çevirisi.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636017019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Shakespeare, W. (tah. 1944). *Hamlet. Seniha Sami'nin yayımlanmamış çevirisi*. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636018019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Toros, T. (2005). *Nazım Hikmet yazı dizisi.* [*Cumhuriyet*'ten kupür, İstanbul, Türkiye, gazete]. Gazete Kupürleri (Belge numarası: *001505434006*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Toros, T. (t.y./a). *Milletlerarası toplantılarda Seniha Sami Moralı'nın konuşmaları.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636437019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Toros, T. (t.y./b). *Seniha Hanım'ın annesine ait aile şeceresi.* Moralı Ailesi (Belge numarası: […]), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Toros, T. (t.y./c). *Seniha Sami Moralı'nın hayatı hakkında not.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001550680007*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Toros, T. (t.y./d). *Seniha Sami Moralı tarafından neşredilen eserlerden bazıları.* Moralı Ailesi (Belge numarası: *001636020019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

Yücel, H. A. (1942, 9 Nisan). [Seniha Sami Moralı'ya, *Jül Sezar* tercümesi hakkında]. Moralı Ailesi (Belge numarası: *001635994019*), Taha Toros Arşivi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye.

GAZETELER

İntihabata iştirak ediniz. (1930, 5 Teşrin-i Evvel). *Cumhuriyet Gazetesi*.

İntihabatta şehir halkının ne kadarı oy verdi, niçin?. (1930, 20 Teşrin-I Evvel). *Vakit Gazetesi.*

İstanbul kadınlar birliği dersler açıyor. (1930, 23 Haziran). *Hakimiyet-i Milliye Gazetesi.*

Kadın birliği murahhası Belgrada gidiyor. (1931, 20 Nisan). *Vakit Gazetesi.*

Kadınlar birliğinde iki Fransız muharrir şerefine bir çay ziyafeti verildi. (1929, 19 Kanunuevvel). *Vakit Gazetesi.*

Kadınlar paviyonu. (1947, 17 Kasım). *Akşam Gazetesi.*

Kadınların mitingi harb aleyhinde bir tezahür oldu. (1935, 23 Nisan). *Akşam Gazetesi.*

Küçük haberler. (1929, 1 Kanunuevvel). *Vakit Gazetesi.*

Rauf, S. (1934, 4 Mart). Taziye teşekkürü. *Akşam Gazetesi.*

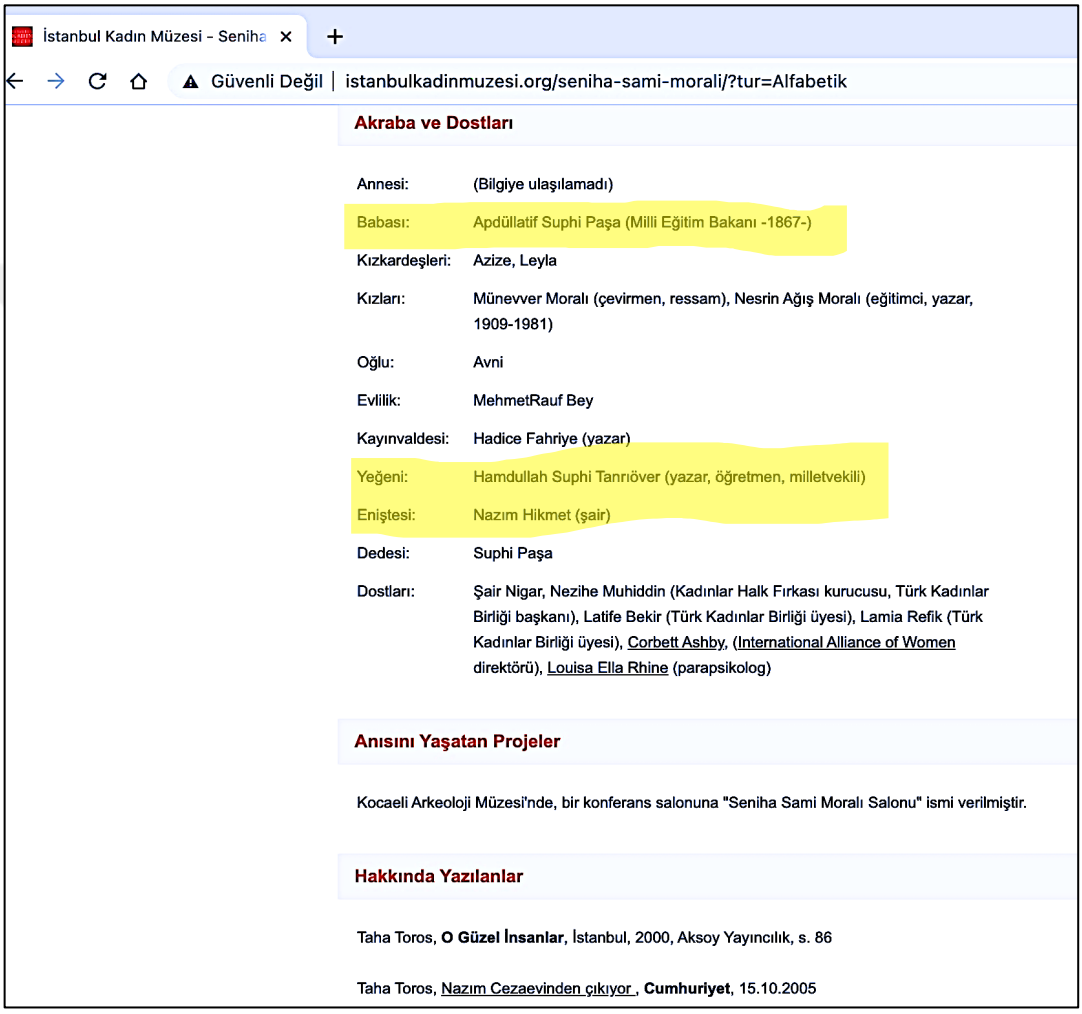
Richard III. faciası. (1946, 31 Mayıs). *Akşam Gazetesi*.

Selami, İ. (1929, 26 Teşrin-i Evvel). Darülbedayide beş perdelik ayıp. *Akşam Gazetesi.*

Vefat. (1941, 5 Nisan). *Cumhuriyet Gazetesi.*

EKLER

Ek 1. İstanbul Kadın Müzesi'nin İnternet Sayfasından Alınan Ekran Görüntüsü

İstanbul Kadın Müzesi, 2012

Ek 2. Taha Toros'un Nazım Hikmet Yazısı Dizisinden

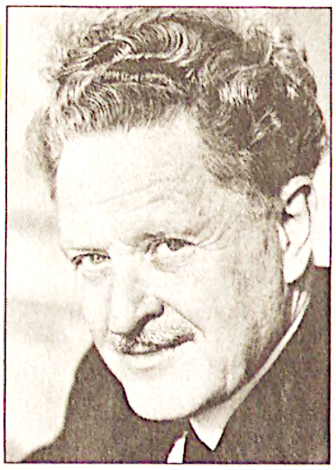
Nâzım cezaevinden çıkıyor

Cezaevinden çıktıktan sonra Nâzım Hikmet ile Alaaddin kısa müddet görüşebildiler. Çünkü, Nâzım Hikmet yurtdışına çıkmıştı.

Özedar, hapishane sonrasındaki hayatını Emirgan'daki, eşi ile baldızlarının müşterek malları olan, büyük köşkte geçirdi.

Büyük baldızı -ünlü tarihçi ve yazar- Seniha Sami Moralı, eniştesi ile aynı köşkte yaşamını sürdürdü.

Dilimize İngilizce ve Fransızca'dan çok sayıda eserler tercüme ederek değerli kitaplar kazandıran Seniha Sami Hanımefendi, benim çok sık ziyaret ettiğim bir eski zaman insanı ve tarih bilgini idi. Özellikle **Shakespeare**'in bütün eserlerini dilimize kazandıran

kişi o olmuştur.

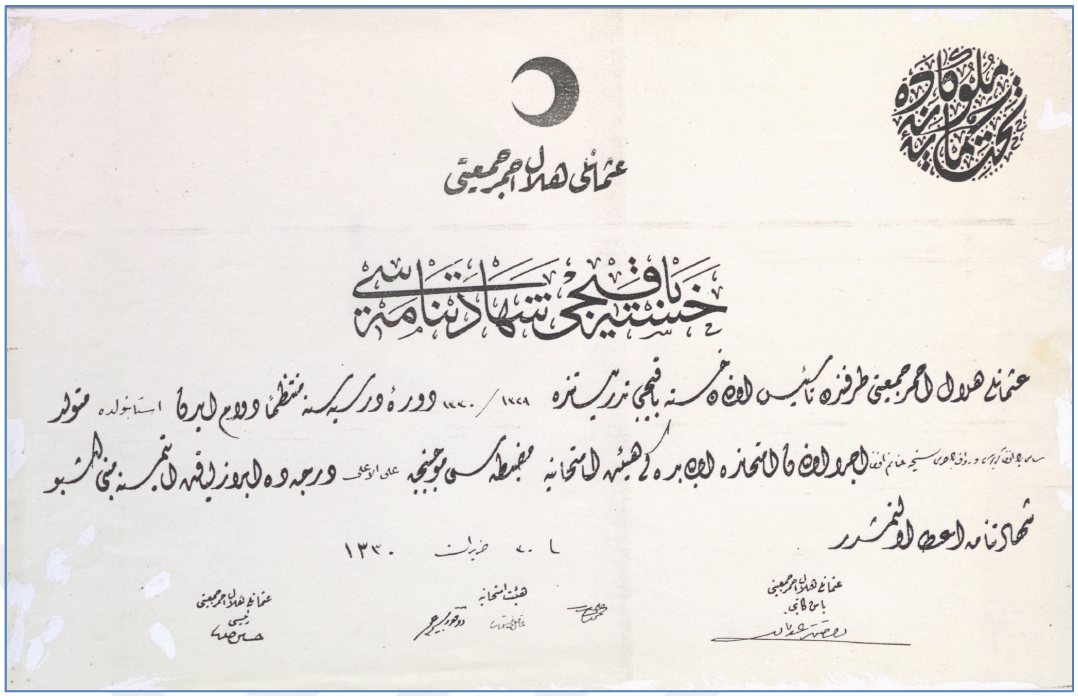
Milletlerarası Kadınlar Kongresi'nde Türkiye'yi birkaç defa temsil etmiştir. Bu kongrelerde yerine göre, bazen Fransızca bazen de İngilizce konuşmalar yapmıştır.

Kendisi hakkında Türkçe-İngilizce yayımlamış olduğum bir makalede ilk müzeci kadınımız ve arkeoloğumuz olarak söz etmiştim. Her ziyaretimde, hem eniştesi hem halasının oğlu olan Alaaddin Bey de hazır bulunurdu. Bugün o eski zaman köşkünde yaşayanlardan hiçbirisi hayatta kalmamıştır.

SÜRECEK

Toros, 2005, arşiv belgesi

Ek 3. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şehadetnamesi

[Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şehadetnamesi], 1330, arşiv belgesi

Ek 4. Yeni Harfler Kursu Sertifikası

Istanbul Maarif Müdiriyeti

[redacted]

[redacted]

Hususî Mektep muallimlerinden Seniha ~~Bey~~ Hanım yeni harfler kursuna devam ederek Vekâleti Celilenin emrine tevfikan icra kılınan yoklama neticesinde muvaffak olduğunu mübeyyin vesikadır.

Hakkı

Maarif Müdürü

[redacted]

[Yeni harfler kursu başarı sertifikası], 1929, arşiv belgesi

Ek 5. Arşiv Erişimi Hakkında

Arşiv Erişimi Harici Gelen Kutusu ×

Marmara Üniversitesi Kütüphane ve Dok. D. Bşk. [redacted]

[redacted]

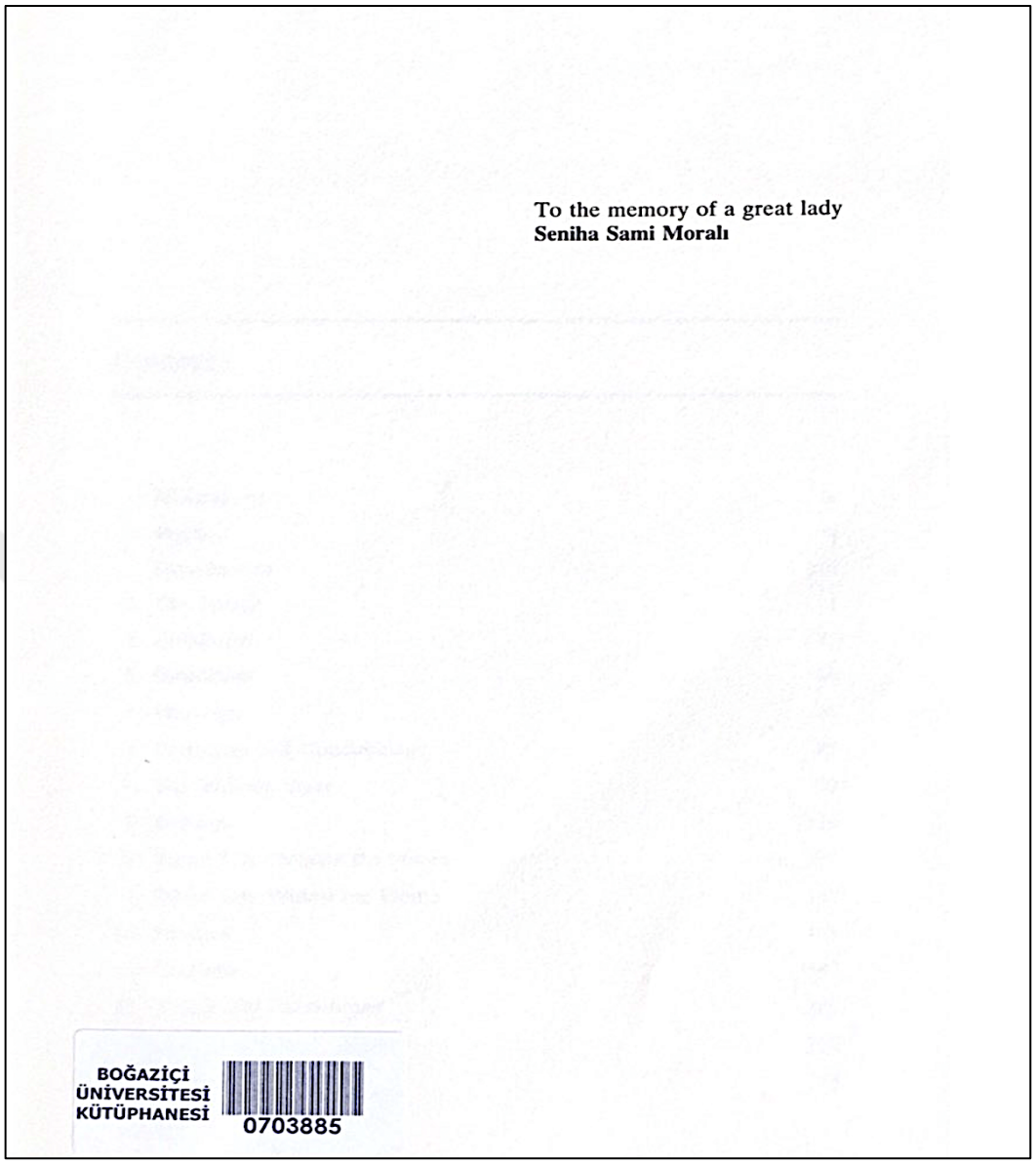
Sayın Safiye Gül SOLMAZ,

Marmara Üniversitesi Özel Arşiv Koleksiyonları içerisinde bulunan Taha Toros Arşivine ait istemiş olduğunuz Seniha Sami Moralı'ya ait belgeler, yazarın yayınlanmamış çalışmalarıdır. Kurum politikası gereği arşive ait yayınlanmamış çalışmalar ilgili tarafların izni olmaksızın kullanıma açılamamaktadır.
Ayrıca Özel Arşiv Koleksiyonlarının hukuki süreçleri devam ettiği için fiziksel olarak kullanım ve inceleme imkânı mümkün görünmemektedir.
İlginiz ve anlayışınız için teşekkür ederiz.

Saygılarımla, iyi çalışmalar.

MÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Başkanlığı, (kişisel iletişim, 15.09.2022)

Ek 6. Fanny Davis'in Kitabındaki İthaf Sayfası

To the memory of a great lady
Seniha Sami Moralı

BOĞAZİÇİ
ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ
0703885

Davis, 1986

Ek 7.

Tablo 1. Seniha (Rauf) Sami Moralı'nın Tespit Edilen Eserleri[114]

ÇEVİRMEN OLARAK ÜRETTİĞİ ESERLER	
Yayımlanmış Kitap Çevirileri	Lord Beaconsfield, *Aşk Hikâyesi* (1923).
	William Barton, *Abraham Lincoln: Amerika'nın En Büyük Reisicumhuru* (1930).
	William Shakespeare, *Coriolanus Faciası* (1942).
	Margaret Kennedy, *Aşk Senfonisi* (1945).
	Daphne du Maurier, *Kıralın Generali* (1946).
	William Shakespeare, *Antonius ve Kleopatra* (1946a).
	William Shakespeare, *Richard III Faciası* (1946b).
	Pearl Buck, *Kadınlar Paviyonu* (1947).
	John Dickson Carr, *Hapishane Gelini* (1951).
	Alexandre Dumas Pére, *Üç Silâhşorlar* (1952).
	Vasiliy Viladimiroviç Barthold, *Moğol İstilası Devrinde Türkistan* (2020).
Yayımlanmamış Eserleri	Edward G. Browne, *İran Edebiyatı Tarihi* (1924-1929, arşiv belgesi).
	William Shakespeare, *Hamlet* (tah. 1944, arşiv belgesi).
	William Shakespeare, *Kral Lear* (tah. 1943, arşiv belgesi).
	William Shakespeare, *Julius Cesar Faciası* (tah. 1942, arşiv belgesi).
	Lord Byron, *Mazeppa* (tah. 1929, arşiv belgesi).
Tiyatro (Çeviri ve Uyarlama)	Moliére, *Mürai* (1927-1928).
	Jean-François Regnard, *Kumarbaz* (1929-1930).
Hikâye Çevirileri	Achmed Abdullah, "Allah'ın Kılıcı" (1931a; 1931b; 1931c).
	Richard Connel, "Yeniden Dünyaya Gelen Adam" (1931).
	Elise Jerard, "Bir Sene", (1931).
	Elizabeth Benneche Petersen, "Kaybolan Bahar" (1932a; 1932b).
	Jacland Marmur, "Şu Kız" (1932a; 1932b).
	Eustace L. Adams, "Süngercilerin Hayatından Bir Safha" (1933).[115]
	Martin Johnson, "Deve Kuşları" (1933).
	Margaret Kennedy, "Hediye" (1933).
	Katharine Taylor, "Köy Hekimi" (1933a; 1933b).
Şiir Çevirileri	Lord Byron, *Vaterlo* (1928).
	Lord Byron, *Mazeppa* (1929).
	Percy Bysshe Shelley, *Mersiye* (1928a).
	Percy Bysshe Shelley, *Bulut* (1928b).
	Percy Bysshe Shelley, *Batı Rüzgarına* (1930).
	Percy Bysshe Shelley, *Batı Rüzgarına* (1958).[116]
Te'lîf Yazıları	"Büyük Adamlar: Ibsen" (Sami, 1928a).
	"Cihan Edebiyatının Meşhur Şairlerinden Bir İskoçya Şairi"

[114] Eserlerin tespit edildiği araştırma süreci ve eserle ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz. 2.3.1., 2.3.2., 4.1.3. ve 4.2.1 numaralı başlıklar.
[115] *Muhit* dergisi bu sayıdan sonra yayın hayatına son verdiği için çeviri yarıda kalmıştır.
[116] İlk önce *Muhit* dergisinde yayımlanan bu çeviri, daha sonra Vasfi Mahir Kocatürk'ün hazırladığı antolojide yer almıştır.

	(Sami, 1928b).
	"Cihan Edebiyatının Meşhur Simalarından Lord Byron" (Sami, 1928c).
	"Ecnebi Edebiyatı. Fransız Edebiyatının Banileri: Pleiade Şairleri" (Sami, 1928d).
	"İngiltere'de Romantik Şairler: Göl Şairleri" (Sami, 1928f).
	"İngiltere'de Romantik Şairler II İhtilalciler ve Keats" (Sami, 1928g).
	"On Dokuzuncu Asırda İngiliz Hikâye Nev'ileri. Garb Edebiyatı" (Sami, 1928h).
	"Şimdiki Fransız Hikâyecileri. Birinci Kısım: Eski Nesil" (Sami, 1928i).
	"Şimdiki Fransız Hikâyecileri. İkinci Kısım: Yeni Nesil" (Sami, 1928j).
	"Temaşa Hayatı Phédre Piyesi ve Phédre Rolü" (Sami, 1928k).
	"Ecnebi Edebiyatı: Tennyson" (Sami, 1929a).
	"Temaşa Bahisleri Figaro'nun İzdivacı" (Sami, 1929c).
	"Romantizmin Meşhur Simalarından Shelly – Şeli" (Sami, 1930ç).
	"Lewis Carroll'un Yüzüncü Yıldönümü. Peri Masalları Yazan Bir Riyaziyeci" (Sami, 1932).
Makale Çevirileri	Gustav Le Bon, "Vakaların Dersi Cihan Anarşisi ve Düşüncelerde İhtilal" (1929).
	Maurice Constantin Weyer, "Medeniyet Nedir?" (1930).
	"Amerikan Kadını" (1932).
	Denise Emile Schreiber, "S.S.C.B.'nde Anne ve Çocuk", (1932).
	Riccardo Luzzoto, "Salerno Tıp Okulu" (1976).
Müzecilik Alanındaki Çevirileri[117]	Aziz Ogan, *Guide du Musée de Smyrne* (1933).
	Guide d'İzmir (de l'Association des Amis des Antiquitiés d'İzmir et ses environs, 1934).
a) Müze Rehberi	Pierre Devambez, *İstanbul Müzeleri Asarıatika Müzesi Tunç Eserler Rehberi* (1937).
	Tahsin Öz, *Guide to the Museum Of Topkapı Sarayı* (1966).
b) Makale	Aziz Ogan, "La statue en bronze d'Adana" (1940a).
	Aziz Ogan, "Les fouilles de Topkapu Saray. Entreprises en 1937 par la societe d'histoire turque" (1940b).
c) Diğer	Seniha Sami. "Orta Zamanlarda Türk Armaları" (1933c).[118]
Diliçi Çevirileri	Dramalı Haydar Hasan Paşa, "Mısır ve Sudan Sergüzeşti" (1955a; 1955b; 1955c).
	Dramalı Haydar Hasan Paşa, "Dramalı Haydar Hasan Paşa'nın Hatıraları" (1978a; 1978b; 1978c).
Diğer	John Dewey, "Türk Maarifi Hakkında Rapor" (1925; 1939).
YAZAR OLARAK ÜRETTİĞİ ESERLER	
Tefrika Roman	*Kırık Kafesler* (Rauf, 1925a; 1925b; 1925c; 1925ç; 1925d; 1925e; 1925f; 1926).
	Kızılpınar (Sami Moralı, 1979a; 1979b; 1979c; 1979ç; 1979d;

[117] Müzecilik alanındaki çevirileriyle ilgili yapılan değerlendirme için bkz. 4.3. numaralı başlık.

[118] "Seniha Sami" imzasıyla yayımlanmış olsa da, makale, L. A. Mayer'in *Saracenic Heraldry* adlı kitabındaki giriş bölümünün özet çevirisinden oluşmaktadır.

	1979e; 1979f; 1979g).
	Karışık Yollar (Sami Moralı, 1980a; 1980b; 1980c; 1980ç; 1980d; 1980e).
	Yatsıya Kadar (Sami Moralı, 1982a; 1982b; 1982c; 1982ç).
Yayımlanmamış Eserleri	*Bu da Geçer* (Sami Moralı, t.y./b, arşiv belgesi).
	Son Halifenin Sarayı ve Son Harem Hayatı (Sami, t.y., arşiv belgesi).
Hikâye	"Dün ve Bugün" (Sami, 1928ç).
	"Hangisi?" (Sami, 1928e).
	"Ruhumu Tatmin Etmiyordu" (Sami, 1929b).
	"Üç Kat Müstacel" (Sami, 1929ç).
	"Evvel Zaman İçinde" (Sami, 1930a).
	"İki Ahbap Rakibe" (Sami, 1930b).
	"Eski Şiirler. 21. Asrın Masalı" (Sami, 1931b).
	"Hatıralar" (Sami, 1943b).
	"Bir Tarih Hikâyesi: Kürkçü" (Moralı, 1977).
	"Tarihi Hikâye: İki Düğün" (Moralı, 1980).
Makaleleri/Yazıları	"Kaybettiğimiz Çok Kıymetli ve Halkçı bir Türk Kadını: Hamiyet Hulusi Hanım" (Sami, 1930c).
	"Annelerin Çalışması" (Sami, 1931a).
	"Küçüklerin Terbiyesi" (Sami, 1931c).
	"Beynelmilel Kadınlar Konferansı" (Sami, 1933a).
	"'Coriolanus' Tercümesi Tenkidine Cevap" (Sami, 1943a).
	"XIX. Yüzyılda Ünlü Devlet Adamları Yetiştiren Bir Aile: Moralı Ailesi" (Sami, 1968).
	"Çarşaf Modası Bize Suriye'den Geldi" (Sami Moralı, 1960).
	"Türk Kültürüne Büyük Hizmetleri Dokunan Bir Devlet Adamı: Subhi Paşa" (Sami Moralı, 1968).
	"Ayetullah Bey ve Yeni Osmanlı Cemiyeti" (Sami Moralı, 1969a).
	"Hamdullah Suphi ve Türk Ocakları" (Sami Moralı, 1969b).
	"Hamiyet Hanım" (Sami Moralı, 1969c).
	"Latife Çeyrek Başı ve Türk Kadınlar Birliği" (Sami Moralı, 1969ç).
	"Safvet Paşa Yalısı" (Sami Moralı, 1976).
	"Sultan Abdülhamid Devrine Ait Hatırladıklarım" (Sami Moralı, 1978a).
	"Meşrutiyet, Dolmabahçe Sarayı ve Ankara'nın ilk günlerine dair" (Sami Moralı, 1978b).
	"Arkeoloji Müzesi, Suriye ve Lübnan ile Kanlıca Körfezine Dair" (Sami Moralı, 1978c).
Müzecilik **a) Yıllık/Rehber**	*İstanbul Müzeleri Yıllığı*, (İstanbul Asarıatika Müzeleri, 1934a; 1937).
	Resimli Rehber. Yunan, Roma, Bizans Heykeltraşî Eserleri, (İstanbul Asarıatika Müzeleri, 1934b).
b) Makale	"The Bronzes of the Museum of Antiquties at İstanbul" (1942).
Piyes	"Mekteplerde Oynanacak Güzel Bir Piyes: Balo gecesi" (Sami, 1933b).

Ek 8. Seniha (Rauf) Sami Moralı'ya Ait Bazı Fotoğraflar

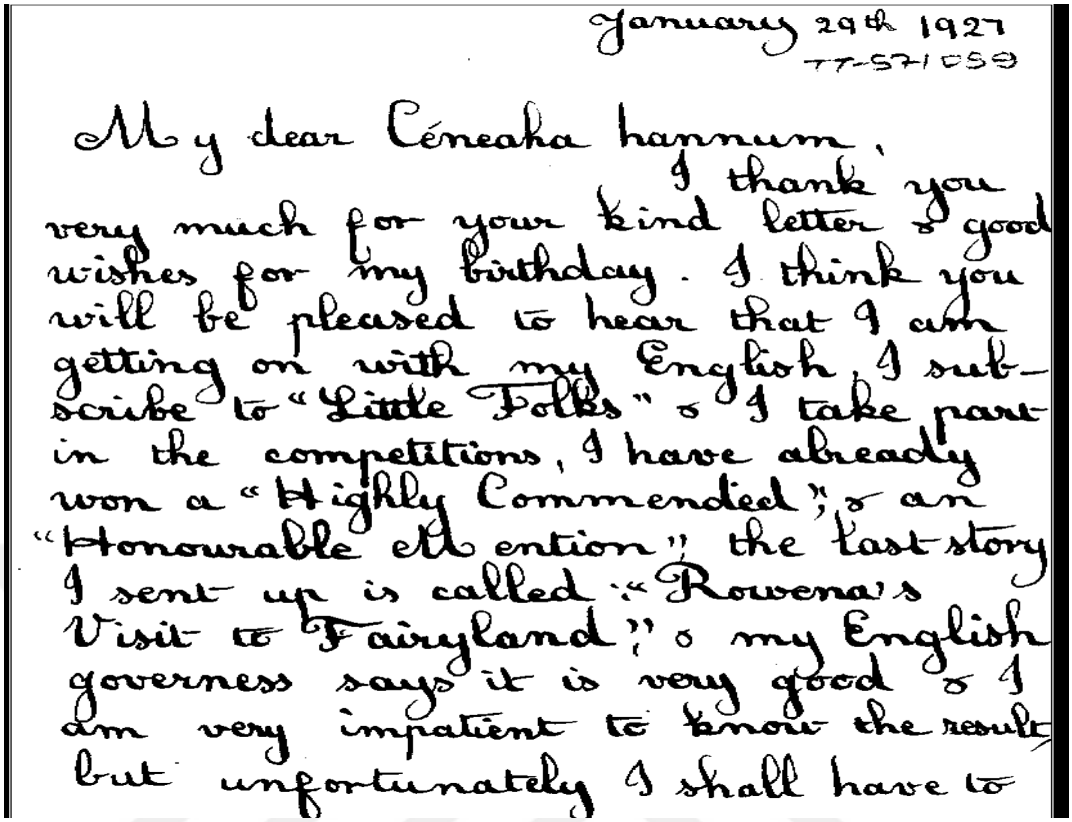

[Seniha Sami çocukluk fotoğrafları], 1891-1896 & [Seniha Sami gençlik fotoğrafı], tah. 1906, arşiv belgeleri

"Deux voix de femmes balkaniques sur la paix", 1931 & [Seniha Hanım emeklilik fotoğrafı], 1950, arşiv belgeleri

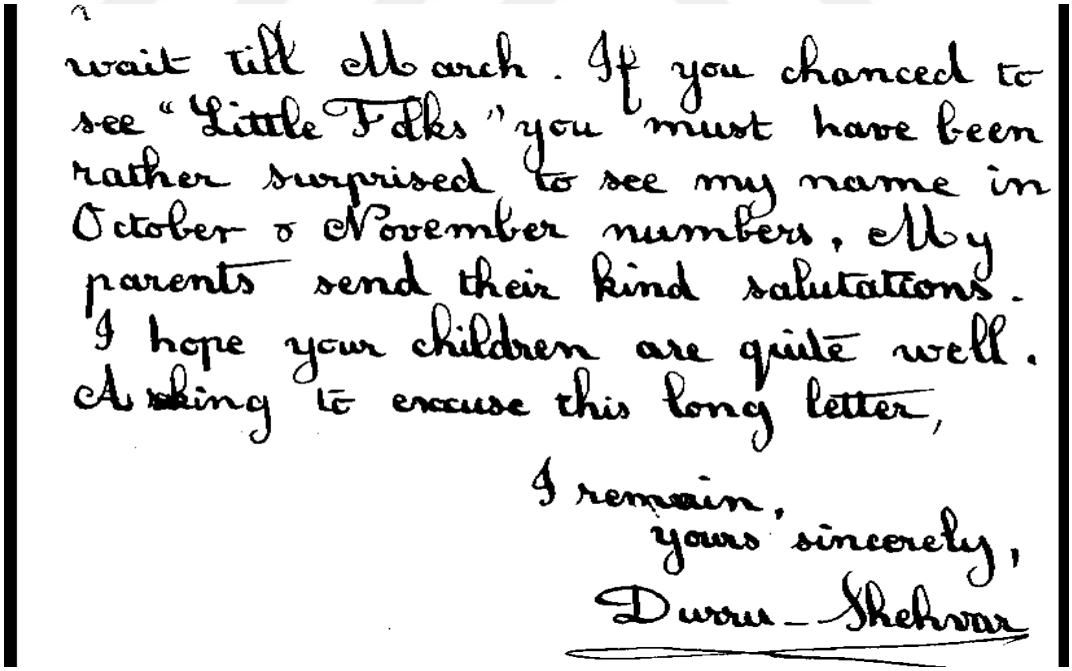
Ek 9. Dürrüşehvar Sultan'ın Seniha Hanım'a Gönderdiği Bir Mektup

January 29th 1927
TT-571059

My dear Céneaka hannum,

I thank you very much for your kind letter & good wishes for my birthday. I think you will be pleased to hear that I am getting on with my English, I subscribe to "Little Folks" & I take part in the competitions, I have already won a "Highly Commended", & an "Honourable Mention" the last story I sent up is called "Rowena's Visit to Fairyland", & my English governess says it is very good & I am very impatient to know the result but unfortunately I shall have to

wait till March. If you chanced to see "Little Folks" you must have been rather surprised to see my name in October & November numbers. My parents send their kind salutations. I hope your children are quite well. Asking to excuse this long letter,

I remain,
yours sincerely,
Durrue-Shehvar

Dürrüşehvar Sultan, 1925-1927, arşiv belgesi

Ek 10. Feminist Yayın Organlarında Seniha Hanım

J. A.

GENÈVE — 20 JUIN 1931 — DIX-NEUVIÈME ANNÉE. — N° 357.

Le Mouvement Féministe

Paraît tous les quinze jours le samedi

DIRECTION ET RÉDACTION
Mme Emilie GOURD, Côte de Prégny
ADMINISTRATION
Mlle Marie MICOL, 14, rue Micheli-du-Crest
Compte de Chèques postaux I. 945
Les articles signés n'engagent que leurs auteurs

ORGANE OFFICIEL
des publications de l'Alliance nationale de Sociétés féminines suisses

ABONNEMENTS
SUISSE..... Fr. 3.—
ÉTRANGER . 5.—
Le numéro . 0.25

ANNONCES
La ligne ou son espace : 40 centimes

Si toutes les femmes travaillent ensemble pour le désarmement, les hommes d'Etat ne pourront le refuser.
Carrie CHAPMAN CATT.

(Message à la Conférence de la paix de Belgrade)

Lire en 2me page:
V. DELACHAUX: *La pénurie de gardes-malades en Suisse allemande.*
Mlle Cuttat de Vacances de l'Association suisse pour le Suffrage féminin.

En 3me et 4me pages:
E. PERRET: *Le chômage en Suisse et ses causes.*
C. OUY: *La vie internationale. Le Congrès juridique d'Athènes*
Appel aux gouvernements.
Avant la Conférence internationale pour l'Enfance africaine.
S. BONARD: *Les journées éducatives de Lausanne.*
Nouvelles des Sociétés.

En feuilleton:
L. REINOLD: *Une visite au Lycéum de Suisse à Et cole d'horticulture de la Custière.*
E. GIY: *Voyages féministes à travers la Yougoslavie.*

La Conférence de la paix de Beograd

Du 17 au 19 mai dernier, l'Alliance Internationale pour le Suffrage a tenu à Beograd, une Conférence d'études organisée par sa Commission de la Paix. Elle a démontré par là que le courage et l'énergie sont les deux qualités nécessaires, maintenant plus que jamais, pour résoudre ces deux grands problèmes de la paix et de la prospérité économique, et elle a démontré également que ces problèmes sont étroitement liés à un troisième: la conviction profonde que les femmes peuvent concourir à trouver ces solutions. C'est en effet ce qui ressort à l'évidence de cette réunion en Yougoslavie.

En discutant ainsi, au cœur même du nouveau royaume, des questions de guerre et de paix, l'Alliance réalisait pleinement que c'était exactement le lieu où d'anciennes luttes avaient atteint leur point culminant au cours de la guerre mondiale: mais les inimitiés d'autrefois et les difficultés d'aujourd'hui ont été également oubliées dans l'expression d'un désir sincère de coopération internationale et d'un progrès marqué vers le désarmement. L'une des caractéristiques les plus frappantes de cette Conférence n'a-t-elle pas été à cet égard l'accueil fait par les femmes de Yougoslavie à la délégation turque (dont le grand-[illegible] par plusieurs ministres, par la Municipalité, par les Sociétés féminines affiliées à l'Alliance, le Conseil National des Femmes yougoslaves et le *Zenski Pokret* (Mouvement Féministe), qui, en un plus des invitations d'autres groupements, nous offrirent une *matinée* d'art et de musique, un lunch au Club féminin, et nous montrèrent une merveilleuse exposition de travaux féminins, qui nous rendit toutes coupables de péché d'envie de rapporter chez nous en valise les exquises broderies et les magnifiques tapis déployés de façon si attractive. Enfin, une représentation de gala à l'Opéra nous permit d'admirer, après un dîner massif, court et saisissant, un ballet aussi ancien que brillant, où l'évocation de fragiles bordes guerrières et nerveux pour nous, se mêlangea, de façon amusante et spirituelle, avec la plus artistique fantaisie...

Que l'on ne croie pas pour tant cela que cette débauche d'hospitalité nous ait fait oublier le but essentiel de la Conférence! Bien loin de là, et les délégués qui en se dérobèrent au travers de chaque séance, des heures libres des prétextes les plus divers, en témoignent beaucoup éparpillé sur les préparatifs de la Conférence de désarmement, grâce aux orateurs compétents que nous avaient délégués la Société des Nations et l'Union des Associations pour la S.d.N.; elles ont considéré le difficile problème de la sécurité, tel que le leur a présenté M. Nintchitch, ancien ministre des Affaires étrangères, et elles ont longuement participé à l'intéressante discussion [illegible] de M. F. Boissier (Suisse) et Mme Ulrich-Bed (Allemagne) sur la crise économique mondiale. Tous sujets sur lesquels nous reviendrons plus à loisir!

Cette conférence n'a été observée que par un seul angle voir, mais qui a été très exact à la vérité: la maladie sérieusement déclarée, la veille de l'ouverture de la Conférence, de Mlle Rosa Manus, l'infatigable Secrétaire de la Commission de la Paix, dans les mains de laquelle se trouvaient tous les fils de l'organisation de notre réunion. Nos lectrices se réjouiront avec nous d'apprendre que Mlle Manus est maintenant en plein convalescence, ainsi comprendront le vide qu'a creusé son absence; et elles se joindront à nous pour lui exprimer notre sympathie.

Ruth Morgan
Présidente de la Commission de la Paix

Le Traité de Versailles n'a désarmé certaines nations que contre la menace d'un désarmement qui doit être universel. Le Pacte de la Société des Nations l'a voulu n'venait prunes et le Pacte Briand-Kellog a prononcé la condamnation de la guerre. Ne pas réaliser une large réduction des armements constituerait une violation des traités qui nous entraîne de nouvelles catastrophes. Au contraire, si les Gouvernements représentés à la Conférence de 1932 réalisent un véritable commencement de désarmement, les garanties de la paix en seront considérablement accrues.

Et les Gouvernements agiront ainsi si les peuples, dont les femmes sont ici des puissantes éléments, les y obligent.

Deux voix de femmes balkaniques sur la Paix

Extrait du discours de Mlle Mayor Sitki, présidente de « Zenski Pokret » à la séance d'ouverture de la Conférence de Beograd.

La Conférence qui s'ouvre aujourd'hui à Beograd a pour but de secouer la léthargique et fataliste attente de l'avenir, et de nous donner des impulsions afin que nous devenions plus actives dans la recherche des voies qui mènent à une paix stable.

L'Alliance Internationale comme initiatrice de [illegible] « Conférence montre encore une fois de plus quel est le chemin que doivent prendre les femmes réunies autour d'elles. Elle veut former des femmes de tous les pays à être des citoyennes libres et conscientes, capables d'influer sur le cours des événements afin que chaque peuple puisse consacrer toutes ses capacités créatrices au maintien et au développement de la vie et non à sa destruction.

La génération actuelle d'aujourd'hui a vécu les plus grandes horreurs que le monde ait vues depuis qu'il existe, mais la génération suivante, destinée à continuer notre œuvre, aura peut-être un sort plus affreux que n'a été le notre. Cet avenir dépend de nous et de notre travail. Nous sommes responsables des générations futures, d'autant plus responsables que nous savons exactement quelle sera la guerre future. Les mesures palliatives, ces mesures auxquelles les hommes belliqueux donnent le beau nom [illegible] elle sera terminée en deux heures. Mais en ces deux heures-là viendra la fin de l'humanité.

* * *

Extraits du discours de Mme Ivanovic, présidente des femmes « antifascistes » au « Conférence de Beograd. Ce discours - c'était la première fois depuis les deux guerres qui ont déchiré les Serbes et Bulgares que des femmes bulgares venaient à Beograd - a provoqué une vive émotion, comparable pour nous à celle suscitée par la première rencontre après l'armistice entre Français et Allemandes, également animées d'un désir d'entente et de coopération. (Réd.).

...Notre pays est désarmé. Le service militaire obligatoire a été aboli chez nous et l'armée bulgare n'est maintenant instituée et recrutée que par engagements volontaires en vertu de l'art. 66 du traité de paix de Neuilly.

Mais bien que l'art. 8 du pacte de la S.d.N. reconnaissent que le maintien de la paix exige la réduction des armements nationaux de tous les Etats, il faut, malheureusement, constater que la plupart des pays, à l'exception naturellement des [illegible]

(Clichés Mouvement Féministe)

Marie Seniha RAUF
Déléguée de Turquie à la Conférence de la Paix de Beograd.

"Deux voix de femmes balkaniques", 1931, arşiv belgesi

Ek 11. Feminist Yayın Organlarında Seniha Hanım

désastres, sans distinction de races et de nationalités. L'entr' aide Internationale n'est pas un vain mot et j'en pourrais citer de merveilleux exemples, mais c'est le service civil qui l'organise et la science mise à ce service, perfectionne tous les jours ses méthodes de vie, montrant ainsi, cette fois, sa mission grandiose et véritable.

Le désarmement accompli, aucune nation ne pourra plus, après avoir décidé elle-même ce qui est juste ou injuste, se faire droit par elle même.

Une Justice Internationale, sorte d'organisme fédératif avec pouvoir législatif, exécutif, et judiciaire décidera pour elle. Société des Nations, Société du Genre Humain, avec une force suffisante pour prévenir tout attentat à la Paix, jusqu'au jour, où l'éducation aidant, cette force deviendra à son tour inutile, dans une Terre enfin pacifiée.

Rio de Janeiro 5 Mars, 1931.

MADELEINE MARIE.

Turquie (Déléguée: Mme. Seniha Rauf).

Lorsque j'ai quitté les rives du Bosphore pour me rendre dans cette belle ville du Belgrade qui accorde une si magnifique hospitalité à la Conférence Pacifique, le paysage que j'ai traversé sur mon chemin a pris à mes yeux la forme d'un symbole.

C'étaient partout de vertes prairies, des champs fertilisés par la sève du printemps. Les paysans, qui représentent la force vitale de tous les peuples, courbés dans le geste fécond du labeur, préparaient la moisson prochaine, avec, à leurs côtes, leurs admirables collaboratrices.

Le paysage se répétait à l'infini. Les frontières, je ne les voyais pas. Et pourtant je savais que pour ces frontières, cette belle contrée avait été dévastée, ensanglantée pendant de longues années, que ces paysans paisibles avaient été transformées en tigres furieux, que ces nobles et humbles femmes, au milieu de leurs foyers désertés, avaient pleuré ce qu'elles avaient de plus cher au monde.

Et ma pensée se reportait plus loin, à l'Anatolie martyre, si cruellement ravagée et dépeuplée:

Paysans turcs, bulgares et serbes, quelle force implacable les avait poussées à s'entre-tuer?

Je puis l'affirmer hardiment: aucun peuple, plus que le peuple turc n'a souffert de la guerre, aucun n'est plus sincèrement animé du désir de la Paix.

Un fait très éloquent, c'est que lors de la formation de la Turquie nouvelle, le ministère de la guerre a changé son nom en "Ministère de la Défense Nationale."

Nous avons vu dans les considérations récemment exposées que le terme "défense" demeure élastique, qu'il est parfois difficile de déterminer jusqu'où s'étend la défense et où commence l'agression, mais cela n'en demeure pas moins une étape très important vers le progrès.

La Turquie a toujours montré le plus grand empressement à accueillir toutes les propositions tendant à des ententes internationales, à des conférences pacifiques. Déjà au lendemain de la Grande Guerre s'était constituée la Société pour Collaborer avec la Société des Nations, et elle comptait parmi ses membres les personnalités le plus en vue du monde politique, du monde des lettres et du monde féminin. Aujourd'hui nous avons la Ligue Balkanique. Les jeunes gens des Balkans qui se sont rendus à Stamboul pendant les fêtes de Pâques, et à diverses occasions, y ont trouvé l'accueil le plus fraternel et le plus chaleureux. A l'Union des Femmes Turques, que j'ai l'honneur de représenter ici, et au nom de laquelle je suis venue saluer les femmes yougoslaves et les déléguées de toutes les femmes du monde, nous avons formé plusieurs commissions: celle où l'on s'inscrit avec le plus grand empressement est la Commission de la Paix.

Voilà ce que nous avons jusqu'ici comme résultat pratique. Mais la tâche principale est d'un ordre psychologique et cela on l'a déjà si admirablement exposé que je trouve superflu de le répéter. C'est toute une éducation à refaire, des principes millénaires à ébranler. Il ne faut plus que les mères élèvent leurs enfants dans cette haine du voisin qui s'appelait patriotisme, il faut qu'elles leur fassent comprendre qu'on peut aimer sa patrie sans détester celles des autres.

Que la lutte soit une loi de la nature, c'est une vérité indiscutable; tout, dans la vie végétale et animale, c'est une lutte à mort. Mais le miracle humain n'est-il pas précisément le triomphe de l'homme sur les lois de la nature?

Nous assistons à une création aussi merveilleuse que celle du droit romain, je veux dire l'idée d'un droit international, non dans le sens étroit que ce terme avait jusqu'ici, mais dans le sens large et magnifique que lui donnera une Société des Nations où tous les peuples seront représentés sur les bases d'une parfaite équité.

Suisse (Déléguée: Mlle. Gourd).

Deux organisations principales concentrent en Suisse l'activité des femmes pour la paix: l'Association suisse pour la Société nombreux groupements régionaux ou locaux à activité pacifiste, dont plusieurs sont affiliés à la "Centrale de la Paix" avec siège à Zurich: citons notamment le groupement dit du "Service civil," qui, en face des condamnations prononcées contre les réfractaires pour motifs de conscience au service militaire obligatoire pour tout citoyen suisse masculin, prouve de façon pratique très concluante l'activité féconde que peut avoir un service civil d'entr'aide internationale, en contribuant à la réparation de désastres naturels comme par exemple des éboulements, des inondations, etc. (Principauté du Lichtenstein, Sud-Ouest de la France, etc). Des femmes collaborent toujours à ce service civil.

La Branche suisse de la L.I.F.P.L., qui représente en Suisse avec la "Centrale de Paix" à Zurich, la tendance pacifiste la plus avancée, a mené au cours de cette dernière année, une grande campagne de propagande pour sa pétition en faveur du désarmement intégral et immédiat, qui a recueilli un nombre imposant de signatures: 80 à 90.000 à Pâques 1931. A l'Association suisse pour la S.d.N., dont la tendance est plus modérée, les femmes sont surtout actives dans le domaine de la propagande et de l'éducation pour la paix, et y déploient des qualités toutes spéciales. La question de l'éducation pour la paix intéresse d'ailleurs aussi d'autres groupements féminins, qui se préoccupent de l'esprit dans lequel sont rédigés les manuels d'école, de la suppression des jouets guerriers, etc.

Du fait de l'existence et de l'activité de toutes ces organisations pacifistes, les Associations essentiellement féminines et féministes n'ont forcément pas effectué jusqu'à présent du travail spécifique pour la paix, ceci afin d'éviter les doubles emplois. Mais en toute occasion, les grandes organisations féminines ont manifesté leur sympathie et leur intérêt pour la cause de la paix. L'Association suisse pour la Suffrage, notamment, qui est en Suisse la seule Branche nationale de l'Alliance, a recommandé à toutes ses Sections la pétition de la L.I.F.P.L. Il en a été de même du Conseil National des Femmes suisses, [Alliance nationale de Sociétés féminines suisses), des Fédérations de Sociétés féminines des cantons de Berne, de Vaud, etc., etc. C'est également sur recommandation pressante du Comité Central de l'Association suisse pour le Suffrage, qu'a eu lieu dans nombre de ses Sections locales toute une série de conférences sur la guerre chimique, faite par une femme expert de premier ordre, professeur à l'Université de Berne, et membre influent de la L.I.F.P.L. Dr. Gertrud Woker. Les suffragistes sont aussi représentées dans le Comité, qui, chaque année à Genève, prépare la "Semaine de la Paix" du 4 au 11 novembre, dont une journée est réservée à des manifestations uniquement féminines en faveur de la paix. Enfin, il va de soi que l'Association suisse pour le Suffrage féminin a toujours répondu avec empressement à toute demande de travail ou de démonstration, qui lui a été adressée par la Commission de la Paix de l'Alliance: elle a été représentée aux Conférences d'études d'Amsterdam et de Dresde, comme elle l'est aujourd'hui à Belgrade, et elle n'a pas manqué, après chacune de ces Conférences d'études d'en faire connaître les résultats par de nombreuses causeries et par des articles de presse: elle a distribué le rapport de la Conférence d'Amsterdam, et elle avait pris en main l'organisation d'une école d'été à Lausanne sur des sujets de paix, à laquelle la participation féminine suisse s'annonçait bien plus nombreuse que la participation internationale, l'insuffisance de cette dernière ayant dû faire renoncer à cette Ecole d'été. Etant obligée, puisque la Suisse est malheureusement un des pays où l'obtention du droit de vote pour les femmes exige un travail constant, de concentrer ses efforts sur cette revendication qui constitue son programme essentiel, notre Association, si elle ne peut de la sorte prendre l'initiative d'autres activités qui relèvent d'autres groupements, tient donc à manifester de façon tangible partout où elle le peut son concours actif et convaincu à l'œuvre de la paix.

Tschekoslovakei (Delegierte: Frau Hanouskova).

Die Friedensaktion arbeitet beständig mit allen Friedens organisationen in der Tschechoslovakischen Republik.

Jedes Jahr nimmt sie Anteil an der Gottesfriedenfeier, die das Tschechoslovakische Rote Kreuz zu Ostern veranstaltet in Gegenwart des Präsidenten Masaryk und Vertreter der Regierung. Vereine und politische Organisationen findet die Feier im Abgeordnetenhause statt, und zwei Minuten vor Mittag melden die Sirenen absolute Ruhe.

Am 11. November wird unter Beteiligung aller Friedens organisationen eine Pietätsvolle Gedenksvorsammlung zur Jahrestage des Waffenstillstandsbeschlusses nach dem Weltkrieg gehalten.

Vor Weihnachten werden in den Gassen Flugblätter gegen militärische Spielsachen verteilt. In diesem Jahre gab diese Aktion einen starken Anlass zur Polemik in den Zeitungen. Auch erschien in diesen Jahre in den Zeitungen Nachricht von

"Turquie. Délégueé Mme. Seniha Rauf", 1931

Ek 12. Türk Kadın Birliği'nin 1930 Belediye Seçimlerine Hazırlığı

Küçük haberler

İrtişa

İki isimden daha behsediliyor

Barut inhisarındaki irtişa meselesi tahkikatı şayanı dikkat safhaya girmiş, tahkikatla meşgul olmak üzere Maliyede bir heyet teşkil edilmiştir. Evelce listede isimleri geçenlerden maada bu işte mevhaldar iki maliye rüknü daha tesbit edilmiştir.

Bu zatlerden birinin büyük bir dairenin muhasebecisi olduğu ve evvelce ismi geçenlerden Edip beyin bu mesele cereyan ederken maliye vekâletinde bulunmadığı söylenilmektedir.

Kadın birliği yeni belediye kanununda kadınlara belediye azalığı hakkının bahşedilmiş olması dolayısile şimdiden namzetlerini tesbit etmiştir. Namzet hanımlar Lâtife Bekir, Efsayiş Suat, Mediha Fazlı, Seniha Rauf, Saime Faik, Lâmia Refik, Aliye Halit, Feriha ve Güzide hanımlardır.

Val

Dünkü b
bakarak yen
için aşağıda
kâfidir:

1 2 3 4

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11

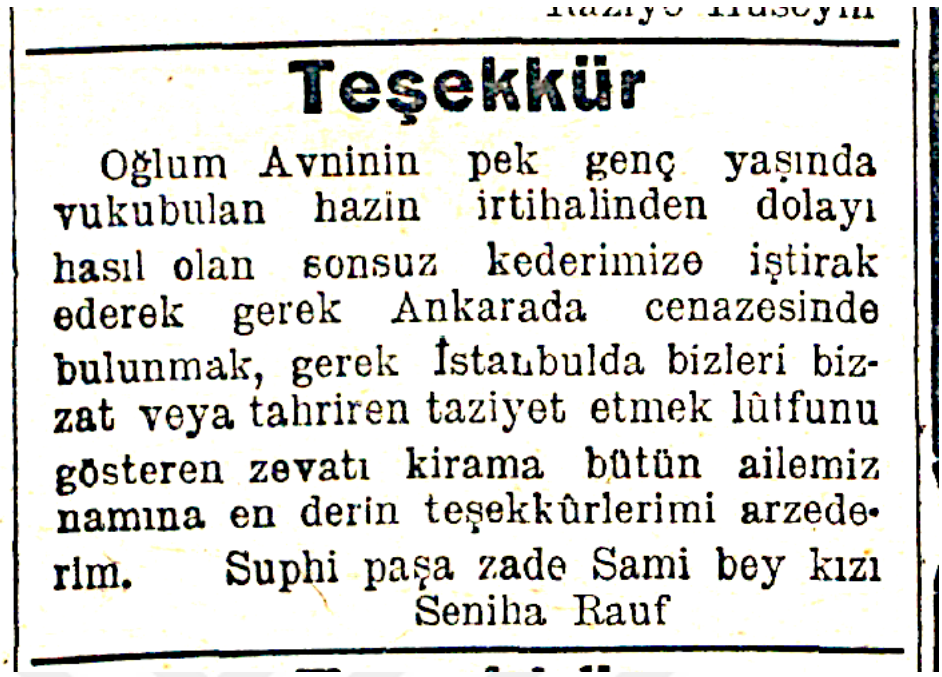
Soldan

Soldan s

1 — Gazet
en iyi
2 — Arama
arama
ret ga
3 — Dokto
(3)
4 — Çok

"Küçük Haberler", 1929, gazeteler

Ek 13. Seniha Hanım'ın Taziye Teşekkürü

Teşekkür

Oğlum Avninin pek genç yaşında vukubulan hazin irtihalinden dolayı hasıl olan sonsuz kederimize iştirak ederek gerek Ankarada cenazesinde bulunmak, gerek İstanbulda bizleri bizzat veya tahriren taziyet etmek lûtfunu gösteren zevatı kirama bütün ailemiz namına en derin teşekkûrlerimi arzederim. Suphi paşa zade Sami bey kızı

Seniha Rauf

Rauf, 1934, gazeteler

MESSAGE PERSONNEL.

Mme. Seniha Rauf, de l'Union des Femmes Turques d'Istanbul, présente ses remerciements émus à toutes celles qui ont bien voulu lui témoigner leur sympathie à l'occasion du deuil cruel où l'a plongée la perte de son fils unique.

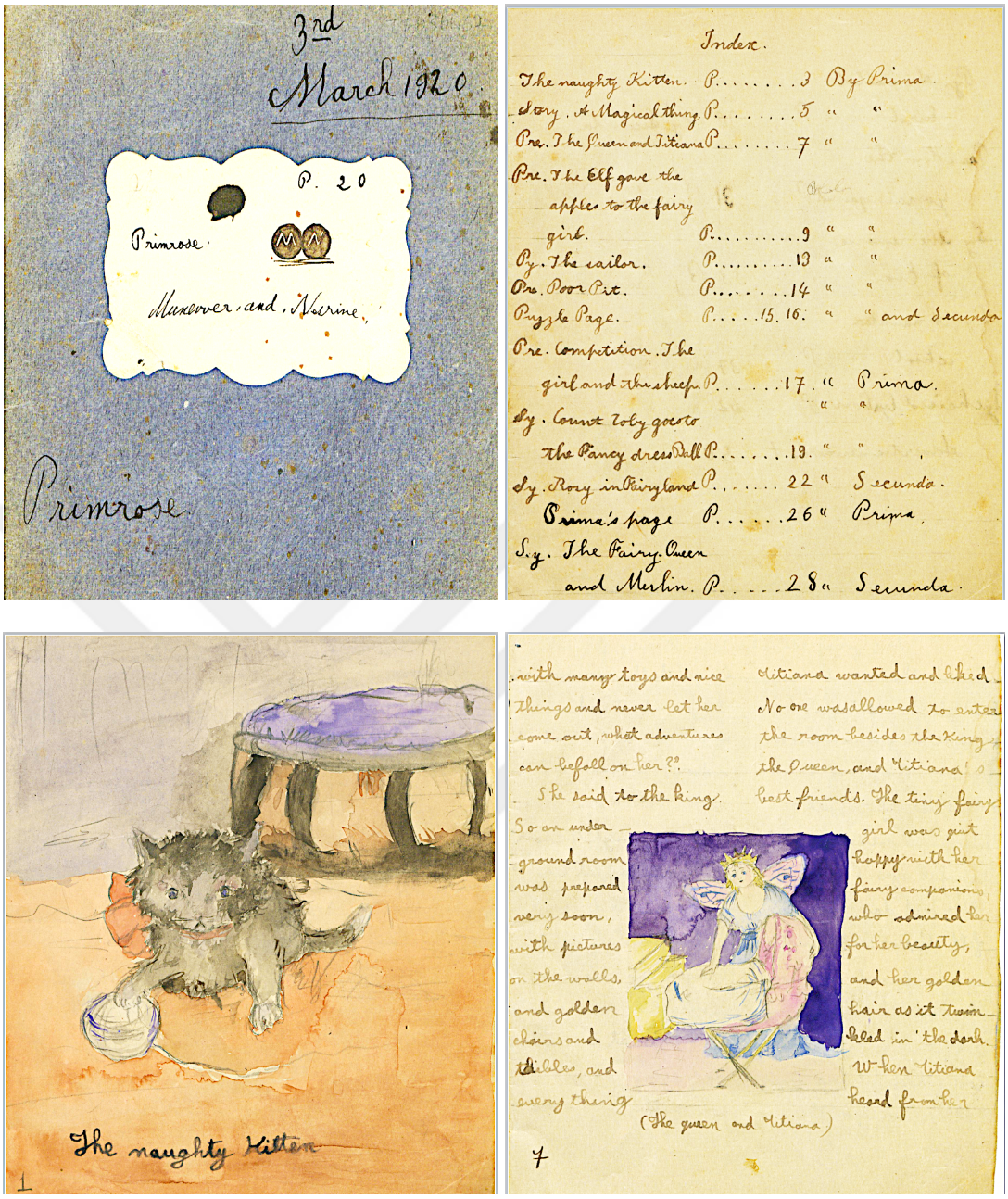
"Message Personnel", 1934, s. 82

Ek 14. Seniha Hanım'ın Kızı Münevver Moralı Tarafından Çizilen Portresi

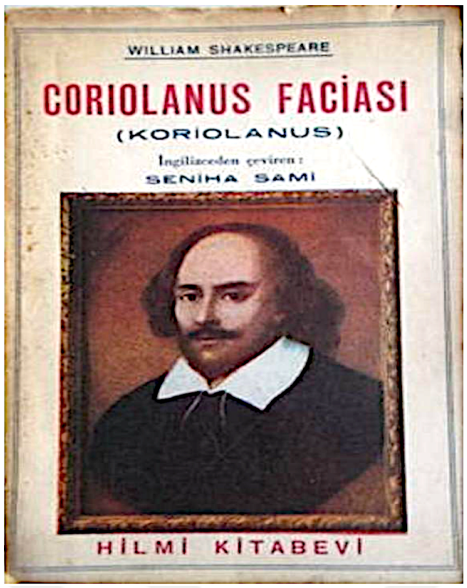
Moralı, M., t.y., arşiv belgesi

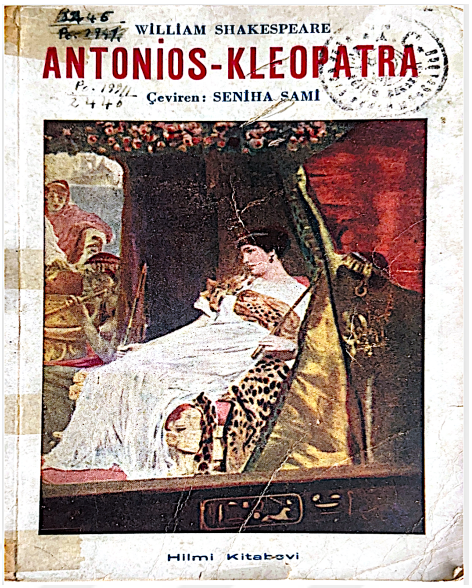
Ek 15. Münevver ve Nesrin Moralı'nın Çocukken Yazdığı Hikâye Kitabından

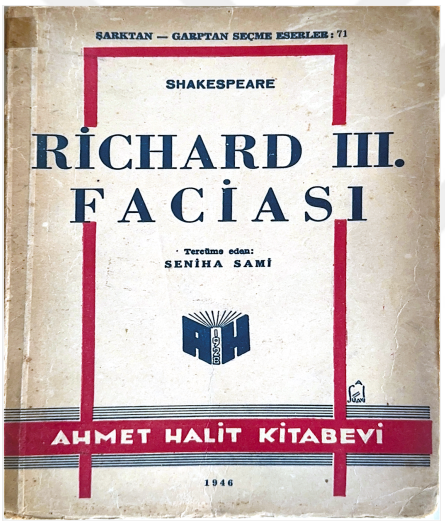

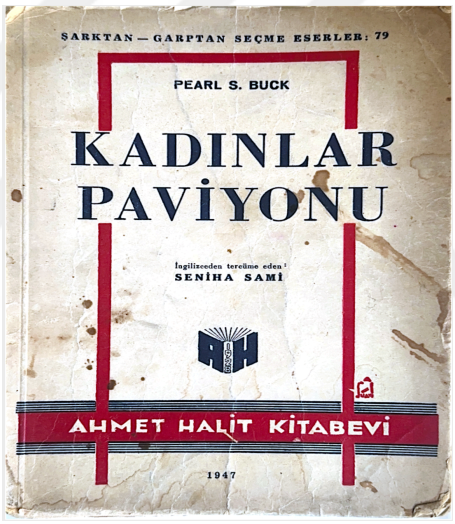
Moralı N. & Moralı, M.,1920, arşiv belgesi

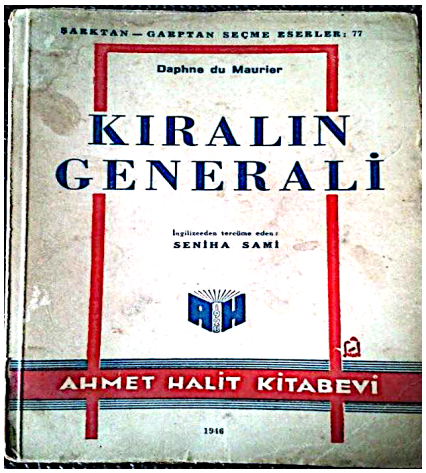
Ek 16. Kitap Kapaklarından Örnekler

Ek 17. Kitap Çevirilerinin Reklamlarından Örnekler

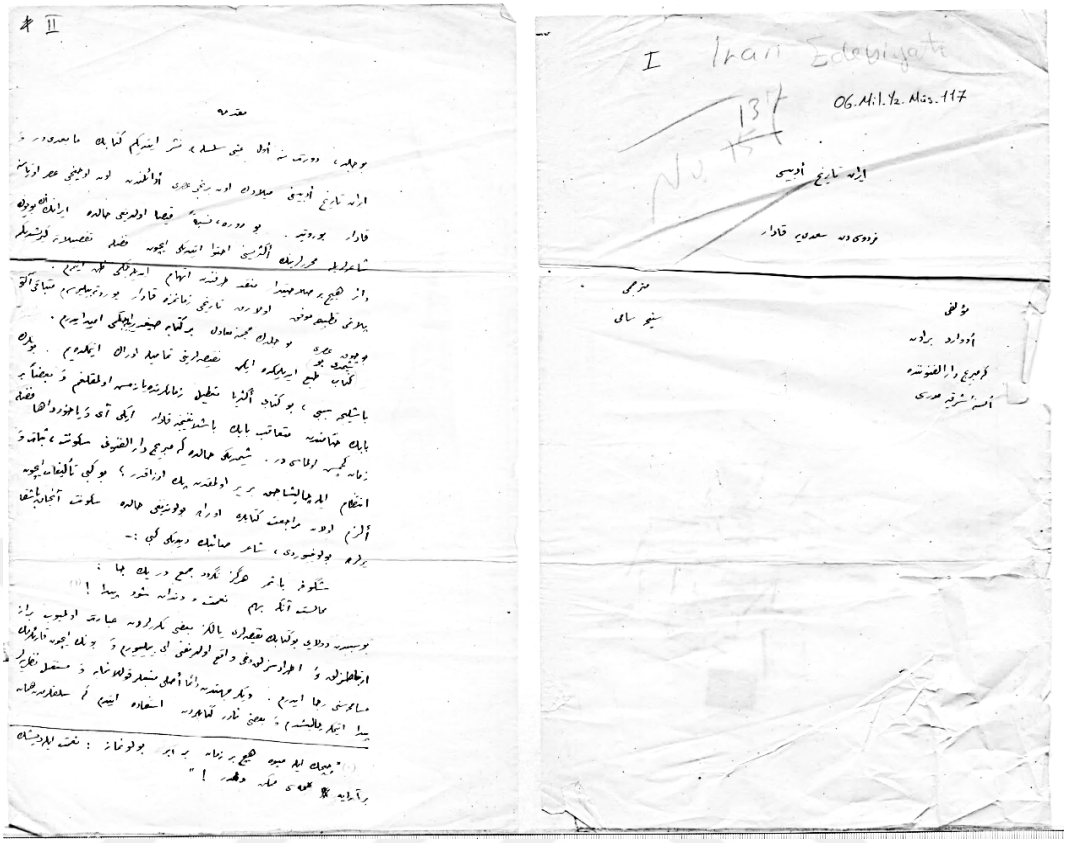

"Richard III Faciası reklamı", 1946, gazeteler

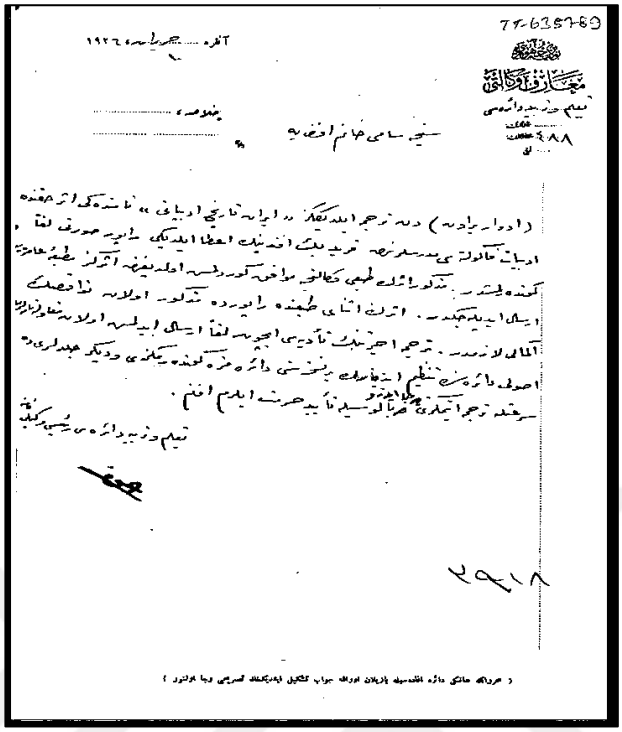
"Kadınlar Paviyonu reklamı", 1947, gazeteler

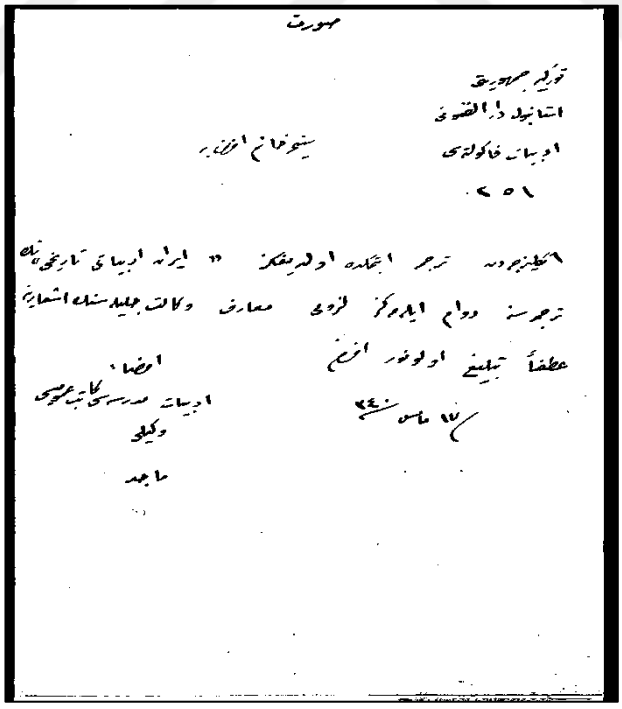
Ek 18. El Yazması *İran Edebiyatı Tarihi* Çevirisinden

Browne, 1924-1929, arşiv belgesi

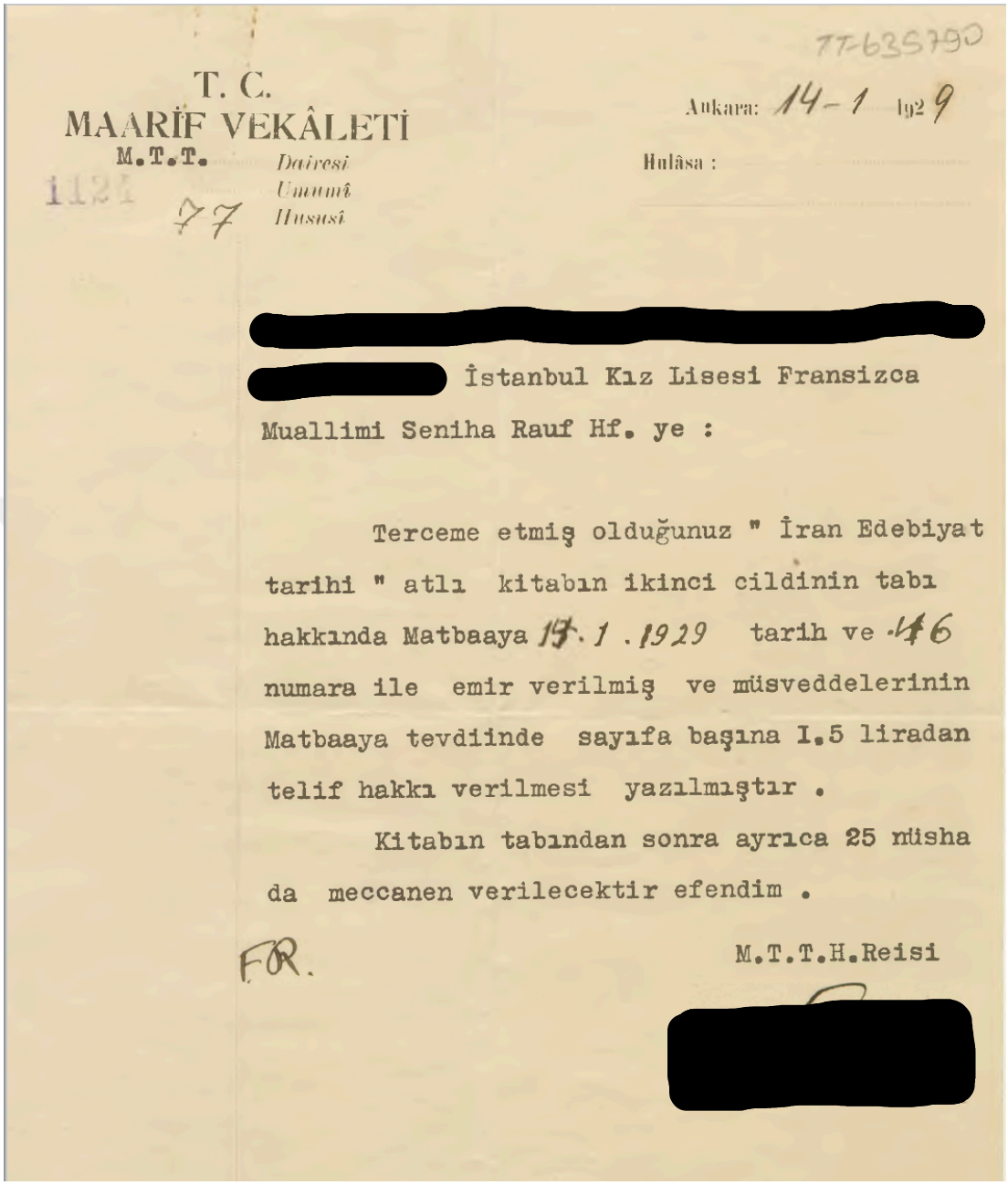
Ek 19. *İran Edebiyatı Tarihi* Çevirisinin Basıma Uygun Görüldüğünü Bildiren Mektup

Macid Bey, 1924, arşiv belgesi

Ek 20. *İran Edebiyatı Tarihi*'nin İkinci Cildiyle İlgili Mektup

T. C.
MAARİF VEKÂLETİ
M.T.T. Dairesi
Umumî
Hususî

77-635790

Ankara: 14-1 1929

Hulâsa :

[redacted] İstanbul Kız Lisesi Fransızca Muallimi Seniha Rauf Hf. ye :

Terceme etmiş olduğunuz " İran Edebiyat tarihi " atlı kitabın ikinci cildinin tabı hakkında Matbaaya 13.1.1929 tarih ve 46 numara ile emir verilmiş ve müsveddelerinin Matbaaya tevdiinde sayıfa başına 1.5 liradan telif hakkı verilmesi yazılmıştır .

Kitabın tabından sonra ayrıca 25 müsha da meccanen verilecektir efendim .

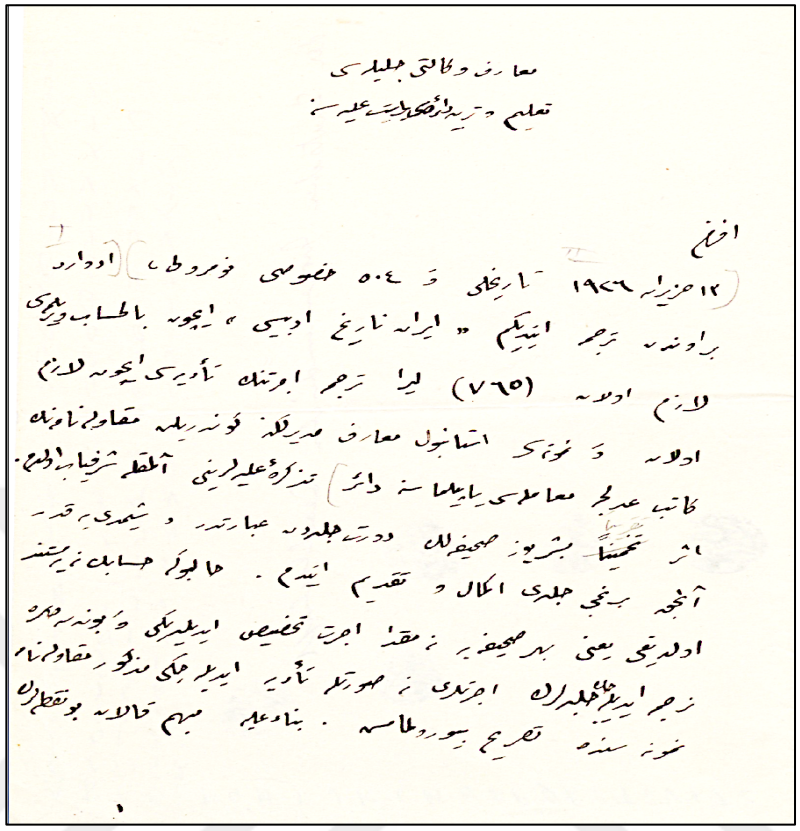
FOR.

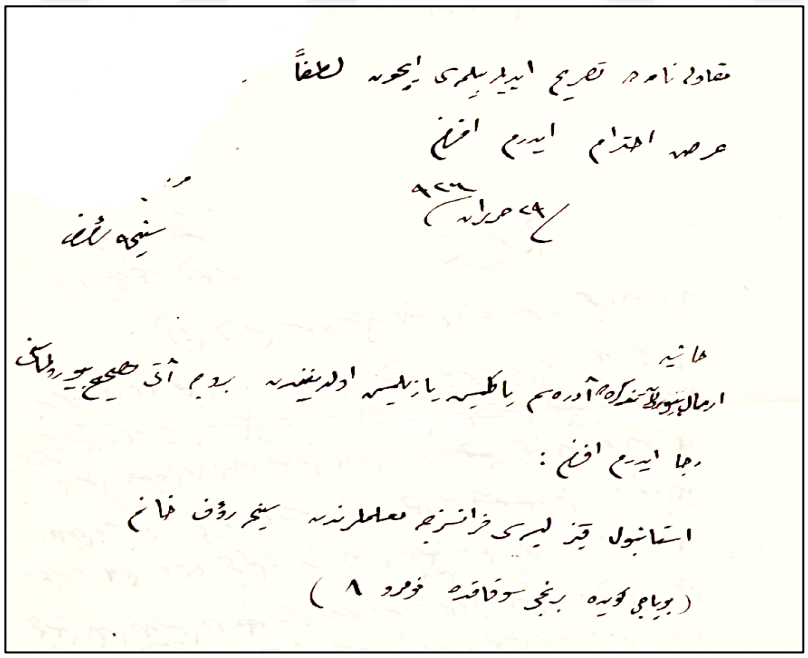
M.T.T.H.Reisi

[redacted]

Maarif Vekâleti, 1929, arşiv belgesi

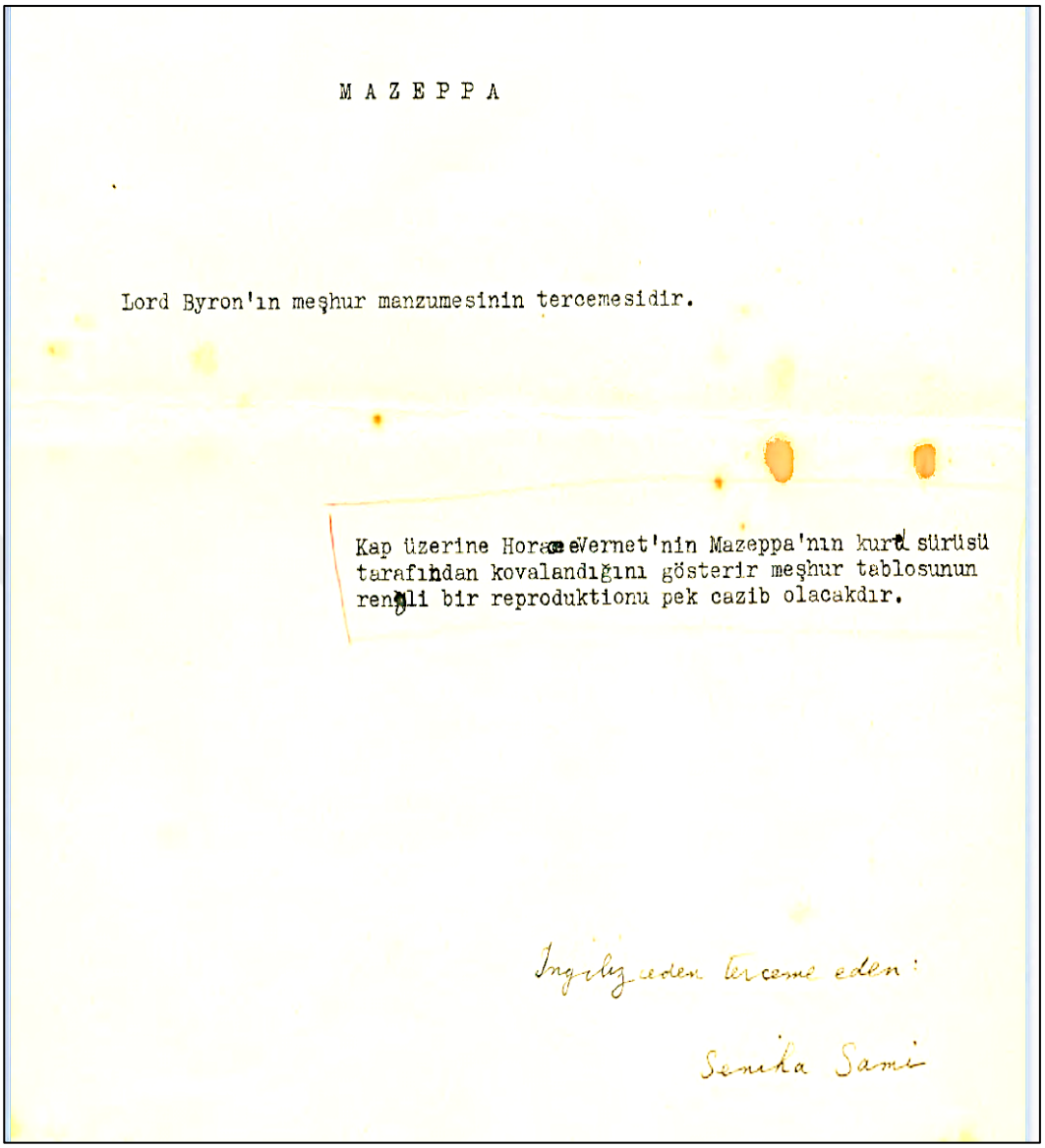
Ek 21. Seniha Hanım'ın *İran Edebiyatı Tarihi* Çevirisiyle İlgili Vekâlete Gönderdiği Mektup

Rauf, 1926a, arşiv belgesi

Ek 22. *Mazeppa* Çevirisinin Kapak Sayfası

M A Z E P P A

Lord Byron'ın meşhur manzumesinin tercemesidir.

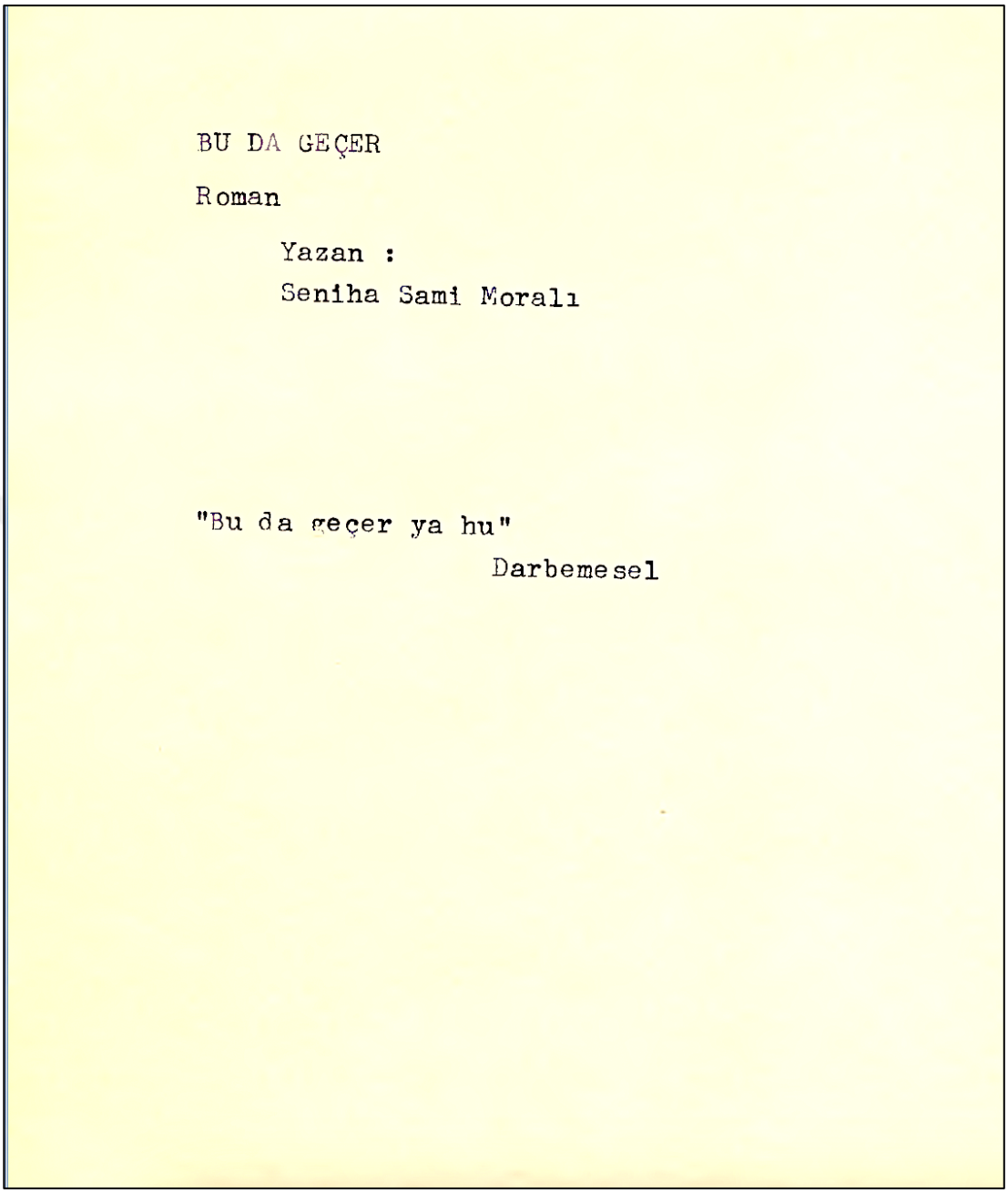
Kap üzerine Horace Vernet'nin Mazeppa'nın kurd sürüsü tarafından kovalandığını gösterir meşhur tablosunun renkli bir reproduktionu pek cazib olacakdır.

İngilizceden tercume eden:

Semiha Sami

Byron, tah. 1929, arşiv belgesi

Ek 23. Yayımlanmayan *Bu da Geçer* Romanının Kapak Sayfası

BU DA GEÇER

Roman

Yazan :

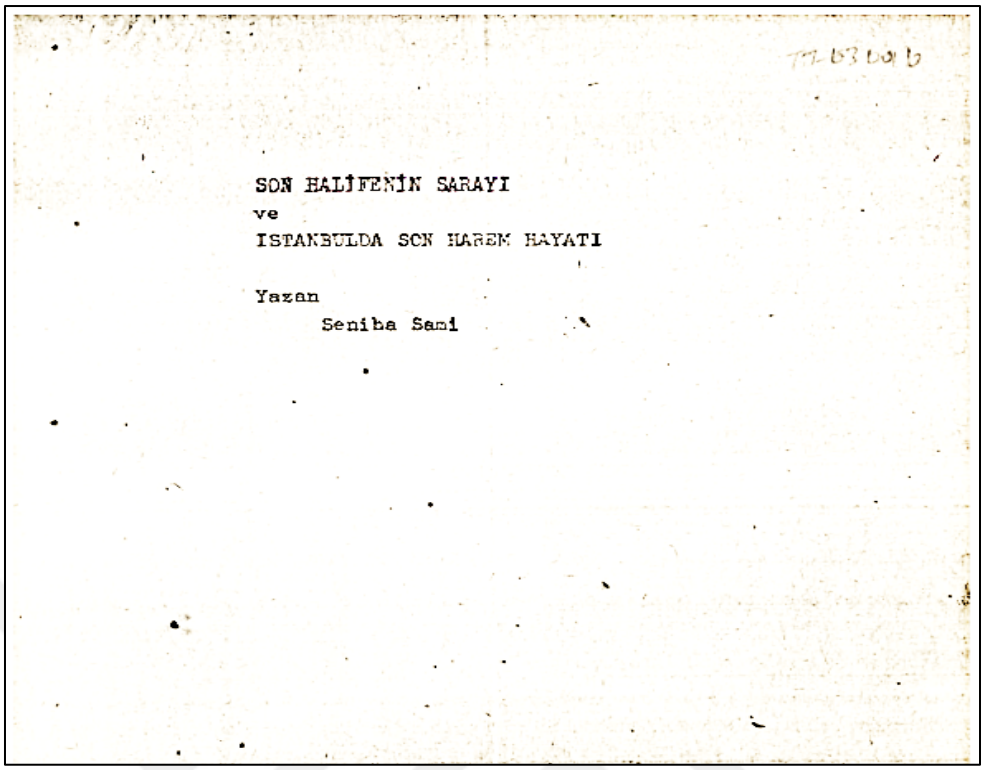
Seniha Sami Moralı

"Bu da geçer ya hu"

Darbemesel

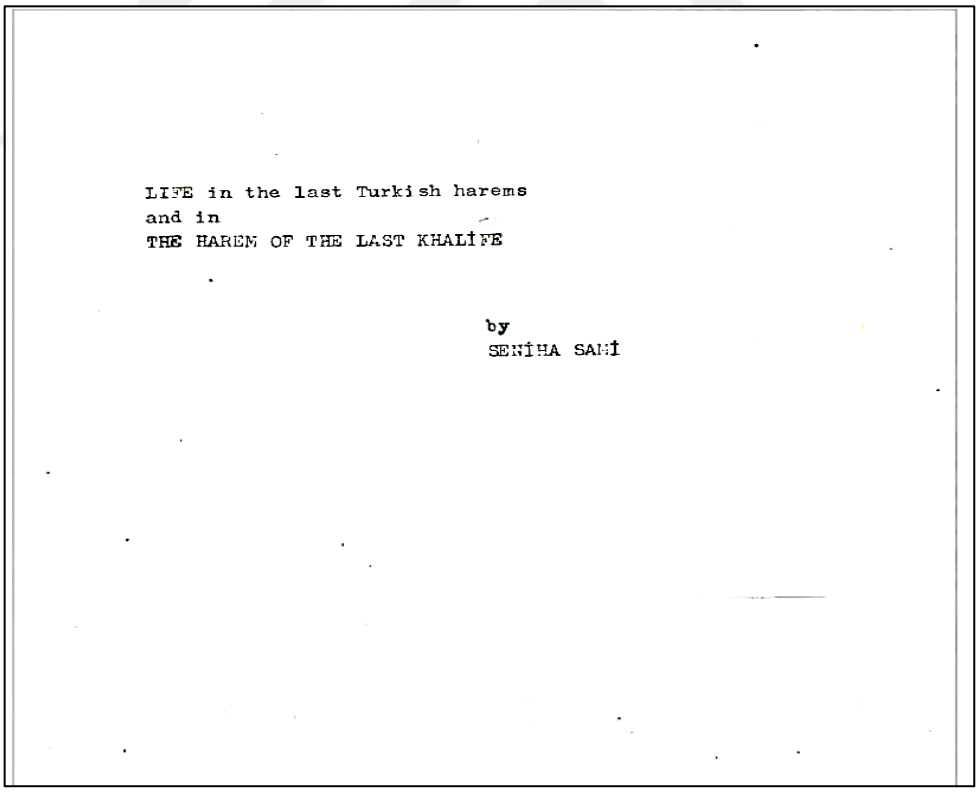
Sami Moralı, t.y./a,, arşiv belgesi

Ek 24. Yayımlanmayan Hatıratının Kapak Sayfaları

SON HALİFENİN SARAYI
ve
ISTANBULDA SON HAREM HAYATI

Yazan
Seniha Sami

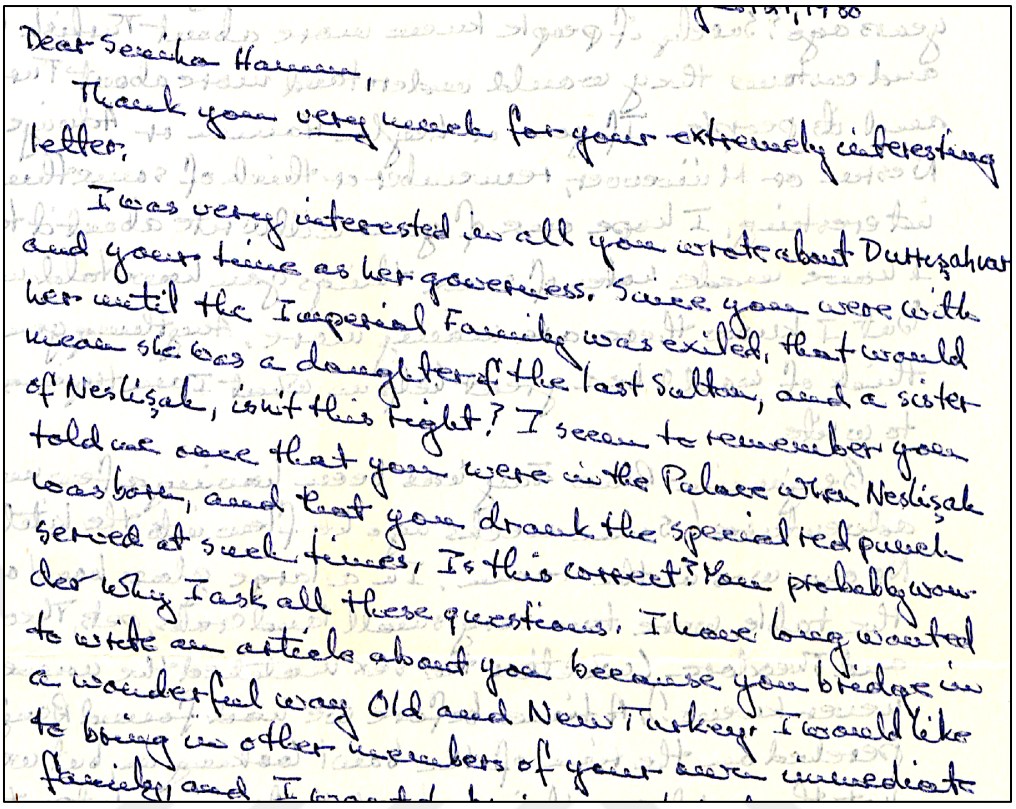

LIFE in the last Turkish harems
and in
THE HAREM OF THE LAST KHALİFE

by
SENİHA SAMİ

Sami, t.y., arşiv belgesi

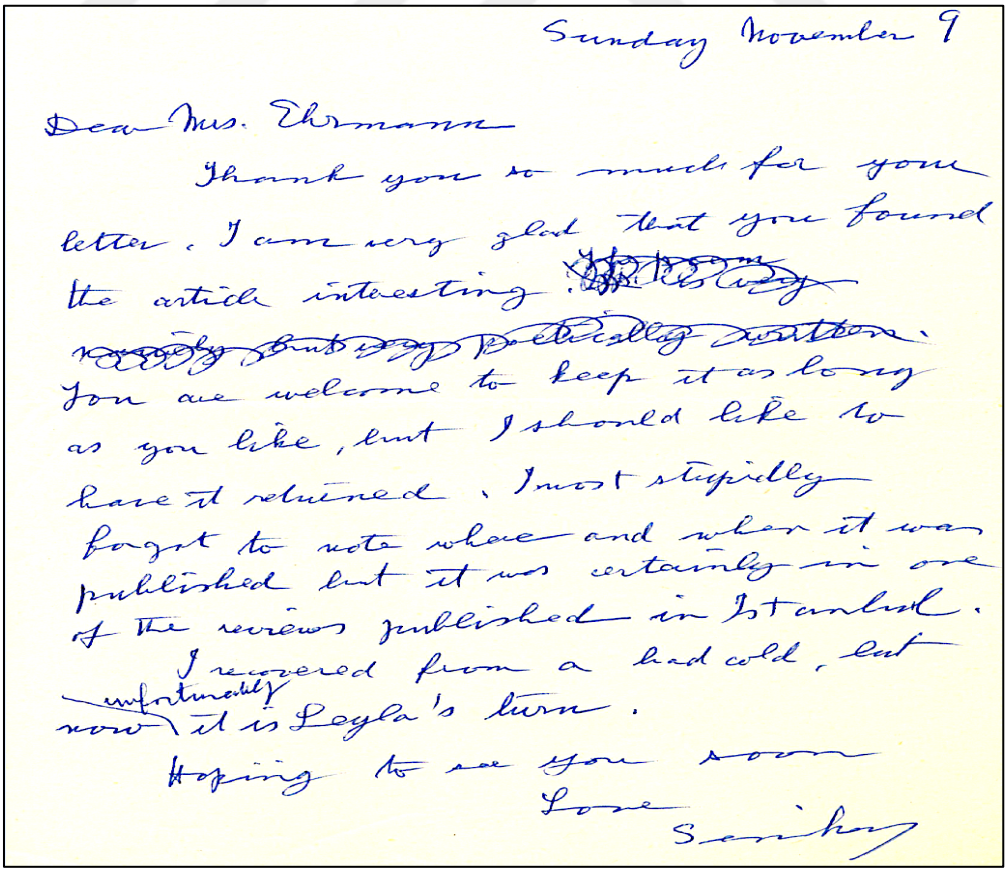
Ek 25. Ehrmann ve Seniha Hanım'ın Mektuplarından Örnekler

Dear Seniha Hanım,

Thank you very much for your extremely interesting letter.

I was very interested in all you wrote about Dutteşahvar and your time as her governess. Since you were with her until the Imperial Family was exiled, that would mean she was a daughter of the last Sultan, and a sister of Neslişah, isn't this right? I seem to remember you told me once that you were in the Palace when Neslişah was born, and that you drank the special red punch served at such times. Is this correct? You probably wonder why I ask all these questions. I have long wanted to write an article about you because you bridge in a wonderful way Old and New Turkey. I would like to bring in other members of your own immediate family, and I [illegible]

Sunday November 9

Dear Mrs. Ehrmann

Thank you so much for your letter. I am very glad that you found the article interesting. [illegible]

You are welcome to keep it as long as you like, but I should like to have it returned. I most stupidly forgot to note where and when it was published but it was certainly in one of the reviews published in Istanbul.

I recovered from a bad cold, but unfortunately now it is Leyla's turn.

Hoping to see you soon

Love

Seniha

Ehrmann, 1980c & Sami Moralı, […], arşiv belgeleri

Ek 26. İstanbul Müzeleri Yıllıklarından

A. YUNAN, ROMA, BİZANS ESERLERİ ŞUBESİ

Mezkûr şubenin işgal ettiği bina 1891 senesinde inşa edilerek 1908 de tevsi edilmiştir.

Konservator Muavini: SENİHA Hanım.
Konservator Muavini: İSKENDER SAMİ Bey.

Bir sene zarfında Müzeye giren eserler:

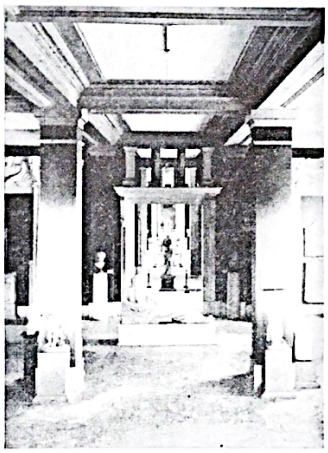
YUNAN VE ROMA KOLLEKSİYONU

II. Yunan, Roma, Bizans Eserleri Şubesi. Salon XVI — Heykeltraşi eserler
Département des antiquités, grecques, romaines et byzantines. Salle XVII — Sculptures

A. YUNAN, ROMA, BİZANS ESERLERİ ŞUBESİ

Mezkûr şubenin işgal ettiği bina 1891 senesinde inşa edilerek 1908 de tevsi edilmiştir.

II. Yunan heykeltraşi eserleri
Sculptures grecques

Konservator: Seniha Moralı.

I. İSTANBUL MÜZELERİ GENEL DİREKTÖRLÜĞÜ

Arkeologya Müzesi dairesinde, Gülhane Parkı, İstanbul.
Telefon: 21682.

İstanbul Müzeleri Müdüriyeti 1869 senesinde tesis edilmiştir. Kültür Bakanlığına merbut olup şimdiki halde "İstanbul Müzeleri Genel Direktörlüğü" ismi altında, atideki müesseseleri ihtiva etmektedir:

1) Arkeologya Müzesi, Çinili Köşk (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi), Eski Şark Eserleri Müzesi;

2) Ayasofya Müzesi;
3) Yedikule Hisarı;
4) Topkapu Sarayı Müzesi;
5) Türk ve İslâm Eserleri Müzesi.

Açılma ve kapanma saatleri ve duhuliye ücretleri her müze için ayrıca beyan olunacaktır.

Bilûmum mekteb ve üniversite talebesi ile efradı askeriyenin müzeleri meccanen ziyaretleri için mensub oldukları idarenin resmî tezkerelerile pazardan başka günlerde Genel Direktörlüğe müracaatleri lâzımdır.

Müzelere girmek istiyenlerin fotoğraf aletlerini kapıcıya teslim etmeleri rica olunur. Asarıatikanın resimlerini yapmak istiyenler Müzeler Genel Direktörlüğüne müracaat etmeleri lâzımdır.

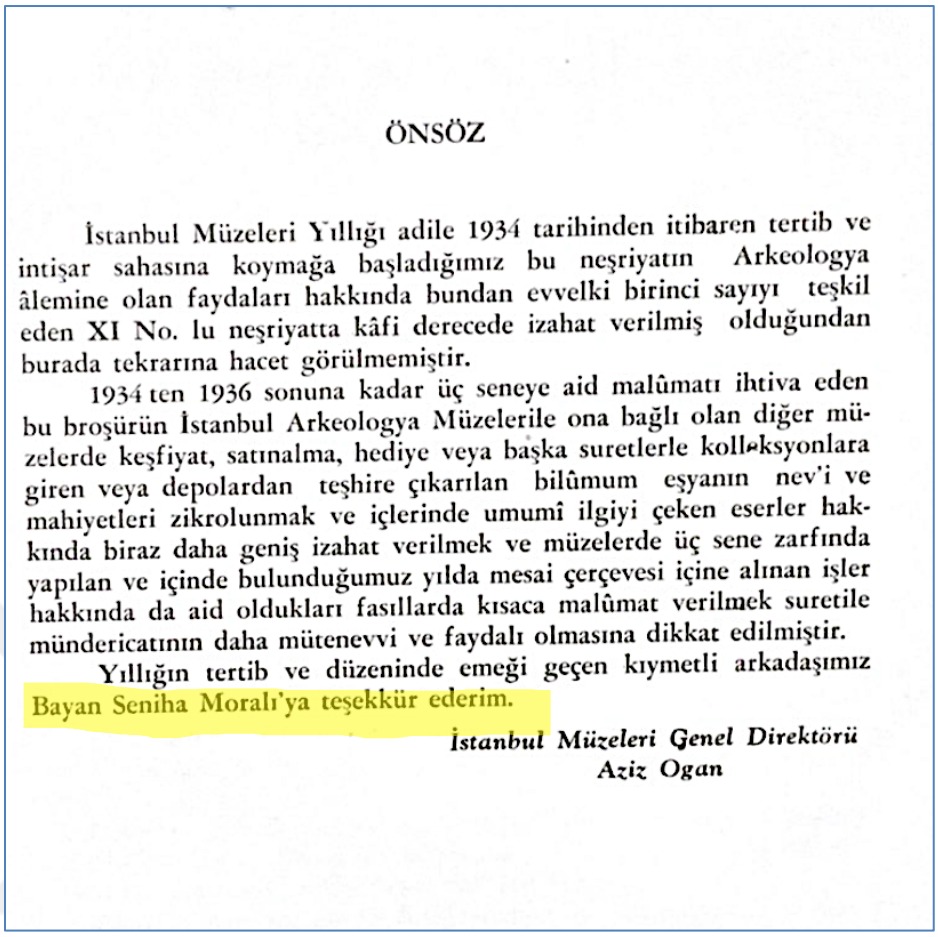
Müzelere aid neşriyat ve fotoğraflar müzelerin kapısında satılır.

Genel Direktörlük muamelâtı, Arkeologya Müzesi İdaresince tedvir olunur.

Genel Direktör: Aziz Ogan.
Yardirektör: Arif Müfid Mansel.
Başkâtib: Vefik Tura.
Eski Şark Eserleri Mutahassısı: Haydar Sümerkan.
Arkeolog: Seniha Moralı.

İstanbul Müzeleri Müdürlüğü, 1934a; 1937

Ek 27. *1937 Müze Yıllığı*'nın Ön Söz Sayfası

ÖNSÖZ

İstanbul Müzeleri Yıllığı adile 1934 tarihinden itibaren tertib ve intişar sahasına koymağa başladığımız bu neşriyatın Arkeologya âlemine olan faydaları hakkında bundan evvelki birinci sayıyı teşkil eden XI No. lu neşriyatta kâfi derecede izahat verilmiş olduğundan burada tekrarına hacet görülmemiştir.

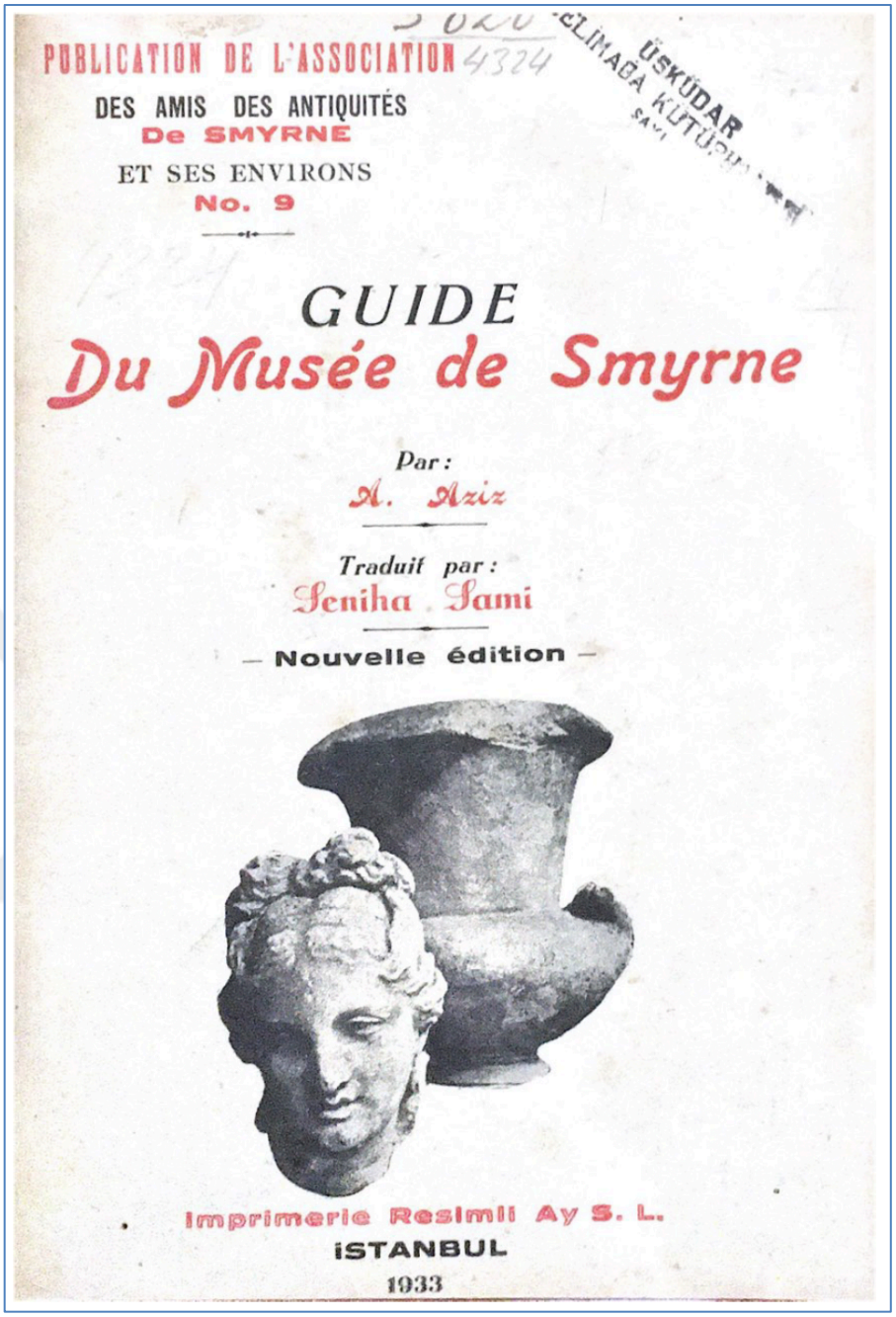
1934 ten 1936 sonuna kadar üç seneye aid malûmatı ihtiva eden bu broşürün İstanbul Arkeologya Müzelerile ona bağlı olan diğer müzelerde keşfiyat, satınalma, hediye veya başka suretlerle koll•ksyonlara giren veya depolardan teşhire çıkarılan bilûmum eşyanın nev'i ve mahiyetleri zikrolunmak ve içlerinde umumî ilgiyi çeken eserler hakkında biraz daha geniş izahat verilmek ve müzelerde üç sene zarfında yapılan ve içinde bulunduğumuz yılda mesai çerçevesi içine alınan işler hakkında da aid oldukları fasıllarda kısaca malûmat verilmek suretile mündericatının daha mütenevvi ve faydalı olmasına dikkat edilmiştir.

Yıllığın tertib ve düzeninde emeği geçen kıymetli arkadaşımız Bayan Seniha Moralı'ya teşekkür ederim.

İstanbul Müzeleri Genel Direktörü
Aziz Ogan

İstanbul Müzeleri Müdürlüğü, 1937

Ek 28. ***Guide du Musée de Smyrne*****'nin Kapağı**

Aziz, 1933

Ek 29. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: *Kırık Kafesler*

٢٧ قادین یولی

خبرلر کیندی .. هرکون تورلو شکلده قیزلری جنکل کویندهکی یالی به طاشیوب دوردیلر .. بونلرك ایچنده برصاریشین کوزلی نهایت پاشانك وغبتی جلب ایتمشدی . بویوك بر دوکون ودونکه اوچونجی خانم تلی دوداغیله قوجه پاینك بر دائرهسنه یرلشدی . پاشا اوچونجیپی چوق سومشدی ، اوکونلرده دنیایه وداع ایدن آنهسنك چوق قیمتدار مجوهراتینی هپ بو اوچونجیپه طاقدی . . فقط ایکنجی برنجی کبی کندی وجودینه قیمادی . او ، انسقامی باشنه تورلو آلیوردی کناهی بوینه پاشانك کنج کهیاسی ، کوربوز آل یاقلی سیسك کیجهلری خانمك دائرهسنه کیزلیجه کیرهرکن کوردکلرینی اسکی قلفهلر ولی نعمتلرینه کوز یاشی دوکهرك آکلاتیرلردی . عین زمانده حرمتلری کتومیتلرینی موجب اولوردی .

تام اون سنه پاشا صاریشین ماه پیکرك اسیری اولدی ..

بو اون سنه ظرفنده پاشا دیکر بر خانمله اللهك أمرینی برینه کتیرهمدیایسه ده خانمك لطوسه لقی زمانلرنده یالیپی دولدیران تجربهسز وسسسز قیزجغزلرله کلوب کیجهی چشم چرز یاپدیغنی سویلارلردی .. پاشانك سودیکی خانمده مع التأسف بش سنه ظرفنده زوجنه اوچ قیز هدیه ایتدی ، ایشته پاشا هیچ بر زمان دیلهدیکنه نائل اولاماماشدی . برکون خانمه بوینی بوکهرك بوأملی آکلاتیر .. خانم دوشرپایلیر ، آرادن اپی زمان کچر فقط پاشانك کوکلندن بوامل سیلنمز ، اوکونلرده خانمك خدمتنه پاقان ایری یاری ، اوزون قومسال صاچلی خلایقی کوسترهرك اوچونجیپه :

— مساعده ایتده خانمجغم چشم دل بنم خدمتمه باقسین ، بلکه الله بر ارکك اولاد احسان ایدردده یوزیمز کولر .. تکلیفی تکرار ایدر ، وخانمك قطعی مساعدهسنی آلمادن خلایقی استفراش ایدر .

چوق حیرت ایدهرم ، قیصقانجلق بوقادینجغزك حیاتی برموم کبی سوندرمشدی ، ایکی آیلق برخستهلقدن صوکرا زواللی کوزل قادینجغز شهیدلکده أبدی اوینی بولدی . . پاشا حقیقتاً بش آی صوکرا بر ارکك اولاده مالك أولدی ، لاکن چوچوق کوریلهجك بر انجوبه ایدی . ظن ایدرسهکه او کوربوز قادینك چوچوغی بر مایمون یاوروسیدر ، جیلیز ، خیرتلانیا ، شیپیل ، چارپوق بر اوغلان ! . . آرسلان کبی کوزل قیزلر دادیلرك طابهلرك اللرنده برر پیانجی کبی بابالرینی لایقیله طانیمازلرکن بوچارپوق اوغلان بابهسنك دیزلرندن اینمزدی .

نریمان — باری اولرنده راحت وارمیدی ؟ .

— نه کزر هرکس هواسنده !... بویوك خانم یاتالاق .. اولدلسندن چیقاماز .. باری مجنون ، اسکی قلفهلر ، وکیا قادین اونك طرافداری ، ایکنجی آرتق کیزلی ایشلردن بیقمش ایشی آچیقه ووررمشدی ، آما پاشقه تورلوسی ! . . اونك دائرهسندن هرکیجه استانبولك مشهور چکیلری ، زیلشیقیردیلری ، قدح وشرق آهنکلری قارشی ساحللره عکس ایدردی .

دردنجیسی ایسه آرتق چوکش واختیارلامش پاشایی جوقدن اهمال ایتمش ، بالی قومشوسنك اوغلیله مرجکی فرونه ویرمشدی ، پاشانك آرتق هیچ برپی کوره جك حالی قالمامشدی . . قوجه یالی صانکه عدم مرکزیت اعلان ایتمش بردهبکی حکومتنه بکزهیوردی .

هرکس کندی پیلدیکنی ایشلر ، اسراف ، سفاهت ، وور یاتسین ، چال اویناسین ، ایکی قادین برپرلریله یاویش ایدرجهسنه مصرف یاپار . لردی . . . نهایت پاشا الملی بش یاشنده سکسان یاشنده بر آدام کبی تولدیکی زمان یمین ایدرلر جینده او زمانك ایکی متالکی چیقمش ، قالا قالا پاشلرنده کهنه یالی ایلهرقاج اسکی اشیا قالدی ... دوشونکز سکز قیز ! اوچ خانم ! بر اوغلان . . یالیپی و اشیاییده پیدا کدن صوکرا هپسی برر طرفده غایب اولدیلر . . . تولدیلرسه الله رحمت ایلهسین صاغهلر سلامت ویرسین !..... ایشته بوقدر .

محرری : سلیمه رؤف

ملی رومان :

قیریق قفسلر

برنجی قسم

١

استانبولده أجنبی محافلنك أك متحیز شخصیتلرندن میستر ومیسس قلهیتون طرفندن ١٣٢٨ سنهسی حزیران أوائلنده طرابیهده کی صیفیه لرنده ویریلن بانجه ضیافتی موسمك ایلك پارلاق حادثهسنی تشکیل ایدیوردی .

اوراده طویلانان دعوتلیلر دقته شایان ایدی :

بالقانلردن قوپان و بوتون اوروپایی تهدید ایدن فورطنه علائمی قارشیسنده دسیسهکار فعالیتلریله حاضرلاقلری بادهرپی پنه دسیسه ایله ایسته دکلری مجرایه صیندیرمایه اوغراشان ، بالطه لادقلری صلح عمومینك صوك آسوده کونلرندن استفاده ایدن دیپلوماتلر ؛ حرب و صلح زمانلرنده منفعتلرینی تأمینه چاره آرایان تجار ومالیون ؛ سرعت برقیه ایله ایلریلهین طوفان اضمحلال قارشیسنده یاپانجیلردن بیله داها آز طانیدقلری وطنلرینك پریشانیسی قارشیسنده عاجز وچارهسز قالدقلری حالده بنه نفسلرینی أکلنجه دن محروم ایتمك ایسته مین أسکی عثمانلیلر ؛ هنوز داخل اولدقلری کبار محافلنك ، عالم ذوق و صفانك لذتی دوینجه یه قدر طانیمایه عزم ایتمش زون تورکلر ، أك شایان دقت سیاحلردن بری ، آوروپاده سفارت کاتبلکنده بولندیغی زمانلر و فقط وطنداشلری آراسنده « دلی نهاد بك » نامیله شهرت بولان ذات ایدی . هرنه قدر آوروپالی قادینلری مفتون ایدن کنجلك جاذبهسی کچمش ایسه ده نهاد بك بنه اوزون بوبی ، کنیش کوکسی ، آچیق آلنی ، آغارمایه باشلادیغی هنوز یالی اولیان آلتون صاچلریله باقیشیقلی ، شن ودینج اتدی . ماوی کوزلرنده درین براحتراس و خیالپرورلك

Ek 29. Devam

٢٨ قادين يولى

اوقونيوردى . آلتنده‌كى دكوزلريله آغزينك أطرافنده‌كى قريشيقلر سوء استعمالاته دوشمكسزين ايجون يامى آلچاق ياقلاشديغى حالده داها فضله گوستريوردى . نهاد بك ته‌ئيس اوبوتى سيو ايدييوردى . ايكى كنج قيز ايكى دلى قاتلى آلمرنده‌كى راكتلرك سريع ضربه‌لريله آغك اوزرندن اوچان گوچوك بياض طوپى بر بريه اعاده ايدييورلردى ودوشورمكه صايمارى هايقريييورلردى . اوزون وداير دورت گنج وجود ، طوپك حركتلرينى تعقيب ايدرك اوبون ميدانك هر ايكى يولوكنده قوشييورلردى .

كنج قيزلردن برى أو صاحبسنك همشيره‌سى (بانى هرفورد) ايدى . انگلتره‌دن هنوز گلمشدى وبونون بك اوغلى خلقى كوزلكيله تسخير ايدن همشيره‌سنك جدى صورتده رقابت باشلامشدى . بانى ، كندينه بذل ايديلن التفاتلره ، آثار توجه واحترامه قيمه‌كتيرمه‌مك ايجون ممكنمشده تشاغلدينى كزديرمه‌يوردى . تشاغلينه صادق قالمقده عزمكاردى فقط بوآكلتجه‌يه مانع دكلدى .

بانى ، بك ماهر برحركتله طوپى ، حصارلرينك اعاده‌دن عاجز قالدقلرى برصورتده قارشى طرفه آتجه اوبون نهايت بولدى .

أوركلر ، پارلاق رنكلى كوملكلرينك اوزرينه بياض فانيلا وميتونلرينى كيديلر . قيزلر بر قاچ بوسيره صاريلديلر . هر كس غالبلرى تمييك ايديييوردى .

نهاد بك بانى‌نك أطرافنده‌كى غلبه‌لك سيره‌گلشمه‌سنى بگهدى و او زمان تمييك ايتدى :

— بوقدر كوزل أللرى مظفريتدن بالنتيا برشى بكهنمزدى .

بانى اونك التفاتلرينه بك آليشيق اولديغى اشراب ايدن برقيدسزلغله جواب ويردى :

— نه مبالغه ايدرسز افندم ! سز ته‌ئيس اولمازسه‌كز ؟

— آوروپاده ايكن هرگون اونلردن فقط آرتيق اختيارلادم ... نهاد بك بو صوك سوزنيه بانى طرفندن اعتراض ايديلمسنى بگهبوردى فقط بكرى باشنده برقيز ايجون نهاد بك هيچ شهه‌سز اختيارلادى . بانى ، سوزينك بالكز ايلك قسمنه جواب ويردى :

— يا ، آوروپاده بولونديكزمى ؟ ديمك كه سز غرب عالمى اى طانيه‌مكسز ، حالبوكه بن توركلره داير هيچ برشى بيلميوردم . بكا ويشلوقدى گاهلان مشروطيتدن صكره تورك خانمارى آوتيقى پوزارى بچه‌سز گزه‌چكلر وهر يره گيده يه‌چكلر ، فقط كوريوردم كه بوخصوصده هيچ برشى دگيشه‌مش . بونك ايجون اختلالكزى تمام عد ايدرم .

— اختلال آنجاق سياسى ماهيتى حائزدى . اجتماعى انقلاب مملكتمزده تمكن دكل چونكه أحكام دينى هيچ برشى تغيير ايده‌مز .

— ديمك كه تورك حرملرى هيچ دگيشه‌مش ! بيلمه‌كز حقيقى تورك حرمنى گورمكى نه درجه آرزو ايدييورم . استانبوله بالخاصه بومقصدله گلمشده حالا مبسر اولادى ؟

— أوم بورايه اوزاق دكلدر ، بر گون تعيين ايده‌رك تشريف ايدرسه‌كز زوجه‌مله گريهم بم قدر مخبار اولورلر .

— چوق تشكر ايدرم . بك يوبوك برمنونيتله گليرم . باقهيم ... نه گونى مشغول دكم ؟... جمعه ارتسى ... جمعه ارتسى اولورمى ؟

— جمعه ارتسى ساعت دوندده سزى بكلهرز . ميستر وميسس اقهيتوندن‌ده تشريف ايتمكلرينى رجا ايده‌جكم .

— أبيتمه‌مى‌ده حرمه قبول ايدرميسكز ؟

— مع التأسف ممكن دكل . سز خانملرله حرمده كودوشيركن برسلاملقده اولورلرز .

— اوخ ! نه اعلا ! حقيقى بر تورك حرمى گورمه‌جكم ! گيديرم همشيره‌مه صورايم ، جمعه ارتسى گله‌يليرمى . (مابعدى وار)

دجله كنارنده

بنه خوليالرله باش باشه بن
و اوزاق برخيالى تعقيباً
گزيبركن كنار دجله‌ده هب ،
ايكى آهو باقيشلى قيز ، شادان ،
دوه اوستنده گچديلر يولدن ؟
گچديلر سربلندو خنده بلب ،
ايكى همراهه پيرو وهدت ،
يوروردم ايزلرنده برمدت .
برينك شعرى وموسيقيدى سسى ،
شاعرانه‌ى حالى ديگرينك ؟
منى موزونلرله سوزلرينك
شوخ وشن خنده‌لرى قاپمسى .
بدويت تنبيه‌ه‌سندن ايكى
صاف ورجعته مصرع طنان ..
هپ اوزاقدن باقوب ديپوردم كه :
« ايشته بيلرجه « قيس » ى داغلرله
« اوراللر سيه‌سنده سركردان ،
« مست و مجنون عشق ايدن ليلا ..
« فضولى‌يى ايشته قاچ صنارلر
« كوشهٔ عزلتنده پرهجران
« آغلايان حسن اسمر دلبر . »
آشدى اعصارى نا كهان يادم ؟
و اوآهولرلك پينده روان
ايكى شاعر خيال عشق آرادم .

دجله واديسى : تشرين اول ١٩١٩ فائق عاكف

قادين

مودا

٣ — يولى بورسه‌يه‌ده‌دوشمكدن احتمال ايديلنى بر كيجه‌لوغى جاوا ايشلمدن برداغله ترتين ايديلشدر اوموزنده اولدقى برچيچك سولدرر .

٤ — كيجه توالتى ، يونوالت ايجه يولى بزلدن احتمال ايديلوبه آلابالقه برغارنى ايله تزيين ايديلير .

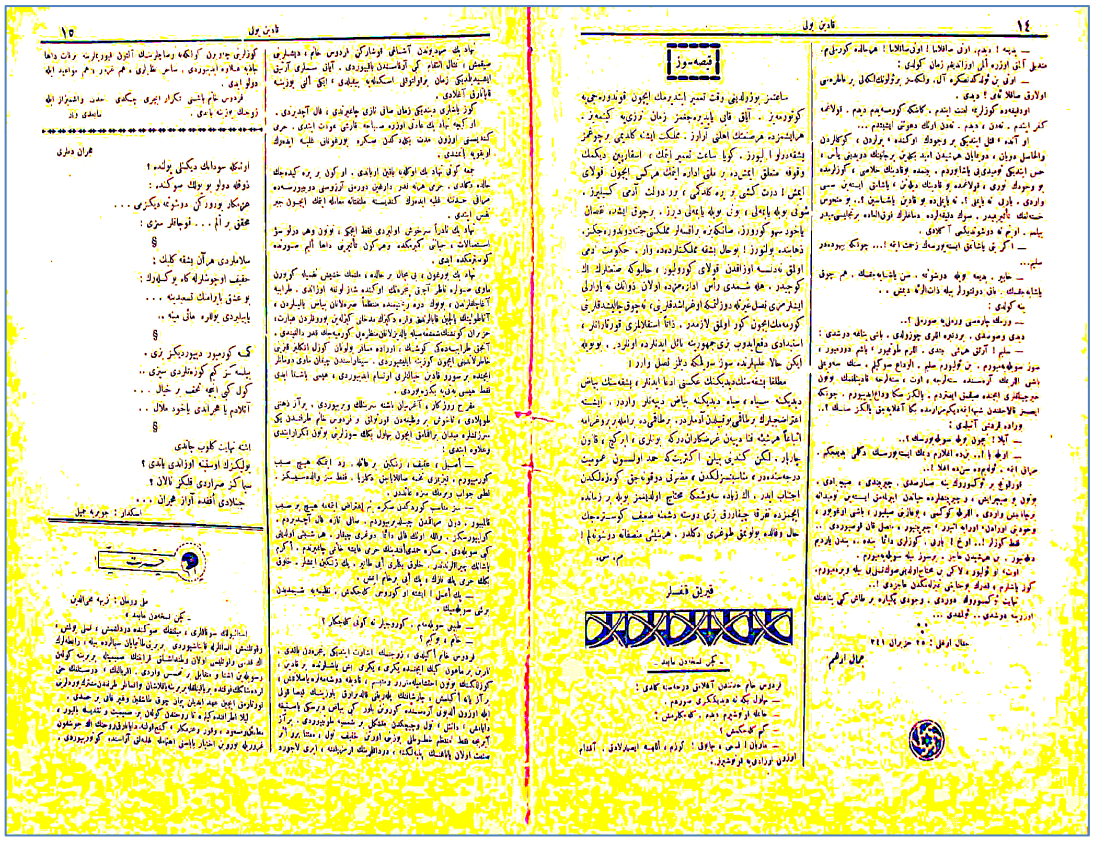
٣ ٤ ٥

٥ — سياه يولى آلقاص اوزرينه گچمش ايجه بياض يولى قيه‌يى گوچوك وظريف اويالرله تزيين ايديلشدر .

اعمالى حققده برفكر آلمق ايستيلنلر ، شهزاده باشنده فيف جاده‌سنده قادين يولكله صراجت بيوروسونلر ، تشريف ايدن خانم افندياره مؤسسه‌مز بك عزيز تورك آتيه‌لريى ارائه ايده‌جكدر .

Ek 29. Devam

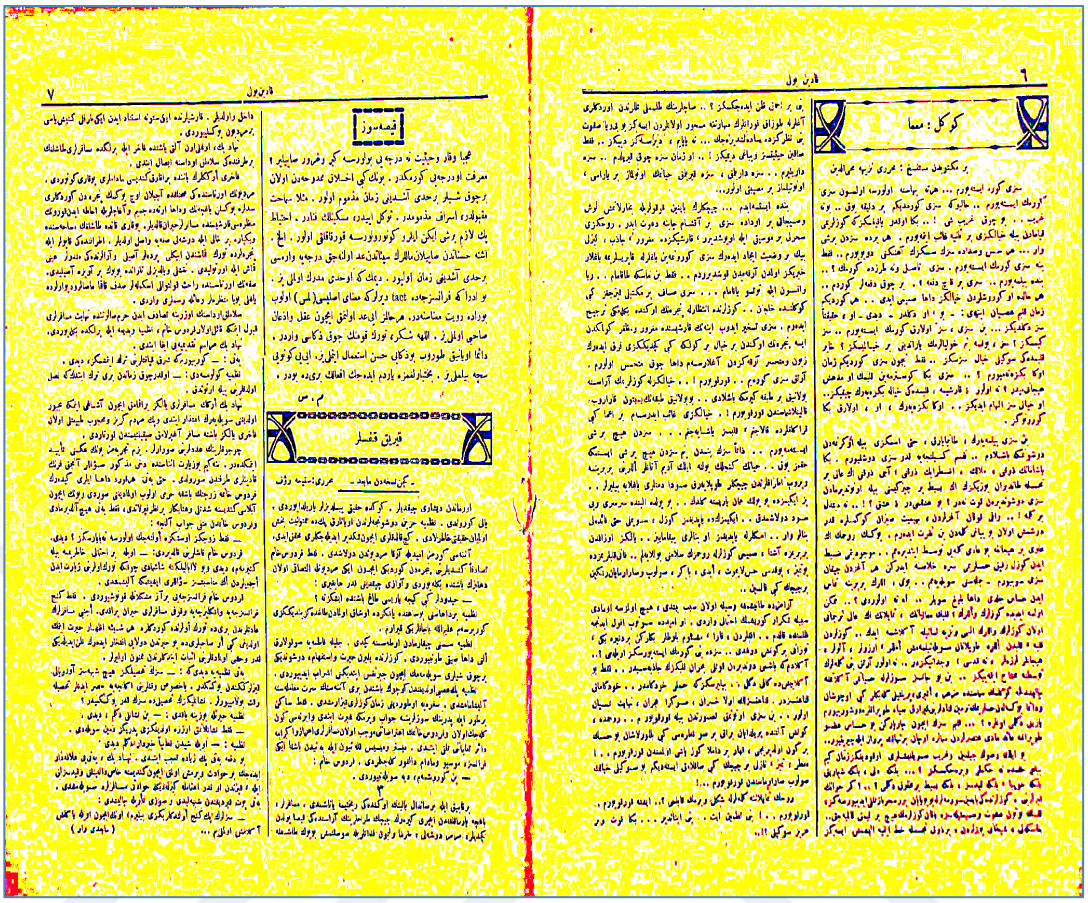

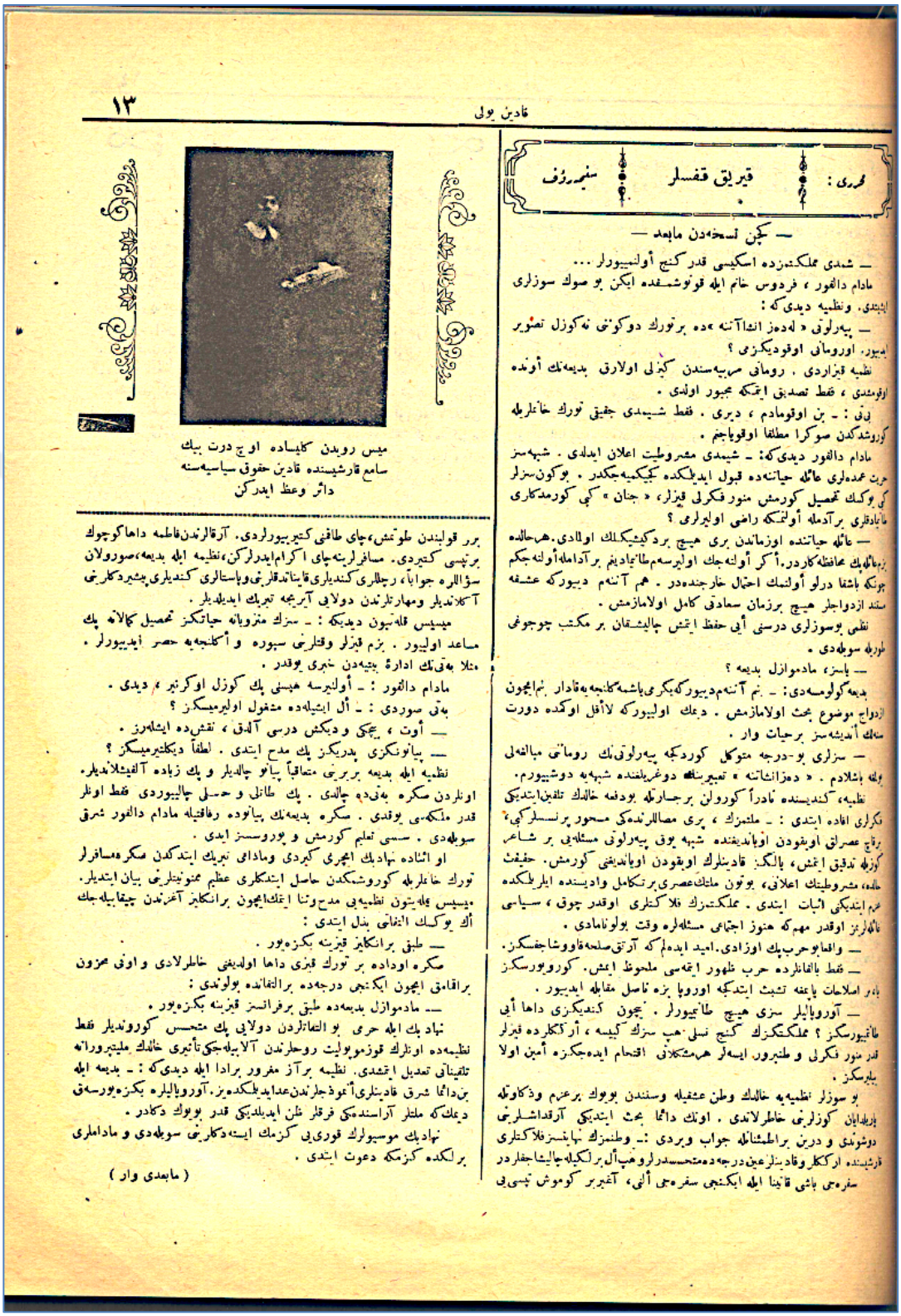
Ek 29. Devam

Ek 29. Devam

Ek 29. Devam

١٣ قادين يولى

محرری : قيريق قفسلر سنيم رؤف

— كچن نسخه‌دن مابعد —

— شمدی مملكتمزده اسكيسی قدر كنج أولنميورلر ...

مادام دالفور ، فردوس خانم ايله قوتوشمغه باشلامشدی . ونظيه ديدی كه :

— پيرلوتی « له‌ده‌ز انشاآتنه »ده برتورك دوكونی نه كوزل تصوير ايدييور. اورومانی اوقوديكزمی ؟

نظيه قيزاردی . رومانی صرپيه‌سندن كچدی اولارق بديعه‌نك أونده اوقومشدی ، فقط تصديق ايتمكه مجبور اولمدی .

بی‌تی : ـ بن اوقومادم ، ديرم . فقط شيمدی جفيق تورك خانملريله كوروشدكدن صوكرا مطلقا اوقويه‌جغم .

مادام دالفور ديدی كه : ـ شيمدی مشروطيت اعلان ايدلدی . شيمدی حرث عمده‌لری عائله حياتنه‌ده قبول ايديلمكده كيكيميه‌جكدر . بوكون سزلر كی بوكسك تحصيل كورمش منور فكرلی قيزلر ، « جنان » كبی كورمدكاری مأيادقلری برآدمله أولنمكه راضی اولميورلری ؟

— عائله حياتنده اوزماندن بری هيچ برديكيشيكلك اولمادی . هرحالده بزم عائله‌يك محافظه‌كاردر . أكر أولنه‌جك اولورسه‌م طالع‌مادينم برآدمله أولنه‌جكم چونكه باشقا درلو أولنمك احتمال خارجنده‌در . هم آنلم ديبورکه عشقله مستند ازدواجلر هيچ برزمان سعادتی كامل اولامازمش .

نظمی بوسوزلری درسنی أيی حفظ ايتمش چاليشقان بر مكتب چوجوغی طورمله سويله‌دی .

— ياسز ، مادموازل بديعه ؟

بديعه كولومسه‌دی : ـ بن آنلم‌مديورکه بكرى باشمه كلنجه به قادار بن ايچون ازدواج موضوع بحث اولامازمش . دعمك اولميورکه لااقل اوكمده دورت سنه‌لك أميدسز برحيات وار .

— سزلری بو درجه متوكل كوردكجه پيرلوتی‌نك رومانی مبالغه‌لی وله باشلادم . « دهزانشانه » تعبيرينه دوغريلمنده شبهه‌يه دوشييورم.

نظيه، كندينده نادراً كورولن برجسارتله بودفعه خالدك تلقين ايتديكی فكرلری افاده ايتدی : ـ ملتمزك ، پری مصالح‌لرنده‌كی محور پرنسيلركبی، برتاج عصرلق اوبقودن اويانديغنده شبهه يوق پيرلوتی مسئله‌يی بر شاعر كوزيله تدقيق ايتمش، يالكز قادينلرك اوبقودن اويانديغنی كورمش. حقيقت حالده، مشروطيتك اعلانی، بوتون ملتك عصری برتكامل واديسنده ايلريلكده عزم ايتديكی اثبات ايتدی . مملكتمزك فلاكتلری اوقدر چوق ، سياسی نائملريز اوقدر مهم كه هنوز اجتماعی مسئله‌لره وقت بولونامادی .

— واقعا بوحرب‌يك اوزادی . اميد ايدرم كه آرتق صلحه قاووشاجقسكز.

— فقط بالقانلرده حرب ظهور ايتمه‌سی ملحوظ ايمش. كورويورسكز باب اصلاحات يابمغه تشبث ايتدكجه اوروپا بزه ناصل مقابله ايدييور .

— آوروپاليلر سزی هيچ طانميورلر . نچون كندیكزی داها أيی طانميورسكز ؟ مملكتكزك كنج نسلی هپ سزك كبيسه ، أركلكلرده قيزلر قدر منور فكرلی و طنبرور ايسه‌لر هرمشكلاتی اقتحام ايده‌جكزه أمين اولا بيلرسكز .

بو سوزلر نظيه‌يه خالدك وطن عشقيله وسنندن بويوك برعزم وذكاوتله بزه‌لايان كوزلرينی خاطرلاتدی . اونك دائما بحث ايتديكی آرقداشلرينی دوشوندی و درين براطمئنانله جواب ويردی :ـ وطنمزك نهاينسز فلاكتلری قارشيسنده ارككلر وقادينلرعين درجه‌ده متحسسدرلر وهپ أل برلكيله چاليشاجقلردر

سفره‌جی باشی قاينا ايله ايكنجی سفره‌يی آلمی، آخيرير كوموش ثپسی‌يی

ميس روبدن كليساده اوچ درت بيك سامع قارشيسنده قادين حقوق سياسيه‌سنه دائر وعظ ايدركن

برر قولبندن طوتمش، چای طاقمی كتيرييورلردی. آرقالرندن فاطمه داها كوچوك برتپسی كتيردی. مسافرلرينه چای اكرام ايدرلركن، نظيه ايله بديعه، صورولان سؤاللره جواباً، رچطلری كندیلری قاينانه‌قلرينی وپاستالری كندیلری پشيردكلرينی آكلاندیلر ومهارتلرندن دولايی آيريجه تبريك ايديلديلر .

ميسيس قله‌ثيون ديديكه : ـ سزك متزوجانه حياتكز تحصيل كمالانه بك مساعد اولييور . بزم قيزلر وقتلرينی سبوده و أكلنجه‌يه حصر ايدييورلر . مثلا بهتی‌نك ادارهٔ بتيه‌دن خبری يوقدر .

مادام دالفور : ـ أولنميرسه هپسی بك كوزل اوكرنيور ، ديدی .

بهتی صوردی : ـ أل ايشيله‌ده مشغول اولميمسكز ؟

— أوت ، بچكی وديكش درسی آلدق ، نقش‌ده ايشله‌رز .

— پيانونكزی پدريكز بك مدح ايتدی . لطفاً ديكلنيرميسكز ؟

نظيه ايله بديعه بربرينی متعاقباً پيانو چالديلر و بك زياده آلقيشلاندیلر. اونلردن سكره بهتی‌ده چالدی . بك طانلی و حسلی چالييوردی فقط اونلر قدر ملكه‌سی يوقدی . سكره بديعه‌نك پيانوده رفاقتيله مادام دالفور شرق سويله‌دی . سسی تعليم كورمش و پوروسسز ايدی .

او اثناده نهاديك انجری كبردی وماداى تبريك ايتدكدن سكره مسافرلر تورك خانملريله كوروشمكدن حاصل ايتدكلری عظيم ممنونيتلرينی بيان ايتديلر. ميسيس قله‌يتون نظيه‌يی مدح وثنا ايتك ايچون برانكليز آغزندن چيقاريله‌جك أك يوكسك التفاتی بذل ايتدی :

— طبق برانكليز قيزينه بكزه‌يور .

سكره اوداده بر تورك قيزی داها اولدیغی خاطرلادی و اونی محزون براقامق ايچون ايكنجی درجه‌ده برالتفاته بولوندی :

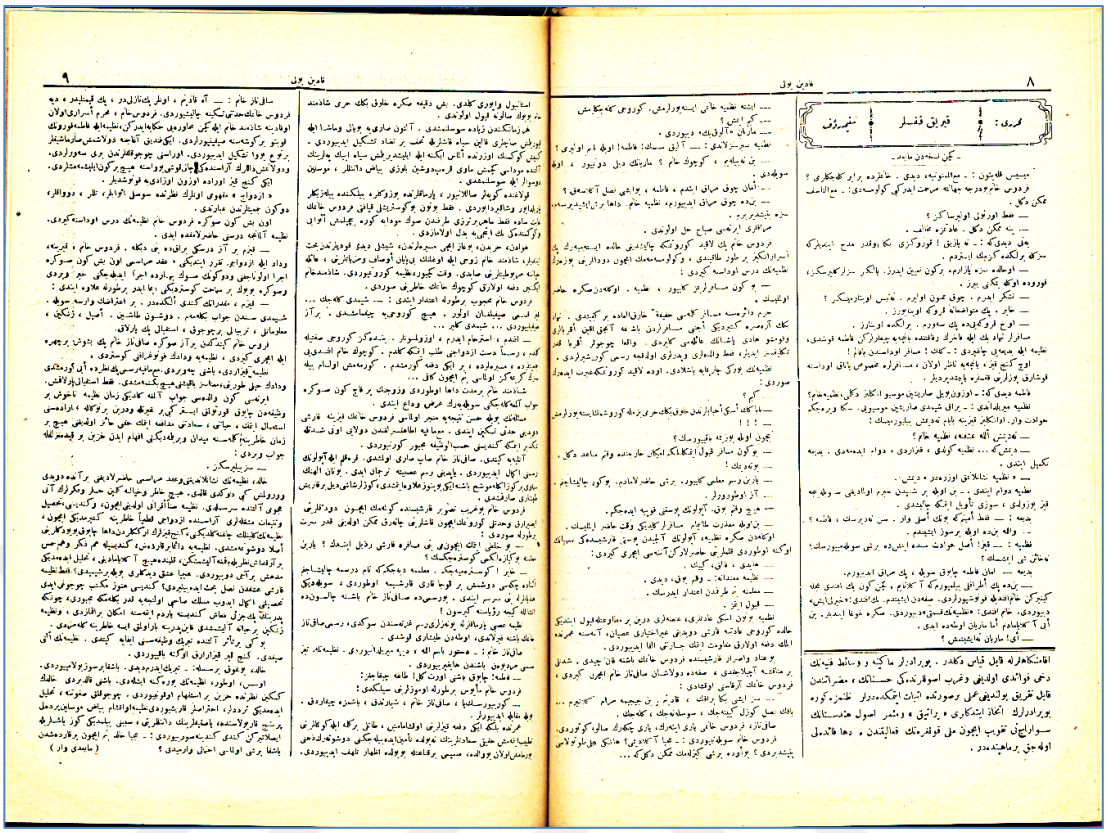
— مادموازل بديعه‌ده طبق برفرانسز قيزينه بكزه‌يور .

نهاد بك ايله حرمی بو التفاتلردن دولايی پك متحسس كورونديلر فقط نظيه‌ده اونلرك قوزموپوليت روحلرندن آلابيله‌جكی تأثيری خالدك ملليتپورانه تلقيناتی تعديل ايتمشدی. نظيه بر آز مغرور برادا ايله ديدیكه : ـ بديعه ايله بن دائما شرق قادينلری أنموذجلرندن عد ايديلمكده‌يز. آوروپاليلره بكزه‌يورسه‌ق ديمكه ملتلر آراسنده‌كی فرقلر ظن ايديلديكی قدر يوبوك دكادر .

نهاديك موسيولرك قوری‌يی كزمك ايسته‌دكلرينی سويله‌دی و مادامارك برلكده كزمكه دعوت ايتدی .

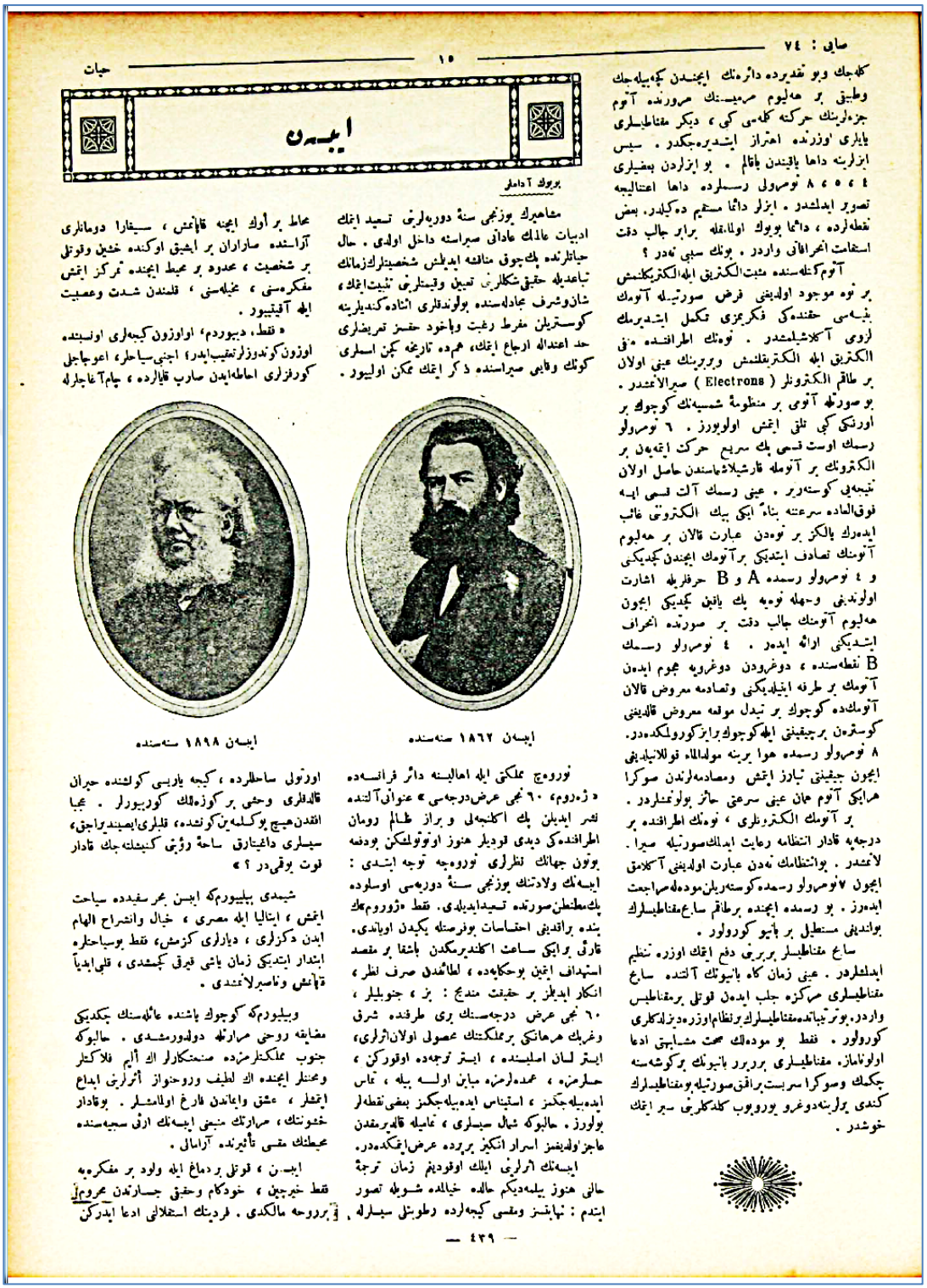
(مابعدی وار)

Ek 29. Devam

Ek 30. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “Büyük Adamlar: Ibsen”

صايى : ٧٤ — ١٥ — حيات

كله‌جك وبو تقديرده دائره‌نك ايچندن كچه‌بيله‌جك وطبيعى بر هه‌ليوم صريعيسنك صرورتده آتوم جزه‌لرينك حركته كله‌سى كبى ، ديكر مقناطيسلرى يايارى اوزرنده اهتزاز ايتديره‌جكدر . سبس ايزلرينه داها ياقيندن باقالم . بو ايزلردن بعضيلرى ٤ ، ٥ ، ٨ نومرولى رسملرده داها اعتنالييه تصوير ايدلشدر . ايزلر دائما مستقيم ده‌كيلدر. بعض نقطه‌لرده ، دائما بويوك اولمامقله برابر جالب دقت استقامت انحرافاتى واردر . بونك سببى نه‌در ؟

آتوم كتله‌سنده مثبت الكتريق ايله الكتريكلنمش بر نوه موجود اولديغى فرض صورتيله آتومك بنيه‌سى حقنده‌كى فكريمزى تكمل ايتديرمك لزومى آكلاشيلمشدر . نومنك اطرافنده منفى الكتريق ايله الكتريقلنمش وبربرينك عينى اولان بر طاقم الكترونلر (Electrons) صيرالانمشدر . بو صورتله آتومى بر منظومهٔ شمسيه‌نك كوچوك بر اورنكى كبى تلقى ايتمش اولويورز . ٦ نومرولو رسمك اوست قسمى بك سريع حركت ايتمه‌دن بر الكترونك بر آتومله قارشيلاشماسندن حاصل اولان نتيجه‌يى كوسته‌ريور . عينى رسمك آلت قسمى ايسه فوق‌العاده سرعتله بناءً ايكى بيك الكترونى غائب ايده‌رك يالكز بر نوه‌دن عبارت قالان بر هه‌ليوم آتومنك تصادف ابتدائى برآتومك ايچندن كچديكى و ٤ نومرولو رسمده A و B حرفلريله اشارت اولونديغى وجهله نوميه بك ياقين كچديكى ايچون هه‌ليوم آتومنك جالب دقت بر صورتده انحراف ايتديكنى اراءه ايدر . ٤ نومرولو رسمك B نقطه‌سنده ، دوغرودن دوغرويه هجوم ايده‌ن آتومك بر طرفه اينديكنى وتصادمه معروض قالان آتومك‌ده كوچوك بر تبدل موقعه معروض قالديغنى كوسترمن برحقيقتى ايله كوچوك برازكورولمكده‌در. ٨ نومرولو رسمده هوا برينه مولدالماء قوللانيلديغى ايچون جيقينى تبارز ايتمش ومصادمه‌لرندن صوكرا هرايكى آتوم همان عينى سرعتى حائز بولونمقدر .

بر آتومك الكترونلرى ، نومنك اطرافنده بر درجه‌يه قادار انتظامه رعايت ايدلمك صورتيله صيرا لانمشدر . بوانتظامك نه‌دن عبارت اولديغنى آكلامق ايچون ٧ نومرولو رسمده كوسترلن موده‌له مراجعت ايده‌رز . بو رسمده ايچنده برطاقم ساچ مقناطيسلرك بواندينى مستطيل بر پانيو كورولور .

ساچ مقناطيسلر بربرينى دفع ايتمك اوزره تنظيم ايدلمشلردر . عينى زمان كاه پانيونك آلتنده ساچ مقناطيسلرى مركزه جلب ايده‌ن قوتلى برمقناطيس واردر. بوترتيباتده مقناطيسلرك برنظام اوزره دينزلدكلرى كورولور . فقط بو موده‌لك صحت مشاهيتى ادعا اولونامماز. مقناطيسلرى بربرلرى پانيونك بركوشه‌سنه چكمك وصوكرا سربست براقمق صورتيله بومقناطيسلرك كندى برلرينه دوغرو يورويوب كلدكلرينى سير ايتمك خوشدر .

ايبسن

بريوك آدملر

مشاهيرك يوزنجى سنهٔ دوريه‌لرينى تسعيد ايتمك ادبيات عالمك عادتاً صيراسنه داخل اولدى . حال حياتنده بك‌چوق منافسه ايدلمش شخصيتلرك زمانك تباعديله حقيقى شكللرينى تعيين وقيمتلرينى تثبيت ايتمك ، شان‌وشرف عجادله‌سنده بولوندقلرى اثناده كندىلرينه كوسترىلن مفرط رغبت وباخود حتى تعريضلرى حد اعتداله ارجاع ايتمك ، هم‌ده تاريخه كچن اسملرى كونك وقايعى صيراسنده ذكر ايتمك ممكن اوليور .

ايبسن ١٨٦٢ سنه‌سنده

ايبسن ١٨٩٨ سنه‌سنده

نوروج مملكتى ايله اهاليسنه دائر فرانسه‌ده « زه‌روم » ٦٠ نجى عرض‌درجه‌سى » عنوانى آلتنده نشر ايديلن بك اكلنجه‌لى و براز ظالم رومان اطرافنده‌كى ديدى قوديلر هنوز اوتوتولمكدن بودفعه يونون جهانك نظرلرى نوروجه توجه ابتدائى : ايبسنك ولادتنك يوزنجى سنهٔ دوريه‌سى اولمله بك مطنطن صورتده تسعيد ايديلدى. فقط « ژوروم » كبى بنده برقديمى احتساسات بوفرصتله يكيدن اويانمدى. قارئى برايكى ساعت اكلندىرمكدن باشقا بر مقصد استهداف ايتمين بوحكايه‌ده ، لطائفدن صرف نظر ، انكار ايديلمز بر حقيقت مندمج : بز ، جنوبليلر ، ٦٠ نجى عرض درجه‌سنك برى طرفنده شرق وغربك هرهانكى برمملكتنك محصولى اولان اثرلرى ، ايستر لسان اعتبارنده ، ايستر توجه‌ده اوقوركن ، حسارمزه ، عمده‌لرمزه مباين اولسه بيله ، ناس ايده‌بيله جكمز ، استيناس ايده‌بيله جكمز بعضى نقطه‌لر بولورز . حالبوكه شمال سيلرى ، نمايله قادير مقدن عاجز اولديغمز اسرار انكيز بر پرده عرض ايتمكده‌در.

ايبسنك اثرلرينى ايلك اوقوديغم زمان ترجمهٔ حالى هنوز يلمه‌ديكم حالده خياله‌ده شويله تصور ايتدم : نهايتسز ومقسى كچه‌لرده دطوبتلى سيلرله محاط بر أوك ايچنه قاپانمش ، سيغارا دومانلرى آزاسنده صاراران بر ايشيق اوكنده خفيف وقوتلى بر شخصيت ، محدود بر محيط ايچنده تمركز ايتمش مفكرمسى ، تخيله‌سى ، قلمندن شدت وعصبيت ايله آقيتيور .

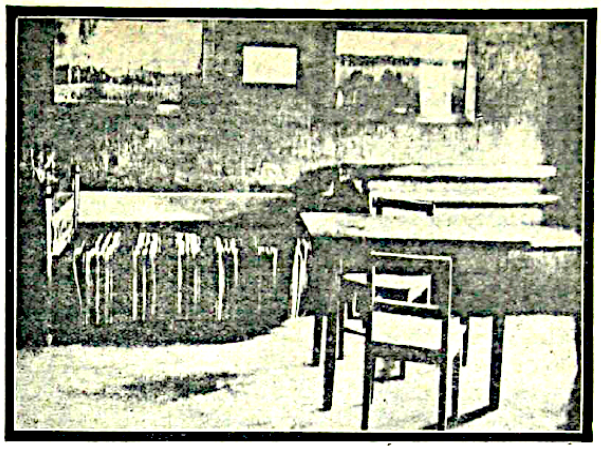
« فقط ، دبيوردم ، اواوزون كيجه‌لرى اونسبنده اوزون كوندوزلرنعقيب ايدر ، اجنبى سياحلر ، اعوجاجلى كورفزلرى احاطه‌ايدن صارپ قيالرده ، چام آغاجلرله اورتولى ساحللرده ، كيجه ياريسى كوشنده حيران قالدقلرى وحشى بر كوزه‌لك كورديورلر . عجبا افقدن هيچ بوكسلمه‌ين كونشده ، قلبلرى ايصيندىراجق ، سيلرى داغيتارق ساحهٔ رؤيتى كنيشلتمه‌جك قادار قوت بوقى‌در ؟ »

شيمدى بيليورم‌كه ايبسن بحر سفيده سياحت ايتمش ، ايتاليا ايله مصرى ، خيال وانشراح الهام ايدن ذكرلرى ، ديارلرى كزمش ، فقط بوسياحتلره ابتدار ايتديكى زمان ياشى قيرق كچمشدى ، قلبى ايديا قاپانمش وناصيرلانمشدى .

وبيليورم‌كه كوچوك ياشنده عائله‌سنك چكديكى مضايقه روحى صارمله دولدورمشدى . حالبوكه جنوب مملكتلرنده صنعتكارلر الك أليم فلاكتلر وعضلر ايچنده الك لطيف وروحنواز أثرلرينى ابداع ايتمكلر ، عشق وايماندن فارغ اولامشلر . بوقادار خشونتك ، صرامتك منبعى ايبسنك ارثى سجيه‌سنده محيطنك مقسى تأثيرنده آرامالى .

ايبسن ، قوتلى بر دماغ ايله ولود بر مفكريه فقط خيرچين ، خودكام وحقيقى جسارتدن محروم ، بر بروحه مالكدى . فردينك استقلالنى ادعا ايدركن

Ek 30. Devam

غریبتات احزاجانه‌سنده ایسه‌نك اوداسی . ایلك هائله‌سنی بوراده یازمش‌در

دائما اجتماعی استیداده یونون أکر وشخصیتنده‌کی پوتضادلره بنه کندی استهزا ایدردی .

چوجوقلق ، (سفاکرلك) کورفزی ساحلنده کوچوك ، مفلس برتجارت لیمانی اولان (سکین) قصبه‌سنده کچدی . حافظه‌سنده ایلك قلان الطباع ، قصبه‌سنك چاك قولهسنك پنجره‌سیدی . توراتی چوق اوقوردی . برکون همشیره‌سی (أدویژ) ی حوار تپه‌لردن پرینه کونوردی ، حیاتده کندینه اتخاذ ایتدیکی غایه‌یی اوکا تودیع ایتدی : « حقیقتك وبویوکلکك أك یوکسك مرتبهٔ کائنه واصل اولق ، صکره ثولك... » أوصاف‌عجزه‌سی اولان‌عزم وارادهٔ هوسی ، سیر وثبات ، غرور ، خودکامانلق وطول أمل کوچوك دماغنده هنوز تیلر ایتشدی . « پدر غینت » ك موضوعی اوکون ایلك صورت افاده‌سنی بولشدی .

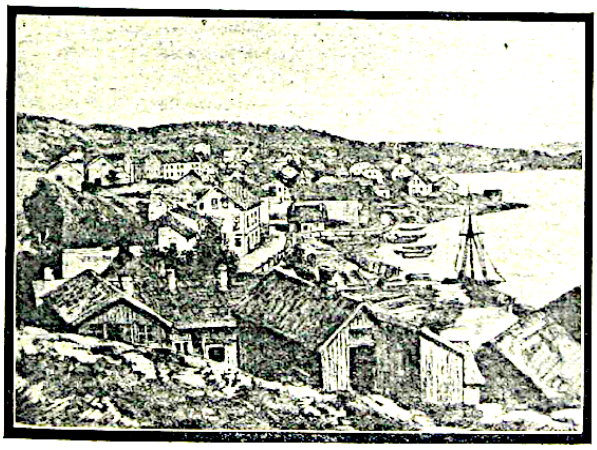
بحریکسز بر سرخوش اولان باباسنك افلاس ایتمسی ، قلبنه قدرك ظلمنه قارشی درین بر انفعال ملاکتردهلره شفقت کوسترمین حیات اجتماعیه‌به قارشی بویوك برنفرت الما ایتدی . یوفلاکته سبب اولان باباسی حقنده کی حسیاتی « خورتلافلر » ده سزیله بیلیر . عائله‌جه‌برکوچوك چیفتلکه چکیلدیلر . اوراده طاوان آراسنده کندی یاراتدیغی برعالم خیالاتده یاشادی . کندی کندینه پیه‌سلر ترتیب ایدر ، اشخاصك رسملرینی ، چیزر ، بویار ، صکره کوب چیفارتارق اوینایوردی .

اون آلتی یاشنده ایکن اجزاجی چیراقلغنه کیردی ، مقط رأسندن داها بیله کوچوك ومفلس بر شهره ، بنه سفاکرلك سیاحتنده کچن (غریبتات) ده حیات مجادله‌سنه آتیلدی . اجرا شیئه‌لری آراسنده آوروپانك سیاسی وأدبی حیاتی دائما تعقیب ایدردی . شعرلر ، پیه‌سلر یازمایه باشلادی . نهایت اوزمان قریستیانیا اسمنی طاشیان مدیرلکنه تعیین ایدیلدی . ١٨٦٢ سنه‌سنده « عشق مضحکه‌سی » نی یازدی . شوئی قید ایتلی که کنجلك خاطره‌لرندن بری ، اون بش‌یاشنده برقیز ایله اولان معاشقه‌سی ایدی ! برکون قپوده کزینیرلرکن قیزك باباسی کدیلرینی یاقالامش وقیزینی طوقتلارکن شاعر آرقاسنه یاقادن قاچمشدی . احتمال که بو خاطره‌نك تأثیریله عشق انکار ایتدیکی مضحکه‌سنك تمثیل موضوعیتسزلکله نتیجه‌لندی . بوندن حاصل اولان اغبراریته برسقوط أمل داها منضم اولدی : آلمانیا ، کیل جدولی آچمق مقصدیله (سلهزویغ هولشتاین) ایالتلرینی اشغال ایتدیکی زمان ایسه‌ن ـ که اوج اسقاندیناویا مملکتلرینك اتحادینی‌دائما ترویج ایدردی ـ دائما رقابك امدادینه یتشمه‌کلری ایچون دیکرایکیسنی تلمین ایتمدی ووطنی ترك ایتمکه قرار ویردی . فقط جنوب مملکتلرنده تدقیق سیاحتلری اجرا ایتمك ایچون جیبانله انهام ایتدیکی کندی حکومتندن تخصیصات استحصال ایتدیکی کبی شاعر صفتیله‌معاش یاغلامدی . بکرمی سنه دوام ایدن غیوبتك قسم اعظمنی‌ده ظلم واعتسافتدن شکایت ایتدیکی غدار آلمانیانك ماورغده کچیردی . یونون اعمالنه رغماً او فیلسوفلر دیاری کوکلی‌جنب ایدیوردی . اورایه کیتمدن أول دورت یش‌سنه اینتالیاده اقامت‌ایتدی . دورهٔ اتباهك آثار نفیسه‌سیله دولو اولان روما شهرینك ، قاتولیك عالمك مرکزی اولان او عجم بدایعك جوارنده پروتستان تعصبنك ، کبر وغرورك ، یأس وخشونتك الك چیلپین فورانی اولان « براند » پیه‌سنی یازدی .

« پەرغینت » فردینك تمالیسنه مستند برهائه‌در . تورومج یوزلری قادار صوغوق بر سمبولیزم وروزکارلری قادار آچی بر استهزا ایله دولودر . پەرغینت ، مغرور بر شخصیت‌در ، صاف بر قیزك عشقی رد ایدر ، غایهٔ آمالی ، خلق کتله‌سنك ایجندن صیریلق ، ممتازیته ، شان وشرفه واصل اولمقدر . « تروله‌

پای تخته کیتدی ، یاری قالان تحصیلی دارالفنونده اکمال ایتدی . درس آرقداشلری آراسنده صکره مملکتلرنده مهم برموقع طوتاجق اولان بیورنسون ، بوماریلی ، وبنیه‌کی اعاظمله طانیشدی .

بیورنسونك تعرضه کوره اوزمان ایسه‌ن « صولوق بکزلی ، ضعیف ، عصبی‌ایدی . » فکرلرینی تعقیده ثباتلی بر احتراس کورمکده ایدی . بعضی آرقداشلریله برلکده بر مجموعه تأسیس ایتدی ، سوسیالیزمی تجربه ایتدی ، نهایت تماشا محرر لکنه قرار ویردی . برغن تیاتروسی صحنه مدیرلکی ایفا ایتدی . دائما رقابه ایله آلمانیاده تماشا حقنده تحقیقات اجرا ایتدی . فرانسز قلاسیك ورومانتیك پیه‌سلرینی مطالعه ایتدی ، قریستیانیاده « تورومج تیاتروسی »

غریبتات قصبه‌سی

Ek 30. Devam

صابی : ٧٤ — ١٧ — حیات

تورك تیپی

تورك آنثروپولوژیسی

٢

ده تیلن انجومنلرك مجلسنه داخل اولور، مستهجن تكلیفلر ندن ایكره نیر؛ شرق مملكتلرنده دولاشیر ، درلو سركدشتلردن سكره وطننه عودت ایدر. هپ عینی تورتو كندیسنی تعقیب ایدر : شخصیتی خلق كتله سنك قوته اسناد ایتمكه موفق اولامایاجقی می ؟ دكیز سیاحتی اتمامنده اختیار برعالم كندیسیله استیزا ایدرك شوتكلیفده بولونور : « دكیزده بوغولورسه‌ك جسدینی بكا تراك ایت‌كه فتح میت عملیه‌سی اجرا ایدرك شخصیتك محلی آرایایم. » فورطنه‌دن هنوز قورتولمشكن براداده خانه عملیه‌سی قارشیسنه جیقار ودیركه : « سن فنا پاپیلمش بر آشیاسك ، روحكی عمومی اذابه خانه‌ده یكیدن آریتمیه مأمورم. » نهایت كنجلكنده استحضار ایتمش اولدیغی واختیارلاندیغه بنه كندیسنه صادق قالان قادینك عشق قلبنده تازه‌لنیر ، سنه‌لردن بری پیشنده فوشدیغی ممنازیته نهایت قاووشور ، آرتیق ایجی راحت ایدرك تولور .

ایمپراطور یولیانوسه داثر غایت اوزون، كلفتلی، سبولیك، اون پرده‌لك برهانله‌دن أیجه مدت سكره « بیك أوی » نی یازدی‌كه حیاته أك یاقین اثری‌در، (توراهلر) ، شوخ وسه‌ویملی، هوسلی قوتلی، فقط اخلاق ضعیف بر قادین‌در . قوجه‌سی لهنده بر ساخته‌كارلق ارتكاب ایدر . قوجاسی اولا كندیسنی قوغمق ایستر ، آنجاق ساخته‌كارلق افشا ایدیلمیه . جكندن ورژاله محل قالمایاجغندن امین اولنجه عفو ایدر . فقط تورا قوجاسی ایجون بر « بیك » دن باشقا شی اولادیغنی آكلایجه اوندن اوقادار نفرت ایدركه قوجاسنی وجوجوقلرنی تركایتمكه، شخصیتنك استقلالنی اعلان ایتمكه ، اجتماعی قانونلره ومادنلره رغماً كندی فكرینه كوره یاشامایه قرار ویرر . بویه‌سی آلمانیاده تمثیل ایدیلیركن تیاترو مدیرینك وجاسی اوزرینه ایسه‌ن بویوك برفدا كارلق اختیار ایدرك ، نتیجه‌یی دكیشدیرمیه قائل اولدی ، تورا بوزدینی تركِ ایتدی .

صنعت تماشا وروسی تحلیلر اعتباریله ایسه‌نك اك موفق اولدیغی پیه‌سی بودر . مكالمه‌لر اكثریا بك طبیعی اولمله برابر بك اوزون ، فلسفی استطرادلرله واردر. ایسه‌ن حقیقی حیاتی مشاهده ایتدیكی وباخود صنعتكارلرك صنع الهامی اولان تحت‌الشعور تلقینلرینه نسبت ایتدیكی زمان داها صمیمی‌در. فقط خیالی نظریه‌لر، فلسفی دستورلرله اویالاندیغی زمانلر بك كافعلی سمبوللره دالار وبرداها ایچندن جیقاماز .

« خورتلاقلر » اوقادار معروفدركه بو مدهش پیه‌سك موضوعنی خاطرلاتمایه لزوم یوقدر . لكن قیش دارالبدایعده محتمیه وضع ایدیلدی . سائر اثرلرنده اراده‌یی وفردیتی اعلا ایدن ایسه‌ن بوراده انسانلری قدرك طلمی وثولوژك مشئوم میراثی آلتنده أزیلن ماجز وبیچاره برحاله تصویر ایدر . مادام آلوینج ، زوجنك كتاملرینی عفو ایتدیرمك ایچون بر داراطفر تأسیس ایدر ، اوغلی شفقت و اهتمامله صیانت ایدرسه‌ده مؤسسه برگیجه ایچنده طمه‌لهیب اولور، جوجوغك‌ده دامارلرنده‌كی زهرلی قانك تأثیریله دماغی أبدی كیجه احاطه ایدر .

بوهاثله‌ده تماشا قاعده‌لری صنعتله تطبیق ایدیلش، یونون اشخاص وقعه یك جالبی وقوتلی صورتده ترسیم ایدیلش اولدیغی حالده نتیجه اوقادار یأس آور ، اوقادار منفی‌درکه حدت ونفرتله قارشیلاندی. واقعا جهان شمول پرشهرت احراز ایتدی هرلسانه ترجمه ایدیلدی فقط هیچ برمحققده اوزون مدت یاشایامادی. بوموفقیتسزلكك، كندیسنه كوستریلن قدرناشناسلقدن انتقامی آلمق ایچون ایسه‌ن « خاق دشمنی » نی بازدی وخلقك بودالافنی ، حقسزلغنی ، جاهلكنی ایسته‌دیكی كبی تلقین ایتدی . بو پیه‌سی‌ده تورگه‌یه ترجمه ایدیلش‌در .

« یاپای اوردمك » أك مظلم ومدهش، قاریشیق، جهنمی برهاثله‌در .

یونون تنقیدلره ، تعریضلره رغماً ایسه‌ن بورولق بیلمز برصبر وثباتله چالیشدی . نهایت یونون جهاده وكندی وطننده دهاسنی تصدیق ایتدیردی. اوزمان تورویه عودت ایتدی.

آوروپا أدبیاتنده درین ابزار براقمش ، برطرز ذهنیته اسمنی اضافه ایتدیرمش‌در . فرانسه‌ده بالزاك ایله كورمل ، انكلتره‌ده برنارد شاو آز چوق اونك تأثیری آلتنده یولوندقلری كبی اونلرك اثرلرندن الهام آلارلرده بالواسطه «ایبسه‌نزم» ایله مشبوع اولمشاردر.

یوكون تورویچ كندیسنی ملی قهرمانلری صیراسنه اصداد ایتمش‌در. اوسلو برغن تیاترولرنده پیه‌سلری یكری ملی تمثیل ایدن أدبیات وتماشا منتقدلری حضورنده تمثیل ایدیلدی ، نطقلر اوقوندی ، مقبری زیارت ایدیلدی : بر مرمر اوزرنده یالكز ایكی كلمه‌دن عبارت ایسه‌ن ، جهان شمول شهرتی هیچ برمطالعه علاوه‌سنه لزوم براقامش .

مع‌مافیه أثرلرنده‌كی صنعت وقدرتی، جهان أدبیاتنه لایموت أنموذجلر اهدا ایتمش اولان ابداعكار دهاسنی هركس تصدیق ایدیورسه‌ده یوقاردن ذوق درینی، استحصال ایتدیكی نتیجه‌لری قبول ایتمك اوقادار قولای دكل .

اومظلم پیه‌سلری نه‌زمان اوقوسه‌م اوزرمه‌جوكن قسوتی ازاله ایچون مملكتمك واضح بر ایمان وامید الهام ایدن براق نماسنه ، كونشل ساحللرینه باقار ودرین بر نفس آلیرم .

منیر سامی

Ek 31. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: "Cihan Edebiyatının Meşhur Şairlerinden Bir İskoçya Şairi"

براسقوچیا شاعری

جهان ادبیاتنك مشهور سیمالرندن

بویوك بریتانیا امپراطورلغنی تشکیل ایدن رومالیلر وصکره انکلیزلر، شمال طاغلرنده هیچ برزمان قیریلامایاجق بر مقاومت ایله قارشیلاشمشدیلر. اوطبیعی تحصنکاهلره صیغینان (پیکت) قبیله‌لری عناصرك بوتون خشونتله‌قارشی مجادله‌مجبوریتیله اصطفا ایدن شجیع بر قوم ایدی. جنوب قومشولرینك الدهشی هجومارینی دوردوتدیلر و دفعاتله متعرضلری هزیمت قهقریه‌یه دوچار ایتدیلر. نهایت بر اسقوچیا قرالی انکلیز تختنه توارث ایدنجه ایکی مملکتك صلحاً برلشمه‌سنه دوغرو ایلك آدیم آتیلمش اولدی.

اسقوچیالی و اهالیسنی جهانه طانیتدیران وسه‌ودیرن (سقوت) در. بوایکی اسم اشتقاقی نسبتلری درجه‌سنده معنادار مربوطدرلر. والتر سقوت، اثرلرنده مملکتنك بدیعی منظره‌لرینی، ملتنك تاریخی، قهرمان روحی تصویر ایتدیکی کبی اومملکتك هرکوشه‌سی‌ده اونك خاطره‌لریله دولودر.

اسقوچیانك ایکی بویوك شاعری اون سکزنجی عصر اواخرنده (بورنز)، اون دوقوزنجی عصر اوائلنده والتر سقوت‌در. فقط برنجیسی جنوبی اسقوچیا لهجه‌سنی قوللانمش اولدیغندن اجنبیلر، حتی انکلیزلرك چوغی ـ شعرلرندن ذوق آلابیلمك ایچون پك زیاده کلفت اختیارینه مجبوردرلر. حالبوکه ایکنجیسی انکلیزجه یازدیغی ایچون اثرلرندن هرکس قولایلقله استفاده ایده‌بیلمکده‌در.

والتر سقوت منظوم ومنثور حکایه‌لرنده خشین طاغلرك، سیسلی تپه‌لرك کولکه‌سنه صیغینمش کوللر ایله یشیل وادیلری، درین کورفزلری قهرمانلرك وعاشقلرك منقبه‌لرینه صحنهٔ وقایع اولازق تصویر ایدر؛ ملتنك حیاتی اعماق تاریخدن استخراج ایده‌رك جانلاندیریر: طاغلیلرك قبیله حیاتی، بربرلرینه رقابتلرینی، ایچابنده مشترك دشمنه قارشی اتحادلرینی حکایه ایدرکن اوخشین وغالیجناب، حریت‌واستقبالنی محافظه‌ده عزمکار، ذکی، متفکرپرست وسرکش‌ده شتجو، مزاح حسندن‌ده بهره‌دار. ملته‌قارشی بزده درین بر علاقه اویاندیریر وتصویر ایتدیکی هرشیئك بوتون شعریتی تظاهر ایتدیریر.

اسقوچیانك قدیم پای تختی، و معظم دارالفنونیله، کتبخانه‌لریله مرکز عرفانی اولان أدینبور شهرینك تاریخی خاطره‌لرله دولوبنالری آراسنده ملی شاعرك آبده‌سی بالخاصه دقته شایان‌در.

یالکز اسقوچیانك ملی شاعری دکل، بوتون انکلیزجه یازان حکایه نویسلرك الکبویوکی اولان والترسقوت 1771 ده أدینبوردہ دنیایه کلدی. ترجه‌لردن صرف، نظر، ایلك اصلی اثرینی نشر ایتدیکی زمان یاشی اوتوزی متجاوزدی. عائله‌سنك اصالتیله پك مفتخردی. اجدادی مشهور سرحد قبیله‌لری رئیسلرندن ایدیلر. شوئی قید ایتملی‌که اونلرك الك بویوك مشغله‌لرینی یغماجیلق ایدی ـ حدودك اوته‌طرفنده‌کی انکلیز مالللرندن قولای نقل ایدیله‌بیلنلر وبالخاصه مواشی اونلرك نظرنده مباح ایدی. والتر سقوتك عائله‌سندن مدنیت حیاتنه ایلك داخل اولان بابامی ایدی، أدینبور شهرینه یرلشه‌رك آووقاتلق مسلکنه انتساب ایتدی. بوصورتله والترسقوت، عصرلردن بری قرون وسطائی برحالده دوام ایدن حیات وعاداته همان رأی العین شاهداولمش قادار یاقیندن تماس ایتمشدی. کوچوك یاشندن بری أسکی زمان ماصاللرینه، شرقیلرینه، تاریخلرینه فوق العاده مراقی واردی. قوتلی حافظه‌سی بونلردن قیمتلی برخزینه تشکیل ایتدی‌که ایچابنده ایسته‌دیکی قادار مالزمه استخراج ایده‌بیله‌جکی توکنمز برمنبع اولمشدی.

چوجوقلغی خسته‌لقله کچردی. فقط طبیعتنك صاغلاملغی کندیسنی قورتاردی وآیاغی براز طوپال قالدیسه‌ده اختیار یاشنه‌قادار صحتی محافظه ایده‌بیلدی. اجدادندن موروث اولان آچیق هواده یاشامق اعتیادینك وسپور مراقنك بوندہ بویوك دخلی اولمشدر. هرکون قیرلرده آیاقله یاخود آتله اوزون کزینتیلر اجرا ایتدیکی کبی فرصت بولدقچه کویلری، طاغلری دولاشیر، طبیعتی تدقیق ایدر، خلقله تماس ایدر، آثار عتیقه طوپلار، حکایلری دیکلردی. اسکی یازمالری حل ایتمکده اوقادار ملکه کسب ایتدی‌که متخصصلر بیله یاردیمنه مراجعت ایدرلردی. عزم وثباتله چالیشیر، دائما شن وهوسلی ایدی. حیاتنك انتظامپرور لکنه ومسعودیتنه ابوینك باعلا!.. بدنکی قیرباچلا!. جامورلرده یارلان!. هوساتکی أز!.. صحتکك و سعادتکك اوسنه توکور. قورقما... صنعتکار، یالکز قالفه، ایکلمه‌مکه محکومدر. باشقه‌لرینك کیفی کتیره‌ن هیچ برشی سکا فرح ویرمه‌ملیدر. آ کلیورمیسیك؟..»

«سوزی» .. هانکی پیغامبر فانیان روحه بوندن شفاکار بر دوا ویره‌بیلیر؟ آما دیه‌جکسك‌که بو بر نوع اتحاردر. فاوبر اوکاده جواب ویریور.

«نه اهمیتی وار. عمریز آز، شانز چوق اولسون!...»

والتی برسرخوشلق ایچنده برروملی شاعرك نعره‌سنی تکرار ایدیور: O altitudo!...

هلویتدن، بوکوزل جازتدن باشم دونیور... کندیمی نامتناهی زنکینلشمش، خفیفلهمش حس ایدیورم.. فقط ... سنی چوق یوردم یاوروجم.. بنی عفو ایت. هیجانمی بر یره بوشالتمق لازم کلیوردی. سکا یازدم ...

الله ایصمارلادق .. بیك بوسه‌یله دوداقلرکدن اوپرم.

شیخ زاده: برشامه

Ek 31. Devam

تلقيناتنك ونمونه‌لرينك بويوك تأثيرى اولمشدر. باباسى انتظامپرور، چاليشقان بر آدمدى. آنه‌سى منور بر فكره وزنكين بر تخيله‌يه مالكدى. آنه‌سنك وعائله‌سنك دلالتيله‌والتر سقوت كنچ ياشنده ادبنبور ادبيات محافلنه قاريشدى؛ بورنز پاى تختى زيارت ايتديكى زمان پاپيلان استقبال مراسمنه اشتراك ايتدى.

والتر سقوت، باباسنك مسلكنه سلوك ايده‌رك بر مدت آووقاتلق ايتدى، نهايت «شه‌ريف» (حاكم) مأموريتنه تعيين‌ايديلدى. معاشى بوكسك ومشغوليتى نسبةً آزاولديغندن هرشيدن زياده سه‌ودىكى ادبياته وقتنى حصر ايده‌بيلدى. آلمانجه‌دن ترجمه‌ايتديكى برقاچ‌اثردن صكره اوچ منظوم حكايه نشرايتدى‌كه بونلردن هربرى شهرتى تأمينه كافيدى. برنجيسى «صوك سازنده‌نك دستانى» در. اسكى زمان پرى وسحرباز ماصالريله دولو وسرحد قبيله‌لرينك حياتى مصور اولان بومنظومه، انكليزادبياتنده براقلابك مبدأى اولدى. اون‌سكزنجى‌عصرك مجرد موضوعلره منحصر مكلف اثرلرندن، «قلاسيك» تعبير ايديلديكى حالده صوغوق وشكلپرست اولان شعرلرندن، جعلى برحساسيته مستند وغير طبيعى وقايع ايله دولو حكايه‌لرندن صكره بو، خلقك آكلايابيله‌جكى خوش‌ومراقلى برحكايه ايدى، غايت آهنكدار، بسيط وصميمى بر اسلوب ايله يازيلمشدى.

بونى تعقيب‌ايدن «مارميون» ده صحنه‌وقايع انكلترىيه قادار توسيع ايديلير. بو منظومه، اولكندن بيله بويوك برغبت قازاندى. بالخاصه وزنى خلقى تسخير ايتدى. سقوت، بوندن دورت تفعيلى «آيمبيك» وزنى قوللانمشدر. (- - - - - - - -). بزم عروض اصطلاحنجه «مفاعلن مفاعلن» دستوريله افاده ايديله‌بيلير. آرا صيرا اوچ تفعيلى «آيمبيك» وزننده مصراعلرده ادخال ايديلير (- - - - - -).

«كول ملكه‌سى» هب دورتلك آيمبيك وزننده‌در. بومنظومه، شاعرك شهرتى اوج بالايه اصعاد ايتدى. هرلسانه ترجمه ايديلدى، مودايه بيله حاكم اولدى، «كول ملكه‌سى» طرزنده صاچلر، اثوابلر كورولدى. بوكون حالا او موهوم سركذشتلرك صحنهٔ وقوعاتى سياحلرى (تروساق) طاغلرينه جلب‌ايتمكده‌در. قرالك آتدن ايندىكى محل، (آلن) ك التجا ايتديكى و اوزماندن برى اسميله ياد ايديلن آداجق، تقديركارلرينك زيارتكاهى‌در.

سقوت، اثرلرى سايه‌سنده بويوك برثروت ادخار ايتدى. لورد بايرون «انكليز شاعرلرى واسقوچيا منقدلرى» عنوانلى هجويه‌سنده كنچ قلمنك ايلك محصولنه كوسترىلن اعتراضلردن متحصل انفعالنى سقوته‌ده تشميل ايده‌رك بعضى اثرلرينى استهزاسنه هدف‌ايتدكدن صكره‌ديركه:

«غزلسرلر تجارته تنزل ايدرلسه دفنه دالمرى قورور، صارارير. دماغلرينى شهرت ايچون دكل، منفعت ايچون كلفته صوقانلر، شاعركى مقدس براسمدن واز كچملى‌درلر!»

سقوت شو يولده جواب وردى: «لورد بايرون‌اسمنده برچوجوغك، احواله‌دائر هيچ برمعلوماتى اولماديغى حالده قلمله تأمين معيشته اوغراشديغمدن دولايى بكا شتم ايتمسى خيلى عجيب‌در ... او معروف وأصيل آقاجاق تأمين ايده‌بيليرم‌كه بن بر مالكانه‌يه وسنوى ۵۰۰۰ ليرا ايراده وارث‌اولماديسه‌م‌قباحت بنده‌اولماديغى كبى ذات أصيلانه‌لرينك أدبى هنر وموفقيتلرى سايه‌سنده كچينمكه مجبور اولمامالرى كندىلرى ايچون بر حسن طالع ايسه‌ده برمزيت دكلدر.»

بايرونك حدتى‌سقوتك حقيقى مزيتنى‌موقتاً انكار ايتديرديكى كبى سقوتك‌ده حقسزلغى بارزدى؛ كنديسى، «حال وموقعنه كوره بايروندن پك زياده استقرار ورفاهه مظهردى. صكره‌دن تأليف‌ينلرينه موفقيت حاصل‌اولديغى بايرونك «قابل» عنوانلى هائله‌سنك سير والتر سقوته پك حرمتكار بر لسانه‌اتحاف ايديلمه‌سيله اثبات ايديلمكده‌در.

والتر سقوت حرص ثروت وطول أمل ايله متحسس ايدى. چابوق يازمقده حائز اولديغى ملكه غايه‌سنه واصل اولماسنه خدمت ايتدى. بر مطبعه تأسيس ايده‌رك سرمايه‌سنك بويوك بر قسمنى بو تشبثه توديع ايتدى. فقط فرط مشغوليتى بر تجارى مؤسسه‌يى لايقيله مراقبه واداره ايتمسنه مساعد دكلدى. مالى مشكلات چابوق باشلايا جقدى.

أك بويوك أملى، برمالكانه‌يه صاحب‌اولمق، أصيل بر عائله‌نك مؤسسى اولمق ايدى. (توبد) نهرى جوارنده بر اراضى صاتين آلدى، اورايه (آبوتسفورد) اسمنى ويرديكى معظم بر قصر انشا ايتديردى، تزيناتى ادبنبورلى بر رسامه توديع ايتدى، تاوانارينه عائله‌سيله صهرتى اولان اون ايكى سرحد قبيله‌سنك آرمالرينى نقش ايتديردى. فقط شهه‌سز قصرده أك‌زياده ربط قلب‌ايتديكى ايكى شى، زنكين كتبخانه‌سى ايله آثار عتيقه قولكسيونى ايدى. نهايت «سيروالتر» [*] عنوانيله (بارونت) رتبه‌سنى احراز ايتمكه موفق اولدى.

بوكون عائله‌سى سونمش، اوزون مدت آلاجقلىلر أللنده محجوز قالان مالكانه يابانجى أللرده‌در. فقط أبد زنده‌أثرلرينك تقديركارلرى يشيل آغاجلر آراسندن (توبد) ساحللرى كورونن معظم قوروبى واستادك بك سه‌ودىكى يوردى حالا زيارت ايتمكده‌درلر.

اوراده بر أراضى‌لوردى حياتى ياشاردى. زراعتله، أوله، مسافر قبولى كبى اجتماعى وظيفه‌لره‌ضميمةً طابعلك‌وناشرلك كبى‌مسئوليتلى وظيفه‌لرى‌ورسمى‌مأموريتى ايله، منظوم ومنثور متنوع اثرلر تأليفيله اشتغال ايدردى. بومتعدد ويوروجى مشغله‌لره صحتى او قادار اوزون‌مدت مقاومت ايده‌بيلمه‌سى طبيعتنك قوتنه دليل‌در.

بايرونك‌دهاسى، بوتون‌بيلديكزلرى‌سوندورن بر كونش كبى آفاقه استيلا ايده‌رك جهانى واله وحيران براقديغى زمان سقوت، اوكا رفاقت ايده‌ميه‌جكنى ادراك ايده‌رك منثور حكايه‌لر يازمايه باشلادى. فقط بونلرى امضاسز نشر ايتدى. احتمال‌كه شهرتنه نقيض كلمه‌سندن‌قور. قوبوردى. فقط «وه‌يوه‌رلى» عنوانلى أثرى وبونى تعقيب ايدن ديكر حكايه‌لر منظومه‌لرى قادار رغبت قازاندى. خلق «بويوك‌مجهول»ك أثرلرينى تهالكله اوقوبوردى. عينى زمانده مختلف تاريخى موضوعلره دائر رساله‌لر ايله «آثار لوردى» عنوانلى بر منظوم حكايه‌يى كندى امضاسيله نشر ايتدى. بو صوك أثرى وطنى انكليز استيلاسندن استخلاص ايدن قرال (روبرت بروس) ك منقبه‌لرينى حكايه

[*] بو كلمه‌يى املاى مشهوريله يازيبورم فقط دوغرو تلفظى ضمهٔ خفيفهٔ مقبوض ايله «سوره» در.

Ek 31. Devam

ایدر . ملی قهرمانك أصیل شخصیتی ، مراقبی سرکدشتلری لذت وهیجانله اوقوندیغی کبی استقلال دعواسنده أك غیرتلی طرفدارلرندن اولان کنج آدالر لوزدی وایکی أصیل قادین سیاسی أثره بویوك بر زینت ویریر . أك شایان دقت لوحه‌لرندن آراسنده قرالك فرار ایتمش اولدیغی ایرلاندا آداسندن عودت ایتدیکی زمان آدالر لوردینك قصرینه کیمجه یاریسی مجهول بر مسافر صفتیله داخل اولارق کندیسنی ملی مجاهدیه دعوت ایتمسی ، ومنظومه‌نك صوکنه دوغرو انکلیز مستولیلرك هزیمت قهقریه‌سیله نتیجه‌لنن (یانول بورن) محاربه‌سی در .

سقوتك تحمل فرسا مشغولیتلری نهایت ختامنده تأثیرینی کوسترمکده . مدهش معده صانجیسیله مضطرب اولدیغی ضیرادینه « آیوانهو » کبی پك اوزون بر رومان یازدی . آرتیق اسقوجیا موضوعی چوق قوللاندیغی ایچون دکیشیکلك اولق اوزره انکلترنك أهل صلیب زمانندهکی احوالنی تصویر ایدر . اشخاص وقعه‌دن بعضیلری جهان أدبیاتنك لایموت نمونه‌لرندن صیراسنه کچمشلردر : ملك موروثندن محروم ایدیلن کنج وسرکدشتجو آیوانهو ، اختیار یهودی صرافی اسحق وقیزی کوزهل ورمالیجناب ریه‌بقا ، دوزه‌سلطنتنك قسم أعظمنی حوزهٔ ممالکی خارجنده سرکدشت پیشنده کچیرن آرسلان یورهکلی زیجارد ایله خیله کار وخائن برادری جون کبی تاریخی شخصیتلر ، اورمانلره التجا ایدرك انکلیز خلقنك نورمان حکومتنه قارشی مقاومتنك تمثالی اولان مشهور شق (روبین هود) کبی أساطیری بر شخصیت بو حکایه‌یه داخل‌دلر . اسکی دره بکلك حیاتی مصور لوحه‌لردن أك شایان دقت اولانلری : نائب حکومت جون حضورنده اجرا ایدیلن بر « تورنوا » مسابقه‌سی ، سنحربازلقله اتهام ایدیلن کوزهل یهودی قیزینك « عدلی مبارزه » کبی وحشی بر محاکم اصولنه تابع طوتولماسی ، بر مستحکم شاتونك محاصره وفتح ایدیلمه‌سی در .

بوندن صکره نشر ایتدیکی « کنیلوورث » رومانی قرالیچه ألیزابتك معاشقه‌لرینه عائددر وانکلتره‌ده انتباه دوره‌سی حیاتی تصویر ایدر . سقوتی چوقدن بری تهدید ایدن فلاکت نهایت وقوع بولدی . 130,000 انکلیز لیراسی آچیق ایله افلاس ایتدی . بو بویوك صدمه‌یی متدانه برجسارتله قارشیلادی ، افلاس قانونلرندن استفاده ایتمکی علو جنابنه صیغدیرامادیغندن بورجلرینك تمامی قلمیله اوده‌مکه قرار وردی وهر زمانکندن بویوك بر غیرت وثبات ایله چالیشدی . بو صیراده « کوزمل (په‌رث) لی قیز » اسمنده‌کی مشهور رومانی یازدی . په‌رث لی قیزك أوی حالا محافظه ایدیلکده‌در وباقین زمانده تعمیر ایدیلمشدر . ناپولیونك ترجمهٔ حالی کبی تاریخی أثرلرده اکمال ایتدی فقط صوك أثرلرنده دماغنه عارض اولان ضعف عمومی محسوس‌در . آرتیق صحتی بوسبوتون مختل اولمشدی . هکیمار تبدیل هوا توصیه ایدنجه حکومت ، رسمی بر سفینه‌یی أمریته تودیع ایتدی . بحر سفیده بر سیاحت اجرا ایتدی فقط صوك کونلری یاقلاشدیغنی حس ایدنجه یوردینه عودت ایتمك ایسته‌دی . قولاغنه صوك واصل اولان دنیا سسی (توید) صولرینك میزیلتیسی اولدی . (سنه 1832) .

بورجلرینك یارپسی اودهمشدی ، متباقیسنی اوده‌مکه حق تالیفاری بالفاً کفایت ایده‌جکدی .

شهرتی یالکز انکلیزجه تکلم ایدیلن مملکتلره دکل ، أثرلرینك ترجمه‌ایدیلدیکی بوتون مملکتلره یاییلمشدی . أثرلرینك ماهیت ومزیتی کندی لسانندن دیکله‌یهلم .

(قارلایل) ، کندیسنی آنجاق وقت کچیرمك اوقوناجق حکایه‌لرباز یسور دیه استخفاف ایتدیکی زمان شو یولده مدافعه‌ده بولوندی :

ماضیه قاریشان بر دورك خطوط وجهه‌سی هم حقیقته موافق هم‌ده جالب دقت صورتده ترسیم ایدیلیرسه ... او أثر حد ذاتنده هر نقطهٔ نظردن اعتباره لائق واستفاده‌یی موجب‌در . مؤلف ، سطح بین نظرلرك کندیسنه قیاس ایتمکه تمایل ابتدکاری خفیفمشرب محررلردن آیریلارق زمانتك وعملکتك مؤرخلری صیراسنده أخذ موقع ایدر . بو أثرلرك مؤلفی اوبله بوکسك بر موقعه لایق کورورز . تاریخك بویوك وقایعنه ودقیق تفرعاته واقف اولدیغی کبی تذکیر ایتدیکی زمانلرك حیات وعاداتنك کندی زماننده جاری أحوالدن فرقلرینی ارائه ایدر . بو صورتله أسلاف ایله أخلافك حیات محرمانه‌سنه داخل اولارق برملتك أوصاف ممیزه‌سی عمومی خطوطندن تفریق ایتمکه مقتدردر . مخیله‌یی ده قوتلی وفعال اولدیغی قادار صحیح ومدقق اولدیغی حالده زمانك وقایعی ، أشخاصك نصل دوشوندکلرینی قوتوشدقلرینی ، نصل حرکت ایتدکلرینی قارئلره عرض ایدر .

باشقا یرده کندیسنی شه‌کسپیره قیاس ایدر :

بو محرك مطالعه ایتدیکی أثر ، معظم کتاب طبیعت‌در . تحریاته چیقار ، جهاتك وافراً عرض ایتدیکی حالده أنجاق امعان نظر صاحبلرینه کشف ایده‌بیله‌جکلری وأك یوکسك بر دهاتك کشف ایتدکدن صکره تصویر ایده‌بیله‌جکی شیلری آرادی . شه‌کسپیرك اشخاصی اواسراو انکیز محرر ککیلردن داها طبیعی ، داها بشری دکللر .

جهان تاریخنه ، عتیقیاته درین وقوفی واردی ، بالخاصه وطنتك أك کوچوك تفرعاتنه وارنجه‌یه قادار أسکی حیات وعاداتی تصویر ایدردی . « آیوانهو » مقدمه‌سنده بوخصوصده نه قادار سهولته مالك اولدیغنی (ینه نام‌مستعار آلتنده) ایضاح ایدر :

شرر ، أطرافنده داغینیق بر خاله بولونان آثار عتیقه خزینه‌لرینی صنعتله قوللانمش ، حقیقی أشخاصی کوسترمش ، بالکز حقیقی اسملری دکیشدیرمشدر . آنجاق آلتمش ، یکرمنجی سنه أول اسقوجیانك بوتون شمال قسمی ، هان سه‌ویلی متفلرمز (موهوق) لر ایله (ایروقوا) لر [*] درجه‌سنده ابتدائی و پدرشاهی بر اداره‌یه تابع ایدیلر . محرك او زمانلره بالذات شاهد اولادیغنی قبول ایتمه‌ك بیله او وقایعده عامل ویا اونلردن متأثر اولمش اولان اساطیر آراسنده یاشامش‌در ؛ فی‌الواقع بو صوك اوتور سنه ایچنده اسقوجیا طرز حیاتنده او قادار عظیم تبدلات وقوع بولدی‌که خلق ، کندی بابالرینك عادتلرینه بزم ایکی عصر أولکی حیاتله یاقدیغمز نظره باقارلر . بوصورتله أطرافنده هزدرلو مانعه حاضر بولونیوردی . آنجاق هانکیسنی انتخاب ایده‌جکنی دوشونمکدن باشقا بر مشکلات یوقدی .

فردلر کبی ملتلرك أصالتی ، سجیه‌لرینك تشکلنده اوزون بر ماضینك تأثیرینی تقدیر ایتمکدن عبارتدر ؛ أجدادکدن قالان میراثی أخلافه تودیع ایتمکه مأمور اولدیغی مقدس بر ودیعه کبی قبول ایدرك أجدادینك خطالرندن عبرت آلان ، مزیتلرندن استفاده ایدن ، یالکز شان وشرفلرینی دکل ، حزین ومسرت آور بوتون خاطره‌لرینی قلبنده یاشاتان ، خصوصیتی وشخصیتی محافظه ایتمکی بیلن ملت بحق أصیل‌در . اکر وطنتك ماضیسنی یالکز وطنداشلرینه دکل ، بوتون جهانه طانیتمق وسه‌ودیرمك دکرلی بر خدمت ایسه والتر

[*] آمریقا یرلیلرندن ایکی قبیله .

Ek 31. Devam

سقوت ، وطنپرورلر آراسنده یوکسك برموقع اشغال ایدر .

والتر سقوتك شعری آهنکدار، جیچکلی بر وادیده آقان بر دهرهنك شاریلتیسی کبی عمومیت اوزره بر آز یکنسق فقط دائما جاذبدار . تصویرلری رنکین ، اسلوبی واضح وبسیطدر . حکایهلرنده تیاترال صحنهلر حاضرلامایی پك سهوهر .

مشهور فرانسز عالمك دیدیکی کبی انسانك اسلوبی روحنك معکسی ایسه والتر سقوتك اسلوبیده منتظم و آهنکدار حیاتنك صادق بر آینهسیدر . عائله حیاتی مسعود وقوهاتسز کچدی . صوك سنهلرینی قارارتان مالی فلاکته قارشی کوستردیکی متانت أك بیوك تقدیرلره شایاندر .

شو سوزلری یوکسك بر دستور أخلاقی یی حاوی در :

بن او شخصی انسان اسمنه لایق کورورم که فکرلری وساعیسی نفسندن زیاده باشقالری ایچون در . یوکسك غایهسی دوغرو عمدهزه مستقیمدر ، اوکا واصل اولمق یرده وکوکده چاره موجود اولدقجه فراغت ایتمز . شیهه لی بر متهمك استحصالنه أکری بر یولدن توسل ایتمهیه جکی کبی حقیقة" ایی اولان برمقصدی تأمین ایچون بیله کوتو بر یول تعقیب ایتمز .

داها قوتلی بر قلم طرفندن لسانمزه نقلی تمنی ایدیلن أثرلرندن ایکی کوچوك نمونه عرض ایتمك ایستدم .

برنجیسی « تروساق » طاغلرنده یولنی شاشیران بر آوجینك « کول ملکهسی » نه فصل تصادف ایتدیکنی حکایه ایدر .

افول ایدن کونك سوك التماعاتی ، وادینك اوزرندن افق استقامتده دالغالانوب کچیوردی؛ قیزیل تپهلر ، پامبق قیالر ، سیال وجانلی بر آتش ایچنه غرق اولمشدی . فقط غروبك أشمهسندن هیچ بری قراکلی اوچوروملك درینلکلرینه نفوذ ایده میوردی . اوراده کولکه ایچنده کیزلنن پانیفا ، یلدیرملرك صدمهسیله پارچالانمش دروهلرنی دهرهدن یوقاری فیرلاتمش أهرامواری صخور اطرافنده دولا شیوردی . الك آشاغیده قاوالق وقایین آغاجلرینك دالغری روزکارك هرنفسیله تیترهیوب ایکلمکده ایدی . یوقاریده دیش بوداقلر ایله جنکاور میشه پارچلیس قایالرك ایچنده لنکر أنداز ایدی . [*] داها یوقاریده ، معلقده دوران چام آغاجنك پارچالانمش کوتوکی ، قایالرك کویا بریرینه قاووشور کبی اولدیغی محلهدوغرو دالغرینی اوزاتیور ودارلاشان سیاه بیر

[*] میشه آغاجنك حرب سفینهلرینك اعماقنده قوللاندیغندن کنایهدر .

قایایورلر ، هیسنك فوقنده بیاض شاهقهلر پارلهدا - یوردی . رنکلی ایشیقلر دالغالانوب رقص ایتدیکی نقطهده یولجینك نظری یاز سماسنك لطیف ماوی رنکینی سزدی . اوقادار وحشی وحیرتفزا برمنظرهکه بر پری رؤیاسی ظن ایدیله بیلیردی .

فقط آوجی ، وادیدن دیشاری چیقمق ایچون بك یوکسك بر اوجوروم دن یوقاری متین آیقلرله طیرمانمقدن باشقه بریول کوره میوردی . سرت فوندا کوکلری مردیون خدمتی ایفا ایتدی ، فیندیق فدالرینده معاونتلرینی أسیرکمهدیلر . بوصورتله یوکسك برموقعه واصل اولدی و اطرافنه باقیندی :

(قارزین) کولی کوردقلر ، قویلر ، بوروطر آراسنده دولاشان ساحالریله مجلا برصفحهٔ زرین کبی آیاغنك آلتنده اوزانمشدی . قیزیل رنکه بویانمش آداجقلر ، داها پارلاق ایشیق ایچنده سایع ایدی . أطرافده کی طاغلر ، کویا أفسونلانمش بردیاری محافظه ایدن دیولر کبی نوت یکلیورلردی . جنوب جهتده جسیم (بن ومسیو) ، ابتدائی برعالمك أنقاضی اولان مولوزلری ، تپهلری ، کومهلری قارمقارشیق کتلهلر حالنده کوله دوغرو ایندیرمشدی ؛ یقیق سطح مائللری وآغاران تپهسی کثیف بر اورمانله اورتولیدی . حالبوکه شماله [سیسلر اوزرنده] معلقده کبی دوران (بن آن) جیپلاق آلتنی سیاه قادار یوکسلتمشدی ...

آوجی، معیتندن برینه ایشیتدیرمك امیدیله بردفعه بورو چالدار .

فقط بوروسنی ایکنجی دفعه هنوز چالمشکن آداجمق قایالری آراسندن مائلاً اوزاتان سالیدیه برمیشهنك آلتندن برکنج قیزك ادارهسنده کوچوك برصندال سرعتله آچیلدی . ظریف آقینتیسیله سارب بورونك اطرافنده درین بر انحنا جیزن وجان بلیسز دالغاجلری صالقیم سوکودك دالغرینی بیقادقدن صکره طاتلی بر فصبانی ایله ساحلك قار کبی بیاض چاقیل طاشلرینی بوس ایدن کورفزه داخل اولدی . آوجی دوردینی یردن آیریلدی، بو « کول ملکهسنی » سیر ایتمك اوزره چالیلرك آراسنه کیزلندی ...

آتیده کی پارچه پك مشهور اولان برکوچوك منظومهسنك ترجمهسیدر . وزنی دورتلك « آنا پهستیك » در . (ـ ـ ـ

Ek 32. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: "Cihan Edebiyatının Meşhur Simalarından Lord Byron"

سایی : ٦٦ — ١٥ — حیات

ایرته‌سی صباح جزاریمی چارشیده یاقالادم . آغزیمه کلنی صوییلدم . اومقابله ایتدی . صوفاق اورتاسنده دوکه‌جکدم . بویوك برزالت اولاجق . فقط آرامزه گیردیلر ، آییردیلر . مسئله چابوچاق اطرافه پایلدی . ایکی ساعت صوکرا والی بی مقامنه چاغیردی . شدتله تکذیر ایتدی . « بومسئله‌یی قاپاتیورم .. فقط جزاریمزه علناً ترضیه ویرجکسك .. بردهاویله برشی ایشیتمه‌یم .. یا أدبکله اوطوروررسك . یا پیلی پیرتی‌یی طوپلایوب بورادن آتارسك . » بوحقارت دکل ، بروالیدن اللهدن کلمه تحمل ایده‌مزدم . فان پتمه جیقدی . شدتله مقابله ایده‌جکدم . فقط اودقیقه‌ده گوزیمك اوکنه معصوم ومظلوم عائلم کلدی . توکلی :

« ویران اولاسی خانه‌ده أولاد وعیال وار » دیه‌مثلر .

یردن‌بره آچیقده‌قالیرسه‌م نه یاپاردم ؟ چاره‌سز صوصدم وعمرمده ایلك دفعه‌یأس وذلتمدن آغلایه‌رق دیشاری قاچدم .

دیاربکر ١٣٠٠

اوغرادیغم حقارتی برتورلو هضم ایده‌مه‌یورم . حرصمدن قودوربیورم . . . ملك قانن آنام « بو وقعه‌یه بز سبب اولدق دکلی ؟ کاشکه دیلم طوتولایدی‌ده سویله‌مز اولایدم . یاحدنلك الکدن بر قضا چیقه‌یدی ، پاوالی‌یه قارشی کلسه‌یدك .. الله بزی صاقلادی ؟ » دیبور .

فقط قاریم چوجوق ... او بو حقارته صرف کندینی‌وآتنه‌سنی دوشونه‌رك قانلاندیغنی آکلایامایور . بنی کوشك بولیور . استخفاف ایدرکی برطورله : « سن چوق طاتلی آدمسك ... کیمسه‌یه خاطریکی صایدیرامایورسك » دیبور .

برارکك ، باخصوص سودن بر ارکك ایچون قاریسینك آغزندن‌بوسوزلری ایشیتمك نه‌آجی‌شی ... بعضاً « نه‌اولورسه اولسون شو جزاریمزنه فوق العاده برشیلر یاپاریم . یویوزدن بنی ایسترلرسه‌أولدورسونلر . فقط قاریمك کوزنده « خاطری صاییلمامان کوشه‌ك » برآدم اولق ذلتندن قورتولایم » دیبورم .

فقط قاش آنام سوتر کبی اولان حدتمك زمان زمان تکرار آله‌وله‌ندیکنی کوردیکجه اویله‌یالوارییورکه .. قادین عادتا بیاض صاچلریله آیاقریمه قاپانمه‌قالقیور .

یووضعیت قارشیسنده نه‌یاپابیلیرم؟ چاره‌سزتحمل دکلی ؟

دیاربکر ١٣٠٠

آه یوقاش آنامك فضله صرحتی .

ویرکی مأمورلرندن برینك مهم برسؤ استعمالی یاقالاغشدی . صنف آرقداشلرمدن بر مالیه مفتشی تحقیقات‌یاپیوردی . حریف‌هم عزل ایدیله‌جك‌هم حبسه کیره‌جکدی . یووركی مأمورینك قاریسی برکون بزمکیلره مسافر کلش ... برچوق آغلایوب صیزلامش ...

- دوام ایدیبور -

لورد بایرون

جهان ادبیاتنك مشهور سیمالرندن :

اون دوقوزنجی عصرده انکلیز أدبیاتنك أك جالب دقت سیماسی شبهه‌سز بایرون‌در . او ممتاز و قدرتلی شخصیتنك شهرتی ، نفوذی ، دهاسنك وسعت وشمولی ، برتانیا آدملرینك ساحللرینی چوق آشمیش‌در . غرب ایشیقنه ایلك آچیلان تورك روحلرینه الهام منبعی اولان فرانسز رومانتیك سلکی اوزرنده بایرونك شعرلری درین ایزلر براقدیغی کبی کندی دهاسنك انکشافنده‌ده فرانسز اختلالی عمده‌لرینك بویوك تأثیری اولمشدر . بالخاصه شرقده اجرا ایتدیکی سیاحتلر ، یونان اختلالنده اویناديغی رول ، بزی آیریجه علاقه‌دار ایتمکده‌در . مملکتمزده او بویوك اسمی ایشیتمین بر فردیوقدر . فقط اونك حقنده دوغرو بر فکر ایدینن مجبا قاچ کیشی وار ؟ بوندن ایکی‌اوچ سنه أول ادبیاتمزك أك معتبر برمقامی طرفندن «هرکسدن» حتی کندی وطنندن بیله نفرت ایدن دهلی برشاعره دیه‌تعریف ایدیلمشدی . فرانسز رومانتیکلری کندیسنه برنیم‌اله‌نظریله باقارلر . لامارتین اوکا شو یولده خطاب ایدر :

Courage, enfant déchu d'une race divine,
Tu portes sur ton front ta superbe origine:
Tout homme, en te voyant, reconnait dans tes yeux
Un rayon échappé de la gloire des cieux!

کندی عرقداشلری آراسنده‌فکرلر پك مختلفدر . « صنعت صنعت ایچوندر » دستورینی قبول ایدنلر بایرونی تجیل ایتدکلری حالده متعصب پروتستانلر اونی تلعین وتکفیر ایتمکده بکزیاندرلر ، اسمنی تلفظ ایدرکن دودافلرینی تلویث ایتمکدن قورقارلر ، أثرلرینی أولرنده یولوندورمایی کیاردن عد ایدرلر . آمریقالیسه‌لرنده‌تدریس ایدیلن بر أدبیات تاریخنده‌بایرون أبدی‌عذابه مستحق برضلالت‌دیده شکلنده کوستریلیر فقط بعضی طیبی منظره‌لری تصویرده موفق اولدینی ایچون‌بونلری اوقومقده یأس‌اولمادینی اعتراف‌ایدیلیر . حقیقت شودرکه محیطنك متعصب محافظه‌کارلغنه ، سیاسی واجتماعی‌ریاکارلغنه ، دارا‌عتقادلرینه صیغمایان اوبویوك روحدن فوران ایدن آتشین‌پنلر ، براختلال مشعله‌سی کبی پارلامش و اوحیطك ایچنده نهایتسز برکین وعداوت دعوت ایتمشدر .

بایرونی لایقیله طانیمق ایچون ـ هرشاعر حقنده اولدیغی کبی ـ سجیه‌سنك تشکلنده‌کی ارثی وتربیوی عاملری آرامق ، حیاتی تدقیق ایتمك ایجاب ایدر .

بابасی بوز باشی بایرون ، مملکتنك أك آسکی وأصیل بر عائله‌سنه منسوبدی . لورد (قارماردن) نك زوجه‌سی قاچیردیغی ایچون سلك عسکریی ترکه مجبور اولدیغی کبی سفیهانه حیاتندن دولایی أقربا وأحباسی کندیسیله قطع علاقه ایتدیلر . بوازدواجدن اوغوستا اسمنده برقیزدنیایه کلدیکه اسمی ، برادری علیهنه أك شنیع براتهامه‌وسیله اولاجقدی . بوزباشی ، زوجه‌سنك ثروتی پك‌چابوق هلاك ایتدی ووفاتندن برسنه صکره أسکی‌اسقوچیا قرالری خاندانندمنسوب زنکین برقیزله أولندی ، اونی‌ده پك آززمان صکره فقر وضه‌ورت ایچنده براقارق ترك حیات ایتدی . شاعر ، یواپکنجی ازدواجك محصولی‌در . ٢٢ کانون ثانی ١٧٨٨ ده دنیایه‌کلدی ، جورج و ـ آتنه‌سنك عائله‌سنه نسبةً ـ غوردون اسملریله وانتیز ایدیلدی . دنیایه‌کلیرکن آتنه‌سنك شیارغلغی نتیجه‌سنده وقوع بولان برقضادن دولایی برآیاغی خفیفجه طولیال قالدی . ایلریده ، پك کوزل ویاقیشیقلی برکنج اولان بایرونك حساس و مغرور قلبی ایچون ، تناسب أندامنی هان بللی اولمایاجق درجه‌ده خللدار ایدن بونقیصه ایدی براضطراب‌ایه سبب اولاجقدی .

آتنه‌سی دلیشمن بر قادینمدی . چوجوغی کاه باغرینه باسمار ، کاه « طویال پیچ ! » ، « بابасی قادار خائن ! » دیه تکدیر ایدردی .

سرخوش بر جانی اولان اوزاق بر أقربا‌سنك وفاتنده چوجوق ، هنوز اون یاشنده ایکن لورد بایرون عنوانیله «ثورل» رتبه‌سنه ، خراب برشاتویه و موقع اجتماعیه‌سنه پك تقابل ایتمین بر ثروته وارث اولدی . کهبریج دارالفنونندن ، بعضی یارامازلقلره رغماً ، موفقیتله اکمال تحصیل ایتدی . فقط پك کنج یاشنده ایکن سفاهت عائله دالمتدی . دائما مالی مضایقه‌ده بولوندیغی حالده‌بورجلری آرتدیغی‌مصارفی‌ده اولبتده آرتیریردی . نهایت پك سه‌ویدیکی وبرزمانلر فدا ایتمکه قیامادیغی‌وبران‌شاتوسی‌ساتمغه مضطرقالدی .

ایلك مجموعهٔ أشعارینی نشر ایتدیکی زمان اون دوقوز یاشنده ایدی ، بو منظومه‌لردن بری ، اون دورت یاشنده ایکن عاشق اولدیغی أقربا‌سندن برقیز ایچون یازدیغی برمرثیه‌در بوشعرلری بعضی منقدلرك استهزاسنی موجب اولدیغندن منفعل اولارق «انکلیز شاعرلری واسقوچیا منقدلری» عنوانی آلتنده شدتلی بر هجویه یازدی و ایلك دفعه اولارق عمومك دقتی جلب ایتدی . آوروپانك جنوب و شرق مملکتلرنده واقع اوزون بر سیاحتی متعاقب « چایلد هارولد » صیاحتنامه‌سنك ایلك «قانتو» سنی نشر ایتدی وکندی افاده‌سنجه «برصباح اویقودن اویانجه‌مشهور (اولدیغی کوردی) . » اونك صکره آرتیق شاه أثرلر توالی ایده‌جکدی .

افراط‌وأحباسنك تضییقیله أصیل ، زنکین وکوزل بر قیزله أولندی . لهدی بایرون یوکسك تحصیل کورمش ، فضیلتکار بر قادینمدی فقط برآز محدود فکرلی وبك متعصب اولدیغندن زوجیله امتزاج ایتمه‌سی ممکن دکلدی . آیریلدقلری زمان بوتون انکلتره ،

Ek 32. Devam

لهدی پاروته حق ورمکله اکفا ایتدیرك شاعر علیهنده أك شنیع اتهاملر سرد ایدیلدی ، حق همشیره‌سنك ناموسی لکه‌لهمکه قادار اولدیلر . اویغن وعداوت فورانی قارشیسنده پاروته ، برداها عودت ایتمك اوزره وطنی ترك ایتدی . بو ضربه قلبنده نه درین بر یارا آچدیغنی ، هرشیئه رغماً سه‌ودیکنی علکسته و اوبدبخت ازدواجك محصولی اولان قیزینه نه‌درجه متحسر اولدیغنی ، شعرلرنده متعدد وسیله‌لرله تظاهر ایدر . آریلدقدن بر سنه صکره زوجه‌سنه خطاباً شویله‌ری نظم ایتمکدر :

اوت ، خطالرم چوقدر ، فقط قلبمده التیام بولماز بریارا آچمق ایچون ، برزمان بکا صاریلان قولدن باشقاسی یوقیدی ؟

آه ! کندیکی آلداتما ! عشق تدریجاً انحطاط ایده‌رك سونه‌بیلیر . فقط ایکی یوره‌ك برآنده‌جبراً قوپاریلوب آیریلابیله‌جکنه اینانامازسك !...

أکر چوچوغزك خطوط وجهه‌سی بلکه برداها کوره‌میه‌جکك سیاه‌بکزه‌یه‌جك اولورسه اوزمان قلبك ینه بکاوفاکار اولان رقیق برضربان ایله تیزه‌یه‌جکدر .

بوتون خطالرمی بلکه بیلیرسك ، بوتون جیلفینلغمی کیمسه بیله‌من . سن هرزه‌یه کیتسه‌ك بوتون امیدلرم سونر ، فقط ینه سنی تعقیب ایدر .

حیاتم هپ صارصیلدی ؛ هیچ برسوزله أکیله‌مین غروروم ، سنك قارشیکده أکیلدی — سن بنی ترك ایتدکدن صکره شیمدی روحم بیله بنی ترك ایتمکده‌در ...

الوداع ! بوصورتله آیریلارق أك صمیمی باغلر قوپاریلدقدن صکره قلبم یانیق ، متروك ومأیوس قالدم : بنم ایچون بوندن زیاده براولوم اولاماز !

بو پارچه‌یی بویله اوزونجه نقل ایتمکه سبب ، برعصردن بری حالا مختلف صورتلرده تصویرایدیلدیرك قیل‌وقاله موضوع اولان عائلوی مناسباتی وحیاتی آیدینلاتمقده فائده‌سی اولمایی‌در . همشیره‌سنه خطاباً یازدیغی مشهور پنجره کلمه‌سی ، بعضی کیمسه‌لر طرفندن او جمیع اتهامی تأیید ایدر کی تلقی ایدیلدیکی حالده بونلری دقته مطالعه ایدرکن ، عمومی کین و غرض آراسنده کندیسنه وفاکار ومشفق قالان برقارده‌شه ، برجوجوقدن آرقداشه قارشی حس ایتدیکی شکران وبرادرانه محبتدن باشقا برشی کورمدم .

شاعر ، محبریتك منباق‌قسمی وطن جدا اولارق کچیردی . بومنعا حیاتندن داعًا شکایت ایدر . هردرلو ذوق‌وصفا ایچنده داعًا ملول‌ومأیوس ایدی . برچوق اوزون سیاحتلر ، عاشقانه ماجرالردن صکره حیاتنك قرارسزلغندن بوسونون اوصاندی ، استقلال ایچون مجادله‌ایدن برملته التحاق ایتمکی برغایه اتخاذ ایده‌رك یونانستانه کیتدی ، آنجی برسقوط خیاله اوغرادی . شعورسز ، مفکوره‌سز ، پایغاراجی برکروه آراسنده جاهطولولدی وطنته وأولادینه متحسر اولارق أبدی استراحته قاووشدی . هنوزاوتوز آلتی یاشنده‌ایدی .

پاروتك یونان اخلال حرکتنه صحابت کوستره‌مه‌سنك سببلری قولایجه آکلاشیلیر : بر انکلیز دارالفنونده تحصیل ایتمش ، روحی یونان و لاتین حرئیله و دینسزلکله رغماً عصرلرك میراثی اولان خرستیان ذهنیتیله پرورده‌اولمش ، استقلال وحریتك مجرد مفهومله‌رینه عاشق برکنجك نظرنده یونانلیلر ، حریت ایچون مجادله ایدن بر خرستیان قومی ، یونانستان علوم وفنون مهدی ، هرساحل برقهرمان منقبه‌سی حکایه ایدن برشعر وأساطیر دیاری ایدی . شایان دقتدرکه پاروتن حقیقته یاقیندن تماس ایده‌رك انکسار خیاله اوغرادقدن صکره بیله شعرلرنده عمومیت اوزره‌اوقلاسیك تلقی‌یه‌صادق قالیر . شرقلیلره داثر آقای دوشونجه‌لرینه واقف اولق ایچون سای خیالاتدن آرض حقیقته اینه‌سی تکاملی ومنظومه‌لرینه ـ وجدو الهامدن اویاندیغی زمانلر ـ علاوه ابتدیکی منثورحاشیه‌لری وسیاحت خاطره‌لرینی تدقیق ایتملی‌یز . مثلا « چایلد هارولد » حاشیه‌لرنده تورکلره داثر مشاهداتی شو بولده عرض ایدر و بالوسیله شرق وغرب خرستیان قوملرینه منادیاً کتابه‌لر ، تعریضلر یاغدیریر :

مسلمانلرله هر نه زمان آلیش وریشده بولوندمسه معاملات مالیه‌ده‌أك یوکسك برناموس واستقامت کوستردیلر . حالبوکه‌بك اوغلنك برنجی درجه‌ده تجارتخانه‌لری اوزرینه کشیده‌لی سندلرك تحصیلی ایچون روم تجارت مأمورلرینه مراجعت ایدیلنجه فائض ، آقچه فرق ، قومیسیون الخ اسملری آلتنده هر درلو ملوث احتکارلره تصادف اولونور . . .

پای‌تخت ایله سرای خلقی ، خرستیان مملکتنده کیلره بر مکتبدن بتشمشدرلر . فقط ولایتلرده‌کی حقیقی تورك بکلردن دها أصیل ، داها عالیجناب برسجیه اولاماز .

تورکلرك نه اولدقلرینی سویله‌مك مشکل ایسه‌ده نه اولادقلرینی سویله‌یه‌بیلیرز : خانن دکلدرلر ، قورقاق دکلدرلر ، ملحدلری آتشده یاقازلر ، جانی دکلدرلر ؛ پادشاهلرینه ، اجرای حکومته لیاقتسزلغنی اثبات ایدنجه‌یه قادار صادقدرلر ؛ انکیزیسیون تأسیس ایتمدن اللهلرینه عبادت ایدرلر . شایدیارین آیاصوفیادن طرد ایدیلسه‌لر آوروپانك نه‌قازانه‌جغی شبه‌لی‌در . هر حالده انکلتره ألبته متضرر اولوردی ...

تورکلرده علوم و صنایع ـ انکلتره ایله فرانسه مستثنا اولارق ـ هیچ بر آوروپا مملکتندن آشاغی اولادیغنی ایضاح ایتدکدن صکره دیرکه :

بوتون جامعلرده ، منتظماً دوام ایدیلن مدرسه‌لر تأسیس ایدیلدیکدن ، تورکیه « کلیسا » سی (عیناً) تهلکه‌یه دوچار اولمادن فقیر چوچوقلر اورادہ تحصیل ایتمکده‌درلر .

... مفتی ایله ملالر ، قائممقام ایله دفتردار ، « معصوم چوچوقلر اللهه کندی کوکلارینه کوره دعا ایتمکی اوکرنه‌جکلر » دیه تلاشه دوشدکلرندن خبردار دکلم . روملرك‌ده آیوالیده کندیلرینه مخصوص برمکتبلری وار ؛ عثمانلی حکومتندن کوردکلری مساعده انکلیز حکومتنك قاتولیك کلیسانه کوسترديکی مساعده‌یه مشابهدر . اوحالده بز نصل تورکلره جاهل و متعصب دیه‌بیلیرزکه أك ممنور و أك دیندار بر قرالقده جاثر کورولن خرستیان شفقتنك عینی اظهار ایتمکده‌درلر .

باشقابر برده مسلمانلرك طرز عبادتندن بحث‌ایدر :

بو آدامرك بسیط و درین خلوص قلبی ، مشبوع اولدقلری ذهنیت ، بنده هر هانکی عبادتخانه‌ده کوردیکم مراسم دینیه‌دن چوق داها بویوك برانطباع براقدی . حالبوکه پریوزنده‌کی مذهبلرك همان هپسنك معبدلرینی کزدم ...

« کاوور » عنوانلی منظومه‌سنك حاشیه‌لرنده‌دیرکه :

محمدك أمر ایتدیکی فرائضدن باشلیجه‌لری صدقه ومسافرپرورلك اولدیغنی بیان ایتمکه حاجت یوقدر ؛ حقیقتی سویله‌مك لازمسه بونلر ، امتی طرفندن عموماً ایفا ایدیلمکده‌در .

بویوك دوستمز پیرلوتی بوندن باشقا درلو لسان قوللانمامشدر صانیرم .

باروون بك ولود بر شاعردر . فقط بو مقاله‌ده آنجاق برقاچ أثرینی مختصراً مناقشه ایتمك ممکن‌در . « چایلد هارولد » ی حکایه طرزنده و اولدقچه أسکی برلسانله باشلار . قهرمانی شویله‌تقدیم ایدر :ـ اول زمان ایچنده آلبیون آدامسنده بر کنج اقامت ایدردی که هیچ بروقت فضیلت طریقلرنده بر لذت بولمامشدی . کوتلرینی الك مناسبتسز أکلنجه‌لرله کچیریر ، کیجه‌لك مخمور قولاغنی نشئه‌سیله رنجیده ایدردی .

هیهات ! اوتانمق نه‌در بیلمز بر آدامدی . عیش وطربه ، فاسقانه‌جنبشلره مدهش برابتلاسی واردی . دنیا شیلرندن نظرنده خوش کورونانلر التجاق مستغرشه‌لر و بویوك ، کوچوك رتبه‌ده

Ek 32. Devam

متعظم عياشار آراسنده فسق وفجور ايله وقت
كچيرمك ايدى . . .

پك چوق دلبرلر قارشيسنده ايچنى چكمش
اولدينى حالده يالكز بر كيمسه يى سه‌وردى ،
اوكادە ، هيهات ! هيچ بر زمان مالك اولامايا-
جقدى . . .

شيمدى چايلد هارولد قلباً مدهش برياس
وأله مبتلا ايدى ، آرقداشلرى اولان عياشلردن
قاچمق ايسته‌يوردى . آرا صيرا كوزلرنده بر
سرشك تأثر پيدا اولور . فقط كبر ونخوتندن
يه كوزينك ايچنده انجماد ايدردى . حزين
تفكراته دالارق تك وتنها دولاشيركن نهايت
وطنندن آيرلمايه ، دكيزلرك ماوراسنده آتشين
اقليملرى زيارت ايتمكه قرار ويردى .

ايشته بوراده ، صكره آز چوق دكيشديريله‌رك
بوتون أثرلرنده تكرر ايدن و فرانسز أدبياتنه كچن
« بايرونى قهرمان » ابداع ايديلمشدر . بونى بالخاصه
مظلم رنكلرله تلوين ايدر . فقط چايلد هارولدك
سرگذشتلرى همان بوندن عبارت كيدر . شاعر ،
آنجاق سياحت انطباعلرنى عرض ايتك ايچون بريهانه
اولان حكايه شكلندن نهايت بوسبوتون وازكچروكندى
سياحت ايتديكى برلرك تعريفيله اكتفا ايدر . بديع
هيجانلرله دولو بوشاه آثرك بلكه أك نفيس قسملرى
روماده « غلاديأتور » هيكلى وواترلوده محاربه ميدانى
قارشيسنده كى احتساساتى تصويرايدن علوى پنلردر .

بوتون حكايه‌لرنده ، قيده‌لرنده ، پيه‌سلرنده
تكرار ايديلن بوآنموذج ، شيه‌سز شاعرك كندى
قلبنك عكسى‌دره . فقط حقيقتى ميالغه‌دن آيرمق اوقادار
قولاى دكل . بايرونك كويا كندينى حقيقتدن داها
سياه طاتيدق ايسترکبى عكسنه برتصلف كوستريديكى
خاطره كلمك ممكن دكلدر . هرحالده اونك شخصيتى
جانل صورتده نجسم ايتديرمك ، احتراسلرينى ،
أطلرينى ، يأسلرينى تزيم ايدركن قارئك قلبى نصل
تهييج ايتديكنى تصويرايتمك ايچون بويوك برشاعرك
قلمى لازمدى . موسه ، لامارتينه - سالف الذكر
بنلرينه تلميحاً - يازديغى لايحوت مكتوبده ديركه :

أى فرانسه‌نك أصيل اوغلى ! خطاب
ايتديككز او علوى ومغرور شخصيتى آنجاق
اضطرابندن دولايى طائيرديكز . اوكا توجه
ايدوب آجيايه نصل جرأت ايتديكز ؟ هانكى
قارتال سزى غائبمد كبى او الهه قادار اصعاد
ايديبوردى ؟ اوزمان سزى اوقادار يوكسكدن
ديكه‌بنك مرتبه‌سنه بركون واصل اولاجغكزى
بر حس قبل الوقوع ايله كشف ايتمشيديكز ؟
خير ! سز يكرمى ياشنده ايديكز ، قلبكز
چارپيبوردى ، « لارا » ، « ماظفرمد » ايله
« قورسان » ى اوقوديكز وكوز ياشلريكزى
سيلمه‌دن بازديكز ؛ بايرونك نفخه‌سى سزى
يريوزندن يوكسلتميور ، اضطرابلرى سزى
كذيسنه دوغرو كوتوريبوردى ؛ سزاومأيوس
روحى اوزاقدن چاغريبور ، سزه هرنه قادار
عظمتلى كورونسه‌ده دوست اولديغى حس
ايديبورديكز ؛ يشيل بروايديه‌كى سيل‌خروشان
كبى دهاسنك انفكاكى قلبكزده ايكله‌مشدى .

اوكه هنوز تماماً مسلح اولان آوروپا ،
وحتى نشيده‌لرينى تيزيه‌رك ديكلردى ، اون
سنه‌دن برى كندى شهرتندن قاچارق عزلتيله
كاشانى دولدورمقده ايدى ؛ ملالت ايله ملهم
اوبويوك شخصيت ، حسده هدف اولمقدن
اوصانارق نهيداولق ايستيور ، بچاره ايتاليانك
صوك عاشقى ، صوك منفاسنه عزيمت ايتمكه
حاضرلانيوردى ؛ دنيا اقبالندن غناكتيرمشدى .
اولومك ياقلاشديغنى حس ايدنجه پريوزنده كيمك
اوغريته ثوله بيله جكنى دوشوندى ...

موسه‌نك ذكر ايتديكى اوچ حكايه كى بايرونك
بوتون منظوم حكايه‌لرى - محنة وقايع ايسترآكلرك
بوزلى تيه‌لرنده ، ايسترشرقك كونتلى ساحللرنده
اولسون - هپ رنكين لوحه‌لر ، زنكين خيالر ، شدتلى
احتراسلرله دولودر . اونلر قادار مشهور اولمايان
ايكى پيه‌س ، دهاسنك خصوصى برتظاهريى عرض
ايتمك اعتباريله دقته شايانمدر : « قابل » ايله « ساواوأرض » .
بونلره قرون وسطاده كتب مقدسه‌دەكى حكايه‌لرى
محنه‌يه وضع ايدن صاف ومنصب محررلر كبى « ميستر »
(سر) اسمى ويرمشدر . فقط او أسكى شكل آلتنده
يه عصرينك صريض وعصبى روحنك قدرك ظلمته ،
كائناتك درين أسرارينه قارشى دوديغى بوتون عصبانى
بوتون مظلم أمديه‌يى افاده ايتمشدر . قابل ، جنتدن
مطرود ايلك عائله‌نك ايلك و بدبخت اوغلى ! يأس ،
شبهه و تحسك أليم يوكى آلتنده أزيلن ، ايكلين بر
بچاره‌در . چوق سه‌ديكى قارده‌شى بر جلفيناق
فوراتيله قتل ايدر وكندى كندينه أبدياً لعنت ايدر .
« سماو أرض » عنوانلى « ميستر » ، طوفانك يه
بايرونك مخيله‌سه كوزه برتصويرى در . بافث ، هم
جنسى هلاكايدن مجازات آسمانى قارشيسنده متدهش
ومضطربدى . برقايا اوزرنده اوطورمش ، أطرافنده
دالغار آراسنده چالانان ، بوغولان بچاره‌لرك
فريادلرينى ديكلر . برقادين جوجوغنى اوكا اوزاتارق
هايقيرير : « آه ! هنوز سوتدن كيلمه‌مش يادورومك ..
كناهى نه ايدى كه أرض و سماء أولادى هلاك ايتمك
ايچون خوش وخروش ايتمكده‌در ؟ » ركنج فيز ،
قوشلرك ترنم ايتدكى آغاجلقلرى ياد ايدمرك آغلار :
« شيمدى هيسى بوق اولدى ! بن نيچون دنيايه كلدم ؟ »
بافث جواب ويرير : « ثولك ايچون ، كنج ، ثولك
ايچون ! فقط اولاكت ، عمومى مقبره‌يه شاهد اولمايه
نسبةً سعادتدر . بن ايسه او مقبره‌نك اوزرنده
بيهوده آغلامايه محكوم ايدم . نيچون ، هركس هلاك
اولوركن نيچون بن صاغ قالايم ؟

« ساردانا پال » عنوانلى تاريخى پيه‌سنده عينى
مضطرب ، حساس ، مغرور شخصيت تجلى ايدر .
ساردانا پال يانمده - تاريخك عرض ايتديكى مشهور
لوحه‌يه رغماً - يالكز بر جاريه واردر . اودەأصيل
وعالىجناب روحلى برقيزدر . آثورى قرالى ، عائله‌سيله
امتزاج ايدەمەمش ، تاج وتختى محافظه ايدەمەمش در ،
نهايت برسؤقصده قربان اولور ، ثولودن باشقا چاره
قالمادينى كورنجه زوجه‌سى وأولادلريله وداعلاشيركن
صبيى برندامت ودرين برشفقت كوستريز . زهر
ايچر وآتشه آتيليركن شوسوزلرى سويلر :

الوداع ، آثوريه ! بن أجدادمك يوردى !
سنى ملكم دكل ، وطنم اولديغك ايچون سه‌وردم .
سنى صلح ايله ، سعادت ايله مشبوع ايتدم ،
ايشته مكافاتم بودر : آرتيق سكا هيچ برشيئ ،
حتى مزارمى بيله مديون دكلم !

والحاصل او مظلم وكناهكار قهرمانردن هيچ
برى بوقدركه أصيل برعشق ايله روحنى آيديناتمش
ويا خود خطالرينى عذاب وجدانى ايله ثوده‌مش اولاسون .
بايرون ، عشق ترنم ايدركن أك آتشين احتراسلر
كبى أك رقيق و تزيه حسياتى موقتيله افاده ايدر .
حريته اولان پرستشى هر وسيله ايله اولديغى كبى
بالخاصه « شيبون محبوسى » نده مهيج ومؤثر برلسان
ايله اظهار ايدر .

ممتاز شخصيتلرى دنيانك ماديلكى ، عاديلكى
فوقنه اصعاديدن ، مقدس وعلوى برعشق وايمانمدر .
عشقه ، حريته ، حقانيته ، بدايعه اعتقاد ... بونلرك
هپسى بايرونده واردى . فقط بر شاعر روحنى
اضطرابدن قورتاراجق آنجاق صمدانيته اعتقاددر ؛
او اولاتجه بايرون كبى عمرينى هر درلو ذوق وصفا
آراسنده يأس وهجران ايچنده كچيرير . لوتى كبى عدمك
دهشتيله تيتره‌مز ، توفيق فكرت كبى مرضى برديدينلك
ايچنده جيريندير . بايرونك شوبيتلرى نه قادار آجى در :

انسان ، نهايت ، دعاسنك بيهوده يوكسلديكى
كونلكلرينك بيهوده توندىكنى نه زمان اوكرەنه .
جكدر ؟ شبهه وقورقونك بچاره چوجوغى كه
اميدى سازلر اوزرنده بنا ايديلشدر !

بدايع طبيعه‌يى تصويرده‌نه درجه مستثنا بر موفقيت
احراز ايتديكنى آكلامق ايچون شعرينك آهنك
ومتانى سلاست و عذوبتى لازمدره فقط آتيده‌كى
بارچه شرق منظره‌لرى قارشيسنده‌كى احتساساتنه
دائر برفكر ويره‌بيلير : - [١]

طائير ميكز اوممكتى كه سروى ايله مرسين
آغاچلرى اوراده ايشله‌ن أفعالك رمزى در ؟
كاه قارتالك غضبى أربر ، حزن و رقته منقلب
اولور ، كاه قومرونك محبتى چيلفين بر فوران

[١] « آبيدوس كليني » نك باشلانغيجنده

Ek 32. Devam

ایله جنایت درجه‌سنی بولور . بیلیرمیسکز او مملکتی که صنورلر، باغلر ایله دولودر؟ چیچکلر دائما آچار ، کوشن دائما آشمه پاش اولور ؛ نسیمك عطرمعنبرایله یوکلی قاناداری تازه کلارله دولو باغچه‌لرده بایغین دوشر ؛ لیمون ایله زیتون أك کوزه‌ل میوه‌لرینی ویرلر ؛ بلبلك سسی هیچ بروقت صوصماز . أرض ایله سمانك رنکلری هرنه قادار مختلف ایسه‌ده کوزللکده مساوی‌در؛ دکیز، درین برلاجوردده‌در؛ کنج قیزلر، پارماقلری آراسنده بوکه‌وکلری کلار قادار لطیفدرلر . اوراده انسانك روحندن باشقا هرشی الهی‌در!

اوراسی شرق دیاری ، کونش مملکتی‌در. اولادینك ارتکاب ایتدیکی ایشلره نصل تبسم ایده‌رك نکران‌اولابیلیر؟ آه! اونلرك طاشیدقلری قلبلر، اونلرك نقل ایتدکلری حکایه‌لر...وداعلاشان عاشقلرك آواز هجرانی قادار جیلغین‌در !

طبیعتك معالیسنه داماحیران اولان روحی بالخاصه دکیزك عظمتی قارشیسنده منهیج اولور . « چایلد هارولد » ك خالقی‌سنده بولونان شویله‌لرده تصوف پر أدا واردر :

ایصسز اورمانلرده پر ذوق وار ، هجرا ساحللرده انسان وجده‌کلیر. درین دکیزك کناری پرمحفل اجتماعی‌درکه اورایه کیمسه مداخله ایتمز. اونك موسیقیسی دالغالرك اوغولتوسی‌در. اوراده بن انسانی داها آز سه‌ومم. فقط طبیعتی داها چوق سه‌وه‌رم . او ملاقاتلرده ماضیده‌کی واستقبالده‌کی شخصیتمدن صیریلارق کائناته یك‌وجود اولورم . بکا الهام ایتدیکی حسیاتی هیچ برزمان افاده‌یه مقتدر دکلسه‌م‌ده تمامیله کتم ایده‌مم .

سیریکه دوام ایت أی‌درین عمان‌لاجوردی صولرك جوش و خروش ایتسون! بیکلرجه دوناغلر، سینه‌كاوزرکده بیهوده دولاشمقده‌در. انسان یرپوزینی ویرانه‌لرله دولدوریپورساده‌حکم ونفوذی ساحلکده دورير . سطح دریاده‌کی انقاض هپ سنك أثرکدر ؛ اوراده انسانك تخریباتندن کندی جسدنن باشقا برکولکه‌بیله قالماز .

« دون جوان » عنوانلی پك اوزون منظوم حکایه‌ده مزاح توعنده بویرك برموفقیت کوسترديکی کبی مجویه دخی اونك آلده تعرض وی‌امان برسلاحدر. دوردنجی جورجك ایرلاندایه واقع زیارتی مناسبتیله نظم ایتدیکی آتیده‌کی پیتلر ، مجویه‌ده‌کی شدتله تموله اولدیغی کبی کندی ملتنه، محکوم اولان‌مفدور برملته کوسترديکی محابت‌ده بویرك بر جسارت مدنیه وهلوجنابه دلالت ایتمکده‌در (معلومدرکه دوردنجی جورج برونسویك دوکنك قیزیله‌أولمش وزوجه‌سنه هردرلو ظلم حقارتی روا کورمشدی) :

برونسویك پرنسنك جسدی مقبرنده صوغومادن أول ، جنازه‌می وطنته عودت ایتمك اوزره هنوز دکیزلر اوزرنده سیر ایتمکده ایکن بافکنز مظفر جورج دالغالر اوزرندن شتاب ایدییور . زوجه‌می کبی سه‌ودیکی آدایه قاووشاجق ..

هربهیمه‌نك بر طبیعتی وار . پادشاهلر - کیکده اجرای سلطنت ! أی عصرلر ! بوکلمه‌نك ایچنده بوتون قیودات تاریخیه‌نك احتوا ایتدیکی آقلرك سیلری مندمجدر ، مدهش قیصردن ذلیل جورجه قادار !...

سفرلر قورولسون ، مائدهٔ ملوکانه حاضر- لانسون، اوبور مستبدبوغازینه‌قادار طیقینسون، نهایت أطرافنده‌کی سرخوشلرك آوازی «جورج» اسمنی طاشیان دیوانه‌لرك وظالملرك دوردنجیسنی آلقیشلاسون ! ماصالر ، اوزرلرینه بیغیلان ضیافتلر آللنده ایکه‌سون ، عصرلردن بری فلاکت آللنده ازیلن أهالی کبی ایکه‌سون ! اختیار عیاشك نخمی أطرافنده آقش و آقاجق اولان قانلر کبی شرابلر دوکولسون !

سکره بدبخت ایرلاندا آداسنه خطاب ادر:

حقیر سسم سنك حقوقکی مدافعه ایچون یوکسلدی، حر بر وطنداش کبی سنك حریتك ایچون رأی‌ویردم، بوضعیف ألم سنك اوغورکده مجادله‌یه حاضردر ؛ قلبم بی‌تاب و توان اولدیغی حالده سنك ایچون ضربان ایدر .

أوت، سن بنم وطنم اولمادیغك حالده سنی وأهالیکی سه‌وه‌رم ، أولادك آراسنده أصیل قلبلر ، بویوك روحلر کوردم ، افول ایدن ملیتیرورلرایچون طاللله برلکده بن‌ده آغلادم...

بوکبی سوزلرك بعضی محیطرده قولای عفو ایدیلمیه‌جکی آشکاردر .

برعصردن بری آثرلری قادار خصوصی حیاتی‌ده هردرلو منافقته‌یه ،وضوع اولان بویوك شاعر هردرلو تنقیدلره بالذات جواب ویرمشدر : -

ایشته بنی سوزلرك ایچونه بر سرشك تأثر ، بنده نفرت ایتلر ایچونه بر جسم ! فوقمده سماء، قهرمانه‌اولورسه‌اولسونه طالعك قهرولو جبروتنه قارشی کله‌جك بر قلب مالکم !

منیر سامی

-ماشی کچن صحیفه‌ده- - یوکسلن‌چیرقولدن -

میرآلای

لهنا قولاقلرینك اوجنه قادار قیزاردی. قباحتلی قباحتلی کولمکه باشلادی. بنده شاشیفیلقدن اولدیغم پرده آیاقده دونوب قالمشدم . اورلوف شبهه‌ده بکا دونه‌رك :

— میرآلای بك افندی به خاطر لاتق ایسه‌رم که، یه‌لهنا میخائیلوونا بنم تشنالیمدر ! دیدی و شدتلی برحرکتله دونه‌رك اودادن چیقدی. فقط آرقاسندن لهنا:

— یالان ! یالان ! دیه‌رك بنی تأمین ایتمك ایسته‌یوردی .

لهنانك یوزله فنا حالده شاشسالاماسی ، ملازم اورلوفك‌ده برلطیفه‌دن چوق‌جدی برصورتده سسی یوکسلتمه‌سی ، بنم عاشق کوکلده دورن پر شبهه اویاندیرمش، بنی متأثر ایتمشدی . ایکیمزده صوصو- یوردق. نهایت پومزمیچ سکوتی بوزدی.ایچون دیدم که:

— سزبویوبنجه‌یه‌قادار او، اختیاراولوریله...

— اینانمایك ، یاپدیغی یوش یوماز لقدن باشقا برشی دکل . . . برکون پوسته اوپونی اوبنایوردق. بن شاقادن اوکا «أوت» دیه یازدم. ایشته اوزماندن بری آرتیق پشمی بیراقمایور ...

اعتراف ایده‌رم که ، لهنانك یوتکدیی بکا داها زیاده أذا ویریبوردی . برآز صوکرا بزی یکه چاغیردیلر ، یان یانه اوتوردیلر . هرکسك کوزی بالخاصه بنم کوکسمده پیریل پیریل یانان یکی نشانده ایدی . فقط نهایتی‌که اورلوف بونلرده سرینی قالدیرمش ایکیکه‌دی :

— « کوزه‌ل یه‌لهنا » نشانی ! دیدی .

بویوکلر ، جوجوقلره قارشی اکثریا مرحمتسز اولورلر . چوجوق روحندن آکلامازلر ، فناسامله ایده‌رلر . اوتوتورلرکه ، بز چوجوقلرده کندیلری قادار حساس ، عزت نفسنه دوشکون ومعزوز . بزده اونلر کبی کندی قابیلیتلرینزله افتخار ایده‌ر ، متحسس اولورز . حالبوکه شیمدی اونلرك هپسی بکا کولیور ، یمله آلای ایدییورلردی . حاصل بو یاشلی باشلی آدملر ، نکته یاپمق ایچون صانکه باشقا برشی بولامیورلرمش کبی، ذکالرینی یمله‌لهنانه ایتجلتیورلر ، بیله‌یورلردی . هله اولملازم اورلوف! اوف، بنی هردقیقه رنکدن رنکه صوقمقدن، بوزمی قیزارتمقدن ذوق آلان بو آدمه قارشی ایچمده اویله درین برنفرت دویویوردم که...

— میرآلای بك، سزأیدی عشقه اینانیورمیسکز؟

أیلینه، بن، لهنایی أبدیاً سه‌وه‌جکمه، کندیسندن هیچ بر زمان صوصوتومایاجغمه اینانیوردم . فقط نهایتی‌که اورلوف محجوبیتمك سرینی کشف ایتمش ،

Ek 33. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “Küçük Hikâye: Dün ve Bugün”

صايي : 92 — 17 — حيات

دونه وبوگونه

كوچوك حكايه :

حرم بالجمله‌سنك يوكسك ديوارلرى برنده‌دوريور، فقط سلاملق بالجمله‌سنه كيديلن قاپو آرقاسنه قادار آچيقدى. برطرفنده برته‌نيس ميدانى تشكيل ايدبلش، اورادە ايكيسى قيز، ايكيسى أركك دورت كنج، طوپى بربرينه راكتلرك سريع ضربه‌لريله اعاده‌يه چاليشيرلركن مجميلكدن واقع خطائر نشه‌لى قهقهه‌لر دعوت ايدييوردى. اوبون‌جدى برماچه بكزه‌مكدن پك اوزاقدى .

بوغازايچنك آنادولو ياليلرنى اوكلەدن صوكره استيلا ايدن كونشدن قاچان ايچ خانم ، آرقاطرفده ياليلنك ياريسنى اشغال ايدن كيراجيلره عائد اولان ته‌نيس ميدانه ناظر پنجره‌دن، اوبونى سير ايدر كبى بروضعيت آلمشلردى . فقط هربرى باشقا بر تفكر عالمنه دالمشدى .

او أسكى وبوبوك ياليده دونمش بوبومش اوچ قادين ، اوچ مختلف نسلى ، تورك قادينلغى حياتنده اوچ مرحله‌يى تمثيل ايدييورلردى. ياشلرنى آييران يكرمبشر سنه‌يه‌رغماً آرالرنده‌برعصر قدر اوچورومامز واردى .

فطنت خانم سلطان‌حميد دورنده مملكت هلاكه سوروكلنيركن باى تختى صوك برپارچاسى ايله آيدينلاتان أكلنجه‌لى حياتدن حصه‌ياب اولمشدى . او نسلك قادينلرينك بدبخت وأسير اولديغنى كيم ادعا ايتمش ؟ فطنت خانمك كنجلكى براوزون أكلنجه‌دن عبارتدى. كندينك وآرقداشلرينك شن قهقهه‌لرى قوچه ياليلرى جينلاتيردى . شيمدى ته‌نيس ميداننى احاطه ايدن يوكسك حرم ديوارلرى آراسنده بربرلرينى حوضك ايچنده آتارلر، آغاچلره صالينجاق قورارلر ، باشلرينى اورتدكلرى زمان سلاملق بالجمله‌سنه قوشارلر ، اورمانلرده، طاغلرده آتله ياخود آياقله كزرلر ، ياشاقلاندقلرى زمان اوچ چيفته قايبقلرله كوكصويه كيدرلردى . ياز كيجه‌لرى مهتاب صفالرى ، قيش آقشاملرى أوده سازلر ، اويونلر ، بهار كونلرنده كاغدخانه سيرانلرى ... عمرنده باشقا شيئه مراق ايتمه‌مش ، باشقا شيله مشغول اولامامشدى . تحصيل‌ده پك سطحيدى . ايچ كوكيسى اولارق ياليه مسافر ايديلن كنج ضابط حياتنده بربوك بر تبدله سبب اولامشدى . غوغا ايتدكلرى زمان فطنت خانم آغلاردى ، سكره دالقاووقلرى ياخود آرقداشلرى آراسنده اونى پك چابوق اونوتوردى . يالكز بر قيزلرى حياتده قالمشدى . بابالرى مبروكه‌نك تحصيلنه اعتنا ايتمش ، أوه أجنبى مربيه‌لر آلمشدى . هفته‌ده برقاچ كون كلن ساريقلى خوجادن توركچه اوكرنمه‌دن أول عربجه بنا أزبرله‌مشدى . بابالرى هروسيله ايله آنه‌سنه بكزه‌ديكنى ايسته‌مديكنى ايما ايدردى . فطنت خانم‌ده « آمان بكزمه‌سين ! الشاه بوره‌كى سنك قادار قانى اولورده مسعود اولور » ديه مقابله ايدردى .

حالبوكه‌ملاحت مفرط برحساسيت ايله‌معلولدى. العكسلرى يوغازك اوبجرا كوشه‌سنده بيله دوبولان اختلالار وحربلر، اجتماعى وعائلوى بحرانلرى بابالرينك بالقان حربنده شهادتى ، قارده‌شلرينك ثولوجى ، بر طرفدن سفاهت ، ديكر طرفدن حيات بهاليفى دولا. يسيله عائله ثروتنك ورقاهنك پك خلدار اولماسى قارشيسنده آنه‌سى أك درين بر توكل كوستره‌رك سكونتى ، حتى نشه‌سنى محافظه ايتمه‌سى . فقط بوحنتلر ملاحتك نحيف وجودينى أعماق قلبنه قادار صارصمش، بيراندبرمش، برداها كندينى طوپلايامايه‌جق درجده‌ده بى‌تاب‌وتوان براقمشدى . حيات اونك ايچون أبدى بر أنديشه ، بر اضطراب ، بر معما ايدى . چوجوقلغندن برى عصبى وخيالپرست ايدى . حالندن برشى آكلامايان بالمسى وآنه‌سنك تطبيق ايتدكلرى تربيه اصولنك مقتضاسى اولان متادى تكديرلره ، سرزنشلره هيچ‌بر زمان آليشامامشدى . مربيه‌لرى كندينه برأجنبى معما نظريله باقارلر ، ساريقلى‌خوجا أفندى يارى كاوورلاشمش برقيز عد ايدردى . بر كون آنه‌سى درس اوداسنه كلش ، كندينى أولدبرمچكلرينى افهام ايتمشدى . اونك زوجيده ايچ كوكيسى اولديغندن حياتنك يكنسقلغنده بر تبدل واقع اولامش ، آنجاق روحنك أبدى أنديشه‌سنه يكى براضطراب سببى احداث ايدبلمشدى . أولى حياتنك سسسز فاجعه‌سنى عالمدن كيزله‌ديكنه قانعدى . فقط اجتماعى محافظه أيچه ديدى قوديلره وسيله اولمشدى. آنجاق عائله‌نك حيثيتى محافظه ايتك أنديشه‌سى قوجه‌سنك عاديلكنه ، چابقينلغنه وغماً طلاقلرينه مانع اولمشدى. شيمدى آزالرنده‌كى رابطه براسمدن عبارت قالمشدى. زوجى، براوڤاق سفارتده مأمورى، چوجوقلرينى كوره‌جكى كلديكى زمان اورايه كيتيرديرى. ملاحظه‌ده پك محدود أسباب معيشتلريله أوى‌اداره‌يه وچوجوقلرينى تحصيل ايتديرمكه اوغراشيردى . چوجوقلرينى‌ده آكلايامييوردى . استبداد آلتنده أزيلن ، محو اولان كنجلكنك خاطره‌سى ، اونلره پك سربست برتربيه وبرمه‌سنه‌سبب اولمشدى. شيمدى هدف تجاوز ايديلديكندن قورقييوردى . اوغلى مدحتك سپوره فضله انهماكى كندينى هركون بر قضايه‌انتظارده‌براقديغى كبى تحصيلى احمالى اتمه‌سندن شبهه ايتييوردى . قيزى مبروكه بالعكس تحصيله فضله هوس كوسترمشدى ، أو ايشلرينى ، سوسيته‌حياتى احمال ايدييوردى .

مبروكه فرانسز مكتبنده‌تحصيلى اكمال‌ايتدكدن صكره حقوق فاكولته‌سنه دوام ايتمك ايچون‌اصرار ايتمشدى . ايكى سنه صكره مأذون اولاجقدى ... بر محكمه قاپوسى اوكندن كچه‌مش اولان ملاحت قيزينى آووقات كسوه‌سنده ، قولتوغنده برجزۋدان، عدليه قوريدورلرنده‌تصور ايده‌رك اورەيردى ... هردورلو قادينلق حسندن تجرد ايتمش كبى كورونن بوجوجوغك استقبالى نه‌اولاجقدى ؟

بوسوك أنديشه‌لرينك سببى ، اودانك اوزاقلرى بر كوشه‌سنده ، أكلنده بر كتاب اوطوريور ، فقط كتابى اوقوميورمش . آراصيرا كوزلرينى قونسول ساعتنه كوتوريوردى . استانبولدن كلن واپورك دودوكى ايشيدنجه ايركيلدى . سوك زمانلرده‌حالى بوسبوتون دالغين وأسرار انكيزدى . بالجمله‌يه قيدسز برنظرله باقييوردى .

اورادە ته‌نيسه فاصله ويرمشلر ، دوت آغاجنك آلتنده‌كى ماسا أطرافنده چاى ايچييورلردى. مدحت غراموفونه بر دانس پلاق قويدى ، كويا هيچ يوروملامش كبى كراجيلرينك ايكى قيزندن برينى‌دانسه دعوت ايتدى ، آرقداشى‌ده اوته‌كنى .

فطنت خانم آرتيق هيچ‌برشيئه شاشيلمايه‌جغنه قرار ويرمش ، يكى زمانلر ، يكى اصولار اقامه ايده‌جكنى ذهنى قبول ايتمشدى . اوسربست كنجلره حضورنده سراى برونى پارقنده چالدى واوقودى ، ومستحفى‌ده بولدى . هى‌هى واى واى موسيقيسى اوتاريخى كيجه‌دن اعتباراً بوبوك داهينك دها كار لسانيله آرتق ابدياً تاريخه كوچمش كيتمشدر . آرتق بوموسيقى‌يى بوشكلده احيا واقامه‌يه چاليشانلر آرزو لرندن واز كچمليدرلر. تورك قادينى آرتق بووسطاقى، ذوق ، كيف هوا وهوس موسيقيسنك اجرا آلتى اولەماز .

تورك قادينى ، تورك ارككى كبى آنجق علمه وصنعته واسطه‌اولاجقدر. تورك قادينى، بوكا لايقدر. تورك قادينى يكى مدنيت موزيقاسنه چاليشه‌جق بوكسك صنعت احتياجى اونكله تطمين ايده‌جك وكندينى بين‌الملل مشترك تمدنيكله ترنم اولونا جق ملى اورژينا . ليته‌دن مركب يكى ، ملى صنعته حاضرلايه‌جق ، اجتماعى برعنصر وقيمت حالنى آلاجقدر. عينى‌مدنيت زمره‌سى‌ايچنده عجار، سيانيول، سقاندينناو، روس.. قادينى نه‌ايسه تورك قادينى‌ده او اولاجقدر . اساساً باشقه‌درلو اولامسنده نه‌امكان نه‌ده احتمال يوقدر .

خليل مطيع

وخير وبرمم كه بوتون تورك قادينلغى يقين برآتيده باشدن باشه تنور ايده‌جك وبومرفولريله بوافنديلرك بورولرينى طيقايه‌جقدر. بوكون عالى تحصيل كورمش، تنور ايتمش هيچ بر قادين عودى ، كمانى ، نيزن شو ويا بو افنديلرك تشكيل ايتديكى ساز طاقمنده چالغيسيلق ايتمكه تنزل ايتمه‌يور، بوتون قادين عددى كوندن كونه ازالمقده‌در. يارين بوتون تورك قادينلغى بوقيمت وهويتى فازانه‌جقدر ، مستحاله حالنه كلش اولان بوافنديلر آرتق ايمان وصلاحه كلمليدرلر !

بوشكل طاقلردن برى كچنلرده غازى حضرتلرينك

Ek 33. Devam

باقارکن کوزلرینی دیوارده آصیلی برلوحه یه کونوردی، پاشا بابانسك یاپدیرمش اولدیغی باغلی بویا آغزندیسیله یاقدی ، کندی اون بش یاشنده کی رسمی ؛ صاف وطومبول برچهره ، معناسز ایری ماوی کوزلر ، اوموزلرینه دوکولمش ساری صاچلر . اویاشده ایکن بویله بچه ده کی فیزلر قادار سربست اولدیغی یاشماق آراسندن پك بکنیلن کوزلری عجبا نه قبیلدن یاقاجقدی ؟

ملاحت ده بچه ده کی لشه لی کنجلره ، قارشیسنده کی متفکر فیزه یاقدی ودوشونمدی ، عجبا کنجلکنده او سربستلکه مالك اولدیغی حیاتده کندینه برغایه تعیین ایده بیله جکمیدی ، رفیق حیاتی ایسته دیکی کبی انتخاب ایده بیله جکمیدی ؟

مبروکه یه سوردی :

— سن نیچون بانجه یه ، آرقداشلرکك یانه کیتمیورسك؟

— باشم آغریور ...

اوکونه قادار باش آغریسندن شکایت ایتدیکی واقع اولمامشدی . بوقیزده هیچ بر زمان آکلایاماجاغی برحال واردی .

قاپو آچیلدی ، خدمتچی استانبولدن مسافر کلدیکنی خبر ویردی .

فطنت خانم مسافره داعاً محتون اولوردی . ملاحت هریکی حادثه دن برفلاکت تهلکه سی مأمول ایدردی .

دکیز اوستنده کی کنیش سالونه کیدرلرکن مبروکه کندیلرینی تعقیب ایتدی . والده لری بوکا تعجب ایتدیلر . اوه یاباغچی مسافرلردن داعاً تحاشی ایدردی .

مسافر ، پك تکلیفسز اولادن کوروشدکلری سعیده خانم ، برقاچ سنه دن بری استانبوله یرلشمش برتجارت شرکتی مؤسسنك حرمی ایدی . قسم أعظمی آنادولوده کچن عمرینی عائله حیاتنه ، أوینك اداره سنه حصر ایتمشدی . حیاتنه داثر تلفیسی اواو چ استانبوللی قادینلر فرقلیدی . حیات اونك ایچون نه پالسز بر ذوق وصفا ، نه مدهش بر اضطراب ، نه ده غلبه عزمیله کریشیلن برمجادله ایدی . حیات بویوك ومشفق بروظیفه ، تفکر ونحسره وقت براقمایان جدی بر مشغولیت ایدی .

ایلك رسمی سوزلر تعاطی ایدیلدکدن صکره کنج فیزك یانلرندن آیرلمادیغی کورنجه شاشیردی ، صیقیلدی ، خصوصی برشی سویلمك ایسته یورمش کبی برحالی واردی . ملاحت فیزینه متعیدار برطورله اخطار ایتدی :

— فیزم بوکوزل یاز کونلرنده چوق قاپاندك . بانجه ده أقرانلرکك یانه کیتسه كآ . اویونه اشتراك ایده مزسه ك بیله سیر ایدرسك .

مبروکه ساکن فقط قطعی برعزمله :

— بوراسی داها سرین آنه جکم ، دیدی .

سعیده خانم ایچندن « بوده استانبول اصولی » دیه رك چاره سز مرامنی افاده ایتدی . همشهریلرندن وأحبابلرندن برینك رجاسی اوزرینه کندیلرینی تصدیع ایدیوردی . او خانم اوغلی ، حقوق مکتبندن مأذون احمد بك ایچون کوچوك خانمی الهك أمریله ایسته مه یه کلك اوزره مأذونیت ایسته یوردی .

« حقوق مکتبی » سوزنی ایشیدنجه ملاحت قیزینك کوزلرینی آزادی ، اوباشقا یره باقیوردی .

بولغار ادیباندن تودوراو

قادینك یارادیلشی

(افسانه)

الکساندر کپرروف —

جناب الله ، خلقت عالمی ایتمیردکدن صوکرا ، هم بر آز دیکلنمك وهم ده میدانه کلن معظم اثری تماشا ایتمك اوزره یوکسك بولوطلرك اوستنه یاصلاندی . کوزلرینك اوکنده آچیلان لطیف منظره نك جاذبه سیله کندندن کچمشدی . بوکون الهك کیفی یرنده ایدی . سه وینجدن قلبی شدتله ضربان ایدییور ، روحنده بویوك بر انشراح حس ایدییوردی . بوصیراده الهك اطرافنی صارمش اولان یوزلرجه و بیکلرجه ملکلر قادر مطلق حضرتلرینك الك کوزل بر آلیهینی تفنی به یاشلامشلردی . فقط جناب حقك نظرلری ، بردن بره خفیف برمتونیتسزلك بولوطیله اورتولدی . ملکلر سلرینی کسدیلر . الله سوردی :

— بوتون عالمك ، جمله برلشکده منشرح اولمامی لازم کلن بویله مسعود بر کونده ، مخلوقاتمك الك مکملی اولان آدم نیچون بویله دهشتلی براویقویه دالمش؟...

بو سؤال قارشیسنده ملکلر شاشالادیلر ، هیچ برجواب ویرمه دیلر .

مسافری تشییع ایتدکدن صکره یه اوچی بر آزاده قالدیلر .

ملاحت سوردی :

— أحدیکی طانیرمیسك ؟

— بندن ایکی صنفدر یوقاریدی . بوسنه مأذون اولدی .

— بوکون واقع اولاجق تشبثدن اوکا خبردار میدك ؟

— بکا بازمشدی ...

— دیمك که آرآکزده آکلاشمشسکز .

— أوت آنه جکم أولنکه قراز ویردك .

— طبیعی بابا که یازوب مساعده سنی ایسته مل ی .

— بن یازدم آنه جکم . آقشامه صباحه جوابنی آلیرز .

فطنت خانم هیچ برشیئه شاشمازدی . معمافیه « نه زمانلره قالدق » دیه یاری جدی ، یاری مستهزی میریلدانمدی . معناسز کوزلرنده یکی برعلاقه اویاندی . دوکونلر ، ضیافتلر ، جازباندلر ، دالسلر تخیل ایدییوردی .

ملاحت برینی سه ودیکنی اعترافه جسارت ایده مدیکی ایچون طانیمادیغی برآدامله اولنکه راضی اولدیغنی دوشونیوردی . فقط مبروکه ده پك کنجدی . عجبا بی دوشونمیدی؟ سکره نادم اولمایاجقمیدی ؟ اوده بدبخت اولورسه ...

معمافیه بر معما حل اولمشدی :

استقبالی بردورلو تصور ایده مه دیکی چوجوق ، آننه سی ویویوك آننه سی کبی أولنه جکدی .

سنجه سامی

بونك اوزرینه جناب الله آتمسدن آزاباسنه بنه رك علی العجله جنته ایندی . اوزاقدن :

— آدم! ای آدم! . دیه سسله ندی . حضرت آدم ، اویقودن اویاندی . کوزلرینی اوغوشدیرارق و أسنه یه رك :

— بورادهیم ، آللهم ! جوابنی ویردی .

الله — اولادم ، نیچین بویله ده رین براویقویه دالمشسك ؟

آدم — یارب ! بن حیاتمدن محزون ده کیلم! .. آرتیق بوحیاتدن بیقدم ، اوسانادم ! ... جانمی آلده قورتولایم !

— نیچین اولادم ؟

— آللهم ! بردفعه نم حاله باق ! بن سنك خلق ایتدیکك موجودلرك الك بدبختی ده کیلمیم ؟ سن ، قوشلری قورتاری یالقاری خلق ایتدك . هپسنه برر أش وردك . بنی ایسه بویله یالکز براقدك . آرتیق جان صیقینتی سندن چاغلایاجم ...

آدم ، بوسوزلری سویله دکدن صوکرا آجی آجی آغلامغه باشلادی . خالق اعظم ، ده رین ده رین دوشوندکدن صوکرا :

— چوق دوغرو سویله یورسك . حقك وار! . بن کائناتی خلق ایده رك حقیقتاً بویوك بر خطا یاپمشم ...

دیدی . بوکا برچاره بولق ایچین قویو کولکه لی ده رین برحله چه کیلدی . الله اوراده اوزن اوزون دوشوندی . فقط برتورلو عقلنه برچاره کله یوردی . نهایت یاراتق بر فکرك وروديله آللهك آلینی آیه رك اندی :

« ملکلرك کوزه للکندن بر پارچه ، شیطانك چیرکینلکندن ده برپارچه آلدی ... قوزونك اطاعتندن برپارچه ، قاپلانك وحشتندن ده برپارچه آلدی ... قیرمزی کوللك لطیف قوقوسندن برپارچه ، سیاه باطاقلغك متعفن قوقوسندن ده برپارچه آلدی .... بلبلك کوزه ل ترنمندن برپارچه ، صاقصاغانك چیرکین اوتوشندن ده برپارچه آلدی ... فارتالك کمال عظمتله بوکسه لکرده اوچوشندن بر پارچه ، پیلانك ذلتله برلرده سورونوشندن ده برپارچه آلدی ... جنتك لطافتلرندن بر پارچه ، جهنمك دهشتلرندن ده برپارچه آلدی .

نهایت ، بونلرك هپسنی برینه قاتارق وقاریشدیرارق یکی برمخلوق ایجاد ایتدی واسمنه « قادین » ده دی . »

بوندن صوکرا آلله ، بولوندیغی کولکه یردن آیه رك : چیقدی . یکی یاراتدیغی قادینی قولتلرندن طوتارق جنته صوقدی . اوزاقدن :

یاآدم! ای آدم! ایشته سنك أشکده یاراتدم . کل بونی قبول ایت ! دیه باغیردی .

— آدم علیه السلام ، یعنی حضرت الهك خلق ایتدیکی ایلك انسان ، کائناتك الك کوزه ل مخلوقی قارشیسنده کورور کورمه ز ، شاشیردی . بوندن دولایی الله تشکر ایتمك لازم کلدیکنی بیله اونوتارق ، قادینی درآغوش ایتدی . خالقك کوزلری اوکنده قادینی اویقه باشلادی .

برازکلك وبر قادیندن مرکب اولان بوایلك

Ek 34. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “Ecnebi Edebiyatı. Fransız Edebiyatının Banileri: Pleiade Şairleri”

قارغى‌يى پرفيرلانيرسه‌م اوردوكى تاروماريدرم . (زنده‌رزم) لك اولدوروله‌يكى كيجه بويوك يمين ايتدم: ايرانده‌مسلح كيمسه براقمايجم ، كيكاوسى ديرى‌ديرى دار آغاجنه آصاجم ديه‌عهد ايتدم . بوآرزميدانده بكا قارشى كلمجك‌الى‌سرت ، كوزى‌پك آدامك‌وارسه چيقسين ...

سهراب ، اوزون مدت بكله‌دى ؛ ايرانليلردن كيمسه جواب ويرميوردى . كرى‌يه چكيلدى . وآتيلدى . شاهك‌چادرلرندن چمنك ديركى مزراق دميرله‌قيردى؛ هرطرفدن ترامپت‌سسلرى ايشيديلدى. كيكاوس قورقدى: «بكلر ، بريكز رستمه كيتسين خبرويرسين . يو مدهش تورك اوكنده جنكاورلرك اودى قوپويور. ايرانده بونكله صاواشاجاق آريوقدر» ديدى . (طوس) ، شاهك سوزينى رستمه تبليغ ايتدى ؛ نه ايشتديسه سويله‌دى .

رستم: «شاهلر بكا بعضاً محاربه، بعضاً بايرام وضيافت ايچين صاچمجت ايتديلر . فقط كيكاوس بم صبرمه يالكيز حرب زحمتى يوكله‌تدى» ديدى .

واصل ايتدى: «رخشى»نى آكرله‌ديلر. معينده‌كى سوارياره‌ده حاضرلق توصيه ايتدى . رستم ، چادرندن اووايه باقيوردى. (كيو) ، رخشه مزين براكر وضع ايديپور ، (كركين) امان چاپوق اول ديپور، (رهام) آتك كوكسنه زرهنى .. گچيريپور، (طوس) يامچى ايله مشغول اولپوردى . هپسى‌ده بربرينه «چابوق اولالم» ديپورلردى. رستم ، چادرندن يوسوزلرى ايشيديپوردى. كندى كندينه: «بو، بردبو محاربه‌سى اولاجق، چونكه برآدام، اورتالغه يوقادار دهشت صالاماز» ديدى، جان كرمنى قوشاندى، رخشه بيندى، چادرلرله‌اوردونك محافظه‌سنى قارداشى (زواره)يه بيراقدى. حركت ايتدى ، رستمك شجاعتى اوكده طاشيپورلردى. رستم ، حرصلى وحدتلى كورونيوردى. برآز ايلرله‌دى . سهرابله قارشيلاشدى . اونك قوتلى قوللرله بالدرلرينى كوردى «سهراب ديدى ، بوراداق اوزاقلاشالم ، خط حربدن چكيلالم». سهراب « اولور ديدى ، فقط ايرانلى دوستلر كدن كيمسه‌يى چاغيرمه . بابا يالكيز ، باش باشه وورو شالم ؟ ايكيمزده مردز. بونكله برابر سن بم الملك بر ضربه‌سنه بيله طاقت كتيره‌مزسك . واقعا بو بك يوكمك قوللركله اوموزلرك قوتلى اما اختياراق اونلرى ضعيفله‌شمدر » رستم ، سهرابك اوموزلرينه الدرينه ، اوزون اوزنكلرينه باقدى. ملايم برسسله ديدى كه :«دليقانلق ، بن اختيارم . نه قادار محاربه كوردم . بيچه اوردولر بوزدم . برچوق (ديو)لر بم المده ئولشدر . شيمدى‌يه قدر هيچ يكيلمه‌دم. اكر بنمله صاواشيرده بندن صوكرا مساغ قالير سه‌ك آزتق تساحدن‌ده قوردقوك اولماز . بم محاربه‌لرمه ده كيزلر ، طاغلر شاهددر . توران اردوسنك قوماندانلرينى نه‌حاله كتيرديكمى‌ده بيلديزلر بيلير . بن دنيانى آياغم آلتنه آلشمدر . فقط اوغلم سكا آجيورم ، ئولدورمك ايسته‌مه‌يورم . سنك ايرانده مثلك منتهاك يوق . كل ، شو تورکاردن آيريل ...»سهراب ، جواب ويردى :

«اولا سكا برسؤالم وار : دوغرو سويله ، اصلك نه‌دو . بن اويله صانيورم‌كه سن رستمسك ، مشهور (نريمان) سوينداسك .

رستم « حايير ، ديدى . رستم ، بن ده‌كيلم. رستم ، بر پهلوانم . بن ، عادى طبقه‌دن برآدامم. نه تختم ، نه سرايم ، نه تاجم‌وار . » سهراب بابانى بولديغنه اميد واردى . يو جوابدن مأيوس اولدى . ذاتاً آقصام‌ده اولمشدى . آيريلديلر . سهراب، متصل، آتنه‌سنك رستم حقنده‌كى سوزلرينى دوشونيوردى.

صباحلين بربرينه هجومه باشلادىلر . اولا قيصا (حربه‌لر) له محاربه‌يه‌طوتوشدىلر. برزمان صوكرا قارغيلرنده نه ئمرن ، نه خلفه قالمادى . ايكيسى‌ده (هندى) قيليچلرينى چكديلر . بربرينه ووردىلر . چليكلردن آتش چيقارديلر. ضربه‌لر آلتنده قيليچلر قيريلدى .

صبرا ، (كرز) محاربه‌سنه كلمشدى . آغير كرزلرى بربرينك وجودينه ايندىريلدىلر .

كرزلر ، اكريلدى . قوللرده درمان قالمادى. آتلرك جوشلرى دوشوبورو، زرهلرك سيرلكلرى صاپير صاپير دوكولويور، آتلر چوكوبوردى.. قهرمانلرده، آتلرده دوردىلر . هيچ برطرفده ، نه أل ، نه قول قالمدىراجق طاقت قالمامشدى . كووده‌لر ترامش ، يوزلر ، كوزلر ، آغيزلر توزله ملمع‌اولمش ، ديللر، سوسزلقدن چاتلامشدى. باباءاوغل، بيتاب، آيريلدىلر.

محاربلرك وجودلرى وآتلرى آرتق ديكله‌ممشدى. بودفعه كنيج، اختيار ايكى قهرمان (اوق) دوكوشنه كيرمشدىلر . هرايكيسى‌ده «كوك ده‌مير» ايدىلر . پارس ده‌ريسندن زرهلرك سيرلكلرى، آتيلان اوقلرك وجوده كيرمه‌سنه مانع اولوبوردى. بوحال اونلرى عصبيلشديرىدى . بربرلرينى طوتديلر. رستم حربده قابايه يايشمه يرندن قوپاريردى . او اعتماده سهرابه صالديردى . آبنك اكرندن قاپمق ، يره وورمق ايسته‌دى . فقط هيهات ! سهرابك كووده‌سنى قبميلداتمقدن ، عاجز قالدى ، آلى كردن چكدى .

ايكيسى‌ده يتميشديلر ؛ فقط سهراب ، دهشى كرزينى بر دفعه داها آلله آلدى . رستمه ايندىردى. واوموزينى چوكرتدى. رستم، بللى ايتمكه چاليشدى. سهراب كولدى ! سلاحشور ، ديدى ، يكيتلرك بوصوغه طاقت كتيرميورسك، آلتكده‌كى ، آت ده‌كيل ، اشك . . » ايكيسى‌ده درماندن كسيلمش ايديلر . آقشام‌ده اولمشدى . برربدن آيريلديلر...]

ايشته‌جودت‌بكك اثرى هپ‌بويله‌ساده، صميمى وجانلى برتوركجه‌يله قلمه آلنمشدر . مقتدرمعلم‌شهنامه‌يى اوصورتله خلاصه‌ايتمش وترجمه‌ايتديكى پارچالرى اوصورتله انتخاب ايله‌مشدركه اوقويان، ايران ئپوپه‌سنك هيأت عموميه‌سى حقنده واضح بر فكر ايدنمش اولويور .

عزيزدوستمى موفقيتلندن دولايى تبريك، واثرى قارداشلريله توصيه ايدركن جهان شاه اثرلرينك نقلى آرزوسنده فردوسينك بوتون غرب عالمنجه‌ده مشهور اولان ئولمز اثرينك تمام برترجمه‌سنك كوزه‌ل تورکجه‌سره ترجمه‌سنى تمنى ايلرم .

على جانيب

اجنبى ادبياتى

فرانسز ادبياتك بانيلرى

پلەياد شاعرلرى

فرانسز أدبياتك بانيلرى اولان پلەياد شاعرلرى نامنه ركز ايديلن آيده‌نك رسم كتابدى فرانسه‌نك آك بويوك عرفان‌مؤسسه‌لرندن قوله‌ژدوفرانسك بانجه‌سنده كچلرده اجرا ايديلدى . رونسارك بوسق أطرافنده آلتى مداليون دوبايف، دوبله ، رومى‌به‌لو، دورا، ژودەل وبونتوس دوتيياره عائددر. آيده شوكتابه‌يى حاوى‌در :

A Ronsard. La Poésie Française.

داهامناسب برموقع بولونمازدى. برنجى فرانسوا طرفندن پارس دارالفنونندن مستقل اولارق « قوله‌ژ دوروا » اسمى آلتنده تأسيس ايديلن بومدرسه پلەياد شاعرلرى طرفندن ادبياته أساس اتخاذ ايديلن ألسنهٔ عتيقه‌نك وعلوم وفنونك مركزى اولديغى كبى پلەيادك مهد ظهورى‌اولان (قوكره) مدرسه‌سى‌ده برقاچ آدم اوته‌دەدر .

قرون وسطاده لاتينجه اثرلر آنجاق دينى بر مقصدله تتبع ايديلردى . بوناتجه ايسه هان تماماً مجهولدى . يونان لسانى نسطوريوس ، آريوس ، أفتخيوس كبى بويوك ملحدلرك لسانى ايدى . پارس دارالفنونندە يونانجه كرسيسى بوقدى.

استانبولك فتحى يزانسليلرى مجرته مجبور ايدنجه يونان لسانى وأثرلرى غربده طانيلمايه وتدريس ايديلمكه باشلاندى . سكزنجى شارل ، اون ايكنجى لوئى ، برنجى فرانسوا طرفندن ايتاليادە اجرا ايديلن حربلر، صنايع نفيسه ايله أدبياتك بويوك برفيضله انكشاف ايتمكده اولدينى اوصمكتى اوزمانه قادار ياريظلمتده ياشامش اولديغى حالده ذكاى بشرك هر شعبه‌سنده خارقه‌لر ايقاعه‌مستعد برملته طانيتديردى. يكى كشفلر، يكى اختراعلر زمان ومكانك حدودينى توسيع ايتمكده ايدى . طباعت ، فكرلرك سرعتله نشر وتعميمنه فياض برچيغير آچمشدى . نورمان ، بورغينيون ، لورەن كبى اسملر طاشيان ولايتلر خلقى ، ژان دارق زمانندن برى ، فرانسز نامى آلتنده برملت تشكيل ايتمكلرينى ادراك ايده‌رك بنلكلرينى حس ايتمكه باشلامشلردى . قرون وسطانك دينى وحدتنه أزمنهٔ جديده‌نك ملى استقلال عمده‌لرى قائم اولورکن قرون وسطى تاريخيله برلكده « آوروپائى أدبيات » تاريخى، ختامه ايريپور ، شيمدىكى ملتلرك ، أدبياتلرك تاريخى باشلايوردى .

دورهٔ انتباه انناسنده فرانسز أدبياتى سماسنده، طلوع ايدن پلەياد شاعرلرى ، عددلرى يدى‌يه بالغ اولدينى ايچون اولكلر بيلديزلرينك اسمى كندىلرينه اضافه ايتديلر . يكى ظهور ايدن حسيات وطرز تفكر جريانلرينى بر اصول داثره‌سنده توحيد ايتديلر . أدبيات وشعر عالمنده ايقاع ايتدكلرى انقلابك عمده‌سى بوندن عبارتدر .

Ek 34. Devam

ژان دورا اسمنده یرعالم تخمیناً 1540 سنه‌سنده قوکره مدرسه‌سی مدیرلکنه ویونانجه مدرسلکنه تعیین ایدیلمشدی. طلبه‌سی آراسنده آنتوان دوبایيف ایله ژان رونسار اسمنده ایکی ذکی وچالیشقان کنج واردی .

ژانو رونسار طونه ساحللرندن فرانسه‌یه هجرت ایتمش أصیل برعائله‌یه منسوبدی . فرانسه سفیری لازار دوبایيف‌معیتنده (سیپر) ایمپراطورلق مجلسنده بولوندی . اون یدنجی یاشنده ایکن عارض اولان صاغیرلقدن دولایی سیاسیات مساکنی ترکه مجبور اولدی . پدرینك وفاتی کندیسنی مسلك انتخابنده حر براقنجه أدبیاته حصر نفس ایتدی . لازار دو بایيفك اوغلی آنتوان دوبایيفك مکتبنه دوام ایتدی. یونانجه‌یه باشلارکن کندیسندن داها متوقف اولان آرقداشلرندن یاردیم کوردی . صباحلره قادار برلکده چالیشیرلردی .

کندیلریله‌هم‌فکر اولان بعض کنج آرقداشلریله (سنت ژونویه‌و) تپه‌سنده طولپلانارق أولاری Docte Brigade اسمنی ویردکلری برنوع أنجمن دانش تشکیل ایتدیلر . استادلری دورا ایله عددلری یدی‌یه بالغ اولنجه یلهیاد اسمنی آلدیلر .

أعلاری یك یوکسکدی . دورا ، معرفتیله یونان ولاتین أدبیاتلرینه ، ایتالیاده اقامت ایتمش اولان رونسار وبهلو واوراده دوغمش اولان بایيف واسطه‌سیله ایتالیان أدبیاتنه واقف اولان کنج شاعرلر کندی أدبیاتلرینك نه قادار فقیر اولدیغنی ادراك ایتدکلری ایچون یونان برملی أدبیات‌تأسیس ایدمدرك اونی حیرانی اولدقلری أدبیاتلر پایه‌سنه ایصال ایتمك خولیاسنی تعقیب ایتدیلر . اولارك عندنده ایتالیانجه براوچدنجی قلاسیك أدبیات ایدی، ایتالیانلری داعًا قدما ایله عینی سویه‌ده طوتاردی .

واقعا (قلمان مارو) لاتین شاعرلرینی ترجمه ایتمشدی ، بعضی معاصرلری (پترارق) ی تقلید ایتمشلردی. فقط یلهیاد شاعرلرینك معلومانی داهادرین ایدی . أك کوچ أثرلری مطالعه ایتمشلردی . معین برغایه تعقیب ایدییورلردی . بوأدبی انقلابك خصوصیتی شودرکه اونده ارادەنك حسیات قادار دخلی واردر. معین بر عمده‌یه صاحب اولدقلری کبی عادیلکدن صاقینمایه ، علم سایه‌سنده یوکسلمکه اعتنا ایدرلردی.

عقیده‌لرینی ایضاح ونشر وتعمیم ایتمك ایچون Défense et Illustration de la Langue Française عنوانیله‌بررساله‌نشرایتدیلرکه فرانسزجه یازیلان ایلك تنقیدی أثردر ، حتی بوالویه قادار أك مهم تنقیدی أثردر . بورساله برنوع مناظره شکلنده اولدیغی کبی عینی زمانده بر ادعانامه وشعر فننك أساسلرینی وضع ایدن تعلیمی بر أثردر . پارلاق وسلیس ، بلیغ وحرارتلی براسلوب ایله یازیلمش‌در. ترتیبنه هیسی اشتراك ایتدیلر. فقط تحریری (ژواکیم دوبله) درعهده ایتدی ، بری نظری ، دیکری عملی اولق اوزره ایکی قسمدن عبارت‌در . حاکم اولان فکر شودر : فرانسزلر آرتیق باذبار عد ایدیلمکه لایق أدبیاتمز، شعرمز، شعورسز رملت حالنده‌قالامایاجقلر. فرانسزلسانی لاتین لسانی قادار شعره ألوریشلی‌در . فقط فقیردر . قدمانك سویه‌سنه‌واصل اولق ایچون اونلری تقلید ایتمك لازم‌در ، لاتینلرك یونانلیلری تقلید ایتمش اولدقلری کبی . فقط بو أدبیاتك ملی اولماسی ایچون منحصراً فرانسز لسانی قوللانمق ومقصدله هرشیدن‌أول لسانی زنکینلشدیرمك لازم‌در . بوصورتله یلهیاد چیقنه برهدفه یورور : ایجاد وتقلید ، تجدید وتجدد .

لسانی ایکی نوع دشمنه قارشی مدافعه ایتملی : جاهللر وعالملر . برنجیلر یعنی جاهل ومداهن سرای شاعرلری ، لسانی کوندن کونه فقیرلشدیرمکده‌درلر. یونانه قارشی علمك ، فنك ، سعیك لزومنی مدافعه ایدرلر . شاه أثرلرایجاد ایتمك اصولی یالکز قدمادن اوکرنیله‌بیلیر . بناءً علیه أسکی لسانلر وأثرلر تتبع ایدیلمی . « انسانلرك ألارنده وآغزلرنده دولاشمق ایسته‌ین اوزون مدت اوداسسنده قالماملی ؛ اخلافك حافظه‌سنده یاشامق ایسته‌ین أجل ترلری دوکوب تیزه‌مللی‌در ؛ بزم سرای‌شاعرلری کیفلری ایسته‌دیکی کبی یمك ، ایچمك اویومق عادتنده یولوندقلری حالده آچلقدن ، صوسزلقدن، اویقوسزلقدن تحمل ایتملی‌درلر » ایکنجیلر یعنی عالملر فرانسزجه‌یه تنزل ایتمکاری ایچون لاتینجه یازمایی ترجیح ایدرلر . یونانه‌قارشی شوادعاده بولونورلر: «لسان کافی درجه‌ده زنکینلشدیرمك کلسه اونی ترك ایتمك دکل ، زنکینلشدیرمك ایجاب ایدره بومیانده استادلری دورابی‌ده ذکر ایدەبیلیرز . 50000 لاتینجه ویونانجه مصرع نظم ایتمشدر، فقط یاشی ایلریله‌دیکی ایچون کنج آرقداشلرینك عمده‌لرینی تصویب ایله اکتفا ایده‌رك تطبیقی اونلره ترك ایدییوردی .

« دەفانس » دەکی عملی نصیحتلردن باشلیجه‌لری شونلردر : لسانك زنکین وأصیل اولماسی ، داها پارلاق ، جانلی ومتنوع اولماسی ایچون‌ده ،

أولا — لاتینجه ایله یونانجه‌دن بعضی تعبیرلری آلمالی. فقط بونده‌احتیاط کوسترمك لازم‌در. بومیانده ادخال ایتمکاری لغتلردن برّی Patrie در .

ثانیاً — رونسار یونانلیلر ایله لاتینلری تقلیداً بعضی ترکیبلر ادخال ایدر ، Essuie - manis ایله presse - papiers کبی . بوصورتله قوللاندیغی مرکب اسملرده موفق اولدیغی حالده مرکب‌صفتلردن هیچ بری یاشایامامشدر .

ثالثاً — بعض‌فرانسزجه لغتلر استعمالی، أسکی ومتروك کلمه‌لرك یکیدن احیاسی، بعضی فعللری وصفتلری اسم‌مفامنده‌قوللانمالی. فقط‌طوغرودن‌اورومسز تعبیرلردن صاقینمالی .

رابعاً — مختلف لهجه‌لردن وبالخاصه والون وپیکار لهجه‌لرندن لغت آلمق .

خامساً — فنی اصطلاحلرك استعمالی . یالکز عالمك دکل هر دورلو صنعتکارلرك وعملهلرك یانه دوام ایتملی. مثلا بحریه‌لیلر ، دەبرجیلر ، رساملر ، حکاکلروسائره . یکی اختراعلرینی بیلمملی ، صنعتلرنده قوللاندقلری ماده‌لری، آلتلری، اصطلاحلری اوکرنملی. بوصورتله کوزمل تشبیهلر قوللانمق ، هرشیئی جانلی صورتده تصویر ایتمك ممکن اولور .

سادساً — برکلمه‌دن یکی کلمهلر تشکیل ایتمك مثلا : impressionner Impre- دن impression ssionnable ,impresseonnabilité کبی . یوکلهلر خلق آراسنده کندیلکندن تشکل ایتدیکی کبی بوکا مشابه یکی کلمهلر ایجاد ایدیلهبیلیر . یونی باشجوانلرك « دالبرما » دیدکلری اصوله تشبیه ایدرلر .

نظمه‌داثر توصیه‌لره کلنجه قافیه‌لر زنکین‌اولمالی، مذکور ومؤنث قافیه‌لرك مناوبه‌سنه دقت‌ایتملی . یلهیادك غایه‌سی ، نظمك آهنکی ، کلهلرك انتخاب و ترتیبی سایه‌سنده کوزمل برشکل وجوده کتیرمك ایدی .

سائر انقلابجیلر کبی یونلرده یاقین مقلدلری ایله مطلق صورتده قطع علاقه ایتمك ایسته‌دکلرندن قرون وسطاده قوللانیلان روندو ، بالار ، ویرله کبی ملی نظم نوعلرینی طویدن ترك ایده‌رك برلرینه قدمالك یونك أدبی نوعلرینی اقامه ایتدیلر : داستان ، مضحکه ، فاجعه ، مجوبه ، مرثیه ، اود ، أپیغرام ، أغانوغ، ایدیل ... کندیلری یظردن أك زیاده‌وبابی قسملری تطبیق ایتدیلر ، هیسی ایتالیانلری تقلیداً سونه یازدیلر . او یونك چارچیوه‌لری دولدورمق ، یکی ادخال ایدیلن نوعلرده موفق اولق ایچون‌الهامی آنجاق قدمادن آرامق لزومنی اورتایه قویدیلر . چونکه عصرلرنده او استعدادی کورمیورلردی . یله دیرکه : « هنرك أك یونك نصیبی تقلیددر . أك ایی مؤلفلری انتخاب ایتمل ، أثرلرینی بلع ایتمل ، ایی هضم ایتدکدن صکره قان وغدایه تحویل ایتمل .» کندیسی « حرفیاً ترجمه ایدرکن ایجاد » ایتدیکنی ادعا ایدردی . قدمایی تقلیدایتمکله برابر نصل ممتازیت کوستریلیر ؟ یونی شویله ایضاح ایدر : ساده ترجمه‌ایله اکتفا ایتمه‌ملی . یونان ولاتین لسانلرینك بدایعی کندی لسانلرینه نقل ایتملی .

یلهیاد شاعرلری اوزاق باشدینك منبعلرندن فیض حیات آلدیلرو اونلرك فکرنجه فرانسز شعری یکی برفصان کبی یونان ولاتین عصاره‌سیله بسلنه‌رك ملی طویراقده نشوونما بولاجقدی. بوتعریفلرده‌برآز مغلقیت واردر . چونکه مسئله‌یی کندیلری‌ده یونون وضوحیله قاورایامامشلردی. یونی اون‌یدنجی عصر شاعرلری حل ایده‌جکلردی : اونلر قدمایی نمونه ورهبر اتخاذ ایتدیلر، اونلری تقلید ایتمدیلر. فقط‌حقیقی تدقیق ایتمکی اونلردن اوکرندیلر. یلهیاد شاعرلری قرون‌وسطانك یونون‌روایتلرینی، أساطیرینی‌ده ترك ایتدیلر ، برلرینه یونان ولاتین أساطیرینی اقامه ایتدیلر .

لسانی زنکینلشدیرمکدن احتراز ایده‌مدیلر . بر لسانده نه‌قادار چوق لغت وارسه او قادار زنکین اولاجقلرینه اینانمقلری ایچون یکی کلهلرك ادخالنده اعتداله رعایت ایده‌مدیلر. فقط‌یونك طبیعی بر خطا ایدی . لسانی حقیقةً یك نقصان بر حالده بولمقلردی . یکی فکرلرك افاده‌سی ایچون یکی کلهلر یولق ألزمدی . هانکی کلهلرك استعماله صالح وهانکیلرینك لزومسز اولدیغنی آنجاق زمان تعیین ایده‌بیلیردی . لسان جانلی بر جسم کبی‌در ، تعضو و تکاملی طبیعی قانونلره تابع‌در . هیچ‌بر فردك ، هیچ‌بر فرقه‌نك جبر وتحکمی آلتنه کیرمه‌مز . یونی روسسار یك أعلی ادراك ابتدیکی ایچون اصلاحاتی تکلیفات ماهیتنده ایدی . اوندن صکره لسان طبیعی

Ek 34. Devam

براسطه‌یه تابع اولارق اون‌بشنجی عصرده آلمانیا کسك درجهٔ کمالی بولدی .

بو صورتله یلهیاد، قلاسیقلره پول آتمش ، آلسنهٔ عتیقه‌نك تحصیلی ، ادبی نوعلرك تجددی قبول ایتدیرمش اولیوردی . فقط قلاسیکلر تانکورلك ایتدیلر ، یونی تقدیر ایده‌مدیلر . بویوك منقد ، « پارناسك واضع قانونی » عنوانی احراز ایدن بوالو، رونسار حقنده شو مطالعه‌ده بولونور : « باشقا بر اصول اتخاذ ایده‌رك هرشیئی تنظیم ایدرکن هرشیئی قاریشدیردی ، کندینه کوره برصنعت ایجاد ایتدی» واقعا اوزون مدت حسن شهرته مظهر اولدی . فقط فرانسزجه‌ی لاتین و یونان شیوه‌سیله تکلم ایدن موزی ، متعاقب دورده غریب بر تحول ایله یونون معلومات‌فروشانه وطمطراقلی الفاظك‌ترك ایدیلمکنه شاهد اولدی . بومغرور شاعرك اوقادار بوکسکدن سقوطی ، خلفلرینی اعتداله سوق ایتدی . »

واقعا رونسار کندیسی یونی قسماً اعتراف ایتمش‌در: « شعری‌اوقویان فرانسزلر یونانلی‌ورومالی دکلرسه آلرندکی کتاب دکل ، آنجاق آغیر بر یوك اولاجق . » رونسار ، بر أصیلزاده‌یه مخصوص برغرور ایله‌عوامك لسانی استخفاف ایده‌رك زادکان وعسکری صنفك اصطلاحلرینی ترجیح ایتمشدر .

بلکه یلهیادك أك بویوك خطاسی بودر : خاق ایچون دکل ، منور بر زمره ایچون یازمشلردر . دوبله‌یه دیرکه : « آنجاق عوامك قابا فکرینه خوش کلین شیلردرکه بکا خوش کورونیر . »

فقط یونلر ، لسانه ایتدکلری عظیم خدمتلری استخفافه سبب اولاماز . رونسار آهنکه فوق‌العاده اعتنا ایتش یوکسك‌وانجه‌برصنعتکاردر . آلکساندره‌ن دینیلن اون‌ایکی هجالی مصراع ، قرون‌وسطاده ایجاد ایدیلدیکی حالده ترك ایدیلمشدی . رونسار یونی کشف ایده‌رك شیمدیکی حاکم وضعیتنه اصعاد ایتمشدر .

بوالونك دیدیکی کبی پك بوکسکدن سقوط‌ایدن بوشاعرك قیمتی تقدیر ایدن رومانتیکلر اولمشدر . چونکه یلهیادك أثرلرنده رومانتیزمك أساسلری‌ده وضع ایدیلمش‌در . اونلردن أول شعرك منبعی‌ذکاده ایدی ، یونی حسده آرادیلر . رومانتیزمك أساسی اولان فردیتك استقلالی اونلر اورتایه قویدیلر . ربابی شعرلری دینی موضوعلر خارجنده قوللاندیلر ، عشق ایله طبیعتی ترنم ایتدیلر . لامارتین ایله وهتور-هوغونك قوللاندقلری بك متنوع نظم شکللرینك همان هپسنی ایجاد ایتمکلرندی . هر جهتدن کندیلرینه فرانسز ادبیاتنك بانیلری دنیلمه‌سزدر .

یلهیادك الك پارلاق بیلهیزی رونساردر . یکرمی یش یاشنده ایکن بر « اود » مجموعه‌سی نشر ایتدیکی زماندن اعتباراً اون‌سنه‌ظرفنده شهرتی بوتون‌آوروپایه یایلمشدی . انکلتره قرالیچه‌سی الیزابت ، اسکوچیا قرالیچه‌سی مه‌دی ستوارت ، تقدیرکارلری آراسنده ایدیلر . بویوك‌ایتالیان شاعری تاسو ایله شعرلرینی اوکا اتحاف ایتدی . (دوتو) کبی برعالم :«فرانسه یاوی محاوره‌سنده مغلوب اولدی . فقط عینی کونده رونسارك ولادتی یوقلا کتی تلافی ایتمشدر » دیمکدن چکینمه‌دی. دوقوزنجی شارلك حمایه‌وتوجهته مظهر دی

تمثیل صنعتنده هیجانلرك محدودی

صنعت بحثلری

بابامله دده‌مك دنیایه کلمش اولدقلری بروسه‌ده، حرم طرفی کندینه بیقیلان وسلاملق قسمی بابامك اختیار دادیسی طرفندن اشغال ایدیلن بویوك ووپران براومن واردی. هرسنه‌نك ایلك وبا صوك بهارنده‌اورایه کیده‌رك بر، برنجی آی اوطورورودق. یدی یاشنده بیلمم‌که وارمیدم . تمثیل صنعتنك بکا وبردیکی ایلك خاطره وایلك هیجانی، جدمله‌یدزمك دوغدقلری او شهرده ، کمیش داغنك اتکلرنده‌کی اطرافی تخته‌پرده‌لرله قاپانیلمش - برعرصه‌ده ، وینه تخته‌دن یاپیلمش بر صحنه اوکنده آلدم . اویناناك اویونك اسمنی شیمدی خاطرلامیورم . بلکه هیچ فرقده ایتمه‌مشدم . لاکن برنجی رولی یاپان آقتور، غالبا آلکسانیان اسملی برارمنی، قالین وطنان سسی، قورقونچ باقیشلری‌واورکونچ طورلریله حالا کوزومك اوکنده‌در . ضعیفلری اویله غدارانه وقوتلیلری اویله خاطره کلز حیله‌لرله محو وقهر ایدیوردی ، وبرکره غالب کلنجه قوربانلرینه قارشی‌اودر آلحاقجه‌سنه محقر وظالم‌داورانیوردی‌که ، سیرجیلر آزاسنده بومروقلرینی صیقه‌رق باعریشانلر یاخودده آغلایانلرچوقدی. نهایت قدر قالامادم: کوزلرمدن آقان یاشلرله‌یوزم ایصلاق، هیجان واضطرابدن بیتکین رحالده بنی کوتوردیلر . صوکره خبر آلدم‌که، متعاقب تمثیللرك برنده، آقتورك بو ظالمانه جنایتلرینه فضله سیکیرلهٔن بر قاچ دایقانلی کندیسی دوکه‌جك اولمشلر ، اوقدر سیکیرله‌نمشلر . یونی‌اوکرمه‌نجه دوکه‌دکلرینه، هم‌ده کیکلرینی قیرمجق قدر دوکه‌دکلرینه یانمشدم .

علاوه ایده‌م‌که ، بو تلقیلر ، ساده مملکتلر فقط اونی استخلاف ایدن اوجنجی هنری داها خفیف‌مشربانه شعرلری سه‌وه‌ردی .

رونسار، سائر یلهیاد شاعرلری کبی ربابی نوعده موفق اولمشدر . «فرانسیاده» اسمنی ویردیکی داستان، شکل وموضوع اعتباریله برخطادر . آلکساندره‌ن کندی احیا ایتدیکی حالده یونده اون هجالی مصراعی قوللانمشدرکه‌داستانی شعرله قابل تألیف دکلدر ، موضوع اولارق خلقك علاقه‌دار اولاماياجنی مجهول قهرمانلر انتخاب ایتش ، داستانی رومانلرن تفریق ایده‌مه‌مش‌در . برشاعر ، علمی مزاجنه خادم‌قلمق مجبوریتنده ایکن رونسار مزاجنی معلومات‌فروشلغه خادم قیلمش ، آنجاق تصادفاً مزاجنه موافق بر موضوع بولدیغی زمانلر کندیسنی شاعرلکك بوکسك پایه‌لرینه ایصال ایدن أثرلر وجوده کتیرمشدر .

اوندن صکره یلهیادك أك رقیق شاعری‌ژوا کیم دوبله‌در . روماده ایکن وطن حسرتی افاده‌ایتدیکی سونه فرانسز أدبیاتنه برآز علاقه‌سی اولان هرکسك حافظه‌سنده‌در .

منیف سامی

کبی تماشایله فضله آلیشقانلی اولمایان مملکتلره مخصوص دکلدر ، و آقتورك ویره‌جکی هیجانلرك حدودینی طاشیردیغی هرورده بویله خطابلره وبویله معاملهلره معروض قالماسی پك ممکن و واقعدر . نته‌کیم عین حاله ، صحنه تاریخنه الك اسکی فصللری یازدیرمش اولان ایتالیاده‌بیله شاهد اولدم. رومادن‌شمنه‌وقرله ایکی یحق، اوچ ساعتده کیدیلن (وینه‌ربو)اسمنده بر قصبه واردرکه ، میدانلرینی تزیین ایدن کوزهل وتاریخی جشمه‌لردن دولایی وسطی ایتالیاده زیارتی توصیه اولونان برلردن معدوددر . روماده کچیردیکم قیش اثناسنده ، کوچوك بر ایتالیان شهرینك حیاتی حقنده‌ده بر فکر حاصل ایتمك اوزره اوراده برقاچ کیجه قالمش ، وبو کیجه‌لرك برنده ، برایکی اوبون وبرمك اوزره قصبه‌یه اوغرامش اولان بر تروپك بر اوپرتی سیر ایتمك اوزره تیاتروپه کیتمشدم . بو درت پرده‌لك ، وقعه‌سی بر کویده کچن واشخاصی غایتله کثیر بر اوپرندی . فقط بونلر آراسنده بر دانه‌سی اویله خائن ، اویله غدار ، هم‌ده اوقدر مدهش بر حیله‌کاردیکه ، هرپرده نهایتنده‌اشخاص تماشادن بر قسمی برلره‌سرپلش بولونیوردی. نهایت سوك پرده‌ده صوك قوربانلرده موحش فریادلرله ومهیب اشکنجه‌لردن صوکره جان ویرنجه ، آرقتی خلق عصیان ایتدی. وطاشقین‌برغلیان وتهورایچنده، بومروقلر صیقیله‌رق تهدیدلر صاورولورکن ، پرده برآزده استعجال ایله ایندیریلدی .

واقعا دینه‌بیلیرکه ، صنعتکارك غایه‌سی تمثیل ایتدیکی وقعه‌نك حقیقی اولدیغنه تماشا کری اینانديرمقدر. بر قاتل رولی اویناپان آقتور قارشیمزده بو قاتلك کرچکدن موجود بولوندیغنه بزی اقناع ایدرسه ، جداً موفق اولمش عد ایدیلهلیدر. بناءً علیه‌صحنه‌ده‌کی آقتورك بر جانی وقاتل ظن ایدلدیکی، خلقك هیجانی واضطرابندن عصیان ایدرك وظیفهٔ تأدیبیه‌یی ایفا ایتمك اوزره حقیقتده ساده‌جه بررول اویناپان ممثلك اوزرینه هجوم ایتمك ایسته‌دیکی زمان ، بو اوبونجی موفقیتنك حداعظمیسنه ایریشمش دیمکدر .

بو نقطهٔ نظر اوکنده شو فقره‌یی خاطرلیهلم :

آدملك بری بریرده اوطورورکن، ایچری کیرن برینی مجلسده کیلر اویله بویوك برشوق ومحبتله استقبال ایدرلرکه ، اونه‌کی یانده کیلره صورار :

— کیم‌بو؟ نیچون‌بوقدرسه‌ونیجله قارشیلانیور ؟

— هیچ‌قارشیلاناز اولورمی؟ برمایمون تقلیدی یاپارکه کورسه‌لك شاشارسك !

— اویله ایسه مایمونك کندیسی کلسه کیم بیلیر ناصل استقبال ایده‌جکسکز !

ظن ایدیورم‌که هیچ بر شی ، فنك کشفیات اخیره‌سندن بریله مایمونره یکی وخصوصی برقیمت اضافه ایتمه‌سندن چوق اول دویمش اولدیغنی استطراداً

Ek 35. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “Hangisi?”

حقيقت ٤ رسملى جزيده ٢٤١ نومرو

كوچوك حكايه :

هانكيسى ؟

محمدى منيف سامى

— ايكيسندن هانكيسنى بكندك ؟

— شاديه دى .

بالوكه ايرتسى كون فضلى ملك يك زوجه‌سى ملاحت خانم ، كنج اجبارلرى سزادك احتياساتى مراقبه ديكه‌ورلردى .

فضل اعتراض ايتدى :

— ازدواج حياتنده‌مسعود ياشامق ايستر. سه‌ك او ايكى همشيره‌دن هانديه‌سه طالب اولور. سك . او ايزده اوله دوزين بر جذبيت ، اوله رقيق بر قلب وارك اونك زوجى توكنمز بر شفقت و وفا كارلق خزينه‌سنه، اقبال و ادبارنده كندينه ظهير اولاجق برفقيه مالك اولور .

ملاحت سينيرلندى : — هانديه‌ده كوزل برايز فقط بر آز صوغوق‌در . حالبوكه شاديه‌ده پيراده يك لذتى كوردكمن صوكره آبلاسى ترجيح ايدرم‌ذى .

پيراده ، كندينه اوزاتيلان بياض الى اويدى :

— خانم افندى ، استانبولده سزدن ياشقا بر كيسه‌مم يوق فقط عنبر آرقداشم بكا عائله‌لى آرامادى ؛ بنده حقى برشكه كبى بر لطفى بندن‌دريغ ايرمكزن : ياريندن ايزى يوق،الهك اصريله محمد ياشايه حقيقه‌ده‌ى شاديه خانمله دست ا دواجى طارقدن صاب ايدرسكز ؟

فضل پرآز ملالله : — سنك كبى نا مكتب صيرالرنده جديقله تاپز ايچش بر آرقداداشك بويله حياتى برمسئوده وقادار هجه ايچه‌سنه اينانابيورم .

— فقط عائله‌سنك موقع و اعتبارى ، ايزمك تحصيل و تربيه‌سنه‌داثر سزدن تأمينات آلدقدن صوكرا بكابالكز كندينى كورمك قالييوردى . كوردم

— پيراده ، بر دفعه ايكى دفعه دائس ايتديكك ايكى جهتك لاقيردى تعاطى اتديكك برفيزله أولديغك هان قرار وردكى ؟..

ملاحت وسيوزان سينيرلندى : — فضل بويله‌در ، پيراده بك ، آك بويوك سعادتى هركسه مشكلات چيقاردقى ، هركسك ايشنى بوزمق ، آرزوسنه مانع اولق ... عقل صيرا آووقاتلق ايچاق... عجبا هكسه‌ده ناپيورا . فقط بن اونك اعتراضلرنه اصل سبنى سيليورم ايزى بنم سزه توصيه ايتش اولدغم .اونك اعتراض ايتمه‌سى ايچون كافى بر سبب‌در . . . شاديه‌نك أساتذه ، محصليده ، كوزه‌لكده استانبوليه امثال يوق. . . فقط بوجوقى دوشونورى ؟ هكسيكك ايتسين ده نه اولورسه اولسون . . .

ملاحت قوروليش ماكينا كبى سويله‌يوردى . فضلى اونك آتى انعطافلرى ، كنكين لسانيله چوقدن برى أنجم بر انسيت پيدا ايتمشدى فقط آرقداشنه بك سمپتى برطورله بلواردى :

— هيچ اولازسه‌بردفعه داها كوروش. ملاحت ايكى همشيره‌يى چابه دعوت ايدر ، ايكيسيله كوروشور، فكرلرنى آكلارسك . بكا اعتماد ايدرسه‌ك هانيه اوله اوزون اوزا دى‌يه قونوش . او حقيقةً دكرلى بر فيزدر سنك‌سطحى كوسترشلره آلدانمق كنجلردن اولماديغى بيليرم .

— سنى كوجندبرمك ايستەمەم ، فضلى، فقط أبين اولكه شاديه‌يى كوردكدن‌صوكرا دنياده بم ايچون ياشقا برقادين بولقدر .

ملاحت كولدى : — تفكر ايدرم پيراده بك .

— مقصدى يك اعلا آكلاديكز ؛ خانم افندى . ازدواج كوزلى ياقيله‌حكم ديمك ايستەدم . شيمدى تلاشمدن دولاى ياوچمه يرتوقن لسان‌خطارنى يمينا ويوسنى ياوچمه‌لا ماكزى وير چابوك‌آك اول ترتيب انكرى استرحام ايدرم . بونود حاضرلغه بى مأمور ايدىكز . نه‌كوى ؟ ..

ملاحت : — يارى ! به تلاش ! ديه كولدى و فرنسزجه بيله‌يكى اثبات ايچون علاوه ايتدى :

C'est le coup de foudre

مع‌مافيه بك دوشدى . ازدواج مسئله‌سى دائما قادينلرى چوق علاقه‌دار ايدر. ياخاصه بوندە بركورويجه وظيفه‌سنى‌ايفا ايدەجكدى.

سزد زنكين بر آنا-والو تاثرك اولغلى ايدى . استانبوله قادينى زمارى آجاغى مكتب ايچنده بكيرمشدى. ايلك دفعه‌اولارق بر باز موسمنى استانبوله كيربيور و محافل اجتماعيه‌يه داخل اولوبوردى . آنه‌سنك تكليف ايتديكى كوزل و زنكين عائله‌لرى قبزلره ترجيحاً آرقداشنك‌لالەيله راستلىرلو قبز ايله ئولمك ايسته‌ورى .

هانيه ايله كندينى بر ياش كوچوك اولان شاديه‌نك وجه وأصالتلرنده‌كى مقايسه‌دن زياده حال و‌مولولرنده‌كى فرق نظر دقتى جلب ايدىيوردى . اوزون و تارين أعمالى ، قوصمالى صاچلى ، ايرى لاجود كوزلى ايكى قبز... فقط هانيه‌ده اوله بر سكون ووقار واردى‌كه بك چوق كيسه‌لرى كنديسنه‌دن اوز قلاشدىرردى ، بر مجلسده بركوشه‌ده قالارق كيمسه ايله‌قونوشماديغى‌واقع اولوردى؛ او كوشه‌سنده هيچ صيقيلماز هر كسى‌وهر شيئى تدقيق ايدر و كندينه كوره بر حكم ويرردى. ايلكس شاديه‌نك شوخ موجودىتى بوتون بر صالونى دولدورردى . كوزلرنده نشئه وباشامغى‌ذوق كولردى . ياقتين‌تيملرينى هر كسه ايذال ايدردى .

شاديه‌ياورماسه‌سنك باشينده مشغول ايكن‌فضل هانيه‌يه آكلا . تيوردى .

— سزك بارسه اولوندغكز زمان سزدە سوردوده محصليده ايدى .

— بز بويوك آتمه‌له آنجاق بش‌كون قالشدق . بارسه‌ده اوزون سنه‌لرنى كچيرمك نه بويوك سعادت ، دكمى ، بك افندى ؟

— واقعا اوله افندم فقط بونون وقتى چاليشماية حصر ايتدم، ياز تطيلرينى‌ده‌مائم آراسنده كچيرديكم ايچون پارس حياتندن استفاده ايتديكمى ذهنا ايده‌مەم . و سنه مجلس آچيلدقدن اول قيصا بر سياحت اجرا ايتك ينتدەم .

— هر حالده اوراده بر قاچ سنه‌قالمازسز تركيه نرم مملكتى بكنه‌مزلر ، دكمى ؟

— آمين‌اولكه‌كز غربك محتشم‌مملكتلرنده وطنمك حسرتى هيچ اولوتمامش .

فضل ايضاح ايتدى : — پيراده بك وطنپوردر . استقلال حرمنك الى ياقاسنى‌واك متواضع مجاهدلرندن‌در .

— دياقه‌كز اصاسيولله اجنبى اشغالى آلتنده مضطرب ايكن‌نرم استخلاصمز ايچون چاليشدقلرينى ايشيتمكله مجاهدلردنكز ؟

پيراده صورولاسوزلر- جواباً استقلال داستانه عائد خاطراتى يك متواضع قطعه‌يك جاذب بر لسانله حكايه ايدركن هانيه درين بر هيجانله دينليوردى . شاهدى سكوتى آلتنده شاعرانه خوليالرله‌كن بكرى سنه‌لك حياتنده زنكين عيله‌سنك محصولى اولان قهرمانلرين برينى فارشيسنده جانى اولارق كوريوردى . شاديه پيراده‌ك اوكنده دور- دى . تاقايه‌نه قدر ايدن سحار برتسه‌لك چاى و پاسته‌لر اكرام ايديوردى .

ملاحت تأسرى ايشتدى. پر فرنس‌ترون هوامى چاليشيوردى. شاديه‌نك ظريف‌اسفار- پيلرى اچيده كوچوك آيالرى اوقادار سيه- ترلفه تويلوردى كه فضلى كنديسنى راحتسه دعوت ايتدى او زمان پيراده‌يه‌دوره كندينى مجبور ساندى . فقط او رقصده يك مجمى اولدغنى اعتراف ايدمرك عنفار ايتدى .

ايرتەسى كون‌ملاحت كنج قبزلرك آونده ايدى ، بويوك آتمه‌لرينه پيراده يك سرفنده شاديه‌يك دست اردواجى ملاحظه‌كارى سويله‌دى .

محمد پاشانك قبزى و داماديى يك كنج ئولەكدن صوكره كندىده چوق ياشامامشدى. زوجه‌سنه ايكى‌بينى بينى طوروبرلك برئلكده رفاهلرينى تأمين ايده‌جك بر ثروت براقمشدى . اخبار خانم ، يك متصب‌اولان زوجنك استبدادندن قورتولدقدن آنجق اعتبارا محافل اجتماعيه‌يه بوتون آكلايه‌مه‌سنه آتيامش چوجوقلرى تحايله صيه‌لرينك آلرينه برافمشدى . اونك عنفنده آسكى حياتدن قرقمق اولان هر شى مباح ، هر شى مصرى ايدى .

شاديه كوزلرينى سوزه‌رك : — بارامى چوقسه آوله‌ييم ، ديدى. فقط يك‌ده‌زنكينه بكزه‌ميورم. هم‌ده برآز صاف چوزلمرشى..

— بابامى، ولايتلرينك اك زنكين آملاكنه صاحب اولدقدن باشقه تجارتنده بويوك بر ثروت قازاندقدر . كندينك‌ده استقبالى بك پارلاق . فضلى‌ى آغزه‌ده هركس تأمين ايتمش : برقاچ سنه‌يه قادار ياسفير و ياخود خارجيه وكيلى اولاسى محقق ايمش .

شاديه سوزمجندى صيچرايوردى :—اوخ أعلا! سفير ياخود وكيل حرى اولاجغم ! . قبول! قبول!

ملاحت كولدى : — دور باقلم ! خانم افندينك رأيى نەدر ؟

شاديه : — اوخ ! بن ايستەدكدن صوكره چيجى آتنام اولمار ديمى ؟ ديه اختيار خانمك بوينته صاريلدى .

— دور، قيزم ، بى بوغاجقسك . . . شيارتى ! . . ملاحت خانم ، ياورورم ... سزه تام برامنامم وار... شخصى ايچون.. فقط عائله‌سنى كيمدن محذيى ايده‌بيلرز ؟

***

اون بش كون صوكره محمد پاشانك قيار- نمانده نشان صباحى تعيد ايدىلدى. پارك صوكنده دوكودلجرا ايدىلەجه‌كى آور وپاده بل آتى سياحتى اجرا ايدىلەجكدن صوكره فيض ايچون آقشه‌يه برلك‌جكلردى .

سزد بك مسعوددى . او كونه قادار عمرنى جاده ايله ، چاليشمقله كچيرمشدى . ايلك دفعه اولارق بر آ كابنه حياتنه داخل اولوبوردى . استانبولك آك كوزەل قبزى‌ده نشانلىسى ايدى .

فقط او كورولتولوحياتدن چاوق بوروفه ياشلادى . نشاطلى حياتى دائما غاريتولرده مسيره‌لرده ، بالولرده ، سعادتلرينه لائيد بر چوق بابامچلر آراسنده ذكى ، كوالكلى بكجه‌لرده ، بوغازك تپا برصاحلىده ، بهتاده برصندل ايچنده كچيرمكى تخيل ايتمشدى . هر زمان شاديه‌يه رائحى ساعت بالكز قالانى تكليف ايتمه او برسواله ايله باشقا بر كونه تعارف ايدر ، كندينى بكى بر اكابنه‌يه كوتورور وياخود بالكز كيدردى .

او بالكز كيندىكى زمانلر سزادر داها مضطرب اولوردى . چونكه باشنده ايكى‌بيله كندينه هرطرفدن اظهار ايدىلن كبرلى ويا آشكار توجهلره شاهد اولمشدى . قاچ دفعه

Ek 36. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “İngiltere'de Romantik Şairler. Göl Şairleri”

کول شاعرلری

انکلترەده روماتیك شاعرلر

فرانسزلر بو سنەلر ایچنده رومانتیزمك یوزنجی سنهٔ دوریەسنی تذکر ایتمکده‌درلر. فقط رومانتیزمی قبول ایتمکده‌انکلتره فرانسەیه تقدم ایتمشدی . قرون وسطاده اهالی ایدیلن یونان ولاتین حرکتك احیاسی دیمك اولان کلاسیزم ، دوغرودن دوغرویه دورهٔ انتباهك محصولی‌در . قرون وسطایه محض ظلمت وجهالت دوری‌دیمك دوغرو دکلدر، بالخاصه صنایع نفیسه‌ده ومعماریده معظم اثرلر وجوده کتیرلمشدی. کلاسیك دوردە بالعکس قرون وسطا رد وانکار ایدیلەرك منحصراً قدمانك اثرلری رهبر اتخاذ ایدیلدی، ادبیات نوعلری معین حدودلر وقطعی شکلر ایچنده صیق برانضباط آلتنه آلیندی . بو جریان ایتالیادن بدأ ایله صیرایسله فرانسه وانکلتره‌یه نفوذ ایتدی . بونك عکس العملی اولان رومانتیزم انکلتره‌ده باشلادی. دیمك که کلاسیزمك آزتحمل ایدن، انکلیز ادبیاتی‌در. رومانتیزم یونان ولاتین حرتی رد ایتمکله برابر اونلرك باشقا بر حرث اولابیله‌جکنی‌ده قبول ایدر ، قرون وسطا عنعنه‌لرینه ، ملی روایتلره ، شرق وغربك هر دورلو بدیعی اثرلرینه اهمیت ویرر . رومانتیزم انفسیتك آفاقیته غلبه‌سی ، حس وخیالك محاکمه‌یه، شکلیرستلکه ، انضباطه قارشی‌عصیانی اولق اعتباریله فکرلرینی شکله عائد صیقی قیدلردن آزاده اولارق افاده‌یه فطرةً میال اولان انکلیزلرك دهاسنه‌مطابق‌در. کلاسیزمی انکلتره‌یه آتمجق اونی‌دنیجی عصرك ایکنجی نصفنده فرانسز ادبیاتنك تأثیریله (درایدن) ادخال ایتدی ، متعاقب عصرده ستیل ، آدیسون ، پوپ ایلری کوتوردیلر فقط هیچ‌بر زمان فرانسز کلاسیکلرینك شاهقه‌لرینه واصل اولامادیلر ، شکلیرستلك ایله صنعیلمك فوقنده بوکسلەمەدیلر . ملی سجیه‌لرینی ، خصوصیتلرینی ، عنعنه‌لرینی احمال ایده‌رك بالکز تقلیدجیلکه اوزه‌نلرایچون موفقیتسزلك پك طبیعی‌در. انکلیز ادبیاتنده کلاسیك دور دیه توصیف ایدیلن اون سکزنجی عصرك ایکنجی نصفنده (غره‌ی) و (فولیتز) ایله برلکده شکلیرستلکه قارشی اعلان عصیان ایدن (کوپر) کلاسیکلر حقنده شومطالعه‌ده بولوندی :

« شعری مقاتیك برصنعته قلب ایتدیلر ، هرمعنی شرقیسی ازبر بیلیردی . » حس و خیالدن باشقا قاعده طانیمایان رومانتیکلر ، الهام منبعی قابلرنده آزادیله. اسارت زنجیرلرندن قورتولان لسان، شاعرلرك خیالنه سرعت برجولان میدانی برافیرکن اك بدیعی شکلی آلیوردی ، انکلیز نظم وزنلری شعرده فوق‌العاده برآهنك تأمینه مساعد اولاسندن لایقیله استفاده ایدیلدی. (غره‌ی) لك « برکوی منزاولفنده یازیلمش مرثیه » سی بر شاه اثردر ، بونون آوروپا لسانلرینه ترجمه ایدیلدی . معاصرلرندن (غولدسمیت) بیله شکلك قلاسیك مکملیقیله برابر تمامیله رومانتیك طرزده شعرلر یازدی، اوهرجاتی وسرسری شاعر، حیاتنده واثرلرنده هیچ برقیدآلتنه کیره‌جك طبیعتده دکلدی .

بوانکلیزلرك معاصری اولان فقیر بر اسقوچیالی جیفتجی ، (روبرت بورنز) ، اسقوچیا لهجه‌سیله یازدیغی نفیسه‌لرده کوی حیاتی تصویر ایتدی ، اسکی ملی ماصالاری وشرقیلری احیا ایتدی . بو صورتله ایلك نغمه‌ری آتیلان رومانتیزم، اون‌دوقوزنجی عصرده والترسقوت ، کول شاعرلری واختلاطلی شاعرلر ایله بوتون شمشه‌سنی بولدی .

رومانتیزمده اجنبی تأثیرلر آزارسه‌ق اولا آلمان وفرانسز فیلسوفلرینی وآلمان شاعرلرینی کورورز . اون سکزنجی عصرك صوك سنه‌لرنده سقوت ایله قولریج، غوته‌ایله شیلرك منظومه‌لرینی انکلیزجه‌یه ترجمه ایدیورلردی . ایکنجی سبب آمریقا ایله فرانسه اختلاللری‌در .

السانیت تاریخنده بوتون اختلاجلرك منشأی السانیت قادار اسکی ایکی احتراسك لایموت مجادله‌سی‌در : تحکم واستبداد حرصی ، حریت واستقلال عشق .

غرب عالمی عصرلرجه حکومت مطلقه‌یوغندورغنه تحمل ابتدکدن سکره عصیان سنجاغی بحر محیطك ایکی ساحلنده آچیلدی . انکلیزلرەقارشی استقلال حریتنده آمریقالیلره یاردیم ایدن فرانسزلر برقاچ سنه سکره جهان مؤسسه‌لرینی تللرندن صارسان برانقلاب وجوده کتیردیلر . اوزاق ویاقین ایکی قطعه‌دن یوکسلن بو اختلال مشعله‌لری ترقی یولنده یطی وامین آدیملرله بوروین انکلتره‌ده کوزلری قاماشدیردی ، بوتون کنج شاعرلرك روحلرنده درین عکسلر اویاندیردی. معظم مجادله‌یی هپسی حتی اك محافظه‌کارلری اولان سقوت بیله بدایتده آلقیشلادیلر . وورد سوورث اختلال حرکتنه بالذات اشتراك ایتمك اوزره فرانسه‌یه شتاب ایتدی . قولریج ایله سوتلی هنوز مکتب صیرالرنده ایکن آمریقایه مهاجرت ایده‌رك برقومونیست تشکیلاتی وجوده کتیرمکه قرار ویردیلر .

بو اوچ شاعر (وورد سوورث ، قولریج ، سوتلی) انکلتره‌نك شمال غربیسنده کومبرلەندطاغلرینك یشیل وادیلرینه محاط کولرك ساحلنده یاشادقلری ایچون کندیلرینه کول شاعرلری دیمشدر . وبلیام وورد سورث بوساکن مأوادە عمرینك اوتوزسنه‌سی، بالخاصه چوجوقلغی وصوك سنه‌لرینی کچیرمشدر. هنوز پك کنج ایکن فرانسز اختلالنه فعلاً اشتراك ایتمك اوزره پارسه کیده‌رك ژیروندەن فرقه‌سنه التحاق ابتدی . بو فرقه‌نك رؤساسیله برلکده کیبوتینه قربان اولاجغی پك محققدی. فقط وطننده براقدیغی دوستلری عاقبتندن بحق اندیشه ایده‌رك تخصیصاتی کسدیلر و عودته اجبار ابتدیلر . فرانسز اختلالی هدفی تجاوز ایده‌رك مملکتی قانه بوياديغی زمان وورد سوورث ، وطنداشلرینك اکثریسی کبی الیم بر انکسار خیاله دوچار اولدی . حیاتنه معین بر غایه تعیین ایتمك ایچون خیلی تردد ایتدی . برآزالق (تورى) یعنی محافظه‌کارلرفرقه‌سنه التحاق ایتدی. قولریج ایله برلکده(Lyric Ballads) عنوانلی مشهور مجموعهٔ اشعاری نشر ایتدیکی که انکلیز ادبیاتنده انقلابك مبدای عد ایدیلیر . کندیسنی شعره حصر نفس ایتمکه تشویق ایدن ، روحنی تطمین ایده‌جك یکانه مسلك اولدیغنی تأمین ایدن، همشیره‌سی (دوروتی)در. وورد سوورث بوکیفیتی آتیده‌کی پیتارده اقرار ایدر:

(نورلك عودت ایده‌جکنی اوفیصیلدادی؛ بوتون بحرانلر ایچنده بنی شاعر اولارق محافظه ایتدی ، او اسم آلتنده ویالکز اونکله دنیاده‌کی وظیفه‌می آرامایی اوکرندی .)

او زماندن اعتباراً حیاتی وقوعاتسز کچدی . کولار ساحلنده طبیعتك محرم اسراری اولدی ، او معظم کتابده اوقویامایاجغی برصحیفه قالامشدر . بعضاً انکلتره یاخود بری آوروپاده مماشیاً سیاحته چیقاردی. اسویچره‌ده شو پیتاری انشاد ایتدی :

(ایکی سس واردر ، بری دکیزك ، بری‌ده طاغلرك‌در. هربری‌قدرتلی برسس‌در . سن‌عصردن عصره هرایکیسندن‌ده ذوقیاب اولدك ، سنك ایچون اونلرك کزیده بر موسیقیسی واردر ، ای حریت!)

کندیسنه باش شاعرلك پایه‌سی توجیه ایدیلەیکی حالده دائما شهرلرك دغدغه‌سندن اوزاق بولوندی . وورد سورث، سه‌ومك ودوشونمك ایچون یاشامشدر. شعر اونك ایچون برمعز ، بر کلفت دکل ، رقیق قلبندن طاشان حسلرك اك طبیعی واسطهٔ افاده‌سی‌در، بناءً علیه ساده‌لکدن آیریلاماز . بونك ایچوندرکه معاصرلری طرفندن تقدیر ایدیلەمدی . واقعا بو پك ولود شاعرك اثرلری آراسنده اوقونمایه لایق اولمایان چوق شیلر واردر ، ساده‌لك اوندە چوق دفعه عادیلك درجه‌سنی بولور. فقط مرورزمانله ایچلرندن اك نفیس پارچالر انتخاب ایدیلەیکندن انکلیزادبیاتنده برموقع احترام تأمین ایده‌جك ماهیتده اولدیغی تظاهر ایتمشدر .

نشیده‌لرنده دائما طبیعتدن الهام آلیر . تارلا قوشنك کوشلی ساده اعتلاسنی مشتاق نظرلرله تعقیب ایدر وروحك صعودینه تشبیه ایدر. فقط بوکسلەکدن صکره‌بوواسنه عودت ایده‌جکی ایچون مسعود اولدیغنه اشارت ایدر. بر ایلك بهار صباحنده اوتن قوشلری دیکلارکن خلقنك غاوی سکوتلیله انسانك انسانه ایتدیکی مقابیسه ایده‌رك متألم اولور . آغاجلرك کولکه‌سنده کوناك ساحلنده چاپیرلره سرپیلمش آلتون طوب جیچکلرك پارلیلیسی کندیسنی اویقو وتفکر زمانلرنده تعقیب ایدر . تارلادە اکین یپچن بر اسقوچیالی قیزك غملیلك لهجه‌سیله سویلەدیکی شرقیی مرافله دیکلار . کوی خلقیله ، کوچوك چوجوقلرله ، فقیر دول قادینلرله علاقه‌دار اولور . بونك ایچوندرکه چوجوقلره مخصوص منتخباتده وورد سوورثك اك کوزەل شعرلرینه تصادف اولونور.

Ek 36. Devam

داها يوكسك بر سويه‌ده اولان « ابديت » عنوانلى منظومه‌سى كويا شرق متصوفلرندن ملهم كيدر . متصوفلرله بر نقطهٔ مشابهتى داها نفسنه ويرديكى عظيم اهميتدر . انسان اونك عندنده عالم صغيردر. بوتلقينك تأثيريله بوتون كائناتك برانسانده يعنى كندى نفسنده جمع ايديلديكنى تصويرايدن «منزوى» عنوانلى برائر حاضرلاوردى، فقط اكمال ايده‌مدى . نفسنه ويرديكى اهميتك سيلرندن برى‌ده شبهه‌سز انزوا حياتى ايدى . بونكله معاصرلرينك استهزاسنه برسبب داها ويرمش اولدى .

ووردسوورث يك كوزل (سونه) لرى‌ده واردر . فقط لاتين دهاسنك محصولى اولان بونظم شكلنك يك صيق قاعده‌لرينه آلفاو ساقونلرك مغرور وسربست‌فكرلرينك تماميله انطباق ايتمه‌سى مشكلدر . حالبوكه سونه‌ده موفق اولمق ايچون بو قاعده‌لرك بوتون نفرعاتنه رعايت ايتمك لازمدر . يوقسه اون دورت مصراع صيرالامقله ـ قافيه‌لرك ترتيبنه اعتنا ايدميه بيله ـ بر سونه وجوده كلمز .

***

ووردسوورث ايله مشتركاً « رباعى نشيده‌لر » مجموعه‌سنى ترتيب ايتمش اولان (ساموئل تەيلور قولريج) ، فطرى استعدادى ومعلوماتنك وسعتيله شعر عالمنده يوكسك مرتبه‌لره نائل‌در كوروفوزكن متردد طبعى واراده‌سنك ضعفى، استعدادينك انكشافنه مانع اولديغى كبى مكيفاته آليشمجه ذكاسى بوسبوتون ضعفه‌دوچار اولدى. يك ظريف رباعى‌شعرلرى‌واردر. « شاموني وادىسنده طلوعدن اول بر نشيده » طبيعتك‌عظمتى تصويرده كوستردىكى موفقيتله، حسياتنك صافيتى اعتباريله يك نفيس‌در ، منظره‌نك علوتى ، روحنى خالقك قدرتى اقراره سوق ايدر .

« قوبيلاى‌خان » عنوانلى پارچه‌ده دقته‌شاياندر. بويوك موغول خانلرينه داثراوقودينى برائرك‌براقديغى انطباع ايله رؤياسنده قوبيلاى خانه داثر بر داستان انشاد ايدر . اوياديغى زمان بوتى همان قيد ايتمك حاضرلانير. فقط برايش ايچون چاغريلير، عودتنده قسم‌اعظمى حافظه‌سندن سيلينمش بولونور . آنجاق بوكون معلوم‌اولان قيصا پارچاى‌يازابيلدى . قوبيلاى خانك، پاى‌تختى قسانادا (پكينغ)ده انشا ايتديردىكى افسونكار سرايى وباغچه‌لرك تصويرندن عبارت اولان بو پارچه حقيقةً بر رؤيا كبى مبهم وخيالى‌در .

قولريجك « اسكى‌بحريه‌لى » نام منظوم‌ماصالى‌ده يك مشهوردر . قولريج ، مكتب آرقداشى (روبرت سوتى) آمريقاده «پاتيوستوقراسى» اسمنى ويره‌جكلرى بر جمعيت تأسيس ايتمه‌يى تخيل ايتمشدى . اوراده بوتون السانلر قارده‌ش ومساوى اولارق ياشايابجق، يك آز چاليشمق شرطيله زمانلرينى اوبونه و صنايع نفيسه‌يه حصر ايده‌جكلردى . آنجاق‌متصور سياحتى اختيار ايتمك ثروتلرى مساعد اولادينى ادراك‌ايدنجه بو خيالدن‌واز كچديلر . مكتب صيرالرنده قومونيست تشكيلاتى تخيل ايدن سوتى ، ياشى ايلريله نجه احرار فرقه‌سندن محافظه‌كار فرقه‌يه كچدى . بونك ايچون بايرون هروسيله ايله بو « دونمه » حقنده بعض

اونلرك شرقيلرى

ديلمه بچى نمك شارقيسى

پوره‌كمز فرحلار: ويريكز، اوخ، ويريكز!..
ديكلرينك حسارينى بسته‌لرين بوسسى ،
بر داملا صو حالنده داغيلسين كدريكز . .

ضعيف ايكى أل كبى آچيلير سمالره ،
هرآقشام بر دعادر كائنك نفمه‌سى :
كوكلكزدن قوپانى ويرك بواختياره . .

آواره بربولجرم، صاچلرى آق، كوكلى شن،
صاچمك تل قادار سزه عمر ديله‌رم . .
كدر يوزى كورمه‌يك عزيز أفندىلرم . .

مادامكه طالع اونى سوك بهارله سه‌ويشن
صارى يابراقلر كبى دوشوردى بودياره :
كوكلكزدن قوپانى ويرك بو اختياره . .

سزى تعجيز ايتدمسه عفو ايدك كناهمى . .
ديه‌يك : بونفمه‌لر هرمانك آهيمى ؟
برقاچقاها فرض‌ايدك شارقيمى ايسترسه‌كز..

قارناوالدن اوزاغز ، قاپيده‌كى ماسفارا
پرساعتدن بريدر نه‌بكله‌يور ديرسه‌كز ،
كوكلكزدن قوپانى‌ويرك بواختياره . .

ياشار نالى

مخصوص قرائت كتابلرنده بعضى كوچوك منظومه‌لرى اوقونور . منثور اثرلرندن اسپانيا حربى ونلسونك ترجمهٔ حالى درين بر وطنپرورلك ايله مشبوع اولديغى كبى يك صميمى بر اسلوب ايله يازيلمش‌در .

كول شاعرلرندن بوكون آنجاق ووردسوورث اوقوندىغى حالده رومانتيك مكتبنك مؤسسلرندن رئيسلرندن اولق حسيله هر اوچنكده حائز اولديغى اهميت انكسار ايديله‌مز .

معاصرلرى اولان شاعرلردن ذكره شايان يك چوق‌اسملر وارسه‌ده بوزاده آنجاق ايكيسيله اكتفايه مجبوردم .

— 191 —

توماس قامبل، يك كنج‌ياشنده قلاسيك طرزده يازديغى « اميدك‌ذوقلرى » عنوانلى‌منظومه‌ده احرارانه فكرلر اظهار ايتمشدر . رباعى شعرلرى آراسنده عسكرلكدن، حربدن چوق بحث ايدر . وطنپرورانه نشيده‌لرنده آتشين بر ملييت حسى ، شوق وريجى بر آهنك واردر . بولوردن الك مشهورى : « اى انكلتره‌بحريه‌ليلرى ..» مصراعيله‌باشلايان منظومه‌در. « علائم‌سما » عنوانلى منظومه‌سى، شه‌لى‌نك «بولوت»ى ايله خوش بر تضاد عرض ايدر . قابه‌ل شو يولده افادهٔ مرام ايدر :

(فورطنه‌لرك مفارقته حاضرلاندىغى اثناده سمايى دولدوران طاق ظفر ! سنك نه اولديغكى بكا تعليم ايتمه‌سنى مغرور حكمتدن طلب ايتمم !

سكا ، حالا چوجوقلغمده فرض ايتديكم كبى مسعود روحلرك ارض ايله سما آراسنده‌كى قوندقلرى متوسط بر منزل نظريله باقارم .

پارلاق قوسك ايچنده چوهرلر ، آلتونلركبزلى اولديغى تخيل ايتديكم زمان دويديغم حظى بكا علم بصرك بوتون معلوماتى ويره‌مز .

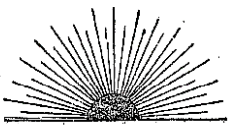
علم، خلقتك پوزندن سحر پرده‌سنى قالديردىغى زمان لطيف خياللر يرينه صوغوق مادى قانونلر قائم اولور !)

حالبوكه شه‌لى بولوتك ودولايسيله علائم سمانك تشكلى واستحاله‌لرينى فنى صورتده ايضاح وتصوير ايدركن قوللاندىغى زنكين خياللر وتشبيه ، استعاره، تشخيص والطاق كبى صنايع بيانيه ، فن ايله شعرك امتزاج ايده‌بيله‌جكنى اثبات ايدر .

قامبل ادبياته عائد اثرلرده نشر ايتمشدر. لوندره دارالفنونك تأسيسنده خدمتى سبق ايتديكى كبى بالآخره غلاسقو دارالفنونى امينلكنه انتخاب ايديلدى.

ايرلاندانك ملى شاعرى توماس‌مور ؛ آهنكدار ولطيف نشيده‌لرنده مغدور وطننك الملرينى ترنم‌ايدر. « ايرلاندا ننمه‌لرى » (ستى ونسون) طرفندن بسته‌لندى . « لاله‌رخ » شرقه داثر حزين برعشق حكايه‌سى‌در. محافظه‌كارلرومرتجعلرعليهنده‌هجويه‌لرى‌ده واردر . بايرونك دوستى ايدى . بايرون ، توماسكدن سكره نشر ايديلك اوزره خاطراتى كنديسنه توديع ايتمشدى . مور ، بونلرى اورتادن قالدىرمايه لزوم كوردى. فقط بونلره استناداً بويوك دوستنك ترجمهٔ حالنى يازدى .

سنجه سامى

Ek 37. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “İngiltere'de Romantik Şairler II. İhtilalciler ile Keats”

صاي : 89 — 3 — حيات

پادشاهم ديكله برطاقلي نصيحت ايدەيم
لدتندن قاچايه اصلا دماغك هر زمان
بوامور سلطنتده اهليله قيل مشورت
منصبي نا اهله ويرمه رأي وتدبيري يمان

. . . . . .

بونه قدرت بونه حكمت پادشاهم بونه حال
عدليله ، مؤمن دكلكن ، آكيلور توشيروان

متعاقباً حكمدارك لائقيدانه حيات سنوروشنه ايليشيور ودييورکه :

تخت وتاجك كندى أللدن پادشاهم كوزك آچ
سن كزرسك آوده ، قوشده خان مرادم كوزك آچ
روم ايلى قالدى أكسكده آناطولى قاريشيق
قالدى صارخان ايله آيدين صو نەدر بواورتاق
برطولوك كذايه صورمه ايچى طيشى اى مراد
اشبو ظالملر سنى والله آلدار اى مراد

باشقا برمنظومەدەدورك ارتشاوالتماس ماسقارالغلرينى آكلاتييور :

بر ايكى اوچ نسنه بيقدى عالمى
أوتان ديكله نه بيقدى عالمى
شهرتيله بيقدى زيفت عالمى
بيقدى عالملر ايكنجى عالمى
عزل منصب بيقدى اكثر عالمى
ديكله آلما كل اوچنجى عالمى
بيقدى دوردنجى شفاعت عالمى
جائزه بيقدى بشنجى عالمى
منصبى نااهله تبديل ايتديلر
هربرى رشوتله دينى ساتديلر
ساتديلر شرع شريفى پوليله
منصبى دلاله وردىلر هله
پشش اوچ ملت بوئى ايتز قبول
اشبو ظالملر نيچون ايتدى قبول

رساله 1036 - 1037 سنەلرى آراسنده يازيلشدر . او اثناده صدراعظم خليل پاشا ايدى . كتابده :

وزيرك خسروه شاها ايشيتدم اهل حق دير لر
كه زيرا رشوتى اصلا قبول ايتز ايمش اول جان

دەنيلەرك متعاقباً صدراعظم اولان بوشناق خسرو پاشا التزام وضمناً توصيه ايدييور. اوحاله دەاول يازيلمش اولان :

تورکه تورکانه بكلك ويرمه بالياسن آسار
وار قياس ايله رعايا كى نەدر اول قالپازان

بيتيله قيصرلى بر تورك اولان صدراعظم خليل پاشايه تعريض ايدييلديكى تخمين ايدييلير . [*]

حضرت يحيى افندى اشبو كانه خزنەدار
دين اسلامك آناسى اول اختيار

ديه برپيت ايله شيخ الاسلام مشهور شاعر يحيى افندى‌يى تجيل ايدن « مفتاح جنت » ، دورك علماسى

[*] تاريخ خسرو پاشايى بعض موقعيتلرينه وفقاً ظالم طائفه ، خليل پاشايى تواضع وخلوصيله تحقير ايدر .

حقنده آغير سوزلر سويلەمكدن چكنمييور ، ايشته بونلردن برپارچا :

رشوتى قنى كتابده كوردىكز
ملك عثمانى كوكندن بيقديكز

. . . . . .

ايجد اوغلانى سزى الزام ايده
هتوز اوغلانى سزى عاجز ايده
نيره‌كز اويار كتابه سلته
قول و قربان اولديكز هپ رشوته

« علمانك » بوحالته قارشى « مشايخ »ى خاطرليور و اونلره قارشى‌ده شويله سوزلر سويلەيور :

اى مشايخ قانى غيرت قانى عار ،
حق نيچون سويلەمزسز آشكار
حق سويلك تأكيدنجه باشكز
غم يمك والله كيتمز باشكز . . . .

« دوردنجى مراد دورندەكى معهود « توتون ايچمك » مسألەسى حقنده بورساله عليهدارانه بارچالرى احتوا ايتمكدەدر . ايشته بش اون بيت :

چيقدى بر بدعت اوتوز پيللدن زياده عالمه
قهوەلرده كور آنى اسم خبيثيدر دخان
خطبەسز سكه يوروندى شرقله غربه شها
آيده بر كره ياساق ايلر وزيرك هرزمان

. . . . . .

شويله بر محكم ياساق ايله دماغك حقنه
بويا صابغك هيبتنه النسو جن ديسون آمان[*]
اشبو ظلمتله نيچه فتح اولا بغداد‌ك سنك
بر خزينه باشقا ايستر درهمى والله اينان
وقت اولور بر درهمى چيقدى سفر لرده اونه
ظلم واللهى سبيدر تخمى اى شاه جهان
باخصوصا انكليزدن كلدى ايجاد فرنك
بربلا اولدى محمد الشتينه ناكهان
جد اعلاكى سورسەك تخمنى قازديز عيان
پير وكوك خلقى دعاجينك اولالر كون و مكان...

اون برنجى عصر تاريخى ايچون البته مطالعەيه دكر بر اثر اولان « مقام جنت » تكررله حشولەلرله دولو ، افادەجه ضعيف ، ركيك منظومەلردن متشكلدر و قاضى زادەنك عينى مقصدله قلمه آلنش اولديغى پرواسز ، واضح قصيدەسيله قابل قياس دەكيلدر ؛ پرينده :

يومولودك آناسى اورله اولدى
يواولادك آناسى احمد اولدى

دينور . فقط قائل حقنده هيچ بر طرفنده بر اشارته تصادف ايدەمەدم .

علي جانب

[*] دوردنجى مرادك بومقصدله اتباع ايتديكى ظالم ودهشته حقيقةً « الس وجن آمان » دينمدى !

الكاتره‌ده روماتيك شاعرلر :

II

اختلالجيلر ايله كيتس

فرانسز اختلالنده كوسترپان طاشقينلغلرانكلتره‌ده تقديركارلرينى سقوط خياله دوچار ايتديكى زمان ايكى شاعر ايلك اظهار ابتدكارى حسياتده ثبات ايتديلر ، بونلرکندى مملكتلرينك بوتون مؤسسەلرينه وعنعنەلرينه أبدى بر عصيان اعلان ابتدكارى ايچون أدبيات تاريخنده « اختلالجى شاعرلر » اسميله ياد ايدييلرلر . دهالرينك علوجى ، جرأتلرينك عظمتى ، بونلرينك ملكانه كوزەللكيله وكنج ياشلرنده حزين افولريله ايكى هائلوى سيما عرض ايدن بايرون ايله شەلى‌دن بوراده بحثه لزوم يوقدر ، بوصحيفەلرده بايرونه بر مقاله حصر ايتديكم كبى شەلى‌نك ترجمهٔ حالى‌ده موسيو (موروا)نك أثرندن ترجه ايدىلمكدەدر . بوقيصا ملاحظەدن سكره كيتسك اونلردن داهاقيصا وحزين اولان حياتى تدقيق ايدەجكم .

عموماً مسلم برقاعدەيه كوره بر أديب حقنده مطالعه بيان ايتمكه أجنبيلردن زياده كندى عرقداشلرى صلاحيتداردىلر . فقط بوايكى عاصى‌يى بو قاعدەدن استثنا ايتمك لازم كلديكنى ادعا ايتمك بيلەمم جرأت‌ى‌در ؟ محافظەكار انكلتره ايله مادى آمريقاده بعضى سياسى ودينى تلقيلره تبعيت ايدىلمه‌يكندن كندىلرينى آنجق صنعت نقطهٔ نظرندن محاكمه ايدن أجنبيلرك مطالعەسى هرحالده دها بى‌طرفانەدر . انكليزلر بايرونك شعرلرنده بوتون مقدساتلرينه تجاوز كورورلر . آمريقاليلر ، تعليم وتربيه ، مادى ترقى وانكشافلريچون عملى برفائده كوره‌مزلر . هرهانكى برناظمك مادى ياخود تربيوى بر غايه تعقيب ايدن قانيەلرى اونلرك نظرنده داها قيمتلى‌در . قلب بشرك أندىشەلرينى ، احتراصلرينى ترنم ايدركن اوياندىردينى بديعى هيجانه برقيمت عطف ايدەمزلر . طبيعى‌در كه انكلتره‌ده عامەنك محاكمەسنه اشتراك ايتمين بدايعپرستان هر ايكى شاعرى لايقيله تقدير ايتمشلردر . بايرون ثولديكى زمان تەيسون بر شاعر دكل ، شعر ثولش كبى آغلادى . ماتيو آرنولد شوبيتلرى انشادابتدى :

« بايرونك كوزلرى ثولوم ايله قاپاندىغى زمان باشيمزى أكدك ، نفسز طوتولدى . بزه آز برشى تعليم ايتدى . فقط روحزاوئى آواز رعد كبى حس ايتمشدى . »

شەلى عصيان وانكارەداها شدتلى ، حياتنده داها طاشقين‌در . بوايكى بويوك عاصى ، معاصرلرى طرفندن عينى درجه تلعين ايدىلمكلرى حالده حياتلرندن زياده أثرلرينى نظر اعتباره آلان أخلاف طرفندن بولمنتك أك بويوك عصەسى نەدن بايرونه آيرىلديغى قولايجه آكلاشيلير . بايرون حياب وحقيقته تماس ايدر ، دائما قلبمزه ياقين‌در . هركسك آكلايابيلەجكى ، متأثر ومتهيج اولابيلەجكى بر لسان قوللانير ، أثرلرى بشرى‌در ، حياتى‌در . احتراصلرى شدتلى ، استهزاسى

Ek 37. Devam

اوغلم

دوداغکده بر ایصلیق ، آلکده بر جیفاره ،
قاریشیرسه‌ك بوکیجه سن‌ده قارانلغده
دویارسك بر قفسك آردندن ثوکسوروکلر .

آلاجه بر پردمیه جیزیلن کوللکه بر باش
سنی جیلغین صاچکدن طوتارده یاواش یاواش
آرالاغش قاپیدن بر طاشلغه سوروکلر .

چوریلیر دورت یانکه ثورسه‌لنش فدانلر ،
ایشته اونلر ، او آدی آغزه آلنمایانلر ،
کوزلرنده چوروکلر . . قولارنده چوزکلر...

سن آووتمق دیلرکن بیك آجی خاطره‌کی
دویارسك ، فیرلاناراق چیقنجه صوك لیراکی ،
ایچکدن هیچقیریقلر ، آزدکدن ثوکسوروکلر .

فاروق نافذ

کیشین در . شه‌لی‌نك خیالسی فکرك بوکسك طبقه‌لرنده دولاشیر ، مجرد تلقیلره ، موضوعلره منحصردر . اوخلق ایچون دکل ، منور برأقلیت ایچون یازار ، تأثیری اونسبنده محدوددر . أز جمله « پرومه‌تیوس جوزولمش » عنوانلی منظومه‌سی انسانیتی هر دورلو ظلم وکدردن مصون بر حالده کوسترن خیالی بر تصویردر .

خلقك آکلایابیله‌جکی برقاچ کوچوك منظومه‌سی واردرکه هر بری برشاه أثردر . « بولوت » نك ترجمه‌سنده غروبك آلتون أشعه‌سنده ترنم ایده‌رك سایه دوغرو یوکسلن تارلا قوشی اوده بر شناعره تشبیه ایدر ، « نور افکار ایچنده کزلین برشاعر که اوتجالا ترنم ایتدکچه جهان أونجه اهمیت ویرمدیکی امیدلر وقورقولر ایله متهیج ومتحسس اولور . » « فراربلر » ده فورطنه اثناسنده برکولك طائفه‌لری آراسنده صندالیه بنه‌رك فرارایدن ایکی عاشق تصویر ایده‌رکن شعرینك وزن و آهنکی حوش و خروش ایدن عناصرك باش دوندوروجی شدت و سرعتی تقلید ایدر . هیچ بر شاعر انکلیز لسانله اوقادار حاکم اولامش ، کله‌لردن اوقادار آهنك وموسیقی استخراج ایتمه‌مشدر .

کیتس ، دهاسنك خصوصیتی وحیاتك فاجعه‌سی ایله اختلاطیله بکره‌ر . اوچ‌ده أجنی دیارلرنده کنج ثولیلر . یارون یونانستانده فاردهشی ، أولادینی بوردیغی صایقلایارق حادثن ثولیکی زمان اوتوز آلتی یاشنده ایدی . شه‌لی اوتوز یاشنده ایکن اسپه‌جیا کورفزنده بوغولدی . کیتس ، ورمه فارشی صوك بر جاره آرایارق النجا ایتدیکی روما شهرنده یکرمی آلتنجی یاشنی اتمام ایده‌مدی .

جون کیتس ، دیکر ایکیسی کبی أصیل دکلدی . 1795 سنه‌سنده بر آخیرك اوستنده‌کی اودالرده دنیایه کلدی . چوجوقلغی کیرلی سوقاقلرده اویناملغله کچدی . باباسی ، طوماس کیتس ، لوندره‌ده قاش پدرینك تحت اداره‌سنده بولونان بویوك بر آخیرده مدیر معاونی وباش سایس ایدی ، احوالی براز وقاه بولنجه داها مناسب برمحله نقل مکان ایتدی ، اوچی أرکك ، بری قیز اولان دورت چوجوغنی مکتبه ویردی . جون کیتس بدی آیلق دنیایه کلش نحیف برچوجوقدی . پك سرکش ، یاراماز وغورغاجی اولدغله برابر آزقداشلرینه کندینی سه‌ودیردی .

بابامی آندن دوشه‌رك ثولدی . آنه‌سی تکرار أولندکدن صوکره تورم ایتدی . جون کیتس اون‌بش یاشنده آنادن وبابادن یتیم قالنجه مکتبدن چیقدی ، برجراح یانه چیراق اولارق قبول ایدیلدی ، بش سنه صکره أجراجیلق امتحانی موفقیتله کچدی ، برقاچ سنه برخسته خانده چالیشدی . فقط بوسلکه هوسی یوقدی . بویوك بابامسندن توارث ایتدیکی جرئی ثروت مستقل برحیات یاشامامسنه مساعده ایتدی . کوچوك یاشندن بری مطالعه ایله تفکری سه‌ودی . سپه‌نسرك « پری قرالیچه‌سی » اوقودقدن صکره شعره حصر نفس ایتدی . بو پك خیالی ومجازی منظومه‌نك تأثیری ، ایلك نشر ایتدیکی شعر مجموعه‌سنك برآز یکنسق لطافتده محسوس‌در . صکره‌دیمانك أثرلرینی تدقیق ایتدی ، وبرزیلی لسان أصلیسنده اوقودی . یونانجه بیلمزدی . فقط اوميروسه (چاپه‌من)ك ترجمه‌سی واسطه‌سیله واقف اولدی ویکی برعالم کشف ایتدی . شعرلری یونان حرئی قادار قرون وسطانك زنکین خیالیله سوسلنمشدر .

قیصا حیاتنده یازدیغی شعرلر اوچ جلدی دولدوردی واوچ‌سنه ایچنده نشر ایدیلدی . برنجیسی پك چوچوقجه‌در . آنجاق اوميروس ترجمه‌سنك الهام ایتدیکی سونه‌دقه شایاندر . ایکنجی أثری « أندیمیون » ده آو الهه‌سنك بواسمی طاشیان معشوق موضوع اتخاذ ایدیلمشدر . أندیمیون اسمنده‌کی چوبان ، آو الهه‌سی رؤیاده کورور وحسنته عاشق اولور ، اونی بولق ایچون دنیای دولاشیر ، نهایت ساده معشوقه‌سنه قاووشور .

برنجیسی ضرب مثل برینه کچن ایلك مصراعلری شوماکده‌در :

کوزه‌ل برشی أبدی برسعادتدر : کوزه‌للکی تزاید ایده‌جکدر ؛ هیچ‌بر زمان عدم انتقال اعتبار فقط بزه داعما ساکن برمأوی تأمین ایدر ، طاتلی رؤیالر ، صحت وآسوده تنفس ایله دولو بر اویقو بخش ایدر .

دورت « قانتو » و 4000 مصراعدن عبارت اولان بو منظومه ، بویتلرك توسیعندن باشقه شی دکلدر . یعنی کندی روحنك بدایعه مجاوبتنك ترجمانی‌در . بو منظومه‌ده فکرلر داغینیق درجه‌ده کثار واغلاق کبی مهم نقیصه‌لر واردر . فقط خیالرده‌کی جرأت ، شعرده‌کی آهنك ، بعضی برلرنده‌کی مستقیما کوزلك بویوك برده‌لك انکشاف اتمك اوزره اولدیغنی وعد ایدیوردی . اوچنجی مجموعهٔ أشعارنده بووعدلر پارلاق صورتده انجاز ایدیلدی . « یونان وازوسنه » أنحاف ایتدیکی نشیده ، ازمنهٔ قدیمه‌لك ذوق وصنعتنه اولان مجاوبتی افاده ایدر ، سائر منظومه‌لرنده طبیعتك حزین وعلوی منظره‌لرینی ، موسیقیلك تغیرنی تصویر ایدر ، حیاتك قیصالغنی تأمل ایدر . اشیانك بالخاصه أشکالیله وخارجی کوزه‌للکیله علاقه‌دار اولور . بو منظومه‌لرده لسان اعتباریله بویوك بر تکامل کورولدیکی کبی شعر اولارق‌ده نفیس‌در .

« أندیمیون » نشر ایدیلدیکی زمان عموم طرفندن استخفاف ایدیلدی ، « بلاق وود » و « فاتربی » مجموعه‌لری پك شدتلی تنقیدلر نشر ایتدیلر . ایکی شاعر کیتسه نهایتسز بر محبت ومحابت کوستردیلر : شه‌لی ایله (لی‌هانت) .

چه‌یز هنری لی‌هانت شاعر ومنقد ، هم‌ده احرار فرقه‌سنك ترجمان افکاری أولان « أکزامینر » مجموعه‌سنك مدیری ایدی . ناشر حکومت علیهنده تفوهاتده بولونمش اولمق تهمتیله کندیسی وبرادری ایکیشر سنه حبسه محکوم اولنجه زمانك یوتون حریتپرور شاعرلری کندیسنه اظهار توجه ایتدیلر ، محبسنده زیارت ایتدیلر . بایرون ، کندیسنی لی‌هانتی برلکده زیارت ایتمکه دعوت ایدن موده جواباً یازدیغی منظوم مکتوبده دعوته اجابت ایتمکله برابر شو تمنیده بولونور :

« (فه‌بوس) ، دعا ایده‌لم ، سیاسی سیئاتمز بزه عینی سرای ایچنده برمسکن تأمین ایتمه‌سون ! »

هانتك أوندن شه‌لیه تصادف ایتمش اولان کیتس ، کندیسنه حبسخانه‌ده‌ده ملاق اولوردی .

آقشام وقهرمانلر

ـ فاروق نافذ ـ

او آقشام ، چیلك یولی زرهلرینی کیدیلر ؛
آتلرینك اوستنده برـهیکل کیدیلر ؛
بوزوق قالدیرملرده چینلادی قیلیچلری .

دمیر کوللکه‌لر دوشدی چندکدن آقان صویه ؛
کوپرووده ، نال سسیله قوپان بر اوغولتویه ،
ثوشوشدی آفین ، آفین شهرك فیرلانفیچلری . .

شاخلانان بیاض آتلر بر ایز براقیوردی ؛
کوپوکلرینك بر تهر یوللردن آقیوردی .
صاغیر اولدی قارشیدن سسلرینی دویانلر .

یتیشنك ایستر کبی اوزاقلاشان صباحه ،
یاندی اوزتکیلرده کونش ، بر آقشام داها .
دوشن بر ستون کبی قالیب اولدی قهرمانلر .

یارین ، سیاه بایراقلر سوسله‌یه جکدر یارین ،
برچك اوستنده مندیل صالالیان قادینلرك
صیرا ، صیرا دوردیغی کنیش تاراچانلری .

یارین ، کیجه کلمجك ، توزلاتمش بر أکرك
داهدن یل کبی اوچان آتلی خبر جیلرله ،
اومفر قیریقلری ، او قالقان بارچالری !

قاضی کوی : ـ صبری اسمر

Ek 37. Devam

ايكى كنج آراسنده‌كى مناسبات، يكديكرينك دهاسنه قارشى قدرشناسلق ايله برلكده شعله‌لى طرفلرى حمايه‌كار برشفقت، كيتس طرفندن برآز تزدد وجذاب اولديغى آكلاشيليور. بك حساس اولان كيتس، كنديسنه أصالت، ثروت ومعلومات جهتيله، فكرينك وسعت وشمولى جهتيله تفوق ايدن، سناده داها بويوك اولان بارلاق دوستنه قارشى بويله بروضعيتده قالديغى هائت ترجمهٔ حالنده ايضاح ايدر. حتى، كيتس، طبعنده‌كى موسوسلكى، هائت الله‌شه‌لينك خيرخواهلغندن شبهه ايتك درجه‌سنه كوتوريديكنى علاوه ايدر. كيتس، هرايكيسنك « أنديميون » ده‌تقيصه‌لر آرايوب اورتايه قويدقدن صكره آلك كوسترديكلرينى برادرينه يازمشدر.

شه‌لى ايله كيتس آلتى آى ايچنده برز داستانى أثر اكمال ايتمكه قرار ويرمشلردى. شه‌لى «اسلامك عصيانى» نى يازدى، كيتس‌ده « أنديميون » ى.

شه‌لى، دوستنك أثرى حقنده شويله مطالعه بيان ايدر: «كيتسك منظومه‌سنى اوقودم... بونى اوقويا بيله بكمدن دولاى پك زياده ستايشه مستحقم. چونكه آكلاشيلديغنه كوره شاعرك مقصدى بونى كيسه‌نك اوقويامامسى ايدى. مع‌مافيه شعرك آلك بوكسك واك كوزه‌ل تخيلريله دولودر... بوندن آنجاق آللى پارچا طبع اندليسه‌بدى. كيتسى شاعر اولارق زومندن فضله‌مدح ايده‌جكدم. حالبوكه شيمدى بوكا امكان قالمامشدر.»

كيتس ايله هائت آراسنده دوستلق اوقادار قويدىكه « قارئلى » مجموعه‌سنك تعريضاتنه سبب اولارق كوسترىلمشدر. اورتاده هم أدبى، هم‌سياسى مخالفت افكار واردى. غوغا و هر ايكى ساحه‌ده يكيلك ايله أسكيلك تصادمندن عبارت ايدى. تنقيده‌ى، أثرك حقيقى نقيصه‌لرينه اشارت ايدىلمكله برابر آلك بويوك مدار اتهام، « يكى اصوله » اولمالسى در. كيتس قلاسيكارلكى قافيه‌يى « آنجاق اطاعته محكوم بركوله » دكل، « ايجابنده فكرك جولانينه ياردم ايدن بر منبع الهام عد ايدر. بوده قلاسيكارلك عفو ايدميه‌جكلرى بريكيلك در.

« بلاق‌وود » مجموعه‌سى بوسيوتون چيركين وعادى وأدبيات ساحه‌سندن خارج تعريضلرده بولونارق كنج شاعرى أجزا شيشه‌لرينه عودت ايتمكه دعوت ابتدى. شه‌لى بالكز « قارئلى » يى اوقومشدى. كيتسك سبب موتى اولديغنى، قرط تأثرندن برقان دماغرى پانلاديغنى وتوزم ابتديكنى ادعا ايدر. شه‌لى، بوادعاسنده متقدلرك غدرينه قارشى عموم شاعرلرك دعواسنى التزام ايتدىكنى اعتراف ايتمشدر. كيتسك بوجركين تجاوزلردن پك رنجيده اولديغى شبهه‌سزدر. فقط ورم علنى عائله‌سنده ارثى ايدى. آتنه‌سى بوعلتدن وفات ايتمشدى، برادرى‌ده وفات ايتك اوزره ايدى. احتمالكه اوعلاتمى كندنده إولجه حس ايتديكى ايچون كيتس، بر أحبابيله برلكده اسفوجياده وشمالى ايرلانداده ماشياً سياحته چيقدى. (مول) آداسنده، جوجوقلغندن برى علاقمى كورولن شدتلى برلوغاز آغرلسنه طوتولدى، اوزمان مستقل بر شهراولان فقط شيمدى لوندره‌نك عله‌لرندن برينى تشكيل ايدن (هامپستد)ه عودت ايتدى، ورمدن ثولن فارده‌شنك يانده بولوندى.

اوصيرالرده كيتس (فانى براون) اسمنده برقيزه عاشق اولدى. برجوق سنه صوكره أولنمك اوزره نشانلاندىلر. فقط آرادن بر سنه كچمكله مشئوم خسته‌لغك قطعى أماره‌لرى كورولندى، فان‌تو كورمكه باشلادى. بر آز ابيلشدكدن صكره يازموسيمنده خسته‌لق تكس ايتدى. نشانليسنك أوزده بولونيوردى. كنج قيز ايله آتنه‌سى كنديسنه بويوك بر شفقت واهتمام ايله باقديلر. هكيم صوك بر اميد اولارق ايتاليايه كيتمه‌سنى توصيه ايتدى. كيتس ايچون بوأثم برضربه امدى. فانى‌يى اوقادار محترس برعشق ايله سه‌ورديكه آلك أمنيت ابتديكى دوستلرندن بيله قيصقانيردى. شيمدى اوتدن آبريلق، بلكه أبديا آبريلق آلك بويوك برفلاكت ايدى. فقط حياتدن هر دورلو ذوقى بكليه‌جك بر ياشده اولان بچاره جوجوق بو صوك اميددن واز كچه‌مزدى. بوتون سه‌ودكلرندن ووطنندن آبريلدى. أحوال مالیه‌سندن دولايى‌ده خيلى مضايقه‌ده ايدى. اوأثناده ايتاليادە بولونان شه‌لى كنديسنه غايت صميمى بر دعوت كوندردى:

پيزا 27 تموز 1820

عزيزم كيتس! كچيرديككز مهلك قضايى كمال تأثرله خبر آلدم. بونى نقل ايدن مستر غيسبورن سزده متورم حالى دوام ايتديكنى علاوه ايدييور. شوورم، بالخاصه سزك قادار كوزه‌ل شعرلر يازان انسانلرى سه‌ومن بر حالت اولوب انكلتره‌ده قيش موسمنك ياردمياله ايسته‌ديكى اتخاى احرا ايده‌بيلير. كنج وسه‌ومليى شاعرلرك اوتك ذوقى تطمين ايتمكه مجبور اولدقلرينى ظن ايتمم، بوخصوصده (موز)لره قارشى هيچ برتمهد آلتنه كيرمه‌مشلر در. فقط حدى قونوشالم (چونكه بنى بك زياده أنديشه‌يه دوشورن بر مسئله‌يه دائر لطيفه ايتمكده‌م) قبشى ايتاليادە كچيرمك بوقادار مدهش برقضانك اوكنى آلسه‌كز ايى اولوردى، أكر بونك لزومنى بم قادار ادراك ايدرسه‌كز بيزا ايله حوارتدن حظ ابتديككز مدت بزمله برلكده اقامت ايتمكز ايچون رجا واصرار ايتمكده ميسيس شه‌لى بكا رفاقت ايتمكده‌در. بزه برقاچ ميل مسافه‌ده اولان لهنورنه قادار دكز طرفيله كله‌بيلرسكز. (فرانسه‌ده كورولمه‌جك برشى بوقى، دكيزده ضعيف جكرلر ايچون پك ايى‌در). هرحالده ايتاليايى كورمليسكز؛ سزمبهانه اولارق كوستريكم صحتكز سزك ايچون برمعذرت تشكيل ايده‌بيلير. هيكلر، رسملر، خرابه‌لر حقنده بيان مطالعه‌دن صرف‌نظر ايدييور وداها زياده جبرنفس ايده‌رك داغلر، ده‌ره‌لر، قيرلر، سمالك رنكلرى وسمالك كنديسندن بحث ايتيورم.

كچنلرده « أنديميون »ى تكرار اوقودم واحتوا ايتديكى شعر خزينه‌لرنده يكى برذوق بولدم. فقط بوخزينه‌لر بالاقيد وشرط برسماحتله ابدال ايدىلمشدر. عمومیيه اوزره خلق بوكا تحمل ايده‌مز؛ شيمدى‌يه قادار پك آز نسخه‌سنك صاتيلمش اولمالسنك سبى بودر. سز عزم ايتدكدن صكره أك بويوك شيلرى ايفايه مقتدر اولديغكزدن أمينم...

انكلتره‌ده قالسه‌كزده، ايتاليايه سياحت ايتسه‌كزده أمين اولكزكه هنرده اولسه‌كز وهنرنه‌يه تشبث ايتسه‌كز صحتكز وموفقيتكز ايچون أك حار تمنيلرده بولونمقده‌يم. دائما صميميتله سزك

ب . ب . شلى

كيتس يازديغى جوابده كوسترديكى شفقت وتوجهه لايقيله فكر ايتمكله برابر دعوتى قبولدن اعتذار ايدر وصحتندن شويوله بحث ايدر:

«فيش موسمى انكلتره‌ده كچيرمك حياتمه خاتمه چكمك اولاجقدده شبهه يوقدر، هم‌ده شايان نفرت درجه‌ده بطى صورتده. بناءً عليه بحراً ياخود براً ايتاليايه سياحت ايتمك مجبوريتنده‌يم. برعسكر بطاريا اوزرينه بورور كبى. شيمديلك أكزياده أعصابمدن مضطربم...

طبعزمنظومه‌مدن برذوق دويابيله‌يككزه‌متونم. شيمدى أولسكى قادار شهرتله علاقه‌دار اولسه‌م اونى يازمامش اولمق ممكن اولسه هردورلو كلفتى اختيار ايدردم.»

شه‌لى، او بچاره كنج ايله اوقادار مشغول اوليورديكه معهود تنقيدك محرري كيم اولديغندن أمين اولمادينى حالده «قارئلى» مجموعه‌سنه برمكتوب يازارق تنقيدلرك شدتى كيتسى جنت واتخاره سوق ايده‌جك درجه‌ده متأثر ايتديكنى وصحتى اخلال ايتديكنى، فان توكورمه‌سنه سبب اولديغنى ادعا ايتدكدن صكره أثرك تقديره شايان كوزه‌للكلرينه اشارت ايده‌رك تجاوزك نه‌درجه حقسز اولديغنى كوسترمكه چاليشدى. مسوده‌سى أوراقى آرامشده بولونان بومكتوبى، احتمالكه فائده‌سزلكندن أمين اولديغى ايچون، كوندرمه‌مشدر.

اوسنه‌ايچنده كيتس، ألكانيس شعرلرينى حاوى اولان اوچنجى جلدينى نشر ايتمكله شه‌لى، ميسيس، (لى‌هانت)ه يازديغى مكتوبده شومطالعه‌ده بولوندى:

«هايپريون» عنوانلى پارچا زمانك برنجى محرراتى صيراسنه كيرمه‌سى مقدر اولديغنى افهام ايتمكده‌در. سائر شعرلرنده نقيصه‌لر وازدر... هم‌ده مع‌الاسف هائت ايله وورددسوورث تقليدايتمكلرينى زعم ايدنلرك اعتياد ايتمكده اولدقلرى فناطرزواسلوبده يازيلمشدر.. شيمدى كيتس نرده‌در؟ كنديسنى ايتاليادە بويوك برمرتقاله بكله‌مكده‌يم، كنديسنه ممكن اولديغى قادار اى باقمايه اهتمام ايده‌جكم. اونك حياتى پك قيمتلى اولديغنه قانع اولديغمدن صحتيله پك زياده علاقه‌دارم. هم جسمنه هم‌ده روحنه طبيبلك ايتمك نيتندەيم، برنى تداوى ايده‌جكم، ديكرينه يونانجه واسپانيولجه تعليم ايده‌جكم. واقعا كنديمى جوق كچه‌جك اولان بر رقيب يتيشدىرمكده اولديغمى بيليرم. فقط بو، نم ايچون بر سبب داها تشكيل ايدر ويكى بر حظ علاوه ايدر.»

كيتس، بويوك دوستنك دعوتنه هرنه‌سببدنسه اجابت ايتيورك (جوزف‌سه‌ورن) لك رفاقتده انكلتره‌دن آبريلدى. سه‌ورن، «درووياك آقاده‌سى ده

Ek 37. Devam

رسم آتلیه‌سی طلبه‌سندن ایدی . آلتون مدالیایی قازانمش اولدیغندن صنعتنده ترقی ایتمك اوزره اوچ سنه ایچون ایتالیایه کوندریلیوردی . بحراً ناپولی‌یه واردقده رومایه کیدرك اورایه تشرین‌ثانی اورتالرنده عزیمت ایتدیلر . مشهور انکلیز هکیملرندن سیر جوزفلارك کیتسی الک‌مشفق براهتمامله تداوی‌ایتدی، ندائی اولان کنج رسام کندی حیاتی تهلکه‌یه قویارق باش اوجندن آیرلمادی . متمادی وشدید اضطرابلری متعاقب 23 شباط 1821 ده وفات ایتدی. مزار طاشنك اوزرنده ، بر یونان وازوسی ایله ثولومك یاقلاشدیغنی آکلاتیجه نظم ایتدیکی کتابه منقوش‌در . شه‌لی مزارینی شویله تعریف ایدر :

« مذکور شهرده پروتستانلره مخصوص تنها وشاعرانه مزارلقده (سه‌ستیوس)لك مدفنی اولان أهرام ایله‌اسکی روما سورلرینی تشکیل ایدن‌وشیمدی خراب ، حزین بر حالده بولونان جسیم دیوارلر ایله قوله‌لرك آلتنه دفن ایدیلدی . مزارلق ، خرابه‌لر آراسنده آچیق بر میدان تشکیل ایدر ، قیشین منکشه‌لر وپاپاتیالرله اورتولودر . البسان ، اوقادار لطیف بر رده دفن ایدیلمه‌جکنی دوشونسه ثولومه عاشق اولوردی . »

کیتس، نحیف وضعیف‌ایدی، بوی بش‌قدمدن پك فضله دکلدی . یوزی کوزل ، آتشین‌ومعتبدار ایدی ؛ قیویرجق قومرال صاچلر ، ساری آلا کوزلر وجهنه بویوك برجاذبه ویرردی . حساسیتی مفرط اولان شخصیتلرك أکثریسی کبی حیاتدن ذوق آلمایه تشنه ایکن یالکز ألم واضطراب‌اقتطاف ایتمشدی . حیاتنده یکانه أمل شاعر اولق ایدی . یالکز بر دفعه عاشق اولمش ویك بویوك بر عشق ایله سه‌ومشدی .

کیتسك وفاتی بایرونه آتیجاق مزاحی برقاچ بیت الهام ابتدی :

« جون کیتسی کیم ثولدوردی ؟ » ـ «قاترلی»، وحشی برطورله جواب ویردی : « بن ثولدوردم ! اومعرفت بکا راجع‌در ! »

فقط شه‌لی ، بوقلاکتك تأثیریله بر شاه‌اثر یازدی . « آدونائیس » اسمنی ویردیکی منظومه میلتونك « لیسیداس » ، ته‌نیسونك «این‌مه‌موریام» ، ماتیوآرنولدك « ثیرسیسو »عنوانلی منظومه‌لریله‌انکلیز أدبیاتنك أك مشهور مرثیه‌لرندن عد ایدیلیر .

شه‌لی ، کنج دوستنك ثولومنی آتیجاق ایکی آی صکره خبر آلدیغی آکلاشیلیور . مرثیه‌سنك یزاده طبعنه بالذات نظارت ایتدکدن صکره نشر ایدیلك اوزره انکلتره‌یه کوندردی .

اسمندن آکلاشیلدیغی اوزره بومنظومه هیئت عمومیه‌سی اعتباریله یونان طرزنده‌در . بعضی برلرنده (بیون) ایله (موسکوس) اسمنده ایکی یونانلی شاعرك مرثیه‌لرینی صراحةً تقلید ایتمشدر . مجازلر، استعاره‌لر ، تلمیحلر هپ یونان أساطیرینه عائددر ، یالکز برمصراعده قابل ایله حضرت عیسی ذکر آیدیلمشدر . فقط بوقدیم شکل آلتنده کندی فلسفی دوشونجه‌لرینی شرح ایدر . قابل‌ایله عیسانك برآزاده ذکر ایدیلمه‌سی خرستیانلرك حسیات دینیه‌سنه‌قصدی برتجاوز عدایدنلر واردر. فقط شاعر ثولوم‌وحیات، ماده وروح کبی مسئله‌لرك عظمتی قارشیسنده‌هردورلو مجادله هوسندن مبرا اولارق یالکز الهامه تابع اولمقده‌در .

شاعر ثولوم‌ایله یوزیوزه کلمشدر . بهارحیاتنده هلاك اولان کنج جسم، برجهان پای‌تختلك‌أنقاضی، قدیم‌برمدنیتك شهکارلری وطبیعتك أبدی آثاربدایی آراسنده خاکه تودیع ایدیلمه‌جك ، اونی تشکیل‌ایدن ذرات انحلال ایده‌رك یکی ترکیبلره داخل اولاجق . شه‌لی « بولون » منظومه‌سنده « دکیشیم فقط‌هیچ برزمان ثولمز » مصراعیله ماده‌نك لایموتیتی اقرار ایتمشدی . فقط اوماده‌یی بر زمان رقیق بر شاعر شکلنده یاشاتمش اولان روح وفکر ثولمزمی ؟ شه‌لی هنوز پك کنج یاشنده ایکن مادیلکك فوقنه صعود ایتش ایسه‌ده روح‌ایله ماده‌نك آیریلغی‌قبول ایتمك‌ایسته‌مز: « روح برحقیقت ، دنیا حادثاتی ایسه

کونلریمز

ایچلنمه ، بیهوده‌در، ماضی‌یی صاقین آکا !
او وفاسز یاورویه بکزرکه کونلریمز ،
کندینی پرواسندن بیراقیر بر آقشامه
بکزه‌ین کوله ، سسسز . .

روحنده‌کی صوسزلق انکین مسافه‌لره
دوپورمادن نه آتشه نه بر پروا حسرتی ،
نادین قانادلریله اوچار اورمان ، داغ ، دره
و بر کون بر چوقوره‌ده بولونور اسکاتی .

احمد حمدی

برد آلدآیجی خیالدر . یالکز برروح واردر، بوئی صراحةً سویلر (One Spirit) . أطرافنزده کوردیکمز فانی أشیا پووحدتك مختلف تجلیلری‌در . روحك بدنه‌تعلق کیچیجی‌برمجسمه کیرمه‌سندن‌عبارتدر. دوغمق بر « فلاکت » ، ثولوم ایسه برخلاصدر .»

پویتلری اوقورکن اوقسوزدر مدرسه‌سندن الهی انکار ایتمه‌نك لزومنه دائرنشر ایتدیکی‌رساله‌دن دولایی طرد ایدیلن عاصی فکرلی بر کنج انکلیزك دکل ، شرفك متوکل متصوفلرینك أثرینی اوقویوروز ظن ایدیلیر . خرستیانلغك یوتون عقائدینه قارشی عصیان ایدن شه‌لی وجد الهام ایچنده ایکن وحدت وجود فلسفه‌سنی هان یوتون تفرعاتیله اقرار ایتمش اولیور . بوده زمان ، مکان وحرث اوزافلرینه رغماً شاعر روحلرینك بر نقطه‌ده برلشه‌بیله‌جکنه دلیل‌در .

بومرثیه‌نك ترجمه‌سنی کله‌جك نسخه‌لردن برنده نشر ایتمك امیدنده‌یم .

منیر سامی

اجنبی ادبیاتی

(پ‌توفی) دن پارچه‌لر

بیلکز !

(1845)

نهایت بیلکز : بن کیم ؟

شیمدی‌یه قادارچه‌رم ماسکه‌لی ایدی. لاکن، یوزمده‌کی بوماسکه‌دن آرتق‌اوصاندم ؛ واونی‌شیمدی عادتاً چیقاروب آتیورم !

شن یازچالریمی اوقویکزمی ! اونلری روحمدن یازیبورم‌می صانیورسکز ؟

اوخ ، شارقیلرمده‌کی نشه وکولوش مزارلرك اوستنده‌کی چیچك کیبدر .

دیشاریده ، قبرلك اوزه‌ننده چیچك آچار ؛ ایچریده ، مزارلك ایچنده قورد وجسد واردر . بن شوخ یارچالری ، بویله ، قلبم اضطرابلك پنجه‌سنده جان چکیشیرکن یازدم .

فقط ، یوندن‌صوکرا ، خلقك حضوریه متبسم چهره ایله جیقان وایچریده ، قوایس‌آراسنده یوزی الم کوز یاشلری ایله یانان برآقتور اولمایاجغم !

اوخ ، خایر ، بوده کوزلی برفکر دکل !.. نه‌قادار چابوق کلدیسه اوقادار چابوق کیتسین .

وارسین ، قلبم‌مضطرب اولسون : شن‌شارقیلر نهایت بولماسین . . بلکه ، اونلرك واسطه‌سیله حزنلی وطنمی برآز نشه‌لندیررم .

***

کدرم وسه‌ونجیم

(1845)

نم کدرم کبی کدر هیچ یوق .

اوخ ، بن کدرلی اولدوغم زمان کوکسم بر آرسلان مغاره‌سی وقلبم اونك ایچنده بر قوزودر . آچ آرسلانلر اوتی دیشلریله، طیرناقلریله‌پارچالایورلر.

آچ آرسلانلر بوزواللی قوزونك قانی ایچیورلر، کمیکلرینی چیکه‌یورلر ، وایلیکی ثمیورلر .

نم سه‌ونجم کبی سه‌ونجه‌ده هیچ یوق .

اوخ ، بن سه‌ونجلی اولدوغم وقت کوکسم بر جنت باغچاسی وقلبم بو باغچاده بر کلدر . بوکل کونشك شعاعلریله ، رنکارنك کلبکلرله اوینیایور واطرافنده بلبل ترنم ایدییور . برملك کلوب بوکلی قوپاریبور ، اوپوپور ، کوکسنه طاقیور واونکله کوکلره اوچیور !

***

عزیز دوقتور ...

(1845)

عقلمه دیدم‌که :

« عزیز دوقتور ! نه اولور ، قلبمی زیارت ایدك .. زیارت ایدك ، یالواریرم .. چوق خاستا. وهنوز وقتی کچمه‌دیسه ایی ایدك .

Ek 38. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “On Dokuzuncu Asırda İngiliz Hikâyenüvisleri. Garb Edebiyatı”

اون دوقوزنجی عصرده انکلیز حکایه نویسلری

غرب ادبیاتی :

انکلیز أدبیات تاریخنده اون آلتنجی عصر تماشای اون یدنجی واون سکزنجی عصرلر داستان وقلاسیك شعر دورلری دیه تسمیه ایدیلهبیلیرسه اون دوقوزنجی عصرك خصوصیتی ده حکایه نویسلکده مشاهده ایدیلن انکشافدر . سیر (والترسقوت)ك آجدیغی فیاض چیغیرده پوروین محررلر ، انکلیز اجتماعی حیاتنك صادق بر منکسی اولان معظم بر أدبیات وجوده کتیردیلر . والترسقوت تکلف وتصنع دن منه صمیمیتی ، حقیقی اقامه ایتدی . حکایه لره روح ویرن جملی حساسیت وخارق العاده سرگذشتلردکل ، حال وماضیده حقیقی حیاتك تدقیق وتحلیل اولدیغنی اوگرتدی . یکی یردور ابداع ایدن یوکسك دهاتك موفقیتلرندن ده کی سر کنديلرندن أول پاشالایان واو دوری حاضرلایان جریانلری سوق واداره ایدهرك معین برغایه یه ایصال ایتمکدن عبارت اولدیغی کبی والترسقوت ده یوعمومی قاعده یه قارشی بر استثنا تشکیل ایتمیور . سلفی ویا معاصری اولان بعضی محرره لر تاریخی حکایه نوعنده موفقیت کوسترمکلری کبی بعضیلری ده کندی زمانلرینك اجتماعی حیاتنك تدقیقنه مستند حکایه لر یازمقده ایدیلر . فی الحقیقه اوزدوقوزنجی عصر حکایه نویسلری آراسنده قادینلر مهم بر موقع طوتمقده درلر . بونلرك اتخاذ ایتدکلری اصول غایت بسیطدر . فقط مهارتله تطبیق ایدیلمك شرطیله نفیس أثرلر وجوده کتیرمکه الوریشلی درلر . شهرلرك دغدغه سندن اوزاق برر کوچوك کوبده یاشایان بوقادینلر ، والترسقوت کبی أعصار ماضیه یی تدقیق ایتمك ، تاریخی ویا أساطیری قهرمانلری ، پرنسلری ، شوالیه لری تصویر ایتمك کلفتی اختیار ایتمه دن ساده جه کندی محیطلرینی ، بالخاصه کندی عائله لرینی تدقیق وتصویر ایتدیلر .

أزجله (جه ین اوستن) هجرا ومقسی بر انکلیز کوینده یاشاردی ، دوام ایتدیکی مجلسلر راهبلر ، چیفتلك صاحبلری وأو قادینلردن عبارتدی . مصاحبه لرینك أك مهم موضوعی احوال هوائیه ایدی . اوزون برکون ایچنده حاضرولدن بریسی خوش ویاخود ناشنیده برسوز سویلیه جك اولسه هرکسك نفسی طوتولور ، قائلك پینه قان هجوم ایتمش ظن ایدیلیردی . بو محدود محیطی جه ین اوستن خرده بینی پردهلله تصویر ایتمش برصنعتکاردر . أثرلرینی طبع ایتدیره جك بر ناشر بولمقده مشکلات چکدیکی حالده بونلر تدریجاً رغبت قازاندی ، بوکون بیله لدنله اوقونمقده در .

قرالیچه ویقتوریانك آلتمش سنه یی تجاوز ایدن دورهٔ سلطنتی اون دوقوزنجی عصرك قسم اعظمنی احاطه ایدر . تاریخك بردورینه اسمی اضافه ایدیلن بوفضیلت پرور قادین زمانده عائلوی واجتماعی حیات صبق بر انضباطه تابعدی . احکام دینیه یه ، اسکی عنعنه لره پك صیق برصورطیت کوستریلیردی ، بویوك برعزم وجرأته حیات مجادله سنه آتیلارق بوکونلرده سوك مدعالرینی أرکلکره قبول ایتدیرمکه موفق اولان سربست ولاابالی انکلیز قیزلری ویقتوریا دورنده کی بویوك آتنه لرینه هیچ بکزه مزلر . اونلر غایت مراسم پرست ، اوصلو ومطیع ایدیلر . بومحافظه کار محیط ایچنده یتیشن مستثنا ذکا کرده عصیان فکری یوقدر . أثرلرنده ایچه براستهزا ودرین برملالت ایله اونسیتده درین برتوکل حس ایدیلیر . أطرافلرنده أسن اختلال روزکارلرندن ، کوندن کونه قوتلنن خلقجیلق جریانلرندن ، کویا حرم قصرلری قادار قوتلی حائطلر ایله آیریلمشلردر .

جه ین اوستن کبی برونته همشیرلر (شارلوت وأمیلی) ده کوچوك ومقسی بر کویده یاشادیلر والهاملرینی اوردان آلدیلر . شارلوت برونته «جه ین أیر» عنوانی آلتنده فقیر بریتمه نك سرگذشتندن لایموت براثر ابداع ایتدی .

جه ین أیر ، زنکین أقرباسندن شفقت یرینه حقارت کوریر . بر آرالق دوام ایتدیکی مکتبده تطبیق ایدیلن انضباط اصولنه مثال اولارق شوکوچوك فقره نقل ایدیلمکه لایق در : طالبه لردن بری کندیسنه مجازات ایدیلهجك قیرباجی کندی ألیله کتیرهرك معلمه سنه تقدیم ایدر . جه ین أیر عسکره عائله یه مربیه لکله قبول ایدیلیر . أوك ایچنده أسرار انکیز برحال وازدر . أو صاحبی جه ینی سه ومه ر ، پك چوق ترددن صکره أولنمکه قرار ویریرلر . نکاح عقد ایدیلهجکی أثناده سرافشا ایدیلهرك عقدلرینه ممانعت ایدیلیر . کوکی ، برمجنونه ایله أولی ایمش ، انکلیز قانونی ده طلاقلرینه مساعد دکلدر . جه ین درحال مفارقته قرار ویرر . بوقادار فضیلتلی برچیفتی أبدی هجرانه محکوم ایتمکه محرره قائل اولامایاجغی ایچون مجنونه أوی طوتوشدورور وآله ولر ایچنده ثولور . زوجی ، تعدد أزواجه تشبث ایتدیکی ایچون مجازاته لایق کورولدیکندن مجنونه یی قورتارمایه چالیشمق کبی برعلو جناب کوستردیکی حالده یوز وآللری یاناز وموقتاً نور بصردن محروم قالیر . فقط عاشقلرك سعادتلرینه هیچ برمانع قالماز .

(جورج أليوت) نام مستعاری آلتنده أك بویوك أدیبلر صیرasنه داخل اولان (مه ری آن آیوانز)، خصوصی حیاتنده أحکام دینیه دن دیشاری جیقمشدر . اونکده عاشقی ـ شارلوت برونته نك رومانینده اولدیغی کبی ـ زوجه سنی بوشایامادیغندن تضریك حیات ایچون قانونك مساعده سندن واز کچدیلر . فقط أثرلرنده جورج أليوت هرکسدن زیاده أخلاقه رعایتکاردر . أك مشهور رومانی بلکه «فلوس ساحلنده کی ساحلنده کی دکیرمن »در . اوراده کوی حیاتی ، کوچوك بورژازینك دار وخودبین ذهنیتی تصویر ایدر . دکرمنك صاحبی (مه غی) ، پدری افلاس ایتدیکی زمان أفریاسنك کندیسندن یوز چه وبردکلرینه شاهد اولور . کندیسی یوکسك روحلی برقیزدر . فقط برآن ایچون حیاتنه مغلوب اولور ؛ بر أحیابنك نشانلیسنه عاشق اولور ، ایکی کنج بر کزینتی اثناسنده آچیلان فرصتدن استفاده ایدهرك فرار ایتمك تشبثنده بولونورلر . مه غی حیاتنك درجه سی آکلار وآرزوسندن نکول ایدر . فقط ماجرا آرتیق شایع اولمشدر . مه غی هرکسك ، حتی پك قیمتلی برادرینك بیله نفرتنه معروض قالیر . بر فورطه لی کیجه ده (فلوس) صولری طاشارق دکیرمنی صو آلتنده براقیر . برادری امدادینه شتاب ایدر ؛ کیچ قالمشدر . فقط ایکی قارده ش ثولومك آغوشنده أبدیاً یاریشیرلر .

دینی حسك أك قوتلی افاده سی (شارلوت یونغ)ك أثرلرنده بولونور . اونك قهرمانلری دنیادن زیاده آخرته مربوطدرلر . « ره دقلیفك وارثی » عنوانلی رومانك قهرمانی سیر (غای ره دقلیف)، اجدادینك أخلاقسزلق وظلمی سبیله عائله سنك ایکی شعبه سی آراسنده کین وعداوت حکم سوردیکی حالده متدین فضیلتلی بر کنج در . ایکنجی شعبه نك سوك نجلی وغایك وارثی اولان (فیلیپ) ده فضیلت ودیندارلق ادعاسنده بولونورسه ده حسود ومغرور بر شخصیت در . غایك سه ودیکی قیزله أولنمه سنه مانع اولمایه چالیشارق عائله سی نزدنده تزویر اتده بولونور . قیز ، عاشقنك معصومیتندن ، وفا کارلقندن أمین اولدیغی حالده أبوینه فرط اطاعتدن کندیسیله قطع مناسبات ایدر ، تسلی وامید ویره رك کلهه یازمقدن بیله چکینیر . نهایت حقیقت تظاهر ایدر ، أولنه لرینه مساعده ایدیلیر . فقط ایتالیاده بال آیی سیاحتنده بولوندقلری صیراده ینه فیلیپ قارشیلرینه چیقار . سعادتلریله استهزا ایدر . انتانی بر خسته لق حکم سورن بر کوبدن کچمك ایسته مدکلری ایچون کندیلرینی جبانلقله اتهام ایدر . کندیسی سیاحت پروغرامنی دکیشدیرمه مك ایچون اورایه کیدر و خسته لغه طوتولور . غای بلا سبب کیرمك ایسته مدیکی کویه عموجه زاده سنه باقق ایچون شتاب ایدر . اونی ثولومدن قورتارır . فقط کندی خسته لغه طوتولور ، کنج زوجه سنی حامله براقارق ترك حیات ایدر . أملاك وثروق وارثی وسبب موتی اولان فیلیپه انتقال ایدر . فیلیپ نادم وتوبه کار اولور . ایکی کنجلك سعادتی بیقیلمش ، حیاتی سومتش اولدیغی حالده نتیجه ده هرکس مسعوددر ، چونکه بر روح ضلالتدن قورتولمشدر .

بوتون بو محرره لر ، اورتا صنفلرك حیاتی ، عادتلرینی پك جاذبی وجاذب صورتده تصویر ایتمشلردر . نظر دقیقی خلقك أك آشاغی طبقه لرینه قادار ایندیرن ، آلملرینی ، سفالتلرینی ، أمل واضطرابلرینی تدقیق ایدن ، ویقتوریا دورینك أك قدرتلی حکایه نویسی اولان (چارلز دیکنز) در . دنیانك أك زنکین ، أك محتشم پای تختنك کونشسز وهواسز ، ملوث سوقاقلرنده کیزلنن فاجعه لری کورير ، کندی چوجوقلغی محنت ایچنده کچدیکی ایچون قلبی بالخاصه چوجوقلره قارشی پك رقیقدر . « ده وید قوپرفیلد » ، اوکی بابا آلندہ

Ek 38. Devam

قالان برمعصومك حزین سرگذشتی‌در . « اولیوه‌ر تویست » ده اوزمانلك یتیم خانه‌لرینك بوتون سفالتی تشهیر ایدیلیر . دیکینزك أك مؤثر أعوذجلرندن بری . سرخوش بربابانك کوچوك قیزی‌در . علیل وجودینك سببی اولان سفیل مخلوقك معیشتی تأمین ایچون براونیجاق مغازه‌سنك سپارش ایتدیکی بیك أوابلرینی دیکر . هردولو محنت ومحرومیت ایچنده صاف و حساس بر قلب محافظه ایدر . أك یوبوك تسلیسی دامه چیقمق ، لوندره سوقاقلرینك لوثك وکورولتوسنك ایریشه‌دیکی اونقطه‌دن الهك سیاسی و بیله‌یزلرینی سیر ایتمك‌در . بو مظهریتی جثته‌کی أرواحك سعادتنه قیاس ایدر . نحیف جسمی وروحی حزین حیاتنك أزیجی بوکی آلتنده بیزار قالدیغی زمانلر بو امید ایله شوق بولور : « یوقاری جیقوب ثولو اولاجغم ! »

دیکینز ، « پیکویك أوراق » عنوانلی أثرنده مزاحی نوعده بوبوك برموفقیت کوسترمش‌در . « ایکی شهر حکایه‌سی » فرانسز اختلالنه عائد تاریخی بر رومانس . آمریقایه واقع بر سیاحتی متعاقب یازدیغی « مارتین چارتیلویت » ده شیمدی پاش دوندوروجی برموفقیتله انکشاف ایتش اولان عظیم تشتلره دوغرو آتیلان ایلك آدملرینك مسخره‌ی بر لسانله تصویر ایدر . دیکنز پك ولوع برقریحه‌یه ، پك زنکین برمخیله‌یه مالکدی . أثرلرندن قوة حیاتیه فیضان ایدر . قلمی ، مخیله‌سنك سرعتنه کوچ یتیشه‌یلمکده‌در . أك زیرک صحیفه‌لرده کوزلرمز یاشاریرکن خوش بر فقره بزی کولدورور . ابداع ایتدیکی أعوذجلردن چوغی برر قاریقاتوردر . حیات اجتماعیه‌نك ، بالخاصه خلق حیاتنك کولونج و حزین ، چیرکین و علوی یوتون خصوصیتلرینی بر استاد فورچاسیله تجسم ایتدیرر . فقط عوام حیاتی تصویر ایدن بعضی حقیقیوتك غلطته أصلا تنزل ایتز ، حسلری و لسانی دائما نزیه واصیل‌در . أشخاص وقعه ، زولا مکتبنده‌کیلر کی بهائم دکل ، نقیصه‌لری و مزیتلریله برر انسان‌در .

دیکنزدن صوکره ویقتوریا دورینك أك یوبوك حکایه نویسی (ویلیام مه‌یك پیس ثاقره‌ی) در . ثیرق یاشاندن صوکرا ثروتی ضایع ایدنجه ضرورت الجاسیله یازمایه باشلامشدر . بالخاصه زادکان صنفنی تصویر ایدر .

« هنری أسموند » ، قرالیچه‌آن دورینك سیاسی ، أدبی واجتماعی حیاتی پك درین بر وقوفله جانلاندیرر . « بازار غرور » ده ناپولیون حربلری زمانینده انکلیز حیاتی تصویر ایدر . صوکنده‌کی سوزلر پك معنیدارد‌ر : « اویون پایدوس اولدی ، قوقلارك قوتولرینه یاتبرالم . » معاصرمز اولان بعضی حکایه نویسلرکی ثاقره‌ی ایچونده أدبیات آتجاق بر مسلکدی ، أشخاص ، بر وقعه ترکیبی ایچون اوینادیغی قوقلاردی . أثرلرینی اوقورکن دائما بوکسك صنعتی تقدیر ایدرز ، فقط انسان بعضاً صنعتی اونوتمق ، هیجانلرینه اشتراك ایتدیکمز حقیقی شخصیتلر مشاهده ایدییورز حیاتله قابیلمق ایستردی ، « دورت جورجلر » ، او اسمی طاشیان انکلتره قرالرینه دائر پك جاذب براسلوبله یازیلش بررساله‌در .

ولینگ شرقیسی

اوف .. صیقیلدم !
چکیك اوستمدن دامی . .
بیله‌یزلری کورمیم . .
اوپول پول
بیله‌یزلردن باشمه تاج ثورمیم !

سرایم بوق . .
کامم بوق . . یامبوق . .
یالکز ،
سزده حیران قالیکز ،
نه‌کوزل بر اودام وار :
دورت طرفی دورت دیوار !
بو دورت دیوار اورتاسنده ،
قافا طاسنده
آی کومولو بر آدام وار . . .

اوف . . صیقیلدم . . صیقیلدم !
چکیك اوستمدن دامی . .
بن بو آدامدن بیلدم !

بو آدامی
آیتام باتا بکزه‌تیور :
— سنسك ! . . دیبور .

فقط اینانمام که بن !
بنه
بنه
آی کومولهن
بو آدامك کیم اولدیغی
بنجه مجهول !
بلکه بو
بر ثولونك خورتلاغی در :
کور و صاغیر
بر خورتلاق !

باق ،
ایشته نهایت بولدم ،
شومراقدن قورتولدم !
اوف صیقیلدم . . صیقیلدم بن !
چکیك اوستمدن دامی . .
بیله‌یزلری کوزمیم . .
بو آدامی
کومك ایچین شو پول پول
بیله‌یزلردن بر کفن ،
صوك بر کفن ثورمیم !

8-نیسان — 28

خالده فخری

لورد لیتون ، زمانك حساسیتی اوقسایان سرگذشتلرله دولو رومانلر یازمشدر . بوکون أك زیاده اوقونان أثرلری « پومپه‌یی‌نك صوك کونلری » ایله « صوك ده‌ره‌یکی » عنوانلی تاریخی رومانلری‌در . ایکنجیسنده انکلتره تاریخنك أك هیجانلی ، اك فجیع صحیفه‌لرندن اولان « کللر حربی » تصویر ایدر .

(ستیونسون)ك کنجلر ایچون یازدیغی سرگذشتلری هرکس لدتله اوقویابیلیر . بالخاصه « خزینه آداسی » بونوعك شاه‌أثرلری صیراسنه ادخال ایدیلن برقورسان حکایه‌سی‌در .

ویقتوریا دورینه وداع ایتمه‌دن أول لایعد حکایه‌نویسلر آراسنده لورد بیقونزفیلدی‌ده ذکر ایتملی . اوبوبوك رجل حکومت بوش زمانلرنده هپ أدبیات ایله مشغول اولوردی . اوده أصیلزادکان محافلی تصویر ایدر . « وویه‌ن‌غره‌ی » ایله « أندیمیون » ده زمانینك سیاسیاتی تنقید ایتدیکی ایچون بوایکی أثر پك بوبوك بر مهارق وعلاقه اویاندیرمشدی . « قونتارینی‌فله‌مینغ » ایله « هنریه‌تا تمیل » ده [1] پك رقیق برحساسیت مشاهده ایدیلیر .

اون‌دوقوزنجی عصرده حکایه‌نویسلرك حیرتفزا انکشافنك أك مهم عاملاری مجموعه‌لرك تکثریله بیکی انکشاف ایدن هنرلره ساحهٔ فعالیت آچیلماسی ، منفذلرك تشویق وارشادی ، معارفك ترقیسی ومستعملکه‌لرك توسعیله برابر أجنبی مملکتلرده دخی انکلیز لسانینك تعمیلی قارئلرك عددینك دائما زیاده‌لشمه‌سی‌در . رومان اوقومق ، بالخاصه قادینلر آراسنده آرتیق خلقك ضروری احتیاجلری صیراسنه کیرمشدی .

چوجوق أدبیاتی‌ده پك مهم برموقع طوتمقده‌در . چوجوق مجموعه‌لری ، نفاست وتنوعی اعتباریله دقته شایان‌در . برچوق کزیده محررلر ، هنرلرینی کوچوکلری أکلندیرمکه وتنویر ایتمکه حصر ایتمشلردر . بونلردن أك مشهوری « ایویس‌قارول » نام‌مستعارینی قوللانان راهب‌در . ریاضیاته دائر پك واقفانه أثرلری واردر . فقط لاتینجه (آلیس) اسمنده‌برکوچوك قیزی أکلندیرمك ایچون یازدیغی ایکی ماصالهمدیون‌در . بوأثرینه وبرلین قیمتی تقدیر ایچون شوئی ذکر ایتمك کافی‌درکه شیمدی بختیار برفادین اولان « آلیس » ، بو صوك کونلرده ، محررك خطدستیله یازیلی وینه کندی أیله مصور اولان نسخهٔ اصلیه‌یی مزایده‌یه چیقاردیغی زمان بونی پك یوکسك برفیاته صاتین آلان معارفپرور برذات ، ملته هدیه ایتمك اوزره برعمومی کتبخانه‌یه توديع ایتمدی . چارلز کینزلی‌نك « صوبیکلری » تورکچه‌یه ترجمه ایدیلمشدر .

عموم انکلیز حکایه‌لرنده کوی حیاتی پك مهم بر یر طوتار . بوده انکلیز ملتنك آچیق هوایه ، سیوره ، کوی‌وشانو حیاتنه اولان عشقنك تأثیری‌در . شهرده یاشایانلر — کیارعائله‌لرینك لوندره‌ده کچیردکلری قیصا موسم مستثنا اولارق — اوراده چالیشمایه مجبور اولانلردر .

منیف سامی

[1] طرفدن ترجمه ایدیلمرك عشق حکایه‌سی عنوانیله « ایلری » غزته‌سنده تفرقه ایدیلمشدی .

Ek 39. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: "Şimdiki Fransız Hikâyecileri. Birinci Kısım: Eski Nesil"

Şimdiki Fransız hikâyecileri

برنجی قسم: اسکی نسل

حرب عمومی هرمملکتده یکی بر دوره کشاد ایتدی . فعالیت بشریه‌نك هرهانکی برشعبه‌سی تدقیق ایدیلیرسه بوبادده برخط فاصل اولارق نظره چاربار. فرانسز حکایه‌جیلرنده‌ده یکی بر جریان باشلاماسی طبیعی ایدی . بروجوق میلیون انسانی ئولدوره‌ن ، برقاچ میلیونی دورت سنه سیرلرده ایکامتن ، معمور ولایتلری تخریب ایدن ، ملی ثروتی ، اجتماعی حیاتی آلت اوست ایدن بوانقلاب ألبته أدبیاتده درین ایزلر براقاجقدی .

برقاچ سنه بوبوك بر هیجان وأندیشه ایچنده ممکتلری حدودی ایچنده محبوس اولان محررلر صلحك اعلانیله جهانك هرطرفنه داغیلدیلر. سیرانلرینك طبیعی محصولی اولان سیاحتنامه‌لرله برلکده یکی بر طرز وجوده کتیردیلر : قوسموپولیت رومان .

مادی احتیاجلره وتهلکه‌لره یاقیندن تماس ایدن یکی نسلك حسلری وکوروشلری دکیشدی . مادی قوته ، آفاقی مسئله‌لر تدقیقنه داها زیاده اهمیت ویرمکده . طابعلر وناشرلر بوجریانی ملاحظه‌ایده‌رك قارئلرك ده ذوق دکیشدیکنه قانع اولدیلر ، محررلره یکی بر أدبی نوع تکلیف ایتدیلر : رومان شکلنده ترجمهٔ حالر (Biographies romancées). بونلر تاریخه تماس ایتدیکی ایچون جدی تلقی ایدیلمکله برابر رومان قادار أکلنجه‌لی‌در ومتوسط قارئلری علاقه‌دار ایده‌بیلیر . فقط بو ملاحظه‌نك بر وهمدن عبارت اولدیغی آکلاشیلمقده‌در : بوسه‌ویلردن بلکه الك جوق رغبت قازانان ، مشاهیرك عاشقانه حیاتنه عائد حکایه‌لر ومکتوب مجموعه‌لریدر . انکلیزلرك « اسکی ، پك اسکی حکایه » دیدکلری عشق، دنیاده محرر وقاره موجود اولدقجه یکی وجاذب اولدیغی بردفعه داها ثابت اولدی .

بوصورتده مختلف اسملر آلتنده متعدد سه‌ریلر اورتایه چیقدی: « بوبوك موجودیتلرك رومانلری »، « اصیل حیاتلر » ، « بوبوك اثرلر » ، « بوبوك قلبلر »، « ماضی‌یه‌عائد سیاحلر » ، « مشهور آدملرك حیاتلری »، الخ . رومانتیزمك یوزنجی سنهٔ دوریه‌سنك تقریبی مناسبتیله « یوز سنه اول سه‌ریسی » ده انتشار ایتکده‌در: « 1830ده بربیلدیز » ، « 1830ده بر آووقات » ، الخ .

فرانسز رومانلرنده خارجی تأثیرلری الك زیاده انکلیز وروس رومانلرنده آرامالی . فقط برنجیسی مثبت، ایکنجیسی منفی برتأثیردر. انکلیزرومانلرنده‌کی روحی تحلیلر وسرکذشتلر ، رەآلیست وسمبولیك مکتبلردن اوصاتانی فرانسزلرك علاقه‌دار اعتمدر . روس رومانلری بالعکس تحت‌الشعور ویا غیرشعوری خیالاتدن ، اجتماعی ، سیاسی، صناعی غریبه‌لردن ، باطل خیالاتدن اجتناب لزومنی حس ایتدیردی .

ادبیاتی تشویق کبی خیرلی برمقصدله تأسیس ایدیلن أدبی مکافاتلر فرانسه‌ده اوقادار چوغالدی‌که بعضلری عادی برتجارت اعلانی درکه‌سنه یاقلاشدی و اهمیتلری چوق تناقص ایتدی . بعضی ناشرلر ، صاندقلری رومانلری سورمك ایچون مکافاتلرتأسیس ایتدیلر . فقط حدی تجاوز ایدنجه ضروری اولان موفقیتسزلق قارشیسنده بونوع ره‌قلامدن واز کچدیلر.

فرانسز آقاده‌میسنده هرسنه یکی اثرلره عادتا برکچید رسمی اجرا ایتدیریلیر ، نتیجه‌سی حکومتك توجیهات وترفیعات لیسته‌سی کبی مرافله بکلنیلیر . فقط آقاده‌می فرانسه‌رك یوز آلتیری تجاوز ایدن مکافاتلردن زیاده غونقور آقاده‌میسنك تك مکافاتی مهم‌در . اون اعضادن عبارت بوانجمن دانشك اهمیتی ریشلیونك مؤسسه‌سی ایله قابل قیاس دکلسه‌ده‌سنه‌ده برمکافات ویردیکی ایچون ادبیات عالمنده الك بوبوك حادثه بودر . بوسنه غونقور مکافاتنك « ژه‌روم » رومانه توجیهی غریب بر نتیجه تولید ایتدی . بوحکایه‌ده نوروج ایله استهزا ایدیلدیکندن متأثر اولان بعضی نورومج محبلری بو مملکت لهنده أدبی یاخود صناعی هرهانکی اثره تخصیص ایدیلك اوزره اون بیك فرانق قیمتنده بر « ویکینغ مکافاتی » تأسیس ایتدیلر .

کنج محررلره نظر ایتدن اول ، اونلره تقدم ایدن نسلی ، حربدن اول شهرتی استقرار ایتمش محررلری کوزدن کچیرملی . بونلرك باشنده ایکی محافظه‌کار کورووز : پول بورژه ایله هانری بوردو.

طبیعی درکه بونلرك قناعتی ، مسلکی تقرر ایتمش اولدیغندن کندیلرنده یکی بر تکامل آرامامالی‌در . دهالرینك کشف ایتدیکی کنیش وادیده جولان ایدرلر ، یکی فکرلری وانقلابلری یوکسك بر موقع ترصددن تماشا ایدرلر .

بورژه‌نك عندنده محافظه‌کارلغك ناصل برمعنی حائز اولدیغنی آکلامق ایچون بوندن آلتی‌سنه اول باستورك یوزنجی سنهٔ دوریه‌سی مناسبتیله یازدیغی شو سطرلری خاطرلامق کافی‌در :

«ماضی حسی وماضی‌یه تعبد بزده محافظه‌ایدیلرسه وطن باقی اولدیغی آکلامق ایچون بوندن آلتی‌سنه اول patrie کلمه‌سنك اشتقاق بومعنایی مفیددر : terra patrum صلبندن کلدیکمز وموجودیتلرینی ادامه‌یه مجبور اولدیغمز آتالرمزك اثری اولان طوپراق‌در ... عنعنوی تسانه مشترك سی ایچون ومکتسب اموالك انتقالی ایچون لزم‌در ... أبدی تجدد ترقینك ضدی‌در ... پاسقال شومشهور جمله‌یی یازمشدر : « انسانیت عینیله بر انسان کبی‌درکه دائما موجوددر ومتمادیاً اوکرنمك . فقط اوکرنمك ایچون اولا خاطرلامق لازم‌در . »

بورژه ایله بوردو فرددن زیاده عائله‌یه، جمعیته اهمیت ویرمرلر . اونلر ایچون فردك اهمیتی آنجاق محیطی ایله مناسباتی درجه‌سنده‌در .

هرشیدن اول روحیانجی اولان بورژه « ألیم معما » ، « آندره قورنه‌لیس » ، « شاکرد » عنوانلی رومانلرنده اولدیغی کبی صوك اثرنده‌ده روحی برمسئله وضع ایدر .

« أفعالمز بزی تعقیب ایدر » اسمنی ویردیکی بورومان بکا توراتدن شو مألده برآیت خاطرلاتدی: « بابالرك جنایتلری أولاد اووزرنده جزالاندیریلاجق‌در اوجنجی و دوردنجی بطنه قادار . » بو ألیم وظالم حکمك اجرا ایدیلدیکنی اثبات ایچون فلسفه وروحیاته حاجت یوق‌در. اطرافزه بقارسه‌ق بابالرینك کناهلری آلتنده أزیلن ، خطالرنی تعمیر ایچون چالیشانلری هرکون کورورز .

بورژه‌نك قهرمانی آمریقالی پاتریك مولر اویله بربوك آلتنده بولونیور . فقط اویله بر مسئولیتی آنجاق کندی ارادەسیله وقناعت وجدانیه سائقیله درعهده ایتش‌در . یوقسه بابامی کندیسنه میلیونلر ترك ایتمش ، رفاه وسعادتی تأمین ایتش‌در . فقط اوراقی آزاسنده کنجلکنده ایشله‌دیکی بر خطا دولایسیله برفرانسز عائله‌سنك محوینه سبب اولدقدن صکره آمریقایه هجرت ایتمش اولدیغنی کشف ایدر . کنج آدام، آتنه‌سی ایله همشیره‌سنك فجیع وفاتنده مجازات الهیه‌یی کورور . بابانسك خطاسنی تعمیر ایچون بابانسك وطنی اولان فرانسه‌یه سیاحت ایدر، اونك ضعفنه قربان اولان آدامك عائله‌سی سفالتده قالمش، فیزی معناً سقوط ایتمش، اونك غیرمشروع أولادی اولان ماری ژان ، بولشه‌ویزمدن جنایته سقوط ایتمك اوزره‌در . اوکردایدن کندیسنی قورتارمق اقتدار بشرك فوقنده‌در ، آنجاق برمعجزه ایله ، فیض الهی ایله ممکندر . او فیض ایله‌درکه ماری ژان توبه‌کار اولارق برمناسترە کیرر، حیاتی عبادته وفقرایه معاونته حصر ایدر .

قاتولیك ذهنیتیله مشبوع اولان بو رومانده منقدلر پك چوق اعتراض ایده‌جك نقطه‌لر ، حقیق حیاته غیر موافق انکشافلر کوردیلر. بورژه، وضع ایتدیکی روحی مسئله‌لری برشطرنج اوینی کبی حل ایده‌رك اشخاصی‌ده شطرنج طاشلری کبی حرکت ایتدیریر . حقیق حیاتده اویله حرکت ایتملری چوق دفعه امکانسزدر . معمافیه بوتون رومانلری‌کی بوده انسانی بوکسك دوشونجه‌لره سوق ایدر .

هانری بوردوده عائله حسی پك قوتلی‌در . اثرلرنده هب عائله حیاتی ، اجتماعی وظیفه‌لری، تساندی تدقیق ایدر .

صوك اثرلرندن بری Le Barrage، دیکری « آندرومده ایله ازدرها »در. برنجیسنده عصرلردن بری آسوده برحال یاشامش برفرانسز کوینده فنك ترقیسی وحربك نتیجه‌لریله ایقاع ایدیلن خساراتی تصویر ایدر . طاغلر آراسنده درین بر وادی‌یه صیغینمش اولان کویلکز صو آلتنده بوغولمایه محکوم‌در . فابریقالری ایشله‌تمك صنی بر کول وجوده کتیرمك ایچون بر « باراژ » یعنی بر سد انشا ایدیلمك . شرکت ، غرق ایده‌جکی اسکی کوی

Ek 39. Devam

Gümrük tarifeleri

گومروك تعرفه‌لرى دىمك ، گومروك رسومى دىمكدر . گومروك رسومى يا مملكته وقوع بولان ادخالات اوزرندن ، يا مملكتدن وقوع بولان اخراجاتدن وياخود مملكتدن كلوب گچن اشيا اوزرندن ، يعنى ترانسيتدن استيفا ايدىلير. حرب عمومىدن مقدم گومروك رسومى دنيلنجه وهلهٔ خاطره دها زياده ادخالات رسومى كلىردى . چونكه دها مقدملرى اخراجاتدن و ترانسيتدن آلنان رسوم ، محاذير عديده‌سنه بناءً جان بتون مملكتلرده ملغا ايدى . حرب عمومى سنه‌لرنده واوندن صوكرا بعض مملكتلرده وبعض مقاصدله اخراجات اوزرندن رسوم آلمق اصولى قسماً احيا ايدلمش ايسه‌ده احوال فوق‌العاده ايجابا‌تندن اولان بو كيفيتى اشكال استثنائيه‌دن معدود طوتمه‌ملىدر .

بوكون‌ده گومروك رسومى دنيلنجه ايلك خاطره گلن ادخالات رسومى ، هر مملكتده ايكى مقصددن برينى استهداف ايدر . بو رسوم ، يا مالى وياخود حمايى بر غايه‌يه متوجهدر . مالى غايه ايله دولتك گومروك رسومندن بكلديكى فائده ، خزينه‌سنه ايراد تأمينندن عبارتدر . حمايى غايه ايله دولت بو رسومى الده آلت اتخاذ ايدرك محصولات مليه‌يى رقابت اجنبيه‌يه قارشى حمايه چاليشير . برنجى غايه‌يى تعقيب ايدن دولت املاك ، اراضى ، قازانج وساڑه‌وير گولرينى خزينه‌سنه نصل برمنبع واردات تلقى ايدييور واحتياجات درجه‌سنه گوره بونلرى نصل تعديل ايليورسه گومروك رسومنى‌ده اويله‌جه مصارف عموميه‌سندن برقسمنى قابلمه‌خصوص برايراد منبعى نظريله گورور. حالبوكه ايكنجى غايه‌يى تعقيب ايدن دولتك الده گومروك رسومى آرتق تمامیله برآلت حكمنى آلير . صنايع مليه‌نك ياچلمه‌سنى ويا برقسمنى رقابت اجنبيه‌دن صيانت وحمايه ايچون بو رسومك تعرفه‌سنى زمان زمان تعديل ايدر .

برمال خارجده يوز غروشه استحصال ايديليور فرض ايدەلم . بومالك مملكته قدر سوق ايچون بش غروش مصارف نقليه‌نك يانى باشنده بش غروش‌ده گومروك رسمى وار ، ديەلم . ديمك اولبوركه بومالك مملكته داخل اولدينى اثناده ماليت فياتى يوزاون غروشه بالغ اولوبور . يته فرض ايدەلم كه استحصالده اوقدر موفقيت گوسترەمين مملكت ارباب صنايعى‌ده داخلده عينى جنس مالى تام يوزاون غروشه مال ايدييور . بالنتيجه كرك برلى مال ، كرك اجنبى مالى مملكت پياسه‌سنده يان‌يانه‌يوزيكرمى غروشه ساتيليور ، ديەلم . گونك برنده دولت برلى ارباب صنايعى حمايه مقصديله بومال ايچون گومروك رسومنى يش غروشدن يكرمى غروشه چيقاردىغى اجنبى مالى مملكته كيرەمز اولور . چونكه برلى ارباب صنايع كار ايتمك شرطيله مالى پياسه‌ده يوزيكرمى غروشه صاتمغه آماده ايكن اجانبك كندى مالارينى ماليت فيثانى اولان يوزيكرمى يش غروشه دكى سورەبيلمەلرينه بالطبع امكان اولامز . بونك ايچوندركه ادخالات رسومنه متعلق تعرفه‌لرك يوكسك وياخود دون اولسى ، تعقيب ايدىلن غايه نه‌اولورسه اولسون استحصالات مليه‌يه بالواسطه وبلاواسطه مطلقا مؤثر اولور . سياست تجاريه خصوصنده بر مملكت اصول حمايه‌يى ، يوقسه سربستٔ مبادله‌يى التزام ايتمكدر ؟ بو ، بسبتون بشقه بر حكايه‌در . مقاله‌منك موضوعى گومروك تعرفه‌لرى‌در .

***

ادخالات رسومى ايكى شكلده استيفا اولونه‌بيلير. گومروك اداره‌سى يا مملكته گيرن اشيادن هربرينه يكان يكان قيمت تقدير ايدرك بو قيمتك اوزرندن بوزده بش ، اون ، اون‌بش .. الخ گبى معين مقدار بررسم آليركه بوكا قيمت اصولى رسم ديرلر. وياخود مالك اجنبيه‌دن وقوع بولان ادخالاتله عائد اشيانك بروجه‌پشين بر جدول اوزرنده يكان يكان تثبيت ايدرك بونلردن هربرينك عددى ، ويا ثقلى وياحجمى اوزرندن بررسم استيفا ايدركه بوكاده كميت اصولى رسوم دينير . ايشته عدد ، ثقلت ، حجم اوزرندن معين بررسم افاده ايدن بوآز چوق اوزون ومفصل جدوله تعرفه ديرلر . بوايكنجى اصولده اساس يه مواد واشيانك قيمتلرى ايسه‌ده زمان ومكانه گوره متبدل اولان مواد واشيا قيمتلرينى عين زمانده جنس اعتباريله بك محدود اولان برتعرفه اوزرنده صحت واصابتله تعيين ومحافظه ايده‌بيلمەنك مشكلاتى وارسته ايضاحدر.

***

اوچ درلو تعرفه اصولى واردر: (آ) تك تعرفه اصولى ، (ب) تعرفهٔ عمومیه ـ تعرفهٔ عهديه اصولى ، (ج) جفته تعرفه اصولى .

(آ) تك تعرفه اصولى — اشيا هانكى مملكتدن كلىرسه كلسين خارجدن وقوع بولان ادخالاتك كافه‌سنه عين تعرفه‌يى تطبيق ايتمك اصولنه تك تعرفه اصولى ديرلر .

مثلا دنيانك هر طرفندن مملكته كلن شكرك كيلوسندن بش غروش ، دميرك كيلوسندن برغروش ، يامورغك كيلوسندن اون غروش ... الخ رسم استيفاسى گبى . بواصولك فائده‌سى بساطت فوق‌العاده‌سى‌در . محذورى بك سرت بولونمسيدر . بواصول دها زياده يا اصول حمايه‌يه لهدار اولمايوب قطعياً سربستٔ مبادله طرفدارى وياخود اصول حمايه‌يى فوق‌العاده التزام ايدن مملكتلرك ايچنه يارايه‌بيلير. برنجى تقديرده غايت جزئى رسوم آلان تعرفهٔ واحده يتون ادخالات اشياسنه تطبيق ايديلير. ايكنجى تقديرده فوق‌العاده يوكسك رسوم طرح ايدن تعرفهٔ واحده بو اشيايه سياناً تطبيق اولونور . متوسط درجه‌ده حمايه‌كار بولنان مملكتلرك ايچنه تك تعرفه اصولى ايكى جهتدن كلر : اولا محصولات مليه‌يه قارشى تماماً قابلى اولان دولتلرك‌ده استفاده ايده‌بيلەجكى بوتعرفه فوق‌العاده يوكسك اولمق اقتضا ايدر . بوايسه متوسط درجه‌ده حمايه‌كار بردولتك ايچنه كلر . ثانياً محصولات مليه‌يه قارشى بشقه مملكتلرك كوسترەبيلەجكى منافع رسوميه‌يه مقابل دولت بوتعرفهٔ واحده‌اوزرندن بالطبع مساعده كارلق يايامز .

(ب) تعرفهٔ عمومیه ـ تعرفهٔ عهديه اصولى. — بو اصوله مملكت ايكى تعرفه تطبيق ايدر . برى تعرفهٔ عموميه‌كه آزده‌ده خصوصى بر تجارت امثالى عقد ايدەمەش دولتلرك اشياسنه قارشى تطبيق اولنور. ديكرى عهدى تعرفه‌كه آزده‌ده بر صورتله تجارت امثالى عقد وتعاطى ايدەش اولان دولتلرك ادخالات اشياسندن يا تمامنه ويا خود بر قسمنه قارشى تطبيق ايدىلير . طبيعيدركه تعرفهٔ عهديه ايكى دولتك يكدىگرينه قارشى مساعده‌كارلقلرينى تأمين ايتمك اوزره متقابل برطاقم تنزيلات رسوميه‌يى تضمن ايدر .

بو اصولك فائده‌سى محصولات مليه‌يه قارشى گومروكلرينى مساعد ويا غيرمساعد طوتان دولتلرك وضعيت متخذه‌لرينه گوره بالمقابله بودولتلرك اشياسنه مساعد ويا غيرمساعد برتعرفه تطبيق ايدەبيلەبيلمسى‌در. محذورى ايسه زمانه گوره ايستەديكى گبى تعديل ايدەبيلەمەمسيدر . عهدى تعرفه‌لر محكم Consolidé بر شكل آليرلر . چونكه معين بر دوره ايچون مؤسسدرلر . بو دوره طرفنده احوال و شرائط اقتصاديه نه‌قدر تبدلاته اوغرارسه اوغراسون تعرفه يالكز برطرفك آرزوسيله تعديل ايدەبيلەمز. اودوره نهايتنه قدر تطبيق ايدلمك مجبوريت عهديه‌سى واردر.

(ج) جفته تعرفه اصولى . ـ بوگا عمومى تعرفه ـ اصغرى تعرفه‌اصولى‌ده دينير. عمومى تعرفه يوقاريده ذكرى گچديگى وجهله آزده‌ده ائتلاف تجارى مؤسس اولبان دولتلره قارشى سياناً تطبيق ايديلن تعرفه‌در. اصغرى تعرفه برطاقم مساعده‌كارلقلرى احتوا ايدركه مملكت اشياسنه قارشى فوائد رسوميه گوسترن ملتلرك اشياسنه تطبيق اولونور. بواصولك خاصهٔ اساسيه‌سى شودر : اصغرى تعرفه ، ايستەديكى زمانده يالكز بر طرفك آرزوسيله تعديل ايدەبيلەبيلمك قابليتى اولان بر تعرفه‌در. بواصولى اولكى تعرفهٔ عموميه ـ تعرفهٔ عهديه اصولندن تفريق ايدن نقطهٔ اساسيه‌ده بودر.

جفته تعرفه اصولنك فائده‌سى دوره گوره قابليت تعديليه مستنده‌در . دولت بو اصول ايله گومروك تعرفه‌لرينى مملكتك احتياجات اقتصاديه‌سنه گوره هر زمان ايستەديكى گبى تزييد و ياخود تنزيل ايدر. و بو صورتله مملكت محصولاتى احتياجه گوره حمايه ايلر . اصولك محذورينه گلنجه : بوده بو شكل تعرفه‌نك بالمقابله مهم فوائد وامتيازات الده ايدەبيلەجك درجه‌ده ممالك اجنبيه‌يه ثابت ومستقر فوائد وامتيازات تأمين ايدەمەمسيدر چونكه قارشيمزده‌كى دولتله مذاكره و پازارلق جريان ايدركن ـ هيچ دكلسه پروفسيب اعتباريله ـ اصغرى تعرفه‌نك اراءٔ ايتديكى حدوددن دها آشاغى‌يه‌اينەرك مساعده‌ده بولونامايز.

جفته تعرفه اصولنه سالك مملكتلر بعض اشيايى

Ek 39. Devam

برینه بر نوعله کوی النما ایدر . فقط عصرلق مأوالرندن قوپاریلان کوی خلقی بکی مسکنلرینه قارشی عینی مربوطیتی حس ایده‌مزلر . کنیج ارککلر تارلالری ترك ایده‌رك داها یوکسك برقازانج سرابنی تعقیباً شهرلره هجرت ایدرلر . کنیج قیزلر، شرکتك استخدام ایتدیکی اجنبی عمله‌نك تعرضنه اوغرارلر . اختیار برآوجی ، یکی کویده اوطورمایه قائل اولامازلر، طاغلرده اسرار انکیز برحیات یاشار .

بو رومانده کوی وطاغ حیاتنه عائد لوحه‌لر بر استاد مهارتیله ترسیم ایدیلمشدر . بونلردن الك بدیعی اولانلری صنی کوك تعریفی ، صسورك منازلغه استیلاسی واختیار آوجینك ، صاف برقیزی لکه‌لین شرمولدن انتقام آلماسی‌در . شخصیتلرده پك قوتله ترسیم ایدیلمش‌در : متشبث وعزمکار، تحکم وغلبه‌یه آلیشمش کنیج مهندس ، قورقاق کوی عختاری ، سیاسیاتله اشتغال ایدن مکتب خوجاسی .

« آندرومه‌د ایله ازدرها » عنوانلی رومانده هاتری بوردو مفرط بر حریتك برکنیج قیز قلبنده اجرا ایتدیکی تخریباتی تصویر ایدر . قلیچ ایتدیکی یونان اسطوره‌سنده آندرومه‌د ، بر ازدرهادن قورتولمق بلم ایدیلك اوزره برقایایه باغلانان بر پرنسس در، پرسه اسمنده برقهرمان اونی قورتاریر . رومانده‌کی « آندرومه‌د » آندره اسمنده برقیزدر ، حریاشامش وحرتفی سوء استعمال ایتمش‌در . آننه‌سی ثولیش، بابامی یالکز کندی نفسیله مشغول مراقلی براختیار متقاعد فریق‌در . کندی حالنه براقیلان قیز ازدرها ایچون قولای برشکار‌در . هیکلتراشلق تحصیل ایدرکن معلمنك مشئوم جاذبه‌سندن کندینی قورتارامازلر . «پرسه» رولی اونیاپان ژه‌رار آنسی استقبالی پارلاق کنیج بردیپلومات‌در . قیزی سه‌ویپور ، فقط اوعشقه لایق اولادیغنی بویوك بر تجاهل اعتراف ایدیپور . « پرسه » قیزی اوقادار درین بر عشقله سه‌ویپورکه ألیم سقوطنی هنوز اتمکه حاضردر . فقط برتجربه یاپمق شرطیله . کندیسنی هیکلتراشله کوروشدوره‌جك وتفوذندن کندی اراده‌سیله قورتولمایه مقتدراولدیغنه قانع اولاجق . تجربه منفی نتیجه وبرمجه ژه‌رار سفارت مستشارلغیله چینه کیدر ، اوراده سفیرك قیزیله أولنیر ، صاف بر عائله محیطنه بویومش « حقیقی برکنیج قیز . »

دیه‌جکسکزکه یالکز بعدالحرب دکل، هرزمان سقوط ایدن قیزلر وار . فقط بشریت ، حیاتنك بعضی دورلرنده ، خصوصیله بویوك انقلابلرانناسنده، اخلاقك ضعیفلادیغی وحتی توبتلرکیردیکی کورولور. طبیعی بوکبی قاریشیقلقلر آراسنده عنعنوی عمده‌لری واعتقادلری لکه‌سز محافظه ایدن عائله‌لر اولدیغی کبی بو بحرانلر کچدکدن صکره برعکس‌العمل اولور. بوقسه اخلاق تدریجاً تدنی اینسه حیات بشرك پاشلانفجندن برى پك عجیب برنقطه‌یه واصل اولمش اولوردی. هاتری بوردو بوکیبی بحرانلردن برینی تصویر ایتمك ایسته‌مشدر . برطرفدن فضیلتپرور کنیج دیپلومات ایله دیندار خاله‌سی، دیکر طرفدن بدبخت قیز ایله وهام پدری قوتلی برتضاد عرض ایدرلر .

قادین روحی تحلیلده بویوك براختصاص کسب ایدن مارسه‌ل برهوو ، La Betraite ardente عنوانلی رومانده متردی واخلاقسز بر پرنسك کنیج وکوزه‌ل زوجه‌سنك هوسات نفسانیه‌یه منعصر حیاتدن توبه‌کار اولارق بر مناسره النجا ایتدیکی و مضطرب قلبنی او اخروی سکونت ایله تداوی ایتدیکنی بویوك برمهارتله تصویر ایدر . مع‌الأسف حکایه‌نك یارپسنده بو شخصی ترك ایده‌رك دیکر اشخاص ، پرنسك سرکذشتلرینه نقل کلام ایدر . خسته‌لنمه کندینی تداوی ایدن کنیج راهبه‌نك کندی ناموسنه بدل اونی ایمانه ارجاع ایدیشی پك غریب‌در . فقط حکایه‌نك برنجی قسمی کبی بزی علاقه‌دار ایده‌میور .

فلودفاره‌ر پیه‌رلوتی‌نك شاعرانه ورقیق اسلوبیله تضاد تشکیل ایدن براز خشین اسلوبی ویك مادی فکرلری ایله تمایز ایتمشدر . حربدن صکره قیصا و اوزون ایچه آثرلر نشر ایتمدی . « برکنیج قیز سیاحت ایتدی » عنوانلی رومانده قیزلرك سربستیسنده وتثبت شخصیده تهلکه‌دکل بالعکس فائده‌مأمول ایدر.

حربدن اول شهرت قازانان محرره‌لرده بزه‌یکی آثرلر اهدا ایتدیلر . مادام لوسی دولارو مادروس « آناطول » یتیم وکوزه‌ل برقیزك صاف‌قلبی ومعصوم أملرینی تصویر ایدر . مارسه‌ل تیز ، اوعشکلات ایچنده کچن کنجلکنك آجیسیله اجتماعی قانونلر علیهنه آتدیغی برهصیان اعلان ایدن محرره، شیمدی داها تمکینلی ، داها وقارلی‌در ، الهامی چوق دفعه کندی تجربه‌لرندن آلمکدن شیمدی تاریخ ایله مشغول اولور .

قوله‌ت‌ده اکثر قادین حکایه‌جیلری کبی کندی حیاتی ، کندی احتساساتی تصویر ایدر . اوبله کندی حسلرینی خیالی برمحیط ایچنده چرچیوه‌لمه‌مشکن صوك رومانده حقیقی برمحیط ایچنده خیالی حیساتی یعنی کندی اسمی آلتنده خیالی بر شخصیتی تقدیم ایدر . حیاتی وکنجلکی هرشیدن چوق سه‌ون بومحرره شیمدی اختیارلقدن بحث ایتمکه باشلامشدر.

« ژیپ » نام مستعاریله شهرت بولان ویقونتس دومارته‌ل شوخ ومستهزی اسلوبی آلتنده رقیق حسلر سترایدن وهیس برینه بکزه‌ین، فقط هیس سه‌وبمل واکلنجه‌لی اولان حکایه‌لرینه فاصله وبرمه‌رك کنجلك خاطراتی نشر ایتدی .

مادام میریام هاری، مختلف اسمار وشکلار آلتنده کندی کنجلکنه دائر برچوق رومانلر نشر ایتمشدر. بونلردن برنجیسی والك مشهوری اولان La Conquête de Jérusalem ی یکی بر شکل آلتنده طبع ایتدیردی .

Seniha Sami

Hava perileri

ـ « لوقونت دوليل » دن ترجمه ـ

شن ، هوا پریلری نانه ومرزنکوشلردن تاج کیمشلر ، چاپیرلر اوستنده دانس ایدییورلردی .

جبلان اورمانلرینك یولنده ، سیاه بر آت اوستنده، بر شوواليه کورونوردی .

آلتون‌مهموزلری اسمر کیجه ایچنده ایشلایور، و ، آیك پرتوی یاشنه عکس ایتدیکی زمان ، دکیشه‌ن برانعکاسدن کوش برمعفر پارلاپوردی .

شن ، هوا پریلری نانه ومرزنکوشلردن تاج کیمشلر ، چاپیرلر اوستنده دانس ایدییورلردی .

پریلر اونك اطرافنده دورغون سماه‌اوجوشور کبی سورو ایله دولاشیورلردی .

کنیج قیرالیچه : — جسورشوواليه، یوساکن وساکت کیمه‌ده کچ وقت نره‌یه کیدییورسك ؟ . اورمانلر سکا قارشی فنا فکرلر بسلرلر ؛ تازه چنلی اوستنده دانس‌ایتمکه کلمه‌لك دها ایی اولور، دیدی.

شن ، هوا پریلری نانه ومرزنکوشلردن تاج کیمشلر ، چاپیرلر اوستنده دانس ایدییورلردی .

— خایر ! نصائح براق وطاتلی کوزلریله بنی بکلیور ، ویارین زوج وزوجه اولاجغز .

براقك بنی بکبوب کیدیم ، هی چاپیر پریلری! ایمسته شفق سوکیور .. براقك عشقمه برآن اول قاووشایم .

شن ، هوا پریلری نانه ومرزنکوشلردن تاج کیمشلر ، چاپیرلر اوستنده دانس ایدییورلردی .

— دور ، شوواليه. بن‌سکا برآلتون بوزوك ویره‌جکم ، وثروت وشهرتدن دها قیمتلی اولان مهتابدن ثورولش روبی سکا اهدا ایده‌جکم .

— خایر !

وقیرالیچه تیتره‌ین جنکاورك قلبنه بیاض بازماغیله دوقونه‌رق :

— هایدی کیت ! دیدی .

شن ، هوا پریلری نانه ومرزنکوشلردن تاج کیمشلر ، چاپیرلر اوستنده دانس ایدییورلردی .

ومهموز ضربه‌لری آلتنده سیاه آت‌قوشیوردی، قوشیور ، صچرایور وتأخر ایتمه‌دن کیدییوردی . وفقط شوواليه تیتره‌یور ودوشه‌جك کبی اولیوردی؛ یولده سسسز‌جه کیده‌ن واوزون قولی اوکا دوغری اوزاتان بیاض برخیالت کوردی ودیدی‌که :

— پری، روح لطیف، شیطان‌بی‌دوردورما!

شن ، هوا پریلری نانه ومرزنکوشلردن تاج کیمشلر ، چاپیرلر اوستنده دانس ایدییورلردی .

— بی دوردورما ، هی وهم باطل ! بن‌طاتلی آلا کوزلی کوزه‌للهه ازدواج ایتمکه کیدییورم .

— أی عزیز زوج ، منزار بزم دائمی یتاغمز اولاجق ؛ دیدی وعلاوه ایتدی :

— ثولیورم! بوثولن‌قادین‌اونك سوکیلیسیدی..

شوواليه، اونك تازه ثولوسنه باقارکن، کوزی قاراردی واوده عشق واضطراب منزارینه دوشدی وثولدی .

شن ، هوا پریلری نانه ومرزنکوشلردن تاج کیمشلر ، چاپیر اوستنده دانس ایدییورلردی .

İsmail Vasik

Ek 40. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: "Şimdiki Fransız Hikâyecileri. İkinci Kısım: Yeni Nesil"

Şimdiki Fransız hikâyecileri

ایکنجی قسم: یکی نسل

حربدن صکره هر مملکتده اولدیغی کبی فرانسز ادبیاتی‌ده مادیلشدی وقوسوپولیت برطرف آلدی . مخابرات ومناقلاتده کودرون شایان حیرت سرعت و انکشاف بشریتك تشریك وتوحید آمالنی تأمین ایده‌جکه بلکه بوغایه‌یه دوغرو آتیلان ایلك آدیملره شاهد اولدیغمز . بونی آنجاق اخلاف تثبیت ایده‌بیله‌جکلردر .

سیاحتلردن اك زیاده استفاده ایدن محررلردن بری پول‌موران (Paul Morand) در. پارس علوم‌سیاسیه مکتبنده واوقسفورد دارالفنوننده تحصیل ابتدا کدن صکره خارجیه مأموریتیله آوروپانك مختلف مملکتلرنی دولاشمایه باشلادی . دنیانی طول املله کفایتسز کورن پادشاه کبی اوده کندیسنه بر ساحهٔ جولان ومنبع احتساس اولارق دار بولدی وبردور عالم سیاحتی حکایه ایتدیکی اثره Rien que la Terre اسمنی ویردی . بوکتابده سیاحك کثیف وراطب اورمانلرنی مصور لوحه‌لر بالخاصه دقته شایاندر . Le Boudha Vivant رومانندہ تصویر ایتدیکی خیالی مملکتده سیامه بك مشابهدر: رومانك قهرمانی اولان آسیالی پره‌نس پدرینك تختنه جلوس ایتدیکی اول دورعالم اجرا ایدرو بر چوق سرگذشتلر کچیرر ، بعضاً غرب مدنیت مرکزلرنده پاراسز قالارق سفالتی تجربه ایدر ، نهایت پدرینك وفاتی خبرآلیر ، مملکتنه عودت ایدر، برنیم الهك حشمتیله تبعه‌سنك تعبدینی قبول ایدر . Lewis et Irène نام رومانده موران ، ایکی عصری کنجك ، مالیه ایشلرنده اختصاص کسب ایتمش بر قیز ایله سریعاً بویوك بر ثروت قازانمش برایش آدامنك نصل تشریك حیات ایده‌بیله‌جکلرنی تدقیق ایدر . بو وسیله ایله ینه قارئلرینه برچوق مملکتلری دولاشدیریر ، بر یونانلی بانکر عائله‌سنی اینجه بر استهزا ایله تصویر ایدر . مکسیقا سیاحتنامه‌سی بك استفاده‌لی معلوماتی جامعدر . شیمدی آفریقاده‌کی اقطاعاتی نشر ایتمکه باشلادی .

آندره‌موروا (Andrè Maurois) آلزاسلی قاتولیك برعائله‌یه منسوبدر . حربدن اول برجوخه فابریقاسی اداره‌ایدردی. عائله‌سنك شدیداعتراضلرینه رغماً أدبیاتی صنایعه ترجیح ابتدی . انکلیز مملکتی، لسانی وادبیاتنه اولان دربن وقوفی انکلیزمشاهیرینك رومان‌شکلنده ترجمهٔ حالارنده اثبات ایتدی. « آزیمل یاخود شه‌لی‌نك حیاتی » نی دیزرائه‌لی‌نك ترجمهٔ حالی تعقیب ایتدی . معشری قوتدن زیاده فردی قوت واراده‌نك حاکمیتله قائم اولان موروا ایچون بوکی موضوعلر بك جاذبه‌لی‌در . بونلرك طبیعی برمحذوری بویوك آدامارك اصل مهم اولان اجرا آثارندن وآثارلرندن زیاده خصوصی احوالارینه دائر تفصیلات ایله دولو اولمالری‌در . مع‌مافیه دیزرائه‌لینك حیاتی، بك مشکل پسند برمنفذك تعبیرنجه « قیمتلی بر اثردر و اوطرزده نمونه اعتبارینه سزادر . » « آمریقا سیاحتنامه‌سی » نده موروا ، حکومات متحده‌ده اجتماعی ، فکری وصناعی حیاته دائر انطباعلرینی بك جاذب برطرزده حکایه‌ایدر. اصابت نظری، اسلوبنك ظرافت وضوحی ، عوامدن زیاده منور بر زمره ایچون یازان بر محرك خلق آزاسنده‌ده سریع بر شهرت احراز ایتمه‌سنی تأمین ایتمش‌در .

موروا کچن سنه قرال جورج طرفندن C. O. B نشانیله تلطیف ایدیلدی .

رولان‌دورژله‌س (Roland Dorgelès)ده دنیانی‌دولاشمق سایه‌سنده احراز شهرت ایتمکده‌در. بوکی محرردر هربوله چیقیشلرنده برقاچ اثر اقتطاف ایدرلر : انطباعلرینك طبیعی محصولی اولان‌سیاحتنامه ایله برقاچ رومان . دورژله‌س ، ذهننده ابداع ایتدیکی شخصیتلری کندیسیله برلکده کزدیریر ، فلان پرده نصل حرکت ایده‌جکلرینی ، نه‌دوشونه‌جکلرینی تخیل‌ایدر . « ده‌وه‌سز کاروان » ده شرق مملکتلرینی ، کندیسندن اول کزمش محررلرك انطباعلرندن آزاده فکراولارق کورمك ایستر. بونك ایچون درکه مستهزی برمنفذ صوردی : « کندیلرینه اولان فرط حرمتمه رغماً شو سؤال خاطرمه‌کلیور: صاقین کاروانلر اخراج ایتدیکی ده‌وه‌لردن مقصد شاتوبریان ، لامارتین وپیه‌رلوتی اولاسون ؟ » دورژله‌س کزدیکی برلری بونون تاریخی ، أدبی خاطره‌لرلدن معرا اولارق ، کندی کشف اجتهاد کبی کورمك ، ماضیله قطع علاقه ایتمك ، یالکز حالی کورمك ایستر . فقط جامع‌الازهری سیر ایدرکن یکرمنجی‌عصرده اسکی‌شرقی‌پاشاتان منظره‌قارشیسنده قلباً متحسس اولور . بالعکس اهرامار کندیسنی تماماً لاقید براقیر . پاسقالیا کونی قدس شریفده عینی محله مختلف خرستیان مذهبلری طرفندن اجرا ایدیلن آیینلرده ، مراسم دینیه‌یه یاقشمایان رقابتلر واستعجالاری قلبلرده ایما ، صوغوتاجق برماهیتده بولور .

دورژله‌س هند چینی‌یه واقع سیاحتنامه‌سنه La Route Mandarnie اسمنی وردی. پاشقا بر اثرینك اسمی‌پك سنیدارددر : Partir. یوآدبیات نوعی‌احداث ایدنلر دائما عزیمته مهیا ، یکی‌مشهودات والطباعات آرامق ایچون دائما سفرده بولنمه‌دیرلر . دورژله‌سك بونون اثرلری جاذبه برسلوب‌یازیلمش ، رنکلی وزنکین لوحه‌لرله دولور .

پیه‌ر بونوا (Pierre Benoit) ایله موریس دوقوبرا (Maurice Dekobra) نك قوسمو . پولیت نوعده احراز ایتدکلری شهرت شبهه‌سز بر مودا یاشادیغی قادار دوام ایده‌جك‌در. حکایه‌لرنده‌کی اشخاص‌ایلرینی الرنده طوتدقلری قوللاره‌بکزه‌رلر. حالبوکه بزی قلباً متحسس‌ایدن حکایه‌جیلر اشخاصه حقیقی انسانلر کبی روح ویرمرلر، کندی‌سجیه‌لرینه، ایچنده بولوندقلری محیطك ووالده‌لرك تأثیرینه کوره طبیعی بر حیات یاشاتیرلر ، بزی حسلرینه اشتراك ایتدیرمرلر . Crèdilitè دینیلن بوخاصه صنعتلرینی جدیتله تلقی ایتمین حکایه‌جیلرده مفقوددر .

بوقوسموپولیت محررلر ، حساسیتدن اوقادار اجتناب ایدرلرکه طبیعتك اك بدیعی منظره‌لری قارشیسنده بیله اك مادی تعبیرلر وتشبیهلر بولورلر . اهون بر مثال‌اولارق پول موران طرفندن استانبولك‌یاغموری برکونده تصویرینی اوقویالم :

« یاغمور ایله زنجیرلنمش بر منظره . جامعلرك قبه‌لری صو ایله ایصلاندیغی ایچون یوکسلمکه غیر مقتدر سفائن هوائیه‌یه بکزهر . بك اوغلنك هرسنه عددی آرتان کوك سوبورکه‌لری بو فلاکته منضم . استیمبوتلر، دیش آلتنده غیبرداپان ارکلی کومورینی توکورور ، قره‌دکزك اخراج ایتدیکی حزین روس سیلری صولوق بوغازدن کچر . ماثلاً دوشن صاغانافار اسکدارك أولرنی ایصلاتیرکن کوموشی تحته‌لرینه سیاه برونك ویرر . »

دوقوبرانك Mon Coeur au Ralenti عنوانلی‌رومانینك واپور بوجلرینی‌مصور ایلك صحیفه‌لری دکیزده فعلاً سیاحت ایدرکن متأثر اولمایان قارئلری اوقورکن دکیز طوتمش بر حاله ایصاله ایده‌جك ماهیتده‌در . بوده شیمدیکی محررلرك ایلك‌سطرلرده دقتی جلب‌ایتمکه مجبور اولدقلری ایچون قوللاندقلری تدبیرلر جمله‌سندن‌در. بوسریع حیات‌زمانینده قهرمانك اجدادینه وجوجوقلغنه دائر تفصیلاتی مقدمه اولارق اوقومایه کیمسه تحمل‌ایده‌مز. ایلك سوزل مراقزی اوباندیرمالی وبزی دوامه سوق ایتملی‌در . احتمال‌که دوقوبرانك طرزینی سه‌ون قارئلر اونك مقدمه‌لرینی خوش بولورلر ، فقط بعضی قارئلرده عکسی برتأثیر اجرا ایدر . موران ، Lewis et Jréne ده حکایه‌یه زینت ویرمیه‌جك بعضی تفصیلات علاوه ایتشسه‌ده کتابك اورتاسنده یعنی هرذوقده قارئلرك علاقه‌دار اولدقلری برنقطه‌ده اولدیغندن قرائته دوام ایدیله‌بیلیر .

دوقوبرا، بوحکایه‌سی‌رغبت‌قازاتمیه عینی‌قهرمانی برچوق یکی‌سرگذشتلرله یکی رومانلرینه ادخال‌ایدر. بونوای یکانه قهرمانلرینی بیك‌قیلیغه صوقان رومانتیکلر کبی عینی‌قادین آنوذجی ـ صوغوق ، مغرور اسرار انکیز فقط انسانی جنایته سوق ایده‌جك قادار کوزه‌ل بر قادین ـ مختلف اسلر وملیتلر آلتنده هرومانده تکرار ایدر .

دوقوبرانك مشغول اولدیغی جمعیت هپ عینی قوسموپولیت جمعیت‌در: نیسده ، وندیکده، قاهره‌ده ذوق وصفا سورن ، مملکتلرینه مدیون اولدقلری ثروتی صرف ایدرکن مملکتلرینه اولان وظیفه‌لرك هیچ برینی‌خاطره بیله کتیرمین کروه، بونلرآراسنده

Ek 40. Devam

بزی علاقه‌دار ایده‌جك بعضی انموذجلر تدقیق ایده‌بیلیردی. فقط بونوع محرراردە نه‌مشاهده‌نه‌ده تحلیللر آرامامالی . تخیله‌لرینه مراجعتی ترجیح ایدرلر .

فرانسوا موریاق (François Mauriac) جدی بر محرر ومتین بر روحیاتچیدر . بوکونکی محررلردن بلکه هیچ بری‌قدرك قلب بشره، یاقدینی آتشلری اوقادار موفقیتله تدقیق ایتمه‌مش‌در . (Le desert de l'amour) ده‌براختیارك شدید وعقیم عشقی تحلیل ایدر . Destin ده قرق سنه عشقسز یاشامش برقادین مترددی واخلاقسز برکنج تارشیسنده قلبنك اویاندیغی حس ایدر . عمومی اخلاقك کوشه‌دیکی بردوری تصویرایدن بوحکایه‌نك اشخاصی پك قوتلی خطوط ایله ترسیم ایدیلمش‌در .

روبر دوتراز (Rodert de Traz) صوك اثرلرندن La Puritaine et l'amour منتظم بر حیاتە آلیشمش فضیلتکار بر قادینك بردن بره کناهکار بر عشقه طوتولدیغی تصویر ایتدیکی ایچون هیچ‌نوعه ادخال ایدیله‌بیلیر. فرانسوا موریاق‌طرفندن پك زیاده آلقیشلانان بو حکایه حقنده اونك فکرینی دیکله‌یه‌لم :

« روبر دوتراز‌ك پك زنکین اثرلری آراسنده یوکسك شیمدی‌یه‌قادار اکموفق اولدیغی کبی کورونور. اوکوزل وبوکسك کتاب ، موداتك اقامه ایتدیکی تسیب وطرفکیرلکه قارشی آچیلان مجادله‌یه خاتمه ویرمه‌جك دکلسه‌ده بعدالحرب أدبیاتنده یقالرندن‌امین اولدیغمز پك فادر اثرلردن بری‌در . »

کچنلرده شهرمزی زیارت ایدن هانری بەرو Henri Bèraud ، غزته‌جیلك عالمك‌پك‌معروف برسیماسی‌در . یوتون آوروپایی دولاشدی ، اوچ، دورت انقلابه شاهد اولدی ، برجوق حکومت ورئیسلری وباش وکیللر ایله ملاقاتلر اجرا ایتدی . خلقك سینه‌سندن یئیشمش اولان بەرو ، اوچ عصردن بری عینی فروندە چالیشمش بر فرونجی عائله‌سینه منسوب‌در . بله‌بەن روحنی تماماً محافظه ایتمش‌در . طرز حیاتی اعتباریله‌ده سائر فرانسز محررلرندن آیریلیر . حفظالصحه‌نك وسیورك حاکم اولدیغی بوعصرده اکثر محررلر صحی‌ومنتظم برحیات یاشارلر کن او ، کیجه‌یی کوندوز ایله‌بن اسکی هیاشلر کبی قهوه‌خانه کوشه‌لرنده صباحلار .

بەرو ، سریع وقوتلی نظره صاحب ره‌آلیست برمحرردر . حکایه‌لری‌ده وارد‌ر. Le Bois du Templier Perdu بوشه‌ویك‌ذهنیتیله یازیلمش، یوبوك اختلالدن اول فرانسز خلقنك وکویلیلرینك حیاتی مصور وتاریخی بر اثردر . فقط آشاغی‌طبقاته منحصر اولان بواثرده اونلرك مقدراتی سوق‌واداره ایدن منور زمره قصداً خارج براقیلدیغی ایچون تاریخی استفاده نقطهٔ‌نظرندن پك ناقص‌در . بەرو « رومان شکلنده ترجمه‌حاللر » سه‌ریسنه روبه‌سیه‌رك حیاتی یازارق اشتراك ایتمش‌در . فقط او خونریز اختلاجینك آریستوقراتیك تمایلاتی بەرو لایقیله‌تصویر ایده‌مزدی . Le Martyre de l'Obèse ده شیشیانقدن چکدیکی أذیتلری حکایه ایدر . اك جانلی اثری بلکه La Gerbe d'Or در. بونده‌کشدی جوجوقلق خاطراتی نقل‌ایدر. سوقاقلرده سرسریانه بر حیات کچرن ومکتبدن طرد ایدیلن یاراماز بر جوجوق .

ژان ژیرودو (Jean Giraudoux) نك اسلوبی پك خیالی و هرجائی‌در . بیك استطراد آراسنده وقایعی پك داهیانه برطرزده حکایه ایدر. انسانك شخصیتی بردن بره یکی برعاله سوق ایدن تحوللر تصور ایتمکی پك سه‌وه‌در. «سوزان بحر محیط کبیرده » بو غریب طرزك بر انموذجی‌در . پارسلی برکنج قیز روبینسون قروزوکی بحر محیطك ایصسز برآداسنده قالیر. فقط رنکارنك چیچکلر، قوشلر ، مخدی میوه‌لرله دولو برآدا . اوشیرین ساحلده برکون، اوزاقدن کلن طوپ‌سسلرینی متعاقب حرب عمومی سببیله وطنلرندن بیکارچه فرسخ مسافه‌ده غرق‌اولان بحریه نفرلرینك جسدلری آتیلیر. بعضی منقدلر کوره بواثرلره روماندن باشقا هراسی‌ویرمك جائزدر : منثور شعر ، تدقیق ، خیالات ... ژیرودو « زیفرید » روماتی صحنه‌یه وضع ایدرکن یونون زوائدی طرح ایده‌رك تیاتروبه یاقیشاجق درجه واضح ومنفح صورتده عرض‌ابتدی . حربده مرمی صدمه‌سی نتیجه‌سنده عارض‌اولان بین‌خسته‌لندن ماضیسنی ونملیتی اونوتان شخصیت اطرافنده أزلی فرانسه ـ آلمانیا دعواسنك عادی سیاسی اختراصلرك فوقنه یوکسلن متفکرلرك وصنعتکارلرك روحنده‌کی انطباعلرینی عرض ایدر .

پیه‌رماق‌اورلان(Pierre Mac Orlan)ده مظلم جنایتلر ، قاتلی اختلالر ، اغتشاشلر تخیل‌ایدر. La Cavaliére Elsa فرانسه‌یی بولشه‌ویك ادارەسنده تصویر ایدن صوغوق و رنکسز بر لوحه‌در ، غرابتدن دولایی دقتی جلب ایتمش‌در . Le Ouai des Brumes قبل‌الحرب بشریتك اك دوشکون ، سفلی انموذجلری آراسنده محسوس اولان تشوش‌اذهانی وقرارسزلغی کوسترمك‌مقصدیله تعقیب‌ایدر. ایلك صحیفه‌لرده جانی وخیرسیز برقصاب، سیکیر خسته‌لغنه اوغرامش برعسکر قاچاغی، پولیس خفیه‌لکی ایدن بررسام واونلرك سویه‌سنده بر قیزی برمیخانه ماسامی اطرافنده کورورز . یولوحه‌کتابك عمومی‌ماهیتنه‌ومحررك‌طرزینه‌داثر برفکر ویرمکه‌کافیدر. « Abord de l' « Etoile-Matutine سراپا غلیظ براثردر .

روحاً صلحپرور اولان ماق اورلان ، ذهننده حرب‌عمومی‌نك الفا ایتدیکی دهشتدن برداها قورتولامامش، « زیفرید » ك اوغرادیغی عاقبتك برباشقا نوعنه اوغرامش‌در . انسان اونك نظرنده قدرك وحیطك پنجه‌سنده بر اوینجاق ، دائما تهلکه‌یه ، سفالته معروض بیچاره بر وضعیتده‌در . فکراً صایلاندیغی بطاقلقلر ، کولکه‌لر آراسنده بعضاً بر ایشیق سزر : طبیعتك صاف بر لوحه‌سی یاخود بر قهرمانك جرأتکار برموقفیتی .

ماق اورلان ، اقامت ایتدیکی ساکن کویده استراحت کوشه‌سنده قاتلی اختلاجلر تخیل ایدرکن (ژان کسه‌ل (Jean Kessel رأی‌العین‌شاهد اولدیغی فاجعه‌لری تصویر ایدر .

روسیه‌دن هجرت ایتمش برموسوی طبیبك‌اوغلی اولان بوکنج ادیب آرژانتیده دوغمش ، فرانسه‌ده یوبومش‌در . حرب عمومیده طیاره‌جی ایدی ، متارکه‌ده فضای شرقه سوق ایدیلدی . ترخیص ایدیلدکدن صکره غرته مخبری صفتیله ایرلاندا داخلی حربنی تدقیق‌ایتدی. تورم ایدن زوجه‌سنی داووسده ثولوم دوشکنده کوردی . هراثری برمشاهده‌سنك جانلی بر محصولی‌در . حیاتی ثولومه قارشی دائمی بر مجادله تلقی‌ایتمه‌سی شایان تعجب دکلدر. Equipage حکایه‌سی‌موضوعی اعتباریله نهیکی نهده جاذب‌دکلسه‌ده حرب انطباعلرینه ، کوك یوزنده محاربه‌لره عائد صحیفه‌لر بر استاد مهارتیله چیزیلش مهیج لوحه‌لر عرض ایدر . Les Captifs ده برستاتورپومه التجا ایدن بیچاره‌لرك ثولومه‌قارشی آلدقلری متوکل‌ویا مأیوس‌وضعیتی تدقیق‌ایدر . Les Cœurs Purs ازلانده وروسیه اختلالرینه عائد اوچ نووه‌لدن عبارت برمجموعه‌در .

هنوز پك‌کنج‌اولان بومحررین برجوق یوکسك اثرلره داها انتظار ایده‌بیلیرز . « أ کیپاژ » ك یونوا ایله دوقورانك رومانلری کبی فیلمه چکیلمه‌سی خلق آراسنده فازلاندیغی شهرته دلیل‌در .

شیمدیکی فرانسز حکایه‌جیلری آراسنده ذکر ایدیلمه‌جك پك چوق اسملر داها وارسه‌ده یونلر بوکونك عمومی تمایللرینه‌داثر برفکر ویرمکه‌کافی‌در. یونلردن بر نتیجه چیقارمق هنوز نامتوسم ایسه‌ده برفرانسز منقدینك ملاحظاتی خلاصه ایتمك ایسترم :

حربدن صکره یتیشن کنج حکایه‌جیلر نسلی ، یکی بردورك أنیکیدنده اولدقلری قناعتیله ماضیله قطع علاقه ایده‌رك یکی‌وادیلرده یوبوك بر غرور وجرأتله آتیلمیارسه‌ده آزادن اون سنه کچدکدن صکره آثارینی‌به نهایت ویره‌رك ادعالرینی تنقیصه، ماضیی خاطرلامایه باشلادیلر. باکه‌اسلافك ایزلرینه‌یاقلاشارق یکی‌مکتبك تثبیت‌واستقرارینه دوغروآبورومکده‌درلر.

Seniha Sami

Ek 41. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “Temaşa hayatı. Phédre piyesi ve Phédre Rolü”

« فودر » پیه‌سی و « فودر » رولی

تماشا حیاتی :

کچن آیك ایکی هفته‌سی استانبول ایچون مستنا برأدبی ضیافت ایدی . پارسك آك قیمتلی برصنعتکاری ـ ساڤر منتخب پارچالر آواسنده ـ فرانسز تماشاسنك برشاه آثرینی تمثیل ایتدی . مادام پیه‌را ، فه‌در رولنده فرانسز لسانینك آك کوزهل شعرلرینی انشاد ایدرکن أساطیری ملکه‌لك احتراسی ، اضطرابی ، ثولمیی بوتون دهاسیله ، بوتون روحیله کوزمزك اوکنده تجسم ایتدیردی .

« فیلاسیك پیه‌س » دیدیکمز بعض کیمسه‌لر غیراختیاری نحاشی ایدرلر ؛ بلکه بوایسم ، کندیلرینه مفسی درسخانه‌لرده کنج دماغلره دولدورولان یورویی معلوماتك صیقینتیسنی خاطرلاتیر . حالبوکه ایکی پیك اوچ یوزسنه أول یونان تماشاکرلرینی تسخیرایدن وراسینك دهاسیله تازه‌یرقوت وکوزه‌للك اکتساب ایدن بوفاجعه‌یی شهرمزك بدایه‌تاس‌خلقی ، مرهانکی عصری پیه‌سدن داها دوغرن برعلاقه وهیجان ایله تعقیب ایتدیلر واونی تمثیل ایدن ایکی بویوك صنعتکاری أمثالی کورولمه‌مش برشوق وغیاتله آلقیشلادیلر. چونکه اوهیجاناتمزنی أعماق‌قلبده‌در. أساطیری قهرمانلر ، پرنسلر آراسنده جریان ایدن بوفاجعه ، زمان ومکان قیدلرندن وارسته اولارق بشری اولدیغی ایچون أیدزنده برکوزه‌للکی حائزدر .

فرانسه‌لك ـ مرتبه‌دکل ، آرالرنده‌کی یاش‌فرق اعتباریله ـ ایکنجی بویوك فاجعه نویسی اولان‌راسین ، « دشمن برادرلر » [١] ایله (قورنه‌ی)ك آچدیغی چیغیرده ایلك آدیملرینی تجربه ایتدکدن صکره « اسکندردە » (کینو) یی تقلید ایتدی ، نهایت « آندرومای » ده دهاسنه مطابق موضوعی بولدی. قورنه‌ی ارادەلك قلبه‌سی تصویر ایتدیکی ایچون قهرمانلر رولارنده تمایز اچتدی ، راسین ، عشق واحتراص شاعری‌در . یونك ایچوندرکه آك زیاده سه‌ودیکی یونان شاعری أوریپیدیس ایدی : « آندرومای » ، « ایفیژنی » ، « فه‌در » کبی شاه اثرلرك موضوعلرینی هپ اوندن آلدی . ایکیسی‌ده روحی تحلیللرده ، احتراصی تصویرده وبالخاصه قادین رولرنده تمایز ایتمشلردر .

فه‌در ایله هیپولیت أفسانه‌سی أوریپیدیس ، « هیپولیت » عنوانی آلتنده ایکی دفعه یازمشدر . برنجی فاجعه‌سی ضایع اولمشدر . ایکنجیسی بوملك مصحح برشکلی‌در ، راسینه منبع الهام اولان‌بویه‌سی تدقیق ایتمشلر :

هیپولیت ، آتینه قرالی تیم الهلردن تمزه ایله سیت قومنه منسوب و « آمازون » اسمیله طانیلمش

[١] سیجی‌إبنزاده آیة الله بك مرحوم‌طرفندن نظماً تورکجه‌یه نقل ایدلمشدر .

اولان‌مجاهده‌لرك ملکه‌سی (آنتیوپ) ك اوغلی‌در. ایکی‌قهرمانك محصول‌حیاتی اولان چوجوق ، سلاح قوللانمقده ، آو آولامقده ، شار قوشدورمقده ممتازالأقران‌در . آوالهه‌سی وهفت تماثالی اولان (آرته‌میس) ه تعبد ایدر . یالکز برچهتدن‌باشه بکزه‌مش‌در : جنس‌لطیفه قارشی هیچ برأثرضعف کوسترمز . تمزه‌نك ایکنجی‌زوجه‌سی ، کریدقرالك قیزی فه‌در ، اختیار زوجنك کنج وکوزهل اوغلنی کوردیکی آنده بوتون موجودیتی کیمون برعشقه مبتلا اولور . بوکاهکار احتراصی کیزله‌مه‌یه وقلبندن بیقارمایه هرنه‌قادار غیرت ایدرسه‌ده اوه‌شئوم آتشی داماردلرنده‌طوتوشدوران،عشق‌الهه‌سی(آفرودیت)در. برالهه‌نك غضبته قارشی برفانی‌نك عاجز وزبون‌قالمسی ضروری‌در . فه‌در ، قلبندن طاشان مدهش سری اوکی اوغلنه اعلان اچمکدن منع نفس ایده‌مز ونفرتله رد ایدیلر . یأس هجاندن هیپولیتك‌قیلیجینی بلندن چکر، فقط کندیسنی ثولدوره‌جکی أثناده سوت تبنه‌سی انون مانع اولور .

فه‌در ، بوقبیح حقارتك انتقامی آلمق ایچون افترایه توسل ایدر . أنده قالان سلاحی زوجنه کوسترەرك هیپولیتك جبراً عرضه تسلط ایتدیکی ادعا ایدر . هیپولیت معصومیتنه داثر بوتون‌مقدسات نامنه یمین ایدرسه‌ده بابасنی اقناع ایده‌مز ، اوقادار خجالت آور برحقیقتی اعلان اچمکده علو جنابت صیقدیراماز . تمزه‌اوغلنی طردایدر . ایلك آرزوسنی اسعاف‌ایچمکه عهدایتمش‌اولان دکیزالهی (پوزه‌یدون)ه اوغلنی ثولدورمه‌سی ایچون دعا ایدر . هیپولیت ، متفاعله عزیمت ایلك اوزره شاره بنه‌رك ساحلی‌تعقیب ایتدیکی صیراده دکیزدن قورقونچ برأژدرها چیقار واوزرینه صالدیرر . کنج قهرمان‌أژدرهای‌ثولدورور فقط‌حیوانلری‌اورکر ، شاری‌ده‌ورەرك‌سوروکلرلر ؛ بدبخت کنج ، قیالر اوزرنده پارچالانیر .

بوفاجعه اوزرینه فه‌در ، عذاب وجدانی‌ساقیله انتحارایدر . آرته‌میس ، عائله‌یه‌رحقیقی‌بیلدیرنجه ، هیپولیت ، تسلیم روح ایتمه‌دن أول بابасنك ندامتنه شاهد اولور .

راسینن ایله أوریپیدیسك فلسفی نظریه‌لری‌ده شایان حیرت درجه‌ده توافق ایتمکده ایدی . یونان شاعری ، انسانی الهلرك أللنده براویونجاق متزلزله‌سنده کوسترير . راسین ، ژانه‌نیست مذهبنك مرکزی اولان (پورروایال) متأثرلرندن اوچ سنه تحصیل ایتمش ، اوراده ژه‌زویتلره ، بابایه ، قرالە میدان اوقویارق هقائدلرینی نشروتعمیم ایدن‌مشهور «مقزویلر»لك بالخاصه بویوك (آرنو) ایله (نیقول) ك نفوذی آلتنه کیرمشدی . یونلرك عقیده‌لرینه کوره انسان کندی ارادەسیله کسب کمال ایتمکدن عاجزدر ، آنجاق فیض الهی اونی کناهدن وأبدی عذابدن قورتارا بیلیر ، او فیض الله طرفندن أسیرکه‌نیره نفسه‌مغلوب اولمقده مضطردر . راسینك دیندارلری . شعره وتیاتروبه صرف همت ایتدیکندن دولایی دائمی برتردد وأندیشه‌ده ایدی . بالخاصه اوصیرالرده ژانسنیستلر تیاتروعلیهنده آتش‌پوسکورمکده‌ایدیلر . نیقول ، تماشانویسلری ، « جسارتی دکل » روحلری زهرلەین قانلر » دیه اتهام ایتمشدی . راسین ، « فه‌در » ی یازارکن پور رویال عقیده‌لرینه رعایت ایتمکه بالخاصه اعتنا ایتدی . فه‌در ، « آرزوسی خلافنه‌اولارق خائن‌وفاجر » در . راسین ، بویه‌سی آرنولك مطالعه‌سنه عرض ایتدی . آرنو ، « فه‌در، فیض الهی‌یه مظهر اولامش برخرستیان‌در » دیه‌رك تصویر ایتدی . فاجعه‌نك مقدمه‌سنده بوکیفیته‌بویوك برأهمیت ویرملکده‌در :

« شونی تأمین ایده‌بیلیرم‌که هیچ برپیه‌سده فضیلت بوقادار بوکدك برموقع طوتمامش‌در . آك کوچوك خطالر شدتله تجزیه ایدیلیر . کناهك‌بالکز تصوری ، وتومی قادار نفرتی داهی‌در ، عشقك ضعفلری ، حقیقی ضعف‌کبی تلقی‌ایدیلیر ؛ احتراصلر ، آنجاق سببیت وردکلری فسادی کوسترمك‌شخصیتی تشهیرایدیلمش ، فسق‌وفجور، هربرده‌عیبنی کوسترەرك نفرتی دعوت‌ایده‌جك درنکلره تلوین ایدیلمش‌در . »

راسین ، یونان‌پیه‌سی‌کندی لسانینه نقل‌ایدرکن داها مدنی برمحیطك ، داها ایجلمش برحساسیتك ایجابانه‌کوره بعض تعدیلات اجرا ایتدی . الهلرك موجودیتی دائما محسوس اولمقله برابر أوریپیدیسك فاجعه‌سنده اولدیغی کبی آفرودیت ایله آرته‌میس صحنه‌ده کورونمزلر . شتیم برافترای ، « ساڤر جهتدن بك اصیل وفضیلتکار حسلر اظهار ایدن برپرنسسك آغزینه » یالیشدیرامادیغی ایچون یونی سوت تبنه‌سی أنوته اسناد ایدر . فه‌در ، آنجاق بوکا اغماض عین ایتمش‌در . هم‌ده اتهامك ماهیتی تعدیل‌ایدیلمکله أنون‌نجاوزك قصددن عبارت‌قالدیغی ادعا ایدر . هیپولیتك سجیه‌سی‌ده دکیشدیریلمش‌در. فرانسز شاعری ، قدماءدن بعضلرینك تنقیداته استناداً أوریپیدیسك قهرمانی ، هردرلو نقائص اخلاقیه‌دن مبرا برفیلسوف اولدیغی ایچون فجع‌عائلتی تماشاکرلرك قلبنده مرحمتدن زیاده حدت تولید ایتدیکنی ملاحظه ایدر . راسینك قهرمانی باباسنك دشمنه عه ایتدیکی برقیزه عاشق‌در ، برادرلرینك تهدیه قارشی همصیان ایده‌مرك اهدام ایدلمکلری زمانده‌ری اسارته محکوم اولان آریس اسمنده برکنج پرنسسك کوزه‌للکنه وفلاکتنه مجلوب اولمش‌در . باباسك آرزوسی خلافنه حرکت اتمك برأثرضعف اولدیغی ایچون ـ منه معصوم وعالی‌جناب اولمقله برابر ـ قلبنده داهاپایین‌در ، داهاه‌وبلی‌در .

معمافیه فرانسز جه پیه‌سده فه‌دره نسبةً ساڤر اشخاص بك اهمیتسز قالیرلر . سرلوحه‌نك تبدیلیله معنیدار در : پیه‌سك مرکز ثقلی دکیشمش، بوتون علاقه ، کناهکار قادین اطرافنده طوپلانمش‌در . معاصر منقدلردن (سوبلیئیس) دیرکه : « موسیو راسین اومقور کناهکاری آرزو ایتدیکی قادار

Ek 41. Devam

سه‌ويلى وشايان مرحمت اولارق تصوير ايده‌بيدى كنديسنى پك تهلكه‌لى برعرعده ايدردم . » فى الحقيقه ، كيمسه‌يه فاش ايتمك ايسته‌مديكى مدهش سرك عذابى ايچنده ثولومى دهوت ايدركن بوتون قلبلرى تسخير ايدر . فه‌در ، مرضيات غرابه‌نك بوتون صفحاتى عرض‌ايدر : رجا ونياز ، حرص وشهوت ، برسام ، مع‌مافيه دائما متقيظ وجدانك سسى هيچ برزمان صوصدورماز . كاه كوزى بوشلغه دالارق ميربلدانير . « نچون بن اورمانلرك كولكه‌سنده اوطورميورم ! نه‌زمان علوى توزلر آراسندن ، قوشو ميدانده اوچان برشارى مشتاق كوزلرمله تعقيب ايده‌بيله جكم ؟ » سوت‌بنه‌سنك رجاواصرارينه شو بولده‌جوابلوبرير : « سايه حد وشالواولسون ، ألم‌لرم جنايت ايشله‌مه‌مشدر ، كاشكى قلبمك‌ده اونلر قادار معصوم اولاسنه الهار راضى اولسه‌يدىلر ! » «كناهمى ، بنى زبون ايدن طالمى بيلديكك زمان بنه ثوله‌جكم . فقط برقات داها عجرم اولارق ثوله‌جكم ! » « وه‌توس ، بوتون قوتيله شكارينه صاريلمش‌در . »

آنق آيدنلرى غيبوبت ايچنده اولان نه‌زمانك وقائى خبرى كلنجه كوچوك جوجوغنى حمايه ايچه‌سى ايچون هيبوليته التجا ايتديكى زمان كنج قادينك دوداقلرندن دوكولن ايلك سوزلر مدهش سرينى افشا ايدر : هيبوليت نفرتله هايقيرير : «مادام» اوتوتوبورميدكزكه نه‌زه نهيدرم وسزك زوجكزدر ! » آنتيق تأويله امكان قالمامش‌در ، فه‌در ، درونى برعذاب ايله فرياد ايدر : « أوت ، فه‌درك بوتون احترامنى كور ! سه‌ويورم. طن ايتمه‌كه سنى سه‌ويديكم اثناده كندى معصوم وياخود معذور هدفمكده‌يم : خاير ! ذهنى تشويش ايدن جيلدين عشقك زهرينى شتيع برمعاشاته بسله‌مه‌دم ! سماوى انتقامك بدبخت قربانى‌يم . سن بندن ، نه‌قادار نفرت ايديبورسه‌ك بن كندمدن داها زياده متنفرم . بوكا الهار شاهددر ، او الهارکه بوتون عائله‌مى هلاك ايدن آتشى سينه‌مده ياقديلر ، او الهارکه هاجز بر فانك قبنى اغفال ايتمكى طالم برشرف تلقى ايتديلر . سن كندى ذهنكده ماضيى خاطرلا : سندن قاچق آزدى ، ظالم ، سنى طرد ايتدم ، سنك نظركده لعنت شايان ، الساتيتدن بى بهره كورونك ايسته‌دم ، سكا مقاومت ايده‌بيلمك ايچون نفرتكى دعوت ايتدم . بويبوده اهتمالردن نه‌فائده كوردم ؟ سن بندن داها زياده نفرت ايتدك ، بن سنى داها آز سه‌ومه‌دم ! فلاكتلرك سكا يكى برجاذبه ويردى . آتشلر ، كوز ياشلرى ايچنده أويدم ، يانديم ... »

نه‌زمانك حياتده اولديغى وعودت ايتديكى دويديغى زمان فه‌درك بوتون اضطرابلرينه زوجنك قورقوسى منضم اولور : « أى عادل سما ! بن بوكون نه‌يابدم ! زوجم قارشيمه چيقاجق ، اوغلمده برابر ! فاسقانه احتراممك شاهدى ، بابامنى قاوشيلامايه تاصيل جرأت ايتديكمى مراقبه ايده‌جك ... اوسكوت ابنه بيله بيهوده‌در ، بن كندى خيانتمى بيليرم ، أتون ، حضور قلب ايله كناه ايشله‌بن ، يوزلرى هيچ برزمان قيزارمايا جق برحاله كلمكه موفق اولان جرأتكار قادينلردن دكلم ... » سوت‌بنه‌سى طرفندن معشوقنك اتهام ايديلمه‌سنه مساعده ايدرسه‌ده سكره نادم اولور ، حقيقى اعتراف ايتمك اوزره زوجنك حضورينه چيقار ، هيبوليتك آريسنى سه‌ويدكنى اوكرنجه قصدانجلق اوكا هرشيئى اوتودوربر ، بنه سوت‌بنه‌سيله دردلشير ... «بوكيمك خاطرينه كليردى ؟ بم پر رقيبه وارمس ! . . . بوتون اضطرابلرم ، قورقولرم ! چيلغينلغلرم ، آتشمك شدتى ، عذاب وجدانى دهشتى ، اونك طالماته استحسانك تحمل فرسا حقارتى ، شيمدى تجربه ايتديكم اشكنجه‌به نسبة هيچدى ... سه‌ويليورلر ! هانكى سحر ايله كوزلرى آلداتدىر ؟ نصل كورروشمشلر ؟ نه‌زماندن برى ؟ نره‌ده ؟ ... » پردن برده كناهنك درجه‌سنى تصور ايدر ، ثولمكه قرار وبرير . فقط دنيا وآخرتده حاكم اولان الهارك هيبتى كندى أجدادى‌در . پرده‌وكوكده صيغيناجق برملجاء كوره‌مز .

نهايت ، هيبوليتك فاجعة وفاتى اوزرينه زهر ايچه‌رك زوجنك حضورينه چيقار . ثولمك باقلاشماسندن متحصل مدهش سكوت ايچنده حقيقتى اعتراف ايدر .

* * *

راسينى بو فاجعه‌يى بازديغى زمان اوتوز سكز ياشنده‌ايدى ، دهاسى اوج كمال بولمشدى . «فه‌در» يالكز صنعت تماشا اعتباريله دكل ، شعر اعتباريله بر شاه اثردر . آهنكدار پيلرده زنكين خيالار ، پارلاق استعاره‌لر دولودر . راسينى پيه‌سلرنده روحى تحليلر ايله اكتفا ايتمز ، شرح ايتديكى حيباتى مهم وقايعده مؤثر وعامل اولارق حال فعاليته كوسترير . حيات قلبيه‌مك غليان وتصادميله حادث اولان وقايع . يكرمى دورت ساعت ظرفنه قولايجه صيغابيلير . قورنه‌يى جوق زمان مشكل موقعده براقان « اوچ وحدت » قاعده‌سى ، راسينى هيچ تعجيز ايتمه‌مش‌در . راسينك قهرمانلرى قورنه‌يكيلره نسبة حياته داها ياقين اولدقلرينى ادعا ايتمك بيلمه‌م دوغرومى‌در ؟ حقيق حياتده بوبوك احتراصلر ، بوبوك ارادەلر قادار نادردر . فقط هرايكى شاعر روحمزه علوى هيجانلر بخش ايدن حسياتك فوق البشر تظاهرلرينى عرض ايدرلر .

ضعف بشرك أك حزين تجليلرندن دوكه نره‌ده بوبوك برتوردوغارسه اونى سوندورمكه صاواشان ياراصا روحلى أرباب حسد بولونور . بوحال ، بكى انكشاف ايدن دهالرى شديد بر مجادله‌يه اجبار ايده‌رك برقات داها شوق ولوت بخش ايدرسه‌ده بعضى حساس قلبلرده معكوس برتأثير اجرا ايدر . راسينك حساسيت وعصبيتى مفرط درجده‌ايدى . بونى كندى اعتراف ايدر : « مظهر اعدايم آلفيشلر بنى پك زياده خشنود ايتديكى حالده أك كوچوك برتنقيد ، ولوكه پك دكرسز اولسون ، بنى اوقادار متأثر ايدركه هردرلو مدح وثنادن حس ايتديكم محمونيت بونى تلافى ايده‌مز . » احتراسات قلبيه‌يى تصويرده كنديسنه برممتازيت ويرن بوحساسيت ، بوبوك شاعرى حمده قارشى سلاحسز براقش‌در .

(پرادون) اسمنده بر منقاعر ، راسينك « فه‌در » ى (اوتل دوبورغونى) تياتروسنده محمنه‌يه وضع ايديلركن عينى عنوان آلتنده بر فاجعه‌يى (اوتل دوغرنه‌غو) تياتروسنده تمثيل ايتديرميوردى . پك بوبوك مالى فدا كارلقلر اختياريله راسين عليهنده مدهش برسؤقصد ترتيب ايديلدى . ايكى تياترونك بوتون موقعلرى بر قاچ كون ايچون طوتولدى . برنجيسى قصداً بوش براقيلدى ، اونه‌كنه سيرجيلر دولدورولدى .

راسينى ، تقيدات دينيه ذهنى تدريجاً احاطه ايتديكى صيراده بو موفقيتسزلكدن اوقادار مأيوس اولدىكه آرتيق قلمنى تماشا مسلكنده قوللانمقدن قطعى صورتده فراغت ايتدى . اون ايكى سنه سكره مادام (دومه‌نتنون) نك التماسى اوزرينه (سن‌سير) مكتبى طالباتى طرفندن تمثيل ايديلمك اوزره يازديغى دينى پيه‌سلرك ايكيسى‌ده دعاسنك بوتون قوتى محافظه ايتديكنى اثبات ايتدى . بو داهى أوهامدن دولايى جهان أدبياتنك نه‌كى أثرلر ضايع ايتديكى قولايجه تخمين ايديلير .

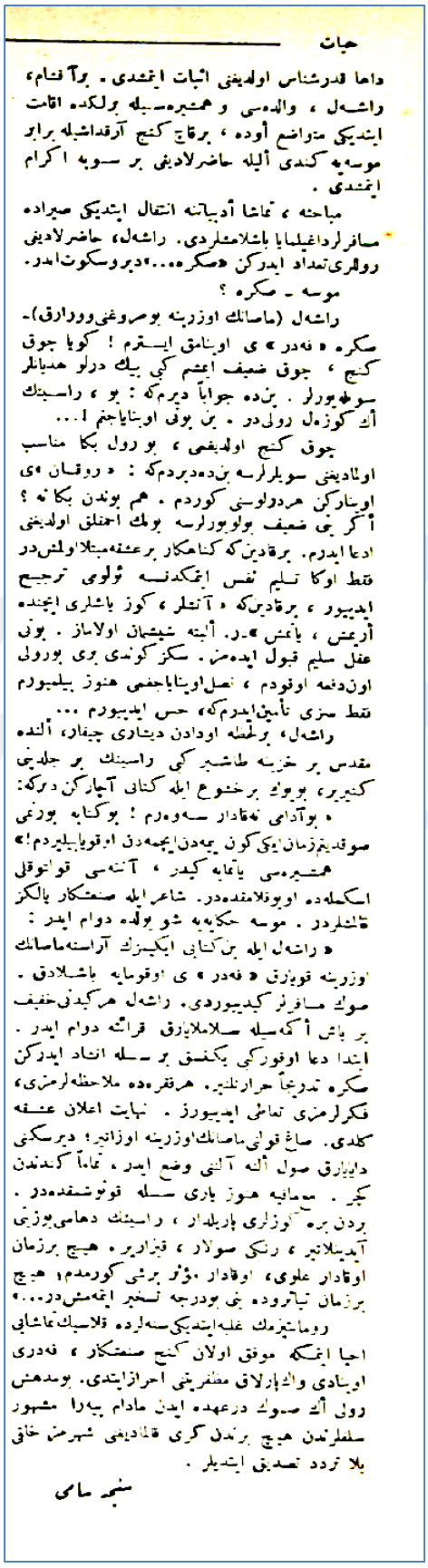
زمان ، حقيق قيمتلرى تثبيتده لايحطئى‌در . بوكون برادونك «فه‌در»ى ، آنجاق چيركين برتجاوزه وسيله اولديغى ايچون ياد ايديلير . راسينك أثرى ، پر بوزده فرانسز لسانى تكلم ايديلدكجه وهيجان بديعى ايله چارپمق استعداديغى حائز بر قلب موجود اولدقجه ياشايا جق‌در .

فه‌در رولى ابداع ايدن صنعتكار ، مادموازل شانمه‌لەدر . اصل اسمى ماري دەماره ايدى . شانمه‌له اسمنده بر آقترولە أولدقدن سكره او اسمله طانيلمش‌در . زوجيله برلكده پارسده بورغونى تياتروسنده اجراى صنعت ايتديكى صيراده راسينك « آندروماق » عنوانلى فاجعه‌سنده هرميون رولنى بويوك بر موفقيتله تمثيل ايتديكى ايچون دفعتى جلب ايتدى . لطيف ومؤثر سسى سامعينى تسخير ايتديكى كبى بويوك شاعرك‌ده قلبنى جلب ايتدى . هنوز انكشاف ايتمكده اولان كنج هغونى تمه ايچون بالذات مشغول اولدى واك كوزەل رولرينى اوكا توديع ايتدى . معاصرلرينك بالطبع معاصرلرينك پك زياده قبل وقالنى موجب اولدى . مادام دوسه‌وينيه ديركه : « راسينى شانمه‌له ايچون پيه‌سلر يازييور ، استقبال ايچون دكل . كنجلكى وعشقى تجدكدن صكره آرتيق فاجعه يازامايا جق‌در . » ذكى وحساس ماركيز ، قورنه‌يك حزن حياتنده كنج رقيبنك اوكا ترجيح ايديلمه‌سندن متأثر اولوركن برنجى به كوسترديكى وفا كارلق تقديره شايانه‌ده ديكرينه پك بارز حقسزلق ايتمش‌در .

اوزماندن اعتباراً فرانسز آقترياسلرينك غاية آمالى فه‌درى تمثيل ايتمك‌در . بوكا موفق اولدقدن صكره آرتيق شهرتلرى تأمين ايدلمش‌در . بونلردن أك مشهور اسملر آراسنده شونلر ذكر ايديلەبيلير : اون سكزنجى عصرده آدريه‌ن لوقوورور ، دومه‌نيل ، فلەرون ، دوشه‌نوا ، اون دوقوزنجى عصرده آغار ، راشل ، سارا برنار .

موسه ، كليانتده « مادموازل راشل‌ك أوزده برسويه » عنوانيله نشر ايديلن مكتوبده ، « علوى قيز » و « أصيل جوجوق » ده توصيف ايتديكى كنج صنعتكارك فه‌در رولى اوبنامايه نصل حسرت چكديكنى تعريف‌ايدر . ١٨٣٩ سنه‌سنده راشل «تياترفرانسه» محمنه‌سنده اونيا ورددى ؛ متفلر ، مستثنا هغونى تصديقده هنوز تردداتى ايفه دكلرى حالده خلق بوخصوصده

Ek 41. Devam

حیات

داما قدرشناس اولدیغنی اثبات ایتمشدی . برآقشام، راشـه‌ل ، والده‌سی و همشیره‌سیله برلکده اقامت ایتدیکی متواضع أوده ، برقاچ کنج آرقداشیله برابر موسه‌یه کندی أیله حاضرلادیغی بر سـوبه اکرام ایتمشدی .

مباحثه ، تماشا أدبیاتنه انتقال ایتدیکی صیراده مسافرلرداغیلمایا باشلامشلردی. راشه‌ل، حاضرلادیغی رولرینتعداد ایدرکن «عسکره...»دیروسکوت‌ایدر.

موسه ـ عسکره ؟

راشه‌ل (ماصاناك اوزرینه بوصروغی‌ووارق)ـ عسکره « فه‌در » ی اویناماق ایسـترم ! کویا جوق کنج ، جوق ضعیف ایتمم کبی بیلك درلو هذیانلر سویلیورلر . بن‌ده جواباً دیرم‌که : یو ، راسینك أك کوزه‌ل رولی‌در . بن بونی اویناياجغم !...

جوق کنج اولدیغمی ، بو رول بکا مناسب اولمادیغنی سویلرلرسه بن‌ده‌دیردم‌که : « روقـان »ی اویناركن هردولوسنی کوردم . هم بوندن بکا نه ؟ أگر بنی ضعیف بولویورلرسه بونك احتمالی اولدیغنی ادعا ایدرم. برقادین‌که کناهکار برعشقه‌مبتلااولمش‌در فقط اوکا تسلیم نفس ایتمکدنسه ثولوی ترجیح ایدییور ، برقادین‌که « آنتلر » کوز باشلری ایچنده أریمش ، یانمش »ـر. أیته شیشمان اولاماز . بونی عقل سلیم قبول ایده‌مز. سکز کوندی بری بورولی اون‌دقه اوقودم ، فصل‌اویناياجغمی هنوز بیلمیوردم فقط سزی تأمین‌ایدرم‌که، حس ایدییوردم ...

راشه‌ل، برلحظه اودادن دیشاری چیقار، أللنده مقدس بر خزینه طاشیر کبی راسینك بر جلدینی کتیریر، بویوك برخشوع ایله کتابی آچارکن دیرکه:

« بوآدامی نه‌قادار سـه‌وه‌رم ! بوکتابه بونمی صوقدیغم‌زمان‌یکی‌کون یه‌دن‌ایچمه‌دن اوقویابیلیردم!»

همشیره‌سی یانمایه کیدر ، آنته‌سی قوانوقلی اسکمله‌ده اویوقلامقده‌در. شاعر ایله صنعتکار بالکز قالمشلردر . موسه حکایه‌یه شو یولده دوام ایدر :

« راشه‌ل ایله بن‌کتابی ایکیسزك آراسنه‌ماصاناك اوزرینه قویارق « فه‌در » ی اوقومایه باشـلادق . صوك مسافرلر کیدییوردی. راشه‌ل هرکیدنی‌خفیف بر باش أکه‌سیله سـلاملایارق قرائته دوام ایدر . ابتدا دعا اوقورکبی یکنسق بر سـسله انشاد ایدرکن صکره تدریجاً حرارتلنیر. هرفقره‌ده ملاحظه‌لرمزی، فکرلرمزی تعاطی ایدییورز . نهایت اعلان عشـقه کلدی. صاغ قولی‌ماصاناك‌اوزرینه اوزاتیر؛ دیرسکنی دایاریق صول أللہ آلتنی وضع ایدر ، تماماً کندندن کچر . سمایه هنوز یاری سـسله قونوشمقده‌در . یردن بره کوزلری پارلادار ، راسینك دهامی‌یوزینی آیدینلاتیر ، رنکی صولار ، قیزاریر . هیچ برزمان اوقادار علوی، اوقادار مؤثر برشی کورمدم؛ هیچ برزمان تیاتروده بنی بودرجه تسخیر ایتمه‌مش‌در...»

روماتیزمك غلبه‌ایتدیکی سه‌لرده قلاسیك تماشایی احیا ایتمکه موفق اولان کنج صنعتکار ، فه‌دری اویناديی والدیارلاق مظفریتی احرازایتدی. بومدهش رولی أك صوك درعهده ایدن مادام بیه‌را مشهور سلطنتدن هیچ برندن کری قالمادیغنی شهرمن خالق بلا تردد تصدیق ایتدیلر .

سنجم سامی

Ek 42. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “Garb Edebiyatı: Mersiye”

مرثيه

غرب ادبياتى

[شه‌لى طرفندن جون كيتس ايچون يازيلان « آدونائيس » عنوانلى مرثيه‌نك ترجمه‌سى‌در . «سيه‌نسيرين» ديبلن طرزده بندلره تقسيم ايديلمشدر. شكسپيرك معاصرلرندن (سيه‌نسر) طرفندن ابداع ايديلن بونظم شكلى پروجه‌آتى‌در : هربند دوقوز مصراعدن عبارتدر ، قافيه صيراسى شودر : ا ب ا ب ج ب ج ج . وزنى بش تفعله‌لى « آجيبك » در . (ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ)، يالكز هر بندك سوك مصراعى آلتيناق آجيبك ياخود «آلكساندرين» در (ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ).

مجموعى 55 بنددن عبارت اولان بومنظومه ، تمامى درج ايديلمه‌يه‌جك قادار اوزون اولديغندن محضا بونلر أساطيرينه عائد مجازلره دولو برلرينى حذفه مجبور اولدم .

باشلانغيجدنه اورانيايه خطاب ايديلير . اورانيا علم‌هيئت سوزى اولديغى معلوم ايسه‌ده بوراده بواسم على‌العموم «موز» مقامنده قوللانيلديغى ظن ايديلمكده‌در. وياخود عشق‌الهه‌سى أفروديتك اسملرندن برى اولديغى ايچون او ، قصد ايديلش اولماسى‌ده محتمل‌در. فقط برنجى احتمال عقله داها ياقين كورونور]

. . . . . .

أى محترم والده ، قاراكلقده اوچان براوق ، أولادكك باغرينه صايلاندينى زمان كوره‌ميدك ؟ ... اويان ، مغموم آنا ، اويان وآغلا ...

لايموت برنشيده‌نك ناظمى، [1] اختيار ويالكز اولديغى حالده ثولوركن وطننك غرورينى راهبلر ، أسيرلر ، حريت قاتللرى شهوت وقان ايله آلوده منحوس آپيلر آراسنده چيكنه‌مكده واستهزا ايتمكده ايديلر ؛ قدر موته مدهوش اولمادن كيردى ، فقط صاف‌روحى حالا أرض‌اوزرنده حكم فرمادر وأبنای نورك اوچنجيسى‌در . [2]

نوحه‌كرلرك الك موسيقيشناسى اولان اورانيا ، تكرار آغلا ! او پژلاق موقعه هپسى سعود ايتمكه جرأت ايتمديلر : سعادتلرينى تقديرايدمدلر نه‌مسعوددرلر ايچنده كونشلر محو اولان زمان كيجه‌سنده ، ومللرى حالا ياتمقده‌در . ديكرلرى ، پايه‌لرى داها علوى اولديغى حالده السنانك ياخود اللهك حسود غضبنه اوغرايان كنجلكلرينك شمشه‌سى ايچنده سونوب افول ايتديلر ؛ حالبوكه بعضيلرى حالا ياشامقده وسى ايله ثفرت آراسندن شهرتك ساكن مأواسنه كيدن يولدن يورومكده‌درلر .

فقط شيمدى سنك أك كنج ، أك عزيز أولادك ، فلاكت زمانكك أولادى هلاك اولدى ...

[1] ميلتون .

[2] غربك ايكى بويوك داستان شاعرلرى اولان اوميروس ايله دانته‌دن صكره ميلتونى اوچنجى عد ايتديكمى شه‌لى باشقا برأثرنده بيان ايتمشدر .

شاهانه ثولومك بديعه‌لر و خرابه‌لر آراسنده مجلس قوردينى معظم پاى تخته [3] كلدى ، أك صاف‌نفسى بهاسنه أبديار آراسنده برمزار آلدى...

[شاعر ، رؤياكر ، خيالكر ، ثولونك اطرافنده طويلانمارق آغلاديغى ، عكس صدا سكوت ايتديكى ، بهار بيله خزان كبى چيچكلرينى دوكديكى حكايه ايتدكدن صكره آدونائيسه خطاب ايدر]

همشيره روحك اولان مترونك بلبل ، حزين برنغمه ايله أشى ايچون ماتم ايدر ؛ سنك كبى سجايه صعود ايده‌رك ذى‌قدرت كنجلككى صباح ايله بسله‌مكه مقتدر اولان قارتال بوش‌بوواسنك اطرافنده شكايت ايده‌رك اوچار وهايقيرير، فقط (آلپيون) لك سنك ايچون فرياد وفغان‌ايتمه‌سى هپسندن داها آجيقلى‌در.

— سنك معصوم باغريكى‌دلن، دنيوى‌مسافرى اولان ملك روحكى تدهيش‌ايدنك باشى قابلك بلاسنه دوچار اولسون !

هيهات! قيش كلدى ، كيتدى . فقط سنه‌نك دور دائميله كدرده عودت‌ايتدى. هوالرده، دره‌لرده نشئه‌لى نغمه‌لر تازه‌لندى، قارنجالر، آريلر، قيرلانغيچلر يكيدن ظهور ايتمش؛ ثولو موسمك تابوتى تازه پاپراقلر وچيچكلرله سوسلنمش ، عاشق قوشلر شيمدى چاليلرده پيوستهٔ‌وصال‌اولمش؛ تارلالرده، اورمانلرده يوسوندن پوردلرينى انشا ايتمكده‌درلر ؛ پشيل كرتشكله ايله آلتون پيلان حبسدن قورتولمش آلولر كبى بايغينلقدن اويانديلر .

ارضك سينه‌سندن فيشقيران فياض برحيات اورمانلر ، دره‌لر ، قيرلر ، داغلر ودكيرلره نفوذ ايتدى . هيولا اوزرنده الهك دنياده ايلك تجلى ايتديكى بويوك صباحدن برى يووجهله دائمى برسير وتغير رونمادر . اوبخاره غرق اولان سماوى قنديلر داها لطيف بر ايشيق ايله پارپلادى ، داها سفلى اولان بوتون اشيا مقدس عطش‌حياتايله سولويارق أطرافه انتشار ايديبور ، تازه‌لنمش قوهٔ حياتيه‌لرينك حسن ونشئه‌سنى لذت عشقده صرف ايديبورلر .

بولطيف روحك تأثيرى آلتنده مجذوم جسد ، طاقل نفسلى چيچكلر شكلنه حلول ايتش ؛ تورك رايحه‌يه منقلب‌اولديغى زمان بيلبزلرك بر استحاله‌سى كبى ثولومى تنوير ايتمكده وبر آلتنده اوياناق‌نشئه‌لى قورت ايله استهزا ايتمكده‌درلر . بيلديكز أشيادن هيچ برى ثولز : يالكز أهل شعورى كيزلى بر شيمشك‌ايله‌قينى ايچنده ياناق قيليچ كبى هلاك‌اولاجق؟ جانلى ذره بر ثانيه پارپلادار صكره الك صوغوق بر استراحت ايچنده سونر .

هيهات ! اونده سه‌وديكمز بوتون شيلردن آنجاق كدرمز باقى قالدى، حالبوكه كدرده فانى‌در!

[3] كيتسك مدفون اولديغى روما شهرى .

أيواه! بزنره‌دن وجود بولدق ونيچون وجودبولدق؟ هانكى صحنه‌نك ممثللرى وسيرچيلرى‌يز ؟ بويوك ، كوچوك، هپ ثولومك سينه‌سنده برلشيرلر . حياتك استعاره‌يه مجبور اولدقلرينى اعاده ايدن اودر. كوكلر ماوى، چايرلر يشيل اولدقجه آقشام كيجه‌نك مباشرى اولاجق ، كيجه يارينى جلب ايده‌جك ، مغموم آيلر بريرينى تعقيب ايده‌جك ، بر سنه ديكر سنه‌يى اويانديراراق كدره دعوت ايده‌جك‌در .

فقط اوبر داها اويانمايا جق ، هيچ بر زمان اويانمايا جق! سفالت هايقيردى: « فالق، أى أولادسز قالان آنا ، اويقودن اويان، اونك باراسندن مدهش اولان يارايى درون قلبكده كوز ياشلرى وايكيلنيلر ايله سوندور! » اورانيانك كوزينك ايچنه باقان نوتون رؤياكى ، همشيره‌لرينك نشيده‌سنى عاداتله بر سكوت ايچنده ديكلهين بوتون عكس صدالر هايقيرديلر : « اويان ! » صولوق نور ، حافظه پيلانلرينك صوقديغى برفكرك سرعتيله الهى استراحتدن اويانادى .

آلتون كون ، بر تابوتى ترك ايدن طيف كبى أبدى قانادلريله اوچارق ارضى بر جسد حالنده ترك ايتديكى زمان شرقدن دوغان خزان كيجه‌سى ، وحشت وقوت ايچنده اونى تعقيب ايدر . اورانيادە اويله‌قالقدى؛ كدر وقورقوكنديسنى اويله‌صارصدى، احاطه ايتدى ، فورطنه‌لى بر سيس كبى اطرافنده قارارادى ، كنديسنى آدونائيسك ياتديغى ماتم محلنه قادار سوق ايتدى .

اورانيا كيزلى جنتدن چيقدى ؛ طاش، جليك والسنان پوره‌كلريله عارضه‌لامش خفيف اردوكاهلر وشهرلردن پورودى ؛ بونلر هوائى آديملرى آلتنده باصيلمادينندن يوموشاق آياقلرينك تاباناری تماس ايتديكى هربرده يارالاندى .. ثويلى اوقلر واونلردن داها كسكين اولان فكرلر هيچ بر زمان تبعيد ايده‌مه‌دكلرى نازك جسمى پارچالادىلر ؛ مقدس فانى، مايسك كنج كوز ياشلرى كبى اولياقتسز يولى أبدى چيچكلرله دوشه‌دى .

. . . . . .

[اورانيا پروجه‌آتى تلهف ايدر :]

« برمدت داها دور ! بكا برداها ،خطاب‌ايت! بكا بر بوسه وير ، آنجاق بربوسه‌نك ياشايا جغى مدت ايچون اولسون ! سن ثولدكدن صكره قلبمز قالان سينه‌مده ، يانان دماغمده اوسوز ، او بوسه بوتون سائر دوشونجه‌لر برينه قائم اولارق الك حزين خاطره‌لر غداسيله ادامهٔ‌حيات ايده‌جكدر، كويا سنك وجوديكك برجزئى ايمش كبى ، آدونائيس ! سنك شيمديكى حالكده بولونغى‌ايچون بوتون موجوديتى فدا ايدردم فقط زمانه زنجيرلنديكم ايچون مفارقت ايده‌مهم .

« آه ، نازك جوچوق ! سن بوقادار كوزه‌ل ايكن نيچون خلقك دوام ايتدكلرى يوللرى بوقادار اركن ترك ايتدكده بو ضعيف آلرك وقوتلى قلبك ايله آچ اژدرهايه اينمده ميدان اوقودك؟ سن بوقادار اسباب مدافعه‌دن محروم ايكن، آه ! تجربه‌نك آينه‌لى قالقانى ، استخفاف صزداق ترمده ايدى ؟ ـ ياخود

Ek 42. Devam

دورك تمام اولماسنی بکلهسه‌یدك ، فکرك کمال بولوب بدرتام حالته کلمیه حیات‌چولنك جاناوارلری، سنك قارشیکده کیمیك کبی فرار ایدرلردی .

« آنجاق قووالارکن جرأت کوسترن قورد سسی‌دولری ، ثولولر اطرافنده هایقیران منحوس قارغالر ، فاجمك سنجاغنه صادق اولارق تخریبك آرتیقلریله بسلهنن وقاناداولرندن انتقان یاغمیران آق‌بابالر اوزرینه دهرك آپولوسی ، آلتون یاپندن بر اوق فیرلاندی ، وتبسم ایتدی - نصل فرار ایتدیلر ! یاغماجیلر بر ایکنجی ضربه‌یه تحمل ایتمه‌دیلر ، برلره قاپاندیلر ؛ کندیلرینی اینن مغرور آپاقلره یوزلرینی سوردیلر !.. [1]

. . . . . .

او سوزینه ختام ویرنجه طاغ چوبانلری [2] کلدیلر ، چلنکلری قورومش ، سحرلی عبالری پیرتیلمش ایدی . أبدیت سیاحی [3] کلدی ؛ شان و شرفی ، یاشایان باشی اوزرنده ، ایرکن رکز ایدلش بر آبده کبی ، أکیله‌رك کوك قبه‌سنی تنظیر ایدیبوردی ، شعرینك یوتون شیمشکلرینی کدرله پرده‌لهمشدی . ایرلاندا ، ایسمز اووالرندن أك أليم مغدوریتلرینك أك روحنواز مغنیسی [4] کوندردی؛ عشق ، کدره اونك لساندن موسیقی کبی صادر اولمایی اوکرتمشدی .

داها آز مشهور اولان سائر أشخاص ایله برلکده نحیف بر شکل کلدی . انسانلر آراسنده بر طیفه بکزردی . کوك کورولتوسیله مأتم آپینی اجرا ایدیلن بر فورطهنك صوك بولونی کبی یالکز ظن‌ایدرم که طبیعتك جیپلاق کوزه‌للکنه (آقته‌ثون) کبی باقمشدی؛ شیمدی پریشان برحالده دنیاچولرندن ضعیف آدیملرله فرار ایتمکده ایدی ، او سارب یول اوزرنده کندی فکرلری ، قودورمش زاغارلر کبی والدلرینی و شکارلرینی تعقیب ایتمکده ایدیلر . [5]

. . . . . .

[1] بایرونك متقدمله جواب اولارق یازدیغی « انکلیز شاعرلری و اسقوچیا منقدلری » عنوانلی هجویه‌سنه تلمیح‌در. فی‌الواقع بوهجویه یوتون‌معارضلرینی الزام ایتمش وشهرتی تأسیسه یاردیم ایتمشدر . بایرون بوراده « پیتون » اسمنده دیوآسایبلانی ثولدورن کوتش وشعر الهی آپولویه تشبیه ایدیلیر .

[2] — انکلیز شاعرلری.

[3] — بایرون . « چایلد هارولد سیاحتی » نه‌تلمیح‌در .

[4] — مور. شه‌لی، یوتون‌معاصر شاعرلرك کیتسه آغلادقلرینه قانع اولمق ایسترسه‌ده حقیقت حالده مورك اظهار تأثر ایتدیکی معلوم اولمادیغی کبی بایرونك سکوتی‌ده کدردن زیاده قیدسزلغه عطف ایتمك ایجاب ایدر .

[5] — شه‌لی بوراده کندینی تصویر ایدر ویونان أساطیرندن بر فقره‌یه تلمیحاً آقته‌ثونه تشبیه ایدر . آقته‌ثون اسمنده برآوجی آو الهه‌سنی بیقانیرکن کوردیکندن معبوده حدتلنه‌رك کندیسنی که‌بیك‌شکلنه قویمجه کندی کوپکلری طرفندن پارچالانمش .

قاپلان کبی کوزهل و آتیك بر روح - یوزینی یأس نقابیله اورتمش برعشق - ضعف‌ایله قوشانمش بر قوت ؛ اوزرینه چوکن زمانك یوکنه کوچ تحمل ایده‌میلیور . او، سونن برقندیل ، یاغان بر یاغمور، پارچالانان بر دالغادر ، - شوقونوشدیغنز أثناده بیله قیریلادیمی ؟

ثولدوروجی کولش صولوب قورویان جیجکلره یارلاق‌تبسمی رایکانایدر: بورهك پارچالاندیغی أثناده یاناق اوزرنده حیات قان شکلنده یانابیلیر .

. . . . . .

هپسی اوزاقلاشدیلر؛ اونك‌طرفکیرانه نوحه‌لرینی ایشیدنجه کوزیاشلری آراسنده کولومسه‌دیلر؛ اومعشر ادبا، پاشقاسنك طالعیله برلکده کندی‌طالعنه آغلایان کیم اولدیغنی ایی بیلیرلردی ؛ مجهول بردیارك لسانیله یکی برکدری تغنی ایتدی ، محزون اورانیا، یاپانجینك حالته نظر ایتدی وفیصیلهادی : « سن کیمسك ؟ » جواب ویرمدی فقط بردنبره قابل یاخود عینی کبی یارالی وقاتل آلتنی آچدی . آه ! اویله اولمالیمیدی؟

. . . . . .

آدوناتیس زهرایچمش - آه ! صاغیر انکرکه بکزر هانکی قاتل ، حیاتنك ایلك کاسه‌سنه بوقادار أليم برایچکی دولدورابیلدی ؟ أك مجهول بر زاحفه اولسه بنه شیمدی اسمنی کتم ایده‌جکدر ؛ هرکسی الزام‌ایدن پیشروی ایشیتدیکده متأثراولمادی؟ حسد، نفرت وظلم یالکز اونك سینه‌سنده اولوملقده دوام ایتدی . عالم او نفسیده‌نك مابعدینه انتظار ایدرکن شیمدی ساحتنك أك صوغومش ، کومش دیاپنك کیریشلری چوزولمش‌در .

سن یاشا ، بدنمك شهرت دکلدر ! یاشا ! بندن داها آغیر بر مجازات بکلهمه ، مشهور بر اسم اوزرنده اهمیتسز برلکه‌سك ! آنجاق کندیکه کل وکیم اولدیغی بیل! موسمك کلنجه دیملرکدن طاشان زهری دائما سربستچه آقیت : کیرلی آلتك حجاب وعذاب‌ایله یاندیقه کیندکدن ایکرنه‌جك وقبرباجلاغنش برکوپك کبی تیتره‌یه‌جکسك . شیمدی تیتره‌دیکك کبی.

مدارسعادتز، آشاغیده هایقیرشان لاشه پیچی چاپلاقلردن اوزاقلاشدیسه آغلاماملی‌ز. او، یاشایان ثولولره اویومقده ویاخود اویانیقدر ؛ شیمدی یونودیغی مقامه سن صعود ایده‌مزسك - طوپراق ینه طوپراغه قاووشور: فقط صاف روح ، مبدأی اولان آنشین چشمه‌یه عودت ایده‌جکدر ، أبدیتك برجزئی‌درکه زمان وتغیر آراسنده تغیرایتمه‌دن پارلایاجق وسونمه‌یه‌جکدر ...

سکوت ، سکوت ! او ثوله‌دی ، اوبومابور - حیات اوپقوسندن اویاندی ...

طبیعتك یك وجود اولدی : طبیعتك یوتون موسیقیسنده، کوك کورولتوسنك أیکیلتیسندن لطیف کیجه قوشنك نغمه‌سنه قادار اونك سسی ایشیدیلیر. موجودیتی قاراکلقده وآیدینلقده ، اوتده وطاشده محسوس ومعلوم‌در ؛ موجودیتی کندینه جلب ایدن، اوصاعاز بر عشقله جهانی تدویر وتنویر ایدن قدرتك ساحهٔ فعالیتی هرتره‌سی ایسه اونك روحی‌ده اورادە منتشر اولور .

برزمان حسنی تزیید ایتدیکی حسنك برجزؤی اولدی . اوکنده حصه‌سنی درعهده ایتمکده ایکن روح واحدك قوهٔ فاطرهسی مظلم ومقسی دنیاده دولاشیر ؛ اوراده یوتون أشیانی یکی قالیلره افراغ ایدر، پروازینه مانع اولان سرکش‌طوپراغه‌اشکنجه ایده‌رك هرکتله‌نك استعدادینه کوره کندینه‌بکزه‌مکه اجبار ایدر ؛ آغاجلرده ، حیوانلرده ، انسانلرده یوتون حسن وقدرتیله تجلی ایده‌رك سایه صمودایدر. وحدت باقی‌در ، کثیت تغیر ایدر وکچر ؛ نور سما دائما أشعه‌پاش‌در ، ارضك کولکه‌لری اوچار، حیات چوق رنکلی برجام قبه‌کبی أبدیتك بیاض پاریلتیسنی لکه‌لر ، نهایت ثولوم اونی چیکنه‌یه‌رك پارچالار .

- سن‌آرادقاریکه قاووشمق ایسترسه‌لك ثول! هپسنك فرار ایتدکلری برده کندیلرینی تعقیب‌ایت. - رومانتك سیای کیبودی ، جیجکلر، خرابه‌لر، هیکلار، موسیقی وألفاظ کندیلرندن ترشح ایدن شان وشرفی لایقیله افاده‌دن عاجزدرلر ....

کائناتی تبسیله ایقاد ایدن نور ، ایچنده یوتون اشیانك سی وفعالیتده بولوندقلری حسن ، ولادت فلاکتنك خسوفیله سوندورولمه‌یین سعادت، علی‌العیا انسان ، حیوان ، طوپراق ، هوا ودکیز طرفندن دوقونان موجودیت أسنجه‌سی آراسنده پارلاق‌یاخود سونوك پر ایشیغی ایله یانقده اولان قوت وبریجی عشق برر آینه‌درکه تجلهنك تشنه اولدقلری آنشی عکس‌ایدر وشیمدی‌اوزرمه ضیافشان اولارق‌صوغوق فانیلکك صوك بولوتلرینی هلاك ایتمکده‌در .

نشیده‌لرمده تضرع ایتدیکم نغمه‌اوزره ایتمکده‌در. روحمك سفینه‌سی‌ساحلدن اوزاقلاشمقده ، یلکنلری هیچ بر زمان فورطنه‌یه معروض اولمایان لرزان کروهدن اوزاقلاشمقده‌در . ارضك کتله‌سی وسمانك قبه‌سی یاربلدی ! ظلمت و دهشت ایچنده اوزاقلره کوتوولدیکم اثناده عرش اعلانك اك کیزلی پرده‌سی ایچندن یانان آدوناتیسك روحی بربیلدیزکبی بنی‌مأوای أبدیته دوغرو ارشاد ایتمکده‌در . [6]

مترجم : منیف سامی

[6] شه‌لی بو مرثیه‌یی یازدقدن آنجاق بر سنه سکره مغروقاً وفات ایتمشدر .

Ek 43. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “İngiliz Edebiyatı: Bulut”

بولوت

انكليز ادبياتي

— شه‌لي‌نك برمنظومه‌سندن ترجمه‌سي —

صوصامش چيچكلره دكيزلردن وده‌ره‌لردن تازه ياغمورلر كتيررم ؛ اوكله رؤياكرينه ياعمش يابراقلره خفيف كولكه طاشيرم . لطيف غنجه‌لرى آننه‌لرى باغرينه باسمش ، كوچوك أطرافنده رقص ايده‌رك قوجاغنده صالاركن كندي‌لرينى برر برر اويانديران چيك داه‌لرى ، نم قاناديلرمدن سرپيليرم . آشاغيده‌كى يشيل اووالرى خرمن صاووورور كبي دولو ايله قيرياجلايارق بياضلاتيرم . صوكرا بوني ياغمور ايله أربه‌رك طرافنه رعد ايله كولر كبرم .

آلتده‌كى طاغلره قارسيرم ، چيم چام آغاجلرينى دهشتله ايكيليرم ؛ سكره بولوتلر كيجه اوبياض ياصتيق اوزرنده روزكارك قوجاغنده اوبورم . قيلاووزم اولان شيمشك سماوى كوشكارمك قوله‌لرنده علوى برموقع أخذ ايتش‌در ، آشاغيده‌كى مغاره‌نك ايچنده كوچك كورولتوسى زنجيرلنمش ، نوبت نوبت چاپالاتوب اولومقده‌در . بوقيلاووز ، لاجورد دكيزك درينلكلرنده دولاشان جنلرك عشقنه آلهاناراق بنى عمانلرك وقارالرك اوزرندن لطيف برحركتله كوتورمكده‌در ؛ دره‌لر ، تپه‌لر ، اوچورومله اوزرندن ، كولار و اووالر اوزرندن ، عاشق اولدينى روحك برطاغ ويا خود بر سيل آلتنده هر هانكى بر محلده بولوندينى تخيل ايدرسه بنى اورايه كوتورور . او ، ياغمورلره منقلب اولارق انحلال ايتكده ايكن بنى سماوى تبسميله ايصيديرم .

خونين طلوع ، شهاب آسا كوزلرينى وآتشين قاناديلرنى آچارق سيار سحابياره‌لرمك اوزرينه صيچرايركن صباح يلديزى قولوبرضيا ايله ابتسام ايتمكده‌در ؛ زلزله ايله صارصيلوب صالانان برطاغ اوچورومنك كناريته قونارق آلتون قاناديلرينك ايشيغنده برثانيه ديكلدكن برقارناله بكزه‌رم . غروب ، آشاغيده آيديلانان دكيزدن استراحت وعشق هوسنى تنفس ايدركن ، بوقاريده سماك درينلكندن آقشامك قيزيل كفنى دوشركن ، بن هوائى يوواملده‌قولوچغايه ياتان بر قوصو كبي قاناديلرى ديوشيريرم ، سكون واستراحته دالارم .

فانيلرك آى تسميه ايتدكلرى مدور جهره‌لى قيز ، بياض ، آتش ايله يوكلى اولديغى حالده ، كيجه ياريسى روزكارلرينك سرمش اولدقلرى ياموق كبي زمينى اوزندن بارديايارق قاچار . صداسنى آنجاق ملكلرك ايشيتدكلرى كيزلى آياقلرى چاديرمك اتجه دامنك تازه‌بودنجى قوپاردينى هرنقطه‌دن بيلديرلراونك آرقاسندن كوزوكوب قاچارلر ؛ بن روزكارلرك انشا كرده‌سى اولان چاديرمك پيرتيغنى كنيشلتديكجه اونلرك برسورو آلتون آريلر كبي دونوب اوچوشدقلرينى كورير ، كولرم . نهايت ساكن ايرماقلر ، كولار ، دكيزلر ، ايجمدن كچه‌رك بوكسكدن دوشمش كوك پارچاسى كبي ، آى وبيلديزلر ايله اورتولورلر .

كوشك تختنى برآتشدن قوشاق ، آيك كبي ده پر ايجيدن كرايله ياغلارم ، قاصيرغالر سنجاغمى آچدقلرى زمان ياتاغ طاغلر سوپر ، يلديزلر سنده‌له‌يوب سكيرتيرلر سيل كبي آقان بردكيز اوزرندن بربورونمدن فارشى بورونه قاداركورو كبي اوزانير ، كوشك أشمه‌لرينه سيتر بر دام كبي آصيليرم ؛ اويله بر دام كه طاغلر ستونلرينى تشكيل ايدر . هوانك قوتلرى كرسيمه زنجيرلنمكلرى زمان فورطنه ، آتش وقار ايله برلكده آلتدن كچديكم طاق ظفر ، بيك رنكلى قوس‌در ، بوقاريده آتشين كره ، اونك نازك رنكلرينى دوقورمكن آشاغيده ملى طوپراق كولمكده‌ايدى .

طوپراق ايله صويك قيزيريم ؛ سبا ايسه دايم‌در . دكيزلرك ، ساحللرك مسامانندن كچرم ؛ دكيشيرم فقط ثوانك نه‌در بيلمه‌م . زيرا ياغموردن صكره كوك اوتاغى صاف ولكه‌سز ايكن ، روزكارلر ايله أشعهٔ شمس مقوس بارياتيلريله هوانك ماوى قبه‌سنى انشا ايدرلركن ، بن كندى منار طاشمه كيزليجه كولەرك ياغمور مغاره‌لرندن ديشارى چيقارم ؛ بر جوصوق رحمدن ، بر طيف قبردن ظهور ايدر كبي قالقار ، اونى تكرار تخريب ايدرم .

مترجمى :

منيف سامى

Ek 44. Çeviriyazısı Yapılan Eserler: “Vaterlo”

VATERLO

(« هيلمه شاهدلر » ك اوچنجى قاطوسنده)

دورا برسلطنتك بقاياسى اوزرينه باصمقده‌دمك! آياقلرك آلتنده برزلزلەنك غلغاسى تدفين ايديلمش‌در! بو موقعه نشان اولمق اوزره ديو آسا برهيكل ركز ايديلمى‌دى ؟ اعلان غالبيت ايچون بر ظفر آبده‌سى دونا‌تيلمش‌مى ؟ هيچ‌برشى يوق؛ فقط حقيقت بويله داها بسيط صورتده افاده ايديليور ، طوپراق أوجله نه‌حالده ايديسه يه اوبله قالسون؛ - اوقيزيل ياغمور، أكينلرى نصل يتيشديردى ! أى حرب صحنه‌لرينك برنجيسى وصوكنجيسى اولان صحرا ! جهانك سندن فازانديغى بوندن عبارت‌مى ؟ بادشاهلرى اجلاس‌ايدن برظفر !

هاردوله ، قفا طاسلرى دولو اولان اوموقعده دورمقده‌در: فرانسه‌نك مدفنى : موت آلوده واترلو! عطيه‌لر احسان ايدن قوت ، عطيه‌لرينى نصل ابطال ايديبور ! اونك بخش ايتديكى شهرت‌ده اولسيتده سريع‌الجولان‌در ! مغرور قارتال بورادە صوك دفعه پرواز ابتدى، عسكره مجتمع ملتلرك سلاحلريله‌يارپلان اووايى قانلى پنجه‌سيله پيرتدى . حرص جاهك حيات ومساعيسى هپ بيهوده اولدى . او ، شيمدى ، دنيانك پارچالانمش زنجيرينك قيريق حلقه‌لرينى طاشيمقده‌در .

او ، جزاى سزاسنى بولدى ! غول اولمكمى، كنى كبره‌رك أسارت باغلرى ايچنده كوپوره‌بيلير : فقط جهان أولكندن داها زياده بر حريته مظهر اولديمى ؟ ملتلر ، يالكز بركيشى‌يى انقياد ايتديرمك ايچون‌مى حرب ايتديلر ، ياخود بوتون پادشاهلره حقيقى سلطنتى اوكرتمك اوزره‌مى اتفاق ايتديلر ؟ آه ! أسارت بكيدن احيا ايديلەرك بومنور زمانلرده يلمالى بربت كبى دوراجق‌مى ؟ بز ، آرسلانى يره چاريەدقدن صكره قورتله عرض‌عبوديت ايده‌جكمى‌يز؟ تخطرك اوكنده متواضع نظرلر وذليلانه طورارلره ديز چوكه‌جكمى‌يز ؟ خاير ! حمد وثنا ايتمدن أول حقيقى تدقيق ايدبكز !

بوقسه برمستبد مضمحل اولدى ديه داها زياده افتخار ايتمەلك. آوروپانك باغلرينى چيكنه‌ين ظالمدن چوق‌أول كوكلرندن سوكولن چيچكلر ايچون‌كوزه‌ل يانلر اوزرندن كوز ياشلرى بيهوده يره سيل كبى آقدى ؛ ميليونلرجه خلق، ثولوم ، تناقص نفوس، أسارت ، قورقو كبى مختلره برچوق سنه‌لر تحمل ايتدكدن صكره بالاتفاق عصيان ايده‌رك بونارەنهايت ويرمه‌لرى هپ‌بيهوده اولدى؟ شان وشرف الك زياده عزيز اعتبار ايتديرن شى ، مستبدلرى قتل ايدن قيليجلرى تتويج ايدن مرسين چلنكلرى‌در .

كيجه‌لين برذوق وصفا آوازى بوكسليوردى . بلجيقا پاى تختنده كوزه‌لك ايله شجاعت بر آرايه كلش ، قديللر ، دلبر قادينلر وجسور أرككلر منقدينك اورتايه قويدينى شومتالارى نقل ايده‌لم : جنوبى نصف كره‌ده بولونان (Penguin يه‌نفوش) ده‌نيلن بر نوع صوقوشى واردر . بونلر اوقادار ، اوچاماز‌لر؛ قاناديلرى (=مسبح) شكلنده اولوب‌صوده يوزمه‌لرينه ياردم ايدر . شكلجه بر آز أورده‌كه بكزرلر . فقط يره ، آياقده دورور بر وضعيتده باصارلر. كوكسلرى بياض‌وصيرتلرى قويونكده‌در.

بونلر جماعت‌حالنده‌فعاليتلريله، آربلروقاريشمالردن زياده ، انسانه يقلاشيرلر . بونلرك غيطه ايديلەجك شكلده، كوزه‌ل اجتماعى خصوصيتلرى واردر . حتى، (آناطولى فرانس) بيله ، مزاحى براساوبله بوندن بحث‌ايتمشدر . بوقوشلرك كندىلرينه مخصوص‌نظاملرى، ديسيپلينلرى ، حتى بر آزاده منتظماً آديم آتمش ويورويشلرى واردر . (Adelie) پانقوئنلرى گيبى. بعضيلرنده چوق مكمل برمراسم حالنده (ازدواج آلايلرى)ده كورولمشدر . شوراسى ، بالخاصه ، چوق توحاشدر ، بونلرده ، بزم نشان بوزوكلرينك وظيفه‌لرينى ايفا ايده‌ن مخصوص شيلر واردر . اوحاله بوتون بوقوشلر كندىلرينى (تابو وتوتم) زنجيريله‌مى باغلامشلردر ؟ چوچوقلريله مناسبتلرنده (بين) اسمى ويريلن (بوبوك برسام)ك تأثيرى آلتنده‌مى قالمشلردر ؟ بوقاريده ذكر ايتديكمز حيوا. نلردن باشقا فوق بالقرينك‌ده ، ازدواج حياتنده، كندىلرينه مخصوص خصوصيتلرى واردر . حالبوكه بونلر (تابووتوتم)ك اسمنى بيله ايشيتمەمشلردر . اوبله ايسه انسانلر ايله ديكر حيوانلر آراسنده‌كى اوچورووم نره‌دن حاصل اولمشدر ؟

آمريقالى منقدك فكرينى قبول‌ايده‌جك اولورسانى، (فرويد)ك أله ايتديكى نتيجه ، انسان روحى حقنده‌كى معلوماتمك نقصانلغندن متأثراولماش وكفايتسز دماغنك ومفكره‌سنك حدودلرينه چارپارق قانبورلاشمشدر . بوقسه دينك حقيقى اساسى ، تابووتوتمك ايچنده ده كيل انسان روحنده‌در .

(فرويد) حقنده ، برچوق مملكتلرده، بربرينى ناقض ، دوشونجه‌لر وفكرلر واردر . بز بوراده بر آمريقالينك تنقيدندن بعضى پارچالرى آلدق. بوقيمتلى فكر آدامك حياتى و دوشونجه‌لرى حقنده باشقا نسانلرده اوقادار چوق كتابلر چيقدىغى حالده بزده‌كى معلومات هنوز كافى ده‌كيلدر .

اونك حقنده‌كى بيلكيلرمزدن مهم بر قسمنى روحيات مدرسى شكيب بك افندى‌يه بورجلى‌يز . يوقاريده‌كى موضوع بحث اولان (ليبيدو وبودا) (رؤيالر و افلاطون) (غرور ونارسيسيزم) و (Oedipus Complex) مسئله‌لرى چوق دقته شايان شيلردر . قيمتلى مدرسمز ؛ بوخصوصلرحقنده و(فرويد)جه دينك‌تلقيسى خصوصنده‌كى‌دوشونجه‌لرينى سويله‌يەرك بزى تنوير بيورورلرسه بو اوروزينال دوشونجه‌لى فكر آدامنى داهاايى آكلامش‌اولوزز. بوناچيز يازيلرم، صلاحيتدار برشخصيتك بووادىده‌كى فكرلرينى اوكرەنمه‌مزه واسطه اولابيلرسه، كندىمى بختيار عد ايدرم .

K . S .

— 382 —

دوقتور سيغموند فرويد

هر اسكى دوشونجه‌دن چيقاريلش يپ‌يكى بر وارلق حالنده تجلى ايديبور .

اونك دماغى خام ماده‌لردن مصنوع اشيا ميدانه كتيرن بردارالصناعه‌در . فقط شوئى‌ده سويله‌يەلم كه (فرويد) ك بر چوق ادعالرى ، عالملر آراسنده بوبوك برعلاقه ايله قارشيلانمشدر.

فرويد حقنده ايلرى سورولن دوشونجه‌لرى گوردكدن صوكرا ، شيمدى اونك صوك كتابنه عودت ايده‌بيليرز . فيلسوفه نظراً : انسان عينى زمانده ، هم اجتماعى ، هم‌ده غيراجتماعى برمخلوقدر. اوتى برحدود ايچريسنده صيقيشمش بر حالده براقان ضابطه قوتى‌در . (توتم‌وتابو)دن اوروبلش بر (ده‌لى كوملكى) اونك ايسته‌ئيله‌ين حركتلرى ياپماسنه مانع اولويور . شيمدى كندى كندىزه شو سؤالارى صورابيليرز: بوادما بوتون انسانلره تطبيق ايديله‌بيليرمى ؛ بوقسه (فرويدك مخيله‌سنده جانلانمش) انسانلرمى انحصار ايدر ؟ بودوشونجه (بيولوژى) (حياتيات) نقطه‌سندن دوغرىتيدر ؟ طبيعى بوسؤاللره هرفلسفه منقدى آيرى برجواب ويرييور . بزيالكز بوراده Charles Yohnston اسمنده‌كى برآمريقالى

Ek 44. Devam

اوزرنده پاریلداماقده ایدی . بیکارجه یورهکار ، سعادتله چارپمقده ایدی . موسیقینك محمور نغمهلری بوکسلنجه لطیف کوزلر ، عشقلرینه مقابله ایدن کوزلرك ایچنه باقییوردی. دوکون چاکلرینی آکدیران برتشته اطرافی احاطه ایدییوردی . صوص ! دیکله! اوزاقدن ایکلین برماتم آیینی کبی درین برصدا کلییور! ایشیتمه دیکزمی ؟ خایر ، روزکار أسییوردی ، یاخود سوقاق قاپیلرینمی اوزرندن برآرابا کچمش در! رقص دوام ایتسون ! مسرته خلل کتیرمه ملی ! کنجلك ایله لشه ، سریع آیاقلرله پارلاق ساعتلری قووالارکن صباحه قادار اویقو یوقدر . ـ فقط دیکله یك! او آغیر صدا ، کویا بولوطلردن انعکاس ایدر کبی تکرار قوپدی ؛ هم بودفعه داها یاقین ، داها واضح ، داها موت آوردر ! سلاح باشنه!.. طوپلر کورلمه به باشلادی !

او دیوانخانه نك بوکسك سقفی آلتنده ، (برونسویك) ك محکوم رئیسی [۱] بر تجرمهلی جزه ده اوطورمقده ایدی ؛ ضیافت اورتاسنده اوسسی الك أول ایشیتدی وتولومك حس قبل الوقوعی ایله معناسنی قید ایتدی ، یاقین اولدیغنی سویله دیکی زمان هرکس تبسم ایتدیکی حالده باباسنی قاپلی تابوته یاتیران ، آنجاق قان ایله سوندورولمه بیله جك برانتقام تحریك ایدن اوطراقه بی هرکسدن اِیی بیلیردی . حرب میدانته آتیلدی و اوك صفده مجادله ایدرکن اورولدی .

آه ! شیمدی هرکس اوته یه بری یه قوشوشمقده ؛ کیمنك کوزلری یاشاریور ، کیمی یأس ایچنده تیتره شییورلر : بر ساعت أول ، کندی کوزه للکلرینك مدح وثناسیله قیزاران یاناقلرصولوب صارارديز. اویله نا کهان آیریلالر اولدی که کنج یورهکار ، حیاتدن تجریدایدیلش کبی ایدی ، بوغوق شهقهلر ، بلکه بر داها تکرار ایدیله میه جکدر ، زیرا اوقادار طالعی برآقشام اوزرینه اویله قورقونچ بر شفق سوکدکدن صکره اومشتاق کوزلرك برداها بولوشا بیله جکنی کیم تخمین ایده بیلیر ؟

سوارلر آتلرینی بر تلاشله بنیورلر ، آتلر ، تحشد ایدن سواری یولوکدارمی ، آرابالر ، قالدیریملر اوزرندن بیلدیریم کبی ایلری دوغرو آقوب کیدییور ، سرعتله صف حربه دیزیلیورلر . اوزاقدن فاصله لرله درین کوك کورولتولری کلیکیده ؛ یاقینده داوول ، صباح بیلدیزی دوغمادن أول عسکرلری اویاندیرمقده در. سوقاقلرده طوپلانان شهر خلقی ، دهشتدن دیلسز اولمش ویاخود سولوق دوداقلرله فیصیلداشییورلر : « دشمن ، کلییور ! کلییور ! »

«قامرین» قافله سنك چیلغین نشیده سی بوکسلدی: اوندای نفرتی اسقوچیا تپه لری ایشیتمش اولدیغی کبی صالبران بوآتشین کتله ، صوغوق وذلیل چورومکده اولاجقلر .

دون اوکلا وقتی زنده وقوی ، دون اقسام دلیر بر محیط ایچنده مفتخر ومغرور ایدیلر ، کیجه یاریسی محاربه اشارتی کتیردی ، صباحین سلاحه صاریلدیلر . کوندوز ، صف حربلرك مدهش وعلوی انتظامنه شاهد اولدی ! بولوحه اوزرینه اورتولن فورطنه بولوتلری تکرار آچیلنجه طوپراقلر اوزرینه بر قات داها طوپراق سریلش ایدی ـ بربرینك اورزینه صاریلمش ، بیغلمش ، آت وسواری ، دوست ودشمن ، هپسی قزیل برمدفن ایچنده قارا طوپراقلرله اورتولهجکلردر .

اونلرك منقبه لرینی تمکندن داها بوکسك رباپلر تذکیر ایتمش در. فقط اوعتشم کروه ایچنده برشخص انتخاب ایده جکم : بونك سببی قسماً کندیسنه اولان منسوبیتم ...، قسماً ده پارلاق اسملرك نشیده لره قدسیت بخش ایتمه سی در ؛ اونك اسمی الك جسور اولانلر میانده در . تولوم مرمیلری ، اینجه لن صفلر اوزرینه الك زیاده تولوم یاغدیردیغی برآنده ، حرب فورطنه لرینك الك زیاده تکالیف ابتدائیی نقطه ده سنك کنج سینه کدن داها أصیل بر هدف بولامادیلر ، کنج وقهرمان (هاوه رد) !

سنك ایچون کوزلر یاشاردی ، قلبلر پارچالاندی ، بنده بو ویرکی یی ادا ایتمکه اقتدار اولسه اهمیتی اولازدی . فقط سنك حیاتك ختامه ایردیکی محلده یاشایان و دالغالانان تازه ، یشیل آغاجك آلتنده دوردیغم زمان کوردم که اطرافده کنیش اووا ، میوهلر وموعود محصولر ایله یکدیکن دریلیور ؛ بهار ، نشئه لی مساعیسنی ایفا ایتمك اوزره کلییور ، قوشلر ، لاقید قاناتلرینی آچمشلر ؛ بهارك یوتون کتیردکلرندن کوزی چه ویردم ، کتیره میه جکلرینی دوشوندم .

سنی وسنك کبی بیکارجه کنجلری دوشوندم ، هر بریکز و جله کز ، هم جنسلریکز ، اقربا کز آراسنده مدهش بوشلقلر آچدیکز ؛ اونلرماوتوماپی اوکره نمك محض مرحمت اولوردی ، مشتاق اولدقلری سیمالری اویاندیراجق طفر آوازلری دکل ، آنجاق صور اسرافیل در ، شان وشرف ، برآن ایچون حسرت وهجران حماسینی تسکین ایده بیلیرسه ده سوندوره من . اوطرزده تسعید ایدیلن براسم آنجاق داها قوتلی ، داها آجی براضطراب اویاندیریر .

ماتم ایدرلر ، فقط نهایت تبسم ایدرلر ؛ وتبسم ایده رك ماتم ایدرلر. آغاج پیقیلمادن جسوق اول قوروز ، دیره ك ایله یلکن پارچالاندقدن صکره تکنه آقینتیده سورو. کلنوب کیدر ؛ دامدن دیره ك چوکر ، فقط صفه ده بیاض بر یینین حالنده چورور ؛ مازغالرینی روزکار سوکدیکی حالده دیوارك انقاضی دورور ، زنجیرلر ، پاغلادقلری اسیردن صکره یاشارلر ، فورطنه لر کولشی پرده لرکن کوندوز دوام ایدر : ـ قیریلان وقیریق یاشایان یوره ك ده بویله در .

آینه قیریلدیغی زمان ، هرپرچزق ایله تکثیر ایدیلمك بر تك دیداری بیکه ابلاغ ایده ؛ هپسی عینی در وقیریلدیغی نسبتده چوغالیر. فراغت ایچین ، پارچالانمش برحالده یاشایان یوره ك ده اویله در ؛ یالکز ، صوغوق ، قانسزدر ، اویقو بیلمه ین بر کدرله مضطرب در ، مع مافیه ینه اطرافده هرشی اختیارلا نیچه یه قادار قاوروللر وهیچ برخارجی علامت نمایان دکلدر چونکه اویله شیلر لسانه آکینماز .

مأیوسیتمز ایچنده برحیات وار ، زهرك قوة حیاتیه سی ـ تولوم دالغرینی بسله ین چالغی برکوك در ؛ اکر تولسه ك اهمیتی اولمازدی. فقط حیات ، کندینی حزن وألمك الك منفور میوه لرینه آلیشدیریر : اونلر بحر لوط ساحلنده یتیشن میوه لره بکزه رلر ، الدنلری کول کبی در . انسان ، حیاتی ، ذوق ودیدینی ساعتلرله حساب ایتمه مجبا عمر طبیعی یی دولدوران التمش سنه یه مقابل آلتمش ساعت صاییلیرمیدی ؟

مترجمی: منیر سامی — لورد بایرون

ŞARKIN UFUKLARI

Daldım gözünde vehm uyuyan susmuş ufkuna,
Ey şark kanmadın mı asırlarca uykuna?

Halâ huşua kubbeler en hisli bir penah,
Halâ minarelerde "tevekkül» diyen bir ah,
Halâ saçaklarında güler baykuş evlerin,
Halâ köpek eninleri serper sokakta kin,
Halâ hurafeler yaşatır her çürük kafes
Halâ beşik gıcırtısı, halâ o tozlu ses...

Yükselmeyen tazarruun ey şark, bitmiyor,
«Hayya alelfelah» ını gökler işitmiyor...

Sönsün semalarında sükûn işleyen seher,
Dönsün zeminlerinde de isyana secdeler,
Diz çökmesin sağır göğe öksüz duaların,
Yaksın bütün ufukları artık belâların.
Her zulmü, kahrı bogmağa bir parça kan yeter,
EY şark, uyan yeter.. yeter ey şark, uyan yeter

Ali Canip

[۱] برونسویك دوق فرده ریك ویلهلم . بابامی ، آورشتاد محاربه سنده مقتول اولمشدی .